Štefan Vrátny

FILOZÓF

NEPRIATELSKÁ OSOBA

MINISTERSTVO VNITRA

národa v Bratislave
ňovania dokumentov
tvrdzuje, že 393
produkciou archívneho dokumentu
KS 318 KOŠICE
11234
3.2007
0 130 Podpis riaditeľa

PŘÍSNĚ TAJNÉ

12199
Registrační číslo

FILOZÓF
Krycí jméno

ne - 9. XI. 1976 Ukončen dne - 3. IX. 1985

Ukončen dne

11234

11234

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY
STUPEŇ UTAJENIA ZRUŠENÝ
podľa § 7 zákona NR SR č. 215/2004 Z.z.
Dňa: 13. 06. 2004
Podpis:

NEPRIATEĽSKÁ OSOBA FILOZÓF

© Štefan Vrátny

© Spoločnosť Pro Historia, o. z.

Recenzenti: Mgr. Juraj Kalina, Mgr. Jerguš Sivoš, PhD.

Návrh obálky a grafická úprava: Juraj Benko

Vydala Spoločnosť Pro Historia, o.z.

Bratislava 2016

ISBN 978-80-971247-8-6

9 788097 124786 >

MINISTERSTVO VNITRA

Ústav pamäti národa v Bratislave
Sekcia sprístupňovania dokumentov
potvrdzuje, že
kópia v počte strán/listov 393
podľa zák. 553/2002 je reprodukciou archívneho dokumentu
uloženého vo fonde KS 318 KOŠICE
pod signatúrou 11234
v Bratislave, dňa 23. 3. 2007
Číslo: DR/2007/00130 Podpis riaditeľa

~~PRÍSNE TAJNÉ~~

12199
Registrační číslo

FILOZÓF
Krycí jméno

Registrován dne - 9. XI. 1976 Ukončen dne - 3. IX. 1985

Obnoven dne Ukončen dne

Archivní číslo 11234

11234

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY
STUPEŇ UTAJENIA ZRUŠENÝ
podľa § 7 zákona NR SR č. 215/2004 Z.z.
Dňa: 13. 06. 2004
Podpis:

Obsah

00 Úvod 6

01 Keď NO znamená nepriateľskú osobu – Úvodné slovo, ako to všetko začalo. 8

02 ... podozrenie zo spolupráce s anglickou rozviedkou... – Eštebáci sa nudili a tak si vymysleli zábavku. 13

03 Ináč nám bude otravovať život a kaziť ovzdušie... – Problémy s predčasne narodenými deťmi sú známe. Čo s deckom, čo sa narodilo štyridsať rokov priskoro? 19

04 Vyťažovanie na spôsob eštébé – Vyššia forma výsluchu, ale kto koho. 39

05 Veríte v boha? – Aby som pravdu povedal, v toho boľševického jednoznačne nie. 54

06 Hľadanie poctivého a statočného zamestnania – Vlastne o to mi išlo stále. Nebolo mi treba pripomínať. 59

07 ‚Nežné' vydieranie – zájazd s ROH do Užhorodu – Výlet, na ktorý som ani nechcel, ale som rád, že som sa prihlásil. Obohatilo to môj spis o desiatky strán. 65

08 Špión čiernym barónom – Vojenčinu, ako najčestnejšiu povinnosť občana socialistickej vlasti, som mal náhradnú. Päť mesiacov veľa čítania, nudy a občasnej psiny. 76

09 Menej ‚nežné' ukončovanie vysokej školy – Veľa by mi to v kariére nepomohlo, len teraz by som mal o trochu vyšší dôchodok. 84

10 Krycie meno ‚FILOZÓF' – Výmyselník ani nevedel, ako mi ulahodil. Som hrdý na svoje krycie meno. 98

11 Keď ŠtB kurizuje – Keď vtáčka lapajú, pekne mu spievajú. Len čo keď vtáčik na niektoré nôty je hluchý? 105

12 Nástup do práce a veci s tým súvisiace – Konečne. Som povahou workaholik. Mňa bez práce, akejkoľvek práce, život nebaví. 113

13 Špeciálna výroba, kombinácia, analýza, nákup a prestavba – Niečo o tom, čo som v práci mohol a nemohol, mal a nemal. 119

14 Styk s cudzinou tiež dôvod pre nervozitu – Keď platí, že koľko rečí vieš, toľkokrát si zradcom. 126

15 Já se budu přihrnu, na veletrh do Brnu – Ale to len v pesničke. Vyššia moc zasiahla, že som zostal doma. 131

16 Bdelosť a ostražitosť do nemoty – Ani jeden detail zo života Nepriateľskej osoby nesmie uniknúť bdelým očkám. 136

17 Politikárčenie na pracovisku pod lupou ŠtB – Nepolitizuje! Ktovie prečo, to je otázka. 140

18 Čudák – To vtedy, keď sa nesprávate podľa očakávaní. 144

19 Výlet do Prahy, dovolenka na Šumave – Kŕdle eštebákov sa prechádzali so mnou v Prahe a v Južných Čechách. 148

20 Výlety na hory ako vizuálna špionáž – Aj nevinný výlet na hory má svoje štátnobezpečnostné implikácie. 181

21 Diapozitívy ohrozujú pracujúcich – Paparazzi v očiach mocenských zložiek štátu. 186

23 ŠtB sa zaujíma o korešpondenciu so zahraničím – Keď už som špión, musím dostávať nejako inštrukcie a odovzdávať zistenia. Otázka AKO zostala nezodpovedaná. 210

24 Apage satanas – Zbavovanie sa dotieravcov po vzore Krista Pána. 218

25 Rozpracúvanie pre propagandistické účely – Možno by súdruhovia nedbali, keby mohli povedať: „Dívajte sa akí sme veľkorysí. Aj takých máme v našich radoch!" 225

26 Môj 1. máj v 1950-tych rokoch – Prvé máje pre šarvanca mali svoje čaro. 230

27 Môj reálsocialistický 1. máj – Oslavy Prvého mája, ale radšej ako sviatku svätého Jozefa Robotníka. 239

28 Preverovaná osoba Kontakt – Zahraničného podnikateľa vnímajú eštebáci na jednej lodi s Nepriateľskou osobou Filozóf. 245

29 Výpoveď zo zamestnania – Z banálnych dôvodov pre externého pozorovateľa, s poldruha ročnou nezamestnanosťou pre mňa. 257

30 Hľadanie zamestnania zas – Pretvarovanie sa, že hľadám zamestnanie, aby som sa vyhol obvineniu z príživníctva. 262

31 Turistika na plný úväzok – Keď nebolo práce, šlo sa na hory. 267

32 Rozlúčka s mamou – Keď matka je najväčším vkladom do života. 276

33 Desať rokov na Sibíri – Strhujúci príbeh muža, ktorý mi tiež pomohol. 282

34 Hájnikova dcéra – Niečo o mojej rodine predtým, ako som do nej pribudol ja, alebo keď kádrový profil a čistota rasy je vlastne jedno a to isté. 297

35 Niečo o strýcovi – Ani starý dôchodca v zabudnutom kúte socialistickej vlasti nezostal nepovšimnutý. 304

36 Zeolitová konferencia – Štart do veľkej kariéry, za ktorý som sa ďaleko nedostal. 313

37 Ešte k cestám do zahraničia – Nikam do zahraničia som nesmel, aj keď sa o tom uvažovalo. Ja som bol pripravený byť pre podnik užitočnejší. 322

39 Práca v Tokiu a doma – Doma nikto nie je prorokom. V zahraničí si ma vážili viac. 340

40 S Pražanom v Tokiu, so Slovákom na lodi – Ďalšie kontakty zo zahraničia, čo sa dostali do môjho spisu, ako Pilát do Kréda. 346

41 Keď Nepál je tiež podozrivý – Na Nepál sme boli zaťažení obaja ŠtB aj ja. No čo už. 352

42 Pamätné Vianoce v Nepále – Kdesi v spise úkolovali eštebáci svojho dôverníka, aby zistil, ako mienim tráviť Vianoce v Košiciach. Tak nech vedia, ako to bolo bližšie k nebesiam. 356

43 Ako mi hranica medzi Indiou a Pakistanom zmenila život – ŠtB silou mocou chcela viac vedieť o mojich kontaktoch v zahraničí. Tak aj takéto boli. 367

44 Trampoty s Vincom – Tajne vysvätený kňaz a Jezuita k tomu musel eštebákom poriadne na nervy. 371

45 Jožko ide za kňaza – Ideologicky dezorientovaný kolega si presadzuje svoje predstavy o živote. 382

46 Teta Betka – Robil som jej dvorného prekladateľa listov pre rozvetvené príbuzenstvo v Spojených štátoch. 387

47 Lenka – Jedna z tých, čo sa dostala do pozornosti eštebákov nevinne, lebo sa zahľadela mojim smerom. 396

48 Trochu kontrafaktuálnych úvah – Úvaha, kam by sa môj život uberal, keby som viac hral súdruhom od karát. 403

49 Plán agentúrno-operatívneho rozpracúvania objekta „FILOZOF" – Sólo kapitola pre eštebákov, aby nebolo, že sa im nedostáva príležitosť. 417

50 Prepočutie na spôsob ŠtB – Po rokoch opäť zoči-voči eštebákom v ich brlohu, a nech čitateľ posúdi, kto koho prepočúval lepšie. 425

51 Porevolučné intermezzo namiesto doslovu – O tom, že koho raz ŠtB označí za nepriateľskú osobu, tak ňou aj navždy zostane, čo nemusí byť zlé. 439

00

Úvod

Sprístupnenie dokumentov bezpečnostných zložiek štátu z obdobia rokov 1939-1989 umožnilo občanom prenasledovaným komunistickým režimom a jeho politickou políciou – Štátnou bezpečnosťou – konfrontovať osobné spomienky na udalosti so zachovanými dokumentmi. Svojim životným príbehom tak mohli doplniť nový rozmer, zasadiť ich do dovtedy neznámych súvislostí a získať odpovede na mnohé dlho nezodpovedané otázky. Za ľuďmi, ktorí „len" chceli žiť svoj slobodný život, stál všadeprítomný tieň v podobe sledovania, odpočúvania a zastrašovania. Aktivity vyvíjané zo strany Štátnej bezpečnosti sa častokrát zakladali na absurdných dôvodoch, spisy zapĺňali absurdné informácie a na ich základe viedli vyšetrovania k absurdným koncom. Komunistický režim mal vopred zadefinovaných nepriateľov, metódy postupu a ich želané ciele, ktorých úspešné naplnenie zamestnancov ŠtB nezriedka motivovalo preceňovaniu, prípadne rovno k fabrikácii ideologických protivníkov.

V takomto súkolí všadeprítomného podozrievania sa ocitol aj Štefan Vrátny. V 60. rokoch využil možnosť vycestovať do zahraničia, študoval, cestoval po svete, plnil si svoje sny, tak ako už to už po štvrťstoročie voľne robia dnešní mladí ľudia. No postupom času, tak ako to tiež robia mnohí z nich, sa rozhodol vrátiť kvôli starnúcim rodičom. Ocitol sa v dusivej atmosfére sveta rozdeleného studenou vojnou a železnou oponou medzi „nástrojmi nepriateľskej rozviedky" a osobami, u ktorých režim automaticky predpokladal nepriateľské politické presvedčenie. Roztočila sa mašinéria niekedy navonok nenásilných, inokedy agresívnych konfrontácií s jediným cieľom – dostať jedinca pod kontrolu. Štefan Vrátny si však vytvoril svoju vlastnú obranu, ktorá pre pracovníkov Štátnej bezpečnosti skončila bezradným konštatovaním: *„On sa nás nebojí, čo teraz?"* Začal sa súboj, ktorý trval až do novembra 1989, zasahoval do života jeho okolia a ovplyvňoval ďalšie životy.

Navrátilcov, československých občanov alebo obyvateľov republiky bez štátnej príslušnosti, ktorí sa bez povolenia zdržovali v kapitalistickom štáte a vrátili sa späť, čakalo po návrate podrobné spravodajské vyťaženie, teda séria oficiálnych výsluchov, aj menej nápadných cielených konverzácií a narušovania súkromia. Jeho cieľom bolo získať informácie o zahraničných spravodajských službách, situácii v utečeneckých táboroch, o možnostiach a spôsoboch účinného uplatňovania dezinformačných a diskreditačných

kampaní proti utečencom, exponentom exilu a organizáciám. Po návrate „domov“ boli zaradení k tým skupinám obyvateľstva, ktoré sa ocitli pod neustálou kontrolou komunistického režimu. Podľa súboru rôznych kritérií, ako napríklad zamestnanie a postavenie pred pobytom v zahraničí, pracovné zaradenie po príchode, konanie, vystupovanie atď., ich komunistický bezpečnostný aparát rozdelil do viacero skupín, ku ktorým volil rôzny prístup. Najsústredenejšie sa ŠtB zaoberala osobami, ktoré si vytypovala na „aktívne operatívne rozpracovanie“. Ďalšou kategóriou boli osoby, ktoré vzhľadom na náznaky „nepriateľskej“ činnosti, možného spravodajského alebo propagandistického využitia zaradila pod agentúrnu kontrolu. Jestvovala aj kategória osôb oficiálne označená ako „zo spravodajského hľadiska nezaujímavá“ (mladiství, prestarnuté osoby, atď.), no aj tie boli v spolupráci s Verejnou bezpečnosťou sledované.

Na Štefana Vrátneho, ktorý okrem svojho návratu po „nedovolene“ predĺženom pobyte v zahraničí neurobil vlastne nič z režimového hľadiska závadného, zhromaždili orgány Štátnej bezpečnosti vyše tisíc strán rôznych výsluchov, hlásení, prehliadok, udaní a ďalších dokumentov. Po ich sprístupnení v archíve Ústavu pamäti národa sa rozhodol svoje skúsenosti so životom pod dohľadom ŠtB publikovať. Ako výborný pozorovateľ s pozoruhodnou pamäťou komentuje a vysvetľuje napísané a vdýchol tak život aj na pohľad nudnému úradnému papieru. Jeho cieľom nie je pomsta tým, ktorí sa na perzekúcii podieľali – mená príslušníkov a spolupracovníkov Štátnej bezpečnosti nie sú uvedené v plnom znení. Motivuje ho vedomie, že sám jeho životný príbeh, tak starostlivo dokumentovaný v eštébáckych spisoch, je presvedčivou odpoveďou na otázku, prečo sa „staré zlaté časy“ nesmú nikdy vrátiť.

„Nechcem, aby sa to, čo píšem, považovalo za revanš a pomstu, hoci niektorí mi vyčítajú, že kvôli autenticite tam tie mená mali byť uvedené. Niektorí z tých ľudí však už nežijú, a ja nekopem ani do živých, nieto do mŕtvych. To nie je môj štýl,“ povedal v jednom z rozhovorov pre médiá.

Juraj Kalina

01

Keď NO znamená nepriateľskú osobu – Úvodné slovo, ako to všetko začalo.

Na juhovýchodnom Slovensku ľudia radi rozprávali ako vtip, a niektorí azda tak rozprávajú dodnes, svoj životopis, ktorý vlastne ani vtipom nie je, len odráža zlomy, čo sa prevalili životom jedného nášho občana v 20. storočí. Znie asi takto:

„Narodil som sa v Rakúsko-Uhorsku, potom som chvíľu býval v Slovenskej republike rád, v Československu, horthyovskom Maďarsku, v tretej ríši, zase v Československu, v sovietskej ríši, v Československu, Česko-Slovensku, teraz bývam v Slovenskej republike a pritom som sa z rodiska nikdy nepohol..."

Poznal som človeka, ktorý si takto formulovaný životopis mohol navyše obohatiť ukončením práva na Karlovej univerzite v Prahe pred vojnou, jeho nostrifikáciou v Budapešti počas horthyovskej okupácie, účasťou na odboji v Československom armádnom zbore, ktorý vznikol hlboko v sovietskom tyle v Buzuluku, a s ním tiahol smerom do Prahy, zostal v polceste, ako právnik, na Ukrajine pomáhať znovu budovať justíciu povojnovej sovietskej Ukrajiny, zrazu sa ocitol v GULAG-och Magadanu a Ojmjakomu, ktoré tak dramaticky opísal Solženicyn a po desiatich rokoch sa vrátil do vlasti, aby v nej dožil.

„Neviem, čo našli proti mne. Mne sa nepáčili procesy, ktoré sa v Stalinovej povojnovej ríši rozbehli. Hovorieval som, keď som videl ako ďalšie a ďalšie obete nastupovali na strastiplnú cestu do sovietskych väzníc. Ako môže tento občan ohroziť mohutný sovietsky štát, keď ho nedokázali zničiť hitlerovci? Ale obhajoba iných nebol dôvod, prečo som sa dostal do GULAG-ov. Vtedy jednoducho platilo, dnes ja teba, lebo zajtra niekto iný mňa...", tak nejako komentoval začiatok svojej sibírskej anabázy.

Všetci, čo sme ho poznali, sme ho povzbudzovali, aby písal poznámky o tom, čo si pamätal, a ak to aj nedokáže dať do publikovateľnej formy, azda sa raz niekto nájde, kto by z toho urobil strhujúci generačný román. Tento náš spoluobčan už nežije a pochybujem, že by v pozostalosti, okrem útržkovitých spomienok na rozhovory s ním, zanechal aj nejaké písomné autobiografické záznamy.

Moja životná skúsenosť nie je až taká bohatá na politické zlomy. Moja generácia bola predsa len šťastnejšia. Azda prvá šťastná, ktorá na našom kúsku zeme žila. Veď môj otec, keď bol v mojom veku, už mal za sebou dve svetové vojny, hospodársku krízu,

ale takú počas ktorej sa aj hladovalo, epidémiu španielskej chrípky, na ktorú vo svete zahynulo desiatky miliónov ľudí... A generácie pred ním zažívali každú chvíľu vojny, cholerové a morové epidémie a iné dôvody na hromadné umieranie. Napriek tomu sa mi podarilo nazbierať do životopisu čosi, o čom si myslím, že je aj v našich pomeroch vzácne, a mal by som o tom zanechať svedectvo, ako som očakával od môjho známeho, aby zanechal po sebe.

Keď Ústav pamäti národa zverejnil na internete stránky Registračných protokolov agentúrnych a operatívnych zväzkov komunistickej Štátnej bezpečnosti, našiel som sa v nich vedený pod skratkou NO – Nepriateľská osoba, na čo som tak trochu aj hrdý, lebo je to v mojom ponímaní hodnôt viac, ako byť ‚dôverníkom', či dokonca ‚agentom' tejto neslávnej organizácie. Viem, že prebieha diskusia o tom, že dôverníkov neslobodno dávať do toho istého vreca ako agentov, lebo dôverníci nemuseli byť vedomí spolupracovníci Štátnej bezpečnosti, lenže ja tvrdím a azda neskôr dokážem, že dôverníci, ktorí sa okolo mňa motali, aby o mne referovali, veľmi dobre vedeli, pre koho a za akým účelom sú ich vyhlásenia mienené.

Nedalo mi, aby som si nevypýtal spis, ktorý o mne eštebáci viedli. Ako som sa dozvedel, značná časť môjho spisu bola skartovaná či zničená, ale i torzo, čo sa zachovalo, obsahuje 820 (slovom: osemsto dvadsať) strán.

Prečítal, či vlastne prelistoval som si tento nudný, úradníckym štýlom napísaný dokument a uložil som ho do skrine. O eštebákoch napríklad už spomínaný Solženicyn písal čítavejšie svedectvá než samotní eštebáci, nuž radšej sa budem venovať jemu, povedal som si vtedy.

Bol som si pozrieť divadelnú hru Komunizmus v petržalskej Aréne. Veľmi reálne a pre mňa pútavo sa zapodieva prácou Štátnej bezpečnosti. V jednej scénke náčelník Štátnej bezpečnosti vyhadzuje na oči hlavnému protagonistovi: „Dvanásť našich ľudí vás rozpracúva!!!" Nech už to „rozpracúvanie" znamená čokoľvek, mňa poznámka podnietila k tomu, aby som si urobil štatistiku z môjho spisu.

Mám teda denník svojho života za obdobie od októbra 1976 do mája 1985 napísaný komunistickou Štátnou bezpečnosťou. V úvodnej časti tohto 820 stránkového dokumentu je obsah, z ktorého vyplýva, že aj materiály zozbierané za toto obdobie boli rozsiahlejšie, len niektoré z nich ochrancovia nášho socialistického zriadenia pred zlobami západného imperializmu uznali z hľadiska kontrarozviedneho za menej dôležité, a preto ich skartovali, šetriac tak miesto vo svojich archívoch. Celkový rozsah pred skartáciou za uvedené obdobie teda musel mať vyše tisíc strán, pričom neskartovaná časť sa

zachovala len preto, že sa dostala do archívu. Ako však zo zachovanej časti vyplýva, eštebáci viedli spis, dokonca dva spisy o mne aj po roku 1985, až po nežnú revolúciu, lenže táto ‚živá' časť bola ešte v decembri 1989 zničená. Keď zoberiem do úvahy dojímavú usilovnosť, s akou sa mi venovali, azda nepreháňam, ak poviem, že môj úplný spis musel mať o dobrých niekoľko sto strán nad tisíc.

Uvediem ešte zopár štatistík o ľuďoch, ktorí do spisu prispievali. Najprv tí, ktorí sa do spisu dostali ako príslovečný Pilát do kréda, a takýchto nevedomých prispievateľov z radov susedov, kolegov z práce i mimopracovných aktivít, som našiel v mojom spise 16 (šestnásť). Pracovníkov rôznych orgánov mimo rezortu Ministerstva vnútra, ako napríklad vtedajších národných výborov, vojenskej správy, vojenskej kontrarozviedky, rezortu ministerstva školstva, zamestnávateľov, mojej telovýchovnej jednoty, ktorí prispeli z titulu svojho postavenia vo verejnom živote, bolo 7 (sedem), dôverníkov a agentov, teda dobrovoľných a vedomých aktivistov ŠtB, ktorí sa pohybovali v mojom okolí v práci, bydlisku i inde a potom sa so svojimi pozorovaniami o mne zverovali ŠtB, bolo 20 (dvadsať), no a samotných pracovníkov rezortu Ministerstva vnútra (Federálneho Ministerstva vnútra v Prahe, krajských a okresných správ verejnej bezpečnosti) vystupuje v mojom spise v počte 131 (jednostotridsaťjeden) osôb. Nerátam do toho nečitateľné podpisy, lebo tie sa mohli vyskytovať aj pod plným menom, a teda sú už zohľadnené. Takéto mohutné úsilie 174 (jednostosedemdesiatštyri) ľudí si azda zasluhuje trochu pozornosti. Nehovoriac o tisíckach odpracovaných a riadne zaplatených hodín pri mojom sledovaní a strážení.

A teraz niečo o tom, okolo čoho sa celý spis krúti. Citujem z listu z 28. novembra 1977, označeného PRÍSNE TAJNÉ, ktorý podplukovník vo funkcii náčelníka Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti, Správy štátnej bezpečnosti v Košiciach, poslal generálmajorovi II. Správy Federálneho ministerstva vnútra v Prahe:

„Vec: VRÁTNY Štefan, navrátilec z Anglicka – informatívna správa

Na I. odbore Správy ŠtB Košice je preverovaný v SZ (signálnom zväzku) *„FILOZOF" reg. č. 12199 navrátilec z Anglicka VRÁTNY Štefan, nar. 23.12.1946 v Trenčíne, bytom Košice, Trieda Sovietskej armády č. 43 pre podozrenie* ***zo spolupráce s anglickou rozviedkou….****"*

O čo mi vlastne ide pri zverejnení výberu z môjho prísne tajného spisu? Uvedomujem si, že na túto tému sa už popísalo až-až, fakticky, menej fakticky, beletristicky, či fantasticky, a teda veľa nového ponúknuť nemôžem, azda iba to, že ja moje rozprávanie viem podporiť priamo citátmi zo spisu ŠtB, čo vzhľadom na ničenie spisov, ktoré prebiehalo u orgánov Štátnej bezpečnosti počas nežnej revolúcie, nie každý dokáže.

Nedá mi pridať na tomto miesto malú pripomienku. Keby som nedržal v rukách môj spis, ani by som nemal čo hovoriť o československej socialistickej či komunistickej Štátnej bezpečnosti. Bol som u nich niekoľkokrát hneď po mojom príchode z nepovoleného pobytu v zahraničí, ktorým som sa dostal do ich zvýšenej pozornosti, no potom som sa do ich bezočivých vyzývavých ksichtov dlhé roky nemusel dívať. Síce som počas celého trvania reálneho socializmu na krku cítil ich dych, len moje postrehy vtedy boli predovšetkým o pocitoch, dojmoch a tie môžu a nemusia byť pravdivé. Až spis mi potvrdil, že okolo mňa usilovne cvičili a že som si ich permanentný dohľad nenamýšľal.

A ešte malá poznámka. Ako som už uviedol, do môjho spisu prispievalo množstvo ľudí z rôznych oblastí života. Aj keď ich citujem, ich plné mená neuvádzam. Nechcem, aby moje písačky vyzneli ako úsilie o revanš. Mnohí sa do môjho spisu dostali len preto, že náhoda chcela, aby sa vyskytli mojej blízkosti, a nepatrí sa, aby ich niekto dával do nechutných súvislostí s ŠtB. Iniciálky stačia. Každý, koho sa to týka, sa za nimi nájde, ale nemusia o tom vedieť ich susedia. Aj eštebákov budem uvádzať len iniciálkami. Veľa z nich po toľkých rokoch podlieha už inej spravodlivosti a u tých, čo ešte žijú, je mojim cieľom skôr poukázať na idiotsky úbohú úlohu a masku, ktorú na seba vzali v samozvanej fraške známej pod menom reálny socializmus, čo sami naaranžovali. Hoci v rozhovore s priateľom na túto tému som si vypočul aj takúto poznámku: „Dobre by bolo, keby si to prečítali, nech vedia, za akých bláznov ich mali iní. Sami by sa nedovtípili. A že neuvádzaš mená, to je možno dobré. Tí hajzli vedia byť aj po rokoch pomstychtiví a na svoje metódy, ako na to, nezabudli...”

Okrem toho, ja opisujem časy, ktoré nechcem, aby sa vrátili. Nehľadám pomstu. Ľudia, u nás i v zahraničí, ktorí ich nanútili, sú poväčšine už aj tak mŕtvi. Ide o to, aby sa nikdy viac nepresadili ich pohrobkovia. Predovšetkým chcem poskytnúť môj pohľad na obdobie, ktoré niektorí dnešní nostalgici označujú ako ‚staré zlaté časy’.

Nesmiem zabudnúť na poďakovanie tým, ktorí mi priamo pomohli pri kompletizovaní tejto knihy: z Ústavu pamäti národa Mgr. Jergušovi Sivošovi, PhD., ktorý prevetral archívy ŠtB v Bratislave a v Prahe pri hľadaní materiálov týkajúcich sa Nepriateľskej osoby Filozóf, poskytol vysvetlivky k skratkám a postupom ŠtB, ktoré mi unikali, z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied Mgr. Maríne Zavackej, PhD, ktorá si dala námahu, aby knihu nielen prečítala, ale aj okomentovala, kde si komentár vyžadovala, a jej kolegom, Mgr. Jurajovi Benkovi, PhD., ktorý sa podujal na mravčiu prácu zalomovania knihy, ako aj Mgr. Jurajovi Kalinovi za Úvod. Ďakujem Spoločnosti Pro Historia, vydavateľovi tejto internetovej verzie knihy. Uznanie patrí Fedorovi Blaščákovi z iniciatívy Memory Kontrol, ktorý ma na jednom verejnom posedení o totalitných režimoch presvedčil, že

z blogov, treba dať dohromady ucelenú knihu. Vďaka patrí všetkým kolegom, priateľom a známym, ktorí ma obohatili svojimi spomienkami a podporili v zámere túto knihu napísať. Je ich veľa a všetci sú mi rovnako vzácni svojim ubezpečovaním, že moje úsilie nie je samoúčelné a pomôže pri predchádzaní chýb z minulosti, aby sme ich trochu menej opakovali.

Ešte maličká poznámka. *Kurzívou* písané časti sú presné citácie, ktorých gramatika, štylistika alebo nezvyčajné zvraty občas nespĺňajú súčasné jazykové normy. Tie som ponechal tak, ako sa v príslušných dokumentoch vyskytujú, často aj opakovane. Za nedokonalosti ostatného textu beriem na seba plnú zodpovednosť.

02

...podozrenie zo spolupráce s anglickou rozviedkou... – Eštebáci sa nudili a tak si vymysleli zábavku.

Ešte raz citát z listu náčelníka Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti, Správy Štátnej bezpečnosti Košice poslaného generálmajorovi II. Správy Federálneho ministerstva vnútra v Prahe:

„Na I. odbore Správy ŠtB Košice je preverovaný v SZ (signálnom zväzku) *„FILOZOF" reg. č. 12199 navrátilec z Anglicka VRÁTNY Štefan, nar. 23.12.1946 v Trenčíne, bytom Košice, Trieda Sovietskej armády č. 43 pre podozrenie* ***zo spolupráce s anglickou rozviedkou...****"*

Čo tomu vlastne predchádzalo.

Využil som možnosti, ktoré poskytovala mladým ľuďom Československá jar spred invázie sovietskych agresorov v auguste roku 1968, a šiel som, ako mnoho mladých ľudí dnes, na zahraničnú výrobnú prax do Belfastu, hlavného mesta Severného Írska. Vtedy som mal ukončený štvrtý ročník na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave a odchádzal som s predstavou, že si pobyt na Britských ostrovoch podľa možností predĺžim, aby som sa zlepšil v angličtine, možno tam aj napísal diplomovú prácu a naučil sa niečo o svete, ktorý som z vtedajšej Československej socialistickej perspektívy poznal, ako som bol presvedčený, skreslene. Krátko po mojom odchode došlo k invázii soldatesky Varšavskej zmluvy dominovanej Sovietmi do Československa, a ja, napriek, či vďaka tomu, som začal realizovať svoje plány. Zapísal som sa na univerzitu v Belfaste, získal som tam titul bakalára ekonómie, pokračoval som na štúdiách v Spojených štátoch v Los Angeles a v New Yorku, odkiaľ som si odniesol titul magistra ekonómie. Potom som pokračoval v Japonsku, kde som pracoval ako praktikant v automobilke Nissan a následne v jednom tokijskom nakladateľstve. Za našetrené peniaze som precestoval na ceste späť do Európy viaceré ázijské štáty, ktoré boli v tom čase pre voľné cestovanie prístupné (Čína sa ešte vždy nespamätala z kultúrnej revolúcie Mao Ce-tunga, podobne Juhovýchodná Ázia z Vietnamskej vojny, zato voľne som mohol do Afganistanu, i do severného Pakistanu, teda oblastí, ktorým sa bežní turisti, akým som bol ja v tej dobe, dnes vyhýbajú), pobehal som si ešte po západnej Európe a z Británie som sa po vyše ôsmich rokoch rozhodol vrátiť do, žiaľ, už zase neostalinisticky znormalizovanej vlasti.

Nebudem sa rozsiahle rozpisovať o skúsenostiach získaných v zahraničí, lebo sa veľmi podobajú tomu, čo prežíva množstvo našich ľudí, ktorí v súčasnosti podobne ako kedysi ja študujú, pracujú a cestujú v zahraničí. K tomu, čo sa o takomto spôsobe života píše a hovorí dnes, vlastne ani nemám čo dodať. A keď už skutočne niekto chce vedieť, ako to so mnou bolo, môže si prečítať trebárs aj špičkové diela svetovej literatúry, ako napríklad Jacka Kerouaca, amerického bítnika z päťdesiatych rokov, ktorého som si prednedávnom znovu prelistoval a miestami som sa v ňom videl. S tou výnimkou, že Kerouac sa nakoniec ešte v mladom veku stal obeťou cigariet, alkoholu a drog, čomu som ja nikdy neprepadol, a čo do dnešných dní zostalo pre mňa tabu.

Lenže to, čo bolo normálne pre mňa a čo je už konečne normálne aj pre mojich dnešných spoluobčanov, bolo podozrivé pre orgány štátnej moci normalizovaného Československa a tam kdesi sa začína práca na vyše osemsto stránkovom dochovanom spise komunistickej ŠtB.

Zaujímavé je, že eštebákom ani tak neprekážalo, že som zostal v zahraničí. Ako keby to z hľadiska socialistickej morálky považovali síce za neprípustné, ale pochopiteľné. O to viac ich mátožila otázka, prečo som sa vrátil. V spise sa mi uchovali nasledujúce štyri verzie o dôvodoch môjho návratu.

Prvá verzia je tá, ktorú som uvádzal všade ja.

„V zahraničí jsem nezůstal z nějakých politických důvodů, chtěl jsem studovat a cestovat a využil jsem příležitosti, která se mi k tomu naskytla. Do vlasti se vracím z toho důvodu, že ČSSR považuji za svůj domov. V ČSSR bych chtěl nastoupit do zaměstnání, které by odpovídalo mým znalostem a zkušenostem. Zatím budu v ČSSR bydlet v Košicích u svých rodičů."

Takto preložil do češtiny moje slovenské vysvetlenie pracovník pasovej kontroly na železničnom hraničnom prechode pri Chebe. Nedávalo to zmysel, lebo veď Československú socialistickú republiku som mohol považovať za svoj domov aj bez toho, aby som sa sem niekedy vrátil, ale vycítil som, že moja poznámka zabrala a potom som ju používal aj na Krajskej správe Verejnej bezpečnosti v Košiciach a v rôznych formulároch, ktoré som musel vypĺňať. Na hranici mi išlo o to, čo najskôr sa striasť vrcholne protivného pracovníka colnej a pasovej kontroly, ktorému som narušil pohodu sobotňajšej šichty (zámerne som si na návrat zvolil sobotu, aby jemu podobných bolo na hranici čo najmenej). „Co tady hledáte, my vás tady nepotřebujem!" zdôrazňoval po celý čas prenikavým krikom a s odporom v tvári. Zazneli tam reči z dobovej propagandy o otvorenej náruči socialistickej vlasti, pričom mi to bolo podávané spôsobom, ktorý ma

nemal nechať na pochybnostiach, že išlo o otvorenú náruč čohosi ako chobotnice, a ustavične opakoval „Ježiš-Maria, Ježiš-Maria". Neuväznili ma, žiadne fyzické násilie sa nekonalo a ani som to nečakal, lebo som mal československé znormalizované pomery veľmi dôkladne naštudované, a hoci na nepríjemnosti a obmedzovania som sa pripravil, vedel som, že doba MUKL-ov, teda mužov určených na likvidáciu v uránových baniach, väzniciach alebo pracovných táboroch, sa už skončila. Aj tie dve-tri zauchá, ktoré sa občas ušli ľuďom v podobnej situácii a ktoré som celkom z mojich očakávaní nevylúčil, sa mi vyhli.

Najbližšie k pravde o dôvodoch môjho návratu bola moja sestra, ktorá podľa spisu v spoločnosti viacerých ľudí, vrátane agenta ŠtB (pričom pochybujem, že by o jeho nasadení vedela), o mne povedala:

„K svojmu bratovi Štefanovi sa vyjadrila, že sa do ČSSR vraj vrátil iba kvôli matke. Ďalej hovorila, že jeho pracovné zaradenie nezodpovedá jeho znalostiam. Chcela by, aby pracoval ako prekladateľ alebo vedecký pracovník, kde by mohol využívať svoje jazykové znalosti a vzdelanie..."

Zápis vznikol niekoľko rokov po mojom návrate a po smrti môjho otca, a preto asi sestra spomenula iba matku. Rodičia bol hlavný dôvod môjho návratu, aj keď sa samozrejme patrilo sem pozrieť po vyše ôsmich rokoch neprítomnosti tak či tak. Každý máme svoje hodnoty a ja som veľmi rád, že som stihol otca, ktorý umrel krátko po mojom návrate.

Azda sa hodí na tomto mieste spomenúť moje prvé stretnutie s rodinou po ôsmych rokoch, ktoré si pamätám veľmi jasne. Sú momenty, ktoré v hlave zostanú natrvalo.

Do Košíc som prišiel neskoro večer. Na hranici pri Chebe ma vyzliekanie donaha a s tým spojené ďalšie povinnosti službukonajúcich zástupcov najsilovejšieho rezortu Československej socialistickej republiky zdržali, a tak mi nabúrali harmonogram cesty železnicou do Košíc. Namiesto dopoludnia som tak prišiel, po nevyhnutných meškaniach vlakov, neskoro večer. Nemal som žiadne koruny a tak nemal som za čo, a v nedeľu večer ani kde, kúpiť lístky na električku, a taxíky nepamätám, že by sme v tú dobu mali. Ale Trieda Sovietskej armády 43, neskôr prečíslovaná ešte za komunistov na 39 a po novembri 1989 premenovaná na Južnú triedu, nebola ďaleko pre zdatného pešieho turistu, ktorý časť svojej cesty okolo zemegule prešiel na nohách, a tak som sa domov vybral peši. Ako som sa približoval k domovu, som v diaľke videl matku a sestru, ako sa práve vracali z divadla. Srdce mi radostne zabúšilo, ale boli ďaleko, a tak som sa ovládal, aby som ne-

robil zbytočný rozruch na tmavej ulici. Videl som, ako vošli do bytovky a niekoľko minút po nich som bol s nimi aj ja.

Zvítali sme sa, radosť matky znásobila radosť, ktorú som cítil zo zvítania s ňou a dvoma sestrami ja. Otec vtedy už spal, ale na nezvyčajný hluk sa objavil vo dverách z obývačky do kuchyne. Dodnes si uchovávam v pamäti so zadosťučinením môj prvý pohľad na neho. Uvedomil som si, že som sa ocitol v tom najsprávnejšom čase a na najsprávnejšom mieste, ak som ho chcel ešte vidieť. Jeho sviečočka už očividne dohárala. A tých niekoľko rokov, čo som ešte strávil v spoločnej domácnosti s mamou, by mi nijaká hollywoodska rozprávka nenahradila.

Mnohí občania našej republiky zostali po sovietskej invázii v roku 1968 v zahraničí, aby už svojich blízkych nikdy nevideli. Bolo to ich rozhodnutie. Ja som sa rozhodol tak, ako som sa rozhodol.

Na tomto mieste nesmiem opomenúť pripomienku, čo som mal povedať v duchu oficiálnej dobovej propagandy, ako to bolo zaznamenané v článku Magazínu pro každého z augusta (srpna) 1980. Mesačník bol českou všehochuťou, aj keď sa sústreďoval predovšetkým na otázky obrany štátu proti vnútornému a vonkajšiemu nepriateľovi. Článok som nenapísal, ani neautorizoval, hoci bol písaný pod mojimi iniciálkami, ale bez môjho vedomia a mňa akože citoval. Očividne pracovníci Federálneho ministerstva vnútra v Prahe podstrčili redaktorovi niektoré základné údaje z môjho životopisu, ktorý som vtedy bežne používal, a redaktor ich spracoval v duchu normalizačných čias takto:

„Proč se vracím? Především si uvědomuji, že jsem udělal velkou hloupost a sedl na lep lidem, které jsem vůbec neznal. Byl jsem stále bezdomovec, nikde mě nechtěli brát jako rovnocenného partnera. V těchto chvílích si člověk teprve uvědomí, že vlast má jenom jednu a rodiče také. Proto jsem požádal náš zastupitelský úřad v Anglii o povolení návratu zpět domů...”

Veľa sa vtedy hovorilo o láske k socialistickej vlasti, ale mne boli podobné, politicky podfarbené úvahy cudzie. Určite som sa takto nikde nikdy nevyjadroval, ani by som nespáchal faktografické chyby, ktoré sa hojne vyskytli vo zvyšku článku. K tým sa v niektorej z ďalších kapitol ešte vrátim.

Nuž a čo si o mne mysleli eštebáci interne, je zosumarizované v expertíze vykonanej pracovníkom I. oblastného odboru I. správy Federálneho ministerstva vnútra. Citujem:

„Ten hoch (t.j. nemecky ‚chlapec') *nehovorí ani 5 % pravdy. Všetko má zlegendované a s neprehľadnosťou. Odporuje fakty, lebo si myslí, že tento svet nepoznáme. Veď až naivne strieľa vedľa. Nehovoril som s ním, ale je to vyložený dobrodruh, ktorý po celú dobu živoril. To, že sa nemohol nikde chytiť na bežnú prácu doviedlo ho k tomu, že sa vrátil. To bolo východisko z jeho krízy.... Podobných som stretával a ešte sa ho opýtame, ako vyberal a žral odpadky. Som ochotný sa zúčastniť jednania. Treba mu jeho výpoveď jednoznačne znehodnotiť, nech si nemyslí, že nás „dostal" a koniec. Zdôrazniť, že takých kádrov neuznávame, jeho skúsenosti pre socializmus sú nepriateľské, nepotrebné. Môže dostať riadnu manuálnu prácu a na nič nech nesiaha. Možno mu poskytnúť /ponúknuť/ vycestovanie navždy... Ináč nám bude otravovať život a kaziť ovzdušie."*

Krásne povedané. Takže bol som vhodný len na manuálnu prácu, ale ani na tú som nesmel siahnuť. Dá sa takým debom rozumieť?

Nedá mi, aby som neuviedol ešte niečo o návratoch domov z čítavejších literárnych zdrojov, než čo ponúka môj eštebácky spis. V poviedke ‚Ľudia za priečkou' som si všimol úvahy Dominika Tatarku o cestovaní a návrate, aj keď z obdobia niekoľko desaťročí skôr. V čomsi sa prekrývajú s mojou skúsenosťou, až na ten návrat, ktorý bol u mňa motivovaný predovšetkým rodičmi.

„... Gustáv Časnocha patril k pokoleniu roztúlanému svetom, ktoré sa teraz vrátilo k vlasti pobožné a spokornené. Všetci jeho vrstovníci pustili sa svetom, dychtiac po náročnom živote, lebo trpelo podivnou nostalgiou po veciach neskutočných. Ako mnohí z jeho pokolenia, vracia sa i Gustáv Časnocha domov s ľútostivým vedomím, že treba opustiť chimerické výpravy. Pre vlasť? Hádam, lebo všetci múdri mužovia vrátili sa domov. Bezstarostným a veselým spôsobom študentského života všeličo sa dalo zakryť, hádam i nepriznaný nepokoj, ktorý v ňom hlodal, hádam i neurčitý smútok, ktorý ho ponúkal k sneniu, hádam i príliš citlivú lásku k domovu, ktorú zakrýval v cudzine siláckymi výčinmi, tým skôr, že mal schopnosť a energiu predlžovať štúdium na desiatku rokov a meniť univerzity a krajiny pod najrôznejšími zámienkami. Marcové udalosti a pohyb národa volali ho domov. Šiel, mnoho sa nespytujúc."

Dominik Tatarka: V úzkosti hľadania, Panna Zázračnica,
Slovenský spisovateľ Bratislava 1971, strana 117-118.

KS-SNB, Správa StB
P L Z E Ň

Dne 9.října 1976.

P O T V R Z E N Í

Při návratu do ČSSR z nepovoleného pobytu v zahraničí byl dne 9.10.1976 odebrán cestovní ~~pas~~ průkaz č. A-173390

V R Á T N Y Štefan, nar. 23.12.1946 Trenčín

/Jméno, příjmení, data narození /

K o š i c e , Třída Sovětské armády 43

! bydliště !

Menovaný pred emigráciou býval na uvedenej adrese.

Občiansky preukaz

Toto potvrzení nahrazuje průkaz totožnosti jmenovaného /jmenované/ po dobu jeho /její/ cesty do bydliště, nejdéle do 15. října 1976.

Pasová kontrola ČSSR Cheb

Orgán S - StB

03

Ináč nám bude otravovať život a kaziť ovzdušie... – Problémy s predčasne narodenými deťmi sú známe. Čo s deckom, čo sa narodilo štyridsať rokov priskoro?

Tých, čo v socialistickej vlasti ‚otravovali život a kazili ovzdušie' sme zvykli označovať za disidentov. Teda ľudia, ktorí nielen že neboli spokojní s pomermi v normalizovanej Československej socialistickej republike, ale dávali to aj všemožne najavo. Ja som patril medzi tých, a bolo nás veľa, čo sme síce neboli spokojní, ale necítili sme potrebu to nejako nahlas vyjadrovať. Vlastne ani dnes, keď sa už priestor na vyjadrovanie názorov podstatne rozšíril, sa k politike vyjadrujem len obmedzene, lebo moja práca a záujmy ma dostatočne pohlcujú a držia mimo politickej sféry. A tak všetko to úsilie ŠtB držať ma na uzde bolo aj z tohto hľadiska zbytočné.

Na orgány bezpečnosti som sa musel obrátiť predovšetkým v súvislosti s občianskym preukazom. Vtedy to bol pre bežný život ešte dôležitejší dokument než dnes a bez neho bol občan akoby v domácom väzení.

„No ale my sa chceme s vami porozprávať," povedali mi zodpovední pracovníci, keď som si začal vybavovať občiansky preukaz u orgánov vtedajšej polície, teda Verejnej bezpečnosti, skrátene VB, či u chlapcov z "piatej bé", a hneď aj dohodli termín stretnutia na niektorý deň ráno. Dostavil som sa a po hodine-dvoch vyťažovania ma poslali domov. „Choďte sa naobedovať. Dajú vám vôbec doma najesť?" skúšali žartovať. „Neviem ako u vás, ale ja mám rodinné vzťahy v poriadku," tak nejako znela moja odpoveď a v určenom termíne som sa vrátil. Niekedy ma po príchode jednoducho hneď poslali preč, lebo „teraz na vás nemáme čas, fešák, my máme aj iné povinnosti." Sebavedomím prekypovali a svojim spôsobom ja tiež, aj keď som to nedával okázalo najavo. Fyzické násilie sa už nekonalo a ambície, cez ktoré sa snažili manipulovať a ovplyvňovať občanov v prvom rade, či už ich podporou, alebo marením, som nechal za hranicami. Snažil som sa im ponechať čo možno najminimálnejší priestor na zraňovanie.

Môj zahraničný príbeh je dnes už všeobecne známy, lebo od zbúrania ostnatých drôtov na hraniciach ho zažilo a vyrozprávalo veľa našich občanov. Niekedy, keď počúvam hostí Slovenského rozhlasu, čo podobne ako ja cestovali, študovali a pracovali v zahraničí, poviem si, že tí ľudia ako keby čítali z mojich spomienok. Po tejto stránke sa moja zahraničná skúsenosť veľmi nelíšila od toho, čo počujeme od našich súčasných cestovateľov.

V čom sa náš rozhovor líšil od rozhovorov v rozhlase, bol spôsob kladenia otázok vyťažovateľov – bolo to skôr také agresívne, konfrontačné poštekávanie a nech som povedal čokoľvek, vždy sa to muselo posmešne spochybňovať. To poštekávanie neviem písomne zreprodukovať, ale posmech a spochybňovanie môžem zdokumentovať, lebo eštebáci sa na mňa pripravovali a v mojom spise sa o tom zachoval niekoľkostránkové vyhodnotenie mojej cestovateľskej výpovede v rukopise a potom prepísané na stroji. Očividne tento elaborát pokladali za veľmi dôležitú expertízu, lebo v spise hodne rezonuje.

Vycestoval som teda z Československa na prax do Severného Írska. V tom čase Írsko bolo pre našich občanov dosť mimo zvyčajných destinácií, skutočných, či vysnívaných, a pre mňa je symbolické, že po novembri 1989 a hlavne po našom vstupe do Európskej únie, sa Írsko stalo jedným z hlavných cieľov našich mladých ľudí túžiacich po skúsenostiach, podobne ako ja v ich veku.

Prax mi sprostredkovala medzinárodná študentská organizácia u výrobcu komponentov do automobilov. Vždy rád počúvam v rádiu, alebo čítam na internete, rozhovory s našimi mladými ľuďmi využívajúcimi možnosti poskytované tou istou organizáciou, množstvom iných organizácií, prostredníctvom príbuzných a známych, alebo putujúcich do sveta akoby naslepo. Pred sovietskou inváziou v auguste 1968 to u nás začalo fungovať podobne. V spise som si k tejto časti mojej anabázy našiel nasledovné poznámky z novembra 1976:

Z vyhodnotenia zápisu o výpovedi „navrátilca" VRÁTNEHO Štefana, ktoré previedol na naše požiadanie pracovník I. obl. odboru I. Správy FMV (Federálneho ministerstva vnútra)

- *Výrobná prax – súhlas školy*
- *Diplomová práca – téma, veď ešte nevedel*
- *Praktikant v automobilke – študent VŠE – aká je tu súvislosť, hneď ekonomický výskum, nepoznal jazyk, ani výrobu.*

Je pravda, že som sa veľa v automobilke nenapraxoval. Asi týždeň po mojom nástupe prišla sovietska agresia v súčinnosti s údajne spriatelenými štátmi tábora mieru a socializmu. Vedúci oddelenia si ma pozval do kancelárie, vyjadril poľutovanie nad tým, čo sa stalo a ponúkol podporu podniku, za čo som bol povďačný. Nakoniec tá podpora spočívala iba v tom, že mi tolerovali občasné odchody z pracoviska spojené hlavne s vybavovaním štúdií na univerzite v Belfaste (Queen's University of Belfast) a predĺžením pobytu v Severnom Írsku. Vtedy naši občania potrebovali pre pobyt

v zahraničí pobytové víza, a to nielen v Severnom Írsku. Počas praxe som dostával ako praktikant dohodnutú mzdu, ktorá mi pomohla prežiť, a po nástupe na univerzitu som už fungoval zo štipendia. K uvedeným pochybnostiam o jazykových vedomostiach iba toľko, že som sa dokázal obracať už na slušnej úrovni. V tom istom podniku sme si našli umiestnenie štyria praktikanti, okrem mňa ešte dvaja zo Západného Nemecka a jeden Španiel a veru dovolím si poznamenať, že som sa im jazykovo prinajmenšom vyrovnal. A že som nepoznal výrobu? Veď cieľom takýchto praxí vtedy, ako aj dnes, bolo oboznamovať mladých ľudí s podnikovým prostredím, teda to, na čom bežne trvajú zamestnávatelia pred prijatím do trvalého zamestnania.

Jeden Nemec bol z Hamburgu, a spolu s ním v jeho aute som dochádzal do práce v okrajovej časti Belfastu. On mi ráno, 21. augusta 1968 po nástupe do auta povedal, a teraz už nepamätám, či anglicky alebo nemecky, lebo sme sa bavili aj tak, aj tak:

„Neviem, či som dobre porozumel, ale dnes ráno v správach hovorili, že do Československa prišla Sovietska armáda..."

Chvíľu mi trvalo, kým som si začal uvedomovať dosah tejto vety, ale kým sme vystúpili z auta a nastúpili v ten deň do práce, som si uvedomil, že sa do cesty postavilo čosi, čo mi natrvalo poznačí zvyšok života. Možno tie isté pocity zdieľal so mnou v ten deň každý občan Československa, len zatiaľ čo mnohí pokračovali vo svojej práci a každodennom živote tak, ako pred inváziou, u mňa k zmene došlo. A poriadnej.

- *Spojil sa s univerzitou a hneď ho prijali na 1 rok? Ako, veď sa to robilo, ale za pomoci vlivných osôb, alebo emigrantských centier a jednotlivcov. Kto platil školu? Ako si zadovažoval peniaze na život?*

S tou univerzitou by som sa spojil, aj keby sa invázia nekonala. Už do zahraničia som odchádzal s úvahami o možnosti, že by som prerušil štúdia na vysokej škole v Bratislave a predĺžil si pobyt. Jednak som sa chcel zdokonaliť v jazyku a veru nedbal by som, keby sa mi podarilo aj v rámci nejakého kurzu začať pracovať na diplomovej práci. Sú to úvahy, ktoré v dnešnej dobe už azda nie je potrebné vysvetľovať, lebo veď mnoho mladých ľudí uvažuje a koná presne tak, ako ja. Lenže oni sú ochudobnení o zážitok z vysvetľovania svojich pohnútok tupým vyšetrovateľom eštébé.

- *Predĺženie pobytu a výjazdnej doložky padlo v r. 1969, všetké vyznačenia vo VD a pase urobené ZÚ stali sa neplatné. Tým začne žiť ako emigrant.*

Vtedy pre cestu do zahraničia československý občan potreboval od našich úradov cestovný pas a výjazdnú doložku (VD). Najmä tá výjazdná doložka bolo veľké zaklínadlo,

lebo iba s ňou bolo možné prekročiť hranice štátu, vtedy a vlastne až do novembra 1989 chránenými ostnatým drôtom a špeciálne cvičenými psami proti akože zhubným vplyvom západnej dekadencie. Hovorieval sa vtip, výlučne v súkromnom dôvernom prostredí priateľov a známych o tom, ako otec so synom si vyšli na vychádzku k Devínu. ‚Ocko a kto býva za tým ostnatým drôtom?' ‚No predsa my, synček.'

Výjazdnú doložku som dostal s platnosťou na dva či tri mesiace, po skončení ktorých som sa mal vrátiť. Keďže som chcel čo najdlhšie zostať v dobrom vzťahu s československými mocenskými zložkami, predlžoval som si doložku poštou prostredníctvom Československého veľvyslanectva v Londýne (ZÚ – zastupiteľský úrad), až kým to prestalo byť možné. Odvtedy som v chápaní úradov vlasti začal v zahraničí *žiť ako emigrant*.

- *Jednoročné štúdium? Kurz, alebo obor. Jednalo sa asi len o jazyk!*
- *Bakalár – tvrdá práca pre domorodcov a on za 2 roky? Aká schvaľovacia procedúra, či mu ten titul dajú, alebo môžu dať? Hlúposť.*

Musím povedať, že všetci ľudia, medzi ktorými som sa v cudzine pohyboval, mali pre československých občanov v zahraničí po sovietskej invázii veľké sympatie a to mi veľmi pomohlo v mojich plánoch, ktoré som si predsavzal ešte pred odchodom z domu.

Fakulte spoločenských vied univerzity v Belfaste som predložil žiadosť o prijatie na štúdiá podporenú prekladom absolvovaných predmetov a zložených skúšok za štyri ukončené ročníky Vysokej školy ekonomickej v Bratislave a dohodol som si rozhovor s dekanom.

„Môžete nastúpiť do druhého ročníka našej Katedry ekonómie. Prvý ročník vám vieme zohľadniť, ten býva u nás dosť všeobecný, ale v druhom ročníku sa už naše učebné osnovy líšia od toho, čo ste absolvovali doma. Zorientujete sa a sám uvidíte, čo ďalej."

Mal pravdu, že ročníkové predmety, do ktorých som vhupol, sa veľmi líšili od toho, čo som študoval v Bratislave. Jedine štatistika mi bola povedomá. Tá bola rovnaká či už v socialistickom alebo kapitalistickom ponímaní. Potom som sa ešte mohol dosť dobre orientovať v dejinách ekonomických teórií, ale iba po Marxa, lebo to, čo prišlo na Západe po Marxovi, sme sa už v podmienkach socialistického Československa neučili. V tom mi bola moja štátnica z politickej ekonómie figu borovú platná. Ale zvládal som i to. Nakoniec som skúšky skladal, podľa nášho hodnotenia zo štatistiky výborne, z ostatných predmetov dva, dva mínus až dobre. Ale bola to tvrdá práca. Šturmovanie niekoľko dní pred skúškami, ktorého som sa občas dopúšťal doma a ktoré mi stačilo na to, aby som zložil skúšku za jedna, mi v Belfaste zrazu nestačilo. Toho bakalára som si zato zaslúžil.

The Queen's University of Belfast

It is hereby Certified that

Stefan Aratny

was admitted to the Degree of

Bachelor of Science in Economics

by the Queen's University of Belfast

on the eighth day of July 1970

J Arthur Vick Vice-Chanc

Eštebácke spochybňovanie mojich schopností je poplatné ich vlastnej služobnej horlivosti a premývaniu mozgov, ktorého sa stali obeťami.

Takže sovietska invázia mi pomohla nastúpiť na univerzitu. Ale neželaný spojenec mi pomohol ešte v jednom. Bolo to cez Sovietsku knihu, predajňu sovietskej tlače, ktorú sme mali v každom väčšom meste Československej socialistickej republiky.

Angličtinu som sa začal učiť ako samouk ešte na gymnáziu. Neviem čo ma to napadlo, lebo v Rožňave, kde som vyrastal, sme nemali odkiaľ nasávať anglické vplyvy. Tu musím pripomenúť, že o satelitnom či káblovom televíznom vysielaní či internete sa snívalo možno iba niektorým špičkovým vedcom, dokonca aj signály rádiového vysielania v anglickom jazyku sa nám akosi vyhýbali. Aj večerné vysielanie populárneho hudobného Rádia Luxemburg do gemerských hôr prenikalo iba veľmi náznakovo a vysielania zo zahraničia Slobodnej Európy či BBC dobová propaganda označovala za štvavé a dôsledne rušila. Ale snaha na mojej strane bola, a ako samouk som to dotiahol tak ďaleko, že som mohol čítať beletriu, aj keď s občasnou pomocou slovníka, pričom v košickej Sovietskej knihe som si počas príležitostných návštev kupoval mimoriadne lacnú anglickú krásnu literatúru tlačenú v Moskve. Takto som prelúskal veľmi zjednodušenú novelu Johna Steinbecka The Red Ponny, teda čosi ako Červený poník, potom už trochu zložitejšie Zelené pahorky africké od Hemingwaya a nakoniec som ako prvú knihu v anglickom neskrátenom nezjednodušovanom origináli prečítal Tichého Američana od Grahama Greena. A potom som sa takto prežul hromadou ďalších románov. V Sovietskej knihe som mohol zohnať aj anglické noviny, hoci mali len denník britskej komunistickej strany, v samotnej Británii takmer neznámy Daily Worker (Robotnícky denník?), neskôr premenovaný na Morning Star – Raňajšia hviezda, teda Zornička, latinsky Auróra, čo bolo aj meno krížnika v Leningrade, ktorého výstrelom dela začala v roku 1917 boľševická revolúcia. Tento názov bol sotva vybraný náhodou, lebo veď noviny odoberali predovšetkým štáty východného bloku. A keď som dokázal čítať beletriu, odborná literatúra, hoci aj ekonomická, už bola čo do čitateľskej náročnosti zvládnuteľná. Takže sledovať ekonomické texty som dokázal, aj prednáškam som porozumel, len konverzačne som mal veľké medzery, ale aj to sa postupne napravilo.

Na prázdniny po ročníkových skúškach som si vybavil prax v Spojených štátoch amerických, lebo tie sa začali v mojich predstavách rysovať ako bezpodmienečná ďalšia destinácia. Nebol som jediný, ani prvý Slovák, čo sa zahľadel za oceán. Tuctová ambícia, ktorá zalomcovala aj mnou.

Eštebáci mali o tom svojský názor.

- *Do USA chodia turisti, návštevy na kvótu vysťahovalci. Pri udelení víza prvým dvom sa zdôrazňuje zákaz pracovať! Výnimky zariaďovala Spoločnosť čsl. utečencov v New Yorku.*
- *A čo cena letenky!*
- *Po príchode do New Yorku na letisku veľká procedúra. Čo udal kde bude na policajnom lístku, adresa. Každý podozrivý dostane pokyn hlásiť sa na polícii v bydlisku. On hovorí o razítku do pasu. To nie je dôležité, dôležité je prihlasovací lístok, kde sa označí kategória osoby a doba povolená. A on tam žil 4 mesiace? Nie je schopný zarobiť na letenku!*
- *Že s čsl. emigrantami sa nestretával? Jedine s nimi, a keď mu tak vychádzalo, tak za pomoci ich organizácii a prípadného príspevku, ktorý mohol dostať.*

Niektoré otázky eštebákov mi boli nezrozumiteľné a tak som ich jednoducho odbil mlčaním. Mlčanie som uplatňoval často, hlavne keď eštebáci boli príliš hlúpi a mlčaním som ich donútil, aby prešli na inú tému. To bola moja zbraň, ktorou som zabezpečoval, aby sa mi naše úvodné rozhovory nedostali spod kontroly. Bol to môj spôsob, ako sa z bláznov nezblázniť. Rozprávať som musel, ani nie z obáv, že by ma začali spracovávať fyzickou brutalitou alebo žalárovaním, to sa už vtedy nerobilo, no skôr preto, že tu stále bola možnosť, že by ma vyštvali z republiky a to som nechcel kvôli rodičom. Hlavne na otca som v takých okamihoch myslel, lebo jemu už vtedy sviečočka dohorievala.

Eštebáci boli majstri v znepríjemňovaní života. Na tom zakladali svoju moc, vďaka tomu komunizmus u nás dokázal pretrvať štyri desaťročia. Do novembra 1989 som mal veľa momentov, keď som sa pýtal sám seba, či by som predsa len nemal podať žiadosť o emigráciu. Tá veta, ktorú som si našiel na konci citovaného elaborátu, aj keď nevyslovená, stále visela v ovzduší.

Možno mu poskytnúť /ponúknuť/ vycestovanie na vždy ak bude mať potrebné záruky pre vízum. Ináč nám bude otravovať život a kaziť ovzdušie.

Veď záruky na vízum by som si vedel zohnať.

K ich poznámkam o vstupe do USA len toľko, že študentské vízum som si vybavoval na americkom konzuláte v Belfaste. Bolo mi udelené bez rečí a konzul ma ubezpečil, že mi nebudú kladené nijaké prekážky, ak by som sa v Spojených štátoch rozhodol zostať. Spojené štáty už vtedy mali kvóty na prisťahovalcov, ale československých občanov po sovietskej invázii zvýhodňovali. Tuším mi pomáhalo aj to, že som mal vysokoškolské vzdelanie, aj keď predbežne neukončené. Ani vyzliekanie donaha a jedovaté ‚vyťažovanie'

(eštebácky terminus technicus pre ‚vypočúvanie'), akého sa mi ušlo po návrate do socialistickej vlasti, sa nekonalo či už pri vstupe do Spojených štátov na newyorskom letisku, ani nikde inde počas môjho osemročného putovania okolo sveta.

A čo cena letenky? Vždy štandardné študentské nízkonákladové charterové lety. Dnes už to vysvetľovať netreba. Pre eštebákov to bola zrejme ďalšia lesť svetového imperializmu.

Emigrantské organizácie a emigranti všeobecne ležali eštebákom v žalúdku azda najviac. S emigrantskými organizáciami som sa veľmi nedostával do styku. Mojim hlavným cieľom bolo študovať, čo si vyžadovalo tvrdú a náročnú prácu, a zároveň aj určovalo okruh ľudí a organizácií, s ktorými som komunikoval. S československými emigrantmi som sa samozrejme občas stretával, ale o tých som eštebákom nehovoril. Vlastne kedykoľvek padla otázka na konkrétne osoby, som nasadil svoju zbraň, mlčanie. Nič by sa nezmenilo na mojom, ani na ich osude, teda ani mne by nepomohlo, ani im neuškodilo, ak by som si na niekoho pred eštebákmi spomenul, ale čosi v mojom vnútri mi navrávalo, že sa to nepatrí. Okrem toho som začínal pociťovať stále intenzívnejší truc voči eštebáckej konfrontačnosti, ale zároveň občiansku povinnosť sa s nimi rozprávať. Nie kvôli ich strelenému vnímaniu vlastných profesionálnych potrieb, ani kvôli pomotaným zákonom či debilnej dobovej propagande, to všetko mi mohlo byť ukradnuté, ale preto, že som cítil, ako ich demoralizujem. Ako keby som svojimi zážitkami nabúraval ich predstavy o živote na Západ od našich hraníc a tichá škodoradosť, ktorú som v sebe prechovával, mi robila dobre.

Eštebákom veľmi ležalo na žalúdku, že som pracoval v reštaurácii v New Jersey, USA, ako čašník (v elaboráte tvrdohlavo ‚*čiašník*'). Túto prácu som si vybavil cez írsku študentskú organizáciu, ako sa to vtedy tam (a teraz už konečne aj u nás) bežne robilo. A keďže sa mi reštaurácia i jej vidiecke prostredie páčili, vrátil som sa tam ešte niekoľkokrát, vždy, keď som si potreboval zarobiť peniaze. A asi som sa tam uviedol dobre, keď stačilo zdvihnúť telefón a stále ma boli ochotní prijať. Eštebáci to vnímali ináč.

- *Práca v New Jersey, ani mesto, ani majiteľ, ani podnik, prečo v New Jersey, keď v New Yorku sú vyššie platy o 20 %, ak je to pravda, že pracoval ako čiašník.*
- *Tretia cesta do New Jersey? Štát New Jersey a mesto New Jersey – Jersey City, obyčajné, nič atraktívne, ani hazardné hry tam nie sú.*
- *Čiašník – zo sprepitného, ktoré je v cene a s ním kalkuluje majiteľ podľa obratu sám nemanipuluje, nikto nedá viac, ako 15-20% z ceny. Stane sa, že dostane niečo*

naviac, ale to nie je časté. Veď 15-20% stačí a to nie je jeho ako to je u nás, že sa delí o to kolektív, ak je poctivý.

- *Zase zárobok – bolo by dobré, aby sprepitné činilo 300% viac ako základný plat. Veď bol platený na hodiny!*
- *V r. 1970 znovu, za akú cenu?*

Nuž práca mi v tejto reštaurácii vynášala slušne, dokonca aj na newyorské pomery, a keďže som žil na vidieku, mal som nižšie náklady. Do New Yorku som chodieval často vo voľnom čase, vlakom mi to trvalo asi hodinu, cestovný lístok ma stál menej ako dolár, takže aj ruchu tohto úžasného veľkomesta som si užil. Aj divadiel na Broadway, Carnegie Hall, Metropolitan Opera, Metropolitan Museum of Art a všetkých významnejších kultúrnych ustanovizní, lebo na tých mi stále záležalo najviac.

Lenže eštebáci mali iné predstavy o živote v Amerike. Dokonca som v spise našiel mená amerických kolegov-čašníkov, pardon, *čiašníkov*, ktorí tam so mnou pracovali. Pritom ja som ich mená nikde neuvádzal, dokonca som sa na niektoré už ani nepamätal, lebo fluktuácia v takýchto zariadeniach bola vysoká. Očividne tam eštébé niekoho vyslala na obhliadku, či nejde o nejaké výcvikové centrum diverzie proti ‚táboru mieru a socializmu', ako sa vo vtedajšej propagande samoľúbo označovalo sovietske zoskupenie štátov. Viac sa v spise o tejto reštaurácii nevyjadrovali. Prišli na to, že to bola len a len reštaurácia a ako taká ich nezaujímala.

Takže počas prázdnin po ukončení prvého akademického roku v Severnom Írsku som sa dostal na brigádu do Spojených štátov ako čašník či *čiašník* a pred návratom do Belfastu som si tam obehal niekoľko univerzít na Východnom pobreží. Pozisťoval som si pomery, vyžiadal formuláre žiadostí o prijatie, od ďalších univerzít som si vyžiadal prijímacie materiály poštou a po skončení akademického roku 1969/70 som znovu nastúpil do tej istej reštaurácie, ale už s vyhliadkou nástupu na univerzitu v Los Angeles.

Štúdia na Californijskej univerzite atď.

- *Ďalšie štúdium v Kalifornii? Z ničoho nič a len ďalšie štúdium, na aký obor?*
- *Ročné štúdium v USA činí cca 960 dolárov – príspevok škola. Mal udelené štátne štipendium? Žil zo vzduchu?*
- *Prednášky, semináre. Hlavný trend je testy – nie diskúzie.*
- *Nech popíše cikly prednášok. Tam jeden skončí, druhý začne až potom, a za každý študent musí platiť.*

Nebolo to bez problémov, to mali eštebáci pravdu, ale boril som sa statočne, predovšetkým sám so sebou, výsledkom čoho bolo, že som sa znovu vrátil na prázdniny do reštaurácie v New Jersey a potom na Univerzitu v Belfaste ukončiť vyšší stupeň bakalárskeho štúdia. Aj to sa mi vydarilo.

- *Putovanie po západnej Európe – nikto zadarmo nič nedá. Keby bol žena, tak na prostitúcii by zarobil priemerne 100 dolárov denne.*

Prostitútku som určite nerobil. Eštebáci si nahovárali, že sú tvrdí realisti, v skutočnosti boli fantasti a hodne mimo realít sveta, proti ktorému bojovali, no nikdy ho nenavštívili a vo svojich predstavách i činoch ho len znevažovali. Od čias Marxa a Lenina sa tam život v zmysle teórie o absolútnom zbedačovaní proletariátu predsa stále mal zhoršovať a nič iné si neboli ochotní pripustiť.

Veľa som cestoval vlakom na zlacnené študentské lístky, tiež stopom, do dnešných dní rád chodím peši, a to aj na vzdialenosti, kde Američania už berú auto alebo taxík Nocoval som v mládežníckych ubytovniach (Youth Hostels – Jugenherbergen, v Spojených štátoch YMCA), a keďže som bol mladý, ani zvládanie nocľahu na lavičke železničnej stanice či parku mi nerobilo problém. Aj to je dnes všetko známe z rozprávania našich mladých ľudí, len vtedy sa tak od nás cestovať nesmelo. Preto som eštebákom vyrážal dych rozprávaním o niečom pre nich neznámom, nepoznanom a neuveriteľnom.

Takže prázdniny som precestoval po Západnej Európe a zavŕšil som ich v nórskom meste Bergen. Pracoval som v obchodnom dome, zase v rámci praxe cez uvedenú študentskú organizáciu, a keďže som vedel anglicky a nemecky, dali ma do oddelenia pleteného tovaru, teda známych nórskych svetrov, ktoré sa tešili veľkej obľube hlavne amerických, ale aj občasných nemeckých či japonských návštevníkov. Po dvoch-troch dňoch práce, keď som už dokázal, že aj takú prácu zvládam, som si zašiel za vedúcim oddelenia a vyslovil prvú a jedinú vetu, čo som sa naučil a dodnes zapamätal v nórčine. Píšem foneticky: ‚Jej har e problem, jej har ike penge,' teda akože mám problém, lebo nemám peniaze. Preddavok som ihneď dostal. Vlastne usporené peniaze som mal, ale v banke v Spojených štátoch, a tých som sa nechcel dotýkať.

Na tomto pracovisku mi hlavne Japonci začali vŕtať v hlave. Vtedy sa veľa hovorilo o japonskom hospodárskom zázraku, svet si zrazu uvedomil, že Japonci dokážu produkovať aj čosi iné než hračky z umelej hmoty, ktorými boli známi po druhej svetovej vojne v Amerike a Západnej Európe, a to všetko napriek tomu, že aj nórske svetre najmenšej veľkosti boli pre väčšinu z nich veľké. Výsledkom týchto kontaktov

s Japoncami bola myšlienka, ktorá ma potom neopustila, až kým som ju nezrealizoval, že veru by som si to všetko mal ísť overiť priamo na mieste.

Ale najprv tu bol ešte pobyt v USA. Aj ponuka, aby som v obchodnom dome v Nórsku zostal pracovať natrvalo. Bergen i Nóri mi vôbec nepripadali takí chladní, ako sa o nich hovorieva, ale pokušeniu tam zostať som odolal. Smutne som zakýval zmenšujúcej sa, ale nezabudnutej priateľke na brehu, z lode odchádzajúcej z prístavu v Bergene do Amsterdamu, odkiaľ som už mal zabezpečenú letenku do New Yorku. ‚Neviem, kde sa to v človeku berie, ten nepokoj, ktorý ho ženie z miesta na miesto ...' spomína sa v jednej populárnej českej pesničke. Veru neviem, ale som rád, že ma to prešlo. Bol to veľmi náročný spôsob života. Dá sa žiť pekne a pritom ľahšie.

- *A znova štúdium na Columbijskej univerzite v New Yorku. Veď tam sa hocikto nedostane. Výnimky – politickí prominenti, nie jednotlivci zo soc. sveta...! Podanie prihlášky jedno, ale hradenie, platby. Všetko sa platí.*

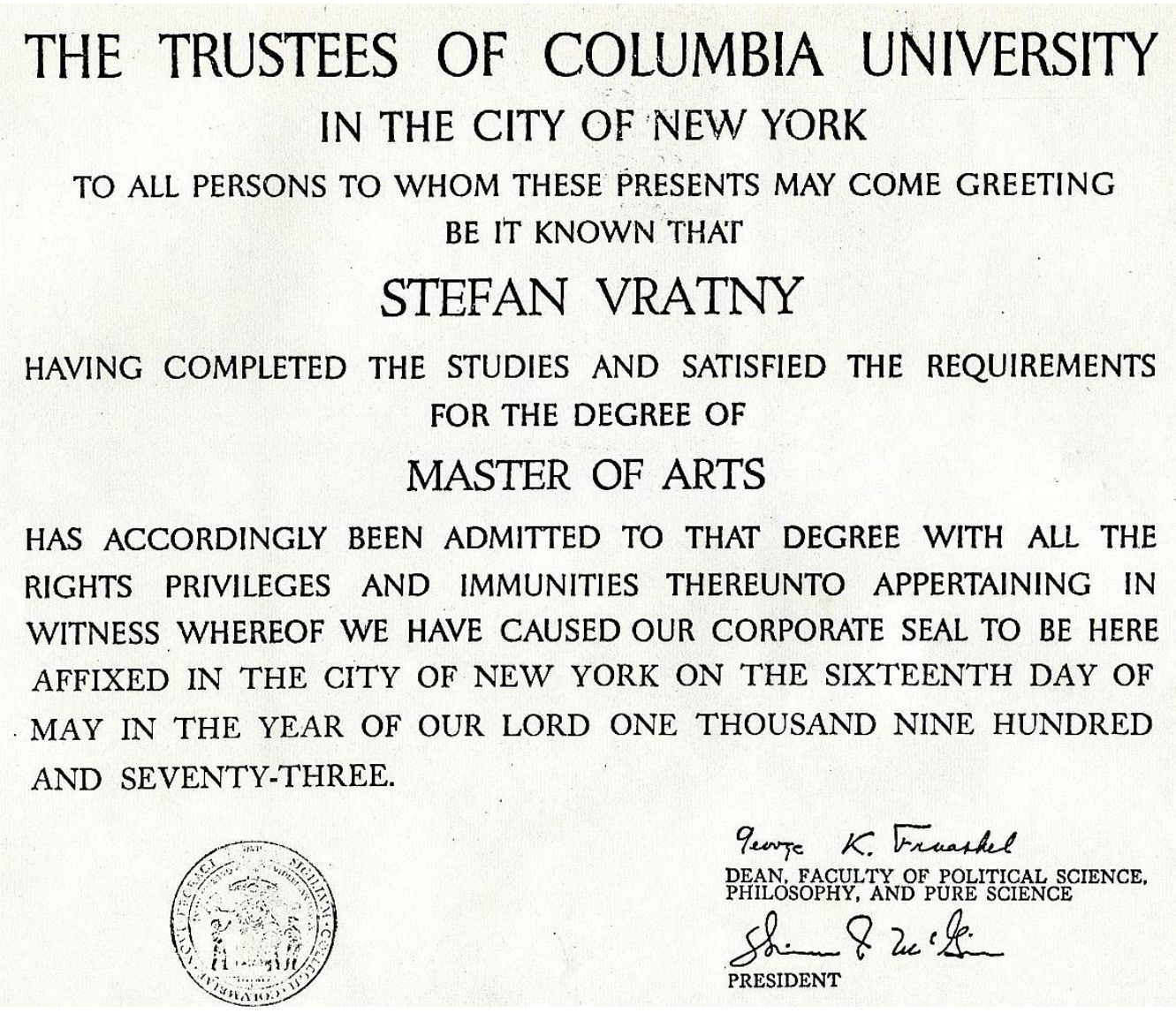

THE TRUSTEES OF COLUMBIA UNIVERSITY

IN THE CITY OF NEW YORK

TO ALL PERSONS TO WHOM THESE PRESENTS MAY COME GREETING

BE IT KNOWN THAT

STEFAN VRATNY

HAVING COMPLETED THE STUDIES AND SATISFIED THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF

MASTER OF ARTS

HAS ACCORDINGLY BEEN ADMITTED TO THAT DEGREE WITH ALL THE RIGHTS PRIVILEGES AND IMMUNITIES THEREUNTO APPERTAINING IN WITNESS WHEREOF WE HAVE CAUSED OUR CORPORATE SEAL TO BE HERE AFFIXED IN THE CITY OF NEW YORK ON THE SIXTEENTH DAY OF MAY IN THE YEAR OF OUR LORD ONE THOUSAND NINE HUNDRED AND SEVENTY-THREE.

George K. Fraenkel

DEAN, FACULTY OF POLITICAL SCIENCE, PHILOSOPHY, AND PURE SCIENCE

PRESIDENT

To štúdium som si vybavil štandardne, ako sa to vtedy robilo. Obidve americké univerzity, na ktorých som študoval, teda v Los Angeles a potom v New Yorku, patria medzi lepšie. Nedávno som ale počul v rádiu rozhovor s našou mladou študentkou. Ona sa podobným spôsobom dopracovala na Harvardskú univerzitu, ktorá má byť svetovou špičkou. Z jej rozprávania som vyrozumel, že si pomohla podobne ako ja, bez toho, aby bola politickým prominentom. Proste ide to teraz, a bolo to možné aj vtedy.

Môj pobyt v USA by si zaslúžil veľmi dôkladné spracovanie, lebo znamenal preveľký zásah do mojich predstáv o živote. Lenže ísť do podrobností by sa už vymykalo rámcu mojich vzťahov s eštébé. Možno niekedy inokedy inde.

- *Študent na univerzite pozná 5 osôb? Je možnosť overenia tých mien v Prahe ak to má význam. A na Columbijskej len 2. Priznáva, že 2 mesiace stáli 3.500-3.600 dolárov, tým potvrdzuje, že sa platí.*

Pokiaľ si predsa len vynútili na mne nejaké mená, tak som si určite čosi vymyslel. Študentov tam bolo na tisíce, tých si nemali možnosť overiť. A pokiaľ chceli vedieť učebné osnovy, či mená profesorov, stačilo si napísať na univerzitu, alebo nechať pracovníkov Československého veľvyslanectva vo Washingtone skočiť do niektorej lepšej verejnej knižnice.

Tej poznámke o peniazoch nerozumiem. Dva mesiace určite nestáli toľko, koľko sa uvádza a okrem toho neviem, prečo spomínajú dva mesiace. Mnohé z úvah eštebákov uniká môjmu chápaniu, ale to bol ich problém. Keby máličko viac dodržiavali štábnu kultúru, vďačne by som im všetko riadne vysvetlil.

Štúdiá v Spojených štátoch som si dokázal vyfinancovať sám. Bolo to náročné, ale na študijné poplatky som mal, a aj jednoduché študentské bývanie som finančne zvládal. Pokiaľ ide o stravovanie, už vtedy som kurizoval vegetariánstvu a naučil som sa, že netreba ľutovať ľudí v niektorých málo rozvinutých krajinách Ázie, Afriky či Latinskej Ameriky, ktorí musia vyžiť z hrsti ryže a trochy zeleniny na deň. Dá sa to, a okrem toho je to aj veľmi zdravé. Odporúčam.

- *Demonštrácie – musel vtedy čušať, veď nemal vlasť. Ešte si pripíše, že mal podiel na Davisovej, že ju prepustili?*
- *Aký je ten marxistický model v ich podmienkach? Z Bakalára sa stal Master of Arts? Padol, klesol. Otázky sa nedávajú, ale test a napísaná práca...!*

V Severnom Írsku a v Spojených štátoch som prežíval veľmi búrlivé obdobie aj po politickej a spoločenskej stránke. Nepokoje v severoírskom Belfaste vtedy práve vrcholili

a aj Spojené štáty prešli sériou študentských nepokojov, hlavne v súvislosti s vietnamskou vojnou. Angela Davisová bola v tom čase známou aktivistkou v Spojených štátoch, neviem ale, prečo ju spomínajú v mojom spise. Ja som sa s ňou samozrejme nikdy nestretol a nepamätám, že by som ju niekedy niekde spomínal. Politiku sledujem, ale držím sa radšej obďaleč. Politické ambície som nikdy nemal a tomuto postoju som zostal verný do dnešných dní.

Z Bakalára sa stal Master of Arts? Padol, klesol.

Čo k tomu povedať. Systém trojstupňového akademického vzdelávania sa už zaviedol aj na našich univerzitách, teda od bakalára cez magistra k doktorátu, to už azda vysvetľovať nemusím. Tiež kreditný systém štúdia v Spojených štátoch existoval už vtedy s tým, že kredity získané na jednej univerzite sa uznávali aj na iných univerzitách, teda čosi, čo pokiaľ viem, sa zavádza aj u nás s platnosťou pre celú Európsku úniu.

Tam kdesi, som sa definitívne rozlúčil s univerzitnou atmosférou. Večným študentom som síce zostal, ale už nie na akademickej pôde. V tom som už šťastie nemal. Najmä nie v socialistickom Československu, ale ani v Slovenskej republike sa mi nedarilo, o tom viac neskôr, hoci tuším mi to nechýba.

Posledná služba, ktorú mi poskytla americká akademická pôda, bola zasa prax cez medzinárodnú študentskú kanceláriu. Tá študentská organizácia ma teda sprevádzala mnoho rokov a mala svoje výhody. Nielen že som mal vždy v najbližšej životnej zastávke zabezpečené živobytie, ale pomohla mi aj s vízami, ktoré som si ja so svojimi neusporiadanými občianskymi pomermi takto ľahšie zháňal. Dnes už slovenský pas, či dokonca len občiansky preukaz je vstupenkou do veľkej časti sveta, v tých dobách som sa takémuto luxusu ešte netešil. Tá študentská organizácia je aktívna do dnešných dní, dokonca aj u nás. A ako ju zhodnotili eštebáci?

- *Už priznáva styk s vedením zahraničných študentov, ale regulárnych, nie zbehov. /utečencov/ A kto tam sedí? Len FBI a CIA!!!*
- *Peniaze sa neposielajú, jedine šeky. Čiže stále žobral peniaze od nadácie.*
- *Inštitúcie na zasielanie informačných materiálov a programy na finančné dary. Smrdí priamym riadením a financovaním CIA a vládou.*

Tuším eštebáci sa riadili zásadou ‚Podľa seba súdim teba'. Mali nos vo všetkom, čo sa udialo v Československu, hlavne vo vzťahu k zahraničiu a nevedeli si predstaviť, že by to inde mohlo fungovať aj ináč. Preto za všetkým, čo prichádzalo z USA, videli FBI a CIA. Určite nepreháňam.

A tak som sa pustil krížom cez Spojené štáty, z východného pobrežia na západné, lebo za najbližšiu destináciu som si zvolil japonské Tokio. Neponáhľal som sa, a tak som využil cestovanie autobusovou spoločnosťou, ktorá ponúkala zahraničným študentom rôzne zvýhodnenia, napríklad lístok, vtedy ešte tuším za 99 dolárov, na ktorý som mohol až do zunovania voľne cestovať krížom-krážom po Spojených štátoch a Kanade. Kontinent je to nekonečný, vzdialenosti veľké a tak som trávil noci v autobuse a cez deň dospával na lavičkách po parkoch a v čase bdelosti spoznával rôzne miesta, o ktoré som mal záujem. Jedným z nich bolo napríklad trošku pánu Bohu za chrbtom zastrčené mestečko Hannibal v štáte Missouri, kde sa narodil azda môj najobľúbenejší Američan, spisovateľ Mark Twain. Chcel som vidieť plot, ktorý maľoval Tom Sawyers na úvod Twainových dobrodružstiev. Eštebáci pre takéto cestovanie nemali porozumenie.

- *Turistika po mestách USA hlúposť – to si dovoliť nikto nemôže /on?/*

Autobusom som došiel do San Francisca. Moja najbližšia destinácia bolo Japonsko, kde som mal zase vybavenú prax už spomínanou študentskou organizáciou, v predstavách eštebákov odnožou CIA a FBI. Hoci pochybujem, že to tak bolo, nakoniec aj keby to bola pravda, čo na tom? Hlavne že mi poslúžila.

Najprv ma pochytila mánia, že do Japonska pôjdem ako najatá pracovná sila na lodi. Kedysi sa to tak robievalo, len to sa stávalo ťažšie a ťažšie kvôli námorníckym odborovým organizáciám, ktoré nechceli, aby im v branži pytliačili lacné pracovné sily, akou som bol ochotný pre zvolený účel byť aj ja. Dostal som sa dokonca aj do plavebnej kancelárie, alebo ako sa im hovorí, ktorá sprostredkovávala náklad a iné záležitosti, okrem iných plavebných spoločností, aj pre sovietske obchodné loďstvo. Ich zástupca, Američan, sa plný záujmu pustil so mnou do debaty:

„S Rusmi je to ťažké," hovoril mi. „Neradi prijímajú medzi seba cudzincov. Ledaže by mali na palube aj kajuty pre cestujúcich. Keďže ste z Československa, nemali by ste byť pre nich cudzí. Ja sa opýtam."

Nechal som ho, nech sa opýta, ako informácia do budúcnosti sa mu to azda hodilo. Sám som už za ním radšej nešiel. Nakoniec som si zohnal ‚standby' letenku, teda palubnú vstupenku na poslednú chvíľu, keď sa ukázalo, že ešte mali prázdne miesta v lietadle, lebo vtedy to bolo lacnejšie. A tak som sa do Tokia nedoplavil, ale doletel. Tu vlastne prvý raz verejne uvádzam, ako som si vybavoval plavbu na sovietskej lodi. Ani eštebákom som to nespomenul. Za takúto snahu o zbratanie sa so Sovietmi by mi sotva dali bod k dobru.

- *Výrobná prax v Japonsku – hlúposť. A náklady, pre koho tá prax, veď podniky robia, ale recipročne. Aké vízum Japonci mu dali.*

V Japonsku som strávil vyše roka, riadne a dokonca slušne si zarábajúc, o tom ale radšej v samostatnej kapitole neskôr. Zarobil som si na dlhú cestu ázijským kontinentom do Európy. Aký som bol len Smelý Zajko!

- *A ďalšie cesty India – Turecko.*
- *Ceny leteniek, vstupeniek do divadiel, galérií a pod. Veď obyčajný človek si tento luxus dovoliť nemôže.*
- *Či sa neuchádzal o prácu v OSN?*
- *Chodil stopom? Aj na lietadle?*

No neboli to koksovia, keď takto zmýšľali? To, že nepoznali reálie západných štátov, som chápal, veď sa tam nikdy nedostali. Boli obeťami falošnej propagandy, ktorú sami dôsledne presadzovali. Len keby si dali trochu viac povedať. Takýmito postojmi ma veľmi skoro znechutili natoľko, že som prestal s nimi komunikovať. Mohli sa od mňa dozvedieť viac. Aj pre socialistickú spoločnosť, ktorú tak velebili a obhajovali, som mohol a nedbal byť užitočnejší. Len to by sa museli ináč správať vedúce zložky vtedajšieho života, teda komunisti a ich chrbtica, štátna bezpečnosť podporovaná sovietskymi tankami. Vlastne veľká časť zvyšku spisu je o tom, že sa s nimi vôbec nechcem pustiť do reči. Nech sa nečudujú!

(Za tých „koksov" sa ospravedlňujem. „Kokso" je novotvar. Vtedy sa tomu hovorilo ináč. To som mal na mysli.)

Nedá mi, aby som najkrajšiu časť z celého mnoho sto stránkového eštebáckeho spisu neodcitoval ešte raz, tentoraz už v jednom kuse.

<u>Záver</u>:

- *Ten hoch nehovorí ani 5% pravdy. Všetko má zlegendované a s neprehľadnosťou. Odporuje fakty, lebo si myslí, že tento svet nepoznáme. Veď až naivne strieľa vedľa.*

<u>Môj záver</u>:

Nehovoril som s ním, ale je to vyložený dobrodruh, ktorý po celú dobu živoril. To, že sa nemohol nikde chytiť na bežnú prácu doviedlo ho k tomu, že sa vrátil. To bolo východisko z jeho krízy.

Keď budú doklady – diplomy, postaví sa otázka, že tieto sa mu odoberú na overenie! Možnosť overenia je na oficiálnej línii ZÚ (Zastupiteľský úrad).

Podobných som stretával a ešte sa ho opýtame, ako vyberal a žral odpadky. Som ochotný sa zúčastniť jednania.

Treba mu jeho výpoveď jednoznačne znehodnotiť, nech si nemyslí, že nás „dostal" a koniec. Zdôrazniť, že takých kádrov neuznávame, jeho skúsenosti pre socializmus sú nepriateľské, nepotrebné. Môže dostať riadnu manuálnu prácu a na nič nech nesiaha.

Možno mu poskytnúť /ponúknuť/ vycestovanie na vždy ak bude mať potrebné záruky pre vízum. Ináč nám bude otravovať život a kaziť ovzdušie.

V čase, keď vznikala táto analýza, vedenie úspešne sa normalizujúceho štátu mal už v rukách súdruh JUDr. Gustáv Husák, generálny tajomník Komunistickej strany Československa a prezident Republiky, ktorý je pre staršiu generáciu známy jedným zo svojich zásadných politických rozhodnutí: „My nedovolíme, aby sa z našich hraníc stalo korzo."

Zátarasy z ostatných drôtov strážené nadržanými vojakmi a psami špeciálne vycvičenými na trhanie ľudí mali túto politiku dotiahnuť do dôsledkov. A mne, ako osobe, ktorý si z hraníc ešte korzo stihla urobiť, sa ušlo prísne a spravodlivé potrestanie, ako o tom svedčí nasledovný dokument:

2 T 113/72

ROZSUDOK

V MENE REPUBLIKY

Mestský súd v Košiciach rozhodol na hlavnom pojednávaní konanom dňa 11.8.1972 v senáte zloženom z predsedu prom. práv. ŠS a sudcov JS a PS v trestnej veci proti Štefanovi Vrátnemu

t a k t o :

Obžalovaný

Štefan V r á t n y ,

nar. 23.12.1946 v Trenčíne, študent Vysokej školy ekonomickej v Bratislave, bytom Košice, Tr. SA č. 43

j e v i n n ý

trestným činom opustenia republiky podľa § 109 ods. 2 Tr.zák., ktorý spáchal tak,

že

ako čsl. štátny občan na základe platného cestovného dokladu vydaného KS-SPV-MV v Prahe vycestoval z ČSSR 9.8.1968 na dobu 100 dní do Severného Írska, odkiaľ sa mal po predĺžení pobytu vrátiť 30.8.1970. Späť sa však nevrátil, ani nepožiadal čsl. zastupiteľské úrady o predĺženie svojho pobytu v cudzine,

t e d a

bez povolenia ostal v cudzine.

Zato sa mu ukladá podľa § 109 ods. 2 Tr.zák. trest odňatia slobody v trvaní 1 /jedného/ roka nepodmienečne.

Podľa § 39a Ods. 2. Písm. a/ Tr.zák. súd zaradil obžalovaného pre výkon trestu odňatia slobody do I. nápravno-výchovnej skupiny.

Odôvodnenie:

Súd sa oboznámil so správami z výsledku objasňovania, konal proti obžalovanému podľa § 305 Tr.por. Vypočul svedkyňu Martu Vrátnu na čl. 11/, ktorá uviedla, že keď odchádzal brat do zahraničia legálne to vedeli, nepovedal, že tam chce ostať, matka si s ním občas dopisuje. Sľúbil, že sa chce vrátiť, podal žiadosť o predĺženie pobytu. Majetok nemal. Teraz študuje v Belfaste v Írsku a momentálne je na praxi v Nórsku. Študuje ekonómiu zahraničný obchod. Peniaze neposiela.

Súd sa oboznámil s dokumentačným materiálom obsiahnutom v trestnom spise.

Prevedeným vyšetrovaním, výpoveďou svedkyne, ako aj z ostatných spisových materiálov bolo preukázané, že obžalovaný Vrátny, ako čsl. štátny občan na základe platného cestovného dokladu vydaného PV-MV v Prahe vycestoval z ČSSR 9.8.1968 na dobu 100 dní do Írska, odkiaľ sa mal vrátiť po predĺžení svojho pobytu 30.8.1970. Späť sa však nevrátil ani nepožiadal čsl. zastupiteľské úrady o predĺženie svojho pobytu v cudzine. Podľa zistenia obžalovaný aj t.č. sa zdržuje v Severnom Írsku. Trestný čin obžalovaného je preukázaný výpoveďou svedkyne i z hlásenia KS VB v Prahe, z ktorého je zrejmé, že obžalovaný sa doteraz do ČSSR nevrátil a že sa mieni v cudzine natrvalo usadiť.

Na základe týchto dôkazov bolo možné urobiť súdu záver zhodný so skutkovým zistením uvedeným vo výrokovej časti tohto rozsudku. Obžalovanému poľahčilo to, že bol vyslaný do zahraničia ako študent – štipendista.

Obžalovanému priťažilo, že porušil objekt chránený trestným zákonom. Preto ho súd aj odsúdil.

Po právnej stránke konanie obžalovaného bolo nutné kvalifikovať ako tr. čin podľa § 109 ods. 2 Tr.zák., čím obžalovaný naplnil skutkovú podstatu trestného činu podľa § 109 ods. 2 Tr.zák. jak po stránke objektívnej, tak aj subjektívnej v celom rozsahu.

Pri hodnotení stupňa spoločenskej nebezpečnosti, jeho konania, pri úvahe o druhu a výmere trestu súd vychádzal z popísaného skutkového stavu, zo spôsobu prevedenia tr. činu, z pohnútky, z predchádzajúceho života obžalovaného, z možnosti jeho prevýchovy.

Obžalovaný pochádza z robotníckej rodiny. Počas štúdia na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave dosahoval výborný prospech. V bydlisku mal dobrú povesť. Je nemajetný. Doteraz trestaný nebol.

Jeho konanie bral súd do úvahy aj pri ukladaní trestu a dospel k záveru, že na jeho prevýchovu treba pôsobiť uloženým trestom zapísaným vo výrokovej časti tohto rozsudku.

Súd rozhodol ako je vyššie uvedené.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozsudku možno podať odvolanie do 8 dní odo dňa jeho doručenia ku Krajskému súdu v Košiciach prostredníctvom tunajšieho súdu.

Mestský súd v Košiciach

Dňa 11.8.1972

(Okrúhla pečiatka so štátnym znakom) Mestský súd v Košiciach

(nečitateľný podpis)

prom. práv. ŠS

predseda senátu

za správnosť vyhotovenia

Ešte pred návratom do Československa ma pracovník Československého veľvyslanectva v Londýne v tejto súvislosti dôrazne upozorňoval:

„U nás za ilegálny pobyt v zahraničí ešte nikto nesedel."

Tak sa aj stalo. Na *výkon trestu odňatia slobody do I. nápravno-výchovnej skupiny* som nenastúpil, lebo sa mi ušla prezidentská milosť, ktorá sa vraj automaticky udeľovala. Na čo potom slúžilo komunistom takého šaškovanie, to som nepochopil.

Spomeniem ako možné vysvetlenie jeden žart, asi českej proveniencie, ale smialo sa na ňom celé Československo, tlmene, ale o to srdečnejšie, lebo patril do kategórie takzvaných žartov o zlatú mrežu. Ja ho podám v mierne čechizovanej slovenčine.

V podniku sa koná verejná stranícka schôdzka, rozumej stranícka schôdzka štátostrany, t.j. Komunistickej strany Československa. To, že bola verejná znamenalo, že sa jej povinne museli zúčastniť nielen členovia strany, ale aj celé osadenstvo podniku. Odzneli prejavy vedenia podniku, predpripravené a straníckym vedením schválené diskusné príspevky osvedčených nečlenov komunistickej strany (lebo aj takých sme mali), a na záverečnú formálnu otázku predsedajúceho, či chce niekto ešte niečo dodať, sa nečakane zdvihol muž a začal.

„Súdruhovia, volám Kotas a mám na vás dotaz. Kde je súdruh Dubček?"

Bolo to v normalizačnom období, keď spomienka na vedúcu osobnosť obrodného procesu spred sovietskej agresie v auguste roku 1968 mala byť navždy vymazaná z pamäte našich národov.

Po otázke zaznelo absolútne ticho, že by bolo počuť padnúť na zem hoci aj stranícky preukaz. Otázka sa odignorovala a účastníci, vrátane ideologicky dezorientovaného Kotasa, sa rozišli na svoje pracoviská.

Po čase sa znovu konala verejná stranícka schôdzka, odzneli prejavy straníckeho vedenia podniku, predpripravené a straníckym vedením schválené diskusné príspevky osvedčených odborárskych pracovníkov, a na záverečnú formálnu otázku predsedajúceho, či chce niekto ešte niečo dodať, sa nečakane zdvihol muž a začal.

„Súdruhovia, volám Kotas a mám na vás dotaz. Kde je súdruh Dubček?"

Zahučalo mrazivé ticho, až kvety zvädli pod bustou Lenina, nesmrteľného vodcu svetového proletariátu na vysokom piedestáli čelnej steny, jeho čelo sa zmraštilo, sovietska a československá vlajka za Leninom sa nesúhlasne zachveli, nápis ‚So sovietskym zväzom na večné časy a nikdy inak' v časti ‚nikdy inak' nabral v očiach účastníkov hrozivé rozmery, a vedenie schôdzky za predsedníckym stolom sa zošúverilo a takmer zošuchlo pod úroveň stola pokrytého červeným súknom. Na to sa účastníci, vrátane ideologicky tvrdohlavo dezorientovaného Kotasa, mlčky rozišli na svoje pracoviská.

Konala sa ďalšia verejná stranícka schôdzka so štandardným priebehom len na záver diskusie, keď sa už všetci plní pracovného nadšenia mali rozísť na svoje pracoviská, sa postavil muž a začal.

„Súdruhovia, nevolám sa Kotas, ale mám na vás dotaz. Kde je súdruh Kotas?"

Od čitateľov neznalých pomerov za totality neočakávam, že sa zasmejú. Len nech si zoberú poučenie z vtipu, ktoré spočíva v tom, že jedno pošmyknutie sa v časoch normali-

zácie so zaťatými zubami a zmrašteným čelom straníckych a štátnych orgánov ešte akotak tolerovalo. Aj ja som bol považovaný za osobu, ktorá sa dopustila len jednej mladíckej nerozvážnosti, keď som sa pustil na výskumnú cestu okolo sveta. Preto tá milosť. Ale iba raz. Kotas dvojnásobnou nerozvážnosťou bol už pre podnik a normalizujúcu sa spoločnosť priveľa. Platilo pravidlo dvakrát a dosť. Aj to bol úžasný pokrok proti stalinským časom, keď často ani raz bolo viac než dosť.

Predbehnem udalosti o sedem-osem rokov a pripomeniem, ako som aj ja mal diskusný príspevok na verejnej straníckej schôdzke. Bolo to možno rok po nástupe na moje druhé pracovisko, keď ma oslovila kolegyňa, ináč príjemná dievčina, len na môj vkus sa príliš hrnula do politických aktivít. Viac by som si ju vážil, aj všímal, keby sa venovala len ekonomickým rozborom, ktoré mala v pracovnej náplni.

„Počuj, Štefan, nechcel by si v rámci diskusie prečítať tento príspevok?"

Samozrejme, že som nechcel, ale čo už, keď ja ženám neviem odolať. Hoci, keď o tom teraz rozmýšľam, bez predchádzajúceho zváženia a schválenia vyššieho politického a hospodárskeho vedenia podniku by ma takouto úlohou nepoverovala. Možno to mala byť štichpróba, ako sa budem správať.

Na výzvu od predsedníckeho stola o diskusné príspevky, som sa prihlásil, postavil za červeným naberaným súknom pokrytý a červenou zlato orámovanou hviezdou s kosákom a kladivom ozdobený kecpult, a začal:

„Tuto kolegyňa V ma požiadala, aby som vám prečítal tento príspevok..."

A nemastný-neslaný príspevok, napísaný v duchu normalizačnej doby, som prečítal. Zaznel povinný potlesk, nik mi nič nepovedal, ani po pleci nepotľapkal, ale viac ma nik o takéto somariny nežiadal. Ten príspevok som totižto nemal čítať na požiadanie kolegyne V, ale z vlastného hlbokého presvedčenia. Lenže ja som sa z vlastného hlbokého presvedčenia radšej venoval odbornej, nie politickej práci. Ten postoj mi ostatne zostal dodnes. Len škoda, že môj jediný, hoci krátky príspevok, som po jeho odznení vrátil kolegyni V. Mal som si ho nechať a teraz odcitovať. Bolo by to trefné čítanie o dobe, v ktorej sme žili.

04

Vyťažovanie na spôsob eštébé – Vyššia forma výsluchu, ale kto koho.

Spôsob, ako so mnou udatná kontrarozviedka počas vyťažovania zoči-voči zaobchádzala, samozrejme v spise nie je opísaný. K tomu musím načrieť do poznámok a do spisu, čo si nosím v hlave.

Referent, ktorý ma mal na starosti, chcel všetko zaznamenať a klopkal pritom do hlučného mechanického písacieho stroja, no ako ďateľ.

„Keď už to musí byť napísané, tak nechajte písať mňa. Bude to rýchlejšie, aj gramaticky aj štylisticky lepšie. Okrem toho môžem pracovať doma a vy sa budete môcť venovať čomusi užitočnejšiemu," vravím mu.

Ja píšem pomerne dobre všetkými prstami, nie iba jedným, občasne dvoma, ako to robil referent. S priemernou sekretárkou si to v strojopise hocikedy rozdám. Lenže môjho vyťažovateľa takáto poznámka znechutila, veď znevažovala jeho prácu a jej užitočnosť, a poslal ma domov. Potom, keď ma o niekoľko dní znovu pozval, už pri ňom sedela kyprá ženská, rezký sekretársky typ, ktorá síce písala rýchlo, aj štylisticky dokázala poznámky súdruha vyťažovateľa učesať, len, a tu nech mi prepáčia propagátorky rodovej rovnosti (alebo ich poteším?), sedieť tvárou v tvár babe-eštebáčke nie je žiadna výhra. Znamenalo to, že som mal na krku o poštekávajúcu protivu navyše.

Normálne boli v kancelárii vždy dvaja. Jeden bol ostrý chlapík, tvrdý a nekompromisný kontrarozviedčík, ktorého cieľom bolo valcovať ma a ten druhý mal hrať úlohu priateľského, ústretového, kamarátskeho súdruha, ktorý sa občas snažil nájsť v mojich slovách niečo pozitívne. Lenže v mojom prípade ostrý chlapík tuším valcoval svojho sekundanta ešte viac ako mňa a takmer ho vôbec nepripustil k slovu, čo sa mne so striedavým úspechom darilo. Predsa len nestíhal skákať do každej vety.

Jeho meno je čitateľne podpísané vedľa môjho mena v registračných protokoloch, ktoré možno nájsť na webovej stránke Ústavu pamäti národa (www.upn.gov.sk/regpro). A pri listovaní stránkami na internete som jeho čitateľný podpis nachádzal pri ďalších a ďalších osobách, ktoré z nejakého dôvodu padli do pozornosti bezpečnostných orgánov socialistického štátu. Žiaľ, niektoré z osôb, ktoré zapisoval do zoznamu a potom krasopisným podpisom zápis potvrdil, boli ľudia z môjho okolia, dokonca sa uvádzajú v mojom spise, aj ich vyjadrenia o mne v spise nachádzam, a niektorí z nich sa mi pri

náhodných stretnutiach tuším do dnešných dní vyhýbajú. A tak nech Pánbožko referentovi odpustí, že otravoval a obmedzoval život mne. Nech mu ale spravodlivo započíta to, ako kvôli mne otravoval život iným.

Jedna príhoda, ktorá sa udiala zanedlho po mojom návrate domov, ma potom po celý čas trvania reálneho socializmu mátala a azda obmedzovala na tom mieste, ktoré patrilo u mňa medzi tie citlivejšie.

Stretol som sa so známym. Dlhé roky sme sa nevideli a tak sme urobili celkom prirodzenú vec. Sadli sme si, aby sme sa porozprávali. A nerozprávali sme sa o ničom zvláštnom, iba o tom, čo ľudí v podobnej situácii na celom svete zaujíma: čo kto medzičasom robil, čo spoloční známi, čo plánujeme... Rozlúčili sme sa, a keď som známeho po čase stretol znovu, už som videl, že sa ma stráni. Vyšlo z neho, že nás niekto videl, bonzol eštebákom a tí sa s ním dôverne porozprávali. Pripomenuli mu, že má rodinu, že je ešte mladý a má pred sebou budúcnosť a že vedia ovplyvniť, ako sa mu bude dariť.

„S Vrátnym sa môžete stretávať, ale nás musíte informovať o všetkom, o čom sa budete rozprávať. A pred stretnutím sa nám ohláste, aby sme vás mohli usmerniť, ako s ním viesť rozhovor," s takým odkazom s ním udatná kontrarozviedka jednala. Samozrejme, že mu zakázali, aby o tomto rozhovore s niekým a predovšetkým so mnou hovoril. Môj známy mi jednoducho povedal:

„Prepáč, viem, že je to voči tebe neférové, ale ja na také čosi nemám nervy. Ja sa už s tebou nebudem stretávať."

A pri tom sme zostali.

Zato v spise mám agentúrno-operatívne opatrenia, ktorými sa snažia môjho známeho predsa len usmerniť, aby u mňa ťahal rozumy:

- *Novozískaný TS „E" bude postupne usmerňovaný k tomu, aby s navrátilcom VRÁTNYM obnovoval priateľstvo, ktoré si získal ešte z čias ... pred emigráciou. Postupne rozvíjať tento priateľský vzťah a upevňovať, pričom aby si TS získal u objekta maximálnej dôvery.*
- *Po získaní si dôvery u objekta, postupne ofenzívnejšie úkolovať TS „E" k získaniu poznatkov o pobyte VRÁTNEHO v kapitalistickom zahraničí, ako aj ku kontrole jeho mimopracovnej činnosti, režim vo voľnom čase, záujmy, styky, chovanie a prejavovanie sa.*

TS znamená tajný spolupracovník a ďalší plán agentúrno-operatívneho rozpracúvania obsahuje už takéto konštatovanie plné smutnej rezignácie:

Rozpracúvaním objekta boli získané poznatky, že sa jedná osobu skúsenú a vzdelanú, avšak veľmi ťažko prístupnú pre iné osoby, čo dokazuje aj tá skutočnosť, že objekt nepripustil k sebe bývalého spolužiaka TS „E" a napriek tomu, že zo strany TS bolo vyvinuté maximálne úsilie o vytvorenie priateľského vzťahu. Od návratu objekta v KZ (kapitalistického zahraničia) *v októbri 1976 tento nenadviazal v zamestnaní ani v súkromí žiadne bližšie styky..*

Príkladov, že sa zaujímali o každého, kto sa ku mne čo len priblížil, je v spise veľa. Povahou som osamelý jazdec, ale občas sa i ja potrebujem trochu porozprávať, a cítiť sa aj v tom obmedzovaný, to zazlievam komunistom azda najviac. Neskôr sa mi stalo, že niektorí kolegovia v práci sa veľmi ošívali, keď mali so mnou sedieť v jednej kancelárii. Niežeby som im prekážal ja osobne, len sa obávali, že by kvôli mne mohli mať poťahovačky s eštébé. Aj keď sa mi to snažili nedávať otvorene najavo, možno sa to dovtípiť. Bár by som si iba namýšľal!

Vráťme sa k môjmu vyťažovaniu na ŠtB po návrate. Bol som zvedavý, ako sa budú voči mne správať, lebo aj keď som ich mal dobre prečítaných ešte z čias môjho pobytu v zahraničí, predsa len som si chcel overiť, čo sú zač. Vedel som, že ich existencia bude ovplyvňovať môj život. Aj to motivovalo moju ochotu rozprávať sa s nimi, ale zároveň som postrehol, že za ich otázkami môže byť aj normálny záujem mladých ľudí. Rozprávali sa predsa s človekom, čo precestoval okolo sveta, a takých u nás v tom čase nebolo veľa, ba či vôbec niekto. A okrem toho som v sebe zacítil aj kúsok škodoradosti, lebo som si uvedomil, že ich mojím rozprávaním azda aj poriadne demoralizujem. Počuli samé mrzké veci o Západe, a tu zrazu mali niekoho, kto vyrastal na slovenskom vidieku a potom si v šírom svete dokázal zariadiť celkom zaujímavý život. Všetko to pokrikovanie a znevažovanie, ktorým ma častovali, muselo unavovať a ponižovať aj ich samých. To bola daň, ktorú museli zaplatiť totalitnému štátu za remeslo, ktoré si sami zvolili.

Preto som sa ani nedivil, keď do miestnosti – ani neviem, ako ju pomenovať, lebo tuším si v nej niektoré obete takéhoto jednania aj poplakali – kedykoľvek počas vyťažovania vkročil nejaký sebavedomý týpek, aby si ma pozrel, prípadne čosi duchaplné vyhlásil. Hlavný vyťažovateľ na moment iba zmĺkol, veľkorysé porozumenie sa mu rozlialo po uvoľnenej tvári, aby po odchode takéhoto akoby náhodného kolegu pokračoval v svojej práci.

Napríklad ten, čo nasadil figliarsky úsmev na tvári, ako si sadal pred mňa na stoličku. Mimochodom, mňa usádzali do hlbokého kresla a občas sa mi v ňom zavierali oči. Tuším radšej by ma videli ležiaceho na pohovke ako u nejakého psychiatra.

„A čo! Ženy! Boli, boli?" dostal zo seba otázku súdruh s figliarskym úsmevom na tvári, čo si na chvíľu pribehol obzrieť čudo, akých tak často nevídal.

„Boli,... neboli,..." odpovedal som pravdivo, ale nie dostačujúco, súdiac podľa nedočkavého výrazov v tvárach okolo mňa.

‚Čo vás do toho,' pomyslel som si a nasadil zbraň, ktorá na nich napodiv zaberala najviac – mlčanie. To bol môj najosvedčenejší spôsob, ako ich donútiť k zmene témy.

„Vy ste tuším génius", povedal mi ďalší z tých eštebákov, čo sa dostavil len tak zo zvedavosti. Myslel to ironicky, ale aj s trochou uznania, lebo veď vtedy vidieť niekoho, kto obcestoval zemeguľu, pritom stihol vyštudovať na dobrých západných univerzitách a robiť rôzne, aj vyložene zaujímavé práce, to v tom čase nebolo v Československu bežné. Nebol som géniom, len som dobre využil príležitosť, ktorá sa mi naskytla. Dnes by už tak nehovoril, lebo takých, čo podobne ako ja využili príležitosť, za posledné štvrťstoročie, čo sme sa zbavili obmedzovania eštebákov a ostnatých drôtov na hraniciach, už máme veľa.

Dostalo sa mi dokonca od nich aj občerstvenia. To prišiel ďalší súdruh, tentoraz nie s prázdnymi rukami, lebo niesol pred sebou na tácke vo vyblýskanom pohári čosi priezračné, čo mohla byť voda.

„Nech sa páči, napite sa, určite vám už muselo vyschnúť v hrdle od toľkého rozprávania," povedal mi, a mne bolo z jeho simulovanej úslužnosti smiešne. Viem aj z rozprávania iných, že toto bol jeden z ich spôsobov, ako získať odtlačky prstov. Mne takáto šou pripadala hlúpo. Ja by som im odtlačky prstov dal, aj keby ich nežiadali tak idiotsky. Pohár som pevne chytil do rúk, nech majú radosť, a postavil naspäť na tácku.

„Ďakujem, nebudem."

Asi to bola voda. Vtedy sa už otrava či drogy pri takýchto príležitostiach nepodávali.

Muž s táckou odišiel. Moje odtlačky som v spise nenašiel. Tie sa asi uschovávali niekde inde. V pamäti som si uchoval rozpačitý úsmev súdruha hlavného vyťažovateľa. Pochopil, že som tento ich trik prekukol. Na to azda génia netreba.

Boli aj snahy o vyhrážky, ktoré nepochybne patrili do bežného argumentária pri takýchto príležitostiach.

„My máme aj iné metódy," zaznelo niekoľkokrát v mojej prítomnosti od niekoľkých udatných kontrarozviedčikov. Vyslovené tlmeným hlasom mali vo mne vyvolať dojem, že kdesi v budove ešte majú stalinského Frankensteina so všetkým jeho náčiním a metódami. Určite si tieto slová vypočuli všetci, čo sa dostali do tejto úradovne, a možno u niekoho aj vyvolali mrazenie v chrbtici.

Raz sa do miestnosti nahrnulo možno aj šesť-sedem osôb. Postavili sa okolo mňa a kričali po mne zľava, sprava, spredu i zozadu možno aj desať minút. Pripadali mi ako namosúrené moriaky, očividne hrali predstavenie, ktoré si vopred nacvičili a nepochybne už aj na iných obetiach pred mnou odskúšali.

„My sme kontrarozviedka! Z nás si nebudete robiť bláznov...Pokiaľ sme tu my, vy nemáte šance a my vás prežijeme... Prezidentskú milosť ste dostali, ale tá pre nás neplatí. My máme vlastné zákony!" pokrikoval ten najprotivnejší, čo stál pred mnou.

Padli aj reči o márnotratnom synovi, čo ma v duchu príjemne pobavilo. Z domu som odchádzal s mizerným bankovým prídelom zahraničnej meny, hovorilo sa mu devízový prísľub, a z toho sa ani poriadne opiť nedalo, takže márnotratnosť som si nemohol dovoliť, aj keby som mal k nej sklony. Domov som sa vrátil iba tuším s dvadsiatimi librami a peniaze čo som zarobil v zahraničí, som minul na štúdium, spoznávanie sveta, teda v mojom chápaní na ušľachtilé ciele, nie márnotratne. Súdruh stojaci pred mnou, chrániaci znormalizovanú Československú socialistickú republiku zubami-nechtami a hlavne neomáchanou papuľou, videl zrejme veci ináč. Čo sa dá očakávať od súdruha ateistu citujúceho Bibliu.

Neudrel ma, ale zato sa ma citovo predsa len dotkol, a to bola tá príslovečná posledná kvapka, ktorá rozhodla o tom, že som ich uznal za nehodných rozhovorov so mnou. Začal totižto urážať mojich rodičov.

„Váš otec chcel zavraždiť môjho otca a ja vám ukážem, ja vám celej rodine ukážem. A vaša matka..." vrieskal po mne, a zrazu sa zarazil. Hrané rozhorčenie mu v tvári zostalo, ale v očiach sa objavila neistota. Asi si uvedomil, že jeho výstrel do neurčita neberiem vážne. Či až príliš vážne, sviniar jeden. Z kancelárie vybehol. Na rozdiel od ostatných eštebákov, účastníkov vyťažovania sa nezdržal, aby sa pokochal na účinku svojich slov. Pričom som počul, ako ten, čo stál za mojím chrbtom, sa mu uhýbal so slovami „Nech sa páči, súdruh náčelník." Zrejme boli pripravení ma zlomiť, aj keď už nie beštiálnym násilím, ako to robili ich kolegovia z pred štvrťstoročia, využívajúc všetok personál, ktorý mali k dispozícii od sekretárok po náčelníka, len aby ma dostali na svoju úroveň myslenia. Mne sa videla táto presilovka príliš veľká. Ja som bol stále sám, oni sa striedali.

Neviem, čo chcel povedať na adresu mojej matky. V učebniciach Dzeržinského školy ŠtB v Prahe sa niečo podobné určite nájde v kapitole Ako dekonšpirovať triedneho nepriateľa. Súčasťou eštebáckej metódy bolo uvádzať vyhliadnuté obete do neistoty a bol by som im to aj takmer ochotný zabudnúť, lebo hneď si zreteľne uvedomili, že pri mne prestrelili. Za to dostávajú u mňa desatinku bodíka k dobru.

Mohli si to odpustiť. Nebral som to ani osobne, ani vážne, lebo veď rodičov som mal veľmi dobrých a cítil som, že hrali divadlo, aby zistili moje citlivé miesta. Keby som bol ženatý s deťmi, určite by svoje urážky a vydieranie orientovali tým smerom, lebo na to normálne bývame tiež veľmi citliví. Do podobnej situácie sa dostal hlavný protagonista už spomínanej divadelnej hry Komunizmus, keď mu začali dávať do oplzlých súvislostí manželku a naznačovať, že jeho syn možno neukončí vysokú školu. Mal som kolegu, ktorý bol veriaci, a rozprával mi, ako sa ho snažili spracovať urážaním jeho náboženského cítenia...

Po krátkom pokrikovaní vybehli aj ostatní rozkikiríkaní kohúti z malej kancelárie na chodbu. U mňa tento incident s urážkami na adresu mojich rodičov viedol k definitívnemu upevneniu rozhodnutia, že sa s nimi vôbec nebudem baviť. Možno aj toto uvedomenie si, že zastrašovaním to nikam nedotiahnu, ich viedlo k tomu, že sa krátko na to zbalili, poslali ma preč a viac si ma dlhé roky k sebe na žiadne podávanie vysvetlenia nepozývali.

Zato celá epizódka mala pre mňa úsmevný koniec, ktorý potvrdil, že som ich mal dobre naštudovaných. Nechali za sebou iba privreté dvere a ja som počul, ako sa odchádzajúc medzi sebou radili:

„On sa nás nebojí. Čo teraz?" pýtal sa tlmene jeden z nich.

Ešte keby sa prišli ospravedlniť. To by som azda mohol očakávať od opilca po vytriezvení. Moja skúsenosť potvrdzuje, a mám ju aj podchytenú v rozsiahlom spise, že eštebáci nevytriezveli nikdy. Zato z rozprávania iných obetí vyťažovania viem, že boli ochotní uvádzať matky, manželky, dcéry v nechutných súvislostiach, len aby deptali, alebo aspoň uviedli triedneho nepriateľa do pomykova. V mojom prípade v pol ceste zaspätkovali.

Ale to už som bol rozhodnutý urobiť koniec akýmkoľvek rozhovorom s eštebákmi. Rozumovo som na nich mal, to azda nie je neskromné tvrdenie, ibaže na toľko úst, ktoré sa na mňa bez servítky cerili, ako to aj spis dosvedčuje, som predsa len nemal šance.

Užil som si teda drsniakov a podľa scenára sa patrilo ma pohladkať. Do miestnosti vošiel muž, akoby neisto, a začal sa ma vypytovať, či mám dojem, že sa mi ubližuje.

„Už veľa ľudí sa tu pred vami vystriedalo a akosi nemáte vo zvyku sa predstaviť. Môžem vedieť, ako sa voláte?" opýtal som sa ho.

Predstavil sa mi menom, ktoré mohlo i nemuselo byť jeho, lebo v zoznamoch eštebákov na internete som ho nenašiel, ani v mojom spise sa nespomína, ale nijaký preukaz som od neho nepýtal, to by bola za daných okolností azda príliš veľká trúfalosť. Hlavne som myslel na rodičov, ktorým by určite nepadlo dobre, keby si ma tam hoci len na niekoľko dní ponechali. Pre mňa už každá minúta s nimi bola priveľa.

„Nuž počúvam tu samé nepekné reči. Viete, ja som obcestoval veľa štátov sveta, ale nikde si nedovolili správať sa voči mne tak nevľúdne ako tu. A začalo to už na hranici..." vravím mu.

„Viete, aj u nás sú ľudia všelijakí" povedal neisto po chvíľke váhania.

„Aspoň že si to priznáte," prikývol som.

Nepáčila sa mu moja poznámka, to som na ňom videl a môj hlavný vyťažovateľ by bol tuším v tom momente najradšej drsne zasiahol, len scenár mu to nedovoľoval. Bol to moment, keď sa mala presadzovať ústretovosť a priateľskosť.

„Vaši ľudia sú málo informovaní o živote vo svete a namiesto toho, aby sa ma snažili využiť na osvetu, keď už ma sem pozývajú, skáču mi každú chvíľu do reči a poučujú o veciach, o ktorých sami nemajú ani šajnu."

To už boli nepríjemné narážky na referenta, čo ma mal na starosti predovšetkým, a ja som videl, že sa krčil ako kocúr pripravený na skok. Podľa scenára jeho moment ešte neprišiel.

„Alebo zoberte si túto zápisnicu, čo tento váš kolega spisuje. Prečítam vám z nej," a prečítal som niekoľko náhodne vybraných viet, zdôrazňujúc štylistické a gramatické chyby. Referenta, čo to spisoval, a ktorému som bezočivo siahol do papierov na stole, to už dvíhalo zo stoličky, ale scenár bol nekompromisný. Musel mlčať, slovo mal niekto, koho úloha bola sama priateľská náklonnosť.

„Čo si o tom myslíte?" opýtal som sa súdruha ‚Ústretového'.

„Nuž je to nemastné-neslané" bojazlivo pripustil. Očividne si predstavoval, že rozhovor sa bude uberať iným smerom. Sám sotva vedel akým.

„Alebo napríklad ten váš kolega, čo tu pred vami sedel, tam ako vy."

Pre istotu som odvádzal pozornosť od referenta, čo ma mal v referáte, aj keď ten mi šiel na nervy najviac.

„Ani on sa mi nepredstavil, ale títo tu vám povedia, o koho ide," ukázal som na referenta a jeho sekundanta. „On mi napríklad nechcel uveriť, že sa v New Yorku dá prestravovať z jedného dolára na deň."

Mojim vyšetrovateľom totiž veľmi záležalo, aby som im vysvetlil, aké a odkiaľ som mal príjmy a aké výdavky. Porovnania cien a príjmov zaujímajú ľudí bežne, ale im išlo najmä o to aby zistili, či som nedostával peniaze z nepracovných zdrojov, napríklad od osôb alebo organizácií nepriateľsky naladeným voči nášmu socialistickému zriadeniu. Hlavne CIA a rôzne emigrantské združenia v zahraničí vnímali ako maximálne záškodnícke. Pritom moji ‚chlebodarcovia' v USA boli výlučne hostia, ktorí mi nechávali prepitné v reštaurácii, kde som pracoval ako čašník, pardon *„čiašnik"*, hoci pochybujem, že by boli priateľsky naladení voči nášmu socialistickému zriadeniu, komunistom a ŠtB. Veď to boli celkom normálni Američania.

Ja som sa skutočne z toho dolára na deň dokázal počas mojich štúdií v USA prestravovať, lebo som si varil sám a už vtedy som kurizoval vegetariánstvu. Ryža, zemiaky, nejaká bežná zelenina a ovocie, to mi stačilo a s tým sa dalo vtesnať aj do takého prísneho rozpočtu. Súdruhovi ‚Ústretovému' som to vysvetlil ináč.

„No, ako mi môže uveriť ten váš kolega, čo sedel na vašom mieste, že sa dá v New Yorku vyžiť z jedného dolára na deň, keď sám má pätnásť kíl nadváhy!!!"

Nebola to pravda. Ten súdruh, na ktorého som narážal, nemal iba pätnásť kíl nadváhy, možno aj päťdesiat, do dnešných dní vidím, ako mu tie jeho ritne prevísali cez okraje stoličky, len som sa bál povedať plnú pravdu, aby som nebol príliš provokatívny. Chcel som sa v ten deň čo najskôr vrátiť domov a zbaviť spoločnosti, ktorá ma prestávala baviť. Už som cítil, že sa krútime stále dookola a nič nové sa od nich nedozvedám. A už ma začínali aj unavovať a poriadne otravovať.

Touto poznámkou bol súdruh ‚Ústretový' očividne zaskočený. Hlavne keď nepochybujem, že osoba, z ktorej hmotnosti som si uťahoval, bola jeho nadriadeným, ba možno sám veľký krajský náčelník. Bez slova sa postavil, očividne nevediac, či má na mňa zúriť, alebo sa smiať. Konflikt pocitov sa mu odrážal v rozpačitej tvári. Statočne dohral svoju úlohu súdruha ‚Ústretového'. Hlas si nedovolil zvýšiť, ani zúrivý pohľad po mne nevrhol.

Keď vyšiel, nastalo konečne, aj keď ťaživé, ticho. Referent sa tiež dostal mimo konceptu, lebo zrejme som sa neriadil podľa ich scenára. Jeho sekundant, ktorý mal hrať celý čas kamarátsku úlohu, si nervózne mädlil ruky.

Zazvonil telefón, ten telefón, ktorý ležal na stole neďaleko mňa na úrovni mojej tváre, a ktorý, nepochybujem, mal zabudovaný aj mikrofón na odpočúvanie a možno aj nahrávanie celého môjho rozprávania. Referent zdvihol slúchadlo, čosi počúval a potom zdvihol aj seba a odišiel. Niekde vo vedľajšej kancelárii, kde vyúsťovalo odpočúvacie zariadenie, sa podľa všetkého konala porada o tom, čo ďalej, a referentovi bolo treba dať nové inštrukcie. Cez ten telefón ich priebežne dostával, to som už pochopil, lebo hocikedy počas vyťažovania telefón zazvonil a potom referent, ako si čosi vypočul, vybehol von pre rozumy, alebo zmenil tón a zameranie svojich otázok.

Trvalo možno aj pol hodiny, kým sa udatný kontrarozviedčík vrátil. Spis, čo celý čas viedol, bez slova uzavrel, dal mi ho podpísať, zbalil veci a mlčky ma viedol von cez labyrint chodieb a poschodí Krajskej správy Verejnej bezpečnosti v Košiciach. Pri lúčení som po chvíli váhania podávanú ruku prijal. ‚Svätá prostoduchosť", pomyslel som si. Majster Ján Hus to povedal v oveľa krušnejších momentoch svojho dohárajúceho života.

Ešte ma referent bojazlivo a rozpačito pozval na pivo. To tiež asi malo byť súčasťou scenára, ale v tom som už bol nekompromisný.

„Ja pivo nepijem," povedal som dôrazne.

‚...ani s ľuďmi, ktorých si ctím a vážim,' som si pomyslel, ale strnulá tvár súdruha kontrarozviedčíka mi napovedala, že túto moju myšlienku vyčítal. Vlastne som si to tak aj želal. O stretávky s ním som nestál, a bol som rád, že si to uvedomil.

Vlastne to boli posledné slová, ktoré som tomuto referentovi a jeho sekundantovi povedal. Potom si ma dlhé roky na Krajskú správu Verejnej bezpečnosti nepozývali. Zmenili taktiku. Skúšali získať moju spoluprácu tým, že budú frustrovať moje ambície, kým sám neprídem na to, že spolupráca s nimi prináša aj výhody. Nevedeli, že ja som sa ešte pred prechodom hraníc do Československej socialistickej republiky vzdal všetkých ambícií, na základe ktorých by ma mohli vydierať. Poznal som Dubčekov osud. Za stalinskej éry by ho beštiálne mučili, nainscenovali by s ním súdny proces so všetkými známymi strašnými dôsledkami. Normalizátori husákovského razenia, pod vedením sovietskych poststalinsko-brežnevovských poradcov, sa už správali ináč. Najprv Dubčeka poslali za veľvyslanca do Turecka, v nádeji, že tam zostane, aby nám tu neotravoval život a nekazil ovzdušie, a keď sa rozhodol vrátiť, tak ho síce sledovali, ale nechali robiť referenta v akomsi podniku a žiť životom občana znormalizovaného Československa. Na toto som

bol pripravený a to sa mi nakoniec aj dostalo. Až nežná revolúcia mi priniesla do života zmenu.

Tým sa vlastne ukončilo obdobie môjho rozpracovania štátnou bezpečnosťou formou vyťažovania či priameho zastrašovania. Keď už spomínam divadelnú hru Komunizmus, v jednom momente hlavný protagonista, hrá ho Juraj Kukura, sa plný zúfalstva zrúti na kolená pred svojím referentom eštébé. Možno podobnú reakciu hlbokej ľútosti nad zradou socialistickej vlasti očakávali košickí kontrarozviedčíci aj od mňa. Lenže kľakať či kajať sa pred boľševikmi či eštebákmi, to nie je môj štýl.

Referent, ktorý ma mal na starosti hneď po návrate do Košíc, sa mi v určitom okamihu, akoby mimochodom, či nedopatrením pochválil, že študoval na Dzeržinského škole v Prahe. Asi cítil potrebu pochváliť sa pod vplyvom mojich zahraničných univerzít. U mňa si tým nešplhol, už preto nie, že Dzeržinského, zakladateľa Čeky, brutálnej boľševickej štátnej bezpečnosti, vnímam ako katana v závese vodcu svetového proletariátu Vladimíra Iľjiča Lenina. A predmety, ktoré na Dzeržinského škole vyučovali? Z referentovho správania som jednoznačne vycítil, že sa učili, ako ľudí zastrašovať, ako ľudí provokovať, ako ľudí vydierať, ako ľudí ponižovať, ešte možno ruštinu, aby porozumeli sovietskym poradcom, len predmet, ako si ľudí získať, im chýbal. Nechám na čitateľov, aby posúdili kvalitu mojich a jeho škôl a kto koho vyťažoval lepšie. Či eštebáci mňa, alebo ja eštebákov.

Spomínal som hneď na úvod môjho rozprávania, že mená nebudem uvádzať. Nedá mi, aby som nespomenul meno tohto referenta. Sám sa vlastnoručne a čitateľne podpísal v mojom riadku Registračných protokolov agentúrnych a operatívnych zväzkov Štátnej bezpečnosti zverejnených na internete a tým sa verejnosti voľne sprístupnil.

Pri prvom stretnutí sa mi nedbanlivo a nezrozumiteľne predstavil, ako to eštebáci mali vo zvyku. Ako keby nechceli, aby boli braní ako jednotlivci, identifikovateľní pod svojim menom. Aj toto mali psychologicky vypočítané, lebo ohyzdná anonymná masa, pre ktorú pracovali a s ktorou sa snažili splynúť, zastrašovala viac.

„Mohli by ste mi zopakovať meno? Neporozumel som," opýtal som sa ho.

Divne sa na mňa pozrel.

„Povedali ste mi predsa, že si ma ešte pozvete. Ako sa mám na vás na vrátnici pýtať?"

„Kilár."

Tak som porozumel tomu, čo vyšlo z neho.

Mám vo zvyku si takéto veci zapisovať a hneď som vytiahol pero a notes.

„Píšete sa s dvoma ‚l'," opýtal som sa pre istotu. Prišiel som z anglického prostredia a meno ‚Kilár', mi zarezonovalo ako anglické slovo ‚Killer', čo v preklade znamená čosi ako ‚zabijak'. Toto som už referentovi nevysvetlil a ten výsmešný výraz, ktorý sa mu rozlial po tvári mal asi znamenať: ‚Ste somár, keď neviete, ako sa píše Kielár'.

Výsledky vyhľadávania - Registračné protokoly agentúrnych a operatívnych zväzk... Stránka č. 1 z 1

Registračné protokoly agentúrnych a operatívnych zväzkov Štátnej bezpečnosti

Vyhľadávanie

* Priezvisko: Meno:

** Dátum narodenia: Druh: všetko

Kraj: Košický Hľadaj

zadať treba minimálne 3 znaky, * – povinné, ** – dátum vo formáte dd.mm.rrrr (príklad: 02.04.1949)

Späť na zoznam zväzkov

Výsledky vyhľadávania

« predchádzajúca **1** nasledujúca »

kraj	registračné číslo	priezvisko	meno	dátum narodenia	krycie meno	druh	
Košice	12199	Vrátny	Štefan	23.12.1946	Filozóf	preverovaná osoba,nepriateľská osoba,	zobraz stranu
Košice	13738	Vrátny	Štefan	23.12.1946		nepriateľská osoba,	zobraz stranu

« predchádzajúca **1** nasledujúca »

Copyright © 2004 Ústav pamäti národa, All rights reserved

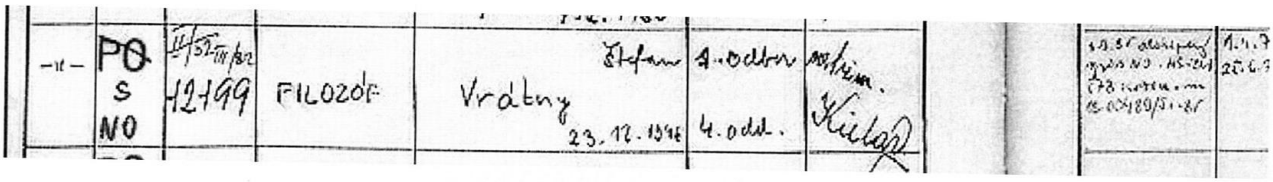

MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI
SLOVENSKEJ SOCIALISTICKEJ REPUBLIKY
883 11 BRATISLAVA 1

Bratislava 11. marca 1977
Číslo : 1181/76 - S/m

Štefan V r á t n y

Tr. Sov. armády č. 43
K o š i c e

Mestský súd v Košiciach
Došlo: 17. III. 1977
KRÁT PRÍL.:

Prezident Československej socialistickej republiky, použijúc svoje právo dané mu ústavou, odpustil rozhodnutím zo dňa 28. februára 1977 Štefanovi V r á t n e m u , nar. 23. decembra 1946 v Trenčíne, bytom v Košiciach celý trest odňatia slobody v trvaní 1 roka bezpodmienečne, ktorý mu bol uložený rozsudkom Mestského súdu v Košiciach sp.zn. 2 T 113/72 zo dňa 11. augusta 1972 za trestný čin opustenia republiky.

MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ SOCIALISTICKEJ REPUBLIKY

Vedúci oddelenia :

Tento súdruh nadstrážmajster Ladislav Kielár, lebo tak sa uvádza v mojom spise i v zväzkoch zverejnených na internete, zabijakom nebol. Doba stalinského teroru predsa len definitívne skončila. Ale ani na zabijacký vtip by som ho nepovýšil. Nedokážem sa na ňom zasmiať. Zo spisu viem, že ešte niekoľko rokov ma mal v referáte a okrem iného chodil kvôli mne zastrašovať pracovníkov vysokej školy, keď som sa snažil ukončiť moje štúdiá. O tom, ako mi k ukončeniu vysokej školy aj vďaka nemu chýba iba obhajoba diplomovej práce, bude neskôr viac. Svoju úlohu hral príliš dobre, aby som ju mohol brať ako divadlo. Spracovával aj iných len preto, že sa vyskytovali v mojom okolí, chodil ich kvôli mne deptať, a niektorí z nich sa mi pri náhodných stretnutiach vyhýbajú do dnešných dní. Ich mená tiež nachádzam vo zväzkoch eštébé zverejnených na internete, len pri nich sa už súdruh Kielár podpisoval ako podporučík. Hodnostne postupoval aj po mojom chrbte, hajzel jeden. O to, že sme žili v hajzlovskej dobe, sa predsa postarali konkrétni ľudia. Na vyšší záujem robotníckej triedy, proletársky internacionalizmus a sovietsky tlak z ďalekého Kremľa sa nedá vyhovárať do nemoty.

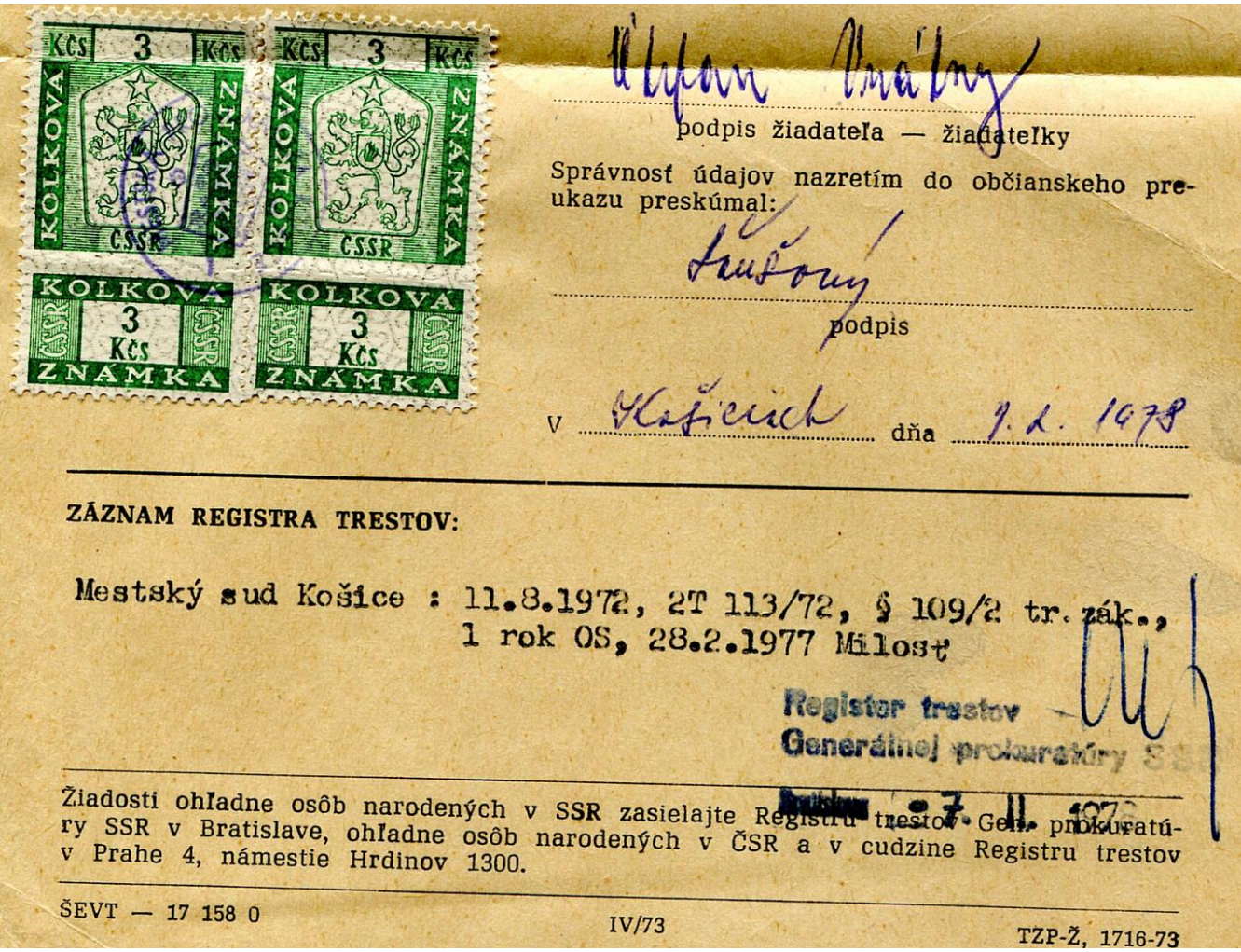

podpis žiadateľa — žiadateľky

Správnosť údajov nazretím do občianskeho preukazu preskúmal:

podpis

V Košiciach dňa 9. 2. 1978

ZÁZNAM REGISTRA TRESTOV:

Mestský sud Košice : 11.8.1972, 2T 113/72, § 109/2 tr. zák., 1 rok OS, 28.2.1977 Milosť

Register trestov Generálnej prokuratúry SSR

Bratislava 27. 11. 1978

Žiadosti ohľadne osôb narodených v SSR zasielajte Registru trestov Gen. prokuratúry SSR v Bratislave, ohľadne osôb narodených v ČSR a v cudzine Registru trestov v Prahe 4, námestie Hrdinov 1300.

ŠEVT — 17 158 0 IV/73 TZP-Ž, 1716-73

Uvažoval som, ako by som charakterizoval eštebákov z dnešného pohľadu. Teda tých, s ktorými som prišiel do styku ja. Boli to ľudia so zníženou úrovňou morálnych zásad. Neboli hlúpi, veď takí neboli ani extrémni nacisti typu Mengele, Goebbels či Göring. Boli to všetko vysokovzdelaní ľudia s viacerými univerzitami, len bez morálky. Eštebákov by som charakterizoval veľmi podobne. Aj keď ukončené univerzity spomínaných nacistov v Heidelbergu či Mníchove, by som nekládol na úroveň Dzeržinského školy v Prahe, ktorú absolvoval môj eštebácky referent.

Po novembri 1989 som začal spolupracovať so štátnymi orgánmi, aj s políciou, a vôbec mi to neprekáža. Keď ma zavolajú, a viem si zariadiť čas, bez reči zrazím opätky a idem. Mám ich za takmer ideálnych zákazníkov. Pýtajú od mňa veci, ktoré teraz bežne robím v rámci živnosti, teda preklady a tlmočenie, slušne sa ku mne správajú, dokonca ma oslovujú, bez irónie, ako ‚pán doktor', ‚pán profesor', teda titulmi, ktoré som nikdy nedosiahol ani si ich nenárokoval. Faktúry mi uhrádzajú, hoci nie tak rýchlo, ako inkasujú pokuty, ale zato vo vyšších sumách, aj keď nie o moc, než aké dostávali občas ľudia v mojom okolí v časoch totality za to, že na mňa bonzovali. To sa v mojom spise tiež uvádza. U mňa si to eštebáci pohnojili hlavne svojím správaním a spôsobom, ako sa ma primitívne snažili valcovať, zastrašiť, ponižovať a obmedzovať.

Aj do budovy Krajskej správy verejnej bezpečnosti v Košiciach, tej istej miestnosti, kde sa konalo moje vyťažovanie, som sa po rokoch zasa vrátil. To už bolo po nežnej revolúcii a zo starej partie som tam bol ja ako jediný hráč. Inak možno ešte aj ten nábytok a náter na stenách boli tie isté. Dlaždice na chodbách určite. Také veci si všímam, lebo som pracoval aj v keramických závodoch a zabezpečovanie materiálu na výrobu dlaždíc som mal v referáte. Tieto tu pochádzali možno ešte z dôb predvojnovej Československej republiky a teda zažili aj krušné obdobie maďarskej fašistickej okupácie, nemeckých gestapákov a stalinského teroru koncom 1940-tych a začiatkom 1950-tych rokov. Tentoraz som sa ta dostal ako tlmočník, teda možno povedať ako nezainteresovaná osoba, a keďže som pod prísahou, nemôžem do podrobností. Každý máme ináč nastavený prah citlivosti a tlmočenie pri tomto úradnom úkone ma deptalo oveľa viac, než vyťažovanie eštebákov dvadsať rokov predtým. Prípad sa totižto, okrem iného, týkal aj hlúpej lúpežnej vraždy. Dostojevského uznávam, kto by nie, len reality show v štýle, ktorý by ani sám spisovateľ nezrežíroval, bola na mňa trochu priveľa.

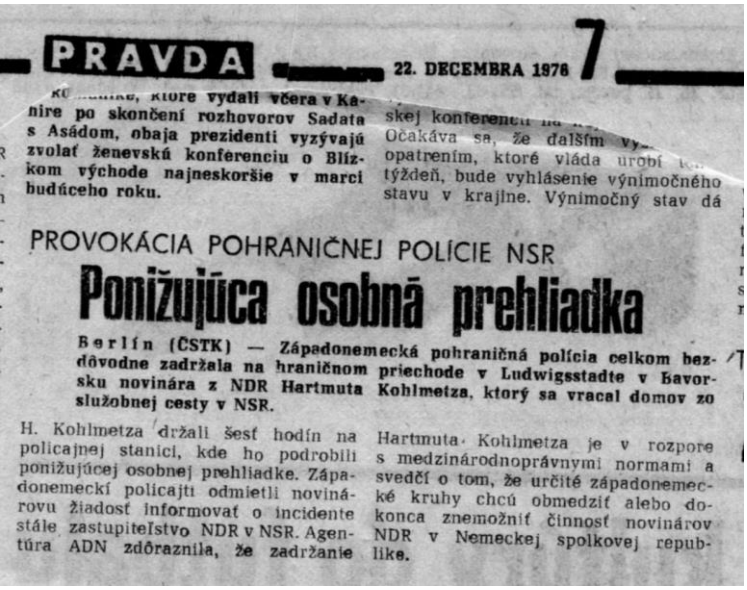

PRAVDA 22. DECEMBRA 1976 7

[illegible], ktoré vydali včera v Kanire po skončení rozhovorov Sadata s Asádom, obaja prezidenti vyzývajú zvolať ženevskú konferenciu o Blízkom východe najneskoršie v marci budúceho roku.

skej konferenc[illegible] Očakáva sa, že ďalším vy[illegible] opatrením, ktoré vláda urobí [illegible] týždeň, bude vyhlásenie výnimočného stavu v krajine. Výnimočný stav dá

PROVOKÁCIA POHRANIČNEJ POLÍCIE NSR

Ponižujúca osobná prehliadka

Berlín (ČSTK) — Západonemecká pohraničná polícia celkom bezdôvodne zadržala na hraničnom priechode v Ludwigsstadte v Bavorsku novinára z NDR Hartmuta Kohlmetza, ktorý sa vracal domov zo služobnej cesty v NSR.

H. Kohlmetza držali šesť hodín na policajnej stanici, kde ho podrobili ponižujúcej osobnej prehliadke. Západonemeckí policajti odmietli novinárovu žiadosť informovať o incidente stále zastupiteľstvo NDR v NSR. Agentúra ADN zdôraznila, že zadržanie Hartmuta Kohlmetza je v rozpore s medzinárodnoprávnymi normami a svedčí o tom, že určité západonemecké kruhy chcú obmedziť alebo dokonca znemožniť činnosť novinárov NDR v Nemeckej spolkovej republike.

Ešte dobový článok z československej tlače o pomeroch na Západe. Tam som nič také nezažíval. (NSR-Nemecká spolková republika, NDR-Nemecká demokratická republika)

05

Veríte v boha? – Aby som pravdu povedal, v toho boľševického jednoznačne nie.

V prísne tajnom pláne agentúrno-operatívneho rozpracovania objektu „FILOZOF" č. 12199 sa objavili nasledujúce poznámky:

„... Sledovaním objekta boli získané poznatky, že tento často navštevuje kostoly v Košiciach a tiež aj vedeckú knižnicu, kde číta denník PRAVDA a sleduje inzeráty. Táto jeho činnosť doposiaľ nebola objasnená...

„... Doterajším rozpracovaním objekta boli získané poznatky, že sa jedná o osobu vzdelanú a skúsenú, no dosť neprístupnú. Zaujímavé sa javí, že objekt prehlásil pri vyťažení, po návrate zo zahraničia, že je bez vierovyznania a pritom navštevuje kostoly a z toho dôvodu aj v tomto smere je mu potrebné venovať pozornosť..."

A náčelník I. odboru Správy ŠtB ešte rukou vpísal k plánu nasledujúcu poznámku:

Plán je veľmi okrajový, nejde do hĺbky... Treba preto brať do úvahy, že Vrátny Štefan

- je u nás už niekoľko rokov,

- že pri sledovaní navštevoval kostoly...

Príklad toho, čo k tomu majú dodať agenti a dôverníci dobrovoľne spolupracujúci so štátnou bezpečnosťou, ktorí sa okolo mňa motali:

„... Prameň na stretnutí uviedol, že s VRÁTNYM boli tohto roku na dvoch turistických akciách. Jednalo sa o turistické akcie, ktoré boli uskutočnené na lyžiach do blízkosti Košíc /Malá Idka, Jahodná a pod./. Na tejto akcii prameň u VRÁTNEHO nezistil žiadne styky, okrem stykov s účastníkmi akcie. Druhá akcia, ktorej sa prameň a VRÁTNY zúčastnil, bola návšteva pamiatok na Spiši. Pri tejto akcii VRÁTNY fotografoval maľby z 13. storočia v rano-gotickom kostolíku v dedine Žehra a obrazy a pamiatky v katolíckom kostole v Spišských Vlachoch. Počas celej akcie VRÁTNY neprišiel do styku so žiadnymi osobami, ktoré by neboli účastníkmi akcie...

Poznatok možno považovať za pravdivý."

Otázka vierovyznania bola pre eštebákov superdôležitá, súdiac podľa toho, koľko pozornosti jej venovali. Začalo sa to vlastne už na hraniciach, pri mojom návrate do socialistickej vlasti po vyše ôsmich rokoch. Tam ma teda slávobránami ani dychovkou

nevítali. Užil som si jedovatých rečí na tému „Co tady hledáte, my vás tady nepotřebujem." Kapitán, ktorý si ma vyzdvihol z vlaku, spomínal „otevřenou náruč socialistické vlasti," ktorá mi v jeho podaní pripadala skôr ako otvorená náruč chobotnice a svoju baráž nezabudol dopĺňať ustavičným „Ježišmaria, Ježišmaria".

Potom zrazu zvážnel, zhlboka sa nadýchol, akoby chcel vytvoriť takmer kostolnú atmosféru, a opýtal sa ma: „Věříte v boha?"

Fakt som nevedel, prečo taký zvrat, na také reči som nebol zvyknutý, a tak som sa ho opýtal, čo má vlastne na mysli. A tu mi spustil, teraz už znovu podráždene, prednášku, ktorú si staršia generácia Čechov a Slovákov, ktorí zažili základnú vojenskú službu, pamätá ešte z PŠM, teda Politického školenia mužstva. Zopakovať to neviem, mne sa také reči zvyčajne nezachytávajú v šedej mozgovej kôre, iba celkový smiešno-smutný pocit z toho zostal. Prosto čosi ako:

„Vy nevíte, co je bůh? To je to, o čem reakční klérikálové veří, že stvorilo svět..." a pokračovala podráždená séria dovetkov.

Keby oči mohli vystreľovať šípy, tak tento hanopis o československej eštébé by nemal kto napísať.

Nevidel som zmysel v pokračovaní dišputy. Pomyslel som si, boha tvojho boľševického „ ... samozrejme, že nie, ..." ty teliatko jedno nebeské, a on to tak nejako zaznamenal v mojom spise. Teda vyslovené slová, nie to čo som si pri tom myslel.

Podobne pri vyťažovaní v Košiciach prišiel moment, keď nadstrážmajster eštébé, ktorý ma rozpracovával, zmenil ostrý tón, významne zmĺkol a akoby v kostolnej atmosfére sa ma opýtal:

„Veríte v boha?"

Hneď som si spomenul na skúsenosť z hraníc a uvedomil som si, že je to súčasť taktiky, ktorou boli indoktrinovaní všetci vyšetrovatelia rezortu socialistického ministerstva vnútra od Čiernej nad Tisou po Aš. Uvedomil som si, že veru ani jeden článok či publikácia o metódach eštébé, ktoré som si pamätal ešte z môjho pobytu na druhej strane hraníc, sa nezmieňovali o tom, že by vyťažovanie eštebákov začalo s otázkou na vieru v boha, nech už čiehokoľvek. Takže predsa len som sa učil aj čosi nové.

Zase som zareagoval ako na hraniciach, zase sa mi ušlo vysvetlenie ako na hraniciach v duchu toho, čo sme počúvali na politickom školení mužstva počas vojenčiny, a zase som sa od takých rečí svojsky dištancoval. Môj spis sa k tomu často vracia.

Áno, kostoly rád navštevujem a videl som ich v rôznych štátoch na stovky. A nielen kostoly, ale aj chrámy iných náboženstiev, budhistické, šintoistické, hinduistické, mešity, synagógy. Jednoducho som zaťažený na kultúrne pamiatky, najmä na kostoly a chrámy a okrem toho som tak trochu aj nábožensky založený. Zdôrazňujem ‚tak trochu', nech si to každý vysvetlí po svojom. Na duchovné naplnenie tejto potreby by mi postačila aj nekonečná obloha nad hlavou či stromoradie lesného chodníka pripomínajúce piliere gotických katedrál, ktorých som videl požehnane, alebo trebárs jeden dedinský kostolík, podobne ako nejakej starej babke, ktorá sa za chotár svojej obce veľmi nedostáva. Eštebákov do toho nič nie je. Ani nikoho iného. Je to moja vec. A na eštebácky pojem vierovyznania sa môžem vytoto. Ja sa prísne riadim druhým prikázaním z Desatora a na túto tému sa nebavím. Ani s eštebákmi, ani s nikým iným. Dokonca na také veci ani nemyslím, lebo kto zhreší na mysli, ako keby zhrešil v skutočnosti.

Vyberiem ešte niekoľko výpisov zo záznamov v mojom spise na túto tému. Viackrát sa doslovne opakujú, alebo je v nich trochu pozmenený slovosled, prípadne sú pozmenené súvislosti.

... V závere rozhovoru prameň uviedol, že VRÁTNY pri svojich turistických cestách navštevuje rôzne kultúrne pamiatky a kostoly, pričom sa pred prameňom vyjadril, že veľmi zbožňuje orientálnu kultúru. (Orientálnu kultúru si vážim, ale slovo „zbožňujem" som sotva použil. Nepatrí do môjho slovníka pri vyjadrovaní vlastných pocitov, a keď aj, potom by v tom muselo byť kusisko irónie, ale v úplne inom kontexte.)

... Sledovaním objekta boli získané poznatky, že tento často navštevuje kostoly v Košiciach a tiež aj vedeckú knižnicu, kde číta denník PRAVDA a sleduje inzeráty. Táto jeho činnosť doposiaľ nebola objasnená. V novembri 1979 bol zaznamenaný styk VRÁTNEHO pracovníkmi 4. Správy ZNB Praha a to v kostole Sv. Mikuláša v Prahe s istým KJ z Brna. Doposiaľ sa tejto styk nejavil ako zaujímavý vzhľadom k prevedenej previerke KJ.

Do tejto kategórie azda patrí aj nasledujúci záznam:

... Prameň k objektovi uviedol, že je to divný človek, ktorý určite niečo podchytil z náboženstva budhizmu /Nepál/. Pestuje rekreačnú jogu a nekonzumuje žiadne mäsové výrobky, je vegetariánom...

Vyzerá to tak, že eštebáci svojich donášačov úkolovali, aby si ma všímali aj vo vzťahu ku kostolom a k vyjadrovaniu sa o náboženských otázkach a toto je výsledok. Čo k tomu dodať? Celý spis je plný smiešnych pletiek, aj keď sú označované ako „TAJNÉ" a „PRÍSNE TAJNÉ". O veľmi klebetných ľuďoch sa hovorí, že sú ako kofy na trhu. Vyšším stupňom od nich sú potom eštebáci.

A či som zatrpknutý voči kolegom a známym, ktorí svoje pozorovania o mne ďalej podávali štátnej bezpečnosti vo forme rôznych záznamov? Vlastne väčšinu záznamov vnímam ako neutrálne, voči mne skôr pozitívne ladené, a nevšimol som si ani jeden, ktorý by bol zlomyseľný alebo ktorý by mi mal vyložene škodiť. Takže tu ide skôr o to, či sa oni vyrovnali s tým, že si vo funkcii prameňov chodievali posedieť s eštebákmi a referovať o mne pri večeri hradenej z peňazí daňových poplatníkov. Daktorí sa nedokázali vyrovnať, neviem, či so mnou alebo sami so sebou, lebo sa mi pri náhodných stretnutiach dodnes vyhýbajú. Ja proti ním nič nemám. Určite by som si s nimi aj posedel. Za vlastné.

„Tak ako je to s vašou vierou v boha," začal môj hlavný vyťažovateľ pri druhom či treťom stretnutí hneď po návrate, keď si ma ešte mali odvahu pozývať. „Ako si tu čítam z vášho ázijského denníka, vy ste sa hodne točili okolo budhizmu."

Tie poznámky som mal v batožine a pri prechode hraníc mi ich, samozrejme, zhabali.

Ak niekto chce pochopiť ázijskú kultúru, musí vedieť čo to o budhizme, podobne ako Európu nemožno oddeliť od kresťanstva.

„Budhizmus sa mimochodom považuje za ateistický filozofický systém," odpovedal som.

„Ale nerozprávajte. A čo všetci tí bôžikovia, čo sa tam hmýria na tých vašich diapozitívoch?" vyhŕklo z neho víťazoslávne, ako keby očakával, že po takom ohromnom objave sa zrútim.

Necítim sa byť dostatočne fundovaný na to, aby som mohol o budhizme rozprávať, hlavne nie s tupým súdruhom od bezpečnosti a okrem toho to, na čo narážal on, bolo v danom kontexte nepodstatné. Keďže ďalšie zotrvávanie na téme mi pripadalo neúnosné, nasadil som svoju osvedčenú taktiku. Mlčanie.

Ešte jedna spomienka na eštebákov patrí do tejto kategórie. Ako som už spomínal, počas vyťažovania po mojom návrate do socialistickej vlasti si hocikedy súdruh vyťažovateľ odbiehal, možno aby sa vyčúral, ale pravdepodobnejšie aby získal od svojich veliteľov ďalšie pokyny na smerovanie vyťažovania. Po jednom takomto odbehnutí sa vrátil, usadil sa, na tvári sa mu rozliala sama veľkorysosť a začal.

„Súdruh Vrátny, ..." významne sa odmlčal a díval sa na mňa s napätím. „...že vás môžem oslovovať ‚súdruh'?"

Celý čas jednaní s eštebákmi som sa snažil udržiavať v tvári výraz hráča pokeru. Mal som dojem, že tentoraz očakával na mojej strane radostné vydýchnutie si nad ponukou

stať sa pohárnikom komunistických bohov. Neodpovedal som. Pre mňa nastal moment, keď som uplatňoval svoju taktiku mlčanlivosti. Viac ma eštebáci radšej neoslovovali. Krátko na to sme z môjho pričinenia úplne prestali komunikovať. Nepochybujem, že svojim mlčaním som prispel k ich skorému rozhodnutiu urobiť zo mňa ‚nepriateľskú osobu'. Viera v bohov eštebákom nevadila. Šlo o to, vybrať si správnych bohov.

06

Hľadanie poctivého a statočného zamestnania – Vlastne o to mi išlo stále. Nebolo mi treba pripomínať.

Po návrate zo zahraničia som si hľadal prácu najmä prostredníctvom vtedy existujúcich oficiálnych kanálov. Navštívil som veľa podnikov v Košiciach, predovšetkým takých, ktoré mi odporučil vtedajší Odbor pracovných síl Mestského národného výboru, ako sa vtedy oficiálne hovorilo úradom práce. Všade som dostal odmietavé stanoviská, väčšinou iba ústne, zložením telefónu, zavretím dverí, a tie podniky, ktoré sa vyjadrili písomne, si svoje stanoviská obhajovali viac-menej rovnako. Citujem z jedného listu:

V prílohe Vám vraciame Vašu žiadosť o zamestnanie ako bezpredmetnú, nakoľko miesto inžiniera – ekonóma, o ktoré ste sa uchádzali, bolo medzičasom obsadené.

Dávame Vám uvedené na vedomie a ostávame s pozdravom...

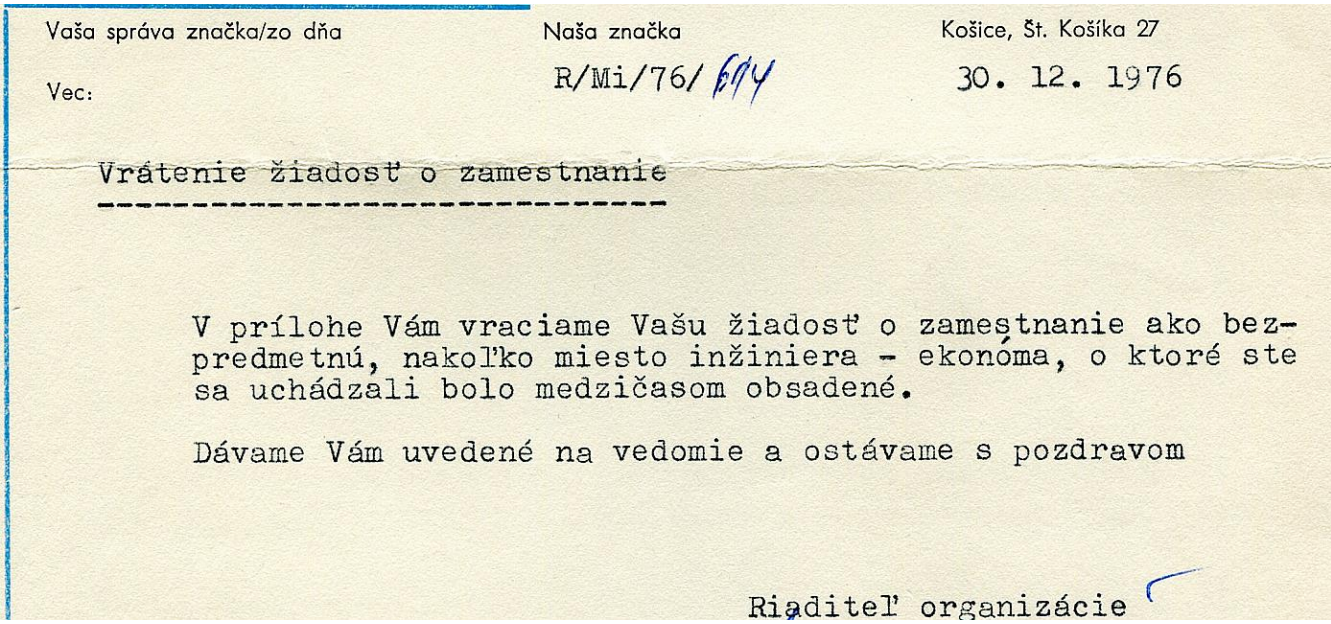

Vaša správa značka/zo dňa

Naša značka R/Mi/76/ 614

Košice, Št. Košíka 27

30. 12. 1976

Vec:

Vrátenie žiadosť o zamestnanie

V prílohe Vám vraciame Vašu žiadosť o zamestnanie ako bezpredmetnú, nakoľko miesto inžiniera - ekonóma, o ktoré ste sa uchádzali bolo medzičasom obsadené.

Dávame Vám uvedené na vedomie a ostávame s pozdravom

Riaditeľ organizácie

Takých listov mám niekoľko, všetky obsahujú v podstate to isté a vážim si na nich to, že vôbec prišli. Veľa podnikov sa ani neunúvalo odpovedať.

Na základe Vašej žiadosti, ktorou sa uchádzate o zamestnanie v našom podniku Vám oznamujeme, že sme preverili všetky možnosti Vášho umiestnenia v našom podniku.

Vzhľadom k tomu, že v súčasnej dobe nemáme voľné miesto, ktoré by vyhovovalo Vašej kvalifikácii, nemôžeme Vašu ponuku akceptovať.

Ostávame so súdružským pozdravom ...

Dokonca sa vyskytla aj organizácia, ktorej som zaslal na základe zoznamu Úradu práce žiadosť o zamestnanie. Po čase, keďže žiadna odpoveď nedochádzala, som sa dostavil osobne. Sekretárka riaditeľa vošla do kancelárie svojho šéfa a po chvíli vyšla aby mi zvestovala.

„Súdruh riaditeľ vás nemôže prijať, lebo je indisponovaný."

Nechám na čitateľa, nech sa dovtípi, čo, či lepšie povedané kto asi indisponovanosť súdruha riaditeľa spôsobil. Nervózneho, ba až vystrašeného súdruha riaditeľa som v štrbine dverí videl. Nezdal sa mi, že by indisponovanosť hral.

Zodpovedný vedúci Odboru pracovných síl, malý baculatý chlapík, bol zo mňa nešťastný, neviem, či zo súcitu nad mojimi problémami pri hľadaní zamestnania, alebo či sa zmáral sebaľútosťou za to, že som sa práve ja, ako neriešiteľný prípad, musel vyskytnúť v jeho pôsobnosti, a dokonca začal som mnou vyjednávať.

„Vadilo by vám robiť začas manuálnu prácu?" pýtal sama roztržito a s nefalšovanými rozpakmi. „Poctivou a statočnou prácou sa potom presadíte aj na lepšie postavenie. Tak to u nás chodí. Len nechápem, prečo sa vás boja prijať. Veď ste pod kontrolou a čo vy len môžete. Ste ako muška, ktorú možno hocikedy rozpučiť!" a ešte pritlačil palcom o stenu a zvrtol ním na zdôraznenie slov.

Nezdalo sa mi, že by na to prirovnanie s muchou prišiel sám. Skôr tipujem, že som bol predmetom nejakej porady na Odbore pracovných síl a tam to odznelo. Že prach som a na prach sa obrátim, viem. Len načo mi to bolo treba takto nevkusne znázorňovať.

Nemyslím si, že by mi manuálna práca, hoci aj v tej poctivej a statočnej podobe, až tak veľmi prekážala, veď som sa nevrátil do socialistickej vlasti preto, aby som tu robil kariéru, na to som mal azda lepšie príležitosti inde. Chvíľu môžem čakať, nemusím sa ponáhľať, povedal som si. Zato tú mušku, čo možno hocikedy rozpučiť, som si v duchu vyprosil. Doba, keď sa to robilo doslova a do písmena, sa už pominula a tomu psychopatickému pučeniu, čo ma počas trvania reálneho socializmu sprevádzalo, som si trúfal vzoprieť sa aj dlhodobo.

Na Odbore pracovných síl práve robili nábor pracovníkov na výstavbu závodu v Sovietskom zväze, ktorý mal dodávať obohatenú rudu pre Východoslovenské žele-

ziarne. Zapísal som sa do zoznamu, aj keď som také riešenie nemyslel vážne. Nevracal som sa domov k rodičom preto, aby som ihneď cestoval za prácou von. Hoci musím priznať, že teraz by som nedbal, keby v mojom životopise klala oči aj pracovná skúsenosť z nekonečných ruských či ukrajinských stepí. To by bolo záznamov v mojom eštebáckom spise!

Zodpovedná pracovníčka ma zo zoznamu rázne vyškrtla.

„To nie je pre vás," zamrmlala, bez toho, aby sa na mňa pozrela a tak neviem, či jej zamietnutie sprevádzali v očiach bezmocné rozpaky alebo morálne rozhorčenie.

Na nič som sa nepýtal, ale za pokus to stálo. Aspoň viem, že som nebol hodný budovať komunizmus ani v jeho najrodnejšej krajine.

V spise, ktorý viedla o mne ŠtB, sa možno dočítať o organizácii, ktorej vedúci pracovníci uznali absurdnosť doby a boli ochotní zachovať sa ináč, než bol štandardný postoj, s akým som sa stretával inde. List z 24. februára 1977 adresovaný Krajskej správe Zboru národnej bezpečnosti, mal nasledujúci obsah:

Dnes sa v našom závode uchádzal o zamestnanie Štefan Vrátny. Menovaný sa nepretržite od 9.8.1968 do 9.10.1976 zdržoval v zahraničí, z toho od leta r. 1970 bez povolenia československých úradov. Podľa jeho vyjadrenia i podľa jeho životopisu, ktorý nám poskytol, v septembri r. 1976 mu bola udelená milosť za ilegálny pobyt v zahraničí a povolenie na návrat do ČSSR. Žiadne doklady, ktoré by toto potvrdzovali nám však nepredložil.

Dovoľujem si Vás preto požiadať o vyjadrenie, ako v tomto prípade postupovať. Aj keď Štefan Vrátny má v zahraničí ukončené vysokoškolské štúdium, zamestnali by sme ho len ako skladového robotníka, kde by neprišiel do styku s hospodárskym a štátnym tajomstvom.

V súčasnom období náš závod má nedostatok pracovných síl a najmä v skladovom hospodárstve nám táto situácia sťažuje plynulé vykladanie a nakladanie materiálu. Nová pracovná sila by preto znamenala prínos pre naše skladové hospodárstvo.

V prípade, že z Vašej strany nebudú námietky, aby sme Štefana Vrátneho zamestnali ako skladového robotníka ...

Aká bola odpoveď náčelníka Zboru národnej bezpečnosti v Košiciach riaditeľovi podniku?

Vo veci prijatia VRÁTNEHO Štefana z Košíc do zamestnania u Vášho závodu odporúčam, aby ste postupovali podľa čsl. zákonníka práce a vzhľadom na spomínaný nedostatok pracovných síl, riešil to v súlade platných predpisov Vášho podniku.

Kancelária prezidenta Československej socialistickej republiky

Čís. j. 604.713/77

Pán

Štefan V r á t n y

tr. Sov. armády č. 43

040 01 K o š i c e

Vec služobná, poštovné paušalované
PSČ 119 08

KANCELÁRIA PREZIDENTA
ČESKOSLOVENSKEJ SOCIALISTICKEJ REPUBLIKY

604.713/77-Sta V Prahe dňa 4. marca 1977

Pán

Štefan V r á t n y

K o š i c e

Dostali sme Váš list z 15. februára t. r. a oznamujeme Vám, že sme požiadali Východoslovenský KNV v Košiciach, aby Vám poskytol pomoc pri umiestnení do vhodného zamestnania.

O vybavení budete vyrozumený.

Vedúci oddelenia sťažností

Vedúci oddelenia podniku, ktorý ma bol ochotný prijať, mi hneď aj telefonicky zavolal, ospravedlňoval sa za podúrovňovú pracovnú ponuku, ubezpečujúc ma, že funkcia skladového robotníka je len formálna a dočasná vzhľadom na dobu, v ktorej žijeme, a zakrátko ma riadne zamestnajú v administratíve podniku, kde by sa azda viac využívalo moje vzdelanie a skúsenosti. Lenže to som už bol niekoľko dní zamestnaný v inom podniku a práve som dostal povolávací rozkaz na náhradnú vojenskú službu. Veľmi si vážim vedúcich pracovníkov tohto podniku, že našli odvahu ma prijať. Bol by som im dobrým pracovníkom, ale dostali by sa pod drobnohľad ŠtB a mojou tvrdohlavosťou a vlažným postojom k ideám socializmu by som sa im sotva zavďačil. Posielam im touto cestou po niekoľkých desaťročiach moje veľké ĎAKUJEM.

Za vedúcim odboru pracovných síl som sa ešte raz dostavil. V zmysle platných regúl som sa mal povinne nahlásiť, že som bol konečne prijatý do práce, aby si ma mohol vyškrtnúť zo zoznamu nezamestnaných. Nedalo sa nevšimnúť, ako mu odpadol zo srdca kameň. Pomyslel som si, že ten pomyslený palec, čo ma mohol rozpučiť o stenu, doliehal na neho možno viac, ako na mňa.

KOMUNISTICKÁ STRANA SLOVENSKA

Mestský výbor Košice, telefón 233-05, 226-55, 226-58

V Košiciach dňa 22. 3. 1977

Súdr.
Štefan VRÁTNY
KOŠICE

Naše číslo: P - 79/77/priem/Fe
(V odpovedi uveďte vždy túto značku a číslo)

Vec: Pomoc pri doriešení Vašej žiadosti

Vaše číslo: zo dňa

Vážený súdruh !

Na základe Vášho listu zo dňa 20. 1. 1977, ktorý sa týka pomoci pri hľadaní zamestnania Vás žiadame, aby ste sa dňa 29.3.1977 o 11.00 hod. dostavili na MV KSS č.dv. 327 k osobnému prejednaniu a k uzavretiu predmetného prípadu.

Vybavuje: s. Grusz

Oddelenie pre stranícku prácu v priemysle MV KSS v Košiciach

MESTSKÝ VÝBOR KOMUNISTICKEJ STRANY SLOVENSKA KOŠICE 4

O každej veci píšte na osobitný list!

„Som veľmi rád, že to takto dopadlo," povedal mi uvoľnene, so žoviálnym úsmevom na tvári, ako sme si potriasali ruky na rozlúčku. „Poctivou a statočnou prácou to na novom mieste určite dotiahnete ďaleko."

Tú poctivosť a statočnosť v práci nepochybne opakoval každému záujemcovi o zamestnanie, čo jeho oddelením prešiel.

‚Závisí od toho, kto tú statočnosť a poctivosť posudzuje,' pomyslel so si zase ja.

Teraz, keď píšem tieto riadky, som už na dôchodku a privyrábam si hlavne prekladmi a tlmočením. Keď o mojom pracovnom zadelení rozhodovala politická strana a jej chrbtica, Štátna bezpečnosť, som to robiť nemohol. Citujem zamietnutie z listu organizácie, ktorá zabezpečovala prekladateľské a tlmočnícke služby po celej bývalej Československej socialistickej republike:

V prílohe Vám vraciame Vaše kádrové materiály a oznamujeme Vám, že naša organizácia nemá záujem o spoluprácu po preštudovaní Vašich kádrových materiálov. Naše stanovisko je konečné.

Keďže táto organizácia mala v sprostredkovaní prekladov celoštátny monopol znamenalo to, že som bol prakticky z takýchto prác vylúčený všade na území Československej socialistickej republiky. Vtedy som už mal štátnice z angličtiny a nemčiny, to mi eštebáci nezmarili, a tiež som zložil náborové jazykové skúšky uvedenej organizácie.

Nedávno som sa rozprával s pracovníkom organizácie, ktorý mi zamietací list podpísal.

„Pamätám si na vás. Ľudí s univerzitami z Britských ostrovov a zo Spojených štátov sme nemali. Určite by sme vás vedeli dobre využiť. Lenže eštebáci si brávali zoznamy uchádzačov o spoluprácu, a keď nám ho vrátili, vaše meno bolo vyškrtnuté. Proti tomu sa nedalo nič robiť."

Dnes mám živnosť a nechávam zákazníkov, aby rozhodli, či moja práca je pre nich dostatočne poctivá a statočná. Darí sa mi na naše pomery slušne. V tom vidím azda najväčší výdobytok demokratizácie našej spoločnosti. Aj voľby každých niekoľko rokov medzi niekoľkými navzájom si konkurujúcimi stranami sú pre demokraciu dôležité. Ale rozhodovanie spoluobčana-zákazníka, či je moja práca poctivá a statočná, to je každodenná demokracia v praxi. Tú ja mám najradšej.

07

‚Nežné' vydieranie – zájazd s ROH do Užhorodu – Výlet, na ktorý som ani nechcel, ale som rád, že som sa prihlásil. Obohatilo to môj spis o desiatky strán.

Eštebáci teda prišli na to, že zastrašovanie, provokovanie a ponižovanie neviedlo k ničomu, preto zmenili taktiku. Nasadili tú, na ktorú sa koniec-koncov spoliehali najviac, a to vo vzťahu k všetkým občanom – vydieranie. Každý máme nejaké ambície a oni sa špecializovali na ich brzdenie či znemožňovanie, kým u občana nedosiahli nejakú formu spolupráce. Alebo kým ho nedonútili, aby priveľmi nevyčnieval z radu. Urobím mierny skok v chronológii udalostí a uvediem moju neuskutočnenú cestu do Užhorodu ako úsmevný príklad stratégie vydierania.

Najprv citát zo spisu ŠtB.

„Prameň na stretnutí uviedol, že organizácia ROH v ZŤS Košice poriada dvojdenný hromadný turistický zájazd v dňoch 5.-6.12.1980 do Užhorodu a Mukačeva. O uvedený zájazd mal záujem aj navrátilec VRÁTNY Štefan. Z toho dôvodu si podal žiadosť o vydanie cestovnej prílohy, ktorá mu však vydaná nebola, tak sa zájazdu nezúčastnil..."

(Prameň je v tomto prípade dôverník ŠtB, kolega z práce, ktorého pravidelné záznamy o mojom správaní, pohyboch a vyjadreniach, sa v spise hojne vyskytujú).

Najprv vysvetlenie, o čo išlo. ROH, to boli socialistické odbory – Revolučné odborové hnutie, ktoré nebolo ani revolučné, ani odborové, ani hnutie. Členmi sme museli byť všetci a všetci sme povinne platili z platu mesačné členské známky. V tých časoch nápisy všade po Československu hlásali „So Sovietskym zväzom na večné časy a nikdy inak," „Sovietsky zväz náš vzor," a takéto zájazdy mali dať našim občanom príležitosť, aby spoznali život „V krajine, kde zajtra znamená už včera" (názov reportáží o Sovietskom zväze od českého novinára Júliusa Fučíka, ktoré boli povinným čítaním na školách celého Československa).

Vlastne keď prišiel obežník do kancelárie, že ROH usporiada dvojdňový zájazd do Užhorodu, záujem som neprejavil. Veľa chlapov tam chodilo kvôli lacnej vodke, ženy zase behali po obchodoch a po návrate si medzi sebou vzrušene šuškali ako dobre, že sme úroveň sovietskeho vzoru ešte nedosiahli, lebo zásobovanie obchodov bolo v Československu predsa len lepšie. Ja pre takéto výlety nemám zmysel.

Prišli za mnou kolegovia, vraj aby som sa predsa len pridal.

„Zažiješ psinu. Aspoň spoznáš, čo to je, keď ťa bude na hraniciach vyzliekať bezpečnosť donaha," zdôvodňovali nutnosť mojej účasti s úsmevom.

„To už poznám, už som to na československých hraniciach zažil," odpovedal som, a hoci som nevysvetľoval, že to bolo pri mojom návrate do vlasti z vyše osemročného pobytu v kapitalistickom zahraničí, oni si to určite domysleli. „Kvôli tomu nemusím nikam."

Nakoniec som sa prihlásil.

Vtedy sa na takéto zájazdy cestovalo na súpisku, teda zoznam s osobnými údajmi účastníkov, ktorý potom zbieral schvaľujúce pečiatky: Závodný výbor ROH, Podnikový výbor ROH, potom Závodný a Podnikový výbor KSČ, teda Komunistickej strany Československa, potom sa to isté dialo na úrovni mesta či okresu, ba možno i kraja, a keď už zoznam predbežných pečiatok bol skompletizovaný, prišla na rad pečiatka najdôležitejšia, tá od Krajskej správy pasov a víz. A tak sa súpiska vrátila, ale moje meno bolo z nej vyškrtnuté. Pomyslel som si svoje, ale nijako osobitne som neprotestoval. Pôvodne som aj tak nikam nechcel ísť.

Stala sa zaujímavá, a pre tie časy príznačná vec. Na chodbe podniku, kde som pracoval, ma zastavil istý kolega, neviem, čo mal s vecou, ani som sa o to radšej nikdy nezaujímal, len viem, že sa na podnikovej úrovni hodne politicky angažoval, aby mi dôverne povedal:

„Pán kolega!" (nikto ma neoslovoval slovom súdruh, ľudia pochopili, že by ma iba urážali, a tí pravoverní by to možno pokladali za znevažovanie najdôstojnejšieho komunistického oslovenia jeho mrhaním v prípade osoby s takou pochybnou minulosťou).

„Pán kolega, ohľadne toho zájazdu do Užhorodu mali by ste sa ísť poradiť na Krajskú správu Verejnej bezpečnosti. Však vy viete za kým."

Celý rozhovor netrval ani minútu a normálne by som naň hneď aj zabudol, len to, že ma vyzval, aby som sa šiel „poradiť" u bezpečnostných zložiek štátu ma viedlo k tomu, aby som si rozhovor uchoval v pamäti. Lebo viackrát som pri rôznych príležitostiach počul, že eštebáci nemali radi, keď sa ľudia k ním chodili sťažovať, vyplakať či vykričať a už vôbec nemali radi živlov ako ja, ktorí ich ignorovali. Ale ak sa niekto šiel k ním „poradiť", brali to ako vážny dôkaz, že dotyčný občan to myslí s našim socialistickým zriadením dobre a že stojí za to zvážiť, či mu vyjsť v ústrety.

Spis sa celej záležitosti dosť podrobne venuje na viacerých stranách. Očividne pre eštebákov by bola moja prípadná cesta do Užhorodu ťažko stráviteľná. A naviac stalo sa, že

im skomplikoval život predseda turistického oddielu, v ktorom som bol členom. Ako člena výboru ma automaticky nahlásil na medzinárodný zraz turistov v Zakopanom na poľskej strane Tatier neuvedomujúc si, že u nás sú aj občania, ktorí si nezaslúžia vycestovanie ani do spriatelených socialistických štátov. Tá požiadavka o povolenie cesty do Zakopaného šla pôvodne bez môjho vedomia a pre eštebákov znamenala absolútne neriešiteľnú dilemu, ale keď už som bol vyškrtnutý zo zoznamu, rozhodol som sa zareagovať.

Malá ukážka z toho, čo mali k tomu povedať.

„...Ohľadne žiadosti o vydanie cestovného dokladu VRÁTNEMU Štefanovi bolo vykonané šetrenie na OPaV (Oddelenie pasov a víz) *v Košiciach, ktorým bolo zistené, že VRÁTNY si podal dňa 10.11.1980 žiadosť o vydanie cestovného pasu k ceste do Užhorodu a zároveň si podal žiadosť o vrátenie cestovného pasu, ktorý mu bol odňatí po návrate z kap. zahraničia. Vrátenie cest. pasu zdôvodňoval tým, že je členom turistického oddielu TJ Lokomotíva Košice, pričom tento oddiel sa zúčastňuje tiež turistických zrazov s medzinárodnou účasťou turistov. V najbližšom období sa chce VRÁTNY zúčastniť turistického zrazu v PĽR Zakopanom /v žiadosti neuvádza dátum zrazu/, pričom dodáva, že „tento turistický zraz nemôže byť predmetom štátneho záujmu". Prečo VRÁTNY použil takúto formuláciu doposiaľ zistené nebolo...*

„... Zvážiť okolnosti ohľadne vydania cest. dokladu navrátilcovi VRÁTNEMU Štefanovi. V prípade, že mu bude z našej strany daný súhlas k vydaniu cest. dokladu, tak len do soc. (socialistických) *štátov. Z toho dôvodu je podľa možnosti potrebné zabezpečiť kontrolu objekta na jeho plánovaných turistických podujatiach s medzinárodnou účasťou cestou dôverníka P."*

... Je však potrebné podotknúť tú okolnosť, že oznámenie z OPaV (Oddelenie pasov a víz) *o podaní si žiadosti k vydaniu cest. dokladu do ZSSR došlo neskoro, nakoľko toto VRÁTNY učinil ešte 10.11.1980 a mám bolo doručené 9.12.1980. Z toho dôvodu by v žiadnom prípade nemohli byť vykonané potrebné opatrenia v prípade vycestovania VRÁTNEHO do ZSSR."*

(Rukou vpísaná poznámka)

„S návrhom na opatrenia súhlasím, je však potrebné, aby si bol viac vyrozumený o prípadnej ceste objekta do soc. štátov, aby sme boli schopní zabezpečiť jeho kontrolu."

(Rukou vpísaná poznámka z boku)

Neplatí

„Objekt," to som bol ja a čo znamenali „potrebné opatrenia" sa už asi nikdy nedozviem. Tak mi treba, keď som sa nešiel poradiť.

K tej poznámke: ... *pričom dodáva, že „tento turistický zraz nemôže byť predmetom štátneho záujmu". Prečo VRÁTNY použil takúto formuláciu doposiaľ zistené nebolo...,* teda podám vysvetlenie, aby si súdruhovia mohli odfajknúť ako splnenú ďalšiu úlohu a venovať sa užitočnejším prácam.

Najprv citát z rozhodnutia Krajského odboru pasov a víz v Košiciach, v ktorého kompetencii bolo vydávanie povolení na cesty do zahraničia, hociktorého, aj toho ktoré sa v dobovej propagande označovalo ako spriatelený štát tábora mieru a socializmu:

Krajský odbor pasov a víz v Košiciach prejednal Vašu žiadosť zo dňa 10.11.1980 o povolenie cesty do ZSSR (Zväzu sovietskych socialistických republík) *na počet dní 2, ktorú podľa ustanovenia § 4 ods. 1, písm. a, zák.č.63/1965 Zb. o cestovných dokladoch a § 1, vládneho nariadenia č. 114/1969 Zb., ktorými sa stanoví, v ktorých prípadoch sa môže vydanie cestovného dokladu odoprieť, z a m i e t a ...*

Citované ustanovenie § 4 ods. 1, písm. a, zák.č.63/1965 Zb. o cestovných dokladoch znie:

Vydanie cestovného dokladu sa môže odoprieť občanom
Ktorých cesta do cudziny by nebola v súlade so štátnymi záujmami...
Takže formulácia, ktorá zarazila eštebákov, vyplývala priamo zo zákona.

A keď už citujem zákony, ešte čo hovorí spomínaný § 1 vládneho nariadenia č. 114/1969 Zbierky:

Vydanie cestovného dokladu môže sa občanom odoprieť podľa § 4 ods. 1 písm. a) zákona č. 63/1965 Zb. o cestovných dokladoch, ak cesta do cudziny je v rozpore s ochranou bezpečnosti štátu, vnútorného poriadku, verejného zdravia alebo morálky, a ďalej, ak ide o cestu do štátov, s ktorými ČSSR (Československá socialistická republika) *neudržiava diplomatické styky;*
na návštevu štátneho občana ČSSR, ktorý sa zdržiava v cudzine bez povolenia československých úradov;
občana, proti ktorému sa vedie výkon rozhodnutia pre neplnenie vyživovacej povinnosti alebo neplnenie finančných záväzkov voči štátu alebo socialistickej organizácii;
občana, ktorého konanie nasvedčuje tomu, že hodlá zostať v cudzine po uplynutí času povoleného pobytu v cudzine;
ktorá nie je devízovo krytá;

bez prísľubu devíz, s výnimkou ciest za príbuznými v priamom pokolení, súrodencami a manželmi, ak nejde o prípad uvedený pod písm. a) a d).

KRAJSKÝ ODBOR PASOV A VÍZ

PSČ 041 02 KOŠICE

Č. j. PC - 100- 14 / odv.1981 Dňa 10.januára 1981

Pán
VRÁTNY Štefan
/ 23.12.1946/

Trieda SA 39,
K o š i c e .

R O Z H O D N U T I E

Krajský odbor pasov a víz v Košiciach prejednal Vašu žiadosť zo dňa 10.11.1980 o povolenie cesty do ZSSR na počet dní 2 , ktorú podľa ustanovenia § 4 ods.1, písm. a, zák.č.63/1965 Zb. o cestovných dokladoch a § 1, vládneho nariadenia č.114/1969 Zb., ktorými sa stanoví v ktorých prípadoch sa môže vydanie cestovného dokladu odoprieť, z a m i e t a .

O d ô v o d n e n i e :

V správnom konaní o Vašej žiadosti sa zistili skutočnosti, ktoré nie sú v súlade s horecitovanými právnymi normami a vykonávacími predpismi v dôsledku čoho bolo potrebné rozhodnuť tak, ako je to uvedené vo výrokovej časti tohto rozhodnutia.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu je možné podať odvolanie do 15 dní odo dňa doručenia na Správu pasov a víz FMV Praha prostredníctvom Krajského odboru pasov a víz Košice.

Krajský odbor pasov a víz Košice 1

N á č e l n í k :

A ešte z listu náčelníka I. odboru Správy ŠtB Košice k rukám náčelníka Odboru pasov a víz v Košiciach:

Vec: VRÁTNY Štefan, navrátilec z kapitalistického zahraničia, nevydanie cestovných dokladov – oznámenie

Na základe vášho prípisu zo dňa 1.12.1980, kde nám oznamujete, že navrátilec VRÁTNY Štefan, nar. 23.12.1946 v Trenčíne, bytom Košice Trieda SA 39, ktorý je nami blokovaný k nevydaniu cestovných dokladov do VŠS (všetkých štátov sveta) *Vám oznamujeme, že naša požiadavka trvá aj naďalej. Zároveň Vám zasielame nové blokačné karty.*

Povedal som si, že pri tejto príležitosti nenechám vec len tak, že budem do nej trochu vŕtať, aby som bol načistom, pokiaľ môžem v byrokratickom aparáte normalizovanej vlasti ísť a čo si môžem dovoliť. Moje snaženie vyvrcholilo listom pre prezidenta republiky. Citujem ho v celku. Snažil som sa byť vecný a úctivý zároveň, aj keď vzhľadom na pomery, v ktorých som žil, ironiu za ním nemôžem zaprieť.

Vážený súdruh

Dr. Gustáv Husák

Prezident Republiky

Praha – Hrad

Košice, 15. 1. 1981

Vec: Vaša milosť - ujasnenie môjho právneho vzťahu k ČSSR

V auguste r. 1979 som si podal na Krajský odbor pasov a víz v Košiciach žiadosť o vydanie cestovnej prílohy k občianskemu preukazu do Poľskej ľudovej republiky za účelom účasti na Zraze poľských turistov v Zakopanom. Túto žiadosť mi Krajský odbor pasov avíz zamietol listom zn. 700-práv/23-9/79 zo dňa 7.9.1979 a odvolaním sa na úst. parg. 4 odst. 1 písm. a/ Zákona č. 83/1965 Zb. o cestovných dokladoch a parg. 1 vlád. nar. č. 1148/1969 Zb.

Dňa 10.11.1980 som si opäť podal na Krajský odbor pasov a víz v Košiciach žiadosť o vydanie cestovnej prílohy do ZSSR za účelom účasti na dvojdňovom turistickom zájazde do Užhorodu konanom v dňoch 5.-6. decembra 1980 a usporiadanom organizáciou ROH môjho zamestnávateľa. Tejto žiadosti, aj keď sa bežne vybavuje na počkanie, mi tiež nebolo vyhovené s odvolaním sa na vyššie uvedené rozhodnutie z predchádzajúceho roku.

Z vyššie citovaných vládnych nariadení jednoznačne vyplýva, že podľa Krajského odboru pasov a víz by moja cesta do cudziny nebola v súlade so štátnymi záujmami.

Ja absurdné, aby mohla byť predmetom štátneho záujmu moja účasť na Poľskom zraze turistov v Zakopanom, resp. na dvojdňovom turistickom podujatí organizovanom ROH v ZSSR. Z tohto dôvodu som sa listom zo dňa 11.11.1980 adresovanom na náčelníka Krajského odboru pasov a víz v Košiciach proti uvedenému postupu odvolal.

Počas mojej osobnej urgencie tejto veci krátko pred plánovaným odcestovaním do ZSSR mi pracovník Krajského odboru pasov a víz v Košiciach rozhodnutie neudeliť cestovnú prílohu zdôvodnil tým, že som, citujem, „navrátilec."

Je síce pravda, vážený súdruh prezident, že som sa pred časom zdržiaval v zahraničí bez povolenia československých úradov, avšak podľa vyjadrenia Ministerstva spravodlivosti SSR (Slovenskej socialistickej republiky) *zo dňa 11. marca 1977, č.j. 1181/76-S/m ste mi Vašim rozhodnutím zo dňa 28. februára 1977 udelili milosť. Na tomto základe nám za to, že môj niekdajší pobyt v zahraničí, aj keď neschválený československými úradmi, by už nemal byť dôvodom úradných obmedzení voči mne.*

Žiadam Vás preto, vážený súdruh prezident, aby ste mi potvrdili vyššie uvedené udelenie milosti. Ďalej Vás žiadam, aby ste mi oznámili, či Vaša milosť zahrňuje i obnovenie práva na obdŕžanie cestovnej prílohy. Pri tejto príležitosti Vás tiež žiadam, aby ste vyšpecifikovali tie oblasti občianskych práv, pokiaľ také sú, na ktoré sa Vaša milosť nevzťahuje.

Podotýkam, že negatívny postoj k mojim žiadostiam o vydanie cestovnej prílohy k občianskemu preukazu mi Krajský odbor pasov a víz v Košiciach potvrdil a to listami j.č. PC-30/02-171/1980 zo dňa 29.12.1980 a j.č. PC-100-14/odv. 1981 zo dňa 10.1.1981 s odvolaním sa na už citované vládne nariadenie.

Želám Vám, vážený súdruh prezident, v Novom Roku mnoho zdravia, úspechov v práci a spokojnosti v osobnom živote a zostávam s pozdravom

Odpoveď mi došla vo forme listu z 10.3.1981 od Ministerstva spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky v Bratislave nasledovného znenia: *Ministerstvo spravodlivosti SSR na Váš list zo dňa 15.1.1981, zaslaný Kancelárii prezidenta ČSSR oznamuje, že milosťou, ktorú Vám udelil prezident republiky svojím rozhodnutím zo dňa 28.2.1977 Vám bol odpustený trest odňatia slobody v trvaním 1 rok, uložený Vám rozsudkom Mestského súdu v Košiciach sp. zn. 2T 113/72 zo dňa 11.8.1972 za trestný čin opustenia republiky.*

Vydávanie vycestovacích doložiek do cudziny je podľa zák. č. 63/1965 Zb. a vl. nar. č. 114/1969 Zb. v právomoci ministerstva vnútra môžu z dôvodov stanovených v zákone,

MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI
SLOVENSKEJ SOCIALISTICKEJ REPUBLIKY
883 11 Bratislava, Suvorovova 12

Štefan V r á t n y

Trieda SA č. 39

K o š i c e

Vaša značka Naša značka 183/81-S/m Bratislava 10.3.1981

Vec Štefan V r á t n y - m i l o s ť .

MS SSR na Váš list zo dňa 15.1.1981, zaslaný Kancelárii prezidenta ČSSR oznamuje, že milosťou, ktorú Vám udelil prezident republiky svojím rozhodnutím zo dňa 28.2.1977 Vám bol odpustený trest OS v trvaní 1 rok, uložený Vám rozsudkom Mestského súdu v Košiciach sp. zn. 2T 113/72 zo dňa 11.8.1972 za trestný činopustenia republiky.
Vydávanie vycestovacích doložiek do cudziny je podľa zák. č. 63/1965 Zb. a vl.nar. č.114/1969 Zb. v právomoci ministerstva vnútra môžu z dôvodov stanovených v zákone, niektorým žiadateľom vydanie cestovných dokladov do cudziny aj odoprieť .
Ak nie ste s rozhodnutím Krajského odboru pasov a víz v Košiciach usrozumený, máte možnosť obrátiť sa na ministerstvo vnútra SSR so žiadosťou o preskúmanie správnosti postupu krajského pasového orgánu pri vybavovaní Vašich žiadostí.

Za správnosť : Vedúci oddelenia :

niektorým žiadateľom vydanie cestovných dokladov do cudziny aj odoprieť. Ak nie ste s rozhodnutím Krajského odboru pasov a víz v Košiciach uzrozumení, máte možnosť sa obrátiť na ministerstvo vnútra SSR so žiadosťou o preskúmanie správnosti potupu krajského pasového orgánu pri vybavovaní Vašich žiadostí.

Za správnosť: (nečitateľný podpis) *Vedúci oddelenia*

Ďalej som vec nesledoval. To bolo vlastne moje posledné zavŕtanie do mocenských štruktúr socialistického štátu. Už sme sa točili dokolečka-dokola a mne takáto hra pripadala nedôstojná. Rozhodol som sa brať život, taký, aký sa mi sám ponúka. Jediné, čo by som mohol dosiahnuť, že by mi úrady ponúkli možnosť vysťahovania, ak nie som spokojný, aby som tu nekazil ovzdušie a neotravoval život. Vtedy už otec nebol medzi nami, ale matka bola, a nechcel som ju opustiť. Hoci by tuším nedbala, keby vedela, že takáto možnosť v rámci eštebáckej akcie zbavovania sa nespokojencov Asanácia tu bola. Radšej by ma mala riadne zaradeného do spoločenského života hoci aj u protinožcov, ako v pomeroch, ktoré mi pripravila otvorená náruč socialistickej vlasti.

Uvažoval som, aký scenár by mi eštebáci pripravili, ak by som sa predsa len rozhodol ísť ‚poradiť.'

„Ale súdruh Vrátny. My predsa s tým nič nemáme. To je vec Krajskej správy pasov a víz. Tam to treba riešiť... Ale to sa divíme, že vás vyškrtli zo súpisky do Užhorodu. Predsa my podporujeme našich pracujúcich, aby spoznávali Sovietsky zväz. Nám na tom záleží. A vy ste už predsa tiež náš pracujúci. Že áno? Patrí sa, aby ste tam šli!... Ale viete čo? My sa poinformujeme na Krajskej správe pasov a víz. Či tam nedošlo k omylu. Príďte zajtra, dovtedy si zistíme, čo sa stalo. Nejako sa to vysvetlí."

Súdruh eštebák by nahodil pri týchto slovách výraz hraného prekvapenia a pritom by určite o prípade vedel. V spise som si našiel asi pätnásť strán tajných a prísne tajných dokumentov ohľadne môjho nevydareného výletu s ROH do Užhorodu, podpisovaných niekoľkými referentmi a dokonca aj náčelníkom Krajskej správy eštébé. Ale občas zahrať neinformovaného alebo iné divadlo, to bola tiež súčasťou stratégie rozpracovania objektu FILOZÓF, a nielen jeho.

A na druhý deň, by som si asi vypočul takéto povzbudivé slová.

„Áno, súdruh Vrátny, všetko je v poriadku. Dostanete zvláštne povolenie. Nebudeme predsa kvôli tomu meniť celú súpisku. To by sme už v termíne nestihli. Stalo sa to nedopatrením. Nejaký referent, to viete. Už sa vec vysvetlila... Viete čo, súdruh Vrátny? Čo keby ste nás po návrate navštívili? Radi by sme sa s vami o vašich dojmoch zo Sovietskeho

zväzu porozprávali. Alebo ešte lepšie. Nemusíte sem, to by bolo príliš úradné. Radi vás pozveme na pivo. Ja a môj kolega... Čo? Vy pivo nepijete? S nami predsa výnimku môžete urobiť. Bude to veľmi zaujímavé počúvať dojmy o Sovietskom zväze od niekoho, čo bol aj v Spojených štátoch..."

Na hraniciach by ma v rámci osobnej prehliadky povyzliekali donaha. To sa stávalo a dokonca aj takým, čo neboli upodozrievaní zo špionáže pre britskú či inú západnú rozviedku. Alebo možno by ma nechali len tak. Čo za kontraband som len mohol priniesť zo sovietskeho Užhorodu. Až tak hlúpi neboli. A keď aj niekoho donaha povyzliekali, bolo to predovšetkým preto, aby dali ustrašeným pracujúcim najavo, kto je tuná pánom. Aby si ani náhodou nezmysleli zdvihnúť hlavy. Ale na krk by mi určite zavesili nejakého dôverníka alebo agenta, kolegu z pracoviska, a keby som po návrate využil pozvanie na pivo, veru by som urobil dôležitý krok do úspešnej kariéry agenta eštébé. Ja som sa rozhodol v prospech cesty dôstojnejšieho odporu. Nikam som nechodil.

Eštebáci boli zatvrdnutí marxisti, marxizmu verili a podľa neho sa riadili. Je to deterministický svetonázor a jedna zo základných téz, ktorej nevedomosť sa na vysokej škole trestala vyhodením zo štátnej skúšky z marximu-leninizmu, znie: nie vedomie určuje bytie, ale bytie určuje vedomie. Preložené do sedliackeho jazyka, ak dáte občana do určitej situácie, on sa časom prispôsobí a bude podľa toho konať. Aj Pavlovove psy sa pri tej príležitosti spomínali. Niektorý pes sa môže vzoprieť, ale ak sa na neho dosť dlho pôsobí, prijme veci také, aké sú, a bude dokonca radostne poštekávať.

V čase nežnej revolúcie som mal štyridsaťtri rokov. Zrejme niektorým psom na zžitie sa s reálsocializmom treba dlhšie, povedal by som geologické obdobia.

Stručne a jasne uplatnené na moju situáciu, zažil som svet, určite sa na mňa kadečo nalepilo, ale stačilo, aby som sa dostal do prostredia reálsocializmu a nutne sa prispôsobím a dokonca aj stotožním s realitou tejto spoločnosti. U niekoho to tak funguje. Napríklad zažili sme veľa komunistov, ktorí sa po nežnej revolúcii ihneď stali demokratmi a s vervou sa pustili do divokej privatizácie, aby si urvali do vlastných súkromných skapitalizovaných rúk čo najviac privatizovaného národného či štátneho majetku, aj keď sa na večernej univerzite marxizmu leninizmu učili opovrhovať ľuďmi podobného charakteru. Ja som sa reálsocializmu do určitej mieri prispôsobil, pokiaľ mi to vedomie a svedomie povoľovalo, ale neprijal som ho. U mňa sa marxizmus s tézou o bytí, čo určuje vedomie, minul cieľa. Okolnosti zájazdu do Užhorodu si tiež vyžadovali stotožnenie sa so situáciou. Mal som sa zachovať ako Pavlovov pes a naklusať, každý už vie kam. Nestalo sa.

Do Užhorodu som sa dostal za okolností, ktorých čo len cvičná predstava by kontrarozviedky celej Varšavskej zmluvy, teda vojenského zoskupenia štátov sovietskeho bloku, pozdvihla do stavu najvyššej bojovej pohotovosti. Bolo to krátko po nežnej revolúcii a sprevádzal som ako tlmočník amerického žurnalistu, korešpondenta jedného z najvplyvnejších denníkov USA, rozumej hlásnej to trúby amerického imperializmu. V tom čase sa v Užhorode vytvorila skupina nadšencov, ktorí dúfali, že Podkarpatská Rus sa znovu pripojí k Československu a už aj mali predsedu a podpredsedu vlády tejto súčasti československej federácie. Miestny 69-ročný stredoškolský učiteľ matematiky na dôchodku mal byť minister školstva, lekár minister zdravotníctva a zopár ministrov bolo predbežne bez kresla. Práve títo členovia vlády štátu, ktorý nikdy nevznikol, od sivovlasých podkarpatských bardov po rozpačitých mladíkov, a predovšetkým ich názory, zaujímali amerického žurnalistu. Vidieť takéto zasadnutie vlády neexistujúceho štátu horliacej za Československo, ktoré sa v tom čase práve rozpadávalo, patrí medzi najpôsobivejšie zážitky môjho života.

08

Špión čiernym barónom – Vojenčinu, ako najčestnejšiu povinnosť občana socialistickej vlasti, som mal náhradnú. Päť mesiacov veľa čítania, nudy a občasnej psiny.

Neunikol som ani vojenskej službe. Keďže som vekom prekročil tridsiatku, vzťahoval sa na mňa zákon, podľa ktorého som šiel na náhradnú vojenskú službu, teda modernejšiu verziu pétépákov – Čiernych barónov (PTP – pomocné technické prápory). Z toho dôvodu moja vojenčina trvala iba päť mesiacov a môžem ju brať len ako úsmevnú epizódu vo svojom živote. Sami sme si zo seba uťahovali, že sme boli jednotkou špeciálneho určenia, čo znamenalo predovšetkým upratovacie, kopacie a murovacie práce, ale dalo sa pritom ulievať a všeobecne naša skrátená vojenčina bola predmetom všeobecnej závisti. Ostatní si odkrútili na povinnej vojenskej službe rok až dva. Samozrejme som bol aj tam stredobodom štátnobezpečnostného záujmu, ako o tom svedčí nasledujúci list náčelníka Krajskej správy štátnej bezpečnosti v Košiciach pre Oddelenie vojenskej kontrarozviedky Vojenského útvaru v Topoľčanoch zastrešujúceho posádku v Hlohovci, kam som nastúpil.

VRÁTNY Štefan, navrátilec z Anglicka – oznámenie

... Činnosť VRÁTNEHO po návrate do ČSSR je preverovaná tunajším I. odborom Správy ŠtB. Vzhľadom na to, že v osobe VRÁTNEHO sa jedná o navrátilca, ktorý prešiel viacerými štátmi a zdržiaval sa v kapitalistickom zahraničí 8 rokov, dávame Vám na vedomie, aby menovanému bola venovaná zvýšená pozornosť počas jeho výkonu vojenskej základnej služby.

Vzhľadom na to že VRÁTNY je nami preverovaný v akcii „FILOZOF" žiadame Vás, ak by v priebehu výkonu vojenskej základnej služby boli zistené poznatky štátno-bezpečnostného charakteru, aby tieto ste odstúpili na I. odbor Správy ŠtB Košice k ďalšej služobnej potrebe.

A toto je vyhodnotenie môjho pôsobenia v ozbrojených silách, teda v Československej ľudovej armáde, zaslané Krajskej správe štátnej bezpečnosti v Košiciach.

Vojak základnej služby VRÁTNY Štefan vykonával od 1.4.1977 vojenskú základnú službu u VÚ 4444 Hlohovec (VÚ – vojenský útvar). *Bol zaradený do politickej skupiny a podieľal sa na robení názornej agitácie pre útvar.*

Cestou agentúrnych i oficiálnych prostriedkov bolo zistené, že sa jednalo o dobrého vojaka. Povinnosti si plnil vzorne. Pracoval i na úkor osobného voľna. Nebolo zistené, že by prejavoval záujem o utajované skutočnosti v rozpore so zastávanou funkciou.

Korešpondencia, ktorá bola podchytená, bola adresovaná z miesta jeho trvalého bydliska.

Menovaný sa o svojom pobyte v zahraničí zmieňoval nerád. Uvádzal, že prežil už dosť ťažkostí, svoj pobyt v zahraničí hodnotil ako nerozvážnosť. V súčasnej dobe podnikol kroky k priznaniu zahraničného štúdia čsl. orgánmi.

Po politickej stránke je menovaný hodnotený dobre. Oficiálne na hodinách PŠM (Politické školenie mužstva) *i v debatách medzi vojakmi sa vyjadroval iba kladne. Ma dobrý politický rozhľad. V kolektíve bol pomerne obľúbený.*

Na dobu náhradnej vojenskej služby nebolo k menovanému zistených negatívnych poznatkov.

Ďakujem vojenskej kontrarozviedke v Topoľčanoch, že o mne poskytla takýto štandardný posudok. Na politickom školení mužstva, teda politickej indoktrinácii vojakov som sa sotva vyjadroval, určite nie politicky a už vôbec nie kladne. Vlastne som sa vôbec nevyjadroval ani o politike a ani o mojich cestách v zahraničí. Takže vetu „*Ma dobrý politický rozhľad*" si museli vymyslieť. Podobne by som charakterizoval vetu „*Uvádzal, že prežil už dosť ťažkostí, svoj pobyt v zahraničí hodnotil ako nerozvážnosť.*" Moje cestovanie v zahraničí som stále považoval ako jednu z najsvetlejších kapitol môjho života, žiadnu nerozvážnosť. Môj hodnotiteľ, podplukovník JS, náčelník OVKR VÚ (Okresná vojenská kontrarozviedka vojenského útvaru) 4424 Topoľčany, pod ktorý moja hlohovská posádka spadala, so mnou nikdy nehovoril, možno ma ani nikdy nevidel, a bol len poplatný dobe, v ktorej sme žili a v ktorej podobnými formuláciami len tak hmýrilo.

Politruk (z ruského „političeskyj rukovodítel'" – politický vedúci, politický komisár), teda major, ktorý mal na starosti ideologickú čistotu môjho vojenského útvaru, ma hneď v prvých dňoch upozornil, že počas vojenskej služby sa plnia úkoly a nezakladajú diskusné kluby, čo som aj rešpektoval. Hovoril som si, ako počas celého zotrvávania v osídlach reálneho socializmu, že na politické témy radšej nebudem hovoriť nič, než zbytočne provokovať vo veciach, ktoré i tak zmeniť nemôžem. Poznámku, že som *bol zaradený do politickej skupiny a podieľal sa na robení názornej agitácie pre útvar,* bdelá ruka náčelníka ŠtB podčiarkla a opatrila touto poznámkou: *I. odbor, to je ale zaujímavé. Zabezpečiť kontrolu*. Znamenalo to, že som veľkú časť vojenskej služby strávil v dielni a robil rôzne nástenky pre kasárne. ŠtB za tým očividne videla možnosť ideologickej

diverzie priamo v armáde. Aká hrôza. Zo strany vedenia kasární to mala byť pre mňa úľava a ja som to aj kvitoval, hoci v duchu som si hovoril, že by som sa radšej zúčastňoval na riadnom výcviku vojska. Bol som vyšportovaný, fyzicky i psychicky by som to určite bez problémov zvládol, nebolo by na tom nič zvláštne, lebo aj iní museli, a mal by som z vojenčiny väčšiu psinu.

Z posledného dňa vojenčiny sa pamätám na niektoré rozhovory. Šiel som sa rozlúčiť s politrukom, lebo veď v dielni som podliehal priamo pod neho.

„Tešíte sa, že idete domov?" opýtal sa ma. Propaganda v tom čase označovala vojenskú službu za najčestnejšiu povinnosť občana socialistickej vlasti a podľa platného vojenského poriadku som sa mal postaviť do pozoru, hrdo vypäť hruď, najmä pred politrukom, a chlapsky a rezko vyhlásiť: „Slúžim socialistickej vlasti!" Mne nenapadlo, aby som odpoveď formuloval v takom duchu, a tuším to politruk ani neočakával.

„Áno, teším sa. Myslím si, že v civile dokážem byť užitočnejší," povedal som.

Zamyslel sa, neviem, čo mu v tom momente prebehlo hlavou, a dodal. „Ja vám to želám." Musel potom medzi dôstojníkmi na štábe o mojej odpovedi referovať, lebo tesne pred odchodom som ešte šiel za veliteľom útvaru a ten pri rozlúčke poznamenal. „Želám vám teda, aby sa vám to splnilo."

Aj keď s obmedzeniami, v civile som bol užitočnejší.

A ešte poznámka môjho veliteľa čaty, vojaka z povolania, medzi štyrmi očami:

„Keď som sa dozvedel, koho to dostanem do roty, mal som veľké obavy, čo budem robiť, ak by si sa s tvojimi zahraničnými skúsenosťami nedokázal prispôsobiť kasárenskej rutine. Hlúpo by mi bolo, keby som ťa mal ráznejšie usmerňovať, ale musel by som už kvôli ostatným vojakom v čate. Používať iný meter voči tebe, to by mohlo mať nedobrý vplyv na ostatných. Ty si sa našťastie ihneď prispôsobil a nevytŕčal si z radu. Veľmi si mi tým pomohol. Ďakujem ti za to."

Asi rok po návrate z náhradnej vojenskej služby som dostal povolávací rozkaz na vojenské cvičenie. Takto o tom informuje dôverník ŠtB z môjho pracoviska, v nasledujúcom texte uvádzaný ako prameň:

V závere rozhovoru prameň dodal, že VRÁTNY obdržal povolávací rozkaz a dňa 15. mája má nastúpiť na vojenské cvičenie /na dobu 3 týždňov/ do vojenského útvaru v Bieli pri Čiernej nad Tisou.

Opatrenia: ... Z našej strany navrhujem informovať príslušné orgány VKR (Vojenskej kontrarozviedky) *za účelom jeho kontroly počas cvičenia ...*

(Rukou vpísaná poznámka náčelníka ŠtB)

Na pracovisku kontrolu máme dobrú. Nemáme ju v mieste bydliska. Preto zabezpečujte jeho kontrolu v čase voľna a v mieste bydliska.

Zariadiť, aby do Bielu na cvičenie neišiel.

K zrušenému povolávaciemu rozkazu na vojenské cvičenie sa eštebáci vrátili v tomto zázname z rozhovoru s prameňom-dôverníkom, mojím kolegom v práci:

Na schôdzke bol prameň vyťažený k osobe VRÁTNEHO Štefana, navrátilca z kapitalistického zahraničia, ako reagoval na odvolanie z vojenského cvičenia, ktoré mal nastúpiť 15.5.1979 k Vojenskému útvaru v Bieli pri Čiernej nad Tisou.

Prameň uviedol, že VRÁTNY sa mu zdôveril s tým, že bol predvolaný na Mestskú vojenskú správu, kde mu bolo oznámené, že v uvedenom termíne sa vojenského cvičenia nezúčastní a bol mu odobratý povolávací rozkaz. Pri tom podotkol, že pre neho je to výhodné, nakoľko je dobré počasie a on sa môže venovať svojmu „koníčku" pešej turistike a že v dňoch 18.-20.5.1979 ide na turistiku do oblasti Slovenského raja.

A ešte poznámka k tomu istému záznamu:

Na mestskej vojenskej správe bolo zariadené, aby VRÁTNEMU bol odobratý povolávací rozkaz na vojenské cvičenie v Bieli. Taktiež bolo prejednané, aby bol vyňatý zo zoznamu predurčených jednotiek v prípade vojny.

Čo dodať? Teším sa, že mi eštebáci občas urobili aj láskavosť, keď napríklad zariaďovali, aby som *„bol vyňatý zo zoznamu predurčených jednotiek v prípade vojny".* Aj keď presne nerozumiem, o čo ide, znie to povzbudivo. Tuším pochopili, že nie som kádrovo dosť vyspelý k tomu, aby som mohol byť nasadený do prvých frontových línií v bojoch proti svetovej reakcii. Zato zrušenie vojenského cvičenia v Bieli ma teraz mrzí. Môj eštebácky spis tým prišiel o niekoľko záznamov a operatívno-technických opatrení a moji čitatelia o ďalšiu kapitolu mojich spomienok.

Na záver informácie o mojej vojenskej službe to najlepšie. Stretol som sa pred nedávnom so spolubojovníkom, ktorý bol so mnou na vojenčine v Hlohovci, tak ako ja iba päť mesiacov, tie si na rozdiel od mňa odkrútil ako pisár na štábe. Mňa by nahliadnuť do písomných materiálov o posádke kasární, samozrejme, nenechali. Ako sa patrí, sadli sme si a porozprávali sa. Veď sme mali na čo spomínať.

„Niečo ti musím povedať," povedal mi dôverne. „Vtedy som sa neodvážil, ale teraz už máme za sebou nežnú revolúciu a teda azda môžem. Tebe do kádrových materiálov napísali ZAMIETA JESŤ VOJENSKÚ STRAVU."

Už niekoľko rokov pred nástupom na vojenskú službu som bol totiž vegetariánom (a zostal som ním dodnes) a hoci na začiatku vojenskej služby som sa snažil prispôsobiť kasárenskej strave, nakoniec som si veci riešil po svojom, bez toho aby som protestoval alebo žiadal od veliteľstva kasární nejakú výnimku. Prosto som si vymieňal pri stole mäso za zeleninu alebo som sa na obed či večeru, keď bolo na jedálnom lístku mäso, vôbec nedostavil a stravovanie som si riešil, ako sa dalo, hoci len kusom chleba zapíjaným vodou. Preto tá poznámka o tom, že zamietam jesť vojenskú stravu.

Keď sa teraz zamyslím nad svojou náhradnou vojenskou službou, vlastne čiernym barónom som ani nebol. Všetci sme mali zelené uniformy, vojaci i dôstojníci, vrátane výložiek. Niektorí aj zelené mozgy. Azda by som sa mal domáhať ešte môjho spisu vedeného vojenskou kontrarozviedkou.

Článok o mojich skúsenostiach z náhradnej vojenskej služby obohatených o reakcie zo strany eštebákov som zverejnil na internete a na moje prekvapenie ozval sa mi môj veliteľ čaty. A keďže súhlasil, aby som jeho príbeh zverejnil, považujem si za česť, že takto môžem obohatiť svedectvo o dobe, v ktorej sme žili.

Pane Vrátny,
Asi se budete divit, ale jsem velitel čety, ke kterému jste tuším v roce 1977 narukoval ke splnění náhradní vojenské služby. Náhodou jsem narazil na internetu na Vaše stránky a nemůžu se mýlit. Byl jste v mé neslavné vojenské kariéře totiž natolik markantní osobou, že nelze zapomenout. Již tehdy jsem k Vám cítil jistý ostych a zároveň jsem se styděl co s lidmi Vašeho typu dělala naše tehdejší republika respektive komunistická strana. Snad taky proto jsem a taky možná pro svoji životní škodu nevstoupil do této strany a v roce 1983 jsem tomu nasadil korunu, když jsem při hodině politického školení důstojníků povstal a veřejně prohlásil v přítomnosti asi 50 osob, že mne marx-leninská filosofie vůbec nezajímá. Ale to bylo už v UH, kde žiju dodnes. Prvně mně chtěli zavřít ale nakonec mne hospitalizovali v blázinci a vyhodili z armády. Manželka si našla jiného, ztratil jsem rodinu dvě děti, odešel jsem pracovat na montáže ocelových konstrukcí. Listopad 1989 a především vývoj po něm byl pro mne rozčarováním, neboť se nahrnul na vedoucí posty dobytek bývalé politické nomenklatury, a při ekonomické transformaci se z estébáků a komunistů stali nejmocnější kapitalisté jsa vyzbrojeni nejlepšími informacemi strategicko-ekonomického charakteru z dřívějších časů kdy byli u moci, takže se jim dobře kradlo,

neboť věděli co je zajímavé... Dnes jsem už zatrpklý, po úraze v roce 1992 u mne vypukla polyneuropatie, jsem v invalidním důchodu, naštěstí mám manželku se kterou jsem už 20 let a která mne i v těch zlých časech neopustila a v podstatě kromě zdraví mi nic nechybí...
Posílám Vám fotografii svoji, snad se na mne upamatujete a taky majora K, politruka, kterého vzpomínáte na svém blogu v článku o vojenské službě, promiňte kvalitu, ale jenom jsem to před chvílí ofotil digitálem protože jiné zařízení nemám doma po ruce...
Promiňte chyby v textu, ale mám taky chromé ruce.
Pozdravuju Vás, držím Vám palce a přeju hodně zdraví, štěstí a spokojenosti!

Jeden teplý letný víkend som teda svojho veliteľa aj navštívil. Čakal ma na železničnej stanici na štvorkolesovom vozíku, za tridsať tri rokov, čo sme sa nevideli, aj on zostarol, ale v tvári sa nezmenil natoľko, že by som ho hneď nespoznal. Posedeli sme si, pospomínali, ako sa patrí pri takejto príležitosti, a toto je môj voľný záznam z jeho rozprávania na dokreslenie citovaného listu.

Ja som sa do armády dostal po skončení strojníckej priemyslovky. Urobil som si ročný dôstojnícky kurz a nastúpil som. Čoskoro ma moje rozhodnutie prestalo baviť, ale kto sa raz do armády dostal, ťažko sa mu unikalo.

Tvoj spis som dostal predtým, ako si v Hlohovci nastúpil do útvaru. Ešte si ani nedošiel a už som pociťoval voči tebe bázeň. Dostal som od vojenských správ spisy aj ostatných odvedencov, ktorí mi nastúpili do čaty, ale to bol iba stručný životopis, však čo už len mohli tí mládenci zažiť, potom listy od vojenskej správy, zamestnávateľa alebo školy a tým to haslo. Tvoj spis bol poriadne hrubý, veľa kadejakého pokecu od eštebákov, na to si už nepamätám, a obsahoval okrem iného aj tvoje diplomy z univerzít v USA a v Írsku a to ma dojalo. Však keď som potom z armády odišiel, aj som o tebe rozprával a nik mi nechcel veriť. Aj dvakrát si tvoj prípad nechali zopakovať.

V armáde sa mi nepáčilo. Ani do komunistickej strany som nevstúpil, čo bolo medzi dôstojníkmi vzácnosťou. Hodne som si tým obmedzil platový i funkčný postup. Dokonca aj s jednoizbovým bytom som sa musel uspokojiť, spolu s manželkou a dvoma deťmi. Za mnou s návrhom o vstup do strany ani neprišli. Aj eštebáci sa mi vyhýbali. Všetci kolegovia, vojaci z povolania, sa angažovali aj tam, aj tam. V mojom prípade akoby vycítili, že by z toho mohol byť iba škandál a tomu sa potrebovali vyhnúť. Ľahšie sa žilo, keď sme sa mohli tvárit, že je všetko v poriadku. Z Hlohovca som sa vyžiadal na domovskú Moravu, dokonca aj poblíž môjho rodiska ma dali, ale to na mojom postoji k armáde ani k všeobecným politickým pomerom v štáte nič nezmenilo.

Raz, bolo to v roku 1983, sme mali politické školenie. Bolo nás tam možno aj 50 dôstojníkov a ja som si pritom zadriemal. Politruk, ktorý školenie viedol, sa ma na čosi opýtal. Pocítil som, že sú na mňa obrátené pohľady a to ma prebralo.

„No tak mi odpovedzte na otázku," trval na svojom politruk.

„Ale ja neviem otázku," odpovedal som.

„Veď ste počuli, čo som sa pýtal, alebo nie?" neústupčivo a vyzývavo sa na mňa díval politruk.

„Rád by som odpovedal, ale nepoznám znenie otázky," hovorím ja a tak sme sa asi minútu vzájomne pretláčali, keď politruk povedal.

„Vás to tu nezaujíma, že nie!"

„Veru nie, mňa marx-leninizmus nezaujíma," odpovedal som.

Všetci sa na mňa divne pozreli, lebo to bolo čosi na tú dobu neslýchané, hlavne v radoch dôstojníkov z povolania, a ja som jednoducho z prednáškovej sieni znechutene odišiel.

Na druhý deň si pre mňa prišli, dali mi ruky do pút a v sprievode dvoch ozbrojených vojakov ma v aute odviezli k vojenskému psychiatrovi.

„Aký je dnes deň," začal psychiater.

Odpovedal som, určite správne.

„Aký máme dnes dátum," znela ďalšia otázka psychiatra.

Aj tú som správne odpovedal.

Potom sa ma pýtal na čas. Hodinky som mal a teda aj túto otázku som uspokojivo zvládol.

„A viete kde ste?" pýtal sa ešte psychiater.

„Áno, u vojenského psychiatra."

Tým sa celý rozhovor u psychiatra skončil. Nenašiel na mne úchylku, z ktorej ma veliteľstvo mojej posádky obvinilo.

A tak som šiel, zase v putách a sprievode ozbrojených vojakov, k vojenskému prokurátorovi. Ten si podanie prečítal, roztrhal a povedal.

„Z tohto žiaden proces neviem vykonštruovať."

Z armády som už ale musel preč. Ešte ma prehovárali, že veru budem ľutovať, lebo v armáde boli rôzne výhody, dobrý plat a práca taká o ničom.

Neľutoval som. Nastúpil som na montáže, tam sa dalo slušne zarobiť a aj práca ma bavila. Predsa aj pôvodne som sa orientoval na strojárinu. Len keby som nemal ten nešťastný úraz. Žijem skromne v manzardke spolu so ženou, nič mi po materiálnej stránke nechýba, len zdravie keby sa mi vrátilo. Ale to už lepšie nebude.

Čo k tomu dodať. Ďalší príbeh hodný románového spracovania. Mňa také čosi veľmi zaväzuje!

09

Menej ‚nežné' ukončovanie vysokej školy – Veľa by mi to v kariére nepomohlo, len teraz by som mal o trochu vyšší dôchodok.

Jednou z prvých vecí, ktoré som sa snažil po návrate do reálsocialistickej vlasti vybaviť, bolo riešenie mojich štúdií. Najprv som si podal žiadosť o nostrifikáciu zahraničných štúdií, teda titulu bakalára ekonomických vied z Queen's University v Belfaste v Severnom Írsku a magistra ekonómie z Kolumbijskej univerzity v New Yorku. Obidve školy majú viac než slušnú úroveň a za normálnych okolností by nostrifikácia nemala byť problém. V normalizovanej, teda nenormálnej Československej socialistickej republike to problém bol a nostrifikácia mi bola zamietnutá. Môj spis obsahuje aj túto odpoveď Vysokej školy ekonomickej z 30. augusta 1977:

Vec: Zamietnutie nostrifikácie zahraničných štúdií

Ohľadne Vašej žiadosti o nostrifikáciu štúdií Vám týmto oznamujem, že na základe Vami predložených dokladov som dospel k názoru, že Váš nárok nie je dôvodný.

Štúdium, ktoré ste absolvovali na zahraničných vysokých školách je obsahovo značne diferenčné oproti štúdiu na Vysokej škole ekonomickej, a preto Vašej žiadosti nebolo možné vyhovieť.

So súdružským pozdravom...

Podal som si teda žiadosť o riadne ukončenie mojich prerušených štúdií, a tu sa stalo niečo čudné. Napriek tomu, že prerušenie v tom čase trvalo už vyše deväť rokov, mi ukončenie bolo povolené. Vysokoškolský zákon totižto nepočítal s takým exotom, akým som bol ja, a ukončenie štúdií mi umožňoval. Ani by som sa nedivil, keď po skúsenostiach so mnou, bol vysokoškolský zákon upravený tak, aby sa to už nestalo, ale v mojom prípade sa ukončenie štúdií ešte stále nepriečilo litere zákona. Môj eštebácky spis obsahuje nasledujúce vyjadrenie:

Štefan Vrátny má možnosť zapísať sa po prerušenom štúdiu do 5. ročníka diaľkového štúdia pre školský rok 1977/78 v študijnom odbore Ekonomika zahraničného obchodu.

Predchádzajúce štúdium na VŠE sa mu započítava. Pre udelenie tejto výnimky /časový odstup/ sa brala do úvahy tá skutočnosť, že menovaný počas prerušeného štúdia na VŠE v Bratislave úspešne študoval na iných vysokých školách.

DEKANÁT OBCHODNEJ FAKULTY
VYSOKEJ ŠKOLY EKONOMICKEJ
886 33 Bratislava, Odbojárov 10
tel: 688 42, 605 61-5

Váž. súdr.

Štefan V r á t n y

Trieda Sovietskej armády 43
040 01 K o š i c e

Číslo: 1-350/OF-BA-SCH/77 V Bratislave 30.8.1977

Vec: Zamietnutie nostrifikácie zahraničných štúdií.

Ohľadne Vašej žiadosti o nostrifikáciu štúdií Vám týmto oznamujem, že na základe Vami predložených dokladov som dospel k názoru, že Váš nárok nie je dôvodný.

Štúdium, ktoré ste absolvovali na zahraničných vysokých školách je obsahove značne diferenčné oproti štúdiu na Vysokej škole ekonomickej, a preto Vašej žiadosti nebolo možné vyhovieť.

So súdružským pozdravom

Štefan Vrátny je povinný vykonať všetky predpísané skúšky za 5. ročník diaľkového štúdia podľa učebného plánu pre školský rok 1977/78, štátnu záverečnú skúšku z odborného predmetu, vypracovať a obhájiť diplomovú prácu.

(Okrúhla pečiatka) Rektorát Vysokej školy ekonomickej v Bratislave

Začal som chodiť po sobotách na prednášky, nočným rýchlikom z piatku na sobotu z Košíc do Bratislavy a zo soboty na nedeľu späť, urobil som všetky skúšky i štátnice

a zostávalo mi obhájiť diplomovú prácu. Celý čas som videl i cítil, že okolo mňa sa dejú divné veci. V škole sa našli ľudia, ktorí mi, nepochybujem, veľmi fandili. Ale vypočul som si aj šepkané poznámky, len tak, úchytkom, cez plece, bez svedkov, lebo to sa mi už ľudia v škole začali vyhýbať, že ŠtB ma má za špióna (bolo to po prvý raz, čo som sa dozvedel, že rezort ministerstva vnútra si ma mýli s Jamesom Bondom).

REKTORÁT VYSOKEJ ŠKOLY EKONOMICKEJ V BRATISLAVE

ul. Odbojárov 12 Telefón 605-61, 65

Vážený súdruh
Štefan Vrátny,
Trieda Sov.armády 43
040 01 Košice

Vaša značka zo dňa 19.10.1977 | Naša značka 862/07/1977 | BRATISLAVA 12.novembra 1977

Vec Povolenie pokračovať v štúdiu - oznámenie

Vybavuje

Na základe Vášho odvolania prešetril som Vašu študijnú záležitosť a výnimočne Vám povoľujem ukončiť štúdium na Obchodnej fakulte Vysokej školy ekonomickej v Bratislave.

Máte možnosť zapísať sa po prerušenom štúdiu do 5. ročníka diaľkového štúdia pre školský rok 1977/78 v študijnom odbore Ekonomika zahraničného obchodu.

Predchádzajúce štúdium na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave sa Vám započítava.

Pre udelenie tejto výnimky bral som do úvahy aj tú skutočnosť, že počas prerušenia štúdia na VŠE, ste úspešne študovali na iných vysokých školách.

Ste povinný vykonať všetky predpísané skúšky za 5. ročník diaľkového štúdia podľa učebného plánu pre školský rok 1977/78, štátnu záverečnú skúšku z odborného predmetu, vypracovať a obhájiť diplomovú prácu.

Napríklad šiel som si čosi vybavovať. Vravím sekretárke:

„Rád by som sa rozprával s xxx."

Sekretárka vojde do kancelárie, po chvíli sa objaví a vraví:

„Súdruh xxx sa vám nemôže venovať, lebo má dôležitú poradu."

Pritom som cez škáru privretých dverí videl, že dotyčný súdruh bol v kancelárii sám, stál za dverami a čakal, tuším celý, neváham povedať pokakaný, kedy mu prestanem otravovať život a kaziť ovzdušie...

Dôvody toľkého strachu som našiel v mojom spise, ktorý okrem iného obsahuje list z 24. marca 1978 Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti v Košiciach pre Federálne ministerstvo vnútra, XII. Správa, II. Odbor, čo mal byť, a teraz sa držte, Odbor boja proti vnútornému nepriateľovi Správy kontrarozviedky. V hornom rohu mal výrazné označenie PRÍSNE TAJNÉ.

V súčasnej dobe menovaný pracuje na oddelení MTZ (Materiálno-technické zásobovanie) *vo VSS Košice. Popri zamestnaní započal študovať na VŠE v Bratislave s cieľom ukončiť prerušené štúdiá z roku 1968.*

Z tohto dôvodu žiadame Vás o preverenie na Ministerstve školstva SSR, ako i na VŠE v Bratislave, či je možné študovať na VŠE osobe, ktorá zneužila legálneho vycestovania z ČSSR do kapitalistického zahraničia k emigrácii a ktorá hľadala svoje uplatnenie v kapitalistickom zahraničí.

Vzhľadom k tomu, že ide o navrátilca a jeho žiadosť o povolenie ukončiť štúdium sa nachádza pravdepodobne na VŠE v Bratislave, žiadame Vás o preverenie, kto menovanému žiadosť k štúdiu odporúčal, ako i to, či VRÁTNY v dotazníku uvádza pravdivo, že sa v kapitalistickom zahraniční zdržiaval nezákonne od roku 1970-1976.

Odpoveď previerky zašlite na tunajší I. odbor Správy ŠtB k horeuvedenému účelu.

Náčelník I. odboru S-ŠtB

Poznámka *„žiadame Vás o preverenie, kto menovanému žiadosť k štúdiu odporúčal"* znela v tom čase hrozivo. Ja som si žiadne starosti robiť nemusel. Ženu a deti som nemal, ambície čo do spoločenského postupu som zanechal za hranicami ešte predtým, ako som vstúpil na územie Československej socialistickej republiky a v domácich podmienkach som si ich zredukoval na referenta, ako bol ostatne nútený i Dubček. Hlbšie som už v normalizovanom Československu azda ani padnúť nemohol. V tom čase už MUKL-ov, teda mužov určených na likvidáciu, či k lopate, sme už nemali. Zato pracovať na vysokej

škole, to sa už pokladalo za elitné postavenie. A kto mal ešte aj ambicióznu manželku a deti, ten teda mal čo stratiť. Takého sa dalo zastrašovať a azda aj vydierať a zmanipulovať. Preto toľko obáv zo mňa medzi pracovníkmi vysokej školy.

A tu je ďalší list v tejto veci z 28. apríla 1978, tiež označený ako PRÍSNE TAJNÉ.

Krajská správa ZNB, Správa ŠtB, 1. odbor, Košice

VRÁTNY Štefan, šetrenie – správa

... VRÁTNY sa skutočne zapísal do 5. ročníka na VŠE, FZO, diaľkové štúdium v Bratislave. Toho času má urobené všetky ročníkové skúšky, odovzdal spracovanú diplomovú prácu, ktorú má v krátkej dobe obhajovať a na záver urobiť záverečné štátnice.

Cestou agentúrno-dôverníckej siete bolo zariadené, že jeho ukončenie štúdia sa pretiahne do maximálnej dĺžky, pretože niet iného dôvodu, aby bol zo štúdia v tomto čase vylúčený. V prípade, že máte takéto argumenty, s ktorými by sa dalo oficiálne podložiť jeho vylúčenie zo štúdia, respektíve neumožnenie mu ho ukončiť, žiadame o urýchlené zaslanie týchto skutočností. K tejto záležitosti nám podajte správu aj negatívneho charakteru, nakoľko je z našej strany potrebné informovať v tejto veci Ministerstvo školstva SSR (Slovenskej socialistickej republiky).

Náčelník 2. odboru XII. správy FMV (Federálne ministerstvo vnútra)

Situácia očividne dospela do štádia, keď som sa mal ísť ‚poradiť', všetci už vedia za kým. Ja som si povedal, že nervy a pokojný život v skromnom, hoci čistom prostredí, preč od eštebáckeho smradu, sú mi prednejšie, a školu som nechal tak. Tú štátnicu som urobil, ale na obhajobu diplomovej práce som sa už nedostavil. To je jediná podmienka pre udelenie titulu socialistického inžiniera ekonóma, ktorú som nesplnil. Tak som bol zároveň milosrdný aj k pracovníkom vysokej školy. Nik im nemohol vyčítať, že mi nedali príležitosť, lebo mi ju dali. A nik im nemohol vyčítať, že umožnili špiónovi skončiť školu, lebo som ju neskončil. Teraz táto úvaha znie smiešne, ale atmosféra normalizovaného Československa bola už raz taká.

Záležitosť mala prednedávnom dohru. Vybavoval som si zápočet rokov do dôchodku a žiadal som o potvrdenie mojich štúdií na VŠE. Zatelefonovala mi zodpovedná pracovníčka:

„Pán Vrátny, tie štyri roky riadneho štúdia vám potvrdiť môžeme, k tomu váš spis máme. Nemáme ale spis k vášmu diaľkovému štúdiu, o ktorom ste nám písali".

Samozrejme, že nemali. Celú záležitosť prevzal do svojich rúk, vrátane môjho spisu, rezort ministerstva vnútra a to, paaaanenka skákavá, až na federálnej úrovni. Môj vysokoškolský spis je teraz v archívoch Ústavu pamäti národa a kópia u mňa.

Potom, ako som prestal prejavovať snahu ukončiť školu, sa eštebáci akoby zháčili, lebo usmerňovali agentov a dôverníkov v mojom okolí, aby ma predsa len motivovali k riadnemu dokončeniu štúdia. Svedčia o tom viaceré záznamy, ako napríklad tento:

Prameň uviedol, že v priebehu mesiaca júl 1979 navštívil niekoľkokrát knižnicu OD (Obchodný dom) *Juh, pričom sa dvakrát stretol s VRÁTNYM Štefanom, ktorého pozval na kávu do kaviarne Astória.*

Z týchto spoločných rozhovorov prameň zistil, že VRÁTNY je so zamestnaním spokojný, s kolektívom pracovníkov vychádza dobre, no žiadne priateľské styky s nikým neudržuje. Na dotaz prameňa, prečo nechce ukončiť školu, VRÁTNY odpovedal, že on to v súčasnej dobe nepotrebuje k svojmu postaveniu, že zatiaľ mu to stačí a keď bude potrebovať, tak si školu ukončí. Podotkol, že je to už len formalita. Ďalej uviedol, že stejne má vyššie vedomosti ako tí chlapci, ktorí s ním chodili do školy na VŠE a teraz títo ho majú skúšať.

Pri styku s prameňom sa VRÁTNY vyjadril, že najlepšie sa cíti v prírode a keď je zlé počasie, tak sa venuje čítaniu a to najmä beletrii. V súčasnom období VRÁTNY v rámci turistického oddielu prevádza aj s ostatnými turistami úpravu lesných cestičiek a parkov v oblasti Bankova a Jahodnej...

Nemohol som predsa povedať pravdu, prečo som neukončil školu. Nebavilo ma chodiť ‚radiť" sa za ľuďmi, ktorí mi neboli dvakrát sympatickí a okrem toho by sa mi diplom ogrcaný eštebákmi bridil. Že prameň je prameňom som asi nevedel, keď som si s ním šiel sadnúť. Ale jeho záznam ma potešil. Pripomenul mi, že epocha reálneho socializmu nebola len o verejných straníckych schôdzkach presiaknutých budovateľským duchom, o nadšených, masových, prvomájových manifestáciách vďačných pracujúcich a o horúcom, sírou napáchnutom dychu eštebákov na krku. Aj vtedy mal život svoje čerešničky, kopce čerešničiek, pre tie som žil. Čítanie beletrie a úprava lesných cestičiek a parkov, ako uvádza spis, patrili medzi ne.

Skutočne ma mali na skúškach moji spolužiaci, ktorí sa počas mojich osem rokov v zahraničí, úspešne uviedli do československej praxe, jeden z nich ako interný pracovník vysokej školy, dvaja ako externí lektori z vtedy dosť známych podnikov. Ich mená nachádzam v spise a tu ich radšej neuvádzam, verný svojej zásade vyslovenej na úvod môjho rozprávania. Mohli by sa chápať rôzne. Ja ich vnímam kladne. Skúšku mi dali, zaslúžene, lebo som sa kvôli nim ich predmety nadrel, aby som ich nedostal do trápnej

situácie, keby som niečo nevedel a nechali ma napriek tomu z kamarátstva prejsť. Vtedy som už nevylučoval možnosť, že by sa na skúšku mohol votrieť aj niekto, kto by si ma potreboval, či už zo záujmu, služobnej povinnosti či z horlivosti rozpracovávať aj na skúške. A pohrobkovia starých čias by im mohli vyčítať nedostatok bdelosti a ostražitosti, keď nechali prejsť špióna nezaslúžene. Aj v tom mal prameň pravdu, že *stejne má vyššie vedomosti ako tí chlapci, ktorí s ním chodili do školy na VŠE a teraz títo ho majú skúšať*, lebo nakoniec skúška sa predĺžila nad normálny rámec a veľa sme sa bavili o mojich skúsenostiach zo zahraničia a o veciach s tým súvisiacich, v ktorých som bol asi zbehlejší. Len ten ironický podtón poznámky prameňa mi vadí, ten mi tam nepasuje. Moji spolužiaci si to nezaslúžia. Ale asi som sa tak vyjadril, keď je to zachytené v dokumentoch tak utajovaných. Čo už teraz.

Pokiaľ ide o pracovnú náplň, ukončené vysokoškolské vzdelanie samo o sebe by mi sotva pomohlo, lebo k tomu, aby som mohol postupovať pracovne i funkčne, by som sa musel predovšetkým pobratať s komunistickou stranou a s ŠtB. Za ukončené či uznané vysokoškolské vzdelanie by som mal nanajvýš o pár sto korún vyšší plat. Tak, ako som bol, ma celý čas brali ako stredný odborný káder, lebo do ukončeného vzdelania sa mi započítavala iba maturita. Tú odbornosť mi zohľadnili v práci iba z milosti (alebo aby neboli úplne trápni?), keďže ja som podľa platných predpisov mal len všeobecnú stredoškolskú maturitu, žiadnu odbornosť. Totalita systému sa prejavovala aj tu, lebo hoci ma, tuším, po pracovnej stránke uznávali, na plate mi veľmi pridávať nemohli. Záväzné celoštátne platné predpisy sa museli rešpektovať. Po platovej stránke pracovala totalita skôr v Dubčekov prospech. Bol síce referentom ako ja, ale určite s vyšším platom: tiež študoval v zahraničí, avšak ukončil Vysokú školu politickú v Moskve a tú mu nemohli neuznať.

Ešte malá poznámka. Od Vysokej školy ekonomickej som mal dostať doporučeným listom potvrdenie o tom, že na základe úspešného zloženia všetkých skúšok a štátnic môžem pristúpiť k obhajobe diplomovej práce. Tento formálny krok Vysoká škola do dnešného dňa neurobila. Beriem to ako súčasť stratégie, na ktorú nabehla so mnou ŠtB – oddialiť a znemožniť britskému špiónovi ukončenie vysokej školy. Odvtedy už ubehlo niekoľko desaťročí a ja na pozvanie k obhajobe diplomovej práce len čakám a čakám.

Vysoká škola ekonomická mala v čase mojich štúdií povesť školy, ktorú neukončí iba ten, koho zrazí električka. Do análov si vysoká škola môže zapísať aj prípad nepriateľskej osoby, vedenej v spisoch Štátnej bezpečnosti pod krycím menom Filozóf, ktorej

osud nedoprial, aby jej bolo doručené povolenie dostaviť sa na obhajobu diplomovej práce.

A ešte jednu dohru mal celý prípad krátko po novembri 1989. Poškuľoval som po pobočke Vysokej školy v Košiciach ako o možnom porevolučnom pracovisku. V Košiciach by ma azda aj prijali, len výhrady bratislavskej matky som nedokázal prekonať. Najviac jej tuším prekážalo to, že som sa pred rokmi nedostavil na obhajobu diplomovej práce, na ktorú som, mimochodom, písomne nebol vyzvaný, napriek regulám.

Načrel som teraz už nie do eštebáckeho spisu, ale do mojich poznámok a spomienok hneď z porevolučného obdobia.

Využil som ponuku od vedenia košickej odnože Vysokej školy ekonomickej pridať sa na cestu do Bratislavy a ísť si vybaviť priamo na mieste či už ukončenie štúdií, alebo nostrifikáciu zahraničných štúdií. Konali sa oslavy polstoročnice založenia vysokej školy a to mala byť príležitosť, v slávnostnej nálade, s vedením školy otázku uzavretia mojich štúdií doriešiť. Predsa de fakto som mal všetko ukončené, len som nedostal pozvánku na obhajobu diplomovej práce, a to z dôvodov zásahu vtedy už verejne proskribovanej Štátnej bezpečnosti. Azda by sa to dalo všetko konečne dostať do de iure uzavretého stavu. Vo svojej porevolučnej naivnosti som ešte netušil, že celé ukončovanie mojich štúdií, či ich nostrifikácia, sa zvrhne na frašku.

Slávnostné róby ich magnificencií, insígnie, fanfáry z príležitosti osláv polstoročnice školy som bral ako dôstojný úvod do môjho pôsobenia na škole a to všetko, musím priznať, ma príjemne naladilo. Padli aj slávnostné reči o učiteľskom povolaní, ktoré čo do ušľachtilosti prekonáva azda iba medicína, a potom ešte reči o nespravodlivosti a ospravedlnenia tým, ktorí to za totality to nemohli dotiahnuť na docentov či profesorov z hlúpych ideologických dôvodov a mňa napadlo, či aj ja by som nemal žiadať o ospravedlnenie, len ktoráže to lampáreň ma má vo svojej kompetencii. Tie reči o krivdách minulých ma nútili trošku podumať, či ľudia, väčšinou starší páni, či súdruhovia, sediaci v dvoch radoch za predsedníckym stolom veľkého preplneného auditória, vôbec počuli štrnganie kľúčmi a či sa budú schopní dívať vpred aj v nových časoch nastolených zmenami porevolučných udalostí. K tomu sa asi bude musieť za ten predsedníckystôl dopracovať niektorá iná generácia, a tá, kto ho vie, kde ešte trčí. Pardon, nie dopracovať, ale agresívne sa presadiť, lebo na služobný postup tuším poctivá a statočná práca sama o sebe nie vždy stačí. To som sa poučil ešte v časoch, keď totalita oficiálne a otvorene vládla.

Pomotal som sa aj po priestoroch novostavby VŠE, spola dokončenej i používanej. Výstavnosťou približne zodpovedala tomu, čo som videl kde-tu za hranicami, lenže ja som si dal za úlohu úplne inú, než posudzovať novú budovu vysokej školy a betón či hlučnú cestu za jej oknami.

Kvôli nostrifikácii mojich zahraničných štúdií som sa vybral za dekanom Národohospodárskej fakulty, ktorý, myslel som si, že by mal mať pre moje zahraničné štúdiá najväčšie porozumenie. Lebo dovtedy z rektorátu zasielali moje podklady na Obchodnú fakultu, kam som patril pred štvrťstoročím ako riadny študent, lenže tam som sa do ich študijných programov nie a nie vtesnať.

„Chýba im v mojich zahraničných papieroch marxizmus-leninizmus," dovolil som si občas posmešky, ale v duchu som uznával, že moje zahraničné papiere boli bližšie k Národohospodárskej fakulte a Obchodná fakulta nemala na nich čo ohodnocovať. Hoci na druhej strane ja som svoje materiály zasielal na Rektorát školy a odtiaľ to skončilo vždy na Obchodnej fakulte. Možno nie som celkom zrozumiteľný, ale nebudem sa o tom ďalej rozpisovať, lebo problém bol aj tak niekde inde. Mal som česť byť horúcim zemiakom a ten sa prehadzuje z ruky do ruky.

Dekana Národohospodárskej fakulty som našiel v jeho kancelárii.

‚Mladší než ja, ani škôl nemá toľko ako ja, a pritom si robí dekana, čo by som mal, pri troche porozumenia v minulosti, robiť už aj ja,' tak som si pomyslel prv, než som sa usadil, a začal vysvetľovať svoj zámer.

„Rád sa do vašich papierov pozriem. Aspoň sa poučím, ako by sme mali výučbu organizovať u nás. A nášmu Rektorátu by som veľmi nedôveroval. Sú prílišní byrokrati. Bazírujú na hlúpostiach. Môj brat si tiež chcel nostrifikovať štúdiá z Nemecka. Robil tam ekonomiku, ale na škole, čo mala v titule uvedenú Technickú univerzitu. Darmo, že všetky predmety mal ekonomické. Nič nepomohlo. Papiere musel postúpiť na našu Techniku. Až tam mu to nostrifikovali, ale až potom, ako posilnili výučbu ekonomických predmetov... A vy by ste nemali zostať v Košiciach, ale prejsť k nám do Bratislavy..."

Tak akosi mi vravel môj diskusný partner, dekan Národohospodárskej fakulty. Viac som u neho vybaviť nemohol, predbežne muselo stačiť, keď ma ubezpečil, že sám sa bude na vec dopytovať. Samozrejme som si o tom myslel svoje. Socialistická vlasť zanechala v mojom zmýšľaní svoje stopy. Nedalo mi, aby som prostredie, v ktorom som sa ocitol, stále nevnímal po starom.

Zase hľadanie rektorátu, zase hľadanie toho istého zamestnanca študijného oddelenia, ktorého som si pamätal ešte z čias prvej vysokoškolskej brigády po prijatí na vysokú školu pred štvrťstoročím, keď mal prísť k nám akože na kontrolu. Vtedy bol v mojich očiach a očiach mojich konškolákov ešte pojmom, nedefinovateľným, ale čímsi, čoho sa azda treba aj obávať, lebo mal, podľa našich predstáv, v rukách osudy študentov a teda i mňa. Teraz už prestal byť pojmom. V mojich očiach sa stal skôr obeťou mašinérie, ktorou nevieme ani jeden pohnúť, pričom akoby ho táto skutočnosť bolela viac, než mňa. On v nej existoval, ja som sa na ňu len z vonku díval. Napriek tomu, že šlo o môj prípad, s ktorým nie a nie si dať rady, hoci on by to veľmi-veľmi chcel. U neho som o dobrej vôli vo vzťahu ku mne nepochyboval. Práve od neho som pred vyše desiatimi rokmi pri prvom, ešte reálsociastickom vybavovaní nostrifikácie či dokončovania školy počul prvýkrát, že vtedajšia štátna moc ma má za britského špióna. Kto vie, za čo ma majú zástupcovia akože novonastupujúcej štátnej moci. Lebo že som pre nich otrava, to už som cítil. A dal by mi Pánbožko dosť síl na to, aby som sa nikdy nevtesnal do ich predstáv o tom, čo je čestné a statočné.

„Viete, ja to takto darmo budem predkladať rektorátu. Podľa vyhlášky by vaše doklady mali byť potvrdené ministerstvom štátu, kde ste doštudovali, a ešte overené naším veľvyslanectvom. V prípade Rakúska s tým máme skúsenosti. Odtiaľ ani nepožadujeme overenie od ministerstva. Stačí, že tam uderí pečiatku niekto z viedenskej radnice a potom ešte na našom veľvyslanectve."

Tak akosi mi vysvetľoval žmoliac v rukách môj už dosť hrubý spis, úhľadne udržiavaný. Aj mi v ňom listoval a ja som sa díval na všetky tie ceruzkou, ba dokonca i červeným perom popísané poznámky, otázniky i výkričníky, ktoré ani neviem, kto tam porobil, ale určite s úmyslom dokázať, že tam niečo neštimuje, že nehrám s molochom byrokratom čistú hru. Že Viedeň také veci potvrdzuje, to som si vedel predstaviť, lebo veď máme za sebou mnoho sto rokov spoločných úradníckych pomerov. Len som si nevedel predstaviť niekoho na Štátnom departmente vo Washingtone vyčleneného na to, aby potvrdzoval vierohodnosť dokladov súkromných univerzít. Aj keď išlo o univerzitu, ktorá nepochybne patrí k americkej kvalite.

„Nemáte náhodou cestu do Ameriky?" pýtal sa ma utrápene, ako keby Washington bol na predmestiach Bratislavy, podobne ako Viedeň. Ale keď videl môj úsmev, dúfam, že vyznel dobrosrdečne, nie zlomyseľne, sa hneď aj opravil.

„Nemáte niekoho vo Washingtone, čo by vám to tam vybehal?"

„Nemám," odpovedal som pravdivo, alebo si azda iba pomyslel, vidiac, že táto niť rozhovoru nikam nepovedie a vlastne som ju už ďalej ani nesledoval. Lebo som pochopil, že na Ameriku sa obrátiť budem musieť, hoci len na naše veľvyslanectvo vo Washingtone. Vlastne už som prestal brať celú záležitosť osobne a nevzdával som sa jej, pretože pre mňa začala predstavovať akúsi hru, príležitosť pripomínať niekomu, tentoraz na Vysokej škole ekonomickej a na Ministerstve školstva, že onedlho po mne prídu ďalší čerství absolventi zo zahraničia a že tento hlavolam už aj kvôli nim budú raz musieť vyriešiť, ak ich nebudeme chcieť natrvalo stratiť. A to ma vcelku bavilo, motivovalo, aj zaväzovalo.

„Ešte by sme to azda mohli riešiť rozdielovými skúškami, štátnicou, prípadne diplomovou prácou. Vy by ste to zvládli hravo ľavou zadnou," poznamenal môj fanúšik.

A ja som mu len pripomenul, že o ten zoznam rozdielových skúšok prosím, či v očiach školy bezočivo žiadam, už hodne dlhú dobu, a nie a nie sa k nemu dopracovať. V kútiku srdca som bol rád, že tie rozdielové skúšky nevie škola zo seba dostať, lebo tým by zo svojej strany vec uzavrela a ja by som sa aj tak do štúdia nedal. Nebavila ma predstava, že by som mal, ako malý školáčik, chodiť na prednášky a cvičenia. Z toho som už vyrástol. Určite by mi tam nacápali rozdielových skúšok do bludu, len aby ma znechutili a zbavili sa ma.

A tak som sa ešte skočil pozrieť za prorektorom, ktorého som si pamätal ešte z čias, keď som študoval na VŠE ako riadny študent. Bol o rok nižší ročník, ale z hľadiska, ktoré nás po rokoch spojilo, to predsa len dotiahol ďalej. Teda po stránke akademickej. Tej slovenskej.

Vysvetlil som mu stručne, ako sa veci majú.

„Netreba byť nervózny. My ti tu pomôžeme veľmi radi. Len sa treba o tom pokojne porozprávať."

Vôbec som nebol nervózny a ani pokoj ma neopúšťal, hoci o pánovi prorektorovi to veru povedať nemôžem. Sedel pri ňom pracovník študijného oddelenia, čo mi tak držal palce, informoval ho o mojej veci a možno už som sa u neho dostal na pretras aj predtým. Skôr on stratil pokoj pri mne, azda z bezmocnosti pred hlavolamom, ktorý som mu nastolil.

„Vieš, naša škola ti tu zápasí s prežitím. Každú chvíľu sa nám vyhrážajú, že nás zavrú, pričlenia k technike či univerzite. My tu bojujeme o existenciu a nemôžme si dovoliť robiť chyby. Ani v takýchto okrajových záležitostiach, ako je tá tvoja..."

Zaváhal, či ma predsa len príliš nemarginalizuje. Na druhej strane som si navykol, že v pomeroch nedávno ešte socialistickej, teraz už slobodnej vlasti, som pre niektoré

inštitúcie akurát kurím okom, ktoré treba vyrezať, prípadne muchou, ktorú treba rozpučiť o stenu.

„Ono vlastne pre teba to ani nie je okrajová záležitosť. Pre teba je to niečo podstatné. Lenže my tiež by sme mohli ísť prednášať do Kanady, Nemecka či Spojených štátov. Nemyslíš, že by to bolo pre nás rovnako príjemné? A namiesto toho sa tu boríme s každodennými problémami školy. A nie bárs akými."

‚Takže nakoniec som to ja, čo med líže. Mne možno beztrestne podkladať polená pod nohy, pán prorektor.'

To som si, samozrejme iba pomyslel, lebo sťažovať sa a dramatizovať veci dokáže kdekto, a keď to nerobím, je to iba preto, že ma to zaťažuje, nebaví a veru aj ponižuje. Len nechávam druhých, nech si hovoria svoje.

„Vieš dobre, že aj v Amerike sú rôzne univerzity. Čo do kvality, mám na mysli. A my by sme sa mali snažiť o porovnateľnosť, avšak vo vzťahu k tým najlepším. Nemôžme naletieť na hocijakú školu..."

‚Teda nie si prvý, čo mi zhadzuješ moje školy. Ale prosím, keď ti len toľko chýba k sebavedomiu,' pomyslel som si, ale nepovedal. Zato zareagoval, ako keby mi moje myšlienky z hlavy vyčítal.

„Hoci Kolumbijská univerzita v New Yorku je známy pojem. Na ňu sa moja predchádzajúca poznámka nevzťahuje. To som myslel len tak všeobecne."

Takže máme tu ďalšie miesto, odkiaľ sa nikam nedostanem. Aj keď mi môj bývalý spolužiak sľuboval náklonnosť pri riešení mojej veci.

„My ti samozrejme pomôžeme, čo bude v našich silách. A ja osobne o to viac, že som ti spolužiak... A vôbec. Teraz ti už nostrifikácia vlastne ani nie je potrebná. Už sa u nás doba zmenila. Uplatníš sa a dobre aj bez nej. Načo ju vlastne potrebuješ?"

Vysvetlil som mu stručne, že som si pôvodne podal žiadosť o zamestnanie na VŠE v Košiciach a Bratislava mi ju zamietla.

„A okrem toho potrebujem nostrifikáciu, aby mi bolo prirátaných päť rokov do dôchodku," dodal som s úsmevom dôvod, ktorý som v tom momente čo do dôležitosti považoval za posledný. Do dôchodku mi bolo ešte ďaleko, ale na zľahčenie smiešno-trápnej situácie sa to azda hodilo.

„No veď hej. I na to musíme už myslieť," dodal môj, v danej situácii vyššie postavený spolužiak.

„Veru obaja musíme pomaly v našom veku myslieť aj na to," zdôraznil som zbytočne svoje.

Nakoniec mi tie štyri roky nedokončeného štúdia na tejto škole do dôchodku započítali. Ale to už predbieham o ďalších pätnásť rokov.

Nostrifikáciu som si vybavil, aj keď nie cez školu a trvalo mi to ešte rôčik-dva. Nuž a keďže som medzičasom pevne zakotvil ako živnostník, až tak veľmi mi v každodennej práci nepomáha. Mojim zákazníkom je jedno, koľko mám skratiek pred menom a za menom, oni chcú od mňa dobre odvedenú prácu. Tie tituly zavážia vo vysokoškolskom prostredí, ale to ma už prestalo zaujímať. Život má i naďalej svoje čerešničky. Kopce čerešničiek. Pre tie žijem. Stačí nájsť správny strom. Už som prišiel na to, že vysokoškolské prostredie nie je pre mňa nijaký mejdan.

V poznámkach z toho obdobia som si našiel aj niekoľko ironických komentárov o priateľských, ústretových a žičlivých Slovákoch. Nie sú to len legendy, takí ľudia skutočne existujú, a nielen u nás. Na vysokej škole som nebol úspešný, ale neslobodno sa vzdávať. Treba klopať aj na iné dvere, nájsť správnych ľudí a potom sa ich pevne držať. S nimi život stojí za to.

Nedá mi, aby som nedodal po týchto skúsenostiach, že keby naši ľudia boli pozitívnejší, máličko žičlivejší a keby sa im to máličko podarilo dosiahnuť každý deň či rok, za jednu generáciu by to znamenalo revolúciu v tom najpozitívnejšom zmysle.

A keď je už reč o dôchodkoch, patrí sa spomenúť jeden vtip, ktorý sa v prednovembrových dňoch hovoril azda po celej bývalej Československej socialistickej republike. Vlastne ani vtipom nebol, lebo odrážal tvrdú realitu socialistického penzistu:

Dôchodca ráno vstane, dá si raňajky, šálku dvojkorunového mlieka a dva rožky, na obed, keďže u nás je tradícia výdatných obedov, si dá dokonca až tri rožky a držkovú polievku a večer, keďže na noc nie je dobré veľa jesť, si dá jeden rožok a jablko, mrkvu alebo hocičo iné, čo si stihol vystáť v obchode. Cena tohto všetkého sa prenásobí počtom dní v mesiaci, pripočíta sa k tomu združené inkaso, teda platby súvisiace s bytom (nájomné, voda, stočné, elektrina, plyn a pod.) a odpočíta sa od priemerného socialistického dôchodku. Penzistovi na radostné užívanie staroby zvýšilo 27 korún a 50 halierov československých. Kvintesencia celého vtipu spočívala v tom, že lepšie umrieť na infarkt pri milovaní, ako v domove dôchodcov spomínať na pracovné úspechy.

Nemám sa čo sťažovať. Dopadol som trochu lepšie. Niektorí z nás sa dokázali prispôsobiť ponovembrovým zmenám a hneď sme začali využívať všetky výhody

slobôd, ktoré nám nová doba priniesla. Na druhej strane aj takých, pre ktorých prišiel november 1989 príliš neskoro (alebo ktorí by zostali neprispôsobiví nech sa deje čo sa deje). Tým mi ťažko pomôcť. Lebo aj keď pracujem a platím aj na nich odvody, je to stále málo. A nikdy dosť nebude. Ľudia sú už raz takí.

10

Krycie meno ‚FILOZÓF' – Výmyselník ani nevedel, ako mi ulahodil. Som hrdý na svoje krycie meno.

Od eštebákov sa mi ušlo krycie meno FILOZÓF. U starých Grékov byť filozofom znamenalo najvyššiu métu, akú vôbec mohla ľudská bytosť dosiahnuť. Človek, ktorý chápe ľudské vášne bez toho, aby ich sám prežíval. Tak to eštebáci sotva mysleli. Ich uvažovanie pri výbere môjho krycieho mena, skôr podvedome ako vedome, sa riadilo vtipom, ktorý v tých časoch rozosmieval ľudí azda po celej Československej socialistickej republike:

Eštebáci robia nábor nových pracovníkov. Pred prijímaciu komisiu predstúpi prvý kandidát.

„Koľko je dvakrát dva?" pýta sa ho predseda prijímacej komisie.

„Päť" znie odpoveď.

„Veď popremýšľajte. Nemusíte robiť unáhlené uzávery. No tak, koľko je dvakrát dva," pýta sa predseda prijímacej komisie povzbudzujúco.

„Šesť," vraví kandidát po chvíli uvažovania.

„Uvoľnite sa. Môžete si pomôcť prstami," povzbudzuje ho komisia.

„Tri," zaznie po chvíli.

„No tak, zoberte si dva prsty na jednej ruke a dva na druhej, to máte dva krát dva, a spočítajte. Jeden, dva, tri... No koľko je dvakrát dva?"

„Predsa štyri."

Výborne. Prepustia ho a zaznamenajú si: „Prijať! Má medzery, ale dá sa viesť."

Vstúpi druhý kandidát.

„Koľko je dvakrát dva?"

Jednalo sa o štandardný prijímací rozhovor so štandardnými otázkami.

„Päť" znie odpoveď.

„Porozmýšľajte. Nemusíte sa ponáhľať. No tak, koľko je dvakrát dva".

„Päť," trvá na svojom kandidát.

„Uvoľnite sa, môžete si pomôcť tuto zápalkami," povzbudzuje ho predseda. Všimol si špinu za nechtami kandidáta a nechcel ho zbytočne uvádzať do rozpakov tým, že by ho nechal počítať na prstoch. Nemali tak veľa ochotných kandidátov, aby si mohli dovoliť zbytočne niektorých odpudiť.

„Päť," zaznie bez váhania.

„Zoberte si dve zápalky do jednej ruky, dve do druhej a spočítajte. Jeden, dva, tri... No koľko je dvakrát dva?"

„Päť."

Rozlúčia sa s ním a zaznamenajú si: „Prijať! Hlúpy, ale zásadový. Na školeniach mu zdôrazňovať upravenosť."

Eštebáci si zakladali na oblekoch, svetlých košeliach s úhľadným, pevne zaviazaným uzlom na kravate pod krkom. Žiadna lajdáckosť na vonkajšom vzhľade sa netolerovala. Čo mali mať vo svojom vnútri, o tom viac postupne.

Príde tretí kandidát.

„Koľko je dvakrát dva?" zase tá istá otázka.

„Štyri," znie okamžitá odpoveď.

Všetci členovia komisie zamreli od prekvapenia, pozreli sa začudovane na seba, potom na kandidáta, poslali ho preč a zaznamenali si: „Neprijať. Inteligent. Preveriť, prečo sa k nám hlási."

Vyzerá to tak, že ja som bol pre eštebákov inteligentom na druhú, teda ‚FILOZÓFOM,' s dĺžňom nad druhým ‚Ó', aby zdôraznili svoju ironiu. Nechty som si síce udržiaval v čistom stave, ale na vyťažovanie som sa dostavoval iba v zrebných nohaviciach, obdranej košeli, svetri, vetrovke a pracovnej obuvi, v ktorej som sa vrátil zo zahraničia. Kravatu som tuším v tom čase ešte nemal. Bol som bez šancí u nich uspieť. Ani vonkajším vzhľadom, ani tým čo som nosil vo svojom vnútri, ale o tom viac tiež iba postupne.

Ten sveter som, mimochodom, našiel dlhodobo pohodený v londýnskej ubytovni, v ktorej som trávil posledné obdobie čakania na povolenie návratu do Československej socialistickej republiky a tak som si ho privlastnil. Zostal tam po nejakom hosťovi. To sa tam tak robilo. Mohol som si dovoliť sveter aj kúpiť, ale páčil sa mi, pohodený, ako som

ho našiel, tak čo. Ostatné oblečenie som mal tuším riadne kúpené. V Británii už vtedy bola bežná lacná a vôbec nie nekvalitná Čína, a sekáče tiež.

Hlavne na pracovné topánky, v ktorých som sa dostavoval na úvodné vyťažovania k eštebákom a potom dlhé roky nosil na turistiku, sa dobre pamätám. Tie som nemohol zobrať hocijaké pohodené, lebo aj keď som priemernej postavy, žijem na veľkej nohe. A keď som ich videl za výkladom, hneď sa mi zapáčili, našla sa moja veľkosť, sadli mi výborne, boli pohodlné a keď som sa po zaplatení na ne bližšie pozrel, našiel som na nich označenie Made in Czechoslovakia. Nohy, čo ma niesli do socialistickej vlasti, boli obuté od československej obuvi. Človek svojmu osudu proste neujde.

Hrdo som kráčal so škatuľou novokúpených topánok po Londýne a večer som šiel s nimi do slávnej londýnskej, či svetoznámej Kráľovskej opery Covent Garden, kde práve dávali Čajkovského Labutie jazero. Škatuľu s topánkami som si vložil pod sedadlo a za chrbtom som počul šuškanie ženského hlasu:

„Nemá ten chlap v tej škatuli bombu?"

To bolo obdobie, keď Írska republikánska armáda si ešte občas dovolila ponechať nastraženú bombu na verejnom mieste. Ja som od svojej škatule neutekal, dokonca som nad ňou sedel a to obavami naplnenú návštevníčku Covent Garden upokojilo. Vtedy ešte samovražední blázni po svete nebehali, a to ja veru nie som.

Rád spomínam na tie časy a odvtedy som si navykol nosiť obľúbené veci až do zodratia a potom ich jednoducho spáliť v kachliach, aby neskončili potupne niekde medzi smeťami a len pekne unikli komínom do nebeských výšav za to, že mi dobre poslúžili. Najprv zvážim, samozrejme, či ich dym je priateľsky naklonený k životnému prostrediu.

No ale späť k spisu. Takže pre eštebákov som bol inteligent a bolo treba preveriť, prečo som sa tu objavil. Prísne tajný plán agentúrno-operatívneho rozpracúvania objektu „FILOZÓF", signálny zväzok číslo 12199 zo dňa 8. februára 1979 ako keby moju domnienku potvrdzoval:

Doterajšie poznatky charakterizujú osobu navrátilca VRÁTNEHO i jeho pobyt v kapitalistickom zahraničí. ***Ide o osobu vzdelanú i skúsenú a preto sa pristúpilo k jeho aktívnej previerke.***

Podotýkam, že sa bavíme o období, keď slová ‚inteligent' alebo ‚intelektuál' mali v sebe náboj čohosi nezlučiteľného s našim socialistickým zriadením, pred čím sa treba mať na pozore. Prednosť sa dávala iba ‚robotníckym kádrom.'

Ťažko mne samému posúdiť, či som skutočne filozofom, či som sa preplachtil cez prehánky a búrky reálneho socializmu a porevolučného vajatania s filozofickým nadhľadom. Veľmi mi pomáhalo vedomie, že doba beštiálneho stalinského teroru sa v sovietskom bloku už skončila. Po stránke osobnej fyzickej bezpečnosti si dovoľujem tvrdiť, že v normalizovanom Československu mal občan menej dôvodov na obavy než trebárs v New Yorku, Chicagu či hociktorom západoeurópskom veľkomeste, kde fyzického násilia bolo, aj je, oveľa viac. A to už nehovorím o Severnom Írsku, kde som strávil na univerzite tri roky, z toho jeden rok, ktorý bol počas vlny násilia z konca 1960-tych a začiatku 1970-tych rokov azda najkrutejší (aj keď sa násilie okoliu univerzity, kde som sa takmer výlučne zdržiaval, akoby vyhýbalo). MUKL-ov, teda mužov určených na likvidáciu, či k lopate, sme už nemali, zato mali sme ŽUNR-ky a MUNR-ov – dovoľujem si zaviesť nové skratky pre Ženy a Mužov Určených Na Rozpracúvanie – a tých bolo neúrekom. Do tejto kategórie som patril aj ja a patril do nej každý občan či občianka ČSSR, lebo eštebáci si v rámci systému zastrašovania, na ktorom si zakladali, radi hovorievali: „My niečo nájdeme na každom," pričom do kategórie ‚každého' patrili aj vysokí komunistickí funkcionári. Dokonca aj samotní eštebáci sa navzájom kontrolovali, či nepoľavujú vo svojom úsilí pri sledovaní vytipovaných osôb. O tom viac neskôr. Len v mojom prípade toho rozpracúvania bolo aj na éru reálneho socializmu tuším prehnane veľa. Tu už išlo o to, kto koľko psychicky znesie. Ja som sa alkoholikom kvôli eštebáckym manierom nestal, mnohé veci ma ale vrchovate škreli, azda nepreháňam, keď poviem, že dôvodov som mal až-až, a nebol som sám.

Či som bol britský špión? Ja tvrdím, že nie! Aj keď je to nezodpovedateľná otázka, lebo aj keby som ním bol, asi by som s farbou von nevyšiel. A už vôbec by som sa nezverejňoval. A keď píšem tieto spomienky, tak o tom, ako som sa nestal spolupracovníkom komunistickej rozviedky a kontrarozviedky. Zato celkom dobre by mi padlo, keby som k dôchodku dostával ešte aj nejakú pravidelnú pozornosť z rozpočtu vlády jej britského Veličenstva. Namojdušu nedostávam.

Neslobodno zabúdať, že československí komunisti prešli sovietskou školou a ŠtB bola nevyhnutným sprievodným javom systému reálneho socializmu, ktorý sa u nás hlavanehlava presadzoval. Solženicyn píše o prípadoch, keď sovietski vojaci, čo sa dostali cez vojnu do nemeckého zajatia, potom ušli a vrátili sa do Sovietskej armády, boli ihneď ako špióni posielaní do sibírskych gulagov. Vo vojne proti nemeckému agresorovi sa od nich očakávalo, že budú bojovať do poslednej kvapky krvi a keď sa živí dostali zo zajatia, znamenalo to, že sa dopustili vlastizrady a zapredali okupantom. Pred obvinením

zo špionáže sa zachránili iba takí, čo neprítomnosť vo svojej jednotke vysvetľovali blúdením a motaním sa po lesoch a nekonečných ruských stepiach.

Mne by nepomohlo, ani keby som si vymyslel poblúdenie mysle ako dôvod toho, že som roky zotrval v osídlach zahnívajúceho a odumierajúceho kapitalistického zahraničia. Viedol som príliš bohatý život (na vzdelávanie i zážitky), aby mi to prešlo. Budem voči sebe brutálny: keby som spáchal napríklad vraždu v afekte, ale potom sa slušne správal, tak by sa mi po odsedení polovice trestu zvyšok odpustil, a keby som sa sám so sebou vnútorne vyrovnal, tak by som po čase mohol žiť životom bežného občana socialistickej vlasti. Dokonca ani v účasti na zájazde s ROH do Užhorodu by mi nebránili. Ja som ale spáchal ten najťažší zločin, ktorý komunisti a ich pancierová päsť, čím sa eštebáci radi hrdili, vedeli vymyslieť: prežil som vyše osem rokov v kapitalistickom zahraničí a žil som veľmi bohatým životom. Bol som živým dôkazom falošnosti ich ideológie. Nakuknutie do zakázanej komnaty sa ani v rozprávke neodpúšťa, nie to ešte v reálsocialistickej vlasti. Milosť za to možno udeliť naoko, pro forma a de iure, ako sa to stalo mne, ale nikdy nie de facto.

Eštebáci možno ani hlúpi neboli, skôr by som povedal, že mali v sebe poriadnu dávku cynizmu a zníženú úroveň morálnych zásad. Toto, v kombinácii so zlou spoločnosťou, ktorej dominovali sovietski poradcovia, s chrbticami podporovanými sovietskymi tankami, z nich urobilo hnidy, ktoré ani pes nechce v kožuchu.

Keď už hovorím o mojom dôchodku, tak tá nežná revolúcia bola nežnou predovšetkým ku komunistom, eštebákom a ich spolupracovníkom. Pre ich obete síce znamenala úľavu, ale bola k nim menej nežná. Moji rovesníci, ktorí si počas trvania epochy radostného budovania reálneho socializmu štandardne budovali odbornú kariéru cez členstvo v komunistickej strane a prípadnú spoluprácu s eštébe, sa na rozdiel od mňa nemuseli po revolúcii hľadať v nových pomeroch a len pokračovali vo svojej práci, lebo svojou odbornosťou, ktorú získali za totality, boli v porevolučných časoch ťažko nahraditeľní. Dnes už, samozrejme, odchádzajú na zaslúžený odpočinok, vytláčaní novou, priebojnou, svetaznalou generáciou nezaťaženou komunistickou minulosťou, s neodňateľným prirodzeným právom presadzovať zdravé trendy / vlastné mindráky (nehodiace sa škrtnúť!), ale ich dôchodok je dvakrát taký vysoký než môj. Ich niekdajšia spolupráca s eštébé a členstvo v komunistickej strane sa vypláca do dnešných dní. Je tu, samozrejme, ešte jedna skupina starej boľševicko-eštebáckej gardy, ktorá z titulu svojich funkcií a konexií mohla hneď po roku 1989 strategicky, a vo svoj prospech, zasiahnuť do divokej privatizácie. Tentoraz sa už bavíme o niečom, čo sa vymyká môjmu chápaniu vzťahu medzi možným, zákonným a morálnym.

Že by tieto úvahy dosvedčovali, že filozofom nie som? Alebo predsa len som? FILOZOOOOFOM?

Ako FILOZÓF, s dlhým ‚Ó' som vedený priamo Registračných protokoloch, ktoré som si našiel na internete. A s dlhým ‚Ó' ma vedú aj na titulnej strane môjho spisu. Len v spise už boli dopisovatelia menej dôslední a občas sa vyskytujem aj v gramaticky správnom tvare s krátkym ‚O'. Nechávam to tak, lebo necítim sa byť oprávnený, aby som opravoval ich opomenutia.

V mojom spise som objavil ešte jedno krycie meno inšpirované starým Gréckom. ‚Hádes' bol grécky boh podsvetia a potom jeden agent – kolega v práci, ktorý sa hodne angažoval okolo mňa a hojne obohacoval môj spis o prísne tajné záznamy. Niektoré som už citoval. Solženicyn písal, ako sa v ňom vyvinul detektor, ktorý zabzučal v momente, keď sa v jeho blízkosti vyskytol spolupracovník sovietskej štátnej bezpečnosti. Lebo veď sovietska tajná služba mala svojich spolupracovníkov aj v GULAG-och, kde donášali za väčšie porcie žbrndy zvanej strava, v zime za miesto bližšie k piecke, alebo za trochu ľahšiu prácu. Ten detektor fungoval aj vo mne. Hádes bol jedným z tých, ktorých som správne zaradil medzi vedomých spolupracovníkov ŠtB dávno predtým, ako sa mi dostal do rúk môj spis.

Pred pár rokmi som sa s ním stretol a na moje počudovanie, prijal pozvanie na kus reči. Nechal som ho vybrať miesto, ktoré uznal za vhodné, hlavne z pohľadu prípadných zvedavcov, ktorých zrejme nechcel, aby ho videli s mužom s pochybnou povesťou, akej sa mi ušlo v jeho kruhoch. Vedel som, že je i naďalej členom Komunistickej strany, tej, ktorá sa k svojmu odkazu verejne hlási pod starým menom, nie ako niektoré strany, ktoré svoje komunistické sklony kamuflujú rôznymi krycími názvami. Medzičasom prestal fajčiť, mal som dojem, že aj jeho vystupovanie bolo menej vyzývavé, než aké som si u neho pamätal, keď sme ešte pred vyše troma desaťročiami boli kolegami. Dokonca ani koňak si neobjednal, ako si nepochybne dával so svojimi kamarátmi z ŠtB, keď si také účty nechávali preplatiť. Stačil mu čajík. Aj on zostarol, a ani zdravíčko mu neslúžilo ako kedysi, posťažoval si. Určite mi nepripadal ako Boh podsvetia, ako sme tam sedeli v pivničnej pivárni, lebo skutočný Boh podsvetia, toho komunistického, zvaného Štátna bezpečnosť, mal svoj Olymp v Moskve.

Hlavne sa mi páčil, že bol stále veľmi zhovorčivý s korenistým zmyslom pre humor. Jeho komentáre som použil na spresnenie a obohatenie niektorých statí tejto knihy.

Len potom som urobil nešťastnú chybu. Priznal som, že mám od Ústavu pamäti národa spis, ktorý o mne viedla Štátna bezpečnosť.

„A to ako, že ti ho vôbec dali?" vyhŕklo z neho, oči naširoko otvoriac.

„Každý na to máme nárok v zmysle zákona. Svoj si môžeš vypýtať aj ty," poznamenal som.

„No a čo si tam našiel?" sledoval ma s nefalšovaným napätím.

„Niekoľko sto strán o tom, či som, alebo nie som špión."

„A si?" skúmavo si ma prezeral.

„Určite nie. Ani som nikdy nebol."

Stále sa na mňa díval neisto.

„Spomínajú sa tam aj naši spoloční kolegovia, ale tvoje meno som nenašiel," pokračoval som. ‚Iba tvoje krycie meno. To sa vyskytuje hojne,' ponechal som si pre seba.

Skoro na to sme z jeho podnetu rozhovor ukončili, účet som zaplatil aj za jeho konzumáciu, tak, ako si to navykol od svojich kamarátov eštebákov, ale do nákladov som si ho nedal. Nemám na to služobný nárok.

Ešte niekoľkokrát som ho stretol predtým, ako nás navždy opustil. Vždy cudne sklopil oči, pozvanie na posedenie zahovoril, a len zrýchleným krokom sa od mňa vzdialil.

Pokoj duchu jeho. Nech bol, aký bol, v mojom živote zohral úlohu. Smiešnu, a v konečnom dôsledku neškodnú. Aj keď by sa spomienke v takomto kontexte nepotešil.

A na záver tejto kapitoly jeden žartík, ktorý rozosmieval svojho času celú Československú socialistickú republiku. Mala to byť odpoveď afrického študenta Vysokého učení technického v Prahe počas ústnej skúšky na otázku, čo pre neho znamená Československo. Odpoveď znela:

„Ťežkoslovensko je lihově demagogické zřícení podvedeno Výstředním úborem Komické strany a jejím rezidentem Mustafem Rusákem."

Je to slovná hračka na oficiálnu charakteristiku našej socialistickej vlasti podľa informačnej brožúry pre zahraničných návštevníkov, ktorá pôvodne znela: „Československo je ľudovodemokratické zriadenie vedené Ústredným výborom Komunistickej strany a jeho prezidentom Gustávom Husákom."

Potrebovali sme afrického študenta, aby nám rozlúštil záhadu, ktorá sa za týmto krycím menom skrývala.

11

Keď ŠtB kurizuje – Keď vtáčka lapajú, pekne mu spievajú. Len čo keď vtáčik na niektoré nôty je hluchý?

Eštebáci sa točili okolo mňa spolu so svojimi tajnými spolupracovníkmi aj mimo svojich pracovní, povedal by som priamo v teréne, a pritom ani sa nesnažili to nejako skrývať. Keď už ma označili, aj keď s posmeškom, za génia, tak za sprostého ma asi nemali.

Krátko po mojom návrate do socialistickej vlasti som šiel na prechádzku po meste so sestrou. V parku sme si sadli na lavičku, bolo pekné, ešte teplé jesenné počasie, víkend a k lavičke sa priblížil muž.

„Môžem" vravel a ukazoval na miesto na lavičke vedľa nás.

„Môžete", aj keď sa mi nepáčil, lebo mi pripadal ako niekto pod vplyvom alkoholu, hoci podľa toho, ako sa rozhovor potom vyvíjal, opitého pravdepodobne len hral.

Sestra a ja sme prerušili rozhovor a muž sa snažil tichú chvíľu narušiť prerušovanými poznámkami.

„Neboli ste v televízii?" pýtal sa ma koktavo hranou neistotou. „Hovorili ste o svojich cestách, po Amerike aj Ázii. Aj v Nepále ste boli."

„V televízii som určite nebol, to si ma s niekým mýlite," vravím mu.

„Ale predsa ste cestovali, aj kdesi v Himalájach ste urobili výstup... A vyprávali ste o tom v televízii. Aj ste kdesi v Amerike študovali. V New Yorku, či kde".

„V televízii som určite nebol, určite si ma s niekým mýlite," zopakoval som so zdvorilou asertívnosťou.

Hovoril trochu koktavo a keby nehovoril fakty z môjho života, aj by som ho bral za opitého. Možno aj bol, ale zobral som si poučenie, že sa môžem tešiť aj na takéto špicľovanie. Lebo som sa nevedel zbaviť dojmu, že sa jednalo o pracovníka alebo aspoň tajného spolupracovníka štátnej bezpečnosti, ktorý dostal za úlohu ma sledovať. Viac som sa s ním nebavil, a keď s ním ani sestra nenadviazala rozhovor, muž tackavo odišiel.

V približne tej istej dobe doma v byte, mimochodom bývali sme spoločne s dvoma sestrami -vtedy ešte žili aj obaja rodičia - v dvoch družstevných bytoch vedľa seba na jednom poschodí toho istého panelákového domu, raz podvečer zazvonil zvonček. Bol som práve v jednom z bytov so sestrou, keď prišiel mladý muž, vraj vymeniť ventily na plynovom

sporáku. Nezdal sa mi, že by bol montér, na to bol príliš dobre oblečený a ani sa mi nezdalo, ako sa motal okolo a sporáku. O ničom sme sa nebavili a ani to jeho otáľanie sa mi nezdalo. Ani to, že na sporáku vlastne nič neurobil. Len čumel do papierov, čo si bol vytiahol z aktovky, a poškuľoval ponad ne našim smerom. Počítam, že očakával, či s ním nenadviažeme rozhovor, ale to sa nestalo. Po chvíle mĺkveho váhania sa pobral preč. Bol iba v tomto byte. Ani susedia, ani dôverník bytového družstva, ktorého sme sa na výmenu ventilov pýtali, o ničom nevedeli. Tuším štandardná situácia, známa z disidentskej literatúry, ktorou eštebáci pripomínali vybratým nepriateľským, alebo aspoň preverovaným osobám, že majú očko všade.

V tom istom čase zavítal k nám pracovník telekomunikácií, aby nám vymenil telefón za ‚lepší,' ako tvrdil. Mohol rovno povedať, že bol napichnutý. Keď som sa opýtal suseda, dôverníka bytového družstva, či o niečom vie, iba pokrčil plecami. Im ‚lepší' telefón nenamontovali. O tom bude trochu viac neskôr.

Snažil som sa takýmito myšlienkami nezapodievať. Nemal som šancu všetko kontrolovať, či ustrážiť. Okrem toho boli sme celkom obyčajná rodina, azda trošku súdržnejšia, než býva zvykom, ale nehovorili sme nič, čo by sme potrebovali utajovať. Politika nebývala témou našich rodinných rozhovorov. Reality show, čo sa eštebáci snažili okolo nás zinscenovať, musela byť pre nich sakramentsky nudná.

Mimochodom to sa bavíme ešte o časoch, keď si eštebáci na mňa otvorili SZ, teda signálny zväzok, získané informácie vyústili do mojej rekvalifikácie do PO, teda preverovanej osoby. NO, teda nepriateľská osoba, som sa stal krátko na to, ako si uvedomili, že zo mňa KTS, teda kandidát tajnej spolupráce nebude a to ich žralo. TS, teda tajní spolupracovníci, inak označovaní ako A – agenti, sa okolo mňa hojne motali a tiež aj D – dôvernící, ktorí vraj žiadnu spoluprácu s ŠtB nepodpisovali, aj keď horlivosťou priam prekypovali, pohostenie od eštebákov radi prijímali a dokonca ani finančné odmeny nezamietali. Aj o tom viac neskôr. Ten, čo si k nám prisadol na lavičku v parku bol príliš amatérsky a bol pravdepodobne iba dôverník, hoci nevylučujem, že mohol byť obyčajným členom nejakého uličného výboru alebo proste aktívne využívaný udavač z terénu. Takých využíval pre svoje účely aj Sherlock Holmes, takže nič nové pod slnkom eštebáci nevymysleli. Eštebáci boli hrdí profesionáli, tí by sa neponížili na hranie opilcov, aj keď občas, či skôr často, ba neustále, na mňa opito pôsobili. Ten akože plynár bol eštebák. Možno pod príkazom, možno konal v rámci služobnej horlivosti. Nechce sa mi veriť, že by dobrovoľní TS sa mimo pracovnej doby, podvečer, takto unúvali. Alebo kto ho vie. Kto sa má v nich vyznať.

Moja sestra pracovala ako vedúca pobočky knižnice spolu s mojou mamou. Priestory knižnice sa skladali z dvoch miestností predelených chodbou. Police s knihami boli všade, a jedna z miestností zároveň slúžila ako čitáreň s množstvom stolov, stoličiek a časopisov. V tejto miestnosti sa konávali aj rôzne podujatia, stretnutia a rozhovory s významnejšími osobnosťami kultúrneho života, neskôr som tu premietal aj ja moje diapozitívy z ciest po svete i v domovskom štáte, no o tom viac neskôr. Občas túto miestnosť sestra poskytovala aj iným organizáciám, ak si potrebovali urobiť nejakú poradu slávnostnejšieho charakteru. Kým žila mama, bolo všade veľa kvetov, prosto malá, veľmi atraktívna botanická záhrada. Také čosi sa len tak ľahko nenašlo. Naviac na tom istom poschodí bola reštaurácia s kuchyňou, ponúkajúca možnosť občerstvenia a to na atraktivite miestnosti pre takéto podujatia len pridávalo.

Raz ma sestra oslovila, že si na jedno popoludnie o prenájom čitárne požiadala Krajská správa verejnej bezpečnosti, že tam chcú robiť poradu. Bolo to krátko po mojom návrate a vtedy ešte sestra nemala predstavu o tom, aké sú moje vzťahy s bezpečnosťou. Lebo o tom, že sme sa boli úhlavnými nepriateľmi, som ani jej, ani nikomu nehovoril. Nechal som na ľudí v mojom okolí, nech si to domyslia sami.

„Vieš mi niečo o tom povedať, prečo si zmysleli prísť práve ku mne? Tých som ešte tu nemala."

„Tak to teda neviem. Ja sa im radšej vyhýbam."

„No a čo mám robiť ja?"

„Keď už chceš vedieť môj názor, tak urob to isté, čo robíš voči iným, keď ťa o to požiadajú."

A tak sa tam jedno popoludnie aj dostavili. Sledoval som ich z obďaleč, tak aby ma nevideli. Alebo mali očko o roh ďalej, ktoré ma sledovalo. Možno aj štvrť stovky som ich videl do čitárne vchádzať a niektorí z nich mi boli povedomí. Azda niekde aj existuje zápisnica, ktorá by vysvetlila, prečo práve tam museli zasadať. Ja som si to vysvetlil po svojom. Potrebovali sa nadýchať atmosféry, v ktorej sa pohybuje britský špión. Aby mohli účinnejšie bojovať proti úkladom imperializmu a svetovej reakcie. A zároveň si možno skontrolovali odposlúchavacie zariadenie, ktoré by som sa nedivil, keby medzičasom namontovali do miestnosti, kde som sa hodne zdržiaval.

Eštebáci teda vyskúšali na mne zastrašovanie priamo v ich brlohu, vydieranie cez ambície, či už vo vzťahu k práci, k cestám do zahraničia, alebo pri ukončovaní vysokoškolských

štúdií. Paletu taktík tým nevyčerpali a rozšírili ju o priame ovplyvňovanie pomocou svojich agentov.

Citujem zo spisu:

Prameň podľa nášho zamerania cestou svojich príbuzných zisťoval, čo im je známe k osobe VRÁTNY Štefan a jeho rodine. V jednotlivých rozhovoroch však nezískal žiadne poznatky, pretože osobu VRÁTNEHO nepoznajú. Preto v tomto smere využil styk s M, susedou bývajúcou v bloku, kde býva aj objekt. Pri rozhovore zistil, že VRÁTNY býva v spoločnej domácnosti s matkou, ktorá je vážne nemocná a je stále v domácnosti. Okrem toho v byte býva aj jedna sestra objekta, ktorá je slobodná. Iné poznatky zatiaľ sa prameňovi nepodarilo...

Prameň bol zameraný, aby naďalej hľadal možnosť zoznámenia sa s objektom a zároveň si ho vizuálne všímal, ktoré osoby na byt objekta dochádzajú, resp. s ktorými osobami objekt udržuje styky...

„Prameň" bol agentom ŠtB, „objekt" som ja a uvedené informácie boli označené ako PRÍSNE TAJNÉ. S týmto „prameňom" súvisí aj nasledovná prípadová štúdia z môjho spisu, nepochybujem, že hodná samostatnej kapitoly do Švandrlíkových Čiernych barónov. Najprv niekoľko slov na úvod.

Býval som v trojizbovom družstevnom byte na druhom poschodí spolu s matkou a sestrou. Čo čert nechcel, nech už ním bol ktokoľvek, v byte nad nami povolilo v noci vodovodné potrubie, voda tiekla dole stenami nášho bytu a zhromažďovala sa vo veľkých kalužiach na linoleu kúpelne, kuchyne, predizby a na parketách v obývačke. Bolo to niekedy okolo polnoci a už sme počuli vzrušené hlasy na chodbe, lebo podobne boli postihnutí aj susedia vedľa nás i pod nami. Byt, v ktorom potrubie zlyhalo, bol prázdny a zavolali sme verejnú bezpečnosť, ako sa vtedy nazývala polícia, aby do bytu vnikla a vodu odstavila. My, civili, aj keď susedia, sme sa neodvážili narušiť súkromie prázdneho bytu.

Dvaja príslušníci bezpečnosti prišli, vodu odstavili a my, postihnutí obyvatelia družstevného paneláku, sme sa rozišli do vlastných bytov, aby sme riešili skazu spôsobenú natečenou vodou. Spis ŠtB v zázname z júna 1981 referuje o prípade takto:

„Prameň uvádza, že pred niekoľkými týždňami sa dostal do styku s VRÁTNYM Štefanom – navrátilcom z KZ (kapitalistického zahraničia). *K styku došlo za okolnosti, že v bytovke v dôsledku neuzavretia vodného potrubia s teplou vodou montérmi bytového podniku v byte nebohého GA došlo k vytopeniu bytu uvádzaného VRÁTNEHO. Prameň v záujme nadviazania kontaktu s menovaným v nočných hodinách v dobe asi od 01.00 hod. do 03.00*

hod. pomáhal VRÁTNEMU odstraňovať vodu z jeho bytu. Pritom sa predstavili, ovšem od tejto doby sa VRÁTNY tak k prameňovi chová, ako by ho vôbec nepoznal, prakticky mu ani na pozdrav neodpovedá. Preto prameň nemá možnosť získavania poznatkov k jeho osobe..."

4./ Vzhľadom k vzťahu VRÁTNEHO k nášmu prameňovi nie sú predpoklady jeho využitia k previerke činnosti menovaného.

Teraz môj komentár.

Umrel sused, nech mu je zem ľahká, to sa stáva, a náhodou bol to sused bývajúci priamo nad nami. Nemyslím, že by v jeho smrti mali prsty eštebáci (suseda si pamätám hmlisto ako príliš nepatrnú osobu, aby sa mohol stať obeťou úkladov ŠtB) a samozrejme ani ja, aj keď som mal byť zákerným anglickým špiónom schopným hocičoho. A náhoda chcela, že práve u tohto suseda povolilo tesnenie na vodovodnom potrubí, keď bol byt náhodou prázdny. Aj to sa stáva. Zavolali sme verejnú bezpečnosť, aby do bytu vnikla a vodu odstavila. Prišli takmer okamžite, ako keby stáli pri vchode do bloku. Ale dajme tomu, že to bola náhoda alebo že si riadne plnili svoje zákonné povinnosti a riadili sa pritom morálnym kódexom budovateľov socializmu. Preto tá pohotovosť. A náhodou bol medzi nimi aj jeden, čo sa rozumel klampiarskym prácam a vodu odstavil. Aj túto náhodu som ochotný uznať, lebo ak bolo treba iba pootočiť kohútikom, to dokážem aj ja. Lenže už nemohla byť náhoda, že bol pritom aj udatný kontrarozviedčík, ktorý nám medzi jednou a treťou hodinou po polnoci pomáhal vechťom utierať z podlahy vodu. A ešte považoval za potrebné prispieť o tom záznamom do môjho spisu a tým posilniť tábor mieru a socializmu proti zákernostiam svetovej reakcie. A to zároveň vnáša pochybnosti do celého predchádzajúceho reťazca náhod. Bolo to už dávno, ale marí sa mi, že mu k úspešnosti akcie pri utieraní parkiet pomohlo moje presvedčenie, že ide o nejakého obetavého známeho mojej sestry. Ako vedúca pobočky krajskej knižnice ich mala požehnane. Moja sestra si zase myslela, že sa s ním kamarátim ja. A tuším bol lepšie uspôsobený na nočné šichty. My ostatní, sme boli v kritických neskorých nočných, či skorej ranných hodinách ešte grogy.

Ráno sme sa vyviedli z omylu. Sestra sa ma pýtala:

„A čo to máš za obetavého známeho? Tak usilovne nám pomáhal po polnoci upratovať vodu z bytu!"

„Tú istú otázku som sa chcel opýtať ja teba," znela odpoveď a viac sme sa veci nevenovali, len si mysleli svoje.

O upratovaní vody po prasknutom potrubí som sa viac z môjho spisu nedozvedel. Hlavne, že aj táto časť môjho spisu má v hlavičke poznámku PRÍSNE TAJNÉ. A pritom sa eštebáci divili, že som sa s nimi nechcel púšťať do rozhovorov!!!

Zato na túto príhodu som hrdý. Keď Švandrlík písal o čiernych barónoch, nenapadlo ho, že by major Terazky mohol robiť rajóny MUKLom. Mňa to tiež nenapadlo, ale zato sa mi to podarilo. Udatný agent kontrarozviedky nám v byte, kvôli mojej takmer čiernobarónskej maličkosti, utieral parkety. To sa cení, aj keď som jeho osobou i motiváciou nakoniec pohrdol.

Eštebáci boli teda pripravení sledovať ma vo dne v noci. Lenže tí, ktorí boli nasadzovaní na nočnú službu, si mohli kľudne hrať piškvorky. Opísaná príhoda, zdôrazňujem príhoda, nie náhoda, s vodovodným potrubím, bola azda jediné vzrúšo, ktoré si pri mne v noci užili. Z ich hľadiska vediem nudný nočný život, lebo mám svoju postieľku nadovšetko rád, pravidelne sa do nej pár hodín pred polnocou utiekam a tento môj zvyk im nedával príležitosť aktivizovať sa aj v noci.

Udatný agent kontrarozviedky, ktorý mi pomáhal utierať parkety, býval v tom istom bloku ako ja, len o vchod-dva ďalej. Považoval si za vlasteneckú i profesionálnu povinnosť, aby si ma všímal tak, ako bol agentúrno-operatívnymi opatreniami úkolovaný. Začas sa motal okolo mňa v snahe zblížiť sa so mnou, hlavne v knižnici, kde pracovala moja matka a sestra a kde som sa takmer každý deň po práci zastavil porozprávať sa, prečítať si noviny alebo polistovať v knihách. Z jeho správania som získal dojem, ako keby si overoval, či nie som náhodou homosexuál. Ťažko mi teraz, po vyše tridsiatich rokoch, opísať podrobnosti, to už by som musel zabiehať do beletrie, ale ten pocit tam bol. Zachoval som sa ako správny chlap. Nepripustil som si ho k telu. Zdá sa, že kontrarozviedka vtedy usmerňovala svojich dôverníkov a agentov, aby zisťovali, ako je to so mnou aj vo vzťahu k ženskej spoločnosti. Dokonca sa okolo mňa motala jedna dievčina, bola pekná, aj milá, len medzi nás padla ľadová bariéra, keď sa mi pochválila, že dostala výjazdnú doložku a devízový prísľub na súkromnú turistickú cestu do Británie. To sa vtedy len tak nedostávalo. (Výjazdná doložka v pase umožňovala občanovi dostať sa cez ostnatý drôt, ktorý sme mali na západných štátnych hraniciach a devízový prísľub znamenal malý prídel v cudzej mene na pobyt v zahraničí, lebo koruna vtedy nebola prevoditeľná na meny kapitalistických štátov a ako v mnohom inom, aj v cudzích menách bolo naše socialistické zriadenie notoricky vychradnuté.) Zdalo sa mi (ba či si namýšľam?), že dievčina bola ku mne úkolovaná a povolenie vycestovať do kapitalistickej cudziny mohlo byť odmenou za prácu, ktorú mala odviesť v súvislosti so mnou. Pri nej som sa nezachoval ako správny chlap: tiež som si ju nepripustil k telu. Nakoniec sa mi ušla takáto

poznámka, prísne tajná, akože ináč, do spisu: *„Všeobecne je o ňom názor, že je to človek bez akýchkoľvek záujmov. Nevyhľadáva priateľov, ani ženskú spoločnosť....”*

A tak teraz po desaťročiach, nič nepremlčujem, nič nezamlčujem a s vedomím zákonných dôsledkov krivej výpovede slávnostne prehlasujem, že nie som ani homosexuál, ani panic. To druhé ostatne v mojom veku by už nebola čnosť, ale skôr diagnóza. Zato dopočul som sa, že dievčina sa do Británie dostala, aby sa odtiaľ už nevrátila a tak zneužila dôveru, ktorú do nej vkladalo naše socialistické zriadenie.

Možno aj pomery, v ktorých som sa ocitol, boli jedným z dôvodov, prečo som sa nikdy neoženil. A keď tak uvažujem o manželkách, ktoré by z mojich spomienok prichádzali do úvahy, veru myslím si, že by som dopadol dobre. Ani ony by sa nemali pri mne zle. Nie som násilník, mám zmysel aj pre nehu, ak si to situácia vyžaduje, a kde tu sa viem postarať aj o seba, aj o domácnosť. Dokonca aj deti, ak by prišli, by som dokázal dobre uživiť a vybaviť do života. Len nie pred revolúciou. Vtedy som mal kádrové problémy a asi by som riadne rodinu nedokázal uživiť. Možno som trochu staromódny, keď trvám na tom, že manžel by mal byť v prípade potreby sám schopný riadne sa postarať o ženu aj s deťmi. V období, o ktorom je reč, som mal dvetisíc štyristo korunový plat a to som už mal štyridsať rokov. Čo s takými životnými istotami, čo nám komunisti stále zdôrazňovali. Dnes som živnostník a mám svoj životný osud trochu viac v rukách a som rád, že sa nemusím spoliehať na istoty, ktoré nám vlády i naďalej zdôrazňujú. Po zrelej úvahe musím dodať, že medzičasom mi vlak na ženbu a založenie rodiny ušiel. Ak môžem parafrázovať slová populárnej slovenskej pesničky, priveľa rozumu bolo v mojej láske.

Ešte jedno agentúrno-operatívne opatrenie:

Ku kontrole činnosti objekta v mieste bydliska využívať TS R (2. oddelenie II. Odboru tunajšej S-ŠtB), ktorý býva v susedstve objekta. Zamerať sa hlavne ako objekt trávi svoj voľný čas, jeho záujmy. Taktiež jeho prípadné vzdiaľovanie sa, chovanie a prejavovanie v mieste bydliska a hlavne či nie je niekým navštevovaný.

Termín: stály

Toho súdruha kontrarozviedčíka som stretol po nežnej revolúcii. Chcel som sa mu prihovoriť, hoci som sa mu nenanucoval a neponúkol som sa poutierať mu parkety. Tentoraz keď ma zbadal, znechutene, so vzdorom na tvári, obrátil hlavu iným smerom, *akoby* ma *vôbec nepoznal, prakticky* mi *ani na pozdrav neodpovedal. Preto* ja, ako *prameň, nemám možnosť získavania poznatkov k jeho osobe*. Škoda. Čosi mi hovorí, že rozhovor s ním by moje písačky obohatil. Uznávam, že pozdraviť sa je slušnosť a odpovedať povinnosť. My sme sa v našej ochote minuli.

Neskôr som sa dozvedel, že spáchal samovraždu. Nerobím si výčitky, že by to bolo z dôvodu, že som sa s ním nechcel porozprávať. Ani by som mu asi nedokázal pomôcť, lebo s dešperátmi sa pri mojom spôsobe života, a s mojimi záujmami, nestretávam, ani ich nevyhľadávam. Skôr jeho prípad svedčí o tom, akých ľudí eštebáci angažovali pre svoje ciele. Aj to svedčí, ako bolo dôležité nebaviť sa s nimi. Sám bol deptaný, ktovie čím, a prenášal by na mňa svoje hysáky. Potrebujem to? Aj tak mu želám ľahkú zem a to najlepšie, čo dušu môže postretnúť kdekoľvek sa práve nachádza.

Vlastným rozhodnutím odišiel z tohto sveta ešte jeden kolega, usilovný prispievateľ do môjho spisu. Obaja nie kvôli mne, ale kvôli tomu, že sa jednalo o psychicky nevyrovnané povahy. Pamätám sa na nich, a ani sa im nedivím, že sa nechali takto hlúpo zmanipulovať. O pohrebe toho druhého som sa dozvedel včas a šiel som sa s ním rozlúčiť. Dúfal som, že tam stretnem aj kolegov z práce. Kolektív sa už po revolúcii rozpadol, ako sa rozpadla firma, pre ktorú sme pracovali, napriek tomu ma zamrzelo, že okrem rodinných príslušníkov tam prišli iba dvaja ďalší kolegovia. Malo nás tam byť viac. Aj kvôli nemu, aj kvôli sebe samým.

Napriek tomu, že nie som modlivka, za neho som sa pomodlil Otčenáš, aby sa mu ušlo pokoja ducha, ktorý mu tak veľmi chýbal za života, keď o mne prispieval do záznamov.

12

Nástup do práce a veci s tým súvisiace – Konečne. Som povahou workaholik. Mňa bez práce, akejkoľvek práce, život nebaví.

K hľadaniu práce po návrate z kapitalistického zahraničia do normalizovanej reality ČSSR som sa teda už vyjadril. Osobne i listom som márne oslovil možno aj dva tucty podnikov a po niekoľkých mesiacoch som začal tie isté podniky oslovovať odznovu, až sa po polroku dielo vydarilo.

Spomínal som tiež dobré mienené rady o potrebe chodiť sa ‚radiť" na štátnu bezpečnosť v prípade problémov a ako som tieto rady ignoroval. A veru súvislosti s hľadaním zamestnania som sa predsa len šiel ‚poradiť" s eštebákmi, dokonca so samým veľkým krajským náčelníkom, ich najvyšším šéfom. Dlhé týždne sa orgány bezpečnosti nemali k tomu, aby mi vydali občiansky preukaz. Neviem, čo sa za ich váhavosťou skrývalo, to môj spis neuvádza. Predpokladám, že to mohla byť aj ich bezradnosť, čo so mnou, ktorú potom kamuflovali na pozdvihnutie vlastného sebavedomia potrebou bdelosti a ostražitosti pred zákerným špiónom, ktorý nám tu prišiel rozvracať naše socialistické zriadenie, otravovať život a kaziť ovzdušie nabité tvorivým snažením pracujúcich pri realizácii spoločnosti vyššieho, komunistického, typu. K tomu som už v spise našiel agentúrno-operatívnych opatrení do bludu.

Občiansky preukaz je dobre mať u seba aj v dnešnej dobe, za komunistov takáto potreba bola ešte markantnejšia a bez občianskeho preukazu hľadať zamestnanie bol holý nezmysel. Nemať občiansky preukaz zaváňalo vlastizradou, čo vo vtedajšom ponímaní realít sveta bolo horší morálny prehrešok, než mať v registri trestov vraždu zo žiarlivosti.

A tak sa ku mne prefiltrovala správa cez sestru, vedúcu pobočky knižnice, teda verejnej inštitúcie, v ktorej sa premlelo množstvo všelijakých ľudí. Žiaľ, už sa jej na podrobnosti nemôžem opýtať.

„Máš ísť za náčelníkom bezpečnosti pourgovať si vydanie občianskeho preukazu," povedala mi raz.

Nepýtal som sa nič, aj keď sa mi videlo divné, že s takouto vecou musím až za samým veľkým náčelníkom, keď si s tým mal poradiť hocijaký referent príslušného oddelenia. Ba vlastne už som sa ani nedivil a len som šiel.

Celý rozhovor trval nie viac ako dve-tri minúty, súdruh náčelník sa ani neunúval vstať od stola (možno ani veľmi nevládal, megero jedno pupkaté, bachraté, nenažraté), len natiahol ruku, zdvihol telefón, dal do neho príkaz a smerom ku mne už len ledabolo mávol rukou a oznámil:

„Zajtra si preň môžete prísť."

Mala to byť poučka, ako si veci vybavovať, proste u ‚správnych ľudí.' U mládencov štátnej bezpečnosti, samozrejme. Lenže čo s chlapom ako ja, čo je nepoučiteľný. Viac som sa nemal k tomu, aby som sa chodil radiť s eštebákmi, ani s komunistickými štruktúrami a tak som aj dopadol.

Zamestnali ma ako zásobovača strojárskeho podniku v Košiciach a keďže som si na pracovnej úrovni dokázal poradiť s nemeckými a anglickými materiálmi, úsilie obchodného úseku sa zameralo na moje angažovanie v problematike, kde sa vyžadovali jazykovo ako-tak zdatní ľudia, ktorých malo Československo v tých časoch akútny nedostatok.

Ani to nešlo priamočiaro. Robil som najprv na pláne zásobovania a mal som v referáte aj plán neinvestičných dovozov. Jednoduchá práca, kde sa hodne vychádzalo z ‚búchania po bruchu,' ako ma zaúčali skúsenejší kolegovia, a skoro som túto prácu aj začal tak brať. Nie dlho, lebo raz ráno som prišiel do práce, aby som zistil, že všetky materiály týkajúce sa dovozov mi zmizli zo stola i z políc.

„Vy plán dovozov robiť nemôžete," mi pošuškal vedúci ani nie medzi štyrmi očami, lebo do očí sa mi nedíval, len tak, cez plece a cez naúzko pootvorené ústa a ja som sa na nič nepýtal. Pritom plán dovozov, čo som robil, bol len pre účely generálneho riaditeľstva, neznamenal kontakty so zahraničím, dokonca ani s československými podnikmi zahraničného obchodu, väčšinou v Prahe, ktoré si priame vzťahy so zahraničím monopolizovali. Znamenalo to, že som dva a pol roka mal značne obmedzený referát, občas aj lúštil krížovky, čítal, pre moju obhajobu aj odbornú literatúru a tlač, nad čím sa nik nepozastavoval, dokončoval a nedokončil som vysokú školu, čo podľa spisu už poriadne bilo do očí, a pomáhal som písať články do novín kolegovi sediacemu naproti mne, ktorý sa hodne angažoval v aj mne sympatickej amatérskej fotografii. Celý čas som mal dojem, ako keby moje okolie, teda tá jeho časť, ktorá robila kádrové rozhodnutia, od mňa očakávalo, že si podám žiadosť o výpoveď a emigráciu zároveň, nech tu neotravujem život a nekazím ovzdušie. Záznam z 27. apríla 1979 analyticko-informačnej skupiny vníma moje pracovné pôsobenie takto:

ZÁZNAM

Stručne podstatu poznatku: *VRÁTNY Štefan, zamestnanec ZŤS Košice, preverovaný v akcii „FILOZOF" – poznatky*

Na schôdzke bol prameň vyťažovaný o osobe VRÁTNEHO Štefana, navrátilca z kapitalistického zahraničia, ku ktorému uviedol, že k pobytu v zahraničí sa vyjadruje veľmi málo. Pri vybavovaní jednej objednávky od dodávateľa SIGMY Olomouc, ktorú už niekoľkokrát urgoval, VRÁTNY uviedol, že na Západe sa toto nemôže stať, aby sa objednávka niekoľkokrát urgovala a u nás si z toho nikto nič nerobí, že materiál nie je, ani nikto nie je braný na zodpovednosť. Prameň ďalej dodal, že VRÁTNY si svoje úlohy plní dobre. Po odborne stránke je zbehlý a vyzná sa v problematike zásobovania. No prameň si myslí, že aj keď je schopný, nemal by pracovať v ZŤS a to z toho dôvodu, že pôsobil 8 rokov v zahraničí. V ZŤS prichádza do styku s utajovanými skutočnosťami, ako sú plány, objednávky, faktúry a podobne, podľa čoho môže dosť presne určiť aké výrobky sa v ZŤS vyrábajú, aké suroviny sú potrebné k výrobe a taktiež množstvo a účel výrobkov. V závode sa vyrábajú i výrobky určené pre vojenské a iné špeciálne účely. Ide hlavne o konštrukcie mostových súprav, cisterny pre voj. vozy a v súčasnej dobe v spolupráci s Martinskými strojárňami sa budú sériovo vyrábať žeriavy pre vojenské účely zn. AV-15 /automobilový žeriav pre vyprosťovanie tankov a iných ťažších telies. Prameňovi nie je doposiaľ známe, kto VRÁTNEMU pomáhal pri prijímaní do zamestnania...

V priebehu rozhovoru prameň ďalej uviedol, že VRÁTNY bol dňa 24.4.1979 vyslaný do Krompách na služobnú cestu, za účelom vybavenia objednávky pre ZŤS a to materiálu, ako sú elektrické zástrčky, zásuvky, káble, elektrickú inštaláciu, nakoľko sa robí rekonštrukcia jednej haly v ZŤS. Služobné cesty taktiež VRÁTNY uskutočňuje do Olomouca, Žiliny, Bratislavy, ale aj do Čiech...

Nakoniec sa v podniku ľady pohli a ja som bol prevelený do dovozného oddelenia, do práce s vyššou zodpovednosťou, pri ktorej pomáhala aj pracovná znalosť cudzích jazykov, v podmienkach podniku hlavne nemčiny a angličtiny. Neviem, čo sa udialo za mojim chrbtom, aby k takémuto obratu v mojom postavení došlo, aj keď asi najviac zavážilo to, že predsa len to bola práca, kde znalosti cudzích jazykov pomáhali a nedalo sa len tak ľahko nájsť na ulici pracovníka, ktorý by na pracovnej úrovni ovládal nemecký a anglický jazyk, čo boli v podniku z hľadiska dovozov hlavné cudzie jazyky. Na jednej strane som vedeniu podniku veľmi pozitívne kvitoval, že ma nakoniec, nepochybujem, cez mohutné výhrady, pripomienky a napomenutia eštebákov, do takejto práce presadi-

lo, aj keď som sa prejavil skôr ako nevďačník. Ja som chcel kľudný život, hlavne žiadne kontakty s bezpečnosťou a za snahou vedenia podniku ma vykopnúť nahor som zároveň pociťoval nebezpečenstvo, že tak dávajú ďalší dôvod eštebákom, aby sa okolo mňa so zvýšeným úsilím točili. Dochoval sa mi list zo dňa 6. marca 1980, ktorým ma vedúci odboru nakomandoval na moje nové pracovisko v zmysle platného Zákonníka práce, ktorý znel takto:

Vec: Prevedenie na inú prácu na čas nevyhnutný

S odvolaním sa na moje osobné rokovania s Vami a na Váš prísľub ohľadne zmeny dojednanej pracovnej náplne a prechodu z oddelenia POZSB (Plán odboru Zásobovanie) *do oddelenia nákupu neinvestičného dovozu zisťujem, že ste tento dohodnutý prechod odmietol a na nové pracovisko nenastúpil.*

Ako som Vás už aj osobne informoval, následkom organizačných zmien v našom podniku od 1. 1. 1980 musí odbor zásobovania zabezpečiť také mimoriadne akcie týkajúce sa dovozu, ktoré v nasledujúcich mesiacoch limitujú splnenie výroby tovaru nášho podniku.

Nakoľko moje osobné rokovanie ohľadne Vášho dobrovoľného prechodu včetne platovej úpravy bolo neúspešné, prevádzam Vás aj bez Vášho súhlasu v súlade s § 37 ods. 3c Zákonníka práce na dobu 30 pracovných dni do oddelenia dovozu, počínajúc dňom 6.3.1980. Vaším bezprostredným nadriadeným bude s. GK – ved. ref. zás., ktorý Vám pridelí príslušnú prácu.

Pri neuposlúchnutí tohto môjho príkazu použijem voči Vám príslušné kárne opatrenie v zmysle ZP (Zákonníka práce) *a som s pozdravom...*

Medzi štyrmi očami mi ten istý vedúci povedal: „Buďte radi, že ste preradení. Veď vy by ste na tom pláne zásobovania iba hnili," v čom mal svojim spôsobom takmer pravdu, keď si v pamäti premietnem leňošenie, ktorého sa mi ušlo v predchádzajúcom pracovnom zadelení.

A tak som sa dostal k lepšej a náročnejšej práci, vyššiemu platu a to všetko proti mojej vôli. Za normálnych okolností, dajme tomu. Dovtedy sa mi, okrem už opísaného uvedenia do realít normalizovanej ČSSR hneď po návrate, eštebáci vyhýbali a tým mi nedávali príležitosť dostať sa s nimi do priameho konfliktu, ktorého som sa obával, že by mohol vyvrcholiť nútenou emigráciou, čo, hlavne kvôli matke, by som bral ako krutý trest. Tomu som sa chcel stoj-čo-stoj vyhnúť. Každý máme svoje hodnoty, pre mňa znamená veľmi veľa, že som svojim návratom len-len stihol otca. A musieť sa ako vyhnanec navždy rozlúčiť od matky... Radšej na to ani nemyslieť. A v časoch, o ktorých je reč, ani

hovoriť o tom nebolo radno. Pre eštebákov jednoznačne platilo, že účel svätí prostriedky a deptanie vyhliadnutých objektov zasahovaním do rodinných vzťahov, citové vydieranie, ani podobné či iné špinavosti, sa im nijako nebridili, na to sa špecializovali a v tom boli machri. V tom čase si už asi uvedomili, aj keď som sa o tom nikdy nikde nezmieňoval, že motívom môjho návratu nebola žiadna psychická trauma, ani neschopnosť sa presadiť v zahraničí, ako sa to automaticky predpokladalo u tých, čo sa rozhodli po nelegálnom pobyte v zahraničí vrátiť do socialistickej vlasti.

To, ako som sa vzpieral prejsť na iné pracovisko, samozrejme nemohlo ujsť ani kolegom. Jeden z nich, absolvent vysokej školy, nový pracovník podniku, bol, zhodou okolností, bratom jedného z vyťažovateľov štátnej bezpečnosti, ktorí ma mali v referáte hneď po návrate z cudziny. Ako pracovník bezpečnosti hral úlohu akože priateľského, ústretového súdruha, hoci ja som ho tak nebral. Jeho brat, kolega na pracovisku, mi pripadal celkom normálne, slušne, a takú mal aj povesť u tých, čo sme ho poznali. Aj skúšal naviesť rozhovor na moje vzťahy so štátnou bezpečnosťou.

„To bol môj brat, čo s vami po návrate hovoril. Svoje jednanie s vami považujú teraz za prehnane prísne," pripomenul mi šeptom, keď sme sa náhodou míňali a pre mňa to bola výzva, aby som sa mu začal vyhýbať. Tak ako som sa vyhýbal bezpečnosti. Povesť slušného človeka som v jeho prípade nespochybňoval, ale jeho snaha ma nejako spracovávať, hoci možno dobromyseľne či naivne, bez nekalých úmyslov, mi nebola po chuti. To, čo on označil za 'prehnane prísne', som vnímal ako chrapúnske. Možno mal to byť pokus zo strany štátnej bezpečnosti ma motivovať, aby som sa predsa len chodieval radiť. Alebo očakávali, že pristanem, aby celý úvodný vstup do československých reásocialistických pomerov mohli zopakovať menej ‚prehnane prísne'? Ďakujem, neprosím si.

Práve došlo k výmene vedúcich oddelenia, v ktorom som pracoval dovtedy, a tento kolega mal nastúpiť ako vedúci.

„Viem, že nechcete odísť z plánu zásobovania na dovozné oddelenie. Ja vám to viem zariadiť, aby ste museli zostať na pláne," povedal mi pri inej príležitosti s dôrazom na ‚museli'.

Možno mu aj záležalo na tom, aby som zostal na jeho oddelení. Mal som povesť dobrého pracovníka, čo sa do práce rozumie, aj poznámky z môjho spisu to potvrdzujú, a mohlo ho mrzieť, že ma z oddelenia stráca. Pre mňa to bol dodatočný dôvod, prečo predsa len nanucovanú prácu na dovoznom oddelení prijať. Sedieť v jednej kancelárii s bratom eštebáka, ktorý ma mal v referáte, to už by bolo priveľa. Nepochybujem, že by ma vo svojich predstavách o pomeroch v normalizovanej socialistickej vlasti a mojich postojoch k nej chcel spracovávať, a to som veru nepotreboval. Očku štátnej bezpečnosti som

neušiel, lebo v novej kancelárii som mal zase za kolegu agenta eštébé, ale ten sa tým otvorene nechválil, a to som bral ako poľahčujúcu okolnosť, ktorá robila atmosféru nového pracoviska menej dusivú.

Ešte raz som sa s bratom eštebáka vyťažovateľa rozprával. Bolo to krátko po nežnej revolúcii a keďže medzičasom sa dostal na pracovisko neďaleko môjho bydliska, som sa pri ňom raz zastavil.

„Viem, že máte kontakty na bývalú bezpečnosť. Mohli by ste mi urobiť láskavosť? Zhabali mi množstvo poznámok z mojich ciest a štúdií v zahraničí. Teraz by som ich vedel veľmi užitočne využiť. Nevedeli by ste mi ich vrátenie nejakým spôsobom sprostredkovať?"

Vtedy som uvažoval, že by som sa mohol nechať zamestnať na košickej fakulte Vysokej školy ekonomickej, mojej takmer alma mater. Nemyslel som, že by tie poznámky zo zahraničia ešte existovali, predpokladal som, že boli dávno zničené, ale jeden nikdy nevie. A vo svojej naivnosti som ešte netušil, že na Vysokej škole sa vo vzťahu ku mne nič nezmenilo a i naďalej zostávam nežiaducim kádrom.

Môj bývalý kolega si zobral moje telefónne číslo, že ma bude informovať. Nikdy sa ale neozval a keď som ho náhodou potom niekoľkokrát v meste stretol, nemohol som nepostrehnúť, že sa mi vyhýba. Aj ma to mrzí. Ani nie kvôli tomu, že sa mu nepodarilo zachrániť moje zahraničné poznámky. To som od neho vážne ani neočakával. Teraz už by ma celkom potešilo, keby si so mnou posedel na kus reči.

13

Špeciálna výroba, kombinácia, analýza, nákup a prestavba – Niečo o tom, čo som v práci mohol a nemohol, mal a nemal.

Dňa 28. júla 1980 sa konala schôdzka operatívneho pracovníka ŠtB s dôverníkom, mojim kolegom, ktorý na mňa hojne bonzoval, súdiac podľa množstva záznamov zachovalých v mojom spise:

...VRÁTNY pred prameňom uviedol, že v Krkonošiach sa v uvedenej dobe konal zraz turistov /peších/ z celej ČSSR. Ďalej sa vyjadril, že aj napriek tomu, že bolo striedavé počasie, tak počas tohto výletu absolvoval niekoľko dlhých peších túr, pričom väčšinou chodil len sám, nakoľko pätnásť až dvadsať kilometrové túry s ním nikto nechcel šľapať. Prameň sa VRÁTNEHO ďalej dotazoval, že koľko ich bolo z Košíc, ako tam bolo, aké je tam prostredie, ktoré miesta navštívili a pod. Na uvedené otázky VRÁTNY uviedol len toľko, že z Košíc ich išlo asi dvadsať. Prostredie je tam krásne, avšak počasie im veľmi neprialo. K ostatným otázkam sa nevyjadroval.

V priebehu ďalšieho rozhovoru na schôdzke prameň oznámil, že VRÁTNY má v dňoch 30.7.-31.7.1980 absolvovať služobnú cestu do Prakoviec a to z dôvodov prejednania dodávok určitého materiálu k špeciálnej výrobe. Prameň poznamenal, že v Prakovciach je prevádzaná špeciálna výroba k vojenským účelom, konkrétne pásy na obojživelné transportéry a na nový typ tankov, i iné súčiastky. VRÁTNY vedel, že v Prakovciach je špec. výroba, preto navštívil prameňa, ktorého sa vypytoval, či tam môže ísť, nakoľko jeho vedúci KG mu oznámil, aby sa pripravil na služobnú cestu do Prakoviec. Ďalej VRÁTNY dodal, že nerád by tam išiel, nakoľko je tam potrebné špeciálne splnomocnenie pre vstup do týchto objektov, ktoré on nemá a nechcel by sa dostať do nejakých nepríjemností. Prameň VRÁTNEMU odpovedal, že keď ho vedúci na služobnú cestu posiela, tak nech ide, ale nech sa ešte poradí s vedúcim ohľadne povolenia, ktoré musí mať.

V závere schôdzky prameň podotkol, že VRÁTNY nemusí chodiť priamo do výroby určenej špeciálnym účelom, nakoľko on má prístup ku všetkým plánom, faktúram a objednávkam, z ktorých môže určiť jak sortiment, tak aj množstvo výrobkov.

2/ Význam poznatku spočíva v tom, že pojednáva o turistickej ceste navrátilca VRÁTNHO do Krkonôš, ako aj o tom, že má absolvovať služobnú cestu do Prakoviec, k čomu sa stavia dosť opatrne.

4/ Prameň bol usmernený k tomu, aby pri vhodných príležitostiach a vhodným spôsobom vyťažoval VRÁTNEHO k jeho turistickej činnosti, ako aj k jeho služobným cestám.

6/ Poznatky považujem za pravdivé.

K výletu do Krkonôš azda len toľko, že ma prameň hodne podhodnotil a že som určite tam nerobil iba pätnásť až dvadsať kilometrové túry, lebo keď som sa raz vybral na takú diaľku, tak to muselo byť hodne nad tridsať.

Ďaleko dôležitejšia z hľadiska aktivít ŠtB (podľa môjho názoru, lebo z hľadiska ŠtB nič v mojom spise nebolo menej dôležité) bola informácia, že podnik má aj špeciálnu výrobu, čo mal byť krycí názov pre výrobu určenú pre vojenské účely. Konkrétne v Prakovciach to boli články do pásov vojenských transportérov, ktoré, nepochybujem, mali pre nepriateľov tábora mieru a socializmu (Varšavskej zmluvy) hodnotu akurát šrotu, hlavne ak zostali zničené niekde v púšti vo vojnách, napríklad na Blízkom Východe, ale špeciálna výroba to bola. Tiež sa v podniku vyrábali cisternové nadstavby na vozidlá, väčšinou pre civilné účely, ale s úpravami, a hlavne po natretí na zeleno, už boli vojenské. Podobne iné výrobky, všetko najnižšej úrovne utajovania, ak sa dobre pamätám s označením V10, a v podniku sa aj pravidelne šuškalo, že nám ‚ministerstvo to Véčko chce zrušiť', proti čomu sa podnik, hlavne zásobovanie, úporne bránilo, lebo materiály pre výrobu označenú písmenom V sa ľahšie zabezpečovali. Tie problémy, ktorým bežný občan čelil v socialistickom obchode, keď zháňal hoci len toaletný papier, sa premietali aj na úrovni podnikov. Mať ‚Véčko' na objednávkach predsa len zháňanie materiálov pre výrobu trochu uľahčovalo.

Na podobnú tému je aj ďalší záznam zo schôdzky s dôverníkom konanej 15. septembra 1980.

Prameň uviedol, že niekoľkokrát sa rozprával na pracovisku s navrátilcom VRÁTNYM, pričom z týchto rozhovorov zistil, že VRÁTNY bol koncom júla tohto roku na služobnej ceste v Prakovciach, kde je špeciálna výroba pre vojenské účely. Pôvodne mal ísť len VRÁTNY sám, avšak tento nemá špeciálne povolenie pre vstup do objektov špec. výroby, tak s ním išiel aj jeho vedúci KG. Po návrate zo služobnej cesty sa ho prameň vypytoval, že ako bolo v Prakovciach, VRÁTNY uviedol len toľko, že boli dojednať dodávky určitého materiálu a viacej sa k tomu nevyjadroval.

Na schôdzke prameň uviedol ďalej, že podľa jeho názoru VRÁTNY nemal ísť do Prakoviec, hoci išiel so svojím nadriadeným, no je tam špeciálna výroba, ktorá je utajovaná a taká osoba, ako je on, ktorý pôsobil osem rokov v kapitalistickom zahraničí tam nemá čo hľadať.

4/ Prameň bol usmernený , aby pri vhodných príležitostiach mimo iného zisťoval, čo objekta na uvedenej sl. ceste zaujímalo a či sa v súčasnej dobe, po návšteve Prakoviec nezvýšil záujem o daný objekt.

Takže v septembri 1980 som ešte nebol celkom fit k tomu, aby som chodil do objektov, kde sa vyrábal ‚špeciál', rozumej články do pásov na vojenské transportéry. Cítil som to, preto som sa takýmto cestám vyhýbal. Pre mňa vybavovanie dodávok pre takúto výrobu bolo rovnako príťažlivé, ako trebárs nákup kancelárskeho papiera, len to druhé by som robil radšej v domnienke, možno naivnej, že tak by som pritom nebol toľko pod drobnohľadom ŠtB.

Ubehlo niekoľko týždňov, a zo schôdzky eštebáka s dôverníkom konanej dňa 3. novembra 1980, sa do záznamu dostali tieto poznámky:

4/ Prameň bol zameraný k tomu, aby pri vhodných príležitostiach zavádzal rozhovory s objektom, prečo sa nechcel zúčastniť jednania s VC (vízovými cudzincami)*, prečo nechce chodiť do objektov špec. výroby a pritom aby mu bolo zo strany prameňa dané najavo, že v ZŤS pracuje už dosť dlho, aby mu bolo dôverované, že nemusí mať z ničoho strach. Pri týchto rozhovoroch je nutné skúmať reakcie a zdôvodnenie objekta, z čoho vyplýva jeho zvýšená obozretnosť.*

6/ Zaujímavé na poznatku sa javí najmä to, že objekt prejavuje zvýšenú obozretnosť v niektorých prípadoch, hoci z titulu svojho pracovného zaradenia by nemusel. To sa potvrdilo aj pred nedávnom, keď mal absolvovať sl. cestu do objektov špec. výroby Prakovce, keď pred cestou sa išiel radiť s prameňom, že nerád by tam išiel.

Zrejme niečo sa muselo medzičasom stať, čo sa do môjho spisu nedostalo, a zrazu som bol pre vybavovanie dodávok aj pre špeciálnu, teda vojenskú výrobu dosť dobrý. Nebolo to prvýkrát, keď eštebáci zmenili svoj zamietavý postoj v pozitívny, keď videli, že mám pred nimi čo oni v zázname nazvali „strach", aj keď podľa mňa bol to skôr truc a neochota hrať hru podľa ich pravidiel, keď mi raz pripadali debilné. Brutálne fyzické násilie už nebolo pracovnou metódou eštebákov, skôr psychopatické ovplyvňovanie a proti tomu sa dalo postaviť a občas aj donútiť tvrdohlavého spoluhráča, aby zaspätkoval.

V ZŤS, teda Závodoch ťažkého strojárstva, eštebákom klala oči špeciálna výroba, ale pod dozorom som ostal aj v Keramických závodoch, teda u môjho druhého zamestnávateľa, kde sa žiadna vojenská výroba nekonala.

V spise sa mi zachoval siahodlhý prísne tajný plán agentúro-operatívneho rozpracovania, ktorého cieľom bolo, citujem, *„agentúrno-operatívnymi opatreniami preveriť,*

či objekt počas pobytu v kapitalistickom zahraničí nebol získaný špeciálnymi službami protivníka k nepriateľskej činnosti voči ČSSR."

Na záver plánu sa objavili tieto poznámky:

Podľa výsledkov rozpracúvania a vzniklej operatívnej situácie vykonať v súčinnosti s orgánmi VKR (Vojenská kontrarozviedka) *agentúrno-operatívnu kombináciu s cieľom prejavenia sa objekta a zadokumentovania jeho záujmu o utajované skutočnosti.*

Termín: po dohode s VKR

Tieto agentúrno-operatívne opatrenia v akcii „FILOZOF" sa budú v priebehu rozpracovania doplňovať a rozvíjať podľa dosiahnutých výsledkov, pričom hlavné úsilie bude zamerané na odhaľovanie a dokumentovanie takých okolností, ktoré by potvrdzovali podozrenie, že objekt „FILOZOF" je v spojení s cudzou spravodajskou službou a vyvíja voči nám nepriateľskú činnosť.

Jednoducho povedané, v kombinácii išlo o to, podstrčiť mi nejaké materiály, ktoré by vyvolávali dojem, že sú prísne tajné, či o ne prejavím zvýšený záujem a tak sa prezradím ako agent nepriateľských západných špionážnych centrál.

Postup naznačuje PRÍSNE TAJNÝ a PILNÝ list Krajskej správy ZNB, Správy ŠtB Košice na Okresnú správu ZNB, Oddelenie Štátnej bezpečnosti v Martine zo dňa 8. mája 1981 nasledujúceho znenia:

Vec: Akcia „FILOZOF" reg. č. 12199, prejednanie postupu vykonania agentúrno-operatívnej kombinácie – oznámenie

Tunajším 4. oddelením I. odboru Správy ŠtB je v akcii „FILOZOF" reg. č. 12199 rozpracovaný navrátilec z Anglie pre podozrenie z trestného činu vyzvedačstva podľa § 105 Trestného zákona.

V súlade s plánom agentúrno-operatívneho rozpracovania je plánované vykonať AOK (agentúrno-operatívnu kombináciu) *s cieľom preverenia záujmu objekta o utajované skutočnosti. Objekt pracuje v ZŤS Košice.*

Po zhodnotení operatívnej situácie v danom prípade bolo zistené, že najvhodnejší spôsob vykonania AOK sa javí využitie služobných ciest objekta do Martina na GR ZŤS.

Z toho dôvodu, že pri vykonávaní AOK je potrebná aj Vaša súčinnosť, dostaví sa dňa 19.5.1981 na Vašu súčasť riadiaci orgán akcie „FILOZOF" npor. J, ktorý prejedná postup a zabezpečenie vykonania agentúrno-operatívnej kombinácie. Žiadam ísť menovanému v ústrety.

Pragocentrizmus či presnejšie centralizmus, ktorého pyramída vrcholila kdesi v Moskve, vtedy fungoval, aj tu a v tak závažnej veci bolo treba zabezpečiť aj postoj Prahy, nepochybujem pod kontrolou sovietskej expozitúry KGB, aj keď tá sa v mojom spise nespomína. Konkrétne sa veci ujal náčelník 7. odboru 2. správy SNB (česky Sbor národní bezpečnosti) a tu je odpoveď telexom:

na zaklade vaseho dozadani do akce „filozof" bylo uskutocneno jednani s pracovnikem dezinformacniho oddeleni 3. spravy snb praha, ktery po seznameni se s pozadavky ve smyslu vaseho dozadani pro vyuziti v aok stanovil tyto pokyny:

je zapotrebi zpracovat dezinformaci primo z prostredi specialni vyroby, kde je objekt zamestnan,

dezinformace ma byt vypracovana v co nejkratsim rozsahu (je mozno vypracovat i dve varianty) (opr. v co nejsirsim rozsahu),

v dezinformaci by se mela odrazit i ta skutecnost, zda je vhodne pouzit materialy jen vojensko-ekonomickeho charakteru (viz specialni vyroba zts kosice), nebo i materialy vylucne vojenskeho charakteru,

v dezinformaci je mozne vyuzit i takovych utajovanych skutecnosti, ktere jiz mohly vejit ve znamost cizim specialnim sluzbam (napr. emigraci z prostredi specialni vyroby, kde je objekt zamestnan),

k materialum musi byt prilozena i charakteristika objekta, ktera by vystihovala jeho schopnosti rozpoznat, zda se jedna o dezinformaci z oblasti utajovanych skutecnosti, nebo o pravdive utajovane skutecnosti.

materialy zpracovane ve smyslu techto pokynu zaslete k nasemu cj.:, aby jsme je mohli 3. sprave snb predlozit ke konecne uprave a odsouhlaseni pro pouziti do aok v akci „filozof".

A potom ešte PRÍSNE TAJNÝ materiál zo dňa 13. augusta 1981 od toho istého súdruha podplukovníka JP zaslaný do Košíc:

Akcia „FILOZOF" – vrátenie materiálov po odbornom posúdení.

K č.j.: OS-00714/14-81

Po odbornom posúdení Vami spracovaných materiálov k použitiu pre AOK do akcie „FILOZOF", materiály vraciame s tým, že III. Správa ZNB nemá námietky pre ich použitie do uvedenej akcie.

O výsledkoch AOK v akcii s použitím dezinformácie o oblasti vojensko-ekonomickej nás priebežne informujte.

Náčelník 7. odboru II, S-ZNB

Pplk JP

Nebudem napínať. Celá akcia bola vrcholne detinská a to, ako mi kolega, dôverník ŠtB, priniesol k pracovnému stolu a podstrčil vybrané materiály, prekonávalo mnoho z toho, čo zažíval Švejk a Čierni baróni v peripetiách svojho života. Toľko práce vynaloženej na to, aby dôverník behom pár sekúnd zistil to, čo bolo v ďalšom pláne agentúrno-operatívneho rozpracúvania objektu „FILOZOF" z 11. decembra 1981 vyjadrené nasledujúcim konštatovaním podfarbeným smútkom, ale nie rezignáciou (lebo veď spis sa ešte ani zďaleka nekončí):

Cestou dôverníka „M" boli získané poznatky k chovaniu objekta na pracovisku. Objekt sa prejavuje veľmi opatrne a obozretne, čo sa týka prístupu a zoznamovania sa s materiálmi utajovanými a stykmi s VC (vízoví cudzinci) *dochádzajúcimi do ZŤS. O opatrnosti objekta svedčí aj výsledok realizácie agentúrno-operatívnej kombinácie, ktorá bola vykonaná s cieľom preverenia jeho záujmu o utajované skutočnosti z oblasti strojárskej výroby, avšak objekt neprejavil záujem o takéto skutočnosti.*

Podobne detinsky, až urážlivo, mi pripadali ďalšie agentúrno-operatívne opatrenia ako spravodajsko-technický úkon STÚ nákup, teda otváranie a kontrola korešpondencie (do roku 1980 označované ako TA-211), STÚ prestavba, teda telefonický odposluch (do roku 1980 TA-133) či analýza, teda domová prehliadka, prehliadka pracovného stola a pracovných spisov. Všetko je predmetom samostatných statí. Pri všetkých týchto opatreniach eštebáci zdôrazňovali potrebu maximálnej opatrnosti, aby nedošlo k dekonšpirácii, teda aby som neprišiel na to, že o mňa prejavujú zvýšený záujem aj takouto formou. Musel by som však byť úplne mechom praštený, aby som si nevšimol, že sa tieto veci okolo mňa dejú. Sám som to pred nikým nekomentoval, ani sa nijak neprejavoval, a nezasahoval som do ilúzií eštebákov o tom, že žijem v svätej prostoduchosti. Nepotreboval som, aby spanikárili a začali konať nepredvídavo, skratovo. Hovoril som si, nech si len neochvejne kráčajú za svojimi cieľmi stanovenými v agentúrno-operatívnych opatreniach, o existencii ktorých som akú-takú predstavu mal aj bez toho, aby som ich čítal. Ak som sa medzičasom stal FILOZOFOM, ako si ma zaheslovali, tak určite k tomu vo významnej miere prispeli.

Predsa len som sa raz neustrážil a k ich opatreniam som sa na pracovisku vyjadril, ako to potvrdzuje záznam zo schôdzky eštebáka s dôverníkom, kolegom z pracoviska, konanej 27. apríla 1981:

V závere rozhovoru prameň uviedol, že VRÁTNY pred nedávnom prisvedčil spoluzamestnancovi L, že na ich pracovisku sú odpočúvané telefonáty. K rozhovoru o odpočúvaní došlo tak, že z uvedeného oddelenia sa veľa telefonuje a vedúci ich upozornil, že „nech pracovníci netelefonujú súkromne, lebo telefóny sú odpočúvané". Na to VRÁTNY odpovedal, že telefóny môžu byť odpočúvané, ale nie z dôvodov súkromných hovorov. Prameň v závere tohto rozhovoru dodal, že neverí, aby boli telefóny odpočúvané. K tomu sa už VRÁTNY nevyjadril...

6/ Poznatky považujem za pravdivé.

Ušlo sa mi aj podpichovanie od kolegu, agenta eštebákov, čo z neho sršalo, kedykoľvek sa ku mne priblížil, a ako mi to potvrdili aj registračné protokoly zverejnené na internete Ústavom pamäti národa.

„Števo! Nehovor, že si si nejaké peniaze v zahraničí neusporil! Tam ti ležia v banke, namiesto toho, aby si vypomohol podniku, ktorý ťa teraz živí," tak nejako niekoľkokrát argumentoval v prospech akéhosi v Československu nedostatkového elektromateriálu.

Na takéto reči som zostával zvyčajne hluchý a nemý, až moje okolie zunovali.

14

Styk s cudzinou tiež dôvod pre nervozitu – Keď platí, že koľko rečí vieš, toľkokrát si zradcom.

Styk s cudzinou sa vnímal ako zdroj potenciálneho nebezpečenstva pre socialistické výdobytky všeobecne a nemohol som sa podozrenia zbaviť ani ja, keď už ma eštébáci mali za, citujem, *„vyškoleného agenta špeciálnych služieb protivníka."*

O čom boli moje bežné pracovné styky s cudzinou, popisuje tento záznam z apríla 1981:

V ďalšom rozhovore prameň dodal, že VRÁTNY dosť často máva telefonáty z NDR, NSR ale aj z Anglie, ako aj z ďalších štátov, od ktorých ZŤS Košice dovážajú materiál. Podľa prameňa jedná sa o rozhovory pracovného charakteru. Sú vedené vraj z toho dôvodu, aby boli zabezpečené rýchle dodávky materiálu pre výrobu v ZŤS. Podľa prameňa je to porušovanie predpisov o styku s cudzinou, avšak je to nutné z dôvodov pružnosti. Ináč dodávky materiálov zo zahraničia zabezpečujú PZO (Podniky zahraničného obchodu, v prípade môjho referátu poväčšine v Prahe) *a keď sa táto cesta obchádza, tak VRÁTNY má možnosti prichádzať do styku so zahraničím prostredníctvom telefónu.*

Ako som už spomínal v predchádzajúcich článkoch, dopisoval som si so známymi v zahraničí, o čom som eštebákov neinformoval, lebo ich do toho nič nebolo. Listy zo zahraničia, ktoré som dostával, mi zadržiavali, nechali preložiť, podumali nad ich štátnobezpečnostným dosahom, a len potom sa mohli znovu zalepené dostať ku mne, adresátovi. Žiaľ, komentáre k nim skartovali ešte pred archiváciou môjho spisu. Počas domovej prehliadky našli aj koncepty niektorých listov, ktoré som zasielal do zahraničia, no akosi nezafungovala ich kontrola na poštových úradoch pri korešpondencii odchádzajúcej von zo socialistickej vlasti. Bolo treba zodpovedať urgentnú otázku, či, citujem, *„nedochádza k stykom pomocou mŕtvej schránky, prípadne iným spôsobom."*

Záležitosť sa pokúšal riešiť list z Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti v Košiciach na II. Správu ZNB, 3. odbor v Prahe:

Vec: <u>Akcia „FILOZOF", zistené styky, previerka – dožiadanie</u>

Na základe súčinnostnej porady konanej dňa 4.6.1982 v Prahe na 3. odbore II. Správy ZNB a pokynov v akcii „FILOZOF" reg.č. 12199, kde je objekt rozpracovaný pre podozrenie z trestnej činnosti podľa §-u 105 Trestného zákona, Vám zasielame zistené styky objekta na osoby z Prahy, ktoré boli zistené STÚ „ANALÝZA". Jedná sa o nasledujúce styky:

- *Ing. D, FMZO Praha, Washingtonova 7*
- *Ing. IK, Technoimpex BP, Praha*
- *Ing. M, Strojimport, Praha*
- *Pplk. H, SPK Praha*
- *Ing. K, Technoimpex, Praha – obchodný úsek*

Pri previerke uvedených stykov sa zamerajte hlavne na ich postavenie v zamestnaní, politickú činnosť, styky v ČSSR, na kap. zahraničie a ich charakter, možnosť ciest do KZ (kapitalistického zahraničia), *vzťahy týchto osôb na Východné Slovensko, prípadne či na Slovensko cestujú a iné spravodajsky zaujímavé poznatky v náväznosti na predpokladanú trestnú činnosť objekta „FILOZOF".*

Uvedené osoby, ich podniky či organizácie boli v Prahe a mal som s nimi prichádzať pracovne do styku. Ja si ich už nepamätám a eštebáci si ich pravdepodobne zistili čiastočne spomenutou analýzou, teda prehliadkou, teraz už nie doma, ale v práci, zameranou na môj pracovný stôl. O ďalších ani netuším, ako sa do môjho spisu dostali. Všetci si buzerácie od eštebákov (alebo potešenia zo spolupráce s nimi) užili až-až aj bez mňa, lebo to vyplývalo z ich pracovného zaradenia. Okrem bežných stykov vyplývajúcich z mojej pracovnej náplne som, samozrejme, s nimi nič nemal, ani som s nimi nemal spoločnú mŕtvu schránku, cez ktorú by sme si podsúvali utajované informácie. Na môj veru nie! Okrem toho si dovoľujem po toľkých rokoch tvrdiť, že s podplukovníkom H zo Štátnej plánovacej komisie v Prahe som nikdy nič nemal. Ani s Ing. D z Federálneho ministerstva zahraničného obchodu. Obidva kontakty boli od môjho referátu príliš vysoko a ďaleko, a eštebáci ich tam dali, len aby boli pozdvihli svoju dôležitosť. Iné vysvetlenie ich prítomnosti v mojom spise mi nenapadá.

ZÁZNAM

Stručne podstatu poznatku: *VRÁTNY Štefan, navrátilec z kap. zahraničia, jeho chovanie v súvislosti s príchodom jedného VC z Rakúska do ZŤS Košice za účelom služobného jednania – poznatky*

Schôdzka konaná 3. 11. 1980 *Popis, udalosť sa stala dňa: október 1980*

Prameň uviedol, že má vedomosti o tom, že do ZŤS Košice na oddelení nákupu bol na nejakom služobnom jednaní jeden VC (vízový cudzinec) *z Rakúska a to za účelom prejednávania dodávok nejakého materiálu z Rakúska do ZŤS. Bližšie však prameň nevie o čom sa jednalo, nakoľko nepracuje priamo na oddelení nákupu. Má však vedomosti o tom, že*

VRÁTNY sa tohto jednania nezúčastnil, ale vie, že VRÁTNY pripravoval podklady pre uvedené jednanie, takže má vedomosti o obsahu jednania. Prameň dodal, že VRÁTNY sa mu zdôveril, že jeho vedúci chcel, aby sa aj on zúčastnil jednania s VC, no VRÁTNY vedúcemu vysvetlil, že nechce sa dostať do nejakých nepríjemností, pričom naznačil to, že bol dosť dlho v KZ. Podľa získaných informácií prameňom, tak tohto jednania sa zúčastnil iba vedúci oddelenia K, ktorý ovláda dobre anglicky a nemecky jazyk. V závere rozhovoru k danému problému prameň uviedol, že VRÁTNY má dobrý prehľad o celkovej situácii na nákupnom oddelení v ZŤS. Prameň podotkol, že VRÁTNY v neprítomnosti vedúceho preberá a prekladá niektoré ďalekopisy i telegramy, ktoré dochádzajú v cudzom jazyku do ZŤS od niektorých západných firiem v súvislosti s dodávateľsko-obchodnou činnosťou. Tak aj z týchto materiálov má možnosti zisťovať údaje o činnosti, zámeroch a plánoch v ZŤS, ktoré nie sú oficiálne zverejňované.

2/ Poznatok pojednáva o tom, že navrátilec VRÁTNY Štefan, ktorý pracuje v ZŤS na oddelení nákupu, sa mal zúčastniť služobného jednania s istým VC z Rakúska, však tohto jednania sa nezúčastnil z dôvodov obozretnosti, ako sa nepriamo vyjadril pred prameňom i svojim vedúcim K.

Raz nám prišiel do podniku mladý Angličan montovať nové zariadenie.

Prameň oznámil, že dňa 14. apríla 1981 pricestoval do ZŤS Košice anglický št. príslušník MA, povolaním strojný inžinier, asi 25 ročný, ktorý sa má zdržať v ZŤS do konca týždňa, t.j. do 17.4.1981. Do ZŤS prišiel za účelom vykonania montáže rezacej linky na železo. Jedná sa o linku anglickej výroby, ktorá pracuje na princípe využitia tepelnej energie. Jej montáž si vyhradila anglická firma SMU.

Prameň ďalej oznámil, že dňa 14.4.1981 v popoludňajších hodinách sa vrátil z pracovnej porady a v kancelárii na nákupnom oddelení nevidel VRÁTNEHO, tak sa zo zvedavosti spýtal spoluzamestnankyne F, či VRÁTNY má dovolenku, keď ho ešte dnes nevidel v kancelárii. Táto sa vyjadrila, že VRÁTNY nie je v kancelárii preto, lebo vraj išiel robiť tlmočníka jednému Angličanovi, ktorý prišiel do ZŤS montovať rezaciu linku na železo. Ako tlmočníka ho mal doporučiť vedúci oddelenia s. K.

4/ Vylustrovať osobu MA, či táto nie je záujmom ŠtB.

Cestou prameňa „M" a „H" zamerať sa na kontrolu objekta počas pobytu VC (vízový cudzinec) *v ZŤS, najmä či nedôjde medzi nimi k vytvoreniu bližších vzťahov, prípadne či nebudú spolu v styku i po pracovnej dobe a pod.*

(ručne vpísané poznámky)

- Lustrujte MA

- Ak je ešte tu, dať ho na jednorázovú blokáciu na odchod s cieľom zistenia, čo so sebou bude vyvážať.

- Zistite, kde je ubytovaný – kontrola.

(ďalšia rukou vpísaná poznámka)

Záznam obdržaný naspäť 12.4.81. Už nebolo možné robiť opatrenia.

Mladý muž, ktorý si k nám odskočil na služobnú cestu. Bežná záležitosť zo strany Británie, sa jeho preletom nad železnou oponou zmenila na ‚mimoriadnu udalosť'. So spozdením troch desiatok rokov podávam hlásenie, že medzi nami nedošlo *k vytvoreniu bližších vzťahov*, to už by sa skôr dalo očakávať od mladej kolegynky, ktorá ho mala so mnou na starosti. Podľa môjho najlepšieho vedomia a svedomia, si spolu tiež nič bližšie nezačínali. A či sme boli v styku i po pracovnej dobe, tak veruže hej, dokonca sme ho zobrali na socialistickú diskotéku, kde s prekvapením konštatoval, že sa hrala poväčšine tá istá hudba, ako u nich doma, v Anglicku, čo ho mrzelo. „Radšej by som si vypočul slovenské pesničky," znel jeho komentár. Ešte si pamätám, ako zábavné mu pripadali knedle, ktoré dostal na obed v závodnej jedálni. „Zaujímavé, taký chlieb u nás nemáme," poznamenal. Na záverečné rokovanie sa do kancelárie dostavil tak, ako montoval zariadenie, teda v rifliach a tričku, čo sa nepozdávalo hlavnému technikovi podniku, súdruhovi AB. Ten, ako vždy, prišiel v obleku s kravatou a na margo vízového cudzinca poznamenal, že aspoň na záverečné rokovanie sa mal dostaviť riadne oblečený, nech dôstojne reprezentuje svoju firmu. A mal to byť niekto starší, aj s obchodnou skúsenosťou a nielen referent-technik. Oberajú sa o tak príležitosť rozširovať vzťahy na našich trhoch! Ostatní zúčastnení, menovite súdruhovia ..., všetci bežne oblečení, sa vyjadrovali len k technickým stránkam odovzdávaného zariadenia. Na rokovaniach sa žiaden alkohol nepodával. Vízovému cudzincovi veľmi záležalo na tom, aby sa dostal domov včas, lebo najbližšiu sobotu hral za svoje futbalové družstvo akýsi dôležitý zápas (na celkom lokálnej úrovni) a znervóznel, keď počul, ako mu v podniku začali vymýšľať prekážky k včasnému návratu. Hovorilo sa čosi o technických nedostatkoch montovaného zariadenia, čo ja, ako netechnik, som nebol schopný posúdiť, ale práve tak mohla zapracovať snaha zdržať ho tu na povel eštebákov, lebo tie rukou vpísané poznámky na záver záznamu akoby ponechávali cestu otvorenú aj k takémuto vývoju. Nakoniec šťastne a podľa plánu odišiel a odvtedy som ho nevidel, ani o ňom nič nepočul. K prípadu nemám viac čo dodať. Nič som nezatajoval a ak si ešte na niečo spomeniem, hlásenie doplním.

Podobné i iné (s)prostoduché, skôr rozsiahlejšie hlásenia museli písať všetci tí, ktorí prichádzali do styku s cudzincami na pracovisku (i mimo neho). Samozrejme bez irónie a bez toho, aby sa v nich spomínali knedle (ibaže by v nich bol ukrytý nejaký mikrofilm, dnes čip, so štátnobezpečnostným obsahom).

Čo na záver príhody? Uhádli ste. Viac ma na rokovania s cudzincami v tomto podniku nedelegovali. Nezlyhal som pri Angličanovi, ani som sa nespreneveril svojim povinnostiam voči podniku, len som neprejavil ochotu bavkať sa s eštebákmi o VC, teda vízovom cudzincovi, o ľuďoch, ktorí sa v jeho okolí vyskytli, o tom, či sme sa nezaoberali vojenskými a politickými záležitosťami, či reč nebola o československých emigrantoch, či sme si neodovzdávali niečo, hoci len spomienkové darčeky, čo vraj boli štandardné otázky v podobných situáciách. Pracoval som pre podnik a také koniny som v pracovnej zmluve nemal.

15

Já se budu přihrnu, na veletrh do Brnu – Ale to len v pesničke. Vyššia moc zasiahla, že som zostal doma.

‚Já se budu přihrnu, na veletrh do Brnu' sa spievalo v jednej populárnej pesničke z príležitosti strojárenských veľtrhov v Brne, udalosti, pre ktorú kedysi žila celá Československá socialistická republika. Chodievali ta i školské exkurzie, i ja som sa tak dostal do Brna ešte z gymnázia a veru bola to aj marketingová udalosť number one pre strojársky podnik, v ktorom som pracoval. Pokiaľ možno hovoriť o marketingu v socialistickom, centrálne plánovanom hospodárstve.

A Medzinárodný strojárenský veľtrh v Brne sa stal aj ústrednou témou niekoľkých strán môjho eštebákmi kompilovaného spisu.

Môj spis obsahuje záznam zo schôdzky eštebáka s dôverníkom konanej 22.9.1981.

V závere schôdzky bol prameň vyťažovaný k tomu, či sa VRÁTNY nezúčastnil medzinárodného veľtrhu v Brne. Tu prameň uviedol, že on nemá vedomosti o tom, aby VRÁTNY bol na veľtrhu a dodal, že zamestnávateľom vyslaný nebol. Či bol súkromne, to prameňovi nie je známe.

Ohľadne účasti objekta na veľtrhu bol prameň vyťažovaný z toho dôvodu, že cestou prameňa „NÁKUP" bolo zistené, že objekta pozýval do Brna na veľtrh istý JU, ktorý oznamuje, „že sa zúčastnia na Medzinárodnom veľtrhu v Brne v dobe 9.-16.9.1981 a budú vystavovať v hale B na 1. poschodí, miesto 105-106. Tešia sa na jeho návštevu..."

2/ Poznatok nás informuje o chovaní a stykoch objekta na pracovisku v poslednom období, o turistickej činnosti, ako aj o tom, že bol cestou korešpondencie kontaktovaný neznámou osobou z NSR menom JU a zároveň pozývaný na stretnutie, ktoré sa malo uskutočniť na medzinár. veľtrhu v Brne.

4/ Snažiť sa zistiť, jak cestou agentúry, tak dôverníckej siete, či objekt uskutočnil cestu do Brna v dňoch pracovného voľna.

Zaslať dožiadanie na S-ŠtB Brno s cieľom zistenia, aká firma vystavovala výrobky na I. posch. miesto 105-106 v Hale B a kto túto firmu zastupoval, so zameraním sa o aké osoby sa jedná z nášho hľadiska, ak je to možné.

Podozrivý Nemec sa dostal do spisu tak, že ma pozval do svojho firemného stánku MSVB, teda Medzinárodného strojárenského veľtrhu Brno. Asi som vybavoval, či upresňoval telefonicky alebo telexom nejakú dodávku (vtedy ešte fax a internet neexistovali a telex bol najrýchlejší spôsob písomnej komunikácie), tak sa dozvedel moje meno a z príležitosti Strojárskeho veľtrhu v Brne mi zaslal štandardnú pozvánku, ako sa to bežne pri takýchto príležitostiach robí. Eštebáci si toto všetko zistili *cestou prameňa „NÁKUP"*, teda tak, že mi nechávali otvárať podnikovú korešpondenciu svojimi agentmi – pracovníkmi podniku, teda kolegami.

Hneď nato nasledoval list zo dňa 28. septembra 1981 Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti v Košiciach označený PRÍSNE TAJNÉ a PILNÉ na KS-ZNB, Správa ŠtB, 3. odbor, Brno.

Vec: Zistenie účastníkov medzinárodného veľtrhu v Brne z NSR – dožiadanie

Operatívnou cestou bolo zistené, že objekt akcie „FILOZOF" reg.č.12199 bol písomne kontaktovaný a vyzvaný neznámou osobou z NSR na stretnutie do Brna počas konania medzinárodného veľtrhu, pričom objektovi bolo uvedenou osobou oznámené, že sa bude nachádzať v dňoch 9.9.-16.9.1981 v hale B, na I. poschodí, miesto 105 a 106.

Vzhľadom k tomu, že je žiadúce ustáliť a objasniť styk objekta „FILOZOF" žiadame Vás, ak je to možné, o zistenie účastníkov medzinárodného veľtrhu v Brne z NSR, vystavujúcich výrobky vo vyššie uvádzaných priestoroch, prípadne ich charakteristiku a či sa jedná o osoby z hľadiska ŠtB zaujímavé.

Výsledky previerky nám zašlite podľa možnosti čo najskôr k nášmu číslu.

Náčelník I. odboru S-ŠtB

Odpoveď prišla obratom telexom, preto bez diakritiky a malými písmenami, označená tiež ako prísne tajné a pilné:

vec: akce „filozof" – sdeleni

k vasemu dozadani c.j.: os-001210/14-81 vam sdelujeme:

v prubehu msvb 81 vystavovaly v pav. B, c.st.105 a 106, spolecne nsr firmy johan urbanek co kg a langsol adams kg. firma urbanek se v msv zucastnila jeko subdodavatel firmy langsol adams.

vyrobnim programem uvedenych firem jsou brusne a lestici pasty, emulze, prostredky pro ponorne brousení, strikaci pistole a strikaci zarizeni.

na stanku uvedenych firem byli pritomni tito vc (vízoví cudzinci)*: ....*

k uvedenym osobam nejsou na nasi soucasti k dispozici osobni data ani zadne stb poznatky. uvedene firmy nejsou v nasem operativnim zajmu.

nacelnik tretiho odboru s-stb brno:

Na oddelení sa šuškalo, že by som mal ísť na veľtrh do Brna aj ja, jednak to do istej miery vyplývalo z môjho pracovného zadelenia a okrem toho mať pri takýchto príležitostiach v podnikovej delegácii jazykovo zdatnú osobu nie je nikdy na škodu. Nakoniec som nikam nešiel a bol som tomu veľmi rád. V Brne počas veľtrhu vypadol z okna internátneho ubytovania v Tauferových kolejích obchodný námestník podniku, teda môj vyšší nadriadený. O prípade kolovalo niekoľko verzií, pravdepodobných i nepravdepodobných. Keby som v Brne bol aj ja, nepochybne by som bol hlavný podozrivý. To som nepotreboval. Viac som o veľtrhu v mojom spise nič nenašiel. Mimochodom, svedectvom doby je aj to, že obchodný námestník podniku s desať tisíc zamestnancami spal počas veľtrhu v núdzovom internátnom ubytovaní, určenom síce pre zahraničných študentov, teda trochu vyššej kvality než internáty pre tuzemských študentov, ale aj tak. Dnes by to musel byť hotel s adekvátnym počtom hviezdičiek. Veru aj on, chudák-komunista, by mohol tiež robiť zo seba segíňatko za to, že bol obeťou komunistickej kazajky. Nech mu je teda zem ľahká a nech mu Pánbožko nadelí plnými priehrštiami zo svojho nekonečného milosrdenstva.

Ešte k cudzincom, aj keď nie v súvislosti s veľtrhom v Brne, sa zo schôdzky s dôverníkom a operatívnym pracovníkom ŠtB zachoval nasledujúci záznam.

ZÁZNAM

Stručne podstatu poznatku:
VRÁTNY Štefan, navrátilec z kapitalistického zahraničia, rozpracovaný v akcii „FILOZOF", zistený styk prameňom „Nákup" s VC R. Eduardo – poznatky

Schôdzka konaná 27.10.1982 *Popis, udalosť sa stala dňa: október 1982*

Previerkou po hoteloch a kempingoch bolo zistené, že VC R. Eduardo aj s priateľkou Marin Jacquelina A. pricestovali osobným motorovým vozidlom ŠPZ xxx cez hraničný OPK (Oddelenie pasovej kontroly) *Petržalka na dobu 7 dní. Cestou prameňa „Nákup"* (otvorený list) *bolo zistené že VC* (vízový cudzinec) *R aj s priateľkou bol vo V. Tatrách., kde sa mu veľmi páčilo, ďalej spomenul, že Praha je podľa neho najkrajším mestom aké kedy videl, aj keď*

sa tam zastavili len na jeden deň. Ďalej hovorí, že boli vo Švajčiarsku, ale v tej časti Álp bolo zlé počasie. V závere pisateľ prosí adresáta, aby mu napísal, keď má čas.

...Ďalej prameň uviedol, že objekt „FILOZOF" bol aj so svojimi dvoma sestrami 14. augusta 1982 na Štrbskom Plese, ale či sa s niekým niekde v Tatrách stretol to mu nie je známe.

Najbližšiu turistickú túru má uskutočniť 30. októbra 1982 a to Košice – T. Polianka a späť cez Poprad. Na túto túru ide 46 turistov, kde taktiež bude aj prameň.

2./ Poznatky nás informujú o pravdepodobnom plánovanom styku objekta „FILOZOF" s VC R. Eduardo a jeho priateľkou Marin Jacqueline A. Charakter tohto styku zistený nebol.

6./ Poznatok považujem za pravdivý, nakoľko bol zistený prameňom „NÁKUP" a taktiež jeho čas bola potvrdený prameňom „D".

Neviem sa k tomuto poznatku vôbec vyjadriť, ani mená uvedených vízových cudzincov mi nič nehovoria. Tiež si nepamätám, že by sa mi kedy dostal do rúk uvedený list VC, teda vízového cudzinca. Záznamov a poznatkov, tajných, prísne tajných i pilných, ktoré mi nič nehovoria, som v spise našiel veľa. Očividne eštebáci potrebovali vykazovať činnosť a tak si vymýšľali. Ako dobre, že som sa zamietal s nimi vôbec baviť. No ako by som im vysvetlil, kto sú Eduardo a jeho priateľka Marin Jacqueline a čo s nimi mám do činenia? Však by som sa z ich agresívneho, bezočivého, nástojčivého vyťažovania zbláznil. Zvalcovali by ma na svoju úroveň. Potrebujem to?

Po revolúcii som sa rozprával s viacerými ľuďmi, ktorí z titulu svojej funkcie prichádzali do styku s eštebákmi. Netešili sa na nich, aj keď ich správanie ani zďaleka nebolo také konfrontačné a agresívne, ako voči mne. Tí, čo si vypýtali od Ústavu pamäti národa svoj spis vraveli, že obsahoval iba niekoľko strán. Moja dochovaná časť má takmer sedemsto strán, pričom konzervatívny odhad mi napovedá, že spolu s priebežne skartovanou a ďalšou, po revolúcii narýchlo zničenou časťou, to muselo byť dobre vyše tisíc strán tajných a prísne tajných dokumentov. Tento nepomer je tiež zarážajúci.

Mnohí ľudia brali súčinnosť s eštebákmi ako bežnú súčasť vykonávania určitej funkcie, hoci aj na najnižšej podnikovej úrovni, akou bola moja, referent zásobovania, a vôbec sa nad záujmom eštebákov nepozastavovali. Brali to ako normál. Iným eštebáci neboli dvakrát sympatickí, ale čo už len jeden neurobí pre peniaze, funkciu, zaujímavejšiu prácu, rôzne výhody pre seba i rodinu, ba možno aj pre pocit užitočnosti v prospech socialistickej vlasti. Iní sa nechali zastrašiť. Báli sa o seba, o svojich príbuzných.

Ja som eštebákov držal jednoducho od tela. Príliš zasahovali do môjho života, čo sa mi jednoznačne nepáčilo, zastrašovať som sa nenechal, ani som sa neulakomil na občasnú mrkvičku naviac, ktorú by mi ponúkli.

16

Bdelosť a ostražitosť do nemoty – Ani jeden detail zo života Nepriateľskej osoby nesmie uniknúť bdelým očkám.

V mojom spise zbieranom komunistickou štátnou bezpečnosťou, som veľakrát našiel postrehy, ktoré som nijako nedokázal zaradiť z hľadiska ochrany bezpečnosti štátu. Keď už raz sú tam, nedokážem ich len tak prehliadnuť. Boli predsa súčasťou môjho života a hoci pre bulvár svojou obsažnosťou by sotva stačili, vyššie štátne záujmy ich nemohli odignorovať, aj keď z dôvodu mne neznámeho. Asi som ešte stále nepochopil, že žiadne úsilie pri ochrane pokojného spánku pracujúcich socialistickej vlasti nemôže byť vynaložené nazmar. A ako skvosty slovenského písomníctva z epochy radostného budovania reálneho socializmu nesmú upadnúť do zabudnutia.

1/ Prameň podal informáciu k osobe VRÁTNY Štefan, že menovaný po návrate z dovolenky zmenil svoje správanie k spolupracovníkom. V poslednom období je vo veľmi dobrej nálade, veľa vtipkuje hlavne so ženami, s ktorými vedie rozhovory o sexuálnych, manželských a rodinných problémoch. Na obdobné témy sa menovaný predtým nebavil a v súčasnej dobe sa to zdá niektorým pracovníkom dosť čudné, nakoľko VRÁTNY bol predtým veľmi uzavretý.

Prameň sa ďalej dozvedel, že menovaný je členom výboru turistického oddielu TJ Lokomotíva Košice.

V minulom mesiaci bol menovaný dvakrát na pracovnej ceste na GR ZTS v Martine (Generálne riaditeľstvo Závodov ťažkého strojárstva). (PRÍSNE TAJNÝ záznam zo schôdzky eštebáka s agentom konanej 10. septembra 1980.)

1./ Prameň podal informáciu k Štefanovi VRÁTNEMU, že v poslednom období (3-4 týždne) hráva so svojimi kolegami „mariáš". Hráva po pracovnej dobe a na hre sa zúčastňujú MK, JS a ŠN. Prameňovi je známe, že asi 3x hrali karty i na byte K. (PRÍSNE TAJNÝ záznam zo schôdzky s agentom konanej 12. mája 1981.)

Prameň na schôdzke uviedol, že navrátilec z KZ (kapitalistické zahraničie) *VRÁTNY Štefan sa venuje v poslednom čase naďalej pešej turistike, avšak iba v dňoch pracovného voľna. Koncom júna 1981 mal čerpať riadnu dovolenku, nakoľko sa chcel zúčastniť zrazu turistov vo Východných Čechách. Dovolenku však nečerpal, ani sa uvedeného zrazu nezúčastnil, nakoľko v dobe od 15.7.1981 po dobu troch týždňov by chcel ísť robiť tlmočníka do pio-*

nierskeho tábora ŠUGOV, v ktorom budú tráviť prázdniny mládežníci z NDR (Nemecká demokratická republika). *Okolnosti ohľadne tlmočníka nie sú ešte vyriešené, nakoľko vedúci zásobovania G mu nechce poskytnúť k dovolenke ešte neplatené voľno. Poskytne mu vraj až vtedy, keď s tým budú súhlasiť ďalší funkcionári z vedenia závodu...* (TAJNÝ záznam zo schôdzky s dôverníkom konanej 6. júla 1981. Súhlas s účasťou v pionierskom tábore som nedostal. Možno mi aj bolo ľúto, lebo vtedy som mal nárok iba na dva týždne dovolenky do roka. Tri týždne naviac s východonemeckými mládežníkmi by mi dobre padli.)

Prameň na schôdzke oznámil mimo iného, že navrátilec z Anglie VRÁTNY Štefan v poslednom období zmenil dosť svoje chovanie na pracovisku a to v tom smere, že je viacej zhovorčivejší so svojimi spoluzamestnancami. Najviac prichádza v zamestnaní do styku s vedúcim oddelenia dovozu D, taktiež aj so spoluzamestnancom L, ale aj s pracovníkom z vedľajšej kancelárie KM. Prameň tiež videl objekta niekoľkokrát odchádzať zo zamestnania s vyššie uvedenými osobami, čo v minulosti nezaregistroval. (TAJNÝ záznam zo schôdzky s dôverníkom konanej 22. septembra 1981.)

Prameň zistil pri spoločných rozhovoroch s objektom, že tento sa nerozprával skoro s nikým, avšak v poslednom období si už zahraje aj mariáš, vypije pivo alebo víno. No aj napriek tomu bližšie styky nenadviazal zatiaľ s nikým. Tiež podľa vyjadrovania objekta prameň zistil, že tento je dosť nábožensky zaťažený a vyzdvihoval najmä úroveň katolíckeho náboženstva, že je oveľa vyššie ako ostatné. (TAJNÝ záznam zo schôdzky s dôverníkom konanej 23. júna 1982.)

Pokiaľ sa hocikto kdekoľvek dostane do spisov štátnych orgánov kvôli pitiu alkoholických nápojov, ako to naznačuje posledný záznam, znamená to čosi ako prísne zdvihnutý ukazovák a osoba, kvôli ktorej sa ukazovák zdvihol, si zasluhuje rozhorčené odsúdenie, či hlbokú ľútosť, v závislosti od vnútorného nastavenia čitateľa záznamu. Jednoznačnee ubezpečujem, že v mojom prípade poznámka o tom, že objekt *v poslednom období si už zahraje aj mariáš, vypije pivo alebo víno*, neznamená prepadnutie hazardným hrám ani alkoholu. Hoci v súčasnosti som zo svojich prísnych zásad trochu povolil a veru si dám, no, aby som nepreháňal, možno aj tri pivá do roka, mariáš som si nezahral už celé desaťročia. Aj ma to mrzí, lebo je to pekná hra. Lenže vyžaduje si správnych partnerov a tých si akosi nevyhľadávam. Som živnostník a prežitie v tomto postavení si vyžaduje byť neustále k dispozícii zákazníkovi.

A tá poznámka o mojich náboženských postojoch veru neviem, ako sa tam dostala. Diskusiám na podobné témy som sa odjakživa vyhýbal, bez ohľadu na politický systém,

ktorý sa ma práve snažil zvalcovať. Mám dojem, že zakomplexovaný súdruh dôverník chcel byť zaujímavý a počas schôdzok na neustále opakovanú otázku prísediaceho eštebáka o mojom náboženskom založení takto odpovedal, dúfajúc, že si takto zaslúži bakšiš, ktorý kde-tu za svoje bonzovanie dostával. Ledaže by sme sa bavili o kultúrnych pamiatkach rôznych cirkví, čo v mojom prípade nevylučujem. V tomto duchu katolícka cirkev u nás jednoznačne dominuje. Lenže, a to už je otázka na mňa samého, čo ma to vôbec napadlo baviť na podobné témy práve s týmto dôverníkom! A čo je do toho eštebákov! To nemali múdrejšej roboty?

Eštebáci sa otázku o mojom náboženstve do nemoty vypytovali svojich prameňov v mojom závese, lebo podobných krátkych komentárov nachádzam v spise do nemoty. Neviem, prečo taká nástojčivosť v otázkach o mojom náboženskom založení. Možno, keď už nie a nie dokázať, že som špión, chceli zo mňa urobiť člena nejakej zakázanej náboženskej sekty. Hoci musím uznať, že pre klasický typ slovenského komunistu-katolíka, ktorý chodil krstiť deti do vedľajšieho okresu, som bol fakt nepochopiteľný. Degradoval som jeho sebavedomie a ohrozoval stranu, do ktorej z kariérnych dôvodov vstúpil. Nuž, nebol som a nie som ani členom či zakázanej, alebo teraz už povolenej náboženskej sekty. Som jednoznačne uzavretej povahy voči témam, ktoré ich zaujímali a predovšetkým voči ľuďom, ktorí sa snažili zo mňa páčiť rozumy v rámci rôznych agentúrno-operatívnych opatrení. Za celé roky-rokúce intenzívneho rozpracovávania, a za použitia masy ľudí a prostriedkov, sa eštebáci nedokázali dopátrať, či som agentom západných špionážnych agentúr. Ja som ich spolupracovníkov odhaľoval nepomerne rýchlejšie, ľahšie a lacnejšie.

Môj poznatok z týchto záznamov? Pokiaľ niečo o mne referuje agent, je to stále PRÍSNE TAJNÉ, zatiaľ čo záznamy zo schôdzok s dôverníkmi sú iba TAJNÉ a to bez ohľadu na obsah záznamu, či jeho očividnú alebo skrytú závažnosť z hľadiska štátnobezpečnostného. Slovo agenta má vždy vyššiu hodnotu. Iných rozdielov medzi rôznymi kategóriami bonzáčikov som v mojom spise nepostrehol.

Ako som dával dokopy tieto riadky, mi ako na objednávku zazvonilo pri bráne.

„Volám sa ZN," predstavil sa mi úhľadne oblečený mladý muž v obleku, vo svetlej košeli, úhľadne zaviazanou kravatou tesne pod krkom, s ostýchavým úsmevom na tvári potom, ako som mu podal ruku na privítanie. Tým podaním ruky som ho tuším povzbudil k tomu, čo malo nasledovať, lebo úsmev zostal, len ostýchavosť sa vytrácala.

„Som rád, že ste si dali toľko námahy, aby ste mi prišli otvoriť. Chcel by som sa s vami porozprávať na jednu tému. Máte čas sa mi venovať?"

„No, asi sotva", povedal som mu, lebo v sobotné popoludnie som skôr očakával, že mi pribehne nejaký miestny zákazník. Na takého mám čas vždy, ale súdiac podľa úvodu, sa môj návštevník medzi zákazníkov neradil.

„A viete akú tému som vám chcel navrhnúť?" Stále rovnaký úsmev s posledným kúskom zmrazenej ostýchavosti na tvári.

„No, ako sa na vás dívam, bude to náboženstvo. Že áno."

Horlivo prikývol.

„Ďakujem neprosím si. Príjemný deň vám prajem," povedal som, zavrel bránu a bežal k počítaču zachytiť rozhovor. Padol mi do rany. Mám takú skúsenosť, že z rozhovorov, ktorý pre mňa mládenec pripravoval, sa nič nového nedozvedám. Držím sa bokom od rozhovorov o náboženstve, politike a etnických či národnostných veciach, lebo často pobúria city a zahmlievajú mozog. Hoci ktohovie. Možno som svojim stereotypom tentoraz od vlastnej brány poslal preč proroka.

17

Politikárčenie na pracovisku pod lupou ŠtB – Nepolitizuje! Ktovie prečo, to je otázka.

Na pracovisku sa preberala politika v rámci povinných týždňových desaťminútoviek, keď to bolo v duchu oficiálnej komunistickej propagandy a potom len tak, popri práci, v rámci užšieho pracovného kolektívu a vtedy odznelo všeličo.

Najviac mi utkveli v pamäti silácke nereálne reči o tom, čo by kto robil, keby mu to pomery umožnili, pričom samozrejme, tí, ktorých reči boli najsilnejšie a najodvážnejšie, si po nežnej revolúcii, keď sa zrazu aj sprvu nemožné mohlo, nevedeli nájsť miesto v živote.

Týmto diskusiám som sa všeobecne vyhýbal a robím to do dnešných dní, nie je to moja téma, veď rozprávať sa dá aj o inom. Pre našich ľudí je politika jedným z hlavných námetov pre rozhovory, u Angličanov je to počasie. Mne sú rozhovory o počasí bližšie. Ani tam, ani tam sa veľa nedozvedám, len rozhovory o počasí nedvíhajú adrenalín a dá sa pri nich oddýchnuť. Zato eštebákov moje politické postoje intenzívne zaujímali, ako to vyplýva zo spisu, kde svojich spolupracovníkov úkolovali, aby sa ma na rôzne politické témy vypytovali a potom ich pozorovania zaznamenávali, s očividným sklamaním, lebo som si už vyvinul v sebe solženicynovský detektor a ním som spoznával ľudí, v ktorých prítomnosti o politike, ani o ničom inom, nebolo radno hovoriť.

A tak PRÍSNE TAJNÝ plán agentúrno-operatívneho rozpracúvania objekta „FILOZOF", signálny zväzok číslo 12199 zo dňa 8. februára 1979 iba rezignovane konštatuje

V súčasnej dobe objekt Štefan Vrátny pracuje ako referent plánu MTZ vo Vsl. strojárňach Košice. Medzi spoluzamestnancami sa prejavuje ako osoba uzavretá. O svojom pobyte v kapitalistickom zahraničí sa nerád zmieňuje, nie je ochotný na túto tému viesť rozhovor...

Preto bolo treba zvýšiť úsilie pri ochrane výdobytkov socializmu, pokojného života a tvorivého snaženia občanov socialistickej vlasti. Doplnok k plánu agentúrno-operatívneho rozpracovania v akcii „FILOZOF" KS ZNB, teda Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti, Správy ŠtB Košice, I. odboru, 4. oddelenia zo dňa 17. marca 1981 sa k veciam stavia principiálne (z pohľadu ideológie, ktorú mal chrániť):

Vychádzajúc zo súčasnej medzinárodnej i vnútropolitickej situácie, plánu agentúrno-operatívneho rozpracovávania objekta „FILOZOF"... je potrebné zabezpečiť zvýšenú, kvalitnú a systematickú kontrolu objekta „FILOZOF". Venovať pozornosť hlavne jeho činnosti v súčasnej dobe, vyjadrovaniu so stykom. Za týmto účelom je potrebné vykonať:

zvýšiť kontrolu činnosti objekta na pracovisku cestou TS (tajných spolupracovníkov) *„H", „L" a dôverníka „M" so zameraním sa hlavne na:*

vyjadrovanie sa objekta k súčasným politickým udalostiam /súčasná hosp. a politická situácia v PĽR (Poľská ľudová republika), *XVI. Zjazd KSČ* (Komunistická strana Československa), *voľby do zastupiteľských zborov v ČSSR/. Aké postoje objekt zaujíma k týmto udalostiach.*

Venovať zvýšenú pozornosť chovaniu, stykom a vzdiaľovaniu sa z pracoviska, ako aj účelu vzdiaľovania.

v mieste bydliska cestou TS „EKONÓM" a „RAJA" zabezpečiť pravidelnú kontrolu objekta so zameraním sa na:

jeho chovanie a vyjadrovanie sa ...

A potom nasledovala v spise séria záznamov, kde sa úkolovaní bonzáčikovia vyjadrujú k úlohám, ktorými boli pri mojom sledovaní poverení. Tak záznam z 11. januára 1980 uvádza:

S VRÁTNYM bol vedený aj rozhovor, že ako hodnotí súčasnú medzinárodnú politickú situáciu, pričom tento odpovedal, že ho to nezaujíma a nemal snahy rozvinúť rozhovor v tomto smere.

V správe KS ZNB, Správy ŠtB Košice zo dňa 18. februára 1980 sa uvádza:

V zmysle Vášho dožiadania je k navrátilcovi VRÁTNEMU Štefanovi úkolovaný TS „H", ktorý podal správu, že menovaný v značnej miere stúpol v očiach svojich spolupracovníkov. Koncom decembra 1979 mal za úlohu zorganizovať a vykonať desaťminútovku. Túto urobil vo forme kvízu s použitím diapozitívov o ČSSR. Pracovníci hodnotili túto akciu veľmi kladne.

VRÁTNY sa v januári 1980 aktívne zapojil do rozhovorov o situácii v Afganistane a o s tým súvisiacich vzťahoch medzi ZSSR a USA. Zaujal pozitívne stanovisko k ZSSR. Okrem iného uviedol k hospodárskym obmedzeniam vlády USA voči ZSSR to, že ZSSR je aj takto sebestačné vo výrobe obilovín a tieto nakupuje v USA a iných štátoch iba preto, že je to pre nich lacnejšie, ako by si ich mal vyrobiť sám.

Záznam zo dňa 29. júla1980 uvádza:

... Prameň zistil, že VRÁTNY sa rozhovorom na politické témy vyhýba i v súvislosti s OH 80 v Moskve sa vyhýba debatám na túto tému.

Potom tu mám záznam z 11. decembra 1980 nasledujúceho znenia:

... Prameň s VRÁTNYM viedol krátke rozhovory na všeobecné témy a pri tejto príležitosti nadhodil tému, ako on hodnotí súčasnú situáciu v PĽR. VRÁTNY sa k tomu skoro ani nevyjadril, odpovedal iba toľko, že on nie je kompetentná osoba tieto udalosti hodnotiť a dodal, že Poliaci si to narobili sami a preto predovšetkým záleží na nich, aby dali život do normálnych koľají...

Záznam zo 16. apríla 1981:

... V ďalšom rozhovore prameň uviedol, že sa v posledných dňoch rozprával s VRÁTNYM ohľadne volieb do zastupiteľských zborov, pričom mu položil otázku, aký je jeho názor na voľby a kedy pôjde voliť. VRÁTNY na to odpovedal, že voľby sú u nás ako na západe a že je to iba určitá formalita. Ďalej dodal, že on asi pôjde odvoliť hneď v prvý deň a dodal, že prečo by nešiel, veď ho to nič nestojí. Aj keby mal určité výhrady, tak že na tom nič nezmení. Taktiež sa vyjadril, že nemá význam o voľbách diskutovať. Ako to myslel, to prameňovi nie je známe, nakoľko sa k tejto veci už nevyjadril...

Ťažko mi po toľkých rokoch hodnotiť tieto vyjadrenia, lebo si už nepamätám kontext. S niektorými vyjadreniami by som polemizoval, či som ich skutočne tak podal a či si pramene nevymýšľali, ponechám ich, nech sa ukájajú v pocite dobre vykonanej práce. Veď eštebáci dostávali riadne zaplatené a ich donášačom sa ušlo pohostenie i odmeny. Zato očividne eštebáci boli nervózni z diania v Poľsku, lebo k poľskej Solidarite a mojím názorom na ňu úkolovali svojich spolupracovníkov najčastejšie. Napríklad záznam z 24. decembra 1981 stojí za povšimnutie a zároveň za uznanie, že eštebáci boli pilní, keď ešte aj na Ježiška neváhali sadnúť za pracovný stôl, aby zaznamenali tieto závažné postrehy.

Prameň uviedol, že v piatok minulý týždeň bol v kancelárii oddelenia dovozu ZŤS Košice, kde je zamestnaný aj navrátilec VRÁTNY Štefan. Prameň zistil, že spoluzamestnanci objekta viedli rozhovor o situácii v PĽR. Boli tam prítomní B, D, H a objekt. Bolo konštatované, najmä zo strany H, že opatrenia, ktoré vláda učinila, tým že vyhlásila výnimočný stav, boli nutné, nakoľko keby vláda zaváhala v poslednom období, tak určite by došlo k občianskej vojne v PĽR a nemusela by situáciu zvládnuť vlastnými silami. Ostatní členovia uvedeného kolektívu s týmto súhlasili, iba objekt nič neuviedol.

Vzhľadom k tomu, že sa objekt nevyjadril k uvedenému problému, tak mu zo strany prameňa bola položená otázka, že on ako skúsený človek ako pozerá na túto situáciu. Na to VRÁTNY po chvíľke odpovedal, že jeho politické problémy nezaujímajú. Potom však dodal, že podľa neho, súčasná situácia v PĽR nie je taká, ako ju opisujú naše hromadné oznamovacie prostriedky, ale že je horšia a preto normalizácia života nebude jednoduchá. Vyhlásenie výnimočného stavu zo strany vládnych orgánov bolo podľa objekta vraj určitým prekvapením pre SOLIDARITU, preto sa zdá situácia kľudná, ale že v najbližšej dobe určite dôjde ku konfrontácii medzi SOLIDARITOU a vládou. Viacej sa objekt nevyjadril a z jeho rozhovoru nebolo možno usúdiť, či tento súhlasí s opatreniami vlády PĽR, alebo činnosťou SOLIDARITY.

2/ Poznatky nás informujú o názoroch na súčasnú polit. situáciu v PĽR objekta „FIOLOZOF".

4/ Prameň bol usmernený, aby styky s objektom „FILOZOF" využil k rozhovorom o situácii v PĽR a tým skúmal aj názory a vyjadrovanie sa objekta.

Toto je azda jediné moje konkrétnejšie politické vyjadrenie v spise. Politiku som pozorne sledoval, veľa sa dalo dočítať z riadkov i medzi riadkami tlače, ktorá, bola bežne dostupná pokiaľ bola ideologicky nezávadná, slovenská, česká, ruská, východonemecká, ale aj rakúska a britská, aj keď všetko bolo, samozrejme, pod kontrolou bdelého očka straníckych ideológov. Okrem toho som sledoval aj vysielanie rádia BBC a Slobodnej Európy. V tom čase, keď vznikol tento záznam, sa v BBC a Slobodnej Európe naznačovala možnosť vojenského zásahu Sovietskeho zväzu do Poľska, podobne ako v auguste roku 1968 do Československa. Československú vládu som vnímal ako verného nohsleda, lokaja a agenta sovietskeho imperializmu (tak akosi som sa ešte na vysokej škole na predmete marxizmus-leninizmus učil o povahe štátov v rámci NATO, predovšetkým vo vzťahu k USA). Znamenalo by to našu účasť na veľmi špinavej akcii a to by bola nielen národná hanba, ale aj ľudská katastrofa, lebo Poliaci by sa sotva stiahli do defenzívy, ako sa to po auguste 1968 stalo u nás. Preto asi moja poznámka, *„... že Poliaci si to narobili sami a preto predovšetkým záleží na nich, aby dali život do normálnych koľají..."* Dôvody pre moje tvrdenie som samozrejme neuviedol. To by nebolo v normalizovanej ČSSR kóšer. Zato Poliakom som držal palce a v Solidarite som videl veľký prísľub, že sa veci začínajú hýbať aj pre nás správnym smerom. Pre mňa boli Poliaci a ich hnutie Solidarita jednoznačne svetlom na konci tunela.

18

Čudák – To vtedy, keď sa nesprávate podľa očakávaní.

Každý sme nejaký, nie každému sa ujde zvýšenej pozornosti, či už verejnej, alebo prísne utajovanej, lebo byť stredom pozornosti nemusí vyplývať z toho, akí sme, čo robíme, ale skôr z okolností, v ktorých žijeme.

Najprv niekoľko TAJNÝCH a PRÍSNE TAJNÝCH záznamov týkajúcich sa mojej osoby zo schôdzok eštebákov s prameňmi, kolegami z práce:

Prameň k objektovi ďalej uviedol, že je to dosť divný človek. Oni dvaja vychádzajú v celku dobre, no bližšie styky neudržujú, taktiež VRÁTNY neudržuje na pracovisku s nikým bližšie styky. Je to človek uzavretý a ak niekoho navštívi, tak to len po stránke pracovnej. (Záznam analyticko-informačnej skupiny zo dňa 27. apríla 1979).

Prameň na schôdzke uviedol, že sa niekoľkokrát rozprával na pracovisku s navrátilcom VRÁTNYM a vypytoval sa ho, že ako sa má, ako trávi voľný čas a pod. VRÁTNY uviedol, že je spokojný so zamestnaním, pričom podotkol, že nikdy by nechcel robiť nejakého vedúceho pracovníka, nakoľko to zaberá veľa času a potom by sa nemohol venovať turistike...(Prísne tajný záznam zo schôdzky konanej 9. januára 1980).

... Sledovaním objekta boli získané poznatky, že tento často navštevuje kostoly v Košiciach a tiež aj vedeckú knižnicu, kde číta denník PRAVDA a sleduje inzeráty. Táto jeho činnosť doposiaľ nebola objasnená...

Pre lepšie pochopenie rozpakov eštebákov pripomeniem, že PRAVDU, centrálny denník Komunistickej strany Slovenska, bežní občania málokedy čítali, a keď aj, tak len poslednú športovú stranu. Dokonca stranícke vedenie muselo dozerať na svojich členov, či si stranícku tlač odoberajú a čítajú. Zrazu sa tu vyskytol exot s pochybným pozadím, ako ja, ktorý si PRAVDU, tú komunistickú, aj prečítal. Mimochodom PRAVDA, slovenská i moskovská, sa dala nielen čítať, ale dobre slúžila pri umývaní okien na doleštenie, a našlo sa pre ňu veľmi trefné použitie aj vďaka častému nedostatku toaletného papiera.

Ale späť k tajnému záznamu:

Doterajším rozpracovaním objekta boli získané poznatky, že sa jedná o osobu vzdelanú a skúsenú, no dosť neprístupnú. Zaujímavé sa javí, že objekt prehlásil pri vyťažení, po návrate zo zahraničia, že je bez vierovyznania a pritom navštevuje kostoly a z toho dôvodu aj

v tomto smere je mu potrebné venovať pozornosť. (Plán agentúrno-operatívneho rozpracovania objekta „FILOZOF" č. 12199 zo dňa 20. februára 1980, PRÍSNE TAJNÉ)

K osobe Vrátneho prameň ďalej uviedol, že tento je svojim spôsobom veľmi divný človek, už tým, že je samotár, nemá žiadnych priateľov, ľuďom nedôveruje, každý voľný čas odchádza resp. cestuje mimo Košíc, pohybuje sa po celej republike, pestuje jogu a dokáže skromne žiť, hlavne, že je v prírode.

Prameň si u menovaného získal dôveru, ale tento doposiaľ nič viac, než musel, odpovedať na otázku, nehovoril o sebe, v podstate bežné veci. (Záznam zo schôdze kapitána ŠtB s dôverníkom konanej 3. februára 1983).

Teraz záznam z jedného rozhovoru, ako som si ho zachytil pred štvrťstoročím vo svojich poznámkach. Navštívil som dve kolegyne s kanceláriou na spoločnom poschodí, ako som občas robieval, pracovne, iba tak, pozisťovať si najnovšie podnikové klebety alebo nechať si oddýchnuť oči a myseľ od úradných spisov. Tentoraz tam sedel mladý kolega, nedávno prijatý do podniku, ktorého som dovtedy možno ani nezaregistroval. Nestihol som sa ani poriadne usadiť, keď bez akéhokoľvek úvodu spustil.

„Ste čudný človek," hovoril mi s rozhorčením v hlase a hnevom v očiach. „Keby som vedľa seba postavil tisíc ľudí, vy by ste medzi nimi nenašli páru. Ste tak čudný, až to nie je možné."

Pozeral raz na mňa, raz na svoje okolie, ako keby v ňom hľadal oporu pre svoje tvrdenie. Prísediace kolegyne sa spýtavo a zarazene dívali na mňa, na neho a ja som sa sprvoti nevedel vynájsť, či ich údiv spôsobujem ja svojim „čudáctvom" alebo rozhorčený mladý muž svojimi nezvyčajnými poznámkami.

„Veru v celom podniku sa nikto taký ako vy už nenájde. Ani v celých Košiciach. Ste jeden z milióna."

Nech bolo jeho rozhorčenie spôsobené hocičím, očividne nenachádzal slov, aby ho vyjadril. Normálne by som sa mal zdvihnúť zo stoličky a nechať ho tak, nech si hľadá spoločnosť medzi seberovnými, alebo aspoň takými, ktorí sú bližšie jeho predstavám o normálnosti. Lenže mladý muž bol z iného podnikového útvaru i z iného poschodia a ja som si pomyslel, že mám minimálne také isté právo zotrvať, ako on.

„Počujte! Máte vy vôbec priateľa v tomto podniku? Chodíte do kostola? Máte milenku? Dáte si vôbec niekedy pivo?" a ešte niekoľko osobných otázok stihol zo seba jedným dychom vychrliť a ja som sa len díval striedavo na neho a prísediace kolegyne, hľadajúc prístup k mladému nahnevanému mužovi. Už som sa azda aj mal cítiť dotknutý, ale akosi

som sa nevedel nahnevať. Jeho úprimnosť mi to nedovolila a pojašenosť, z ktorej som ho v duchu obvinil, som bral ako poľahčujúcu okolnosť.

„Tak čo! Chodíte do kostola?" takmer vyštekol nástojčivo a ja som mu azda už mal odvrknúť, čo vás do toho', lenže navzájom sa urážať, aká by to bola úroveň. Naviac boli sme v spoločnosti kolegýň, na ktorých mi tiež záležalo.

„Nuž priateľov mám, možno aj tu, v podniku, závisí od toho, ako priateľstvo vnímate. Ale tu chodím predovšetkým pracovať. Okrem toho mám dosť náročný referát a nenecháva mi priestor pre rozvoj mimopracovných vzťahov v rámci podniku, ak to máte na mysli, že priateľstvo znamená. Zato na ústretovosti kolegov mi záleží, a aj ju nachádzam, i keď sa to nie vždy premieta do mojich predstáv o priateľstve."

Hovoril som zámerne pomaly, možno trochu zložito, nechávajúc dlhé odmlky medzi vetami, ba dokonca aj čiarky som zdôrazňoval tak, ako keby som v základnej škole na hodine literatúry čítal úryvok z nevydarenej poviedky slovenského spisovateľa. Videl som, že bol celý nadržaný ma znosiť, poprípade mi aj do reči skočiť, len aby dostal zo seba dusené vášne. Nech ich už motivovalo čokoľvek.

„Aj do kostolov chodievam a videl som ich azda viac, než rímsky pápež," zmnožením ich počtu dávajúc najavo, že mne, s povesťou turistu a milovníka umenia, ide pri návštevách toľkých kostolov o niečo iné, než len o modlitbu, ktorú možno odriecť hocikde.

„Nuž a či mám milenku, to si myslím, že je niečo, o čom sa nevypráva. To si nechávam pre seba. K tomu pivu iba toľko, že mi veľmi nechutí. Ani alkoholikom nie som. Možno v našom prostredí nezvyčajné, ale azda prípustné."

Sotva sa mu moja odpoveď pozdávala, ale to už prudko vstal a odišiel z kancelárie. Tuším to bola moja prítomnosť, čo na neho, neviem prečo, tak neznesiteľne doliehala.

„Vyslúchal ťa tu ako nejaký žandár a ty si mu tak slušne a pokojne odpovedal. Ja by som mu len tak ľahko takéto poznámky neodpustila," povedala tá temperamentnejšia z oboch kolegýň, ale ja som len mávol rukou a krátko na to sa pobral za svojou prácou.

Zanedlho som sa dopočul, že môj zvedavý mladý súdruh kolega odišiel z podniku a našiel si prácu u akejsi firmy vykonávajúcej stavebné práce v Sovietskom zväze. Jeho otázky sa podozrivo prelínajú s tými, ktorými úkolovali eštebáci svoje pramene, aby si na mne všímali. Ešte prv než odišiel z podniku, sme sa niekoľkokrát stretli, vždy spomalil, významne sa na mňa pozrel a dôrazne pozdravil „dobrý deň pán Vrátny." Ja som mu len odzdravil, šiel ďalej a nechal ho, aby si cesty životom hľadal aj bez mojej priamej súčinnosti. Rozhovor sa udial síce ešte pred nežnou, ale v tom čase už v Sovietskom zväze

zúrila perestrojka a eštebáci-profíci, ak ma náhodou na ulici v meste stretli, odvrátili hlavu, zmenili smer, zrýchlili krok a doslova mi zmizli z dohľadu. Jeho meno si už nepamätám. Nedivil by som sa, keby som ho našiel v registračných protokoloch eštebé vedeného ako dôverníka, či agenta. Alebo dostal jednorazový úkol ako podmienku k tomu, aby sa dostal von zarobiť si v rámci montážnych prác na širokých sovietskych pláňach. Na také miesta mohla byť tlačenica a eštebáci ju radi využívali. Niekedy podobne sa zaväzovali kandidáti a členovia strany, ale to v mojom podniku už asi nie, lebo podnikové a stranícke vedenie vedelo, že ma nehodno provokovať. Ostatne nepochopenie či latentná agresivita voči ‚iným' než ‚my' je bežná a nemusí byť politicky motivovaná. Dodám ešte, že z obdobia, keď sa rozhovor udial, mi eštebáci spis stihli hneď po nežnej zničiť, takže priestor pre ďalšie špekulácie je otvorený. Možno v ňom boli aj od neho poznámky takéhoto typu: *Je to človek uzavretý a ak niekoho navštívi, tak to len po stránke pracovnej.* Pre mňa nebol typom človeka, s ktorým by som sa snažil utužovať vzťahy. Nech sa nehnevá.

Nedávno som si posedel so susedou.

„Chlap ako vy? Jeden zo sto. Ba čo, jeden z tisíc! Jete si svoje kašičky s mrkvičkou, chodíte v jednom svetri, kým ho nezoderiete ..." začala.

„Veď hej, ale si ho pravidelne periem."

„No, aspoň že to. A ten nemožný bicykel! To si neviete kúpiť niečo novšie? Na takom sa už dnes nik nevozí. Musí mať už aspoň tridsať rokov!"

„Nepreháňajte suseda, iba dvadsaťosem! A keby ste vedeli, koľko radosti mi za tie roky priniesol! Neodpustil by mi, keby som ho dal do šrotu. To si skutočne nezaslúži!"

„A čo si konečne nenájdete dajakú babu. Ešte aj deti by ste stihli mať. V dnešnej dobe nevadí, že ste už penzistom. Gott bol starší ako vy, keď sa ženil, a už má ďalšie decko. Komu chcete všetky tie peniaze zanechať."

„Ja nie som Gott. Ktorá by ma, prosím vás, chcela."

„Veru hej, keď ste taký čudák!"

Chvíľu sa ošívala a dodala. „Prepáčte, nechcela som to tak povedať. Ušlo mi."

19

Výlet do Prahy, dovolenka na Šumave – Kŕdle eštebákov sa prechádzali so mnou v Prahe a v Južných Čechách.

Turistický oddiel v Košiciach, ktorého som bol členom, organizoval štvordňový kultúrno-poznávací zájazd do Prahy. Boli sme väčšia skupina, a keď sme sa v Prahe stretli s našimi partnermi, ktorí nás mali po Prahe sprevádzať, zrazu som zacítil, že čosi nie je v poriadku. Motal sa tam akýsi chlapík, ktorý mi nerezal. Odvtedy uplynulo niekoľko desaťročí, a tak nepôjdem do podrobností, aby som neupadol do podozrenia, že fabulujem. Stačí povedať, že na mňa vyžaroval negatívnu karmu, ja som zareagoval impulzívne a od skupiny odišiel.

Zvyšok výletu som strávil samostatnou prehliadkou Matky miest, ale aj niektorých známych historických lokalít mimo Prahy, ako gotický hrad Karlštejn, známy kláštor v Zbraslavi... Aj som si v duchu vyčítal, že som opustil ostatných oddielových kolegov, lebo to sa nerobí. Keď už som sa vybral so skupinou, mal som sa jej aj držať. Dokonca som uvažoval, či si náhodou nenamýšľam a netrpím stihomamom, a začínam vidieť eštebácke tiene aj tam, kde nie sú, ale spis moje pochybnosti jednoznačne vyvrátil.

Záznam zo spisu hovorí k udalosti nasledovné:

Prameňom bolo zistené, že v polovici mesiaca december 1979 vycestovalo celkove osemnásť peších turistov organizovaných v TJ Lokomotíva Košice do Prahy. Z uvedeného počtu sa stáli prameňovi známe tieto mená: ... Mená ostatných účastníkov nebolo možné zistiť, nakoľko títo boli uvedení len počtom. Účastníci boli rozdelení do štyroch skupín nasledovne: ... O tom, či cestovala každá skupina zvlášť prameňovi není známe. Prameň je toho názoru, že rozpis do jednotlivých skupín bol uskutočnený za účelom poskytnutia zľavy cestovného, nakoľko pri počte viac ako päť účastníkov, jeden z počtu musí byť zamestnancom železnice. Mená ostatných účastníkov je možné zistiť na prevádzkovom oddiely ČSD v Košiciach, kde sa má nachádzať súpis...

6. S poznatkami bol predom uzrozumený riadiaci orgán akcie s. J. Záznam bol napísaný na základe jeho dožiadania. K osobe R bolo zistené, že sa nejedná o Michala, ako uviedol prameň, ale Martina, ktorý je uvedený v bode 5. Ináč je možné považovať poznatok za pravdivý, nakoľko VRÁTNY skutočne uskutočnil cestu v mesiaci december do Prahy, čo bolo overené u s. J.

II. S-SNB , 8.odb.,2.odd.,
operativní útvar StB

Čj.: OS-00864/8-2/79

Přílohy:

Schvaluji:

Tuidlej, 22.11.79
(Funkce, hodnost a příjmení se vypisuje též strojem)

Dne 21.11.1979

~~PŘÍSNĚ TAJNÉ!~~

22 listop 1979

Federální ministerstvo vnitra
Došlo 22 listop 1979
Čj. S1-00777/02-8-79/264
Přílohy

Návrh na sledování

Žádám o sledování v akci (krycí název) " FILOZOF"

číslo a druh svazku s ignální svazek č.sv.12199

důvod rozpracování trestná činnost dle § 105 tz.,

po dobu 2 dnů, počínaje dnem 22.11.1979 od hodin.

Jméno Štefan příjmení VRÁTNÝ narozen 23.12.1946

národnost slovenská st. příslušnost ČSSR stav svobodný

zaměstnán ZTS Košice

majitel vozidla SPZ typ garážuje

bytem Košice, Třída SA 43

Za akci odpovídá a osobně projedná s. npor. ing. Mackerle Václav

bude k dosažení na telefonní lince kl. 173

Zastupuje s. npor. Vintr Vlastimil č. telefonu 662

Důvod a cíl sledování: Důležité údaje pro přípravu sledování, předcházení, zabránění, odhalování a dokumentaci trestné činnosti vzhledem na dosažení cíle sledování, zejména předpokládaná činnost osoby, známé nebo předpokládané styky, rod. příslušníci ap.

- zajištění kontroly pohybu objekta během jeho pobytu v Praze ve dnech 22 - 23.11.79,
- zjištění a ustanovení styků objekta
- fotodokumentace

Podpis operativního pracovníka npor. ing. Mackerle Václav

Doporučuji: Zást. nač. 8. odboru dne

II.S.SNB - Ppłk. ŠVADLENKA Frant. dne

dne

(Uvádí se funkce, hodnost, jméno a příjmení)

ZBER SLOVENSKÝCH ARCHÍVNYCH FONDOV
Zrušenie bezpečnostných zložiek podľa zákona č. 1/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov

Prameň sa mýli, akcia nebola v decembri ale v novembri, pražskí eštebáci boli včas aktivizovaní a pripravení na ‚fofry' s FILOZOFOM, a tak teraz môžem citovať z dokumentu označeného ako MIMO PORADIA! PRÍSNE TAJNÉ z 20. novembra 1979 zaslaného Správou štátnej bezpečnosti Košice pražským kolegom:

Agentúrnou cestou bolo zistené, že VRÁTNY Štefan, nar. 23.12.1946 v Trenčíne, čsl. štát. prísl., zamestnaný v ZŤS Košice, bytom Košice, Tr. SA 43, navrátilec z KZ, je nami rozpracúvaný v akcii „FILOZOF", reg. 12199 pre podozrenie z trestnej činnosti podľa § 105 tr. zák., pocestuje dňa 21.11.1979 vo večerných hodinách z Košíc do Prahy. V Prahe sa má zdržať v dňoch 22.-23.11.1979. Účel jeho cesty však doposiaľ nie je známy.

Počas cesty z Košíc do Prahy bude jeho kontrola zabezpečená pracovníkmi 4. odboru Správy ŠtB Košice.

Z uvedených dôvodov žiadame zabezpečiť jeho kontrolu pracovníkmi IV. Správy ZNB Praha počas jeho pobytu v Prahe a okolí v uvedených dňoch.

Činnosť objekta je známa 8. odboru II. Správy ZNB Praha, kde má byť založený kontrolný zväzok.

Váhal som, či nemám radšej len vybrať niekoľko odstavcov z dvadsaťpäť stránkového dokumentu (bez fotodokumentácie), aby som poskytol príchuť, o čom moje sledovanie v Prahe bolo. Lenže nemôžem si pomôcť, mne táto časť spisu občas pripomína Dostojevského, ako som sa v očiach usilovných eštebákov nerozhodne a blúdivo šuntal po veľkomeste, aj keď na rozdiel od Raskolnikova som dostal trest bez toho, aby som spáchal zločin, a kde-tu ma napádajú kafkovské pocity, aj keď ich momentálne neviem adekvátne vyjadriť. A tie scénky, ako ich vnímali moji eštebácki nohsledi na Starom židovskom cintoríne a v kostole sv. Mikuláša, by mohli predstavovať základnú osnovu pre ďalšiu verziu Drakulu. Záznam si zaslúži, aby bol zreprodukovaný ako celok. Uvažoval som, že pre uľahčenie slovenskému čitateľovi preložím správu o sledovaní do slovenčiny, ale potom som si povedal nie, nesmiem, musím prispieť do českej literatúry tým, že zabránim, aby tento klenot českého písomníctva z epochy radostného budovania reálneho socializmu upadol do zabudnutia kdesi v *Archívech bezpečnostních složek*.

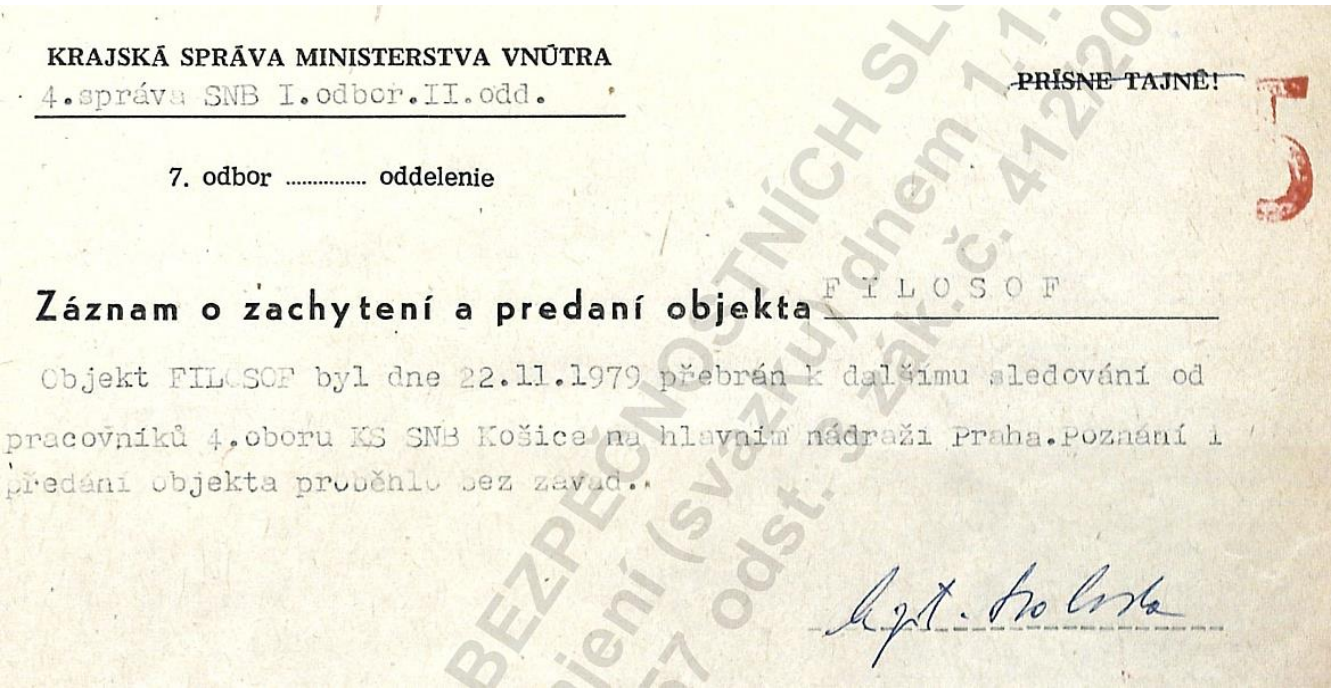

KRAJSKÁ SPRÁVA MINISTERSTVA VNÚTRA
4.správa SNB I.odbor.II.odd.

~~PRÍSNE TAJNÉ!~~

7. odbor ..... oddelenie

Záznam o zachytení a predaní objekta FILOSOF

Objekt FILOSOF byl dne 22.11.1979 přebrán k dalšímu sledování od pracovníků 4.oboru KS SNB Košice na hlavním nádraží Praha.Poznání i předání objekta proběhlo bez závad.

A tak môže začať v kompletnom pôvodnom znení

Akce: FILOSOF

Zvláštní poznatek: tr. čin dle § 105 tr. zák. (Vyzvedačstvo)

Účel sledování: Objekt přijede do Prahy v ranních hodinách 22.11.79 rychlíkem z Košic. Objekta budou doprovázet orgáni KS SNB Košice. Odjezd z Košic a popis orgánů, kteří budou objekta doprovázet bude včas sděleno KS SNB Košice.

Cíl sledování: Zajištění kontroly objekta a jeho pohybu v Praze, kde bude od 22,11,1979 do 23.11.1979.

Zjišťování činnosti

Zjišťování styků a navštívených adres

Provádění veškeré jeho činnosti fotodokumentací

KRAJSKÁ SPRÁVA MINISTERSTVA VNÚTRA *PRÍSNE TAJNÉ*

4.správa SNB I.odbor, II.odd.

ARCHÍV BEZPEČNOSTNÝCH SLOŽIEK
Archívny fond (súbor) dnem 1.1.2
ustanovení § 5 ods. 3 zák. č. 412/2003

MINISTERSTVO VNITRA
VII. správa

Odbor .....

PŘÍSNĚ TAJNÉ!

149-60

Záznam o zachycení a předání objekta

zajat. 21.00 hod. R-128 expres

1 vagon za polovinu vozu č. 11

pět osob obsaz. (~~[illegible]~~)

oblečen.

mohutná obnošená kožichu

černá 3/4 zimník s límcem

šedé kalhoty, hnědé polobot

hnědá aktovka, hnědá aktovka opasten

Výpověď

1.) 26 let silnější (hezké) hnědý hladký holič
hnědý kabát, hnědé kalhoty, černé polobot
vlasy bude mít na levém oku (lepení)

2.) 22 let černé kalhoty, hnědé polobot
hnědý svetr (slabší postavy) hnědé
vlasy nezpuštěné.

Pasy, velké zuby na spodní čelisti.

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK
usnesení utajení (§ 4 zákona č. 412/2005 Sb.) ... 1. 2008 podle

17

2

Akce : F I L O S O F

Štefan V R Á T N Ý
nar. 23.12.1946
národnost Slovenská
svobodný
bytem třída Sovětské armády 43 KOŠICE

Zvláštní poznatek: tr. čin dle § 105 tr.zák.

Účel sledování: Objekt přijede do Prahy v ranních hodinách 22.11.79 rychlíkem z Košic. Objekta budou doprovázet orgáni KS SNB Košice.
Odjezd z Košic a popis orgánů, kteří budou objekta doprovázet bude včas sděleno KS SNB Košice.

Cíl sledování: Zajištění kontroly objekta a jeho pohybu v Praze, kde bude od 22.11.1979 do 23.11.1979.
zjišťování činnosti
zjišťování styků a navštívených adres
provádění veškeré jeho činnosti Fotodokumentací

Akce probíhá pro 2. správu 8. odbor, 2. oddělení
Za akci zodpovídájí OP MACHERLE Václav 173
VINTER Vlastimil 662

Odjezdy vlaků z KOŠIC	Příjezd do PRAHY	
20,33	07,03	HL.nádr.
21,00	08,00	-"- — 100 min zpoždění
22,00	10,32	-"-
01,00 mezinár.	11,35	-"-

FILOSOF – ubytován – ZBRASLAV
+ pobočník z dopoledne
ul. U Lékárny
„Turistická ubytovna" 2. poschodí
ZA budovou kina
bez cílů

zavazadlo z HL. nádraží vyzvednuto!
Vomáčka

Záznam o zachytení a predaní objekta *FILOSOF*

Objekt FILOSOF byl dne 22.11.1979 předán dalšímu sledování od pracovníků 4.odboru KS SNB Košice na Hlavním nádraží Praha. Poznání i předání objekta proběhlo bez závad.

Akce FILOSOF – sledování *Praha dne 22.11.1979*

V 07.00 hodin bylo započato se zachytáváním FILOSOFA na Hlavním nádraží.

V 10.35 hodin přijel na Hlavní nádraží vlak č. 128, který měl 140 min zpoždění. Z prvního vozu vlaku vystoupili dva pracovníci 4. odboru KS SNB Košice, od těchto bylo převzato sledování FILOSOFA, který také přijel uvedeným vlakem. FILOSOF byl oblečen v černý kabát s páskem, tmavé kalhoty, hnědé boty, na hlavě měl hnědou čepici so štítkem, v ruce nesl hnědou aktovku. Spolu s ním přijela skupina asi 15-ti turistů. Všichni odešli k východu z nástupiště po schodech k nádražní hale. / B51, 55/ Zde na ně čekal muž, který celé skupině turistů vysvětlil program třídenního zájezdu v Praze. Poté všichni odešli k úschovně zavazadel, kde vešli do místnosti č. 6 a uložili si zde zavazadla. /B58/ Asi po 5 minutách opustil místnost úschovny FILOSOF a odešel přes halu k bezpečnostním schránkám a prohlížel si schránky od č. 28 do č. 40. Aniž s některou schránkou manipuloval odešel zpět ke skupině turistů, kteří mezitím také úschovnu opustili. Většina turistů ponechala v úschovně svá zavazadla a také FILOSOF nechal v úschovně uvedenou aktovku a v ruce nesl pánský skládací deštník. Před úschovnou zavazadel zůstala celá skupina asi 5 minut stát a bavili se o svém programu v Praze.

V 10.53 hodin skupina spolu s FILOSOFEM odešli k východu z nádražní haly, budovu nádraží opustili a přes Vrchlického sady odešli do ulice Washingtonovy. Touto pokračovali až k Domu potravin na Václavské náměstí. Zde se zastavili a pozorně poslouchali uvedeného muže /průvodce/, který jim vyprávěl o historii Václavského náměstí /B 75, 42/

V 11.02 hodin odešli dolů po Václavském náměstí až k Mléčnému baru na rohu s ulicí Opletalovou. Zde se celá skupina zastavila a průvodce jim opět něco vyprávěl. Asi po 2 min odešli dále přes ulici Opletalovou po Václavském nám., až k hotelu Jalta /B64/ Zde přišli na kraj chodníku a FILOSOF se od celé společnosti oddělil. Po přechodu přešel na druhou stranu Václavského náměstí a na rohu s ulicí Štěpánskou zašel…

V 11.10 hodin do prodejny Kniha. /B 75/ Po dvou minutách prodejnu opustil /uvnitř bez kontroly/ a pokračoval volnou chůzí dolů po Václavském náměstí až na roh s ulicí Vodičkovou, kam zabočil. Vzápětí se vrátil zpět na Václavské náměstí prošel podchodem a s pasáže Alfa odešel dále po Václavském náměstí až k hotelu Družba, kde zašel do bufetu.

/B57/ Postavil se u pultu s teplým jídlem a koupil si jednu polévku a dvě housky. S jídlem odešel k pultíku, kde se najedl.

V 11.23 hodin FILOSOF bufet opustil a odešel dále po Václavském nám. Kolem Domu obuvi až na slepý konec chodníku, kde se otočil a vrátil se zpět k Domu obuvi. Odtud zašel do podchodu stanice metra „Můstek". /B 64, 43/ Odešel přes halu k prodejně PNS kam zašel. Přes výlohu bylo zjištěno, že si zde prohlíží a vybírá pohlednice Prahy. Po chvíli aniž něco koupil prodejnu opustil, po schodech vyjel do ulice 28. října a zašel do prodejny Kniha. Kontrolou přes výlohu bylo zjištěno, že se zastavil u pultu s pohledy a prohlížel si vystavené série pohlednic. Jednu sérii uvedených pohlednic si FILOSOF koupil a po zaplacení prodejnu opustil. Ulici 28. října vešel do podchodu, ze kterého vyšel do ulice na Příkopě. /B 58, 43/ Ulicí Na Příkopě odešel na úroveň Dětského domu, zde se potkal se skupinou uvedených turistů se kterými přijel. Chvíli se bavili a …

V 11.42 hodin se s nimi FILOSOF opět rozloučil a sám odešel dále ulicí Na Příkopě až k prodejně Kniha, kam vešel. /B 43/ Zde si koupil skládací plán Prahy, zaplatil a prodejnu opustil. Ulicí na Příkopě došel na křižovatku u Prašné brány, přešel vozovku prohlédl si panorama Prašné brány a poté se vrátil přes vozovku zpět. Zabočil do ulice Celetné, kterou prošel na kraj Staroměstského náměstí, kde odešel k Týnskému chrámu. Cestou v ulici Celetné FILOSOF dvakrát sáhl do levé kapsy, vyndal z ní ruku, podíval se do dlaně /co v ní bylo nebylo zjištěno/ a ruku dal zpátky do kapsy. Po chvíli ruku z kapsy vyndal. U vchodu do Týnského chrámu se otočil a vrátil se zpět do ulice Celetné. Touto odešel k bočnímu vchodu do uvedeného chrámu a zkoušel zdali je chrám otevřen. Po zjištění, že je uzavřen vrátil se zpět ulicí Celetnou na Staroměstské náměstí /B 64/ V tomto prostoru se v této době pohyboval muž asi 40 let starý, asi 180 cm vysoký, střední postavy, byl oblečen ve světlý koženkový tříčtvrteční plášť, tmavé kalhoty, hnědé boty. /provedena fotodokumentace/ Jeho pohyb byl totožný s pohybem FILOSOFA. FILOSOF přešel přes Staroměstské náměstí k orloji, procházel se mezi čekajícími turisty a prohlížel si budovu radnice. Před 12. hodinou odešel před hlavní vchod radnice, kde se postavil asi ve vzdálenosti 2 m čelem ke vchodu a něco si zde prohlížel. V této době byl v tomto prostoru sám, neboť ostatní lidé čekali na odbití orloje na vzdálenějších místech. Těsně před odbitím orloje se vrátil zpět mezi lidi a díval se na orloj. Po odbití se vrátil zpět ke vchodu do radnice, poté k portálu s orlojem, který si zblízka prohlédl. /B 51, 58/

V 12.05 hodin FILOSOF pomalou chůzí odešel přes Staroměstské náměstí do ulice U radnice kde si opět sáhl do levé kapsy a vyndal z ní něco v dlani. Po chvíli bylo zjištěno, že na složeném plánu Prahy, který držel v ruce má položenou kartičku a tuto si prohlíží. /B 75/

Poté kartičku uložil zpět do levé kapsy a odešel ke vchodu do kostela Sv. Mikuláše, kam vešel. V této době stál venku nedaleko od vchodů do kostela muž, do zjištění…

FUK. Byl asi 45 roků starý, 165 cm vysoký, střední postavy. Na hlavě měl hnědou kostkovanou čepici, oblečen byl ve skořicově hnědý kabát, tmavé kalhoty hnědé boty. FUK zašel …

V 12.08 hodin bezprostředně za FILOSOFEM do kostela. Zde prošel vestibulem, zavřel za sebou dveře a udělal asi dva kroky směrem doprava od vchodu. V této době byl FILOSOF taktéž vpravo od vchodu opřen o zábradlí vedle kropenky. V této době vešel do kostela další návštěvník /orgán B 75/. Jakmile toto FUK uslyšel, rychle se otočil, trhl sebou a podíval se na FILOSOFA. Vzápětí změnil směr pohybu a od objekta prudce odešel /poté asi 1 minutu bez kontroly/ Po této době přišel FILOSOF od prostoru kropenky k zadním lavicím chrámové lodě. Zde zůstal chvílí stát. Poté kostelem prošel k oltáři, otočil se a vrátil se zpět k východu, kterým kostel opustil

v 12.12 hodin. FUK po celou tuto dobu zůstal stát v prostoru kropenky a kostel opustil až po odchodu FILOSOFA. FILOSOF odešel /B 58, 57/ ulicí U radnice do ulice Maiselovy, kde u domu č. 25 se zastavil u prodejny Tabák a prohlížel si její výlohu. Po minutě odešel dále k domu č.p. 63/10 –B kde je Židovské muzeum – Maiselova synagoga. Zde se zastavil u vchodu a před sklem vývěsky si upravil vlasy. Poté vstoupil do uvedené budovy. Zamířil k pokladně kde si koupil vstupenku do celého areálu Židovského muzea. Od pokladní obdržel český překlad průvodce a odešel k vytrinám v první místnosti muzea. /B 58/ Takto prošel i druhou místnost, prohlédl si pozorně vystavené exponáty a vrátil se zpět do první místnosti, kde si ještě jednou prohlédl několik vitrín. Poté vrátil český překlad průvodce pokladní a odešel do ulice Maiselovy. Touto došel na křižovatku s ulicí Širokou do které zabočil. Vzápětí se vrátil do ulice Maiselovy kterou došel k další částí areálu Židovského muzea. Zde při příchodu obdržel opět psaného průvodce a uvedené muzeum si prohlédl, poté odešel k hlavní místnosti synagogy /uvnitř bez kontroly asi 2 minuty/ pozdější kontrolou bylo zjištěno, že FILOSOF si tuto místnost prohlíží. Asi po 1/2 minutě tuto místnost opustil a odešel zpět do ulice Maiselovy, dále …

V 12.35 hodin bylo sledování FILOSOFA předáno střídajícím pracovníkům.

II.

Objekt byl pod stálou kontrolou pracovníků mimo míst uvedených ve zprávě. Během pohybu byl objekt pozorný k okolí. Bylo vidět, že Prahu částečně zná. Jednání FILOSOFA i FUKA bylo v kostele nepřirozené a po vejití pracovníka bylo vidět, že se FUK viditelně ulekl. FUK se také nevěnoval vnitřku kostela ale díval se pouze do směru, kde stál FILOSOF. Zda došlo k osobnímu kontaktu nebylo zjištěno. Z tohoto důvodu bylo přikročeno k zjišťování FUKA.

Oblečení pracovníků:

B 51 S prostovlasý, zelený kabát, šedé kalhoty, hnědé boty. /tmavá čepice, brýle, hnědá taška/

(Zoznam obsahuje osem pracovníkov s kódovým číslom , menom, oblečením v zátvorke pravdepodobne náhradné vrchné ošatenie na pomýlenie triedneho nepriateľa).

Styk: 1x – bude zjištěn

Auta:	*modrá R 16*	*SPZ*	*ABI- 93-48*	*Ujeto*	*91 km, s. K, s. H*
	bílí Fiat 131		*AZ- 76-29*		*45 km s. K, S*
	žluté Žiguli		*AU-68-57*		*46 km, s. I, Z*

Technické prostředky:

8x F, 2x otevřené foto, 3x K1.

FOTO:	*s. Z*	-	*3x předpokládaný styk ul. Celetná*
	s. I	-	*5x styk FUK ul. Dlouhá*
	s. Š	-	*3x FILOSOF + skupina turistů před d. potrav.*
	s. H	-	*vstupenka Státní Židovské muzeum 5.-*

V 12.35 hodin bylo převzato sledování FILOSOFA v ul. Maislové. FILOSOF pokračoval po ul. U starého hřbitova, kde se zastavil u vchodu na Židovský hřbitov. Pak přistoupil k pokladně a vyzvedl si tištěného průvodce. Vešel do prostoru hřbitova, zůstal stát vpravo od vchodu a pročítal si text o historii uvedeného hřbitova. V tuto dobu kolem něho procházela početná skupina zahraničních turistů, která hřbitov opouštěla. FILOSOF po jejich odchodu odešel od vchodu po cestičce vpravo až ke hřbitovní zdi. Zde u rohu zdi se krátce zastavil a pak pokračoval vlevo podél ní. Došel až k místu, kde je na zdi připevněna tabulka s označením hrobu, který je umístěn naproti: Jehuda syn Beccalela – rabbi Löw. FILOSOF si přečetl tabulku a přistoupil k uvedenému hrobu, který má dva vysoké náhrobní kameny z růžového mramoru a mezi nimi kamennou desku. Zády ke zdi se FILOSOF posadil do dřepu a jen částečně bylo vidět, jak jakoby hrabe pravou rukou po zemi u paty pomníku. Asi po třech vteřinách si poposedl v dřepu více vlevo a nebylo vidět co dále dělá. Po dalších asi třech vteřinách obešel hrob zleva, opět si sedl do dřepu, čelem ke zdi, nahýbal se nad kamennou desku a levou rukou přes ní sahal. Přes druhý náhrobní kámen tohoto hrobu nebylo přesně vidět co dělá. Asi po dvou minutách vstal a přitom pravou nohou jakoby kopal do země vedle hrobu, kde je na zemi položená dřevěná podložka ve tvaru žebříku. Podložka má

patrně zabránit boření se do bahnité zeminy. Na tomto hrobě i na dalších jsou naskládány menší kameny a kaménky, které tam dávají návštěvníci hřbitova. FILOSOF se poté vrátil na cestičku ke zdi, prošel kolem uvedeného hrobu a za ním hned odbočil na cestičku vlevo, kterou se vrátil v …

12.42 hodin směrem ke vchodu. Pak odbočil vpravo kolem budovy a bez kontroly pokračoval do zadní částí hřbitova. V tuto dobu nebyli v prostoru hřbitova žádní návštěvníci. Objekt nebyl v zadní části hřbitova dále pod kontrolou, vzhledem k tomu, že byl střežen hrob u kterého byla popisovaná činnost. Po pěti minutách se FILOSOF vrátil ze zadní části hřbitova zpět a v .....

V 12.50 hodin hřbitov opustil. U pokladny odevzdal tištěného průvodce a odešel ulicí U starého hřbitova, směrem k ul. Maislové. Po několika krocích se otočil a šel zpět k Židovskému hřbitovu, kde vpravo vedle vchodu zašel do výstavní síně. Nebyl zde pod kontrolou.

V 13.00 hodin opustil výstavu, v ruce měl deštník a plán Prahy. Odešel ul. U starého hřbitova, přes Maislovou do Pařížské, kde přešel na druhá chodník a pokračoval ul. Širokou do Vězeňské, kde přistoupil ke dveřím kostela U sv. Ducha a pokoušel se je otevřít. Jelikož bylo zavřeno, obcházel kostel a zkoušel otevřít i další dveře. Pak šel dále ul. Vězeňskou, kde .....

V 13.07 hodin zašel v domě č. 1 do Muzea synagogálních textilií, kde nebyl pod kontrolou. (K-28, 56)

V 13.15 hodin opustil FILOSOF uvedené muzeum, odešel zpět ul. Vězeňskou, do ul. Široké, kde na rohu ul. Pařížské zašel do prodejny Mléčné lahůdky. Zakoupil si kakao a dva rohlíky, které u stolku snědl. (Výlohou K-25) Po pěti minutách vyšel a pokračoval ul. Pařížskou, nám Curieových na Dvořákovo nábř., po kterém pokračoval až k dětskému hřišti, kde se otočil a šel rychlou chůzí po Alšově nábř., Veleslavínovou, zadem do Platnéřske a dále ulicí Křižovnickou na Křížovnické náměstí. (K-21) Pokračoval na Karlův most, kde vlevo pod mosteckou věží se krátce zastavil a díval se zpět. Pak odešel na most, přecházel z jedné strany na druhou a vždy se díval za sebe. Takto došel na konec mostu a pokračoval ul. Mosteckou, po pravém chodníku až k Malostranskému nám., (K-28, 25) kde přešel vlevo pod podloubí. Odešel k přechodu přes Karmelitskou, přešel na druhou stranu a zůstal stát. Chvíli se díval do plánu Prahy a pak pokračoval podloubím na horní část Malostranského nám. kde .....

V 13.48 hodin zašel do chrámu sv. Mikuláše. Po malé chvílí bylo zjištěno, že prošel po levé straně chrámu až k hlavnímu oltáři a zastavil se zde. Prohlížel si asi 3 minuty oltář z tohoto

místa. Pak se stejnou cestou vracel zpět a rozhlížel se po kostele. V tuto dobu byl v opačné pravé části kostela prováděn úklid a v kostele byly celkem 4 starší osoby. (K-26) v ...

*13.53 hodin opustil FILOSOF chrám sv. Mikuláše a pokračoval po horní části Malostranského nám,, přešel na druhou stranu a šel ul. Zámeckou, kde odbočil směrem k Zámeckým schodům. Asi po 20 m se zastavil a šel zpět do ul. Thunovské kde zašel do brány BVV (*Britské velvyslanectví). *Rozhlížel se zde a dále nebyl asi 4 vteřiny pod zrakovou kontrolou. Poté vyšel z brány do ul. Thunovské, kterou pokračoval směrem dolů. Odešel ul. Sněmovní na Malostranské nám. a pokračoval nahoru do ul. Zámecké. Asi v druhé třetině ulice se zastavil na levém chodníku a díval se chvíli na protější dům. Pak pokračoval dále ul. Zámeckou, (K-26) na Zámecké schody. Při stoupáni do schodů se třikrát otočil za sebe (K-28) Nad schody zabočil vpravo do výklenku a chvíli zde stál. Poté pokračoval v chůzi na Hradčanské nám., odešel k hlavní bráně, a pozoroval přísl. VB, kteří tudy neumožnili vstup do Hradu a návštěvníky posílali postranním vchodem, směrem k restauraci Na baště. Poté tímto vchodem vešel FILOSOF do Hradu. Pokračoval na 2. nádvoří, kde ……*

V 14.10 hodin vešel do Klenotnice. Po malé chvíli bylo zjištěno, že FILOSOF stojí v chodbě před pokladnou a prohlížel si vitríny. Poté si zakoupil vstupenku a pokračoval v chůzi ve směru prohlídky. Prohlížel si podrobně vystavené exponáty a o své okolí nejevil zájem. Byli zde pouze 4 návštěvníci. (K-26)

V 14.23 hodin opustil FILOSOF Klenotnici a pokračoval přes 2. nádvoří ba 3. nádvoří, kde vešel ke vchodu chrámu sv. Víta a prohlížel si vitríny s informacemi o bohoslužbách. Poté vešel dovnitř…..

V 14.25 hodin. Procházel se chrámem a prohlížel si jednotlivé oltáře. Připojil se k výpravě školních dětí a naslouchal výkladu jejich průvodce. Poté se od výpravy odpojil a zakoupil si vstupenku do prostoru hrobek českých králů, které si pak prohlédl a vyšel zpět do chrámové lodi. Procházel kolem dokola chrámem a vždy se připojil k některé výpravě turistů a poslouchal výklad průvodců. Naslouchal delší dobu výkladu v německém jazyce a krátce v anglickém. (K-21, 23).

V 15.05 hodin opustil chrám sv. Víta a zašel vedle na WC, kde nebyl pod kontrolou. Po chvíli vyšel a pokračoval přes 3. Nádvoří, kde se opět připojil k výpravě a poslouchal výklad. Se žádným z členů výpravy se nebavil a postával vždy mírně opodál. V ……

15.15 hodin zašel do Starého paláce, kde je stálá výstava: Češi a Slováci v dávné minulosti. Uvnitř nebyl pod kontrolou. Po osmi min. Vyšel a odešel na nádvoří U sv. Jiří, kde zašel do vchodu výstavy obrazů a vzápětí vyšel ven. Pokračoval až do Zlaté uličky, kterou prošel na

konec a zakoupil si vstupenku do Daliborky a vešel dovnitř. Nebyl dále pod kontrolu. Během 5 minut vyšel a zběžně si prohlížel domky ve Zlaté uličce. Dovnitř nezašel. V ……

15.45 hodin vyšel ze Zlaté uličky, odešel ulicí Jiřskou směrem dolů, po několika krocích se zastavil a díval se do svého plánu Prahy, pak se obrátil a šel zpět ulicí Jiřskou, přes všechna nádvoří Hradu a ……..

V 15.53 hodin vyšel Matyášovou bránou na Hradčanské nám. (K-21, 23) Odešel vlevo směrem k vyhlídce, kde u zídky se krátce zastavil – vedle vchodu do expressa Kajetánka. Pak pokračoval ul. Ke Hradu, Nerudovou, Jánský vršek, Vlašskou do ul. Tržiště, kde se zastavil u vchodu do budovy AVV (Americké velvyslanectví) *a prohlížel si vývěsky. Poté, když míjel vchod se díval do prostoru vjezdu. Pokračoval v chůzi ul. Tržiště, do ul. Karmelitské, kde …..*

V 16.05 hodin zašel do kostela p. Marie Vítězné. Vpravo od vchodu zůstal stát na prohlížel si vitríny a církevními texty. Pak pokračoval vpravo směrem k oltáři a posadil se do 3 lavice od oltáře. Díval se na oltář a prohlížel si kostel. V jeho blízkosti se nikdo nenacházel. V kostele byly dvě dvojice, dítě a uklízečka, která právě prováděla úklid. (K-27)

V 16.09 hodin opustil FILOSOF kostel, přešel ul. Karmelitskou na druhou stranu a zašel do vchodu domu č. 40, kde se nachází Muzeum tělovýchovy a sportu. Zde se obrátilo, vyšel a pokračoval do ul. Všehrdovy, ul. Říční, Malostranské nábř.., Vítěznou, přes most 1. máje po levé straně. Na konci mostu přešel na druhou stranu a pokračoval po Gottwaldově nábř.., Na struze, Pštrossovou, Opatovickou, na roh ul. Křemencové, kde … (K-25, 27)

V 16.30 hodin zůstal stát a díval se do plánu Prahy. Pak odešel ul. Křemencovou, Myslíkovou, Odborů, po Karlově nám. směrem k ul. Spálené, na rohu s ul. Myslíkovou zůstal stát a opět se díval do plánu Prahy. Přešel vozovku směrem k budově soudu a pokračoval kolem DI VB na Karlově nám., ul. Vodičkovou, kde přešel na levý chodník a bez zastavování pokračoval až do podchodu na Václavském nám. Vyšel u OD Družba a šel po levé straně Václavského nám. až k Domu potravin, kde zůstal nerozhodně stát a pak se vrátil zpět až k ul. Opletalové, kde se opět otočil a odešel k Domu potravin. Zůstal zde chvíli stát, rozhlížel se a díval se na hodinky. Pak pokračoval ul. Washingtonovou, Vrchlického sady až do budovy hlavního nádraží, kam v …..

16.50 hodin zašel. Prošel halou až k úschovně zavazadel, kde již čekala část jeho výpravy. Připojil se k nim a dal se s nimi do hovoru. Po pěti min. se odpojil, odešel do hlavní haly a u stánku PNS si zakoupil 10 jízdenek na MHD. Pak se vrátil zpět k výpravě a všichni společně zašli zadním vchodem do úschovny zavazadel. Po chvíli vyšli a FILOSOF nesl hnědou aktovku. Společně pak ……(K-28, 26, 53, 56)

V 17.05 hodin opustili hlavní nádraží. Odešli ul. Opletalovou, Gorkého nám., Senovážnou, Hybernskou, na nám. Republiky, kde zůstali stát na stanici el. dr. Po příjezdu č. 5 nastoupili do předního vozu a odejeli do stanice Zlíchov – lihovar. V tramvaji se navzájem bavili. Po vystoupení odešli ke konečné stanici autobusů, kde si prohlíželi vývěsky divadel na kin. Po chvíli se FILOSOF od výpravy odpojil a odešel ke stánku s občerstvením a koupil si sušenky, které rozbalil a jedl. Vrátil se na stanici k ostatním členům výpravy a společně očekávali příjezd autobusu. (K-26, 53, 56)

V 18.08 hodin nastoupili všichni do autobusu č. 129 a odejeli na konečnou do Lahovic. Všichni zde vystoupili a odešli ulicí Lahovickou, U národní galerie do Zbraslavi, kde zůstali stát vlevo na náměstí a čekali na opozdilce. Pak pokračovali ul. Žitavského, kde se zastavili před vchodem kina a prohlíželi si vývěsky. Poté za budovou kina odbočili vpravo a ve stejném domě zašli …… (K-25, 56)

V 18.47 hodin vchodem z ul. U lékárny do turistické ubytovny. Po schodišti odešli do druhého poschodí, kde se ubytovali. (Viděno zvenčí.)

V 19.15 hodin opustil FILOSOF uvedený dům, oblečen byl stejně, v ruce nic nenesl. Vyšel s již uvedenou společností (asi 12 osob) a odešli ul. U lékárny do ul. Uranové, kde ……

V 19.20 hodin zašli do kavárny Lubor v domě č. 177. Pozdější kontrolu bylo zjištěno, že celá společnost sedí v pravé místnosti kavárny a vzájemně se bavili. (K-53) Dále nebyli uvnitř pod kontrolou.

V 20.16 hodin opustil FILOSOF s částí výpravy uvedenou kavárnu a stejnou cestou se vrátili zpět na ubytovnu, kam ……

v 20.20 hodin zašli. Asi po pěti min. se na ubytovnu vrátila zbývající část výpravy.

V 21.45 hodin bylo zde sledování FILOSOFA skončeno.

II.

Objekt byl ke svému okolí pozorný jen občas – jak je uvedeno ve zprávě.

Popisovaný hrob na Židovském hřbitově byl pod stálou kontrolou pracovníků až do 15.45 hod. Během této doby přišlo na hřbitov několik výprav, u tohoto hrobu se rovněž zastavovali a někteří jednotlivci kladli na hrob kaménky. Žádná závažná činnost ve střeženém místě nebyla zjištěna.

Konečne môžem uviesť, že sa na rozpracovávaní objekta Filozof zúčastňuje aj žena, s. M-ová. Verný svojej zásade vyjadrenej na úvod môjho rozprávania, jej meno neuvádzam, ale zhoduje sa s menom ženy vystupujúcej hneď na prvých stránkach dobrodružstiev

dobrého vojaka Švejka. S malým rozdielom: Švejkova pani domáca bola vdova, zatiaľ čo moja bodygardka mala vo svojej skupine aj pracovníka s tým istým menom bez koncovky –ová, čo by mohol byť manžel, aj keď sa zaručiť neviem. Pre ľahšiu identifikáciu uvádzam

Oblečení pracovníků:

K 21 M-ová prostovl., modrý kabát, černé kozačky, černá kabelka /zelený kabát, hnědá čepice/

K 28 M hnědá čepice, hnědý plášť, zelené kalhoty, hnědé boty /modrý kabát, hnědá bunda/

Ak ich náhodou stretnete, tak ich pekne od mňa pozdravte. Že boli perfektní, až ľutujem, že som si ich nevšimol. Pomýlili sa len v tom, že nie som, ani som nikdy nebol vyzvedačom, ale vždy telom i duchom živnostníkom. Opravujem, vždy duchom. Telom až potom, ako mi to pomery umožnili. Potom už eštebáci mali vážnejšie problémy ako objekt FILOZÓF.

Boli v skupine popoludňajšej zmeny dohromady ôsmich eštebákov nasadených na moje sledovanie, plus dvaja súdruhovia poverení ich kontrolou. Ostatných neuvádzam. Všetci mali štandardnú strohú socialistickú konfekciu, žiadne rifle, ani adidasky či iné časti oblečenia, ktoré by sme mohli označiť ako značkové, aby zostali čo najnenápadnejší, pripravení sa počas akcie prezliecť, ak by si to okolnosti zúfale ťažkého, ale udatnou pražskou kontrarozviedkou nie nezdolateľného prípadu, vyžadovali.

A, samozrejme, v ich vybavení nesmeli chýbať ani

Auta:	*bíla Volha*	*SPZ:*	*ABR-58-74*	*Ujeto:*	*105 km s. G, M*
	modrá Simca		*AV 19-73*		*98 km s. B, K*
	bílý VAZ		*AZ 73-51*		*76 km s. L, M, J, K*

Technické prostředky: 8x Faun, 5x skryté foto

Foto: s. M-ová 3x hrob na Starém židovském hřbitově

Počasí: polojasno, vozovka suchá

Kontrola: ss. M, V během akce – bez připomínek

Mimochodom s. M-ová a s. H si kúpili vstupenky do Štátneho židovského múzea, každý za päť kaček a pri zúčtovaní akcie si ich nechali preplatiť. S. M-ovú musím sprdnúť. Zo židovského cintorína sa mi zachovalo v spise sedem fotiek, ale ani na jednej nevidieť

objekta FILOSOF, len staré, vekom ošľahané náhrobné kamene robené z výšky kdesi povyše kolien. Zrejme s. M-ová išla nepripravená do ostrej akcie s technickým prostriedkom K1, teda zariadením na skryté fotografovanie v koženej aktovke so vstavanou kamerou Mikrona, a pritom si ju nedokázala zamerať správnym smerom. Jej partner, s. H, preukázal zmysel pre praktickosť. Vstupenky do Štátneho židovského múzea predkladal on a tie som v spise našiel. Nepochybujem, že ich dostali preplatené.

Na snímkach v Židovskom cintoríne som sa vyparil. O to sa nepochybne postaral známy pražský rabín Löw. Útržky mojich nohsledov už tam nechal. Bol k ním láskavý. Podporil ich žiadosť o preplatenie vstupného do Židovského cintorína.

Úspešnejší boli s. Z a s. I lebo 5 fotiek predpokladaného styka FUK na ul. Celetné a Dlouhé som našiel. Nie veľmi zreteľné, lebo zrejme K1 neobsahoval zoom, ani automatické zaostrovanie. Mne styk FUK pripadá na záberoch ako bežný chodec, ale to už je dôsledok mojej politickej nezrelosti, keď mi uniká nebezpečenstvo, ktoré za danej situácie, v momente kliknutia technickým prostriedkom K1, pre socialistické výdobytky našej drahej vlasti hrozilo.

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK
Postupem dle § 2 odst. 3 zák. č. 412/2005 Sb.
ve znění s účinností dnem 1. 1. 2008 podle

Vstupenky na Pražský hrad stáli v tom čase 2 kačky a tie si nechali preplatiť s. B a s. G. Pri celkovej sume 14 Kčs je rukou vpísaná poznámka *souhlasím s proplacením* a nečitateľný podpis. Vstupenky sú súčasťou dokumentácie môjho spisu. Súdruhovia poverení mojim sledovaním strávili so mnou pekný, riadne zaplatený polojasný pracovný deň so suchou vozovkou, s úhradou všetkých výdavkov. S ich platom som sa ja, ako referent zásobovania, samozrejme nemohol vyrovnať. Žili sme v socializme, kde každý bol ešte hodnotený podľa zásluh. Vytúžený komunizmus sme ešte nedosiahli, lebo v tomto najvyššom štádiu historického vývoja ľudstva bude každý dostávať podľa svojich potrieb. To len ja, svojou nedočkavosťou, som preskočil jednu celú historickú epochu, keď som si svoj životný štýl zariadil tak, aby mi aj ten referentský plat bohato vystačil na pokrytie všetkých mojich potrieb.

Môj spis neuvádza, čo som robil v noci, ani sa už nepamätám, ale pravdepodobne až do skorého rána som búval vo svojej postieľke v turistickej ubytovni v Zbraslavi a sladko sníval o krásne strávenom dni v Prahe. Polojasnom, ale so suchou vozovkou. O pani M-ovej som snívať nemohol. Zásady konšpirácie dodržiavala do nemoty, a tak som si ju nevšimol. Moju pozornosť si za snahu zaslúžila.

Noc sa prevalila do ďalšieho dňa a ten podľa môjho spisu znamenal

Akce FILOSOF – sledování *Praha dne 23.11.1979*

V 07.25 hodin bylo započato se zachytáváním FILOSOFA u turistické ubytovny v ulici U lékárny ve Zbraslavi.

V 08.25 hodin bylo započato též se zachytáváním FILOSOFA na Hlavním nádraží Praha.

V 10.15 hodin bylo sledování FILOSOFA přerušeno/ukončeno aniž by byl spatřen.

II.

Oblečení pracovníků

B 21 B prostovlasí, modrý kabát, hnědé kalhoty, černé boty … spolu osem pracovníkov stálo na stráži socialistických výdobytkov.

Auta:

zelená R 20 SPZ AU 71-65 Ujeto 45 km s. B

zelená CH 180 PZB 81-63 42 km s. P

zelený VAZ AV 13-68 43 km s. N

Technické prostředky:

8 x F, 2xK1, 1x Kž

V 12.30 hodin bylo pokračováno se zachytáváním FILOSOFA u turistické ubytovny Zbraslav, na Hlavním nádraží Praha, a u KZÚ (kapitalistických zastupiteľských úradov) *USA, NSR, Francie, Anglie, Rakouska. Na žádném z těchto míst nebyl FILOZOF zachycen.*

V 19.45 hodin bylo zachytávaní FILOSOFA skončeno.

II.

V turistické ubytovně Zbraslav bylo od správcové zjištěno, že výprava, s kterou přicestoval FILOSOF zde má nocleh zajištěn na tři noci. Během odpoledne se vrátila pouze jedna členka výpravy.

Oblečení pracovníků:

K 21 M-ová: prostovl., zel. kab., černé boty a kabelka

K 28 M: prostovl., černá bunda, zel.kalh., hnědé boty… spolu sedem pracovníkov.

AUTA: Fiat 131 - červ. AV 19-37 ujeto 78 km, G

VAZ - modrý AS 41-97 48 km, K

Simca - modrá AV 19-73 69 km, B

Technické prostředky: 7 x Faun, 4 x foto

Počasí: polojasno, suchá vozovka

Takže objekt FILOZOF sa im v tento deň vyparil. Nebolo mojim zámerom uniknúť pozorným očkám neochvejnej pražskej kontrarozviedky. Jeden deň počas výletu som si

sám odskočil na hrad Karlštejn a to mohlo byť práve v ten deň. Preto som skoro ráno vstal, opustil ubytovňu v Zbraslavi, v predstihu plánu sledovania, a tak ukrátil čitateľa od ďalších desať či viac stránok popisu, ktorý by sa asi veľmi nelíšil od toho, čo sa už o mojich pohyboch po Prahe dozvedel. A keď sa niekomu taký popis zdá byť príliš dlhý a nudný, tak to má vážny problém, lebo si neuvedomuje potrebu bdelosti a ostražitosti, a to je všetko o trpezlivom odstrašovaní a valcovaní triedneho nepriateľa.

Zopakujem, že *v 12.30 hodin bylo pokračováno se zachytáváním FILOSOFA u turistické ubytovny Zbraslav, na Hlavním nádraží Praha, a u KZÚ USA, NSR, Francie, Anglie, Rakouska.* Tieto opatrenia motivovala nepochybne moja neuváženosť, keď som deň predtým postál a podíval sa na vitrínky veľvyslanectiev Veľkej Británie a USA. Každý predsa vie, že prvoradou povinnosťou občana socialistickej vlasti bolo čumieť a slintať od dojatia pred Sovietskym veľvyslanectvom.

Z tých neustále spomínaných technických prostriedkov sa mi podarilo vygúgliť FAUN. Je to rádiostanica Tesla PR 35 v špeciálnej verzii pre policajné, pardon vtedy ešte bezpečnostné, či štátnobezpečnostné účely a používala ho aj STASI, ekvivalent našej ŠtB v Nemeckej, vraj demokratickej, republike. K1 je zase zariadenie na skryté fotografovanie, kožená aktovka so vstavanou kamerou Mikrona. Ostatné skratky ani obsah špeciálnych kufríkov či aktoviek mi nie sú známe. Ale prenechám na čitateľov detektívnych žánrov, nech si domyslia. Môj dojem je, že sa jedná o čosi, čo nosia zlodeji a v podstate za tými istými účelmi.

Ale vráťme sa k akcii sledovania z predchádzajúceho dňa, ktorá mala dve vetvy. Pozorný čitateľ si pamätá, že som o 12.05 hod. zamieril cez Staroměstské námestie do kostola sv. Mikuláša a že o 12.08 hodine bezprostredne za mnou, FILOZOFOM, vošiel do kostola, muž, označovaný až do zistenia totožnosti pod krycím menom FUK. Takže dráma môže pokračovať.

Akce FILOSOF - sledování

Styk FUK ze dne 22.11.1979

Popis styka: *muž asi 45 let starý, asi 165 cm vysoký, oválného obličeje, střední postavy. Na hlavě měl hnědou kostkovanou čepici, oblečen byl v skořicově hnědý kabát, tmavé kalhoty, hnědé boty.*

Cesta styka: *Po opuštění kostela odešel FUK ul. U Radnice, přes Staroměstské nám., Dlouhou, Revoluční, do ob. domu Kotva na nám. Republiky. /celou cestu se neustále ohlížel, díval se do výloh a byl viditelně nervózní/. Zde…*

V 12.18 hod. odejel do čtvrtého patra kde si začal prohlížet vystavené zboží. Neustále se ohlížel kolem sebe. Takto postupně sestupoval níže až do přízemí … a ven s obchodního domu. I v této době si prohlížel vystavené zboží a díval se kolem sebe. Dále pokračoval přes nám. Republiky, kolem domu u Hybernů, na Příkopy kde zašel do pasáže U Krále železnic. Zde zašel do prodejny MASO-UZENINY. Zakoupil si u pultu ovar a tento u stolku snědl. Poté prodejnu opustil, vyšel na nám. Gorkého a po jeho levé straně pokračoval až k ul. Dlážděné. Tu přešel na pravou stranu kde zašel do prodejny Tabák. Po opuštění této prodejny přešel zpět na levou stranu a takto došel až na roh ul. Hybernské.

V 13.30 hodin bylo sledovaní FUKA předáno střídajícím pracovníkům.

Oblečení pracovníků

B 51 S prostovl., šedé šaty, hnědé boty, čepice, hnědá taška… spolu päť pracovníkov.

Auta:

Bílý Fiat	*SPZ*	*AZ-76-29*	*ujeto*	*18 km*	*s. K, S*
Žlutý VAZ		*AU-68-57*		*16 km*	*s. I, Z*

V 13.30 hodin bylo převzato sledování styka FUK na rohu ul. Hybernská a Dlážděná. FUK dále pokračoval přes ul. Hybernskou do ul. Havlíčkova, kterou přešel a po pravé straně pokračoval po ul. Na Poříčí a touto po pravé straně odešel až na křižovatku Těšnov, kde vyčkal na uvolnění přechodu. Po jeho uvolnění přešel ul. Na Florenci a na úrovni stanic el. dr. přešel na levou stranu a pokračoval ul. Sokolovskou až k viaduktu, kde přešel na pravou stranu. Po této pokračoval, prohlížel si výlohy obchodů a často se otáčel za sebe. Takto odešel až na roh ul. Sokolovská Karlínské nám. kde …

V 13.45 hodin zašel do obchodu Potraviny. Po jedné minutě uvedenou prodejnu opustil, odešel na Karlínské nám., které přešel na parkoviště až k vozu SPZ BMJ-11-25 /černá Volha/, kterou si odemknul, svlékl si kabát a…

V 13.47 hodin do tohoto auta nasedl. Zde seděl a pozoroval okolí.

V 14.15 hodin byl FUK perlustrován příslušníkem VB. V tuto dobu bylo sledováni FUK skončeno.

Ve styku FUK byl perlustrací příslušníkem VB zjištěn (a dle fota ověřen dne 28.11.1979)

KJ, nar. 27.1.1938, zaměstnán Sběrné suroviny Brno, /od 1.9.1970/, bytem … Brno. OP číslo: 399 127 série NM – 74 /čsl. státní přísl. zák.vzdělání, ženatý./

Oblečení pracovníků:

K 33 L prostovlasý, hnědé sako, hnědé kalhoty, hnědé boty …(spolu traja pracovníci)

Auta:

Modrý VAZ SPZ AU-69-37 Ujeto: 11 km řidič: s. L

Majitel vozů SPZ BMJ -11-25 /černá Volha/ Sběrné suroviny BRNO …

Toľko z *Archivu bezpečnostních složek* v Prahe.

Uvažoval som, prečo uvádzajú popis oblečenia jednotlivých špicľov. Tuším sa všetci navzájom nepoznali: bolo ich vyše tridsať, čo sledovali mňa a ďalší kontrolovali ich, či sa neulievajú kdesi pri pive, a podľa oblečenia sa pri striedaní poznali. Aby sa nakoniec omylom nesledovali navzájom, ako v prípade toho FUK-a, nešťastníka z Brna, ktorý nič netušiac vstúpil do ostro sledovaného kostola svätého Mikuláša, aby sa naveky zapísal do análov československej Štátnej bezpečnosti.

Musím uznať, že pražskí eštebáci sa ku mne správali nielen ako k FILOZOFOVI, ale aj ako džentlmenovi, ktorému treba občas rešpektovať súkromie. Pozorný čitateľ si všimol poznámku, že *v 15.05 hodin opustil chrám sv. Víta a zašel vedle na WC, kde nebyl pod kontrolou.* Niekto by to považoval za trestuhodné zlyhanie, lebo znalci špionážneho a detektívneho žánru vedia, že v záchodoch prebiehajú kľúčové udalosti deja. Úprimne povedané, ja si na návštevu záchoda pri chráme svätého Víta nepamätám, veď odvtedy uplynulo už niekoľko desiatok rokov, ale na záchody chodievam, je to normálne aj pre ľudí upodozrievaných z vyzvedačstva. Napriek tomu dovoľujem si slávnostne a miestoprísažne vyhlásiť, že v mojom prípade určite nedošlo k žiadnym mimoriadnym udalostiam a len som prispel do smradľavého socialistického záchoda troškou svojho vegetariánskeho pachu. Podotýkam, že všetky socialistické verejné záchody hnusne smrdeli, lebo sme žili v centrálne plánovanom hospodárstve a pracovníkom Štátnej plánovacej komisie asi unikali pozornosti. Keby radšej štát vyčlenil ľudí a prostriedky na zabezpečenie, aby verejné záchody nesmrdeli a vlaky z Košíc do Prahy nemeškali 140 minút, ako v ten deň. To tiež nebola náhoda, ale pravidlo, ako som sa mal možnosť potom neskôr presvedčiť počas častých služobných ciest do Prahy tým istým rýchlikom.

Veľa sa u nás nadáva na socialistický pragocentrizmus. Fakt bol idiotský, keď som neskôr, ako súčasť pracovnej náplne v rámci podnikov s mnoho tisíc zamestnancami, musel často do Prahy za pečiatkou a podpisom vo veciach, ktoré si teraz, ako živnostník bez zamestnancov, vybavujem priamo od stola. Jednako musím uznať, že pracovníci tuctov pražských podnikov, s ktorými som prichádzal do styku, sa vždy správali so štábnou kultúrou na úrovni vyžadovanej a umožňovanej okolnosťami.

Niekoľko rokov som si užil aj ‚martinocentrizmu', keď som často musel na služobné cesty ako pracovník Závodov ťažkého strojárstva Košice na Generálne riaditeľstvo ZŤS v Martine. Na martinocentrizmus už pekné spomienky nemám. Tam som od prvej návštevy a potom pravidelne, počúval ironické, až jedovaté poznámky typu „No práve vás sme tu potrebovali,... na vás sa skutočne tešíme,... vás, Košičanov, nám bol čert dlžen..." a nebol som sám, čo takéto ironicko-agresívne reči musel počúvať, a nie na jedinom oddelení GR ZŤS Martin. Bol to jeden z vážnych dôvodov, prečo som si dal v ZŤS výpoveď a radšej zostal pol druha roka nezamestnaný. O tom viac neskôr. V Prahe si voči mne čosi podobné nik nedovolil. A v celých Čechách iba tá eštebácka opica, čo ma vítala na železničnom hraničnom prechode pri Chebe, keď som sa vracal z vyše osemročnej cesty okolo sveta.

Zato keď som sa potom dostavil na prvé rokovania v rámci nového pracoviska, Keramických závodov Košice, plný pokory a bázne, na GR ČKZ, teda Generálne riaditeľstvo Československých keramických závodov Praha-Trója, čakalo ma zdvorilé a povzbudivé „Vítejte pane Vrátný, jsme rádi, že vás tady máme, sedněte si, dáte si kafíčko?"

Kafíčko som si nedal, to som vtedy nepil, možno čaj alebo vodu, usadil som sa, behom štvrťhodiny sme si vyjasnili naše pozície v rámci prísne plánovaného skostnateného socialistického hospodárstva, podľa toho sme sa bezproblémovo roky riadili, a pokračovali by sme dodnes, keby nám naše priateľské vzťahy domáce pravicovooportunistické živly v úzkej spolupráci so svetovou reakciou zákerným pučom v novembri 1989-teho nenabúrali.

Dovtedy si košickí eštebáci mnohokrát v mojom dochovanom spise postenkávali, že chodievam často na takéto služobné cesty a pritom som mimo ich kontroly. Tak teraz vedia, o čom moje služobné cesty boli.

No ale naspäť k môjmu neslužobnému výletu do Prahy. Eštebáci to bolo iné kafé a v spisoch vedených Košickou ŠtB prípad, samozrejme, uzavretý nebol.

Napríklad PRÍSNE TAJNÝ PLÁN agentúrno-operatívneho rozpracovania objektu „FILOZOF" č. 12199 zo dňa 22. februára 1980 teda tri mesiace po mojom výlete konštatuje:

„... V novembri 1979 bol zaznamenaný styk VRÁTNEHO pracovníkmi 4. Správy ZNB Praha a to v kostole Sv. Mikuláša v Prahe s istým KJ z Brna. Doposiaľ sa tento styk nejavil ako zaujímavý vzhľadom k prevedenej previerke K..."

Alebo PRÍSNE TAJNÝ list zo 4. mája 1980 od Správy štátnej bezpečnosti Košice kolegom do Prahy uvádza.

„... Na základe Vášho dožiadania Vám oznamujeme, že KJ nar. 27.1.1938, podľa oznámenia orgánov IV, Správy ZNB, ktorí v novembri 1979 kontrolovali nášho objekta v Prahe, rozpracovaného pre podozrenie zo spolupráce s cudzou spravodajskou službou, údajne uskutočnil styk s naším objektom. Či sa jednalo o náhodný alebo plánovaný styk, nebolo dosiaľ zistené."

To že som sa s FUK-om či JK ocitol v kostole sv. Mikuláša, bola čisto náhoda. To tvrdím ja. Meno dotyčnej osoby z Brna mi nič nehovorí a ani by som sa nečudoval, keby si styk vymyslel pracovník ŠtB, teda špiceľ, ktorý ma sledoval, aby stúpla jeho vážnosť v očiach nadriadených a možno aj vo vlastných očiach. Alebo že by si objekt FUK uvedomil, že som sledovaný a preto *změnil směr pohybu a od objekta prudce odešel /poté asi 1 minutu bez kontroly/*? Ale to už je len moja domnienka. Ak by to bola pravda, nectilo by to pracovníkov pražskej ŠtB, lebo predsa len došlo k dekonšpirácii akcie, k čomu by sa v spise nepriznali. Kárnym opatreniam by sa nevyhli.

Ešte z prísne tajného vyjadrenia Správy Štátnej bezpečnosti v Brne pre Správu štátnej bezpečnosti, I. odbor v Košiciach:

„... Na základe Vašeho dožádání byla provedená prověrka osoby KJ čsl. st. příslušnosti, ženatý, bezpartajní, řidič n.p. Sběrných surovin Brno, který dne 22.11.1979 uskutečnil v Praze styk s objekten Vaší akce „FILOSOF".

... Na pracovišti má velmi dobré postavení a styky mezi vedoucími pracovníky, z toho důvodu nebylo možno provádět bližší šetření přímo se vztahem ke dni 22.11.1979, neboť by nebylo možno zabezpečit Váš požadavek konspirace PRAMENE, jímž byl zjištěn jeho styk s objektem akce „FILOZOF"..."

Nemôžem si pomôcť, ale za týmto listom z Brna cítim typický český humor okorenený ironiou. Ako keby eštebáci z Brna odkazovali svojim košickým kolegom, nech neblbnú. Košickí eštebáci sa nespamätali (list z Brna je iba 261. strana spisu, ktorý v súvislosti so mnou viedla ŠtB, a celá zachovaná časť spisu, z ktorej čerpám, má vyše 800 strán), hoci pochybujem, že by brnianski kontrarozviedčíci mali morálne právo vyvyšovať sa nad svojich košických kolegov. Sotva mali viac rozumu. Všetci mali za sebou sovietsku školu i dohľad.

Ešte maličký štatistický údaj. Pri sledovaní objekta FILOZOF počas jeho výletu v Prahe sa podľa mien uvedených v spise z *Archivu bezpečnostních složek* zúčastnilo spolu 31 (slovom: tridsaťjeden) osôb. Tie čísla v zátvorkách sú ich kódové čísla. Toľko bodygardov nemá na svojich cestách ani náš prezident. Alebo hej? To by ma ako občana, živnostníka a daňovníka draho milovanej, teraz už vraj slobodnej a demokratickej vlasti

mrzelo. A v tom počte nie sú uvedení podporní pracovníci, ani pisárky, ktoré spis dávali dokopy, ani košickí eštebáci, ktorí celú akciu iniciovali.

Tých pisárok muselo byť niekoľko. Na jednu to bolo veľa. Znať to z malých obdĺžničkových pečiatok s podpisom a dátumom a zo svojského prístupu k práci. Tak napríklad jedna dôsledne píše o Maiselově ulici a iná už o Maislově. Ja som si príslušné strany zo spisu opisoval sám, dodržiaval som pritom predlohu a ešte trikrát porovnal. Preto prípadné chyby by nemali byť moje. Alebo nech, čo na tom záleží. Nebolo by to jediný raz, čo by som bol obviňovaný za niečo, za čo nenesiem zodpovednosť.

Pražský výlet bol štvordňový. O treťom a štvrtom dni som nenašiel v spise žiadnu zmienku. Súdruhovia od štátnej bezpečnosti si asi uvedomili, že pri mne iba mrhajú časom. Neberiem to ako výsledok ich sebareflexie, a už vôbec nie sebakritickosti. Určite sa nevenovali práci prospešnej našej drahej socialistickej vlasti. Len namiesto objekta Filozóf si vybrali niekoho iného na ukojenie svoje služobnej horlivosti.

Možno až polovicu zachovaného spisu, ak nie viac, venovali eštebáci mojej turistike. Socializmus, či v dobrom, či v zlom, mi neumožňoval stať sa workoholikom, ktorým som sa stal po nežnej revolúcii, a tak som voľné dni a dovolenky venoval hlavne turistike.

Ako cvičiteľ turistického oddielu som zorganizoval a viedol dvojtýždňovú dovolenku v Južných Čechách. Časť akcie prebiehala v rámci Českého zrazu turistov a pre zvyšné dni som vymyslel rôzne trasy, ktoré sme potom absolvovali samostatne. Do skupiny, ktorá išla so mnou, sa eštebákom nepodarilo nasadiť nijakého dôverníka či agenta, a teda museli hľadať iné spôsoby kontroly môjho pohybu počas dovolenky. Môj spis komentuje akciu takto.

„Prameň oznámil, že VRÁTNY Štefan z Košíc odchádza dňa 1.7.1982 vo večerných hodinách vlakom Hornád na dobu 15 dní do Čiech. Plánuje navštíviť prvý deň Prahu a ďalšie dní mieni stráviť v Šumavských horách. Program pobytu je nasledovný: Nižník – Šumava, Lipstuchy – Vimperk, Prachatice, Volary, Nová Pec, Hořice, Loučovice, Vyšší Brod, Český Krumlov a Kleť. Posledné tri dni VRÁTNY ako vedúci turistickej skupiny navrhol voľný pohyb po Novohradských horách, čo bolo odsúhlasené.... S VRÁTNYM sa tejto akcie zúčastní ešte asi 10 osôb turistického oddielu TJ LOKOMOTÍVA Košice.

Bola zabezpečená kontrola objekta počas cesty do Prahy pracovníkmi 4. odboru a zároveň bola požiadavka na 7. odbor II. Správy ZNB Praha o zabezpečenie kontroly objekta v Prahe, a ak je to možné, tak aj počas pobytu na Šumave.

Poznatky sú pravdivé, nakoľko boli potvrdené aj prameňom „PRESTAVBA" (telefonický odposluch).

Nutnosť kontroly objekta tiež vyplýva aj v súvislosti s vojenským cvičením PVOS „BRANÍK 82".

A ešte niekoľko viet z PRÍSNE TAJNÉHO listu Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti, Správy ŠtB Košice adresovaného II. Správe ZNB, 7. odbor Praha

Vec: Akcia „FILOZOF", zabezpečenie kontroly objekta počas pobytu v Prahe a na Šumave – dožiadanie

Operatívnou cestou bolo zistené, že VRÁTNY Štefan, nar. 23.12.1946 Trenčín, čsl. štátny príslušník, zamestnaný v ZŤS Košice, bytom Košice, Trieda Sovietskej armády 39, navrátilec z kapitalistického zahraničia nami rozpracúvaný v akcii „FILOZOF", reg. č. 12199 pre podozrenie z trestnej činnosti podľa § 105 trestného zákona, pocestuje dňa 1.7.1982 o 20.00 hod. vlakom HORNÁD z Košíc do Prahy. Do Prahy má príchod vlak o 08.00 hod. ráno dňa 2.7.1982. Objekt sa má v Prahe zdržať iba jeden deň a to 2.7.1982. Potom pokračuje v ceste aj s turistickou skupinou na Šumavu, kde sa má zdržať 14 dní. Počas tejto doby mieni navštíviť nasledovné oblasti: Šumava – Nižník, Lipstuchy – Vimperk, Prachatice, Volary, Nová Pec, Hořice, Loučovice, Vyšší Brod, Český Krumlov a Kleť. Posledné 3 dni sa má objekt voľne pohybovať po Novohradských horách.

Kontrola objekta počas cesty z Košíc do Prahy bude zabezpečená pracovníkmi 4. odboru Správy ŠtB Košice.

Z vyššie uvedených dôvodov Vás žiadame o zabezpečenie kontroly objekta pracovníkmi IV. Správy ZNB Praha počas jeho pobytu v Prahe so zameraním sa hlavne na jeho styky, ich charakter a celkovú činnosť objekta.

Zároveň žiadame, ak je to možné, zabezpečiť jeho kontrolu vo vyššie uvádzaných oblastiach Šumavy v súčinnosti s I. odborom Správy ŠtB České Budějovice.

O výsledku kontroly nás informujte po jej vykonaní podľa možnosti čo najskôr.

Teraz niečo o tom, ako sa činili pražskí eštebáci.

II. S-SNB, 7. odb.
operativní útvar StB

Čj.: OS-00828/4-82

Přílohy:

Schvaluji:

Náčelník II. správy SNB
plk. V r b a Karel
(Funkce, hodnost a příjmení se vypisuje též strojem)

Dne 1. července 1982

~~PŘÍSNĚ TAJNÉ!~~

4

Zápis do kartotéky dne 2. VII. 82

SBOR NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI
2. VII. 82
slo S1-00525/02-8-82/192

Návrh na sledování

Žádám o sledování v akci (krycí název) "FILOSOF"

číslo a druh svazku S č. 12199

důvod rozpracování podezření z tr. činnosti podle § 105

po dobu 2 dnů, počínaje dnem 2. 7. od 7.00 hodin.

Jméno Štefan příjmení VRÁTNÝ narozen 23.12.1946

národnost slovenská st. příslušnost čsl. stav

zaměstnán ZTS Košice

majitel vozidla SPZ typ garážuje

bytem Košice, tř. Sov. armády 39

Za akci odpovídá a osobně projedná s. kpt. Dynda Jos.

bude k dosažení na telefonní lince 731/8825

Zastupuje s. Cejnar Mir. č. telefonu 731/8825

1978

Důvod a cíl sledování: Důležité údaje pro přípravu sledování, předcházení, zabránění, odhalování a dokumentaci trestné činnosti vzhledem na dosažení cíle sledování, zejména předpokládaná činnost osoby, známé nebo předpokládané styky, rod. příslušníci ap.

Zjištění styků a adres, včetně provedení dokumentace.

připojena písemná K 24

Podpis operativního pracovníka

Doporučuji: Zást.náč.7.odb.II.S-SNB
pplk.JUDr Švadlenka Fr. dne 1. července 1982
Náčelník 7.odb. II. S-SNB
pplk.RSDr Prát Jaroslav dne 1. července 1982
(Uvádí se funkce, hodnost, jméno a příjmení)

MV č. skl. 880

ARCHÍV BEZPEČNOSTNÝCH SLOŽIEK
zriadený stupňom vajenia (svazku) dňom 1. 1. 2008 podľa
ustanovenia § 57 ods. 3 zákona č. 415/2005 Z. z.

MINISTERSTVO VNITRA

IV. správa ***PŘÍSNĚ TAJNÉ***

Záznam o zachycení a Předání objekta FILOSOF

Dne 2.7.1982 bolo sledování objekta převzato od pracovníků KS Košice. Objekt byl poznán s. S, který jej předal k dalšímu sledování pracovní skupině. Záchyt i předání proběhlo bez závad a narušení akce.

Akce FILOSOF – sledování Praha 2.7.1982

V 07.30 hodin bylo započato se sledováním FILOSOFA na Hlavním nádraží.

V 08.10 hodin po příjezdu rychlíku Hornád z Košic bylo převzato sledování FILOSOFA od pracovníků KS Košice. FILOSOF se společností z tohoto vlaku vystoupil na 5. nástupišti. Společně s ním přijelo ještě 9 mužů a žen. FILOSOF byl prostovlasý, oblečen v zelenou bundokošili, hnědé kalhoty z proužkem, hnědé sandály. Na zádech měl vybledlý světlemodrý ruksak, v ruce nesl malý batoh a spací pytel. Po chvíli všichni sešli podchodem a odtud vystoupili na třetí nástupiště. Zde nastoupili do již přistaveného vlaku směr Praha – Fr. Lázně. Usadili se v posledním vagónu, čtvrté kupé. /B31, 34/.

V 08.30 hodin tímto vlakem odejeli přes nádr. Praha – Smíchov, Beroun, do Zdic, kde .....

V 09.40 hodin vystoupili. /B 2, 88/ FILOSOF se společností zde přestoupil do zde již stojícího vlaku směr Vráž u Písku – České Budějovice.

V 09.45 hodin po nasednutí FILOSOFA a jeho společnosti do uvedeného vlaku, bylo zde jeho sledování skončeno.

II

Objekt byl pod kontrolou pracovníků. Jeho chování bylo normální.

MINISTERSTVO VNITRA

IV. VII. správa

1

Odbor .....

~~PŘÍSNĚ TAJNÉ!~~

6

Záznam o zachycení a předání objekta FILOSOF

Dne 2.7. 1982 bylo sledování objekta převzato od pracovníků KS Košice. Objekt byl poznán s. Suchým, který jej předal k dalšímu sledování pracovní skupině. Záchyt i předání proběhlo bez závad a narušení akce.

BEZPEČNOSTNÍCH SLO... ...ní (svazku) dnem 1. 1. 2... odst. 3 zák. č. 412/2005

7

Akce FILOSOF - sledování Praha 2. 7. 1982

V 07.30 hodin bylo započato se sledováním FILOSOFA na Hlavním nádráží.

V08. 10 hodin po příjezdu rychlíku Hornád z Košic bylo převzato sledování FILOSOFA od pracovníků KS Košice. FILOSOF se společností z tohoto vlaku vystoupil na 5. nástupišti. Společně s ním přijelo ještě 9 mužů a žen. FILOSOF byl prostovlasý, oblečen v zelenou bundokošili, hnědé kalhoty z prouškem, hnědé sandály. Na zádech měl vybledlý světlemodrý batoh, v ruce nesl malý batoh a spací pytel. Po chvíli všichni sešli podchodem a odtud vystoupili na třetí nástupiště. Zde nastoupili do již přistaveného vlaku směr Plzeň - Fr. lázně. Usadili se v posledním vagónu, čtvrté kupé. / B 31,34 /

V 08.30 hodin tímto vlakem odejeli přes nádr. Praha - Smíchov, Beroun, do Zdic, kde .....

V 09.40 hodin vystoupili. / B 2,88 / FILOSOF se společností zde přestoupil do zde již stojícího vlaku směr Vráž u Písku - České Budějovice.

V 09.45 hodin po nasednutí FILOSOFA a jeho společnosti do uvedeného vlaku, bylo zde jeho sledování skončeno.

Opsala: Jiri
dne: 17/2

II

Objekt byl pod kontrolou pracovníků. Jeho chování bylo normální.

Oblečení pracovníků:

B 31	[redacted]	prostovlasý,hnědý svetr,modré kalhoty,hnědé boty
B 33	[redacted]	prostovlasý,modrý svetr,modré kalhoty,černé boty
B 34	[redacted]	prostovlasý,šedý svetr,světlé kalhoty,hnědé boty
B 35	[redacted]	prostovlasý,červený svetr,hnědé kalhoty,hnědé boty
B 2	[redacted]	prostovlasý,černá bunda,šedé kalhoty,hnědé boty
B 87	[redacted]	prostovlasý,černá bunda,modré kalhoty,hnědé boty
B 88	[redacted]	prostovlasý,zelená bunda,modré kalhoty,hnědé boty
B 46	[redacted]	prostovlasý,fialová bunda,šedé kalhoty,hnědé boty

ZPRÁVY BEZPEČNOSTNÍ SLUŽBY
Zpřístupněno stupeň utajení (svazek) dle § 157 odst. 3 zák. č. 141/2001 Sb.

- 2 -

2

Akce FILOSOF - sledování
pokračování zprávy ze dne 2. 7. 1982

Auta:

Fiat 131 modrý	SPZ:ACH 84 75	ujeto: 99 km s. Pěč
Simca modrá	ABM 53 24	107 km s. Rückert
VAZ 06 žlutý	ACI 26 37	65 km s. Šula

Technické prostředky: 7x Faun, 3x Kl, 1x tech. kufřík

Foto: 7x FILOSOF se společností na Hlavním nádr. - s. Pěč

BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK
dnem 1. 1. 2005 podle
zákona č. 412/2005 Sb.
odst. 3 zák.

Oblečení pracovníků:

B 31 S prostovlasý, hnědý svetr, modré kalhoty, hnědé boty

Nasleduje zoznam všetkých ôsmych pracovníkov ŠtB, ktorí sa na mojom sledovaní podieľali. Ale zrejme to všetko nestačilo, lebo mali nasadené aj

Auta:

Fiat 131 modrýSPZ: ACH 84 75 ujeto: 59 km s. P

Simca modrá ABM 53 24 107 km s. R

VAZ 06 žlutý ACI 26 37 65 km s. Š

Technické prostředky: 7x Faun, 3x K1, 1x tech.kufřík

Foto: 7x FILOSOF se společností na Hlavním nádr. – s. P

Po ceste železnicou do Južných Čiech si ma prevzali ďalší bodygardi, tentoraz už iba dvaja. *Návrh na sledování* totižto obsahuje *Důvod a cíl sledování* (v prílohe na konci knihy)

Zjištění styků a adres, včetně provedení dokumentace

Rubrika *Případná návštěva KZÚ* (Kapitalistických zastupiteľských úradov), a teda aj správa je už menej obsažná a lakonickejšia. Pochybujem, že by v časoch totality mali kapitalistické štáty, napriek svojej bezohľadnej rozpínavej imperialistickej politike svoje, zastupiteľské úrady aj v Južných Čechách. To by sme im nedovolili. ‚Neprejdú' bolo heslo československých pohraničníkov. A tak na mojej trase nebolo kapitalistických zastupiteľských úradov, ktoré by som mohol kontaktovať. Preto strohosť správy.

Objekt jede ve třetím voze od lokomotivy a cíl cesty je Vimperk kde má být sraz turistů. Je vedoucím 20 členné výpravy. (Nepravda, bolo nás tuším trinásť alebo štrnásť, ale na tom nezáleží).

Popis orgánů:

1 – s. DM 168 cm vys /byl ve Sv Jánu/

prostovlasý světlý blond – 30 let

hnědý oblek – světle hnědé sandály a v ruce nese hnědou tašku

2 –org.: 180 cm vys. …

Sv. Jan sme v rámci akcie tiež navštívili. To je už v Južných Čechách.

Spolu s riadiacimi a organizačnými pracovníkmi som v spise narátal v rámci tohto prípadu sledovania šestnásť mien z pražského a juhočeského prostredia ŠtB. Podporný personál v tomto počte nefiguruje.

Ešte malá momentka. Predstavte si zrazovú turistickú akciu, niekoľko sto roztrúsených turistov sa pohybuje vo voľnej prírode na niekoľkých kilometroch štvorcových. Priamo ku mne príde muž v civile, preukáže sa služobným preukazom, vyžiada od mňa občiansky preukaz, ktorý som v zmysle zákona povinný predložiť, niečo si z neho poznačí, vráti mi ho, bez slova odíde a viac ani on, ani nikto iný z jeho branže počas turistického podujatia o mňa priamo nezavadí, aj keď zobďaleč ma podľa všetkého sledovali. Poviete – malichernosť. Pre mňa to znamenalo cynickú pripomienku ‚My vás aj tu máme pod kontrolou!' Samozrejme, i naďalej som chodil na turistiku a dovolenky po celej bývalej Československej socialistickej republike, ale na viacdňové akcie som už nikdy nešiel ako vedúci skupiny. Vravel som si, ak pobabrú dovolenku mne, azda sa s tým vyrovnám. Nemám v žiadnom prípade právo ohrozovať dovolenku celej skupiny. To bolo v čase, keď nás komunistická propaganda vyzývala, aby sme zintenzívnili naše úsilie pri zvyšovaní blahobytu pracujúcich. Ja by som sa, trebárs hoci len ako turistický vedúci, touto propagandou aj riadil, len nie vždy to šlo.

Môj záver aj z tohto prípadu? Eštebákov bolo veľa, nemali čo robiť, a tak si vypĺňali čas takýmito zábavkami. Urobili zo mňa Jamesa Bonda, aby si vo vlastných očiach ospravedlnili svoje úsilie a pridali sami sebe na dôležitosti. A aj na plate a funkcii. Lebo v spise som videl, ako sa strážmajstri, čo ma mali v referáte, postupne vypracovali na nadstrážmajstrov a kapitánov. Nepochybne aj na mojom chrbte.

Čo som počas dovolenky v Južnej Šumave robil, si udatná československá kontrarozviedka mohla zistiť z mojich diapozitívov z tejto dovolenky, ktoré som potom premietal viackrát v košických knižniciach a rôznych kluboch, dokonca aj v Čechách, ako účastník rôznych turistických akcií, hoci už nie ako vedúci skupiny. Svedčí o tom aj nasledujúci záznam vyhotovený z rozhovoru s dôverníkom:

„... Objekt sa ďalej pred prameňom zmienil, že asi 31.1.1984 uskutoční prednášku v knižnici, kde jeho sestra je vedúcou. Má to byť prednáška o Šumave spojená s premietaním diapozitívov. Iné poznatky prameň k objektovi nezistil..."

Sledovali ma, ako keby som bol generálnym riaditeľom nejakého zbrojárskeho koncernu zamestnávajúceho desiatky tisícok zamestnancov vyrábajúcich raketové systémy, navádzacie zariadenia a pod. A pritom som bol iba obyčajný referent zásobovania na dovolenke Zemí zamyšlenou, ako sa o nej vyjadril spisovateľ Ladislav Stehlík, ktorého poetický popis navštívených oblastí som si naštudoval, a potom som o nich záujemcom o moje diapozitívy rozprával. Len jeden tieň som si z tejto dovolenky na Šumave odniesol. Vyhýbal som sa rozhovorom s ostatnými účastníkmi zrazu. Po incidente s mužom

v civile som rátal s tým, že som sledovaný, a nechcel som, aby im kvôli mne znechucovali dovolenku idioti z eštébé.

O tom, že sa tam kdesi konalo aj vojenské cvičenie PVOS, teda Protivzdušnej obrany štátu „BRANÍK 82", som sa dozvedel až zo spisu o štvrťstoročie neskôr.

Takto zachytil operatívny pracovník ŠtB objekta FILOZÓF na Hlavnom náhraží v Prahe technickým prostriedkom v spise označovaným ako ‚otevřené fofo.'

20

Výlety na hory ako vizuálna špionáž – Aj nevinný výlet na hory má svoje štátnobezpečnostné implikácie.

Výňatok z PRÍSNE TAJNÉHO MEMORANDA zo dňa 25. júla 1984:

Na základe doposiaľ získaných poznatkov počas rozpracúvania nie je možné vylúčiť, že objekt „FILOZOF" pri svojej turistickej činnosti sa zaoberá vizuálnou špionážou. Z uvedených dôvodov aj napriek sťaženým podmienkam, vzhľadom na charakter osoby, je vykonávané jeho rozpracúvanie.

Čosi o tom, čo napríklad ochrana socialistických výdobytkov pred vizuálnou špionážou znamená po rozdelení na drobné, napovedá list Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti v Košiciach pre II. Správu Zboru národnej bezpečnosti, 7. odbor, Praha:

Vec: Kontrola rozpracúvaných osôb v akciách „FILOZOF" a „TÁBOR" počas vojenského cvičenia „ŠTÍT 84" – správa

... Uvedené opatrenia boli ku komplexnej kontrole navrátilcov z dôvodu pripravovaného cvičenia vojsk Varšavskej zmluvy „ŠTÍT 84".

Zároveň však podotýkame, že z Východoslovenského kraja sa uvedeného cvičenia zúčastní iba jeden vojenský útvar, zatiaľ ešte neurčený.

Kontrola rozpracúvaných osôb v uvedených akciách, ako aj niektorých ďalších zaujímavých navrátilcov bude zameraná hlavne na zisťovanie, či v dobe vojenského cvičenia sa nevzdialia z pracoviska a miesta trvalého bydliska za účelom návštevy priestorov vojenského cvičenia.

V prípade zistenia poznatkov o vzdiaľovaní a pohybe týchto osôb do priestorov vojenského cvičenia bude k ich kontrole využitých komplexných agentúrno-operatívnych prostriedkov.

(„FILOZOF" som ja. Rád by som sa dozvedel, kto je ‚TÁBOR' a ešte radšej by som si prelistoval jeho spis.)

Tieto opatrenia náčelník Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti v Košiciach konkretizoval pre Správu ŠtB, 3. odbor v Košiciach týmto príkazom:

Vec: Akcia „FILOZOF", zabezpečenie kontrol nášho objekta počas vojenského cvičenia vojsk Varšavskej zmluvy „ŠTÍT 84" – dožiadanie

V súvislosti s nadchádzajúcim cvičením vojsk Varšavskej zmluvy „ŠTÍT 84" a vzhľadom k tomu, že sú možnosti kontroly nášho objekta „FILOZOF", reg. č. 12199 z vašej strany, žiadame zamerať vašu agentúrnu a dôvernícku sieť v dobe od 5.-14.9.1984 k objektovi „FILOZOF", so zameraním sa na nasledovné okolnosti:

jeho chovanie a prejavovanie sa na pracovisku,

vzdiaľovanie sa z pracoviska a dôvody vzdiaľovania sa, služobné cesty v rámci Košíc i mimo Vsl. kraja,

styky na pracovisku i mimo neho, ich charakter a pod.

záujmy objekta, najmä tie, ktoré presahujú rámec jeho pracovnej náplne,

celkový režim na pracovisku,

iné zaujímavé skutočnosti z hľadiska ŠtB.

O vykonaných opatreniach nás priebežne informujte.

Pokiaľ sa o cvičení vojsk Varšavskej zmluvy „Štít 84" bežne písalo v tlači, tak som o ňom možno aj vedel. Určite by takáto informácia bola pre mňa signálom držať sa čo najďalej od ‚bratských armád', ako si dôverne medzi sebou hovorili členské vojenské sily Varšavského paktu.

A opäť zo záznamu:

Dôverník na styku uviedol že VRÁTNEHO Štefana pozná ako kolegu, s ktorým sa pomerne často schádza v turistickom pešom oddieli TJ Lokomotíva Košice... Prvé začiatky VRÁTNEHO v oddieli boli veľmi zvláštne, pretože sa s nikým nerozprával a budil dojem samotára. ... Pri dotazoch na jeho pobyt v KZ (Kapitalistické zahraničie) *sa na túto tému s nikým nechcel rozprávať. Prameň o VRÁTNOM povedal, že je vášnivý fotograf a že v turistickom oddieli fotografuje všetko /stromy, samorasty, panorámu kraja a pod./ Má japonský fotoaparát zn. YASHICA, ktorý je vybavený automatikou a má objektív, s ktorým sa dá fotografovať rozsiahle priestranstvo. VRÁTNY ovláda anglický, nemecký a sčasti japonský jazyk. O stykoch VRÁTNEHO na KZ prameňu nie je známe a ani sa s ním o tom nikdy nerozprával.*

Hlavne zmienka o tých samorastoch sa mi páčila. Je pravda, že som ich občas fotil, ale bral som to aj trochu osobne, že si rastiem sám, ako chcem. Nevedomky dával najavo eštebákom, že ja si budem kráčať svojou cestou. To sa mi páčilo.

Ten fotoaparát veľmi klal oči eštebákom. Hodne propagujú v mojom spise výrobok spoločnosti Yashica, čo je zavádzajúca a klamlivá reklama, lebo v skutočnosti som mal

fotoaparát Asahi Pentax, v Japonsku amatérsky prístroj, zrkadlovka s pomerne kvalitným objektívom, ktorý som si obohatil na Slovensku širokouhlým objektívom východonemeckej výroby. Na slovenské pomery to bola slušná amatérska výbava, aj keď James Bond, keby ho z dajakého dôvodu nasadili na Slovensko, by predsa len používal v práci čosi úplne iné. A aj na voľnočasové aktivity by si mohol dovoliť čosi viac.

Máme tu opatrenie agentúrno-operatívneho rozpracovania:

Ak budú získané poznatky, že objekt javí záujem o dôležité miesta, oblasti a objekty hospodárskeho a vojenského charakteru, ktoré prípadne bude aj fotografovať, bude pristúpené k dokumentácii tejto činnosti.

zistené styky cestou STÚ „NÁKUP" (otváranie pošty) *a „PRESTAVBA"* (telefonický odposluch) *vyhodnocovať, preverovať a skúmať, či sa nejedná o dohovorenú reč.*

Nedá mi, aby som neuviedol zaznamenané zistenia z ďalšieho agentúrno-operatívneho rozpracovania.

... Ďalej prameň uviedol, že objekt sa mu zmienil, že bol v Starom Smokovci na nejakom seminári ochrancov prírody od 18.10.1982 do 24.10.1982 a mal byť ubytovaný v hoteli „Šport". Ďalej objekt spomenul, že medzitým chodil aj na túry.

Prameňovi je známe, že objekt má na starosti vypracovať na budúci rok 1983 turistický plán...

6./ Poznatky považujem za pravdivé, nakoľko boli podané od hodnoverného prameňa.

Na schôdzke prameňovi „D" bola odovzdaná finančná odmena vo výške 500,- Kčs, ktorú prijal. Na schôdzke vznikli výlohy 65,50 Kčs.

Ako som sa poučil z internetovej stránky Ústavu pamäti národa, *zvýraznené kategórie sú kategóriami vedomých spolupracovníkov.* Kolega „D", ako dôverník, nie je v Registračných protokoloch na internete zvýraznený. Taká česť sa ušla napríklad agentom, ktorí tiež prispievali do môjho spisu. Lenže mne sa nezdá, že by dôverník nebol vedomý, čo robí, keď sa pravidelne nechával pozývať na eštebákmi hradené občerstvenia, aby podal o mne vysvetlenia, a dokonca sa mu dostala na tú dobu značná odmena 500 korún. Za obsažnosť či skôr bezobsažnosť podávaných informácií tú odmenu určite nedostal, ani si nezaslúžil. Mne síce dobre padne, že mi pripomína výlety, ktoré som kedysi zažil, len pochybujem o štátnobezpečnostnej hodnote uvádzaných informácií. Schôdza, ktorú spomínam sa konala v novembri a napadlo ma, či odmena nemala byť pozornosťou z príležitosti výročia Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, ktorá u nás bola dôvodom k tomu, aby komunistická verchuška vybrané kádre odmeňovala a povyšovala, potľapkávala po pleciach, a aby sa v prípade, nedajbože, sovietskych delegácií, aj tuho cmúľala.

Mimochodom, za 65,50 korún československých sa dala kúpiť slušná večera pre dvoch, možno aj s fľašou vína.

Fakt som bol na seminári vo Vysokých Tatrách. Jeden večer som sa stretol s kolegom z vysokej školy a druhý večer so spolužiačkou z gymnázia. Boli to náhodné stretnutia a pre mňa veľmi milé. Som rád, že sa eštebáci dozvedeli o mojom seminári v Tatrách ex post a nemohli pripraviť žiadne agentúrno-operatívne opatrenia na moje sledovanie.

Určite by oboch kvôli mne vyťažovali a znepríjemnili by im spomienky na naše náhodné stretnutie v Tatrách.

Robil som aj výlety, ako o nich informoval prameň. Bol som vtedy dobre vyšportovaný a neviem, či by udatná kontrarozviedka v mojich stopách zvládla sólo výlet na Ľadový štít, ktorý som si na záver pobytu v Tatrách dožičil. Bolo to proti pravidlám Horskej služby, že som išiel na štít sám, bez sprievodcu, ale azda sa už môžem priznať. Po toľkých rokoch považujem tento priestupok za premlčaný. A eštebáci už azda na mňa nemajú dosah.

Tých záznamov o udelení odmien za sledovanie objekta FILOZOF som si v spise našiel viacero. Poväčšine päťsto, ale dokonca aj tisíc korún československých. Jeden záznam mi nedá, aby som nezreprodukoval. Nepochybujem, že vyjadruje postoj, ktorý eštebáci ocenili najviac.

Dňa 15.septembra 1980 bola uskutočnená schôdzka s dôverníkom krycieho mena „M", na ktorej mimo iného mu bola odovzdaná finančné odmena vo výške 500.- Kčs/päťsto korún čsl./

Dôverník „M" po prevzatí uvedenej sumy uviedol, že to nemuselo byť, že on je ochotný nám pomáhať, veď nám to prisľúbil už na začiatku spolupráce. Pomáhať nám, že je to pre neho česť a vlastenecká povinnosť a je ochotný aj naďalej nám poskytovať poznatky ku kontrole navrátilca VRÁTNEHO, ku ktorým on bude mať prístup.

21

Diapozitívy ohrozujú pracujúcich – Paparazzi v očiach mocenských zložiek štátu.

Raz do týždňa, v piatok skoro ráno, sme mali na pracovisku pracovnú poradu celého oddelenia podniku. Začínala sa politickou desaťminútovkou – prehľadom tlače. Pripravoval ho niektorý kolega alebo kolegyňa, aby potom prečítali niekoľko krátkych článkov z novín pre asi dvadsiatich až dvadsiatich piatich znudených podriemkávajúcich pracovníkov odboru.

Keď prišiel rad na mňa, rozhodol som sa, že v rámci mojej desaťminútovky budem premietať diapozitívy, a keďže to bolo krátko pred Vianocami, výber obrázkov som sústredil na domovské východné Slovensko, ktoré kolegovia v práci azda poznali najlepšie. Snažil som sa o interaktívnu atmosféru, aby kolegovia zostali v strehu a neblúdili myslľou bohviekde, ako sa im to na desaťminútovkách zvyčajne stávalo. Premietol som napríklad obrázky zo Starej Ľubovne, stručne skomentoval stredoveký ráz mesta, hrad nad mestom a jeho význam v časoch, keď spišské mestá boli v poľskom zálohu, pripomenul som nášho významného dodávateľa v tomto meste a požiadal zodpovedného referenta, aby nás informoval, čo je nového v tomto partnerskom podniku. Ďalej som premietol obrázky zo Sabinova, vretenový pôdorys hlavnej ulice, zachované stredoveké mestské hradby, vzácny gotický kostol, fakt, že sa tam nakrúcal Oscarom ocenený film Obchod na korze, zasa som pripomenul významného partnera nášho podniku v tomto meste a požiadal zodpovedného referenta o krátky komentár. Podobne s ďalšími mestami. Akcia bola živá, ľudia sa smiali, aktívne zasahovali, dopĺňali mňa i kolegov a na záver som najaktívnejším odovzdal malé pozornosti (perá, tanieriky, poznámkové bloky a podobne). V prísne tajnom zázname agent ŠtB vyhodnotil moju desaťminútovku takto:

V zmysle Vášho dožiadania je k navrátilcovi VRÁTNEMU Štefanovi úkolovaný TS „H", ktorý podal správu, že menovaný v značnej miere stúpol v očiach svojich spolupracovníkov. Koncom decembra 1979 mal za úlohu zorganizovať a vykonať desaťminútovku. Túto urobil vo forme kvízu s použitím diapozitívov o ČSSR. Pracovníci hodnotili túto akciu veľmi kladne.

...

Tak som podujatie vnímal aj ja. Politické vedenie podniku a udatná kontrarozviedka zrejme mala na celú akciu iný názor. Asistent vedúceho, ktorý tieto porady a desaťminútovky organizoval, mi na chodbe cez plece bez svedkov potichu poznamenal,

že, žiaľ, moja desaťminútovka sa vymkla zo zavedených zvyklostí. Na nič som sa nepýtal, ale viac som desaťminútovku nerobil. Kolegovia, ktorí mali pripraviť desaťminútovku, sa vyberali podľa abecedy spredu, zozadu, podľa kancelárií raz jedného konca, potom z druhého konca a vždy, keď sa blížil rad na mňa, sa poradie jednoducho zmenilo. Znova sme sa vrátili k desaťminútovkám, na ktorých sa tak dobre driemalo.

O štvrťstoročie neskôr som sa stretol s kolegyňou z tých čias a tá akoby mimochodom poznamenala: „Tie diapozitívy boli dobré." Poďakoval som sa jej. Dobre mi to padlo.

S desaťminútovkami som sa teda v podniku nepresadil, zato niekoľko rokov neskôr, to už akoby prestalo prekážať. Začal som premietať diapozitívy na verejnosti, čo mi významne vypĺňalo voľný čas a vnútorne ma veľmi obohacovalo.

Začal som u svojej sestry, ktorá ako vedúca pobočky krajskej knižnice usporadúvala raz, niekedy dvakrát do mesiaca besedy s významnými osobnosťami nášho, hlavne kultúrneho života – hercami, žurnalistami, športovcami, rozhlasovými pracovníkmi, a keď mala prísť na besedu pani Nora Baráthová, vtedy už známa svojimi historickými prózami zo Spiša, hlavne z Kežmarku, sestra ma požiadala, aby som pripravil nejaké diapozitívy a priblížil prostredie, v ktorom sa autorkine príbehy odohrávajú. Stalo sa a moje krátke diapásmo sa ľuďom páčilo. Podobne keď prišiel chatár a spisovateľ tatranského prostredia Belo Kapolka. A potom som už mal celé večery len pre seba. Začal som východným Slovenskom, slovenskými hradmi a zámkami, inými oblasťami Československa, až som prešiel na obrázky zo zahraničia. Vtedy cestovanie mimo štátov tábora mieru a socializmu, ako sa oblasť z našej strany ostnatých drôtov a hraničných zátarás v dobovej propagande nazývala, bolo obmedzované, neboli nám prístupné ani televízne kanály ako Discovery a o cestovaní na internete sa v tom čase ani nechýrovalo. Tak sa vrece s pozvánkami roztrhalo a ja som chodil do škôl, knižníc, klubov dôchodcov, ekonómov i architektov, cestovných kancelárií, jazykovej školy, kde si cenili, že som ukazoval obrázky z rozličných oblastí, o ktorých sa študenti učili bez toho, aby mali vyhliadku sa tam dostať, pričom som to dokázal sprevádzať aj s anglickým výkladom. Boli týždne, keď som mal aj dve-tri takéto večerné posedenia. To už samozrejme nemohlo uniknúť pozornosti eštebákov, a tak sa do môjho spisu dostali nasledujúce záznamy.

Schôdzka konaná 16. júna 1983

...Prameň ďalej dodal, že bol na jednej prednáške, ktorú viedol objekt asi pred dvoma týždňami v knižnici, kde pracuje jeho sestra. Prednášku spojil s premietaním diapozitívov. Prednáška bola o Japonsku, kde objekt pôsobil. Na tejto prednáške bolo dosť ľudí, trvala asi dve hodiny. Objekt ku každému diapozitívu rozprával a dodal, že tam osobne pôsobil,

ale bližšie k tejto veci sa nevyjadroval. Prameň dodal, že má znovu urobiť podobnú prednášku o Indii, ale kedy to ešte nevie. Iné poznatky prameň nezistil...

Poznatky považujem za pravdivé a tieto boli napísané tak, ako ich podal prameň.

Na schôdzke vznikli výlohy v sume 40,- Kčs

Do záznamu bola rukou vpísaná nasledujúca poznámka:

Zistiť, kto povolil objektovi prednášky a akú činnosť tam vyvíja, či nedochádza k nejakému ovplyvňovaniu našich občanov zo strany objekta...

lebo ako sa uvádza na inom mieste v Pláne previerky činnosti a stykov „navrátilca" VRÁTNEHO Štefana

... je tu predpoklad a možnosť zanášania buržoáznej súčasnej ideológie medzi osobami, kde sa bude objekt VRÁTNY pohybovať vzhľadom na to, že tento študoval v USA také vedné predmety, ktoré sú v rozpore s naším Marxisticko-Leninským učením.

Inú prednášku poručík ŠtB zhrnul nasledovne:

Dňa 15.5.1984 som sa zúčastnil prednášky o Iráne v Dome kultúry ROH VSŽ, ktorú viedol Štefan Vrátny, objekt akcie „FILOZOF". Samotná prednáška bola spojená s premietaním diapozitívov a začala sa o 18.00 hod. trvala asi do 19.00, od tohto času asi do 19.45 prebiehala diskusia k prednesenej problematike. Prednášky sa zúčastnilo asi 20 osôb, pričom 10 osôb bolo pravdepodobne z radov študentov, ostatné osoby boli rôznych vekových kategórií. Zúčastnil sa jej aj zrejme jeden manželský pár, obaja vo veku asi 50 rokov, ktorý rozprával česky. U časti osôb, ktoré brali účasť na prednáške sa dá usudzovať, že sa s VRÁTNYM poznajú, resp. sa jedná o jeho spolupracovníkov. Usudzujem tak z toho, že VRÁTNEHO oslovovali menom „Štefan". V priebehu prednášky som nezistil, že by VRÁTNY uvádzal nejaké skutočnosti z hľadiska ŠtB zaujímavé. Na úvod diskusie VRÁTNY uviedol pre tých, čo na prednáške neboli minule, že uvedenú cestu po Iráne uskutočnil po 14 mesačnej študijnej stáži, ktorú absolvoval v Japonsku a návrat do ČSSR uskutočnil aj cez Irán. V diskúsii uviedol, že zábery, ktoré premietal boli urobené v roku 1975, že v Teheráne sa mnohí Iránčania dali do rozhovoru, jednalo sa hlavne o mladých ľudí, dôvod rozhovoru bol ten, že sa chceli zdokonaliť v angličtine. Niektorí ho pozvali aj do spoločnosti, čo menovaný využil a to z toho dôvodu, aby ušetril časť svojich financií. Iné ŠtB zaujímavé skutočnosti neboli v priebehu diskúsie zistené. V priebehu diskusie VRÁTNY uviedol, že cestovanie po Iráne bolo pomerne drahšie oproti cestovaniu po Indii a Pakistane. V Iráne denne z dôvodu zaobstarávania potravín a pod. utratil 4 až 5 dolárov, oproti 1 až 2, ktoré utratil denne pri cestovaní po Indii a Afganistane. Po Iráne putoval asi 30 dní.

4./ Poznatok odstúpiť s. F do akcie "FILOZOF". Zabezpečiť účasť na ďalšej prednáške, ktorá bude pojednávať o cestovaní objekta akcie „FILOZOF" po Afganistane a bude sa konať 13.6.1984 o 18.00 v Dome kultúry ROH VSŽ.

6./ Touto formou je možné konfrontovať výpovede objekta „FILOZOF", ktoré sa nachádzajú v SZ (Signálny zväzok) *s údajmi, ktoré sú z hľadiska ŠtB zaujímavé a uvádza ich pri svojich prednáškach v Dome Kultúry ROH VSŽ.*

Krajská knižnica v Košiciach pobočka č.9

Vás srdečne pozýva na diapásmo

Vzdialený svet Hong - Kongu a Singapúru

dňa 24.júna 1986 /utorok/ o 17,oo hod.

Trieda Sovietskej armády č.31/ Astória/

Krajská knižnica Košice, pobočka č.9
Vás srdečne pozýva na pásmo farebných diapozitívov
Štefana V r á t n e h o

PUTOVANIE JUŽNOU ŠUMAVOU

dňa 22.decembra 1987 /utorok/ o 17,oo hod.
na Triede Sovietskej armády 31 /Astória/

Tešíme sa na stretnutie

KRAJSKÁ KNIŽNICA V KOŠICIACH

Vás srdečne pozýva na cestopisné diapásmo

WALES - krajina hôr, hradov a legiend

utorok 18.6.1985 o 17,00 hod.

Pobočka 9, Tr.Sov.arm. 31 /Astória/

Krajská knižnica v Košiciach, pobočka č. 9
Trieda Sovietskej armády č. 31 /Astória/

Vás srdečne pozýva

na diapásmo

Irán tisíc a jednej noci

dňa 28. 2. 1984 /utorok/ o 17^{00} hodine

Tešíme sa na stretnutie

Eštebáci s vyloženou posadnutosťou skúmali, kto mal aké kontakty, nielen v ďalekom Iráne, ale aj v socialistickej vlasti, a aké témy ich spájali. Každý bol potenciálny nepriateľ a keď sa dal dohromady s niekým, čo i len v rámci rozhovoru o bežných záležitostiach, už sa to bralo ako možné ohrozenie štátnobezpečnostných záujmov. Nepochybne, keby

som bol ochotný s nimi komunikovať, by ma dôkladne vyťažovali, o čom som sa vyprával s tými Iránčanmi, keď už ma dokonca pozvali aj do svojich domovov. A samozrejme aj o otázkach financií. Lebo čo keď moje cestovanie po Ázii financovala nejaká reakčná organizácia, zažratá proti nášmu socialistickému zriadeniu. Nakoniec keď chodili tak usilovne na moje prednášky spojené s premietaním diapozitívov, sa to mohli dozvedieť. Ak som sa s nimi v ich brlohoch nechcel o tom rozprávať, nebolo to preto, že by som mal čo utajovať. Mne skôr vadili tie brlohy a spôsoby ich obyvateľov.

Ďalšie hlásenie toho istého poručíka eštébé.

Dňa 18. apríla 1984 som sa zúčastnil prednášky o Nepále a Pakistane, ktorá bola spojená s premietaním diapozitívov z uvedených štátov. Prednášku viedol a diapozitívy premietal Štefan Vrátny. Táto sa uskutočnila v Dome odborov v klubovni číslo 2 o 18.00 hod.

Klubovňa číslo 2 je miestnosť, do ktorej sa zmestí asi 30 ľudí. Na prednáške brali účasť prevažne mladí ľudia vo veku asi do 20 rokov. Zúčastnil sa jej aj jeden dôchodca, jeden muž v stredných rokoch s asi 11 ročným chlapcom. Približne po 10 minútach premietania diapozitívov a trvania prednášky došiel do miestnosti ešte jeden muž asi vo veku 35 rokov. Celkove sa na prednášky zúčastnilo 25 ľudí.

V priebehu prednášky som nezistil, aby Vrátny uvádzal nejaké závadové poznatky alebo skutočnosti, ktoré by boli z hľadiska ŠtB zaujímavé. Prednáška a premietanie diapozitívov trvalo asi do 19.00 hod. Na základe vypočutej prednášky k diapozitívom sa dá povedať, že Vrátny je v tejto oblasti fundovaným človekom, že sa na ňu musel pripraviť aj štúdiom novšej literatúry, lebo uvádzal fakty, ktoré sú nové. Dobre pozná problematiku náboženstva v uvedených štátoch a v dôsledku toho aj zmeny, ktoré v nich vplyvom náboženstva nastali. V závere prednášky Vrátny povedal, že ďalšia prednáška bude 16. mája 1984 v tej istej miestnosti o 18.00 hod. a bude sa týkať Iránu.

Po prednáške a premietaní diapozitívov bola diskusia... Noc strávil v jednej chate, bolo to na Silvestra. Na chate boli aj ľudia iných národností, okrem iných aj jedna Angličanka. Na neho zapôsobilo, keď spievali „Tichú noc" vo viacerých jazykoch. Vrátny na jednotlivé otázky odpovedal kľudne a s prehľadom. Znervóznel a podráždene odpovedal vtedy, keď sa ho niekto z prítomných spýtal na to, ako sa dostal do týchto končín a že či si vtedy žil na voľnej nohe, resp. mal náhradné voľno. Vrátny odpovedal, že do Nepálu a Pakistanu pricestoval z Japonska, mal snahu dostať sa aj na Thajwan, ale mu to nevyšlo a že nežil na voľnej nohe, lebo to u nás nie je možné, on je zamestnancom podniku. Uvedené diapozitívy zhotovoval na filmový materiál „KODAK" a používal pritom kvalitný japonský fotoaparát bez prídavných zariadení.

Po skončení prednášky sa spomínaný muž vo veku asi 35 rokov, ktorý došiel na prednášku neskoršie, zdržal a zdalo sa mi, že sa rozprával s Vrátnym. Muž z budovy odišiel sám asi po 5 minútach približne o 19.35 hod...

Dá sa predpokladať, že pokiaľ budú Vrátnemu na jeho prednáškach náhodne od poslucháčov kladené takéto otázky aké sú uvedené vyššie, môže tento nadobudnúť názor, že sa jedná o provokáciu.

(Rukou vpísaná poznámka)

pre porovnanie uvedených poznatkov vyťažiť dôverníka „I"

na ďalšej prednáške zabezpečiť účasť

Skutočne som sa obával, že by mi mohli nasadiť na tieto prednášky agentov-provokatérov, a preto som diskusie dosť potláčal. No hoci ma sledovali, nikdy som nenadobudol dojem, že by ma chceli v tejto činnosti nejako obmedzovať. Veľmi mi záležalo na tom, aby som mohol nehatene pokračovať. Prednášky spojené s premietaním diapozitívov z Československa, ázijských štátov a západnej Európy patria medzi moje najsvetlejšie aktivity z čias reálneho socializmu, veľmi ma obohacovali a utvrdzovali vo mne dojem, že nimi významne prispievam do vyplňovania medzier vo vedomostiach našich ľudí.

Tieto záznamy patria medzi posledné, čo sa dochovali v mojom spise. Ešte zopakujem jednu vetu z predchádzajúceho hlásenia poručíka ŠtB: „*Po skončení prednášky sa spomínaný muž vo veku asi 35 rokov, ktorý došiel na prednášku neskoršie, zdržal a zdalo sa mi, že sa rozprával s Vrátnym. Muž z budovy odišiel sám asi po 5 minútach približne o 19.35 hod...*"

Sám sa na to pamätám len veľmi hmlisto a vymýšľať si nechcem. Vôbec by som sa nedivil, keby si tohto muža vo veku asi 35 rokov dotyčný eštebák potom vyhľadal a vyťažoval kvôli tomu päťminútovému rozhovoru, čo si dovolil mať so mnou. Nebolo by to jediný raz, čo stačilo sa o mňa otrieť, aby eštebáci nastražili všetky svoje zmysly a zdvihli svoje protivné chápadlá. Viac by o tom mohlo byť v tej časti môjho spisu, ktorá bola počas nežnej revolúcie zničená.

K mojim diapozitívom som našiel aj takýto záznam:

Ďalej prameň sa vyjadril, že objekt „FILOZOF" uskutočnil v Keramických závodoch PR Košice pre zväzákov ZO SZM (Základnej organizácie Socialistického zväzu mládeže) *prednášku o Indii, Pakistane a Nepále, avšak zmieňoval sa aj o Japonsku. Táto prednáška bola*

spojená s premietaním diapozitívov. Táto prednáška splnila svoj účel a všetci zväzáci boli spokojní.

Takúto podobnú prednášku objekt „FILOZOF" uskutočnil aj dňa 19.9.1984 o 18.00 hod. v Dome kultúry ROH VSŽ Košice pod názvom „Japonsko, krajina vychádzajúceho slnka". Dňa 25.9.1984 uskutočnil prednášku v Krajskej knižnici v Košiciach pobočka č. 9 pod názvom Kórea – krajina rannej sviežosti" o 17.00 hod.

6./ Poznatky považujem za pravdivé, nakoľko boli potvrdené aj od iného prameňa a tieto boli napísané tak, ako ich podal prameň.

Na schôdzke vznikli výlohy vo výške 42,- Kčs.

Ešte na hraniciach pri návrate do socialistickej vlasti mi okresný náčelník ŠtB z Chebu vybral a zhabal z fotoaparátu nevyvolaný film.

„Uvidíme, či tam nie je niečo, čo by tam nemalo byť," precedil cez zuby, keď som protestoval. „Ak tam nebude nič závadné, vrátime vám ho," dodal.

Zhabaný film som už nikdy viac nevidel. Išlo o zábery zo Škótska a Anglicka, kde som sa zdržiaval tesne pred návratom do Československej socialistickej republiky. Diapozitívy podobné tým, ktoré sa mi podarilo dostať cez hranice a ktoré som potom verejne premietal.

Diapozitívy, ktoré som si poslal ešte z Japonska poštou, som doma našiel, nepochybne po ich kontrole, či neobsahovali niečo nevhodné zo štátnobezpečnostného hľadiska. Prehliadku som eštebákom želal, možno im trochu pozdvihla IQ a záujem o krajinu vychádzajúceho slnka, čo im mohlo len prospieť.

Diapozitívy zo štátov, ktoré som precestoval na ceste do Európy, zhabané na hraniciach, mi po ukončení vyťažovania v Košiciach vrátili. Súdruh vyťažovateľ mi ich váhavo podával v igelitovej taške, v ktorej som ich priniesol cez hranice. Mal som dojem, ako keby očakával, že po nich chňapnem a on odtiahne ruku. Proste detinská hra, ktorými sa v mojom spise len tak hmýri. Neunúval som sa vstať a len som ho nechal, aby ich po chvíli, keď mu už bolo trapno, položil na kraj stola, bližšie ku mne a ja som ich pred odchodom zobral. Bez slov. Všetky boli turisticky zamerané, zábery z krajiniek, miest, kultúrnych pamiatok, teda veci, čo si fotí bežný turista.

A tie výlohy vo výške 42 korún československých, ktoré vznikli na schôdzke, boli asi za pohostenie na úrovni slušnej večere, ktorú si dovolil eštebák spolu s prameňom-dôverníkom počas vyťažovania. Šli na to aj moje dane. Mne moje výlohy pri príprave

prednášok spojených s premietaním diapozitívov nik nepokrýval a ak, nuž symbolicky, zakúpením filmu ako malou pozornosťou alebo honorárom poriadne zdaneným Socialistickou akadémiou, cez ktorú jedine som mohol nejakú odmenu inkasovať. Neprekážalo mi to, keďže som to robil rád, väčšinou celkom zadarmo.

22

Keď Analýza znamená domovú prehliadku – Hoci priemerný zlodej by sa za takú robotu hanbil.

‚Spravodajsko-technický úkon STÚ ANALÝZA' v odbornej terminológii eštebákov znamenala domovú prehliadku, samozrejme bez vedomia dotknutej osoby. Aj v mojich veciach, či doma, či v práci, sa silové zložky socialistického štátu prehrabávali a svoje zistenia vždy uzavreli konštatovaním, že sa našli nejaké zaujímavé veci, kde-tu aj uviedli čo, ale len tak, akoby mimochodom. Beriem to tak, že nenašli nič, čo by pre nich predstavovalo niečo dôstojné ‚kontrarozviedneho' záujmu a len potrebovali nejaké zdôvodnenie pre vlastné ospravedlnenie. Veď čo len môžu nájsť v byte starého mládenca, ktorý dokonca ani porno neprechováva!

V spise sa mi zachoval vyše tridsaťstránkový dokument, ktorý obsahuje postup, ako sa v mojom byte vykonala domová prehliadka, v ich jazyku STÚ ANALÝZA. Je tam Návrh na vykonanie STÚ ANALÝZA, Presný pán bytu objekta „FILOZOF", Situačný plán bytu objekta „FILOZOF" na Triede Sovietskej armády 39, Stanovisko k návrhu na vykonanie STÚ ANALÝZA v akcii „FILOZOF", ZÁZNAM z rozboru podmienok k prevedeniu STÚ ANALÝZA v akcii FILOZOF, Doplnok k návrhu na STÚ ANALÝZA v akcii FILOZOF, ďalší Doplnok k návrhu na STÚ ANALÝZA v akcii FILOZOF, ďalší ZÁZNAM z rozboru podmienok k prevedeniu STÚ ANALÝZA v akcii FILOZOF, Akcia „FILOZOF" – návrh na prevedenie skúšky kľúča pre STÚ ANALÝZA, ešte jeden Záznam z rozboru podmienok k prevedeniu STÚ ANALÝZA v akcii FILOZOF, Akcia „FILOZOF" – návrh na prevedenie úkonu ANALÝZA, PLÁN zabezpečenia a rozdelenia úloh pri realizácii STÚ „ANALÝZA" v akcii „FILOZOF", Záznam o prevedení úkonu ANALÝZA, Záznam o uložení duplikátu kľúča do archívu z úkonu ANALÝZA v akcii „FILOZOF" a Potvrdenie o prevzatí 62 ks fotokópií z úkonu ANALÝZA.

Okrem tohto plánu sa úkon ANALÝZA v mojom byte spomína v rôznych dokumentoch, ktoré úkonu predchádzali a po ňom nasledovali. Niektoré z nich azda stoja za prečítanie.

č.p. 05-00110/60 - 1981

V Košiciach dňa 25. 6. 1981

PRÍSNE TAJNÉ
PRVOPISOM

S t a n o v i s k o

k návrhu na vykonanie STÚ ANALÝZA v akcii "FILOZOF"

Návrh na vykonanie STÚ ANALÝZA v akcii "FILOZOF" je v súlade so zásadami služobného predpisu A- oper. VI -1.

STÚ je technicky preveditelný. Operatívna súčasť zabezpečí operatívne podmienky k utajenému preniknutiu do bytu objekta. Pracovníci 6. odboru sa budú podieľať na získaní prípravkov k prekonaniu zámku na dverách bytu a prevedú fotodokumentáciu nájdených vecí.

Konkrétne úlohy a zodpovednosť za ich splnenie budú určené na spoločnom rozbore STÚ po schválení návrhu.

Náčelník 6. odboru :

pplk. Ř í h a Václav

Začnem s týmto agentúrno-operatívnym opatrením:

V Košiciach dňa 10. júna 1981

NÁVRH

<u>na vykonanie STÚ „ANALÝZA" v akcii „FILOZOF", reg. č. 12199</u>

Predkladám návrh na vykonania spravodajsko-technického úkonu „ANALÝZA" v byte objekta akcie „FILOZOF", reg. č. 12199, kde je rozpracovaný: VRÁTNY Štefan ...

Počas doterajšieho rozpracovávania objekta, aj keď neboli získané priame príznaky nepriateľskej činnosti proti ČSSR, je tento predmetom kontrarozviedneho záujmu, hlavne k poznatkom o pobyte v kapitalistickom zahraničí, jeho stykom na kapitalistické zahraničie, ako aj chovaniu a činnosti po návrate do ČSSR.

Z vyššie uvádzaných dôvodov a v súlade s plánom agentúrno-operatívneho rozpracovania v akcii „FILOZOF", javí sa potreba vykonať v byte objekta STÚ „ANALÝZA", cieľom ktorej bude:

Získať usvedčujúce materiály z predpokladanej trestnej činnosti, alebo ďalšie dôležité spravodajské poznatky o tom, že objekt je v spojení s cudzou spravodajskou službou.

Pri vykonávaní STÚ „ANALÝZA" zamerať sa hlavne na hľadanie dokumentov a materiálov z oblasti strojárstva, ktoré by mohli mať utajovaný charakter. Taktiež zisťovať, či objekt nevlastní fotografie z oblastí, kde sú dislokované dôležité ekonomické a vojenské objekty.

Skúmať, či v byte objekta sa nenachádza väčší obnos tuzexových korún alebo západnej meny, čo by svedčilo o tom, že objekt je v spojení so zahraničím.

Zamerať sa tiež na hľadanie adries do kapitalistického zahraničia a to a účelom objasnenia charakteru stykov objekta na kapitalistické zahraničie a k doplneniu operatívnej situácie v rozpracovanom prípade. Skúmať tiež, či objekt nevlastní nejaké krycie adresy, nakoľko cestou STÚ „NÁKUP" nie je zachycovaná korešpondencia zasielaná objektom do kapitalistického zahraničia. V tejto súvislosti je nutné zisťovať, či objekt nevlastní prostriedky k zhotovovaniu tajnopisu, prípadne šifrovacie prostriedky pre odosielanie správ do kapitalistického zahraničia.

Počas výkonu „ANALÝZA" tiež preskúmať rádioprijímač objekta, pričom sa zamerať aj na zisťovanie, či objekt nevlastní ďalšie prídavné zariadenia k rádioprijímaču, ako sú slúchadla, magnetofón a pod., čo by nasvedčovalo tomu, že objekt by mohol byť na jednostrannom príjme.

Vychádzajúc zo stanoveného cieľa plánovanej „ANALÝZY" je nutné k jej vykonaniu prizvať aj odborníkov z oboru chémie a elektroniky.

<u>Situácia v mieste nasadenia úkonu</u>:

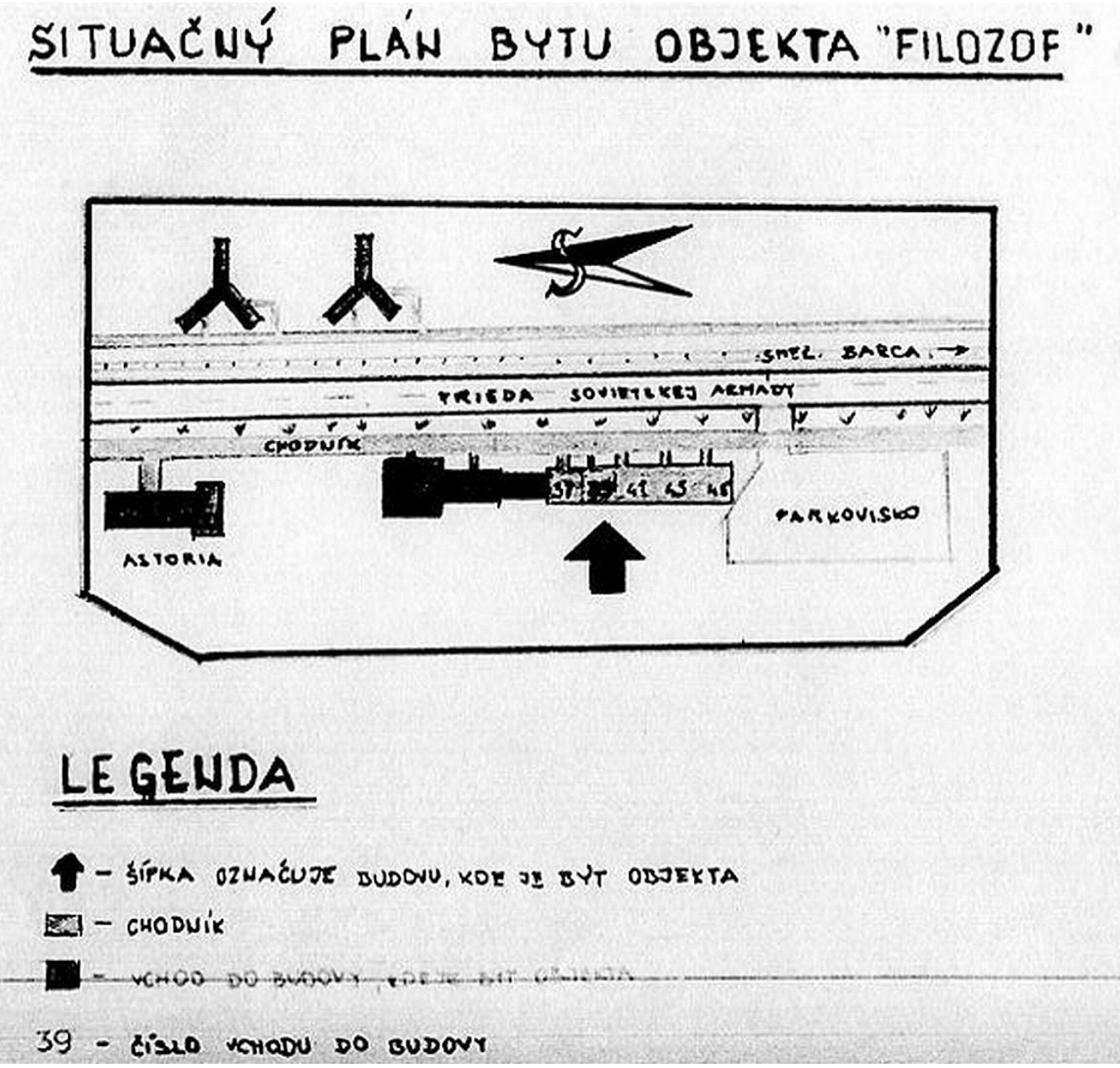

Pre lepšie pochopenie obáv eštebákov, že by počas ich analýzy, teda domovej prehliadky sa mohla objaviť mama alebo sestra uvádzam, že Astória bol obchodný dom s verejnou knižnicou, kde sestra bola vedúca a matka u nej pracovala. Vzdialenosť k vchodu do našej bytovky je menej než dvesto metrov.

Nasleduje presný popis umiestnenia bytu, v ktorom som býval, zoznam mojich rodinných príslušníkov, ich osobné údaje, kde pracujú a kedy sa nezdržujú doma a to isté o všetkých susedoch sedemposchodovej panelovej budovy. Tiež plán bytu, v ktorom som býval s matkou a sestrou a náčrt umiestnenia bytovky, v ktorej sme bývali na ulici Sovietskej armády 39.

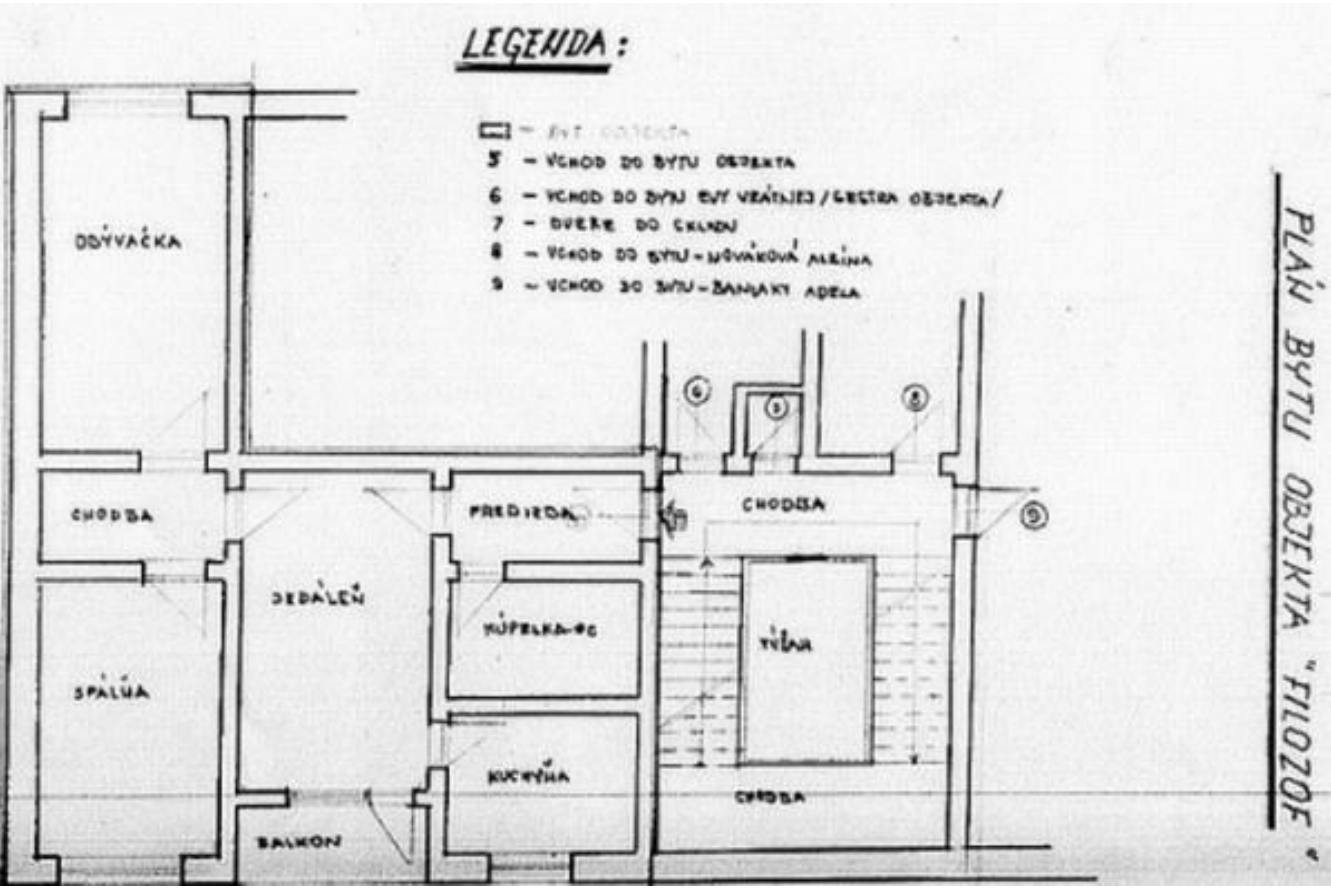

Pozoruhodné je aj toto konštatovanie:

Po zhodnotení celkovej operatívnej situácie v mieste bydliska objekta je nutné podotknúť, že tam býva 5 osôb, ktoré sú na dôchodku, často sa zdržiavajú doma, medzi sebou sa vzájomne navštevujú a pomáhajú si.

Veľký dôraz kladie plán na skúšku kľúča od nášho bytu, o čom svedčí nasledovný dokument.

V Košiciach, dňa 30.09.1981

Akcia „FILOZOF" – návrh na prevedenie skúšky kľúča pre STÚ ANALÝZA

Predkladám

Návrh na prevedenie skúšky kľúča pre úkon ANALÝZA v akcii „FILOZOF", objektom ktorého je VRÁTNY Štefan, bytom Košice, Trieda SA 39. Skúška kľúča bude prevedená dňa 1. októbra 1981 v dopoludňajších hodinách po zistení, že byt objekta je prázdny a na chodbe sa nikto nenachádza. Skúška kľúča bude prevedená pod legendou hľadania bytu známej osoby.

Zaistenie

Objekt: VRÁTNY Štefan počas skúšky kľúča bude sa nachádzať na svojom pracovisku v ZŤS. Za preverenie prítomnosti objekta na pracovisku zodpovedný:

Npor. J

Matka objekta: VRÁTNA Amália, počas prevádzania skúšky bude prevádzať nákupy. Skúška bude prevedená len za predpokladu, že menovaná byt opustí. Za odsledovanie jej odchodu zodpovedný:

Npor. J

Sestra: VRÁTNA Marta počas akcie sa bude nachádzať na svojom pracovisku v Krajskej knižnici. Za preverenie jej prítomnosti na pracovisku zodpovedný:

Npor. J

Plán prevedenia

Skúška kľúča bude prevedená dňa 1.októbra 1981 v dopoludňajších hodinách po zistení, že objekt a jeho sestra sú na svojich pracoviskách, za predpokladu, že matka objekta sa vzdiali z bytu za nákupmi. Po tomto sa prezvonia ostatné byty na poschodí a po zistení, že sa tam nikto nenachádza, bude prevedená samotná skúška kľúča. Skúška bude prevedená

duplikátom, ktorý bol zhotovený podľa odtlačku. Skúšku prevedie por. N, zaisťovanie počas skúšky bude prevádzať nastržm. B. Pred započatím skúšky kľúča bude byt prezvonený telefonicky z VTS a zároveň aj bytovým zvončekom. Skúška kľúča bude prevedená pod legendou hľadania bytu známej osoby.

Vypracoval:

nstržm. B

Neviem, odkiaľ eštebáci zohnali odtlačok kľúča k bytu. Z pražského múzea polície mám informácie, že kľúč získali buď ‚krádežou' (vybrali ho z tašky počas prehliadky u lekára, zo šatne dieťaťa v škole, počas utajenej prehliadky pracoviska a pod.) alebo si vložku zmerali špeciálnym zariadením a následne si vyrobili kľúč. Kľúč vyrobili buď z odtlačenej formy, vymeranej vložky alebo originálu kľúča buď na pracovisku spravodajskej techniky, v predajni zámkov (ak bola na blízku) alebo operatívne napr. v služobnom aute. Pre mňa je to veľmi zložité. Zrozumiteľnejšiu radu by som získal od bežných zlodejov, keby som sa s takými poznal.

(Byt som nedávno predával. Veľmi som zdôrazňoval novému majiteľovi, aby si zámok ihneď vymenil. Kľúče od bytu, s ktorými som disponoval ja, som mu odovzdal, ale jeden je možno ešte stále kdesi archivovaný. Moja generácia bola cepovaná v bdelosti a ostražitosti do nemoty. Čo keď si niektorý horlivec zo starej eštebáckej gardy zmyslí prísť oživiť vedenia, cez ktoré bol náš byt, nepochybne, odpočúvaný. Reality shows sú dnes v móde.)

Takže všetko je pripravené a postupovať sa malo nasledovne:

KS – ZNB, Správa Štátnej bezpečnosti

<u>Košice</u>

Č.p. OS-AN-001286/61-81 *V Košiciach dňa 30.10.1981*

PRÍSNE TAJNÉ

Akcia „FILOZOF" – návrh na prevedenie úkonu ANALÝZA.

Predkladám

*Návrh na prevedenie úkonu ANALÝZA v byte VRÁTNEHO Štefana v Košiciach, Trieda SA (*Sovietskej armády*) 39*

Objekt býva na 2. poschodí v 7-poschodovej budovy. Na poschodí bývajú 3 nájomníci. Objekt býva spoločne v domácnosti s matkou VRÁTNOU Amáliou, rod. Kitkovou, sestrou Martou VRÁTNOU v trojizbovom byte s príslušenstvom.

OS požaduje STÚ ANALÝZA previesť v celom byte. Úkon je prevediteľný so vstupom do bytu objekta. K prenikaniu budú použité kľúče, ktoré boli vyhotovené podľa otlačkou získaných dňa 24.9.1981.

Zaistenie

Objekt: na obdobie prevádzania akcie bude vyslaný na služobnú cestu do Prahy alebo Martina. Kontrola jeho odchodu – odcestovanie bude prevedená cestou pracovníkov 4. odboru Správy ŠtB Košice.

Zodpovední: kpt. T

npor. J

Matka objekta: bude na obdobie prevádzania úkonu odvolaná za účelom kontroly na pľúcne oddelenie Fakultnej nemocnici v Košiciach. Jej zaisťovanie bude prevádzané pracovníkmi 4. odboru S-ŠtB Košice a por. T, ktorý v prípade potreby menovanú zadrží.

Zodpovední: npor. J

por. T

Sestra Marta: bude v priebehu akcie zaisťovaná na svojom pracovisku v Krajskej knižnici v Košiciach pracovníkmi 4.odboru, ďalej por. M a pprap.P, ktorí v prípade potreby menovanú zadržia.

Zodpovední: npor. J

por. M

pprap. P

Sestra Eva: ktorá býva v byte susediacom s bytom objekta bude v priebehu akcie zaisťovaná na svojom pracovisku Cestné stavby Košice pracovníkmi 4. odboru S-ŠtB Košice.

Zodpovedný: npor. J

Dôchodcovia: bývajúci vo vchode spoločne s objektom budú na obdobie prevádzania úkonu odvolaní na kontrolu na pľúcne oddelenie Fakultnej nemocnice v Košiciach.

Zodpovední: npor. J

Pred bytom objekta: v priebehu akcie bude prevádzať zaisťovanie osôb kpt. T, ktorý v prípade náhodného príchodu niektorého zo zisťovaných osôb uvedenú osobu zadrží.

Zodpovední: kpt. T

Plán prevedenia:

Akcia bude prevedená dňa 5.11.1981 v dopoludňajších hodinách so vstupom do bytu objekta.

Riadiaci orgán akcie: kpt. Ing. VH

Ďalší organovia:	*mjr. Š*	*npor. J*
	mjr. K	*por. M*
	por. N	*por. T*
	kpt. T	*pprap. P*

Technické prostriedky: *1 rádiovoz*

2 RDST KOMETA

<u>Postup v akcii:</u>

Kpt. H – pred započatím akcie prevedie previerku vhodnosti podmienok. V priebehu akcie sa bude zdržiavať v rádiovoze, odkiaľ bude udržiavať rádiové spojenie s pracovníkmi výjmu a osobné spojenie s kpt. T.

Mjr. Š – pri vnikaní ako aj pri odchode z bytu objekta prevedie zaistenie pracovníkov výjmu. V priebehu akcie bude pomáhať RO (Riadiaci orgán) *akcie pri zaisťovaní. Ďalej bude udržiavať osobné spojenie s kpt. T.*

Mjr. K a por. N – vniknú do bytu objekta, kde za účasti npor. J prevedú STÚ ANALÝZA. Po ukončení akcie všetky porušené veci dajú do pôvodného stavu.

Kpt. T – v priebehu akcie bude prevádzať pred bytovkou objekta zaisťovanie osôb. V prípade náhodného príchodu niektorého zo zaisťovaných osôb uvedenú osobu zadrží.

Por. T – v priebehu akcie bude prevádzať zaisťovanie objektovej matky na pľúcnom oddelení Fakultnej nemocnici v Košiciach. V prípade potreby menovanú zadrží.

Por. M a pprap. P – budú v priebehu akcie prevádzať zaisťovanie objektovej sestry Marty v Krajskej knižnici v Košiciach. V prípade potreby menovanú zadržia.

Náčelník 1. odd. 6. odb. *Vypracoval*

Kpt. Ing. VH *Por. JO*

Dňa 2.11.1981

Nedá mi nepripomenúť, že sestra Marta bola vedúcou pobočky krajskej knižnice vzdialenej od nášho domu nie viac ako stopäťdesiat metrov a matka u nej v tej dobe pracovala. Preto toľko obáv na strane eštebákov, že by sa z ničoho nič mohli objaviť doma. Preto v ďalšom *PLÁNE zabezpečenia úloh pri realizácii STÚ „ANALÝZA" v akcii „FILOZOF"* zo 4. novembra 1981 bolo treba upresniť, ako ustrážiť sestru. Malo sa to udiať nasledovne:

- Sestra objekta Marta VRÁTNA zamestnaná ako vedúca krajskej knižnice Košice pri OD (Obchodný dom) *JUH /ASTÓRIA/ bude zabezpečovaná oper. pracovníkom npor. M, ktorý sa bude počas výkonu STÚ zdržiavať v uvedenej knižnici, kde bude študovať vybranú literatúru.*

Taktiež pre prípad vzdialenia sa menovanej z knižnice smerom k jej bytu, bude k jej kontrole využitý ppráp. PĽ, ktorý bude vykonávať službu v uniforme príslušníka VB pred OD JUH a ktorý v prípade potreby túto zadrží pod vhodnou legendou. Jej kontrola tiež bude zabezpečená aj pracovníkmi 4.odboru.

Zodpovední: npor. M, ppráp. P

s pracovníkmi 4.odboru

Nuž a zistenia dokumentuje

Záznam o prevedení úkonu ANALÝZA.

V akcii "FILOZOF", pre 1.odbor 4.oddelenie S-ŠtB

Prevedené dňa 5.novembra 1981 od 10.00 do 11.30 hod.

Objekt: VRÁTNY Štefan

Miesto prevedenia: Košice, Trieda SA 39, 2. poschodie byt objekta

Výsadok tvorili: mjr. K, por. N, npor. J

Akcie sa zúčastnili: kpt. Ing. H, mjr. Š, kpt. T, por. T, pprap. P, por. M, por. O.

*Cieľom úkonu bolo zistiť, či objekt je v spojení s cudzou rozviedkou. Úkon bol prevedený podľa plánu zaistenia a prevedenia úkonu. Po zistení, že rodinní príslušníci sú pod kontrolou sledovacej skupiny sme na pokyn RO (*riadiaceho orgánu) *prenikli do záujmového bytu. Kľúč od záujmového bytu sa použil duplikát, ktorý bol zhotovený podľa otlačku. Po príchode do záujmového bytu bola prevedená skúška s RO a taktiež bežná obhliadka bytu. Po prevedení spojenia sa pristúpilo k prevedeniu samotného úkonu. Najprv bola prevedená obhliadka v obývacej miestnosti, kde sa nachádzali objektove osobné veci. V osobných veciach objekta sa našli dopisy staršieho rázu od roku 1974 až do roku 1981. Časť dopisov bola zadokumentovaná na žiadosť operatívneho pracovníka. Okrem toho sa našli tam tri diáre o cestách objekta v zahraničí, ktoré neboli zadokumentované. Okrem toho sa našli styky objekta na zahraničie, ktoré boli taktiež zadokumentované. Objekt v spálni medzi prádlom mal uloženú vkladnú knižku, zlaté predmety, 50 dolárov a dve tisíc korún v hotovosti. V ostatných miestnostiach sa nenašlo nič zaujímavého o čo by mala záujem operatívna súčasť. Po prezretí porušené veci boli uložené na pôvodné miesto a byt objekta bol opustený a uzamknutý. Počas prevádzania úkonu konšpirácia práce nebola narušená. Duplikát kľúča od bytu objekta po prevedení úkonu bol uložený do archívu 6.odboru 1. oddelenia S-ŠtB Košice. Úkon previedol mjr. K, por. N, npor. J.*

Vypracoval

/por. N/

Spolu som napočítal v spise 19 (devätnásť) dôstojníkov, profíkov z rezortu Ministerstva vnútra, ktorí sa na celej akcii zúčastnili, a spolu s podporným personálom, ktorý sa v spise nespomína, museli spoločne odpracovať stovky, možno tisícky človekohodín, aby zistili to, čo by priemerný zlodej za prísľub skoršieho prepustenia z výkonu väzby urobil aspoň tak dobre za minizlomok času premárneného eštebákmi. Aj kvôli takémuto mrhaniu zdrojov nám hocikedy v obchodoch chýbal toaletný papier.

A ako keby to nestačilo, našiel som nasledovný záznam operatívneho pracovníka, nadporučíka z Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti, Správy ŠtB Košice:

„Dňa 5. novembra 1981 pri realizácii STÚ „ANALÝZA" v akcii „FILOZOF" reg. č. 12199 v súvislosti s odvolaním a zabezpečením objekta, jeho príbuzných, ako aj osôb bývajúcich v susedstve objekta, vznikli výdavky vo výške 217,30 Kčs /slovom dvestosedemnásť korún a tridsať halierov čsl./ a to za účelom zakúpenia pohostenia pre osoby, ktoré sa na zabezpečovaní akcie podieľali. Jednalo sa o spoľahlivé osoby z Fakultnej nemocnice Košice, ZŤS a MsNV Košice.

Vzhľadom k tomu, že som uvedenú sumu zaplatil z vlastných finančných prostriedkov, žiadam o jej úhradu.

K záznamu prikladám potvrdenku o zakúpení tovaru."

(Pre neskôr narodených, nepamätajúcich si skratky z čias totality, ZŤS bol môj zamestnávateľ, Závody ťažkého strojárstva v Košiciach, a MsNV Mestský národný výbor, čosi ako Mestský úrad či Magistrát dnes.)

Takže náklady na akciu treba zvýšiť aj o náklady na pohostenie spoľahlivých pracovníkov pľúcneho oddelenia Fakultnej nemocnice, ktorí zabezpečili odvolanie matky a ostatných dôchodcov bytovky na fingovanú lekársku prehliadku, potom pracovníkov Závodov ťažkého strojárstva, môjho zamestnávateľa, ktorí dbali na to, aby som si nezmyslel z ničoho nič odbehnúť domov počas konania ANALÝZY v mojom bydlisku a pracovníkov Mestského národného výboru, ktorí zabezpečili pre tieto účely zoznam všetkých obyvateľov nášho vchodu sedemposchodovej bytovky s podrobným popisom ich zamestnania, trvania pracovnej doby a z dnešného pohľadu ďalších zbytočných vecí. Jednoducho povedané, eštebáci mali všade infiltrovaných spoľahlivých spolupracovníkov, ktorí za občasnú kosť ochotne pribehli a radostne krútili chvostom. Fuj takým havom! Ale želám im, aby im nikdy nezabehlo.

S bizarnou lekárskou prehliadkou som mal osobnú skúsenosť krátko po návrate zo zahraničia. Krajská vojenská správa mi zaslala poštou výzvu, aby som sa dostavil do Vojenskej nemocnice v Košiciach. Lekár, ktorý sa ma ujal, krútil nad výzvou hlavou, že načo to Vojenskej správe je, mal aj zopár znevažujúcich poznámok v tom zmysle, ale svoju úlohu splnil. Vopchal ma do akejsi skrinky, ktorou točil, ako keby ma, ako kozmonauta, pripravoval na let na mesiac, a röntgenoval. Nič nezistil a správu o tom som doručil v zmysle pokynov na vojenskú správu. Dostal som nejaké dávky röntgenov naviac a ešte možno aj zápis do spisu vedeného o mne vojenskou kontrarozviedkou. Požiadal som Ústav pamäti národa o tento spis, azda sa zachoval a aj ho dostanem. Očakávam nejakú hlúposť, čo iné.

Počas pobytu v zahraničí som čítal v tamojšej tlači kritiku ľudskoprávnych organizácii o zneužívaní medicíny v štátoch komunistického bloku, čo komunisti rozhorčene popierali. Zvyčajne šlo o politicky nepohodlných ľudí, ktorých za názory zavierali do psychiatrických kliník. Nepotrebná lekárska prehliadka penzistov nepohodlných zo štátnobezpečnostného hľadiska, lebo by sa počas domovej prehliadky mohli vyskytovať na nesprávnom mieste, či výzva, aby som sa dostavil do vojenskej nemocnice sú dôkazom toho, že komunisti klamali. Pokiaľ viem, na testy TBC či pohlavných chorôb sa vy-

zvaný občan musel dostaviť, inak by ho naháňali kvôli ohrozeniu verejného zdravia. Múdre opatrenie, ale len v oprávnených prípadoch.

Analýza, teda domová prehliadka, sa mala urobiť aj byte mojej sestry, ako to vyplýva z plánu prísne tajného Plánu agentúrno-operatívneho rozpracúvania objektu „FILOZOF":

Vykonať v byte sestry Evy objekta STÚ ANALÝZA, kde sa objekt dosť často zdržuje, s cieľom zistenia alebo vylúčenia podozrenia predpokladanej trestnej činnosti, nakoľko vykonanou ANALÝZOU v byte a na pracovisku objekta nebol nájdený fotoaparát, ktorý objekt používa pri turistických cestách a tiež nebola nájdená najnovšia korešpondencia z NSR.

Domovú prehliadku v byte sestry Evy si sotva mohli odpustiť, len žiaden záznam v mojom spise som o nej nenašiel. Buď bol v porevolučných dňoch zničený spolu s množstvom ostatných dokumentov, ktoré Štátna bezpečnosť zrazu považovala za kompromitujúce, alebo sú kdesi v archívoch Ústavu pamäti národa. Radšej od nich nežiadam, aby mi ho vyhľadali. Aj tak by som sa nič zaujímavé nedozvedel a mrhania času v rámci akcie FILOZOF už bolo hádam dosť.

Vrátim sa k *Záznamu o prevedení úkonu ANALÝZA*, hlavne k poznámke o tom, že *objekt v spálni medzi prádlom mal uloženú vkladnú knižku, zlaté predmety, 50 dolárov a dve tisíc korún v hotovosti.*

Vkladná knižka asi nestojí za zmienku, keď neuvádzajú nijakú sumu. K tým zlatým predmetom iba toľko, že sme si v rodine nik na šperkoch nepotrpeli a mohlo sa jednať o zlaté hodinky, čo som dostal od otca a on pravdepodobne od svojho otca, možno ešte o obdraný snubný prsteň matky, a dvetisíc korún je smiešna suma pre objekt FILOZOF, čo mal pracovať podľa predstáv eštebákov pre britskú rozviedku. Nech slúži eštebákom ku cti, že nám to neukradli, sviniari akýsi sprostí.

Z tohto pohľadu je smiešna aj suma päťdesiat dolárov, ale nie z pohľadu jej určenia. Najprv pripomeniem, že sa jednalo o peniaze mojej matky a tým, že si ich držala v bielizníku, vážne sabotovala devízové hospodárstvo socialistického štátu, lebo jej zákonnou povinnosťou bolo, ihneď po obdržaní, nech už doláre mala odkiaľkoľvek, vymeniť ich v banke za československé koruny alebo tuzexové poukážky. Neurobila tak a tým spáchala vážny devízový priestupok. Divím sa eštebákom, že snaha o zachovanie konšpirácie, teda utajenie celej akcie, prevládla u nich nad povinnosťou konať voči mojej matke v zmysle devízového zákona.

Moja mama veľmi dúfala, že sa jej podarí dostať do Ríma a Vatikánu, a tých päťdesiat dolárov si odkladala pre tento účel. Chcela si tak prilepšiť k mizernému devízovému prísľubu, ktorý by sa jej ušiel, ak by jej zájazd do Ríma povolili. Nakoniec, samozrejme, nikam nešla, ako to bolo v tých časoch bežné u podobných záujemcov z ČSSR.

Po revolúcii, keď mama už bola v nebíčku, som sa dostal do Ríma, aj do Vatikánu na audienciu u pápeža, ktorého mala tak rada, a verte či neverte, celý čas cítil som ju vedľa seba. Neskôr som sa dostal na zájazd do Svätej Zeme, taký pútnický, ktorý každé ráno začínal omšou na nejakom pamätnom mieste z Nového Zákona, presne taký, aký by sa mojej mame páčil najviac, a zasa bola po celý čas so mnou. Som nekonečne šťastný, tentoraz bez irónie, ktorú si kde-tu dovoľujem, že sa nakoniec jej veľké životné prianie splnilo a že som mal tú česť a potešenie byť pritom.

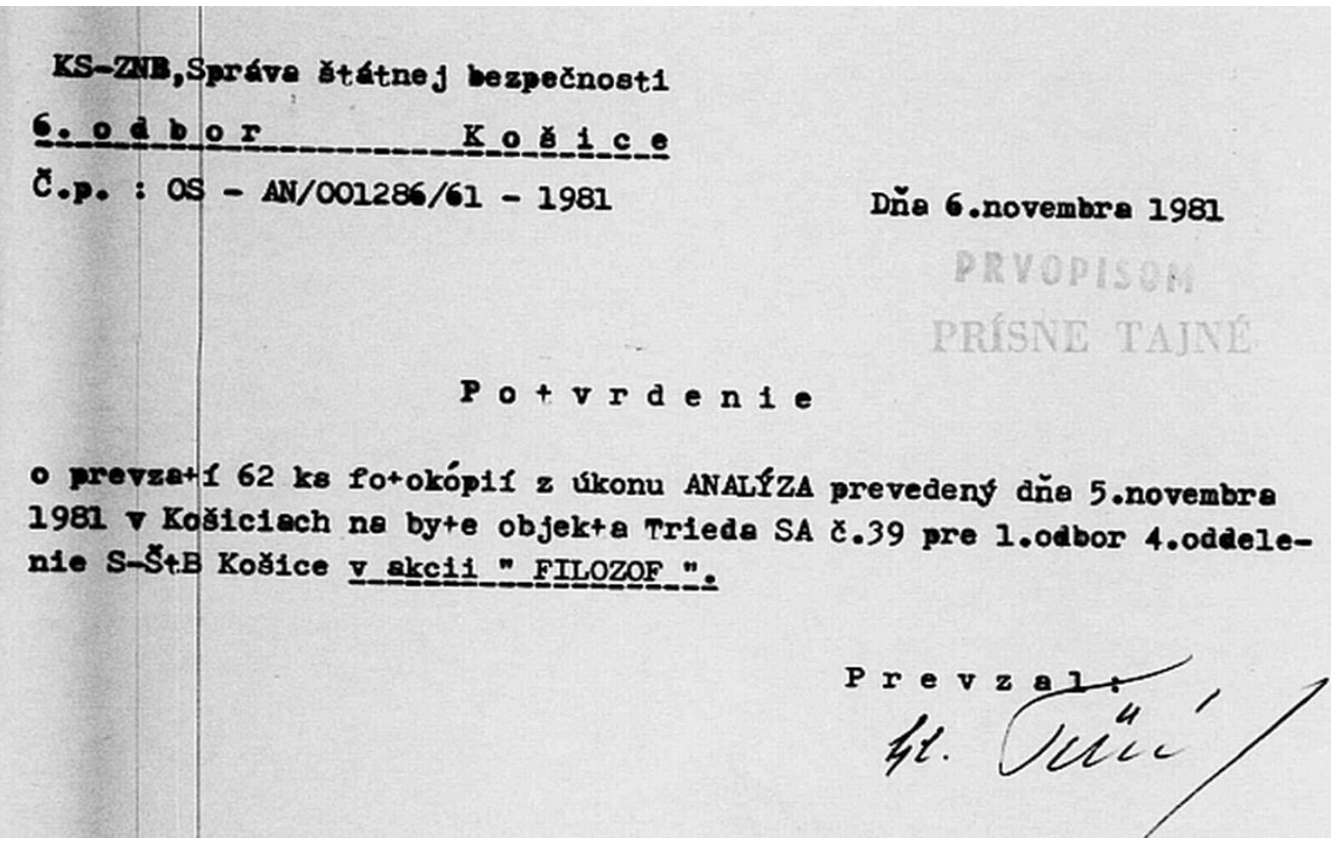

KS-ZNB, Správa štátnej bezpečnosti
6. odbor Košice
Č.p. : OS - AN/001286/61 - 1981

Dňa 6.novembra 1981

PRVOPISOM
PRÍSNE TAJNÉ

Potvrdenie

o prevzatí 62 ks fotokópií z úkonu ANALÝZA prevedený dňa 5.novembra 1981 v Košiciach na byte objekta Trieda SA č.39 pre 1.odbor 4.oddelenie S-ŠtB Košice v akcii " FILOZOF ".

Prevzal:

Tých 62 ks fotokópií z úkonu ANALÝZA som v spise nenašiel. Boli skartované predtým, ako bol môj spis archivovaný. Zrejme sami eštebáci pochopili, že vošli do nesprávnych dverí.

KS-ZNB,Správa štátnej bezpečnosti

6. o d b o r K o š i c e

Č.j. : OS - AN/001286/61 - 1981 Dňa 5.novembra 1981

Počet listov : 2

PRÍSNE TAJNÉ
PRVOPISOM

Z á z n a m o prevedení úkonu ANALÝZA

V akcii " FILOZOF " pre 1.odbor 4.oddelenie S-ŠtB

Prevedené dňa 5.novembra 1981 od 10.00 do 11.30 hod.

Objekt VRÁTNY Štefan príslušnosť

Miesto prevedenia Košice Treida SA 39 2.poschodie byt objekta

Výsadok tvorili mjr. Král, por. Nagy, npor. Jaršinský

Akcie sa zúčastnili kpt. ing. Hulo, mjr. Šibal, kpt. Tököly, por. Tomáš, pprap. Prišebice, por. Mikuš, por. Olha

Cieľom úkonu bolo zistiť, či objekt je v spojení s cudzou rozviedkou. Úkon bol prevedený podľa plánu zaistenia a prevedenia úkonu. Po zistení, že rodinný príslušníci sú pod kontrolou sledovacej skupiny sme na pokyn RO prenikli do záujmového bytu. Kľúč od záujmového bytu sa použil duplikát, ktorý bol zhotovený podľa otlačku. Po príchode do záujmového bytu bola prevedená skúška spojenia s RO a taktiež bežná obhliadka bytu. Po prevedení spojenia sa pristúpilo k prevedeniu samotného úkonu. Najprv bola prevedená obhliadka v obývacej miestnosti, kde sa nachádzali objektove osobné veci. V osobných veciach objekta sa našli dopisy staršieho rázu od roku 1974 až do roku 1981. Časť dopisov bola zadokumentovaná na žiadosť operatívneho pracovníka. Okrem toho sa našli tam tri diáre o cestách objekta v zahraničí, ktoré neboli zadokumentované. Okrem toho sa našli styky objekta na zahraničie, ktoré boli taktiež zadokumentované. Objekt v spálni medzi prádlom mal uloženú vkladnú knižku zlaté predmety, 50 dolárov a dve tisíc korún v hotovosti. V ostatných miestnostiach sa nenašlo nič zaujímavého o čo by mala záujem operatívna súčasť. Po prezretí porušené veci boli uložené na pôvodné miesto a byt objekta bol opustený a uzamknutý. Počas prevádzania úkonu konšpirá-

KS-ZNB, Správa štátnej bezpečnosti

6. o d b o r K o š i c e

Č.p. : OS - AN/001286/61 - 1981

Dňa 5.novembra 1981

PRÍSNE TAJNÉ

PRVOPISOM

Z á z n a m

o uložení dupliká+u kľúča do archívu z úkonu ANALÝZA v akcii " FILOZOF ".

Dňa 5.novembra 1981 bol uložený duplikát kľúča z úkonu ANALÝZA v akcii " FILOZÓF " do archívu 6.odboru 1.oddelenia S-ŠtB Košice. Kľúč v archíve je uložený pod poradovým číslom 30. Kľúč do archívu uložil por. Nagy.

Vypracoval :
/por. Nagy/

23

ŠtB sa zaujíma o korešpondenciu so zahraničím – Keď už som špión, musím dostávať nejako inštrukcie a odovzdávať zistenia. Otázka AKO zostala nezodpovedaná.

Spomínal som vyťažovanie na eštébé v Košiciach hneď po návrate z nepovoleného osemročného pobytu v zahraničí. Nevadilo mi hovoriť o sebe, len akékoľvek reči o iných som považoval za nechutné a jednoducho som sa im vyhýbal. A tak sa v mojom spise objavil PRÍSNE TAJNÝ plán agentúrno-operatívneho rozpracovania objekta „FILOZOF" zo dňa 10. decembra 1980, v ktorom sa okrem iného uvádza nasledujúci komentár:

K ďalším zaujímavým poznatkom patrí aj to, že objekt sa vyjadril, že neudržuje, ani nemieni udržovať písomné styky na KZ (kapitalistické zahraničie)*. Avšak cestou prameňa „NÁKUP"* (zadržiavanie a otváranie pošty) *bolo získaných niekoľko zaujímavých stykov objekta, hlavne na Angliu, Kanadu a Japonsko. Z obsahu korešpondencie, ktorú objekt dostáva je vidieť, že listy musí zasielať do KZ aj on, avšak tieto cestou TÚ „NÁKUP" zachytené neboli, ani doposiaľ nebol zistený kanál, cesta alebo spôsob dopravy korešpondencie smerom od objekta do KZ. Je tu predpoklad, že objekt zasiela svoje listy do KZ z ostatných krajov ČSSR, alebo cez tretiu osobu z niektorého socialistického štátu, prípadne na kryciu adresu do KZ.*

V tom čase existovala na Slovensku veľmi známa hudobná skupina. Nebudem ju menovať, ale v Slovenskom rozhlase jej pesničky často dávajú do dnešných dní. Ja ju poznám iba po tejto linke. A ešte tak, že nás svojou hudbou uviedla na imatrikulácii v bratislavskom Parku kultúry a oddychu do prvého ročníka vysokej školy v jeseni 1964.

Často chodili hrať do zahraničia cez Slovkoncert, teda podnik zahraničného obchodu, ktorý mal v tom čase monopol na sprostredkovávanie takýchto prác pre našich umelcov v cudzine. Znamenalo to, že boli intenzívnym predmetom záujmu štátnej bezpečnosti.

A čo čert nechcel, jeden člen tejto skupiny mal blízku príbuznú, ktorá bývala v tom istom dome, dokonca v tom istom vchode ako ja, a niekoľkokrát do roka ju navštevoval. Ja som sa o ňom dozvedel až z môjho spisu, on o mne zrejme niečo skôr, lebo nepochybujem, že ho kvôli mne vyťažovali, aj keď žiadne záznamy z jeho prípadných výpovedí o našich neexistujúcich stykoch som v spise nenašiel. Zato našiel som nasledovný, samozrejme TAJNÝ záznam zo 16. februára 1982:

Prameň oznámil, že niekoľkokrát si vypočul rozhovory vrchnej sestry pľúcnej kliniky FN v Košiciach, ktorá sa rozprávala so svojimi kolegyňami a pred ktorými sa zmieňovala, že bol u nich na návšteve jej švagor BM z Bratislavy.

V osobe BM sa jedná o bývalého člena hudobnej skupiny „BH", ktorý s uvedenou skupinou často pôsobil v kapitalistickom zahraničí. Tiež chodí do Košíc jeden až dvakrát do roka po návrate z kapitalistického zahraničia. V Košiciach má mimo iného navštevovať svojho švagra MUDr. CD. Taktiež navštevuje aj svoju švagrinú, vrchnú sestru AC, ktorá býva na adrese, kde býva aj objekt „FILOZOF"...

4/ Zaslať dožiadanie na I. odbor S-ŠtB Bratislava, za účelom previerky BM, so zameraním sa na jeho cesty do kapitalistického zahraničia, ktoré štáty navštívil a ako dlho tam pôsobil, prípadne jeho styky. Taktiež jeho politické názory, minulosť i súčasnosť a pod....

6/ Vzhľadom k tomu, že cestou STÚ NÁKUP nie je zachycovaná korešpondencia, ktorú objekt „FILOZOF" zasiela do kapitalistického zahraničia, je tu predpoklad, že túto vynáša do kapitalistického zahraničia nejaká ďalšia osoba, ktorá často do kapitalistického zahraničia cestuje. Keby bolo zistené, že dochádza k stykom medzi B a objektom, tak B by mohol vynášať listy do kapitalistických štátov, nakoľko často chodí do kapitalistického zahraničia ako hudobník.

O stykoch obj. „FILOZOF" s B je možné predpokladať aj preto, že medzi sestrou objekta Martou a skupinou „BH" sú nejaké väzby, zatiaľ nepreverené, čo bolo zistené z prameňa „NÁKUP".

Neviem, čo mala moja sestra so skupinou ‚BH', ale viem si predstaviť, že jej vedúceho pozývala ako známu osobnosť našej kultúry v rámci besied, ktoré organizovala raz do mesiaca vo svojej pobočke Krajskej knižnice. A keď nikoho nezohnala, tak ja som zaskakoval s diapozitívmi zo zahraničných ciest, absolvovaných pred návratom do socialistickej vlasti.

Ďalší tajný dokument zo 4. marca 1982 je vo veci:

BM z Bratislavy, previerka – dožiadanie

Tunajším 4. oddelením I. Odboru Správy ŠtB je v akcii „FILOZOF", reg. č. 12199 rozpracúvaný navrátilec z kapitalistického zahraničia pre podozrenie z trestného činu podľa § 105 trestného zákona.

Previerkou bolo zistené, že objekt „FILOZOF" by mohol prichádzať do styku s BM z Bratislava, asi 35 ročným, bývalým členom hudobnej skupiny BH, t.č. vedúcim vlastnej

hudobnej skupiny, ktorý často dochádza do Košíc po návrate z kapitalistického zahraničia, do miesta trvalého bydliska objekta „FILOZOF". Preto je tu predpoklad, že by B mohol byť využívaný objektom ako spojka pre spojenie nášho objekta do KZ. Preto je žiadúce uvedené okolnosti a prípadné styky objasniť.

Z vyššie uvádzaných dôvodov žiadam vykonať previerku BM v tomto rozsahu:

Z akej rodiny pochádza a aké má vzdelanie.

Aké styky udržuje v ČSSR a na KZ z hľadiska spravodajského.

Jeho politická činnosť a postoje v minulosti, ako aj v súčasnej dobe. Činnosť v krízovom období 1968-69.

Vzťah menovaného k nášmu zriadeniu.

Pobyt a styky menovaného v KZ. Kedy, koľkokrát, v ktorom KŠ a akú dobu menovaný pôsobil.

Iné zaujímavé poznatky, ktoré by nadväzovali na uvedenú operatívnu situáciu.

Výsledok previerky nám zašli k nášmu horeuvedenému číslu.

A pre kompletnosť uvediem aj odpoveď od Správy štátnej bezpečnosti, Správy ZNB hl. mesta Bratislava a Zs. kraja zo dňa 22. apríla 1982

Vec: BM – odpoveď na dožiadanie.

K č.o.: OS-067/14-82

V zmysle Vášho dožiadania bola prevedená previerka k čs. št. prísl. BM, nar.... ženatý, zam. Slovkoncert Bratislava ako hudobník, bytom ... Prevádzanou previerkou bolo zistené:

*Menovaný je držiteľom služobného pasu od roku 1976 a cestuje do VŠE (*Všetky štáty Európy*). I v súčasnosti má vydanú výjazdnú doložku do VŠE s neobmedzeným počtom ciest. V minulosti boli u menovaného zistené styky s čsl. emigrantmi v NSR a Švajčiarsku. ...*

Dôvodom jeho častých ciest do Košíc môže byť i tá skutočnosť, že menovaný vo svojom trvalom bydlisku býva s matkou a sestrou a jeho manželka BJ, rod.... nar..., vydatá, povolaním psychológ a jeho syn R, nar... bývajú v Košiciach.

Zistené poznatky Vám zasielame k Vašej služobnej potrebe.

Niektoré zahraničné kontakty z čias môjho osemročného nepovoleného pobytu mimo republiky som si ponechal do dnešných dní. Aj za socializmu som si s nimi dopisoval, dokonca som sa s niektorými z nich aj stretol v Československu ešte za totality, neviem, či eštebáci o tom vedeli, lebo časť spisu, v ktorej by o tom mohla byť zmienka, hneď po novembri 1989 zničili. Listy zo zahraničia eštebáci zachytávali, nechali si ich preložiť, vyhodnocovali ich a potom mi ich postúpili znovu zalepené. Nevedeli ale zachytiť moje listy smerom navonok, hoci som ich posielal riadnou poštou. Dokonca som mal vo zvyku na obálky lepiť veľa známok (v časoch socialistického Československa sme mali veľmi pekné poštové známky), takže moje listy boli ako výkladná skriňa pošty a museli poriadne biť do očí. Eštebáci medzičasom stihli prekonšpirovať môj prípad, hľadali čo najkomplikovanejší spôsob, ako sa dostávajú moje listy do zahraničia a spomínaný hudobník sa im javil ako vhodný kontakt pre tento účel. Nakoniec zrejme zistili, že sa jedná o falošnú stopu a vec nechali tak. Viac sa v mojom spise k tomuto „prameňu" nevrátili.

S hudobníkom, ktorý sa aj kvôli mne dostal do pozornosti eštebákov, som sa stretol tesne pred novembrom 1989 a ešte som sa s ním zopárkrát stretol po nežnej revolúcii. Vtedy organizovalo osvetové stredisko v Košiciach kurz pre diskotékárov, či dídžejov, ako sa im moderne hovorí. Moja úloha na kurze bola trochu dohliadať na anglickú výslovnosť účastníkov kurzu, lebo už vtedy britská a americká hudba bola najhrávanejšou na diskotékach, ktoré školení dídžeji uvádzali. A kde tu som im mal povedať aj niečo o reáliách Spojených štátov a Veľkej Británie. Eštebákmi sledovaný hudobník sa tiež dostal medzi školiteľov. Ja som ho samozrejme nepoznal, on sa mi pri predstavovaní zdal, ako keby sa správal ku mne familiárne. Ten pocit ma neopustil ani pri iných príležitostiach a náhodných stretnutiach, aj keď ma nenapadlo si s ním niečo v tomto zmysle ozrejmovať. Poučený mojim spisom mi to pripadá tak, že bol kvôli mne rozpracovávaný orgánmi bezpečnosti. Ja kvôli nemu nie. Ospravedlňujem sa mu, že som ho ignoroval. Rád sa s ním stretnem, ak sa naskytne príležitosť, aby sme sa porozprávali o veciach, ktoré sme si nestihli pred štvrťstoročím povedať.

Nuž a tie osoby z KZ, teda z kapitalistického zahraničia, ktorých listy zachytávali, boli moji spolužiaci a známi, celkom normálni ľudia a mohli byť predmetom kontrarozviedneho záujmu len švihnutým eštebákom, ktorí, žiaľ, dozerali nad každodenným životom všetkých občanov Československej socialistickej republiky a predovšetkým žiarlivo striehli, aby neboli ovplyvňovaní dekadenciou Západu. Sami eštebáci prišli na to, že s bdelosťou a ostražitosťou preháňajú, lebo ako som zistil z obsahu na začiatku môjho spisu, všetky preklady listov zo zahraničia, ktoré si nechali vyhotoviť a vyhodnotiť, skar-

tovali ešte skôr, ako zvyšok spisu uložili do archívu. Neboli pre nich podstatné. Pre mňa áno, aj ľudí, s ktorými som si ich vymieňal, si vysoko vážim. Veľmi by som sa ponížil vo vlastných očiach, keby som sa nechal zmanipulovať k tomu, aby som sa o nich gaunerom z eštébé zmieňoval. Aj keď viem, že týmto mojim zahraničným známym by to bolo jedno.

Spomínal som domovú prehliadku v rámci spravodajsko-technického úkonu „ANALÝZA". Samozrejme nemohol som sa takémuto osudu vyhnúť ani na pracovisku, kde sa eštebáci zameriavali hlavne na moju korešpondenciu so zahraničím. Dokumentácia o úkone, ktorá sa mi zachovala, obsahuje iba pätnásť strán, lebo sa sústredila len na môj pracovný stôl, a obsahuje Návrh na vykonanie STÚ „ANALÝZA" v akcii „FILOZOF", Situačný plán pracoviska objekta „FILOZOF", ZÁZNAM z rozboru podmienok k prevedeniu STÚ – ANALÝZA v akcii „FILOZOF", PLÁN zabezpečenia a rozdelenia úloh pri realizácii STÚ „ANALÝZA" v akcii „FILOZOF", Akcia „FILOZOF" – návrh na prevedenie STÚ – ANALÝZA, Záznam o prevedení úkonu ANALÝZA a Potvrdenie o prevzatí 36 ks fotokópií a negatívu uloženého v obálke z úkonu ANALÝZA. Spolu sa na celej akcii zúčastnilo 13 dôstojníkov z rezortu Ministerstva vnútra. Mená pracovníkov podniku, čo im zariadili vstup, nerušený priebeh akcie a zabezpečenie, aby všetko vyzeralo v poriadku, som v spise nenašiel. Ale súdružské kádre z podniku pritom určite museli byť, lebo bez nich by sa akcia nemohla uskutočniť.

Dva dokumenty z uvedenej zložky predstavím. Oba sú PRÍSNE TAJNÉ a preto, prosím, ďalej nešíriť, aby sa nedostali do pozornosti živlov so zákernými úmyslami voči našej vlasti.

Návrh

<u>na vykonanie STÚ „ANALÝZA" v akcii „FILOZOF" reg.č. 12199</u>

Predkladám návrh na vykonanie spravodajsko-technického úkonu „ANALÝZA" na pracovisku objekta akcie „FILOZOF" ...

Z vyššie uvádzaných dôvodov a v súlade s plánom agentúrno-operatívneho rozpracovania v akcii „FILOZOF" navrhujem vykonať na jeho pracovisku STÚ „ANALÝZA", ktorého cieľom bude:

Získať usvedčujúce materiály z predpokladanej trestnej činnosti, alebo ďalšie dôležité spravodajské poznatky o tom, že objekt je v spojení s cudzou spravodajskou službou.

Pri vykonávaní „ANALÝZY" zamerať sa hlavne na hľadanie dokumentov a materiálov z oblasti špeciálne strojárenskej výroby, ktoré majú utajovaný charakter, nakoľko objekt

nemá bežný prístup k takýmto dokumentom. Taktiež zisťovať, či objekt nevlastní fotografie z oblasti, kde sú dislokované dôležité ekonomické a vojenské objekty.

Vzhľadom k tomu, že vykonanou „ANALÝZOU" v byte objekta nebola nájdená najnovšia písomná korešpondencia zaslaná objektovi z NSR, je potrebné túto korešpondenciu hľadať a ďalšie listinné materiály súvisiace so stykom objekta s kapitalistických zahraničím, a to hlavne za účelom objasnenia charakteru týchto stykov a k doplneniu operatívnej situácie v rozpracovávanom prípade.

Taktiež skúmať, či objekt nevlastní nejaké krycie adresy, nakoľko cestou STÚ „NÁKUP" nie je zachycovaná korešpondencia zasielaná objektom do kapitalistického zahraničia. V tejto súvislosti je tiež nutné zisťovať, či objekt nevlastní prostriedky k zhotovovaniu tajnopisu, prípadne šifrovacie prostriedky pre odosielanie správ do kapitalistického zahraničia.

Počas výkonu STÚ „ANALÝZA" mienim tiež nájsť japonský fotoaparát, ktorý si objekt doniesol po návrate z KZ a ktorý používa pri svojich turistických cestách. Uvádzaný fotoaparát bol niekoľkokrát u objekta videný na pracovisku. Je potrebné ho nájsť za účelom posúposúdenia, či nie sú v ňom nejaké skrýše pre prostriedky tajnopisu, prípadne konteiner na ukrývanie fotomateriálu a podobne.

Pri výkone „ANALÝZY" taktiež plánujem hľadať ďalšie veci a predmety, ktoré by mali súvislosti s predpokladanou trestnou činnosťou objekta.

<u>Situácia v mieste plánovaného výkonu STÚ „ANALÝZA":</u>

Pracovisko objekta „FILOZOF", kde plánujem vykonať STÚ „ANALÝZA" sa nachádza v ZŤS Košice trieda Sovietskej armády čp. 159, oddelenie dovozu. Jeho kancelária je na II. poschodí budovy podnikového riaditeľa na ľavej strane chodby pod číslom 228, pričom sa do nej vchádza cez kanceláriu č. 227. Pracovný stôl objekta, ktorý bude predmetom výkonu STÚ, sa nachádza na pravej strane kancelárie ako druhý v poradí /označený na priloženom pláne pod č. 2/. V uvedenej kancelárii pracuje s objektom ešte 9 osôb, ktorých lustráciou a previerkou neboli zistené štátnobezpečnostné poznatky.

Vzhľadom k tomu, že drevené skrine nachádzajúce sa v kancelárii objekta sú spoločné pre všetkých zamestnancov oddelenia dovozu, je malý predpoklad, aby objekt tam mal nejaké materiály, preto „ANALÝZU" mienim vykonať iba v pracovnom stole objekta.

SITUAČNÝ PLÁN PRACOVISKA OBJEKTA "FILOZOF"

II. poschodie budovy PR ZŤS n.p., K o š i c e

L E G E N D A :

S - drevené skrine
T - trezor
1 - písací stôl [redacted]
2 - písací stôl O."FILOZOF"
3 - písací stôl [redacted]
4 - písací stôl
5 - písací stôl
6 - písací stôl
7 - písací stôl
8 - písací stôl
9 - písací stôl
10 - písací stôl
K-1- kancelária č. 227
K-2- kancelária č. 228

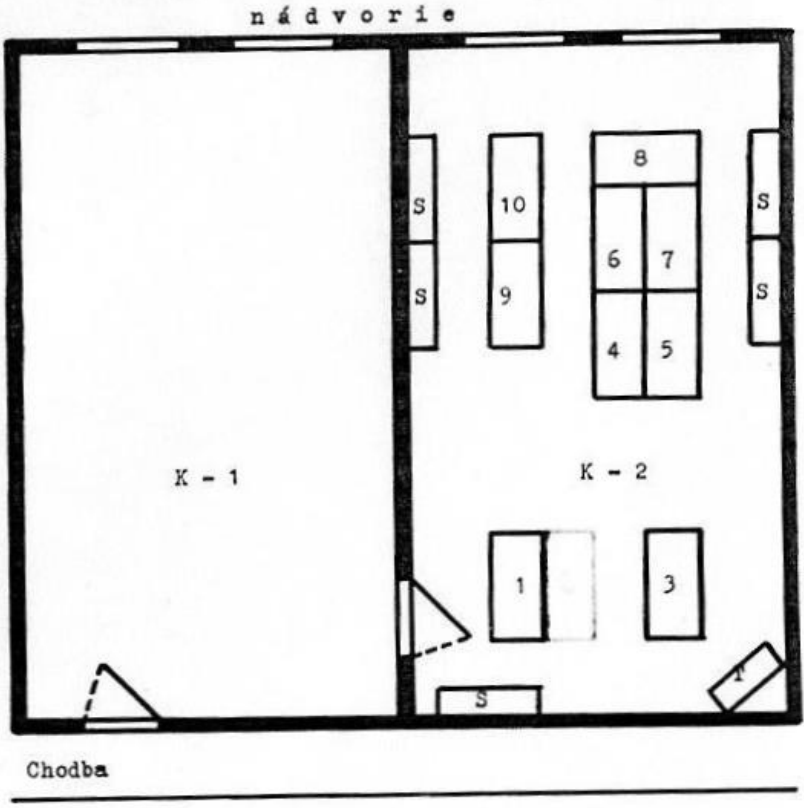

STÚ „ANALÝZA" plánujem vykonať po pracovnej dobe, kedy všetci pracovníci oddelenia odídu preč z pracoviska a to pod legendou kontroly zaistenia utajovaných skutočností. Zároveň sa tejto „ANALÝZY" v súvislosti s uvádzanou legendou, zúčastní aj pracovník 5.oddelenia 3.odboru S-ŠtB Košice a pracovník zabezpečujúci kontrarozviednu ochranu ZŤS, ktorý zároveň sprostredkuje vstup do miestnosti výkonu STÚ.

Riadiacim orgánom akcie je nstrm. FI, tel. 2365.

Predkladá: *Odporúča:*

Náčelník 4.oddelenia *Náčelník 1.odboru S-ŠtB*

Npor. JUDr. JF *Pplk. JK*

No a ešte niečo o zisteniach celého tohto úsilia.

Záznam o prevedení úkonu „ANALÝZA"

V Akcii „FILOZOF" pre 1.odb.4.odd.

Prevedené dňa 18.mája 1982 od 16,45 do 17,30

Objekt VRÁTNY Štefan

Miesto prevedenia ZŤS n.p. Košice

Výsadok tvorili: por. N, nstržm. L, por. L, nstržm. F

Akcie sa zúčastnili: npor. P, por. B, sledovacia skupina 4.odb. S-ŠtB

Cieľom úkonu bolo zistiť, či objekt nevlastní materiály z oblasti špeciálnej strojárskej výroby, ktoré majú utajovaný charakter. Úkon bol prevedený podľa plánu prevedenia a zaistenia úkonu. Po zistení, že objekt je pod stálou kontrolou sledovacej skupiny, sme prenikli do záujmovej kancelárie. Vniknutie do kancelárie bolo prevedené pod legendou kontroly zaistenia utajovaných skutočností. Po príchode do kancelárie objekta bolo zistené, že objekt má pracovný stôl otvorený, v ktorom sa nachádzajú písomnosti, ktoré boli záujmom operatívnej súčasti. V pracovnom stole objekta boli v jeho denníku nájdené aj styky, ktoré má s kap. cudzinou. Všetky písomnosti , o ktoré mala záujem operatívna súčasť boli zadokumentované. Po prezretí všetkých písomností boli písomnosti naspäť dané do pôvodného stavu. Po odchode z kancelárie bola kancelária uzamknutá. Kľúč od kancelárie zaistila operatívna súčasť, ktorý po ukončení úkonu bol vrátený. Počas prevádzania úkonu konšpirácia práce nebola narušená. Počas prevádzania úkonu bolo stále rádiové spojenie s RO (riadiaci orgán).

Vypracoval: nastržm. L

24

Apage satanas – Zbavovanie sa dotieravcov po vzore Krista Pána.

Nad tým, že som nebol ústretový, si eštebáci v mojom spise povzdychli veľakrát. Napríklad v pláne agentúrno-operatívneho rozpracovania objekta „FILOZOF" z 10. decembra 1976 sa objavila táto poznámka:

Doterajším rozpracovaním objekta boli získané poznatky, že je to osoba vzdelaná a skúsená, avšak ťažko prístupná pre druhé osoby.

Podobne sa vyjadruje šesť rokov neskôr plán agentúrno-operatívneho rozpracovania objekta „FILOZOF" z 29. decembra 1982:

Doterajším rozpracúvaním objekta i keď neboli získané priame príznaky nepriateľskej činnosti proti ČSSR, zostáva tento aj naďalej predmetom nášho kontrarozviedneho záujmu a to hlavne k poznatkom o pobyte v kapitalistickom zahraničí, jeho stykom na kapitalistické zahraničie, ako aj k jeho chovaniu a činnosti po návrate do ČSSR. Aj keď sú sťažené podmienky pre neprístupnosť objekta, je nutné pokračovať v jeho rozpracúvaní naďalej.

Nechodil som sa radiť, čoho dôležitosť som už vysvetlil, a tak sa hľadali iné spôsoby, ako ma umravniť.

Bol som v rodičovskom byte, keď zrazu zazvonil zvonček od vchodových dverí. Bol večer, niekoľko dní pred Vianocami. K dverám sa dostavila sestra pred mnou, počul som štrnganie kľúčov, šťuknutie kľučkou a hneď na to jej podráždené slová.

„No čo už zase od neho chcete. Čo mu už konečne nedáte pokoj."

A zrazu zmenila tón.

„Ale áno, je doma. Nech sa páči, poďte ďalej," snažila sa nasadiť pre zmenu priateľskú atmosféru.

To som už do predizby vošiel aj ja. Vo dverách stáli traja pracovníci bezpečnosti, uniformovaní, teda poriadková polícia, nie eštebáci, ktorí by prišli v civile. Ale tomu ich rozpačitému, hranému úsmevu som neveril.

„Nesmiete vstúpiť, pokiaľ nemáte povolenie od prokurátora na domovú prehliadku," povedal som hneď.

Žiadne povolenie samozrejme nemali a moja poznámka ich očividne zaskočila. Zostali však za dverami.

„Čo vám to napadlo sem teraz prísť?" snažila sa prekonať trápnosť situácie sestra.

„Dostali príkaz a od koho, to ti nepovedia," odpovedal som jej na otázku, aj keď nebola mienená mne.

Nastala chvíľa trápneho ticha a bol by som im zavrel pred nosom dvere, len v tom sa spamätal jeden z nich, asi ich veliteľ, lebo mal na výložkách najviac hviezdičiek.

„Prišli sme si overiť vášho zamestnávateľa."

To si v zmysle zákona mohli zisťovať, lebo platili zákony proti príživníctvu, aj keď oni kvôli tomu neprišli. Ich nadriadení ma mali pod kontrolou a dobre vedeli, že riadne pracujem. Bral som to ako výhovorku a snahu nezvaných návštevníkov zachovať si tvár.

Ukázal som im občiansky preukaz, ktorý v tých časoch obsahoval množstvo strán, aby sa do nich zmestili rôzne záznamy, vrátane tých od zamestnávateľov. Občiansky preukaz som mal v poriadku, pečiatka od zamestnávateľa úradne potvrdzovala, že nie som príživník a zdalo sa mi, že žandár, ktorý v ňom listoval, vlastne ani nevnímal, čo v ňom je. Preukaz mi bez slov vrátil a všetci traja bez pozdravu odišli. Sestra akoby cítila potrebu sa o veci porozprávať, ale mne sa nechcelo mrhať slová na osoby, ktoré som si za ich práve odvedenú prácu nevážil.

Návšteva mala svoj dôvetok. Po niekoľkých dňoch mi sestra oznámila.

„Veliteľ tých troch bol za mnou v knižnici. Vraj nemajú vo zvyku sa ospravedlňovať, ale v tvojom prípade sa ospravedlňujú. ‚Zato i tak si myslíme, že váš brat by mal byť realistický,' dodal."

Ospravedlnenie som prijal, lebo dôstojník bezpečnosti sa musel poriadne premáhať, kým ho vyslovil. To padne ťažko aj polícii netotalitného štátu. Len poznámku o tom, že by som mal byť realistický, si mohol odpustiť. Bral som to ako výzvu byť ústupčivejší voči jeho kolegom zo štátnej bezpečnosti, a tým si to u mňa iba pohnojil. V tom čase Gorbačov v Sovietskom zväze už rozbehol plným tempom perestrojku, ale aj keby sa perestrojka nekonala, za eštebákmi by som sa ‚radiť" nechodil. Keď sa panstvo bavká a usporadúva si poľovačky, vybraná obeť sa nebaví, nespolupracuje ani sa nebratríčkuje s honcami. To sa nerobí, to by bolo proti prírode!

Táto epizódka časovo spadala do obdobia, z ktorého sa mi spis nezachoval. Aj mi je ľúto. Nedbal by som vedieť, ako si túto skúsenosť poznačili a či ju vôbec dali do spisu. Možno ani nie, lebo ich nectila ani podľa noriem, ktorých sa pridŕžali.

Keby ma vtedy vyzvali, aby som s nimi šiel, asi by som sa nevzpieral. Boli traja, bol neskorý večer a sotva by som mal proti nim šance. Pri výsluchu by som povedal do zápisnice základné údaje o sebe, o zamestnávateľovi, to som bol povinný podľa zákona a bolo to aj v mojom záujme, a potom by som trval na tom, že sa chcem porozprávať s podnikovým právnikom môjho zamestnávateľa. Na to som mal takisto právo v zmysle zákona, aj v zmysle podnikovej kolektívnej zmluvy, podľa ktorej zamestnanci mohli žiadať bezplatné právne poradenstvo od podnikového právnika i v súkromných záležitostiach. Ďalej by som sa s nimi nebavkal. V 1950-tych rokoch by ma riešili nepredstaviteľne beštiálnym spôsobom a pravdepodobne, ako mnohých iných, aj fyzicky i psychicky zlomili. V časoch normalizácie sa to už nerobilo. Podľa zákona mali právo ma zadržať štyridsať osem hodín bez súdneho rozhodnutia, ale aj to by si veľmi dobre rozmysleli.

Mnohí naši ľudia by boli v takej situácii vystrašení a mysleli by si, že musia vypovedať a dali by sa deptať. A boli aj naivky, čo sa pokladali za misionárov a mysleli si, že svojím dohováraním či presviedčaním eštebákov učlovečia. Nebaviť sa s nimi malo na nich oveľa výchovnejší účinok, lebo si uvedomovali svoje obmedzenia, čo ich určite žralo a nútilo zamyslieť sa nad sebou.

Podobne som sa zachoval, keď ma jeden z mládencov, čo ma akože rozpracovával, náhodne zastavil na Hlavnej, vtedy Leninovej ulici v Košiciach. Vyťahoval na mňa služobný preukaz a žiadal ma, aby som šiel s ním. Čumel na mňa naučeným, mnohokrát v podobných situáciách opakovaným upreným pohľadom, zrejme spoliehajúc sa na taktiku hada, ktorý vraj svojim uhrančivým zrakom dokáže vlákať do svojho pažeráka vyhliadnutú obeť. Na mňa jeho pohľad nezabral. Na štandardný prístup eštebáka som sa zachoval neštandardne. Jednoducho som sa obrátil a šiel, ale preč od neho. Fyzicky by ma asi zvládol, lebo predpokladám, že bol na to trénovaný, a ja nie som nijaký bitkár, lenže boli sme na rušnej popoludňajšej ulici, a čosi také sa neodvážil. Potom ma stretol ešte niekoľkokrát v meste, ale vždy, keď ma zbadal, obrátil hlavu iným smerom a zrýchlil krok, aby sa čo najrýchlejšie dostal z dosahu môjho zorného uhla. Neviem, čoho sa obával. Ja som ho do svojho pažeráka nechcel, to by som sa povracal. Že by sa v ňom ozvalo svedomie? Alebo si uvedomil svoju bezmocnosť, a to ho žralo?

Návštevu chlapcov z piatej bé (VB – verejnej bezpečnosti) som dostal aj krátko po návrate zo zahraničia. Prišiel som domov, obaja rodičia boli doma a v obývačke sedeli

v kreslách dvaja uniformovaní bruchatí bezpečáci, teda nie eštebáci. Na nič som sa nepýtal, ani som sa s nimi nepúšťal do reči, len som sa zašil do vedľajšej izby. Krátko nato sa zdvihli a odišli. V rodine o prípade nepadlo ani slova, aspoň nie v mojej prítomnosti, no cítil som, že rodičom to nebolo ľahostajné. Návštevu očividne nevnímali ako priateľskú a možno mali v tej chvíli o mňa aj obavy. Veľmi dobre si pamätali nacistickú okupáciu i roky tesne po komunistickom puči a možno dramatizovali situáciu viac, než si zasluhovala. To u nás ľudia robili bežne a eštebáci v ľuďoch strach aj zámerne rozdúchavali.

S eštebákmi som sa nebavil a vzorom mi bol jeden zo súdených v procesoch s členmi protištátneho sprisahaneckého centra Slánskeho z 1950-tych rokov. Tie som mal tiež prečítané. Napríklad Artur London z tejto skupiny, ktorému sa neušiel povraz, ale ‚iba' doživotie, neskôr predčasné prepustenie, publikoval svoje Doznania a Costa Gavras, známy grécky režisér, ich dokonca aj sfilmoval. Knihu som čítal a film videl pred návratom do Československa. Zo skupiny si zachránil život aj jeden, jeho meno si nepamätám, tým, že sa zaťal a so svojimi mučiteľmi sa nerozprával. Nedal sa zmanipulovať, nezapadol do scenára, a tak dostal nie slučku, ale ‚iba' doživotie, aby ho trochu neskôr, po smrti Stalina, prepustili. O podobných prípadoch písal aj Solženicyn. Tí, čo odmietli vypovedať, dopadli ‚menej zle'. Ja som to mal podstatne ľahšie, lebo v 1970-tych a 1980-tych rokoch sa eštebáci snažili ísť na nervy, ale už nemučili. Na dve-tri zauchá som bol pripravený, ale ani tie sami neušli. Ostatne aj v Biblii je precedens. Ježiša Krista opakovane pokúšal diabol – aj to bol typický eštebák, hoci nepracoval pre vtedy ešte neexistujúci sovietsky imperializmus. Ako to už tajné služby robia, za vernosť a ochotu spolupracovať ponúkal bohatstvo, vysoké spoločenské postavenie i služobné pôžitky. Kristus ho poslal do čerta známym „APAGE, SATANAS" (Matúš, 4. kapitola). Keby bol Kristus súhlasil, nevozil by sa síce v Tatre 613, ako sa za socializmu vozili u nás vysokí stranícki funkcionári, ale pozlátená rímska kvadriga, teda štvorzáprah, by sa mu azda aj ušla. Kristus sa neradil s dobovými eštebákmi, a tak po púšti a okolo Genezaretského jazera chodil peši, občas na oslíkovi. Ja som takisto obľuboval pešiu turistiku, a miesto osla bicykel alebo bežky. Mojej turistike po našich horách a dolinách je v spise venovaná hádam aj polovica záznamov.

Satan bol ten biblický eštebák, lebo pracoval pre imperialistu, ktorý sa neštítil bičovať a potupne ukrižovať, a satani boli aj eštebáci z čias Stalina a začas po jeho smrti. O hrozných metódach, ktoré na svojich obetiach hlava-nehlava skúšali, sa už popísalo veľa. Eštebákov, s ktorými som mal dočinenia ja, by som už za satanov neoznačil. Oni iba útočili na nervy, proti čomu sa dalo obrniť. Aj keď nie vždy s úsmevom. Zato hlúposť

a znížená úroveň morálnych zábran bola u nich znateľná. U nich to bol predpoklad pre prijatie do zamestnania.

Hana Ponická, slovenská spisovateľka a prekladateľka, sa po podpise Charty 77 musela stiahnuť z kultúrneho života na dôchodok. Vo svojich Lukavických zápiskoch popisuje, ako ju dokonca aj na chate na stredoslovenskom vidieku navštevovali eštebáci, aby sa jej na kadečo vypytovali. Ona ich do domu púšťala, dokonca ich nechala u seba posedávať, keď práve varila halušky, a ako dobrá duša slovenská uvažovala, či ich nemá pozvať na obed. Také čosi by mňa nenapadlo. Ja som ich do domu nepúšťal, aj v práci som ich nenechal vysedávať v mojej kancelárii a hneď ako ma navštívil jeden eštebácky smrad, zobral som ho k námestníkovi, aby si ho riešil, ale tak, aby viac za mnou už nechodili. O tom viac inde. Ich pozvánky na pivo som ignoroval a veru na rozdiel od agentov a dôverníkov, ktorí boli na mňa nasadení, by som veru žiadne pohostenie od nich neprijal, nieto im poskytol. Bola to pre mňa príliš hanebná spoločnosť. Nerozprávaním sa s nimi som o nič neprišiel, len nervy si šetril. Nech hovorí teraz ich spis a moje spomienky. Naši ľudia sa so svojimi názormi na eštebákov pohybovali kdesi od zlatých chlapcov, cez srandistov, po chrapúňov. Ja veru neviem, čo si o nich myslieť.

Čo sa pamätám, nik sa ma nepýtal na Chartu 77, ktorá bola veľkým antihitom československej verchušky v časoch, keď som sa vrátil s cudziny. (Do socialistickej vlasti som sa vrátil v jeseni roku 1976 a Charta 77 sa objavila hneď v januári nasledovného roku). Nedostali sa mi do ruky ani iné samizdaty alebo vyhlásenia disidentov, okrem ‚Bratislavy nahlas', citlivými komunistami prehnane politicky interpretovaného ochranárskeho snaženia, ktoré sa objavilo krátko pred nežnou revolúciou. Vtedy sa mi zdala byť, nech mi jej autori prepáčia, dosť mdlá. Ja som mal možnosť čítať práce podobného zamerania o západoeurópskych a severoamerických mestách a tie boli ďaleko údernejšie, menej opatrnícke. Aj Charta 77, keď som si ju po revolúcii prečítal, sa mi zdala príliš tápavá. Havel v nej vyčítal komunistom, že nedodržiavajú vlastné zákony a medzinárodné záväzky. Mne to nestačilo. Ja som chcel komunistické zákony a záväzky zrušiť. Podobné dokumenty som čítal počas pobytu mimo republiky a zvyčajne bývali ďaleko ostrejšie a konfrontačnejšie. A to som prežil tri roky na univerzite v severoírskom Belfaste práve v období, keď tam bolo najhorúcejšie. Vtedy prebiehali v Československu všelijaké antichartistické kampane, lebo komunisti zrazu dostali strach, že by sa im mohla situácia vymknúť z rúk, ako sa to stalo v roku 1968. Dokonca aj pracovníci, hlavne z oblasti kultúry na rôznych úrovniach boli vyzývaní, aby podpisovali antichartistické vyhlásenia bez toho, aby si mali možnosť Chartu 77 prečítať. Mne sa tieto aktivity milosrdne vyhli. Chartu 77 by som asi nepodpísal preto, že mi pripadala príliš opatrnícka, keď menovala

problémy, ale nedodala, že ich možno riešiť len mimo rámca socialistickej ústavy a hlavne odstránením komunistického monopolu štátnej moci. Komunisti si toľko ohľadu nezaslúžili. Ale ani antichartu organizovanú komunistami by som si nevšimol. Koniec-koncov život u nás za posledné dve desaťročia všetky disidentské i antidisidentské vyhlásenia z čias totality prekonal.

U mňa najväčšou prekážkou angažovania sa jedným či druhým smerom bol jednoduchý fakt, že nemám politické ambície. Hlasovať vo voľbách chodím, to si považujem za jedno zo základných občianskych práv a povinností, správy v médiách sledujem, občas o politike aj diskutujem, ale s mierou. Svoje poslanie vidím v niečom inom. A ak som sa akože aktivizoval v nejakej politickej udalosti, trebárs ako účastník povinného prvomájového sprievodu, dbal som na to, aby som nevyčnieval a zostal súčasťou davu.

Eštebáci sa radi hrdili tým, že na každého niečo nájdu. Hlavne sa spoliehali, že získajú nejaké poznatky o charaktere vybranej obete, ktorú potom sa snažili vydierať. Manželská nevera, korupcia, sprenevera majetku v socialistickom vlastníctve, to boli veci na ktorých si zgustli. Takéto spisy viedli aj na vysokých straníckych funkcionárov. U mňa očividne nič nenašli, lebo nepochybujem, že by to využili.

Teraz im ale napoviem, za čo sa v živote najviac hanbím, začo mi majú právo robiť výčitky a ak sa im to hodí, hoci aj vydierať.

Som povojnová generácia a hoci sme doma nehladovali, zlého zásobovania potravinami v obchodoch sme si užili až-až. Mäsiarstva mali bárkedy prázdne regály a tak sme si vypomáhali, ako mnohé iné rodiny u nás, chovaním sliepok, zajacov, bravov, občas aj husí a moriek. To dávno bolo predtým, ako som sa stal vegetariánom a veru sa pamätám, ako som sa ihral s kurencami, maznal sa s nimi hneď ako sa nám v čase Veľkej Noci vyliahli, dozeral som na ne, ako dorastali a potom, keď už dosiahli veľkosť vhodnú na nedeľný obed, som ich vlastnoručne podrezával a žral. Teraz ma to mrzí a keď píšem tieto riadky, ako keby som vnímal tiene, či duše sliepok, ktoré som vlastnoručne zmárnil, krúžiace kdesi okolo mňa, už neviem či s výčitkou, alebo odpustením, lebo som sa im už veľakrát za to ospravedlnil.

Otca som mal lesníka a mal doma aj poľovnícke zbrane. Raz, bolo to pred Vianocami, ma zobral na poľovačku na zajaca. Mal známeho horára a jeho pes nám na kraji lesa vyduril zajačika-ušiačika. Otec po ňom brokovnicou strelil a zajačik sa neďaleko nás vztýčil na zadných labkách a videli sme mu hruď zafarbovať sa krvou. Otec ako keby váhal, či by predsa len nemal dať zajacovi šancu, no vo mne sa driemajúci Satan zobudil.

„Strel po ňom ešte raz, nech nám neujde," povzbudil som otca. Ešte jeden náboj v dupľovke mal.

Otec tak aj urobil, zajacom trhlo, ale ešte stihol uskočiť do kriačia. Bola zima, všade plno snehu a v ňom sme našli krvavé stopy, len zajaca nikde. Otec nechal celú záležitosť tak, lebo horár viditeľne nebol nadšený, že sme mu šli do revíra a tak zajaca asi našiel jeho pes, aby skončil na vianočnom stole horára. Aj ma mrzelo, že som miesto povzbudzovania otca, aby strelil ešte raz, nezamával rukami a zajaca neodohnal. Táto skúsenosť mi stačila, aby som sa poľovačkám vyhýbal. Nepoľujem ani na zver, ani na ľudí. Nie je to môj štýl. Odháňam satanov v mojom okolí, ale aj zo svojho vnútra.

Ešte jedna poznámka z PRÍSNE TAJNÉHO záznamu z 23. 7. 1984.

Podľa názoru prameňa „nenáročný štýl života je VRÁTNEHO životným štýlom"... Po pracovnej stránke je však hodnotený kladne, celkovou úrovňou, prehľadom predčí aj iných vysokoškolsky vzdelaných spolupracovníkov. Služobné cesty absolvuje zásadne iba v súvislosti s odbytom perlitu do jednotlivých závodov PR KZ Košice. Zásadne sa nepohybuje v širšom okruhu priateľov, ani nenavštevuje zábavné a spoločenské zariadenia.

Mám mnoho sto stránkový spis ŠtB, ktorý potvrdzuje, že som bol dobrým pracovníkom, že som sa hojne angažoval v mimopracovných spoločenských aktivitách, že som viedol bezúhonný život, nič protizákonné, nič proti socialistickej vlasti, nič proti všeobecne prijatým morálnym zásadám, takže by sa mohol použiť ako podporný materiál k návrhu na udelenie čestného titulu ‚Hrdina socialistickej práce', veď aj takých sme mali. Ešte keby som sa chodil radiť, každý už vie za kým, a dal sa usmerňovať, možno by som zažil skvelú socialistickú kariéru, vrátane občasného zvezenia sa na už spomenutej Tatre 613 a straníckej návštevy Mauzólea V. I. Lenina v Moskve. Namiesto toho som do dnešných dní v spisoch ŠtB vedený ako NEPRIATEĽSKÁ OSOBA. Je to tak trochu aj irónia. Vlastne by som mal byť hrdý, že ma považovali za britského špióna. Veď všade vo svete označiť niekoho za Jamesa Bonda je ako mať niekoho u nás za Jánošíka. Našťastie verím vo vyššiu spravodlivosť, ktorá sa nemusí prejaviť ihneď a už vôbec nie podľa malicherných ľudských predstáv, mojich, či autorov môjho spisu.

25

Rozpracúvanie pre propagandistické účely – Možno by súdruhovia nedbali, keby mohli povedať: „Dívajte sa akí sme veľkorysí. Aj takých máme v našich radoch!"

Že ma úrady budú chcieť po návrate rozpracovávať aj pre propagačné účely, som očakával. Tuším sa to začalo ešte na Československom veľvyslanectve v Londýne pred návratom. Vtedy mi už platnosť československého pasu dávno vypršala a napísal som si žiadosť o nejaký doklad k návratu. Na moju žiadosť mi najprv neodpovedali vôbec, čo ma až tak veľmi nezarazilo, ani nemrzelo, lebo som čakaciu lehotu využil na krásny polročný pobyt v jarnom a letnom Škótsku, pracoval som na archeologických vykopávkach a rybárskych lodiach a veľa cestoval stopom po tejto rozprávkovej časti Britských ostrovov. Lenže blížila sa jeseň a mne sa už ďalšiu sychravú zimu v Británii tráviť nechcelo. Šiel som na veľvyslanectvo prejednať si osobne môj návrat.

Pracovník, ktorý sa ma ujal (našiel som ho tiež na webových stránkach Ústavu pamäti národa ako agenta ŠtB, lebo to bola, nepochybujem, podmienka k tomu, aby sa mohol stať pracovníkom veľvyslanectva Československej socialistickej republiky), bol síce zdvorilý, ale vôbec nie otvorený k môjmu úmyslu vrátiť sa do socialistickej vlasti. Za zdvorilosťou bolo cítiť ľadové cencúle. Nedal som sa ale odbiť a pripomenul som mu, že som precestoval bez československých dokladov okolo sveta a že sa viem dostať po hranice aj bez československého pasu, len by to bol medzinárodný škandál, ak by som zostal trčať kdesi na území nikoho. Vtedy už Československo podpísalo všelijaké dohody (Helsinské a pod.), ktorými sa k čomusi aj zaväzovalo. Nakoniec som náhradný cestovný doklad dostal. Keď mi ho podával, pýtal sa ma:

„Kedy budete prechádzať hranicou, aby sme sa mohli na vás pripraviť?"

Možno on to myslel ako ústretový krok, ja som to však bral ako výstrahu.

„No, najprv si musím nájsť nejakú prácu, zarobiť si na cestu a potom pôjdem".

Bola to z mojej strany výhovorka, peňazí na cestu loďou a vlakom som mal dosť a žiadne peniaze naviac som si do Československa nosiť nechcel. Vedel som, že po príchode domov sa o mňa rodina dobre postará. Jeho poznámku som bral aj ako potvrdenie toho, čo som očakával, že už na hranici ma začnú spracovávať pre štátnobezpečnostné, ale možno aj pre masmediálne účely a to som chcel jednoznačne minimalizovať, lebo celkom

vylúčiť sa to nedalo. Hranicu som prešiel v nenahlásený víkend, aby sa okolo mňa motalo čo najmenej ľudí a okrem nepríjemného službukonajúceho kapitána, o ktorom som sa už zmienil, a privolaného podplukovníka, okresného náčelníka ŠtB z Chebu, sa ma nik na hraniciach neujal. Aj tí dvaja boli až-až, keď si premietnem, ako som prechádzal hranicami inde vo svete a ako sa našim občanom prechádza hranicami teraz.

Normalizačnú mašinériu som odhadoval dobre. Vo všeobecnosti platilo, že informácie v západných zdrojoch o pomeroch na Východ od železnej opony boli presnejšie než naopak. V prvých týždňoch po návrate, keď si ma ešte pozývali na Krajskú správu ŠtB na vyťažovanie, dávali v Československej televízii rozhovor s jedným Slovákom, ktorý sa podobne ako ja, vrátil zo zahraničia a z jeho rečí si pamätám len absolútnu bezduchosť a poslušné opakovanie vtedy bežnej propagandy. Očividne mal všetko vopred nalinkované a naštudované naspamäť.

Počas vyťažovania pribehol do miestnosti pracovník ŠtB hrajúci rolu súdruha ‚Priateľského'.

„Tak ako? Dívali ste sa včera večer na televíziu?"

„Myslíte futbal?" opýtal som sa ho, lebo práve v ten istý večer dávali aj akýsi medzinárodný zápas.

To, že nebol zvedavý na futbal, som pochopil z toho, ako sa mu zatriasol ohryzok pod bradou.

„Ja televízor veľmi nesledujem," dodal som a tento súdruh ‚Priateľský' odišiel, tuším s pocitom nenaplneného poslania. Jemu išlo predovšetkým o môj názor na 'navrátilca' z televízie a ten už som opísal vyššie. Môže si ho prečítať.

V zázname zo schôdzky pracovníka ŠtB s prameňom, rozumej agentom ŠtB, kolegom z pracoviska, konanej dňa 3. 11. 1980 sa popisuje nasledovná udalosť:

Prameň na stretnutí uviedol, že keď sa vrátil zo služobnej cesty z Prahy pred dvoma týždňami, dozvedel sa od svojej spoluzamestnankyne GE, že VRÁTNY bol veľmi rozčúlený a nazlostený. G dodala, že takého ho ešte nevidela a aj ostatní zamestnanci, ktorí neboli do tejto situácie zainteresovaní, sa veľmi čudovali, nakoľko ho ešte takého nevideli. Na dotaz prameňa, prečo sa VRÁTNY rozčuľoval G odpovedala, že mu prečítala v časopise MAGAZÍN krátky článok, kde sa písalo o osobách, ktoré sa vrátili z KZ (kapitalistického zahraničia), *kde pôsobili určitú dobu bez súhlasu čsl. úradov. Uvedené osoby boli označené len iniciálkami, pričom jedna osoba mala iniciálky ŠV... Po prečítaní tohto článku* <u>*sa VRÁTNY veľmi*</u>

rozčúlil, nakoľko sa to dosť zhodovalo s jeho situáciou a preto začal nadávať, že ako si to môžu naše orgány dovoliť písať o ňom bez jeho vedomia...

Jednalo sa o článok, ktorý sa objavil v mesačníku AZ Magazín pro každého z augusta 1980, vydávanom nakladateľstvom Magnet, priamo riadeným Ministerstvom obrany, ktorý sa venoval predovšetkým otázkam obrany štátu proti vnútornému a vonkajšiemu nepriateľovi. V češtine sa v ňom uvádza nasledovné:

PRÍBEH TRETÍ: Štefan V. z Košíc odišiel ako študent vysokej školy na sto dní praxe do Anglicka. Tesne pred uplynutím stanovenej lehoty za ním prišli ľudia z tzv. Rady slobodného Československa a začali mu rozprávať, že v ČSSR je veľké zatýkanie ľudí, teror a dokonca aj popravy. Návrat do republiky pre intelektuálov je vraj preto nežiadúci. Po celý ďalší mesiac ho sprevádzali po luxusných zábavných podnikoch a sľubovali výnosné zamestnanie.

„Priznávam, že som bol takýmto prepychovým životom okúzlený a rozhodol som sa zostať. Pretože v Anglicku pracovné príležitosti neboli, prijal som zamestnanie v jednej anglickej spoločnosti v Japonsku. Tam som pracoval dva roky, ale nepodarilo sa mi ušetriť väčšiu čiastku. Preto som odtiaľ s jedným kolegom odišiel do Nórska, kde mala byť situácia ďaleko priaznivejšia. Bohužiaľ, i tam som vykonával len pomocné práce.

Prečo sa vraciam? Predovšetkým si uvedomujem, že som zrobil veľkú hlúposť a sadol som na lep ľuďom, ktorých som vôbec nepoznal. Bol som stále bezdomovec, nikde ma nechceli brať ako rovnocenného partnera. V týchto chvíľach si človek uvedomí, že vlasť má len jednu a rodičov tiež. Preto som požiadal náš zastupiteľský úrad v Anglicku o povolenie návratu späť domov...”

-šv-

PŘÍBĚH TŘETÍ: Štefan V. z Košic odjel jako student vysoké školy na sto dnů praxe do Anglie. Těsně před uplynutím stanovené doby za ním přišli lidé z tzv. Rady svobodného Československa a začali mu vyprávět, že v ČSSR je velké zatýkání lidí, teror a dokonce popravy. Návrat do republiky pro intelektuály je prý proto nežádoucí. Po celý další měsíc ho prováděli po luxusních zábavných podnicích a slibovali výnosné zaměstnání.

„Přiznávám, že jsem byl takovýmto přepychovým životem okouzlen a rozhodl se zůstat. Protože v Anglii pracovní příležitosti nebyly, přijmul jsem zaměstnání u jedné anglické společnosti v Japonsku. Tady jsem pracoval dva roky, ale nepodařilo se mně ušetřit větší částku. Proto jsem odtud s jedním kolegou odjel do Norska, kde měla být situace daleko příznivější. Bohužel i tady jsem vykonával pouze pomocné práce.

Proč se vracím? Především si uvědomuji, že jsem udělal velkou hloupost a sedl na lep lidem, které jsem vůbec neznal. Byl jsem stále bezdomovec, nikde mě nechtěli brát jako rovnocenného partnera. V těchto chvílích si člověk teprve uvědomí, že vlast má jenom jednu a rodiče také. Proto jsem požádal náš zastupitelský úřad v Anglii o povolení návratu zpět domů . . .“

–šv–

Článok som nenapísal, ani neautorizoval, ani som o ňom s nikým pred zverejnením nediskutoval a vlastne okrem uvedeného rozhovoru s kolegyňou som sa už k nemu v žiadnych rozhovoroch nevracal. Je v ňom viacero faktografických chýb, napr. z Československa som nešiel na prax do Anglicka, ale do Severného Írska, do Japonska som nešiel z Anglicka, ale zo Spojených štátov amerických, prostredníctvom študentskej organizácie na Kolumbijskej univerzite v New Yorku, kde som študoval, v Japonsku som nepracoval pre anglickú spoločnosť, ale pre dve japonské, ktoré mi sprostredkovala táto medzinárodná študentská organizácia a do Nórska som nešiel s kolegom, ale sám, zasa cez študentskú organizáciu, nie však z Japonska, ale priamo zo Severného Írska. A už vôbec som sa nenechal sprevádzať po luxusných zábavných podnikoch, to nikdy nebol môj štýl. S tými debilinami o mojej okúzlenosti s prepychovým životom išiel redaktor časopisu poriadne vedľa. Ani tzv. Rada slobodného Československa mi nič nehovorí. Sú to drobné detaily a na tých autorovi článku očividne nezáležalo. Veď aj tak som sa nemal šance ohradiť. To, že som úspešne študoval na univerzitách v Spojenom kráľovstve a v Spojených štátoch radšej autor nespomenul. Nebolo by to zlúčiteľné s jeho snahou vykresliť moju skúsenosť na Západe čo najčernejšie. Hoci i tak sa museli kritickejší československí čitatelia, obmedzovaní ostnatým drôtom na hraniciach, pozastaviť nad tým, akou ľahkosťou som sa pohyboval po rôznych svetadieloch a našiel si vždy nejaké zamestnanie tam, kde sa podľa socialistickej propagandy hmýrilo zbedačenými nezamestnanými.

A čo k tomu ešte dodali košickí eštebáci?

Prameň bol usmernený, aby VRÁTNEMU venoval pozornosť aj naďalej, jeho činnosti, vyjadrovaniu a pod. Zistiť presne, v ktorom čísle MAGAZÍNU sa o navrátilcoch písalo, aby mohol byť zistený presný obsah článku, na ktorý VRÁTNY reagoval...

A ešte rukou v písaná poznámka:

Súhlasím. S. J Zisti pravdivosť tohto poznatku, či to bolo uverejnené v časopise MAGAZÍN.

Kpt. T

Pre mňa z poznatku vyplýva, že za týmto článkom neboli pracovníci Krajskej správy ŠtB v Košiciach, v pôsobnosti ktorých som mal bydlisko i pracovisko, lebo sa o celej akcii dozvedeli, náhodou, až o tri mesiace po zverejnení článku, ale priamo pracovníci Federálneho ministerstva vnútra v Prahe, ktorí pohodili redaktorovi, či politrukovi A-Z Magazínu pro každého niekoľko detailov z môjho životopisu, aký som v tom čase

štandardne používal a redaktor si splnil svoju propagandistickú povinnosť. Mňa si určite nezískal. Príhoda mi pravdepodobne pomohla. Nemám dojem, že by sa ma ešte niekto niekedy snažil využiť, či zneužiť, pre propagandistické účely. Jeden konflikt uznali eštebáci za dosť. Škandálom sa úzkostlivo vyhýbali, lebo v normalizovanom Československu platila zásada, že sa treba tvárit, že je všetko v poriadku.

S kolegami som sa veľmi o mojich cestách v zahraničí nerozprával. Hovoriť tak, ako som svet vnímal ja, by nebolo kóšer a klamať, len aby som sa zapáčil ŠtB a pravoverným v komunistickej strane, ktorí dominovali každú stránku života normalizovanej Československej socialistickej republiky, sa mi nechcelo.

Iná kolegyňa, s ktorou som chvíľu sedel v jednej kancelárii, ma niekoľkokrát chcela zatiahnuť do diskusie na tému mojich zahraničných ciest.

„Vy ste toho zažili veľmi veľa. Určite by sa o vás zaujímal rozhlas i televízia," povedala akoby mimochodom.

Mne hneď prebehli hlavou rozhovory v rozhlase, televízii a v tlači s občanmi Československa, ktorí sa podobne ako ja vrátili a hovorili v duchu vtedy bežnej propagandy o pomeroch na Západe, ako aj o ich postojoch k našej socialistickej vlasti.

„Ďakujem, ja sa prostituovať nedám," znela moja odpoveď.

Prekvapene z nej vyhŕklo. „Čo ste to povedali?"

„Dobre ste počuli. Ja sa prostituovať nebudem. Lebo aj tak by mi nedovolili hovoriť to, čo si skutočne myslím," zakontroval som.

Zostala veľmi zarazená. Boli sme v kancelárii sami. V spise som o tomto rozhovore nenašiel zmienku. Táto kolegyňa sa ma viac na moje cesty v zahraničí nepýtala. Bolo to z mojej strany nekolegiálne, ale zároveň ohľaduplné. Ak by som sa začal rozprávať s ňou o živote v zahraničí, ako som ho vnímal ja, a porovnával ho so životom v normalizovanej Československej socialistickej republike, lebo do toho by to s veľkou pravdepodobnosťou vyústilo, hneď by sa dostala do pozornosti ŠtB. Nebolo to treba ani jej, ani mne, ani nikomu. Rozprávať sa dá aj o inom.

26

Môj 1. máj v 1950-tych rokoch – Prvé máje pre šarvanca mali svoje čaro.

Ráno sa preháňali po uliciach motorky, ktorým majitelia sňali tlmiče, aby hlukom pozobúdzali pracujúcich do prvomájového dňa plného nadšenia. Skoro nato sa cez okná začali predierať z mestského rozhlasu rezké budovateľské pesničky na tému „Hej, hej, slnko vychodí...", mieniac tým slnko novej lepšej spoločnosti, aká bola možná len na našej strane ideologickej či železnej opony, deliacej vtedajší svet na tú našu, teda dobrú časť, a na tú druhú, reakčnú a imperialistickú. A keďže sme mali Československo, slovenské pesničky sa striedali s českými, ako napríklad s tou, v ktorej sa hovorilo, že „Kupředu levá, kupředu levá, zpátky ni krok," čo si azda ani po toľkých rokoch vysvetlenie nepýta.

Kým som sa dával do poriadku, nahlas som si opakoval pesničku, ktorú sme mali spievať v sprievode, a preto sme ju niekoľko dní predtým nacvičovali v škole na hodinách telocviku a hudobnej výchovy spolu so skandovaním hesiel, v sede, ale hlavne v stoji a za pochodu:

„Ja chcem pokoj, ja chcem mier, ja som malý pionier. Neznám klamstvá, neznám lesť, ja sa zdravím práci česť. Práci česť a práci sláva, tak ma učí moja mama..."

I prišla za mnou moja dobrá mama, objala ma okolo pliec, nežne, ako len matka vie, a povedala: „Ja ťa učím Pochválený buď Ježiš Kristus. Ale nikde sa s tým nechváľ, aby si nedostal trojku z chovania."

Chodil som iba do základnej školy a odtiaľ sa za takéto hrubé prehrešky ešte nevyhadzovalo.

Pred raňajkami mi ešte nariadila povinnú modlitbu, ktorá ráno končila prosbou k Ježiškovi, aby som deň šťastlivo prežil, a šlo sa do školy. Bez tašky, samozrejme, veď sa neučilo.

Na 1. mája bolo hej, najmä ak pripadol na stred týždňa, lebo znamenal prerušenie každodennej školskej rutiny dňom voľna, aj keď nie celkom, lebo do sprievodu sa ísť muselo. Veľkým sklamaním bolo, keď sviatok práce pripadol na nedeľu. To som musel stihnúť odminištrovať prvú omšu, čo by mi až tak nevadilo, lebo po omši som hravo stihol pribehnúť domov, naraňajkovať sa, dať si na krk červenú pioniersku šatku a dobehnúť načas na školský dvor, kde sa formoval prvomájový sprievod. Len keby mi

zvyšok dňa nekolidoval so zvyčajným nedeľným voľnom. Nedeľa bola predsa len riadny sviatok, aký má byť, zatiaľ čo 1. máj len taký polohodnotný, lebo aj keď sa neučilo ani neskúšalo, predsa len zahŕňal sprievod, postávanie na námestí pred tribúnou za dozoru učiteľov, a počúvanie prejavov, ktorým sme nijako nevedeli prísť na chuť. Brali sme to ako zábavku pre dospelých a bolo kruté, že my žiaci sme od prejavov neboli oslobodení. (Vo vyšších triedach sa nám dokonca učiteľka občianskej výchovy občas vyhrážala, že si nás z odznených prejavov preskúša, no k tomu nikdy nedošlo. Tuším ich ani sama nepočúvala.)

Ulice na 1. mája boli inakšie ako v bežné dni. V oknách úradov a obchodov sa už predchádzajúci večer objavila výzdoba – picassovské holubice mieru, heslá typu Nech žije 1. máj, Nech žije KSČ (akože Komunistická strana Československa), papierové kvety a do špirály skrútený krepový papier v trikolórach, ale nikdy nie s modrou farbou v strede medzi červenou a bielou, lebo to by sa mohlo vysvetľovať ako oslava vojnového slovenského štátu, o ktorom sa nesmelo ani len hlesnúť, aby čo najskôr upadol do zabudnutia. Občas sa objavilo heslo Nech žije SSSR či ČSR, lebo sa bavíme o období pred jazykovou reformou, ktorá súštátie Sovietov premenovala zo Sväzu na Zväz, a Československá republika ešte nemala socialistickú ústavu, a tak bola jej skratka ochudobnená o jedno S. Dokonca aj niektoré okná bytov tých pravovernejších mali takúto výzdobu, ale takých bolo iba kde-tu.

Staršie generácie boli v nedeľnom, nie mládež, ktorá mala, na rozdiel od nedeľného, tmavomodré, alebo aspoň tmavé sukne či nohavice, nad tým biele košele s červenými šatkami a tí trochu starší mládežníci modré zväzácke, pardon, ***s***väzácke košele. Boli sme predsa mládež nová, mládež Gottwaldova, teda mládež prvého robotníckeho, rozumej komunistického prezidenta. Šli sme uponáhľane po strede cesty, predstierajúc ráznosť a demonštratívnosť, lebo v tento slávnostný deň platilo, že kto postával, či sa len šuntal na chodníku, nemiloval republiku.

Zišli sme sa na školskom dvore. Všetky okná školy predvečer sviatku vyzdobili starší spolužiaci a vo vyšších ročníkoch sa mi stalo zdrojom pýchy a dôležitosti, keď som mohol prísť do školy v predvečer 1. mája ozdobiť okná tried mladších spolužiakov. Zoradili sme sa podľa tried a potom spoločne v sprievode, mávajúc mávadlami, so spevom, jačiac heslá typu „Stalin, Gottwald, Široký, nechám žijú naveky!", sme vyrazili do ulíc. Ten súdruh Široký nech mi prepáči, lebo ako vtedy, tak ani teraz neviem, akú úlohu mal zohrať v našej lepšej budúcnosti, keď sme mu želali večný život. Stalina a Gottwalda som neskôr pochopil tak, že ako im, tak aj ich myšlienkam, želám ničím nerušený, večný pokoj. Lenže na 1. mája, o ktorom hovorím, to pre mňa ešte nič neznamenalo, ledaže psinu.

(Prelistoval som si v súboroch vlastnej pamäte a vybavilo sa mi torzo nasledovnej básničky, ktorú som sa naučil naspamäť z vnútornej strany dverí vecka Univerzitnej knižnice na jar roku 1968:

„Kto mládež našu vedie bez váhania, otvára naše obloky. Povedzte sami: strana naša rodná a prvý rodák, súdruh Široký."

Takže ani súdruh Široký, šéf slovenských komunistov, neupadol u mňa do absolútneho zabudnutia. Po auguste 1968, keď u nás proti antisocialistickým živlom tankami nezištne zasiahli bratské armády tábora mieru a socializmu, táto básnička zo záchoda určite zmizla, spolu s nápismi, ktoré sa poobjavovali po celej Československej, znovu neochvejne socialistickej republike. Nie že by básnička bola ideologicky závadná, ale svojim umiestnením mohla vyvolávať pochybnosti v mladíckej, ešte nie celkom zrelej duši čitateľa o múdrosti politiky strany našej rodnej.)

Došli sme na hlavné námestie, ktoré bolo schopné pojať tisícky jasajúcich pracujúcich, penzistov i školákov z celého okresného mesta. Posudzovať či skutočne jasali by ma nenapadlo, ale mestský rozhlas, ktorý sprievod komentoval, to tak akosi ustavične zdôrazňoval a svojou hlasitosťou akékoľvek iné myšlienky prehlušil. Keď bolo teplo, prišli sme v krátkych nohaviciach, ale stalo sa, že sa náhle schladilo a potom tí, čo sme bývali blízko námestia, sme sa rozbehli domov doobliekať sa bez toho, aby nám chvíľu neprítomnosti počas prejavov učitelia vyčítali, ba možno si ani nevšimli, že sme chýbali do počtu, ak sa niektorí už nevrátili. Alebo len privreli oči. Sabotovanie sviatku práce, hoci len neprítomnosťou v sprievode, sa vtedy bralo ako ťažký prehrešok a to aj u učiteľa, ak nedokázal pozitívne, v budovateľskom duchu, vplývať na svojich žiackych zverencov. Takže tými privretými očami učitelia nechránili len absentujúcich žiakov, ale predovšetkým aj samých seba.

Námestiu trónila tribúna, ktorej zdvihnutá zadná stena bola pokrytá červeným plátnom, na ňom príkaz proletárom všetkých krajín, aby sa spojili, pod ním do oblúkov usporiadaná sovietska i československá zástava, obe zaranžované tak, aby nás naplnili hrdosťou a pocitom rovnocennosti spojenectva Československa s mocným, či vlastne magúčim Sovjetskym Sojuzom, ako sa to vtedy zdôrazňovalo a štyri desaťročia našej povojnovej histórie sme tomu navonok aj verili, lebo nám nič iné nezostávalo.

Potom tam ešte boli profily dedov-vševedov marxizmu-leninizmu. Vtedy mi pripadali skôr ako nejaké rozprávkové bytosti, a že boli klasici, ktorých večne živé dielo nás malo inšpirovať do nemoty, som sa začal dozvedať až neskôr. Za najstarších 1. májov, ktoré si ešte pamätám, boli to Marx, Engels, Lenin, Stalin a Gottwald, neskôr Stalin a tuším

i Gottwald zmizli. Stalin upadol, pre niektorých do trápnej, pre iných do zaslúženej nemilosti, zatiaľ čo Gottwaldov význam sa síce uznával, ale už len na provinčnej československej úrovni, preto sa viac popri Marxovi, Engelsovi a Leninovi, ako zakladateľoch lepšej budúcnosti celého, nielen československého ľudstva, neobjavoval.

A pred tým všetkým na vyvýšenom pódiu vážne postávali funkcionári, zo tridsať, ba možno i štyridsať ich bolo, ktorí zobrali na seba bremeno zodpovednosti za zdarné smerovanie okresu do šťastnej komunistickej budúcnosti po ceste načrtnutej mysliteľmi za ich chrbtami. Mysleli to vážne, lebo na rozdiel od nás, poctivo na tribúne všetky prejavy vydržali, od svojej skupiny neodbiehali, nebavili sa medzi sebou, sústredene sa tvárili, prerušovali prejavy súhlasným potleskom, ba dokonca aj smiechom, ak sa rečník rozhovoril o prostoduchosti mocipánov na Západ od našich hraníc, ktorí si neuvedomovali, že ich štrnganie zbraňami bolo vlastne posledným kopaním zdochýnajúceho koňa. K tomu potlesku i smiechu sa potom pridalo celé námestie, postupne od prvých radov až po posledné, podľa toho, ako sa z tvorivého, či iného zadumania zobúdzali postávajúci občania. My, školáci, sme tlieskali a smiali sa tiež, aby nevyšla najavo pravda o tom, že sme tomu nerozumeli a že nám to bolo všetko fuk. Na to, aby sme aj vnútorne dozreli na uvedomelých budovateľov lepšieho sveta, sme zrejme potrebovali absolvovať ešte veľa takýchto 1. májov. Poznali sme už teda standing ovation, hoci vtedy sa tomu hovorilo „nadšený dlhotrvajúci potlesk," súdiac podľa toho, čo sa v novinových článkoch o priebehu prvomájových osláv vsúvalo do zátvorky za príslušnou pasážou prejavu. Ten potlesk, nech už ho nazveme akokoľvek, určite zaviedli z kolegiality dôležité osobnosti stojace na pódiu v pozadí, aby dali rečníkovi príležitosť si upiť. Lebo že rečník hlavne počas nadšeného dlhotrvajúceho potlesku dvíhal pohár k ústam, to sme videli a potom sme zhlukli hlavy dohromady, chichotali sa detinsky, čo v tom pohári asi bolo a očkom sme pokukovali po učiteľoch, aby si náš posmech z okresných funkcionárov nevšimli. Kokakola v pohároch určite nebola, lebo v tých časoch sa spochybňovala nielen po zdravotnej stránke, ale bola závadná aj ideologicky ako nástroj imperialistických monopolov na zbedačovanie proletariátu tých štátov, do ktorých prenikla a to sa nám, v pevnom zväzku v práci i obrane vlasti so Sovietskym, vtedy ešte ***S***väzom, nemohlo stať.

Mňa viac ako tribúna, funkcionári a ich prejavy pútali vyzdobené alegorické nákladné vozy s veľkorozmernou názornou agitáciou, hlavne s baníckou tematikou, lebo na tom si naše staré banícke mesto veľmi zakladalo. Baníci v slávnostných uniformách stáli na korbách nákladných vozov a vlečiek traktorov pri rôznych baníckych strojoch a atrapách šácht. Neskôr sa na 1. mája od takých vozov upustilo. Boli príliš drahé, predpokladali dlhú prípravu a chrliť rudu na socialistickú industrializáciu, to bolo to, čo sme

potrebovali predovšetkým. Uznalo sa, že nákladné prvomájové zábavky toto úsilie brzdili. Romantika Disneylandu, ktorú alegorické vozy predstavovali, sa stala ‚reakčným prežitkom', s akým sa hrdí budovatelia komunizmu nemajú čo stotožňovať. Lebo správy o Disneylande sa prefiltrovali aj do nášho malého baníckeho mestečka potom, ako bezpečnostné zložky USA odopreli návštevu tohto amerického sna generálnemu tajomníkovi sovietskych komunistov Nikitovi Sergejevičovi Chruščovovi počas oficiálnej návštevy USA. Aká nehoráznosť sa mu stala! Vraj z osobných bezpečnostných dôvodov. My sme vedeli svoje. Najmä to, že sovietska propagandistická obmena Disneylandu, rozprávka o spoločnosti vyššieho typu, vychádzajúca z ruskej tradície Potemkinovských dedín, pretrvávala. Ale o tom sa, samozrejme verejne nehovorilo.

Prv ako mohlo nastať rečnenie, odspievali sme si štátne hymny, českú, slovenskú i sovietsku. Vtedy nebolo zvykom diskutovať o tom, či hymnu spievať alebo nespievať, ako to občas počuť dnes. Spievalo sa a hotovo. Potom nasledovali prejavy, ktorým som nerozumel, ani moji spolužiaci. Čoskoro sme sa medzi sebou rozhovorili a učitelia nás napomínali, aby sme predsa len počúvali, lebo sa hovorilo o našej budúcnosti, aj keď pochybujem, že by prejavom sami venovali pozornosť. Naučili sa mlčať, vážne tvárit', ako všetci dospeláci na námestí, a podľa ich vzoru sme dorastali aj my. To boli časy, keď prejavy trvali celé hodiny a v meste na južných svahoch Slovenského Rudohoria, o 1. májoch ktorého hovorím, boli prejavy dvojjazyčne, slovensky i maďarsky. Bolo to veru o budúcnosti gemerskej strany Rudohoria, lebo v prejavoch našich mestských a okresných funkcionárov často zaznievali slová o tom, ako budeme budovať na stáročných baníckych tradíciách, hoci už vtedy muselo byť jasné, že baníctvo dáva Rudohoriu zbohom. Po novembri 1989 som si uvedomil neuváženosť takýchto vízií, keď som v rámci podujatí regionálnej politiky Európskej únie navštevoval rôzne oblasti Východoslovenského kraja. Moje mesto z mladosti patrilo medzi tie, ktoré mi pripadali najospanlivejšie. V časoch, keď sa v našom meste iba búchalo do pŕs, že budeme budovať na baníckych tradíciách, funkcionári ďalej na východ republiky si uvedomili, že niečo pre svoje mestá musia aj vykonať, zobrali demižón tokajského a šli do Prahy, často za rodákmi, vybavovať investície, lebo vtedy sa to tak robilo. Nechceli budovať len na tradíciách, ktoré boli orientované hlavne na vtedy už nepostačujúce poľnohospodárstvo, a fabriky si vykoledovali. Teraz majú problémy aj s fabrikami, kto by ich nemal, ale zdá sa mi, ako keby im tá dynamika predsa len zostala a ako keby sa viac hýbali vpred než moje zaspaté mestečko so zašlou baníckou slávou. A ktovie, či našim miestnym funkcionárom už vtedy neprekážal práve pragocentrizmus a že veru by sa toho demižóna neštítili, keby sa s ním chodilo do Budapešti, ktorá im bola, možno nielen geograficky, bližšia.

A potom tu bol záver slávnostného zhromaždenia. Dokončil sa nadšený, dlhotrvajúci a ako mi jeden blogger v reakcii pripomenul aj BÚRLIVÝ potlesk a skandovanie už spomenutých hesiel. Námestím zaburácala Pieseň práce, veď bol sviatok práce, zaduneli delobuchy a na oblohe sa zasvietilo niekoľko svetlíc na padákoch, za ktorými sa vrhli menej disciplinovaní, či menej strážení mládežníci, na čo sme sa my z nižších tried iba rezignovane a závistlivo dívali, lebo v tlačenici okolo dvoch-troch padnutých padáčikov sme nemali šance. To všetko za znenia piesne slávnej vznešenej, chváliacej prácu, ktorá jediná vie ľudstvo k blahu viesť... Taký nejaký bol motív Piesne práce, ktorá mi v tom čase znela ako blabotanie, hoci po rokoch som si uvedomil, že vlastne by som jej odkaz ochotne prijal za svoj a moja pracovitá matka asi tiež, takže aj keby sa Pieseň práce stala predmetom našej diskusie, sotva by to vyústilo do niečoho takého, za čo sa zhoršovala známka z chovania.

Pieseň práce skončila a súdruhovia z tribúny sa náhlili za zadnú stenu, kde sa z nich stávali celkom normálni ľudia, ktorí si potrebovali uvoľniť stuhnuté nohy a kravaty, ovlažiť vyschnutý krk, odbehnúť vyčúrať sa, a pre nás ostatných na námestí to bol signál, aby sme sa zase zoradili do sprievodu a tentoraz už voľným krokom, bez spevu a skandovania hesiel, ale za zvukov baníckej dychovky, šli na ihrisko, kde sa konala ľudová veselica. Pre dospelákov to znamenalo pivo, víno, pre nás školákov malinovku a pre všetkých párky s horčicou, cigánsku kapelu, javisko s vystúpeniami ľudových súborov, nejaký ten futbal, či atletiku a často aj veľa blata. To blato bolo zadarmo, za ostatné hmotné pôžitky sa samozrejme platilo, hoci aj to sa malo zmeniť, lebo v prejavoch i straníckych dokumentoch sa vážne začalo uvažovať o komunizme, kde potreby a nie peniaze budú rozhodovať o tom, kto čo dostane. Začal tým už spomínaný súdruh Chruščov, generálny tajomník sovietskych komunistov, ktorý na ktoromsi zjazde, za dlhotrvajúceho búrlivého, nadšeného potlesku zvestoval, že už dnešná generácia bude žiť v komunizme a tieto úvahy sa postupne prefiltrovali po celom tábore mieru a socializmu, aj do prvomájových prejavov v našom mestečku. Ten búrlivý, nadšený, dlhotrvajúci potlesk, čo tieto vyhlásenia u nás sprevádzal, bol perfektne podľa sovietskeho vzoru, len skandovanie „Nech žije...” už neviem čo, bolo predbežne ešte v slovenčine.

Mne sa takéto úvahy nezdali, lebo keby každý bol taký hladný ako ja, tých párkov bolo na ihrisku žalostne málo. Nám školákom predbežne stačilo, že sme sa už nemuseli držať sprievodu a prestali sme byť pod dozorom učiteľov. Vlastne sami učitelia sa ešte zo sprievodu povytrácali a s nimi aj kopa spolužiakov, lebo to už bola voľná časť dňa, keď sa účasť viac nekontrolovala. Na námestí bolo treba dozerať, aby sa každému ušla

porcia ideovej potravy, ktorá čo do dôležitosti ďaleko predčila malinovku, pivo, párky a to ostatné, čo nás čakalo na ihrisku a v blízkej budúcnosti zadarmo aj v komunizme.

Raz na 1. mája mali na ihrisku ďalekohľad, podľa dĺžky by som ho teraz typoval na amatérsky, hvezdársky. Bol jasný deň, hviezdy sme ním sledovať nemohli, a tak sme si približovali okolité kopce, až do momentu, keď jeden z dospelejších záujemcov neobjavil, ďaleko pre voľné oko, ale blízko pre ďalekohľad, v kríkoch na kraji lesa, párik v chúlostivej situácii. Potom sa už ďalekohľad k nám školákom nedostal, úplne si ho zmonopolizovala staršia generácia, možno ešte nie celkom dospelá, ale tým, že bola aspoň o poldruha hlavy vyššia, si presadila právo silnejšieho. Boli to ešte mladí, ideovo nezrelí mládenci a nenapadla ich otázka v tom momente najzávažnejšia, či sa párik vybral na kraj lesa pred prvomájovou manifestáciou, alebo po nej a teda či sa svojim neuváženým správaním nedopustil sabotáže sviatku práce. Lebo, ako hlásilo rádio Jerevan, paródia sovietskej rozhlasovej poradni, milovať sa možno aj počas sviatku práce, len radosť z milovania nesmie prevýšiť radosť so sviatku práce. A ak by do ošemetnej situácie zapletená dáma bola nedajbože členkou komunistickej strany, musela by byť v polohe ‚žena hore,' aby sa aj v takýto sviatočný deň uchovala vedúca úloha strany.

To, čo zaujímalo našich dominantných starších spolužiakov, by už dnes asi ani také zaujímavé nebolo, lebo podobné scénky možno nájsť v televízii, na internete a nahrávkach, ktoré sú bez problémov prístupné aj bez hvezdárskeho ďalekohľadu, so všetkými podrobnosťami a zo všetkých uhlov. Tieto vymoženosti sme vtedy nemali, vlastne ani potom dlho nie, keď sme dorástli na mládeži neprístupné filmy, lebo i tam sa mládeži najneprístupnejšie scénky ukazovali len veľmi náznakovo, pokiaľ si aj tie pracovníci kina nevystrihli do súkromnej filmotéky. (Pre lepšie porozumenie uvádzam, že sa bavíme o dobách, keď sa ešte obrazové sekvencie sejvovali na celuloidovom filme a kto nevie, čo je celuloidový film, nech si to zistí na internete, pričom iba v slovenskom zozname som si našiel 1 097 075 odkazov. Bola to zlatá doba pre autorov, lebo výroba filmu bol drahý, náročný proces a kopyrajty sa na rozdiel od dnešnej digitálnej doby ťažko porušovali.)

Práve na 1. mája, čo som sa dostal aj k prvému nožíku v živote. Moja dobrá mama mi dlho bránila, aby som mal nožík z obáv, že sa porežem, a vlastne aj doma sme mali všetky nože tupé, len aby sme sa nedajbože neporezali. Ten nožík v tvare rybičky, ktorý som si jedného prvomájového dňa našiel na ihrisku, mama najprv skontrolovala, či je dostatočne tupý, a keďže bol, aj mi zostal. Tak som sa dopracoval do riadneho stavu chlapčenského, lebo v tých časoch ešte vždy platilo, že poriadny chalan musel mať vo vrecku nožík a špagát.

„Časy sa zmenili. Dnes je to už mobil, prezervatív a veru aj injekčná striekačka," povedal mi lakonicky nedávno o dve generácie mladší známy, keď som mu o tom už ani neviem pri akej príležitosti rozprával. Čo sa dá robiť, verím mu. Nech mi slúži ku cti, že som sa moderným trendom dokázal, hoci len čiastočne, prispôsobiť. Mobil nosím vo vrecku stále aj ja.

U nás doma sa vo vzťahu k politickým sviatkom pestovala ideológia vlažnosti. 1. máj ako sviatok práce sa ale trávil sviatočne až do konca. Jednoducho nerobili sa práce bežného dňa a nedeľná atmosféra mu zostala aj počas neskorého popoludnia a podvečer. Otec zorganizoval mariáš partiu so susedmi, a ja som sledoval, ako mu stĺpiky hliníkových päť i desaťhaliernikov raz rastú, čo ma tešilo a napĺňalo sebavedomím, potom klesajú, čo ma skľučovalo. Vtedy som sa azda po prvýkrát začal dozvedať, že existuje čosi ako bezplatný zisk, či vykorisťovanie, keď sa niečí stĺpik mincičiek začal dvíhať v očiach spoluhráčov okolo okrúhleho stola do závideniahodných výšok. Teraz to beriem ako súčasť dobromyseľného politického vtipkovania, ktoré sa u nás začalo rozmáhať medzi ľuďmi, ktorí si dôverovali, lebo im pomáhalo prekonávať frustrácie z nemožnosti vydiskutovať si otvorene vlastné názory, či pochybnosti. Partie to boli vyrovnané, ten stĺpik pred susedmi striedavo rástol i upadal a tak sa stále ktosi iný dostával na predstieraný ideologický pranier.

Keď sa susedia nepridali, tak sme mali rodinného žolíka alebo sa jednoducho debatovalo. To bolo pred príchodom televízie a tuším sme sa viac rozprávali medzi sebou v rodine i so susedmi. Prvomájové oslavy, alebo prejavy, čo odzneli, nikdy nebývali témou takýchto rozhovorov, ja som sa na to nepýtal a tak som sa ani nikdy nedozvedel, čo si o tom všetkom mysleli dospeláci našej rodiny a susedstva. Keď sa teraz nad tým zamyslím, neviem sa ubrániť dojmu, že ma naši z ohľaduplnosti nechceli zaťažovať svojimi úvahami, aby zo mňa nevyrastala dezorientovaná, rozpoltená osobnosť. Možno si hovorili, že k tomu bude dosť príležitostí neskôr, keď dúfali, že už budem uvážlivejší a odolnejší, ba možno sa aj báli, aby som sa v nevhodnej spoločnosti nepreriekol a nedostal pred nastúpenou pionierskou skupinou pokarhanie a na vysvedčení trojku z chovania. Do polepšovne, pokiaľ sa dobre pamätám, sa za ideologicky závadné reči deti neposielali, ani zo základnej školy nevyliali, tá bola povinná, a kárne opatrenie z predchádzajúcej vety stačilo. Zato rodičia v práci si mohli užiť kádrovania za to, že nedokázali, či nechceli viesť svoje ratolesti k láske socialistickej vlasti sovietov a k tej našej... Ale nechajme tieto pochmúrne úvahy, aby sme si nekazili sviatočnú náladu radostného 1. mája.

Čas pokročil, a to sa už 1. máj pomaly schyľoval do ďalšieho bežného dňa. Mama nariadila povinnú modlitbu, ktorá sa večer končila poďakovaním za to, že som deň šťastlivo prežil a prosbičkou, aby anjelíček môj strážniček opatroval moju dušičku, aby bola čistá... Aj zuby som si umyl dočista, kefkou, lebo tú, žiaľ, žiadna modlitba, čo ako vrúcne mienená, nemohla a nesmela nahradiť, a šlo sa do postele. Na druhý deň bolo treba skoro vstať, ísť miništrovať na rannú omšu o šiestej, potom stihnúť ešte návrat domov, rýchle raňajky a hajde do školy učiť sa, ako budovať lepšiu spoločnosť. Domáce úlohy som mal porobené, a teda ani spánok mi nerušili nervózne motýle kdesi v útrobách môjho chlapčenského žalúdka. Dokonca som si prečítal aj mravne motivujúci článok z mládežníckeho časopisu, čo nám zadala z príležitosti 1. mája naša súdružka učiteľka občianskej výchovy.

„Až budeš mať, pionier, čitateľ, tridsať, či tridsaťpäť rokov, zobudíš sa do sveta, ktorý už v mnohom nebude podobný dnešku. Budovatelia komunizmu v Sovietskom zväze i u nás budú mať k dispozícii moderné automatizované závody, zvládnu poľnohospodárske práce priemyslovým spôsobom, budú pracovať šesť hodín denne. Preniknú do tajov vesmíru. To všetko sa premietne do každodenného života: 250 miliónov ton ocele ročne, hojnosť všetkých prostriedkov, mestská doprava zadarmo, bezplatné stravovanie v školských a závodných jedálňach, bývanie v priestorných bytoch bez nájomného, lacné alebo bezplatné turistické základne a podobne. To nie je začiatok fantastickej poviedky nášho časopisu, to je reálny dvadsaťročný program Komunistickej strany Zväzu Sovietskych Socialistických Republík, o ktorom píše, hovorí a premýšľa celý svet. Bledne sláva kapitalistickej techniky a výroby. Veď už za desať rokov predstihne ZSSR Spojené štáty americké dvaapolkrát a v roku 1980 bude jeho náskok sedemnásobný. Ako krásne sa bude žiť v takom svete!

Všetci sa musíme pričiniť! Učiť sa pracovať. A to aj mimo školy, v pionierskych oddieloch, krúžkoch a v špecializovaných kolektívoch. Komunizmus potrebuje ľudí odvážnych, čestných, mužov a ženy, ktorí dokážu žiť v kolektíve a pre kolektív...”

27

Môj reálsocialistický 1. máj – Oslavy Prvého mája, ale radšej ako sviatku svätého Jozefa Robotníka.

Už som spomínal, že počas vyťažovania krátko po návrate do socialistického Československa som mal na krku stále minimálne dvoch kontrarozviedčikov, jedného srdnatého, ostrého, nekompromisného, ukričaného a druhého akože priateľského, ústretového, chápajúceho.

Okrem tejto stabilnej zostavy do miestnosti prichádzali a odchádzali ďalší a ďalší majstri konšpirácie, ktorí si volili prístup niekde medzi obidvoma krajnými bodmi, ktoré stanovili hlavní aktéri vyťažovania. Teda tí, ktorých som mal možnosť priamo vnímať. Lebo nepochybujem, že kdesi vo vedľajšej miestnosti celý rozhovor odpočúvali, možno i nahrávali, ich nadriadení, ktorí potom celý proces cez telefón a počas prestávok usmerňovali.

Podobne som vnímal vzťah medzi KSČ, teda Komunistickou stranou Československa a ŠtB, teda Štátnou bezpečnosťou, ako dve stránky jednej a tej istej mince. KSČ mala byť tá ústretová, pohodová, prívetivá, občas dokonca aj usmievavá zložka, ktorej v pozadí stála ŠtB, teda pancierová päsť proletárskeho internacionalizmu, ako sa svojho času hrdo označovala a bez ktorej by komunisti svoju vládu toľké desaťročia nemali šance udržať. A samozrejme za tým všetkým boli sovietske tanky a poradcovia, o ktorých sme tiež nemali vedieť.

Moja generácia si ešte pamätá na baťka Stalina, ako na prvomájovej tribúne v Moskve bozkával na líčka pionierku, ktorá mu priniesla kvetiny, poďakovala za múdre vedenie v mene nadšených pracujúcich Sovietskeho zväzu a spriatelených krajín, nezabudnúc pripomenúť nádej, ktorú jeho geniálne myšlienky predstavujú pre zbedačovaný proletariát zvyšku, ešte pretrvávajúceho, ale na smetisko dejín sa rútiaceho kapitalistického sveta. Na zvedenú neplnoletú pionierku azda trochu zložité, ale o tom celá fraška bola, to sa aj fotilo, filmovalo a všade u nás propagovalo. Že chrbticu Stalinovi podpieral vražedný Berija ako najvyšší boss štátnobezpečnostných síl ZSSR, to sme sa dozvedali iba pokútne, z rušenej Slobodnej Európy a BBC, neskôr aj z prepašovaných kníh Solženicyna.

To isté platilo aj o našich normalizovaných pomeroch. V období, o ktorom je reč, síce stalinizmus so všetkou svojou beštiálnou brutalitou bol našťastie tatam. Mali sme tu pre zmenu neostalinizmus, ako sa obdobie označovalo v západných zdrojoch, ktoré som mal

ešte pred návratom do socialistickej vlasti naštudované. To znamenalo tú istú ideológiu, tie isté ciele ako za Stalina, hoci, chvála Pánbožkovi na nebesiach aj za to, metódy sa zmenili a už neobsahovali bezbrehé fyzické násilie.

Blížil sa 1. máj a asistent vedúceho na pracovisku sa ma neisto, potichu, až ostýchavo pýtal, či pôjdem do sprievodu. Cítil som, že moju odpoveď očakával s napätím. Asi si overoval i zabezpečoval moju účasť, lebo neúčasť by sa brala negatívne, ako nedostatočná propagátorská činnosť jeho útvaru. Nemyslím, že ma provokoval, na to boli skôr iní. Nechcelo sa mi vec rozvíjať a tak som hľadal spôsob, ako diskusiu na túto tému čo najrýchlejšie uťať.

„Samozrejme, že pôjdem. Veď slávime deň svätého Jozefa Robotníka", povedal som.

„No len u nás sa to tak neberie," odpovedal skôr pre seba, ale viac sa ma na túto tému nič nepýtal.

Do sprievodu som šiel. Svätý Jozef Robotník si to zaslúži. Vždy dvakrát v ten istý deň, lebo podniky zvyčajne mašírovali ako prvé, po nich nasledovali všelijaké iné organizácie, kdesi úplne na konci aj turistický oddiel, ktorého som bol členom a v jeho radoch som tiež odkráčal svoju občiansku povinnosť, samozrejme voči svätému Jozefovi Robotníkovi. Dokonca aj po celonočnom päťdesiatkilometrovom putovaní cestami-necestami na počesť Krompašskej vzbury z Krompách do Košíc, ktoré sa konalo každoročne v noci pred 1. májom pri príležitosti košických prvomájových osláv. Iba raz. Ja som skôr ranný vták, žiadna nočná sova a nočné motanie sa po prírode, nech je za slnečného svetla akokoľvek krásna, ma nebaví.

Ešte keď som si hneď po návrate do Československej socialistickej republiky hľadal zamestnanie, prefiltrovala sa ku mne správa, že by som sa mal ísť osobne pripomenúť tajomníkovi Mestského výboru Komunistickej strany Československa, dôležitému funkcionárovi vzhľadom na politický a hospodársky význam mesta, nepochybne absolútne preverenému po každej stránke morálneho kódexu budovateľa socializmu. Vtedy sa takéto informácie ku mne dostávali prostredníctvom sestry. Bola vedúcou pobočky krajskej knižnice, na rozdiel od mňa s každým, kto za ňou prišiel, bola pripravená sa porozprávať, taká bola svojím povahovým založením, tak si to vyžadovalo jej pracovné zadelenie a tak to asi bolo aj v tomto prípade. Neviem, kto jej to odporučil a už sa ani nedozviem. Zato za tajomníkom som sa unúval. Rozhovor netrval viac ako päť minút, v podstate sa ma na nič nepýtal a nič som ani nepotreboval vysvetľovať. Mal som dojem, ako keby už bol o mojom prípade podrobne informovaný.

„Pre ľudí s vaším rozhľadom, vzdelaním a skúsenosťami musíme predsa niečo nájsť, aby ste boli riadne využití. Pozriem sa za tým, aby ste sa mohli čo najskôr a čo najlepšie zaradiť," vravel mi pri rozlúčke. Vtedy stranícke orgány do takýchto vecí mali čo povedať.

Či som sa zamestnal na jeho intervenciu alebo nie, to sa už nedozviem. Zato z viacerých zdrojov som priebežne počúval, a to až do konca trvania reálneho socializmu, že tajomník mal o môj prípad eminentný záujem a že ma podporoval. Bol z mesta, kde som aj ja až po maturitu vyrastal, jedna z mojich sestier mu bola na gymnáziu spolužiačkou, ale dôvody za jeho podporou boli v čomsi inom. Tuším, že pri nahliadnutí do môjho životopisu sa neubránil dojatému rojčeniu. Ľudí, ktorí študovali, pracovali, cestovali po celej zemeguli dnes už máme veľa. V dobách, o ktorých je reč, som bol v Košiciach, ale aj v širšom okruhu, unikum.

A tak, ako som si to šinul s kolegami z podniku v sprievode pred prvomájovou tribúnou, tajomník tam stál a keď hulákajúce reproduktory oznámili prechod môjho podniku, mal som veľmi silný dojem, ako keby sa prebudil z polovedomia, do ktorého ho niekoľkohodinové postávanie na tribúne nutne muselo dostávať, (to bola jeho obeť, ktorú musel priniesť na oltár socialistickej vlasti v deň svätého Jozefa Robotníka), zrakom ma začal vyhľadávať a dokonca začal mojim smerom živšie a azda aj srdečnejšie mávať rukou. Nesledoval som jeho pohľad, to nie je môj štýl, som za demokraciu a nevzývam milosť ani trón, ani tribúnu, ani pánov, ani súdruhov, a len som kráčal ďalej, dívajúc sa tupo pred seba, ako to bývalo pri takýchto príležitostiach zvykom. Ak ma skutočne podporoval, a ja v to verím, musel tak konať len po dôkladných konzultáciách s náčelníkom Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti, či jej eštebáckej zložky a to by potom znamenalo, že ten mal k môjmu zdarnému kariérnemu rastu tiež kladný postoj. Nech im to slúži ako poľahčujúca okolnosť.

Načo ale potom rozohrali so mnou takú nechutnú hru. Predsa minimálne ten krajský náčelník štátnej bezpečnosti vedel, ako jeho pracovníci zbierajú o mne mnohosto stránkový debilný spis a vymýšľajú detinské agentúrno-operatívne opatrenia na moje ustráženie. Možno tiež podľahol čaru môjmu životopisu, ale to v normálnej spoločnosti nemôže byť dôvod pre zneužívanie úradnej moci na policajné šikanovanie a obmedzovanie osobnej slobody, čoho dopustil v mojom prípade až-až. Napriek neustálemu zdôrazňovaniu opatrnosti, aby nedošlo k dekonšpirácii, teda aby som na nič neprišiel, komunistická kontrarozviedka až taká opatrná nebola. Jej pracovníci si boli príliš istí sami sebou a mnoho z toho, čo v súvislosti so mnou navystrájali, mi nemohlo ujsť. Ten okliešťený spis, čo som si po revolúcii vyzdvihol od Ústavu pamäti národa, ma až tak

svojim obsahom a rozsahom neprekvapil. Zrejme súdruhovia zabudli na svoj sedliacky pôvod a že ani koňovi sa nepáči, ak počuje naraz aj čihy, aj hota.

Ja som sa rozhodol ich ignorovať, lebo po rebríčku komunistických, či štátnobezpečnostných hodnôt sa škrabať nebudem. Pre mňa by to znamenalo pohyb nadol a hoci už nie celkom do stalinského pekla, nechutností a pretvárok tam bolo na môj nos a žalúdok až-až. Som kozorožec a v niektorých veciach tuším až extrémny, ja už iný nebudem. Dobre mi tak! Bez sebairónie a bez sebaľútosti. Už som sa so sebou dávno vyrovnal. Nech sa okolie vyrovná so mnou! Aj to totalitné!

Neviem, čo si tajomník predstavoval, keď ma chcel čo najlepšie zaradiť. On sa už nemá možnosť dozvedieť, že mne srdce najviac pišťalo po tom, aby som sa mohol osamostatniť v slobodnom povolaní, alebo ak sa mám vyjadriť prízemnejšie a zrozumiteľnejšie, na úrovni živnostníka, teda v tej príslovečnej ‚trafike', aj keď by pre mňa znamenala trochu inú náplň. Za normalizácie sa to nedalo, nie v Československej socialistickej republike. To že sme sa po druhej svetovej vojne dostali do sovietskeho zveráka, bolo dané vyššou mocou, na tom sa naši komunisti len prižívovali. Zato aj v rámci sovietskeho impéria boli určité možnosti: v Poľsku a Maďarsku, ba dokonca aj vo Východnom Nemecku živnostníkov povolili, len u nás si komunisti neodpustili nadprácu a ešte aj drobných živnostníkov, ‚trafikantov', mali za reakčné živly, ich existenciu tvrdo a dôsledne potierajúc. Mali na to aj ideologické marx-leninské zdôvodnenie: živnostníci, tým že pod tlakom konkurencie tvrdo pracujú, sú blízki proletariátu. Ale zase vlastnia výrobné prostriedky a to ich robí blízkym kapitalistom. Vynulovaní živnostníci boli vlastne oslobodení od schizofrenického stavu, v ktorom vajatali kdesi medzi buržujmi a vykorisťovanou robotníckou triedou.

Toľko teda, prečo malých podnikateľov nie. Hlúpe, ale tak nejako sa nám to vysvetľovalo na povinných prednáškach marxizmu-leninizmu.

Skutočnosť, ako ju vnímam ja, bola iná. Československí komunisti nedokázali tolerovať kohokoľvek, kto by nebol na nich existenčne závislý. Stratili by spod kontroly príliš veľa ľudí. Boli reálsocialistickí. Uvedomovali si, že nemajú dostatok zdrojov na to, aby každého sledovali tak dôkladne, ako nepriateľskú osobu Filozóf.

Keby československí komunisti drobné živnosti povolili, určite by som si v sieti súkromníkov našiel svoj výklenok a žil by som si v podstate ako teraz.

A potom tu boli ešte eštebáci, vyložene chrapúnska, ani sa nepretvarujúca strana komunistickej mince, ktorí neustále húdli svoje pesničky o tom, že *bolo tu dôvodné podozrenie, že VRÁTNY by mohol byť používaný v prospech niektorej západnej spravodajskej služby*.

Nepochybujem, že z presvedčenia, lebo o takých veciach sa nežartuje ani v slobodných demokratických podmienkach.

No robte niečo, keď vás vedúce sily socialistickej spoločnosti, komunisti i eštebáci, takto vnímajú!

Keby boli naše pomery v tomto ohľade trochu liberálnejšie, vlastne už pred ‚Nežnou' by som si chlebík každodenný zariadil ako teraz, a ponovembrové zmeny by som zobral na vedomie so zadosťučinením, bez toho, aby som si nimi nechal ovplyvňovať život.

Veru aj živnosť či zosmiešňovaná trafika je dôstojné živobytie a stojí za to si ju dávať do politických cieľov.

Ponovembrovým lákaním do politiky som hravo ohrdol, lebo tá nikdy nebola mojou ambíciou. Boli tu aj iné lákadlá, doma i v zahraničí, lenže mňa priťahovala predovšetkým predstava o slobodnom povolaní. Keby som zostal v zahraničí, určite by som si našiel peknú prácu, aj slušne zaplatenú, len ťažko si mi predstaviť, že by to bol život v slobodnom povolaní.

Neklamem, keď hovorím, že prvé máje som patrične slávil. Potvrdzuje to nasledujúci záznam zo schôdzky s dôverníkom konanej 4. mája 1983.

Prameň na schôdzke uviedol, že bol v styku s objektom „FILOZOF" a to 30.4.1983, kde boli spoločne na bicykloch z Košíc do Jasova a okolie. Ďalej prameň sa dozvedel, že objekt bol na 1. mája s oddielom TJ Lokomotíva Košice v prvomájovom sprievode...

Nechápem dôležitosť informácie z hľadiska štátnobezpečnostného. Eštebáci sa rozhodli, že takto budú vykazovať činnosť a bavkať sa za peniaze daňových poplatníkov. „I tak še da, i tak še da," hovoria Vychodňare.

Predsa len mi je za čímsi ľúto z čias totalitných, čo som si veľmi začal vážiť až potom, ako som to stratil. Za komunistov ma nebolievali kríže a bez akéhokoľvek vypätia som zvládol aj päťdesiatkilometrovú nočnú vychádzku z Krompách do Košíc. Jednak bol som o štvrťstoročie mladší, ale s komunistami v čele by sme sa nedopracovali k počítačom a vo mne by bolo systematicky a úspešne potierané moje workoholické ja. Proste nedostal by som možnosť prejaviť sa ako živnostník a chrbtica by trpela menej.

Aj na to by som sa mal prestať sťažovať, že mi komunisti nedovolili živnostníčiť. Čo už teraz na tom záleží. Mal by som za sebou nie dvadsať, ale tridsať rokov života na voľnej nohe. Žiaden rozdiel. Ba vlastne áno. Takto mám o niekoľko vzácnych životných skúseností naviac.

KERAMICKÉ ZÁVODY
POZDRAVUJÚ 1. MÁJ
KERAMICKÉ
ZÁVODY
KOŠICE

28

Preverovaná osoba Kontakt – Zahraničného podnikateľa vnímajú eštebáci na jednej lodi s Nepriateľskou osobou Filozóf.

Kontakt je krycie meno, ktorým si eštebáci označili preverovanú osobu, ktorá zohrala v mojom spise tiež významnú úlohu, súdiac podľa množstva záznamov a agentúrno-operatívnych opatrení, v ktorých sa spomína.

Pripomínam, že bavíme o časoch, keď situácia v rámci Československej socialistickej republiky už bola znormalizovaná, deväťdesiat deväť celých deväťdesiat deväť percent občanov z hlbokého presvedčenia volilo svojich zástupcov z jednotnej kandidátnej listiny Národného frontu pod múdrym vedením Komunistickej strany a stáli nadšene za politikou socialistického štátu, pevne zakotveného do tábora mieru a socializmu neochvejne vedeného a chráneného morálnou a vojenskou prevahou bratského Sovietskeho zväzu pred silami svetovej reakcie.

Tak sa nám to snažila vbiť do hláv dobová propaganda a zlomok percenta občanov, vyjadrený v nula celých nula a čosi, ktorí sa nezaradili správne, a na voľbách sa nezúčastnili alebo komunistickú kandidátku škrtli, nemohol predsa predstavovať pre našu ušľachtilú a historicky priekopnícku snahu žiadnu hrozbu.

A ak nejaké nebezpečenstvo hrozilo zdarnému napredovaniu socialistickej vlasti do svetlej komunistickej budúcnosti, pochádzalo predovšetkým zo zahraničia a teda bolo načim zameriavať bdelosť a ostražitosť hlavne tým smerom. Preto sa toľko pozornosti v mojom spise venuje dôkladne preverovanej osobe uvádzanej v registračných protokoloch ŠtB pod krycím menom Kontakt. Jednalo sa o československého emigranta, ktorý býval v Severnom Írsku, kde aj podnikal v rámci textilného priemyslu a keďže som strávil tri akademické roky na univerzite v Belfaste, nemohli jeho aktivity uniknúť štátnej bezpečnosti ani vo vzťahu ku mne.

Že v Severnom Írsku pôsobil Kontakt, to som vedel, ale stretávali sme sa len veľmi sporadicky, skôr nie, ako áno, a teda aj moje vedomosti o ňom boli roztrúsené. Preto radšej nechám spis, aby ho predstavil. Eštebáci ho mali naštudovaného veľmi dôkladne. A tak v PRÍSNE TAJNEJ informatívnej správe z novembra 1977 sa uvádza nasledovné:

MZ bol asi 45 ročný, pochádzal z Čiech, do Severného Írska sa dostal po II. svetovej vojne asi v roku 1947. V čase pobytu VRÁTNEHO v Severnom Írsku mal byť riaditeľom textilnej

továrne ... VRÁTNY sa s M zoznámil prostredníctvom čsl. občianky G, študentky Vysokej školy ekonomickej v Prahe, ktorá s VRÁTNYM študovala na QUEENS UNIVERZITE v Belfaste. G sa v roku 1970 vrátila do ČSSR a t.č. býva na adrese ...

Štúdiom archívnych materiálov bolo zistené, že otec ZM, nar. ... preukázateľne spolupracoval s belgickou rozviedkou SURETE a za túto činnosť bol v minulosti v ČSSR stíhaný. Vyhodnotením doterajších ciest VC M (vízového cudzinca – Kontaktu) *bolo zistené, že tento od januára 1973 do konca roku 1976 bol v ČSSR 19 krát s celkovou dobou pobytu 329 dní. Účelom týchto jeho ciest majú byť obchodné jednania s čsl. textilnými podnikmi.*

Či bol otec Kontaktu spolupracovníkom belgickej rozviedky SURETE by sa možno aj dalo zistiť z archívov, ale na čo už by to len bolo. Od vnuka dotyčného, dostatočnej to autority na tieto účely, som sa dozvedel, že jeho starý otec bol po odchode z povojnového Československa v Belgicku, ale v utečeneckom tábore, kde očakával povolenie pre pobyt v Severnom Írsku, a to možno aj vysvetľuje všetko. Každý, kto prešiel utečeneckým táborom, sa v očiach ŠtB stával automaticky agentom kohosi a možno to je celá pravda o poznámke týkajúcej sa otca Kontaktu. A samozrejme *bol v minulosti v ČSSR stíhaný*, veď bol utečenec. Za pobyt v zahraničí som tiež bol odsúdený na rok odňatia slobody, a hoci som po návrate dostal prezidentskú milosť, čo znamenalo, že som nepobudol v Leopoldove, z vonkajšej strany ostnatých drôtov okolo našich hraníc som sa pohybovať nesmel.

Výpis z materiálov sústredených na Odbore ochrany ekonomiky / vyhradených ekonomických objektov z decembra 1976 uvádza:

Počas častejších návštev v ČSSR a v jednotlivých podnikoch získaval MZ informácie o strojnom vybavení, produkcii a výhľadových plánoch výrobných a investičných. Pri jednaniach vystupoval ako Angličan a s ohľadom na znalosť českého jazyka, ako i pomocou darčekov /hl. alkohol a cigarety/, získaval priazeň početných osôb. Získané informácie dával MZ predajnej organizácii fy. ... COVENTRY, ktorá tak bola presne informovaná o nákupnej situácii jednotlivých čsl. podnikov.

Činnosť MZ je možné hodnotiť ako hospodársku špionáž.

O preverovanej osobe Kontakt som vedel, ale aj keby sa ma eštebáci pýtali, nevedel by som im o ňom veľa narozprávať. On mal svoju prácu a ja, hlavne potom, ako som začal študovať na univerzite v Belfaste, som bol úplne absorbovaný univerzitným prostredím a povinnosťami, ktoré z toho vyplývali.

V krátkom období pred sovietskou inváziou z augusta 1968 bolo cestovanie aj do kapitalistickej cudziny voľné a tak sme sa v Severnom Írsku ocitli niekoľkí občania Československej socialistickej republiky. Kontakt sa o nás zaujímal, nepochybne, hlavne po invázii, s nami aj sympatizoval, a hmlisto si pamätám, že raz nás pozval, spolu s niekoľkými študentmi z iných štátov, na posedenie v pivárni a potom dokonca aj do kina, na Doktora Živága, veľký filmový hit podľa literárnej predlohy Pasternaka, ruského spisovateľa odmeneného Nobelovou cenou. Ale takýchto pozvaní som mal veľa, lebo miestni ľudia, ako všade inde na svete, preukazovali veľké porozumenie pre občanov Československa, špinavo rozšliapaného armádami Varšavského paktu.

Čo sa pamätám, na univerzite sme boli z Československa traja študenti a Kontakt ešte zabezpečoval niekoľkým občiankam našej spoločnej vlasti pobyty v Írsku ako pomocniciam v domácnosti (au pair), čo v tých časoch, ako aj teraz, bol tiež bežný spôsob, ako sa dostať do zahraničia za lacný peniaz. O tom, že obchodoval aj s podnikmi v Československu, som útržkovite vedel, či až na úrovni hospodárskej špionáže, to veru posúdiť neviem. Ale asi ani eštebáci túto poznámku nebrali vážne, lebo by ho nenechávali voľne prichádzať a odchádzať, keď, ako tvrdia, *bolo zistené, že tento od januára 1973 do konca roku 1976 bol v ČSSR 19 krát s celkovou dobou pobytu 329 dní.* Skôr by som povedal, že Kontakt bol rodoľubom, Československo mal rád, a snažil sa mu takto pomáhať v rámci svojich možností, čo hodnotím vysoko kladne.

Už spomenutá informatívna správa obsahuje aj nasledovnú poznámku:

Poznamenávame, že na celoštátnej porade náčelníkov Správ ŠtB v dňoch 10.-11.11.1977 v Prahe na FMV (Federálne Ministerstvo Vnútra) *bol VC M, styk preverovaného objekta, spomínaný ako osoba z kontrarozviedneho hľadiska zaujímavá s nepriateľským postojom k ČSSR.*

Od doby návratu je navrátilec VRÁTNY Štefan preverovaný podľa vypracovaného plánu previerky s cieľom objasnenia pravdivosti jeho výpovede k pobytu v zahraničí s hlavným zameraním sa, či tento nebol získaný niektorou zo špeciálnych služieb protivníka pre spoluprácu proti ČSSR.

A z informatívnej PRÍSNE TAJNEJ informatívnej správy zo dňa 24. novembra 1977 sa už dozvedám:

Jedným z opatrení pri previerke je zisťovať a overovať, či nedôjde k styku VC M s VRÁTNYM na našom území počas jeho pobytu v ČSSR

lebo ako sa konštatuje v PRÍSNE TAJNOM poznatkoch odstúpených II. správe Federálneho ministerstva vnútra v Prahe z októbra 1979,

Poznamenávame, že podrobnejšia informácia o stykoch nášho objekta s VC M bola zaslaná na II. Správu FMV dňa 28.11.1977 pod našim č.j.: OS-001250/14-77, kde je konštatované, že VC M je z hľadiska kontrarozviedneho osoba veľmi zaujímavá, čo bolo potvrdené aj vystúpením súdruha generála MO na celoštátnej porade náčelníkov správ FMV a správ ŠtB v dňoch 10.-11. 11. 1977.

V prípade, že ste s VC MZ v operatívnom kontakte, žiadame Vás, aby ste ho vyťažili k jeho stykom s našim objektom počas pobytu objekta v emigrácii.

Dosť na to, aby vzťah Kontaktu s objektom FILOZÓF zamestnal niekoľkých eštebákov na plný úväzok a množstvo strán môjho spisu, kde sa spomína Kontakt, je toho dôkazom. Veď spis Kontaktu bol možno ešte bohatší, než môj.

Chcem pripomenúť, že veľká časť môjho eštebáckeho spisu sa venuje mojim služobným cestám a voľnočasovej turistike, čo znamenalo, že som ročne strávil mnoho desiatok dní mimo domova v rôznych mestách či oblastiach celej bývalej Československej socialistickej republiky.

A do toho vstupovala preverovaná osoba Kontakt, obchodný zástupca z Britských ostrovov, ktorý k nám často prichádzal služobne a s ktorým som sa počas môjho osemročného nepovoleného pobytu v kapitalistickom zahraničí niekoľkokrát aj stretol. Strašná predstava o nebezpečenstve hroziaceho socialistickým výdobytkom našej vlasti, ak by tieto stretnutia nekontrolovane pokračovali.

Záznam z júna 1980 uvádza nasledovné:

Dňa 3. júna 1980 v dopoludňajších hodinách telefonicky oznámil s. K pracovník 1. oddelenia 3. odboru II. Správy ZNB Praha, že dňa 2. júna pricestoval do Prahy VC MZ na osobnom aute zn. ... striebornej farby ... a dňa 3. júna odišiel z Prahy, pričom má namierené do Popradu. Účel jeho cesty doposiaľ zistený nebol.

<u>Opatrenia:</u>

Vzhľadom k tomu, že VC MZ hodlá navštíviť aj V. Tatry /Poprad/, je nutné zabezpečiť kontrolu nášho objekta „FILOZOF" pracovníkmi 4. odboru S-ŠtB Košice, či nedôjde medzi nimi k stretnutiu. V prípade, že by k styku došlo, je potrebné toto zadokumentovať a to za účelom stanovenia ďalšieho postupu pri rozpracovaní objekta „FILOZOF".

Podotýkam, že objekt „FILOZOF" som ja a do Tatier som chodil rád, kto by nie, ale nikdy mi to nevyšlo, aby som sa s Kontaktom stretol. Jednoducho sme sa nevyhľadávali.

Nevadí, v bdelosti a ostražitosti neslobodno poľaviť. PRÍSNE TAJNÝ PLÁN agentúrno-operatívneho rozpracúvania objekta „FILOZOF" zo dňa 29. decembra 1982, ktorý schválil náčelník I. odb. Správy štátnej bezpečnosti obsahuje aj túto paranoidnú poznámku:

Doterajším rozpracúvaním bolo zistené, že objekt sa v plnej miere venuje pešej turistike po celej republike a je možné predpokladať, že s VC MZ je v styku prostredníctvom mŕtvej schránky.

Dva dni pred Silvestrom, keď plán vznikol, v socialistickej vlasti sa už všeobecne veľmi nepracovalo, zato eštebáci zrejme mali i vtedy veľmi pilno. Radšej keby robili za naše dane niečo užitočnejšie.

Uvažoval som, ako si v mojom prípade predstavovali mŕtvu schránku. Možno ako bútľavú vŕbu, ale to boli vedľa. Nepotrebujem bútľavé vŕby aby som sa do nich vyplakal, alebo niečo do nich odkladal.

Prísne tajný a súrny telex od náčelníka odboru ŠtB Poprad /97/ zo dňa 6. júna 1980 sa vracia k tejto ceste Kontaktu do Tatier:

na zaklade vasho doziadania k vc mz, nar. ... st. prisl. anglicka bolo zistene, ze pricestoval do cssr dňa 2.6.1980 cez opk rozvadov na 14 dni za obchodnym ucelom.

do vys. tatier pricestoval dna 3.6.1980 a ubytoval sa v novom smokovci v hoteli park na jednu noc do 4.6.1980. jeho dalsi pobyt vo vys. tatrach doposial nebol zisteny, v pripade, ze sa zisti jeho pobyt bude vám to oznamene. poznamenavame, ze k uvedenemu vc sa na tunajsom o-stb nenachadzajú poznatky z r. 1977

Kvôli úplnosti ešte záznam z mája 1980, v ktorom sa uvádza:

V dňoch 9.-11.5.1980 bol na turistike spolu so svojou sestrou a matkou vo V. Tatrách a v dňoch 17.-.19.5.1980 v Kremnických horách. Tejto cesty sa zúčastnili aj jeho dve sestry Eva a Marta, vedúcim bol VRÁTNY.

Bol som teda v Tatrách necelý mesiac pred Kontaktom, čo ŠtB zaujímalo, lebo čo ak som niečo nechal v mŕtvej schránke. Kontakt chodil do Tatier často a veru aj ja, nikdy sme sa ale nestretli, ani sme o sebe nevedeli, zato eštebáci si všetky naše cesty takto podrobne zdokumentovali. Teraz, keď si o nich v spise čítam, predstavujú pre mňa príjemnú spomienku. Aspoň za čosi im môžem byť povďačný.

Okrem Tatier, Kontakt často navštevoval z obchodných dôvodov aj Revúcu. Spis sa k týmto cestám vracia niekoľkokrát a približne rovnakým spôsobom, ako v nasledovnom zázname z 3. júna 1981:

Operatívnou cestou však doposiaľ bolo zistené, že uvedený VC (vízový cudzinec) *navštívil LTZ Revúca* (Lykové textilné závody) *v roku 1980 šesť krát a tiež v roku 1981 jeden krát. K jeho činnosti, vyjadrovaniu a stykom počas pobytu v Revúcej boli získané nasledovné poznatky:*

... Jednaní, ktorých sa M zúčastňuje v LTZ Revúca, sa zo strany LTZ zúčastňuje prevážne obchodný námestník KL Tieto jednania trvajú od jednej až do štyroch hodín.

Cestou dôverníka „L" boli získané poznatky, že u VC M sa jedná o zaujímavú osobu, ktorá často navštevuje LTZ Revúca, kde sa snaží úspešne uskutočniť svoje obchodné jednania a zároveň rozširovať obchodné styky s LTZ. Ďalej bolo zistené, že uvedený VC pochádza z ČSSR, narodil sa ... Podľa udania prameňa do Anglie odišiel ešte pred II. svetovou vojnou...Z akého dôvodu odišiel z bývalej ČSR, to prameňovi nie je známe.

VC pri návštevách LTZ často konverzuje o rôznych problémoch, ale hlavne o textilnom priemysle. Má dobrý prehľad o LTZ Revúca, o ich plánoch, technológii výroby a pod. Taktiež má dobrý prehľad o celkovej situácii v ČSSR v danej oblasti. Počas jedného pobytu v LTZ Revúca, ... sa vyjadril pred prameňom, že v minulosti sa na neho obrátili niektorí čsl. emigranti z obdobia rokov 1968 až 1970 so žiadosťou o pomoc. VC im údajne poskytol finančné prostriedky a dal im možnosť štúdia na anglických vysokých školách s podmienkou, že keď ukončia štúdium, tak sa musia vrátiť naspäť do ČSSR.

Pred tým istým prameňom sa VC tiež vyjadril, že do ČSSR cestuje často a rád. ČSSR považuje za svoju vlasť i napriek tomu, že žije v Anglicku.

Cestou dôverníka „S" boli získané poznatky v priebehu roka 1980, že M v roku 1980 navštívil LTZ Revúca asi 5x. U prameňa i niektorých zamestnancov LTZ Revúca v poslednej dobe budí dojem, že uvedený VC do podniku prichádza za iným účelom, než na obchodné jednania, nakoľko jednania prebiehajú dosť krátko a väčšinou iba s obchodným námestníkom KL.

A keď to nie sú obchodné účely, tak potom čo?

Záznam z 9. septembra 1982 si všíma aj moje cesty a uvádza:

Prameň sa na schôdzke zmienil, že objekt si vyberá turistické túry a chodí dosť často v poslednej dobe na Vernár dokonca bol tam aj súkromne, ďalej N. Tatry, V. Tatry, Revúca-

Stolica, Muráň. Na Muráni bol aj prameň s objektom a zistil, že objekt nad dedinou Lubeník začal tam fotografovať Magnezitové závody. Prameňa trošku prekvapilo, nakoľko objekt stále fotografuje len kostoly a prírodu. Potom celá skupina turistov sa šla vykúpať okrem objekta, ktorý odišiel asi na jednu hodinu do dediny Rejdová. Prečo tam šiel prameňovi nie je známe.

Prameň bol kolega z turistického oddielu. Zrejme sa ho referenti ŠtB, ktorí ma mali v referáte, snažili zmanipulovať do nejakých vyhlásení, aby už konečne mohli hlásiť svojim nadriadeným horúcu stopu. Tá jedna hodina v Rejdovej, kde som sa dostal nestrážený, by to mohla byť. Nepamätám sa, čo všetko som robil v Rejdovej, ale keď ostatní sa šli kúpať, musel byť pekný deň a ja som si podľa svojho zvyku v tejto rázovitej dedinke narobil spomienkové diapozitívy a možno som si dokonca aj dal kofolu či minerálku v miestnej krčme. Kto tam bol, dá mi za pravdu, že je to veľmi fotogenická oblasť. Pozriem sa do archívu a fotky, pokiaľ nevybledli, rád zverejním, hoci aj na internete. Aj hodne zdevastovanú prírodu v okolí magnezitových závodov v Lubeníku. Aj keď to až tak fotogenické nebolo. (V zahraničí som používal film Kodak, v Japonsku občas aj Fuji. Tie snímky si stále držia farby. Na československej Fome a východonemeckom filme Orwo, ktorý sa predával v ČSSR, sa farby až tak statočne nesprávajú.)

Napáda ma, či sa eštebákom nenaježili vlasy preto, že neďaleko Lubeníka je aj Jelšava, mesto v tom čase známe svojou niekoľkotisícovou sovietskou posádkou. Na tých vojakov by som film nemrhal. Ani lacnú československú Fomu. Lenže eštebáci už podliehali reflexom ako Pavlovove psy a takých ťažko naviesť na myšlienku, že do prírody sa dá chodiť aj z nevyzvedačských záujmov.

V mojom eštebáckom spise sa uvádza nekonečne veľakrát Trenčín jednoducho preto, že som sa tam narodil a teda mesto uvádzajú takmer v každom dokumente, spolu s dátumom môjho narodenia. A keď už Trenčín tak bil do očí, nemohli uniknúť pozornosti eštebákov ani trenčianske obchodné cesty Kontaktu.

ZÁZNAM zo dňa 31. júla 1980 uvádza:

Vzhľadom k tomu, že VC M hodlá navštíviť mesto Trenčín, je nutné zabezpečiť zvýšenú kontrolu nášho objekta cestou dôverníka „M", hlavne k takým okolnostiam, ako je – vzdiaľovanie sa objekta z pracoviska, služobné cesty, dovolenka, nemoc a pod. Taktiež navrhujem využiť ku kontrole objekta aj sledovacej skupiny.

Ten objekt som ja a prameň je kolega, s ktorým som začas sedel v kancelárii a o mne poskytoval informácie bdelému očku štátnej bezpečnosti. Donášačstvo z neho len tak

sršalo a preto som si pred ním dával pozor. Napriek tomu môj spis za obdobie, čo sme spolu sedeli v kancelárii, obsahuje o mne množstvo informácií, aj keď veľmi mdlých.

Prísne tajné a pilné dožiadanie zo dňa 26. augusta 1981 zaslané Okresnej správe ZNB, Oddeleniu ŠtB v Trenčíne dôverne informuje:

Operatívnou cestou bolo zistené, že VC MZ..., dochádza za obchodným účelom do SLOVAKOTEXU Trenčín.

Vzhľadom k tomu, že sa jedná o zaujímavého styka nášho objekta „FILOZOF", žiadame Vás, aby ste preverili, kedy a koľkokrát bol VC M v SLOVAKOTEXE Trenčín, za posledných 5 rokov a s kým uskutočnil obchodné jednania, ako aj obsah týchto jednaní.

Výsledok previerky nám zašlite podľa možnosti čo najskôr k nášmu číslu.

Veci sa natoľko komplikujú, že by aj detektív Babočka mal problém ich rozmotať. V Trenčíne totižto býval môj brat a tak všetko nasvedčuje tomu, že máme do činenia s rozsiahlym protisocialistickým sprisahaním s množstvom zlomyseľných aktérov doma i v zahraničí. Preto treba prísne tajne a pilne konať, čo sa stalo v ďalšom dožiadaní z toho istého dňa zaslanom Okresnej správe ZNB, Oddeleniu ŠtB v Trenčíne:

Vec: VRÁTNY Ján, nar. 27.10.1941 previerka - dožiadanie

Operatívnou cestou bolo zistené, že VRÁTNY Ján, nar. 27.10.1941, slovenskej národnosti, čsl. št. príslušnosti, bytom Trenčín Soblahovská 13 ,by mal byť zamestnaný ako tech. pracovník v SLOVAKOTEXE Trenčín.

Vzhľadom k tomu, že sa jedná o príbuzného nášho objekta „FILOZOF", žiadame Vás, aby ste zistili, na akom úseku je menovaný zaradený, jeho pracovnú náplň a aké má možnosti prichádzať do styku s VC z kap. zahraničia, ktorí dochádzajú služobne do SLOVAKOTEXU Trenčín.

V prípade, že VRÁTNY uskutočnil v zamestnaní nejaké styky s VC z kap. zahraničia, tak žiadame zistiť, kedy a za akým účelom tieto styky boli uskutočnené.

Výsledok previerky nám zašlite podľa možnosti čo najskôr k nášmu číslu.

A ukážka toho, čo všetko taká previerka mala obnášať:

Tunajším 4. oddelením I. odboru Správy ŠtB je v akcii „FILOZOF" preverovaný VRÁTNY Štefan nar. 23.12.1946 Trenčín, bytom Košice, Trieda SA 39, ktorý sa v roku 1976 vrátil z kapitalistického zahraničia, kde pôsobil osem rokov.

Z vyššie uvedených dôvodov žiadame vykonať operatívnu previerku jeho brata VRÁTNEHO Jána nar. 27.10.1941 Trenčín, bytom Trenčín, Soblahovská 13, a to v tomto rozsahu:

aké má vzdelanie, zamestnanie a jeho pracovná náplň. Aké má možnosti pohybu po ČSSR z titulu svojej funkcie;

či má možnosti prístupu k utajovaným skutočnostiam, ak áno – tak v akom rozsahu;

spoločenská angažovanosť menovaného a jeho povesť na pracovisku a mieste bydliska;

jeho politická príslušnosť v minulosti a v súčasnej dobe, vzťah k socialistickému zriadeniu, jeho postoje a činnosť v krízovom období rokov 1968-69;

či bol v minulosti v kap. zahraničí, ak áno – kedy a za akým účelom a kde, ako aj dĺžka pobytu;

či neboli zaznamenané u neho nejaké styky s vízovými cudzincami z KZ v mieste bydliska alebo v zamestnaní;

či v súčasnej dobe neudržuje styky na kapitalistické zahraničie, ak áno – tak akého charakteru a v akom rozsahu;

iné zaujímavé poznatky z hľadiska ŠtB.

Previerku žiadame vykonať konšpiratívnym spôsobom, aby nedošlo ku dekonšpirácii našich záujmov.

Výsledky kontroly nám zašlite podľa možnosti čo najskôr k nášmu číslu.

Výsledok previerky sa mi svojou strohosťou nezdá byť adekvátny intenzite záujmu zo strany košických eštebákov, ale čo už. Trenčianski eštebáci boli tiež zahľadení smerom na západ, mali svoje problémy a divné predstavy, prečo by zrazu mali venovať svoj drahocenný čas hlavyboleniu východoslovenských kolegov.

Na základe Vášho dožiadania bola prevedená previerka osoby VRÁTNY Ján, nar. 27.10.1941, čsl. št. prísl., slov. národnosti, bytom ...

Menovaný pochádza z robotníckej rodiny, je ženatý , má jedno dieťa. Manželka Edita rod. ... nar. ... je zdravotná sestra v OÚNZ Trenčín. VRÁTNY Ján sa zdržuje prevažne mimo svojho trvalého bydliska, nakoľko pracuje ako technik v Inžinierskej geodézii Bratislava. Z uvedeného dôvodu ťažšie zistiť bližšie údaje k jeho pracovnej náplni, možnosti prístupu k US (utajovaným skutočnostiam) *a podobne. ... Vlastní riadny cestovný pas, ale v kapitalistickom zahraničí doteraz vycestovaný nebol. Nebolo zistené, že by udržoval styky*

s VC, ani vzťahy na KZ. V roku 1971 bol iba na návšteve v MĽR v dĺžke troch dní. Iné poznatky štb. charakteru zistené k menovanému neboli.

VC je vízový cudzinec, KZ je kapitalistické zahraničie, MĽR je Maďarská ľudová republika, objekt FILOZOF som ja a brat mal vtedy už dve deti, vážne to opomenutie trenčianskych eštebákov, lebo čo ak pod vplyvom pochybných rodinných vzťahov z nich vyrastali antisocialistické živly.

Eštebákov by možno zaujímalo, čo mi brat poradil hneď po mojom návrate do vlasti z vyše osemročného pobytu v zahraničí.

„Radšej sa s nimi nerozprávaj, ak nechceš prísť o rozum."

Takže. Mohol som konať ináč, keď mi aj vlastný starší brat také čosi poradí? Tuším sa podľa toho riadil aj sám. Žiadne záznamy od neho som v spise nenašiel a pokiaľ informácie zverejnené Ústavom pamäti národa na internete neklamú, nebol objektom nijakého spisu.

Nebudem vec rozvíjať do nemoty. PLÁN agentúrno-operatívneho rozpracúvania objekta „FILOZOF" z 15. decembra 1981 sumarizuje cestovanie Kontaktu a mňa po ČSSR takto:

Bola vykonaná analýza turistických ciest „FILOZOFA" za obdobie rokov 1978-81 v náväznosti na pobyt a cesty VC MZ v ČSSR, čím bolo zistené, že VC MZ v uvedenom období navštívil ČSSR 38 krát a z toho v 18 prípadoch mohlo dôjsť k styku medzi uvedeným VC a objektom. Počas pobytu VC MZ v ČSSR boli zaznamenané jeho cesty do LTZ Revúca, OZ Trenčín a V. Tatier a zároveň v tejto dobe objekt „FILOZOF" uskutočnil turistické cesty do uvedených oblastí, alebo príľahlých. Doposiaľ však nebol zaznamenaný žiadny styk medzi VC a objektom. Z pobytov VC MZ v LTZ Revúca boli k tomuto získané poznatky o jeho vyjadrovaní v tom smere, že on podporuje čsl. emigrantov žijúcich v Anglii, ale s tým, že sa musia vrátiť po určitej dobe späť do ČSSR.

Aby som zbytočne nenapínal, s Kontaktom som sa nikdy v Československu nestretol, ani som mu žiadne odkazy cez mŕtvu schránku nezanechával. Dokonca ani neviem, čo tá mŕtva schránka znamená, a ani ma to nezaujíma. Len ľutujem, že sa už viac s Kontaktom nemôžem stretnúť, ani na Slovensku, ani nikde inde na zemeguli, priamo, bez debilných výmyslov, akým je pre mňa mŕtva schránka.

Neviem prečo tá poznámka objekta KONTAKT, *že on podporuje čsl. emigrantov žijúcich v Anglii, ale s tým, že sa musia vrátiť po určitej dobe späť do ČSSR.* Možno chcel chrániť seba, aby nebol obviňovaný z podpory emigrácie, za čo by ho mohli naše úrady viac obmedzovať pri cestách do ČSSR, alebo chcel chrániť podporované osoby, aby znížil prav-

depodobnosť ich obvinenia, že uvažovali o emigrácii. Lebo platilo, kto zhreší na mysli, ako keby zhrešil v skutočnosti a zaoberať sa emigráciou, to bol vážny prehrešok voči socialistickej vlasti s nepríjemnými kádrovými, ba možno i trestnoprávnymi dôsledkami.

Lenže eštebákom neprejde nikto cez rozum, ako svedčí ich pohľad na vec:

K VC MZ boli zistené tiež nepreverené poznatky, že tento ma prevádzať hospodársku špionáž v ČSSR. Taktiež, že podporuje našich občanov počas pobytu v Anglicku, avšak s podmienkou, že sa musia vrátiť naspäť do ČSSR. Preto je tu predpoklad využívania takýchto osôb v prospech Anglickej spravodajskej služby...

Ešte k tej poznámke Kontaktu v poslednej vete z citácie plánu agentúrno-operatívneho rozpracúvania. Neviem, či sa vzťahovala aj na mňa. Poznali sme sa príliš málo k tomu, aby som sa mohol zodpovedne vyjadriť, čo ňou mienil. On mi to už nemôže povedať a neviem si predstaviť, kde by som sa mohol dopátrať. Okrem toho to, čo bolo dôležité pred revolúciou, dnes to už sotvakoho zaujíma, keď v zahraničí, hlavne v tom kapitalistickom, lebo veď marx-leninský socializmus sa zúžil len na Kubu a Severnú Kóreu, študuje množstvo našich mladých ľudí. Na univerzite v Belfaste, Severnom Írsku, som mal štipendium, čo sa nie každému emigrantovi z ČSSR na Britských ostrovoch po sovietskej invázii podarilo. Vtedy som sa o zdroje štipendia nestaral, ale možno tam mierila jeho poznámka o tom, *že on podporuje čsl. emigrantov žijúcich v Anglii*. Zato pred odchodom na štúdiá do Spojených štátov som s Kontaktom hovoril a dostal som prísľub, že v prípade potreby je ma ochotný podporiť. Nakoniec som si pomohol sám, na čo som hrdý, ale dobre mi padlo vedieť, že v prípade naliehavej potreby som sa mal na koho obrátiť. Nepamätám sa, že by ma vyzýval *vrátiť sa po určitej dobe späť do ČSSR.*

Ako listujem spisom, nachádzam ďalší moment, ktorým objekt KONTAKT šiel eštebákom nepochybne na nervy. Iba krátky citát:

Operatívnou cestou bolo zistené, že dňa 19. 12. 1983 pricestoval do ČSSR VC M ... na osobnom motorovom vozidle zn. ROLLS ROYCE ŠPZ-FCO-01 zelenej farby, a pritom naši mládenci od ŠtB ho mali sledovať Žigulíkmi, Volgami a FIATmi.

Preverovaná osoba uvádzaná pod krycím menom Kontakt by si zaslúžila, aby som ju uviedol plným menom a veľkými písmenami za všetko, čo urobil pre Československo, a aj pre mňa osobne. Nielen rozprával, ale predovšetkým konal a museli to chápať aj eštebáci, lebo keby skutočne brali vážne podozrenie, že jeho aktivity *je možné hodnotiť ako hospodársku špionáž*, tak by zariadili, aby sa mu jednoducho nedostalo vstupné vízum a mali v moci zmariť aj všetky jeho obchodné aktivity orientované na Československo. Robili to bežne voči ľuďom zo zahraničia, a predovšetkým voči emigrantom, aj

bez akéhokoľvek podozrenia, len tak z trucu, so žlčou vybičovanou pomstychtivými predstavami.

Jeho meno neuvádzam, lebo dodržiavam zásadu, ktorú som uviedol hneď na úvod môjho rozprávania, že sa nebudem zmieňovať o aktéroch z môjho eštebáckeho spisu plným menom. V prípade Kontaktu by sa patrilo vypýtať si povolenie od jeho pani manželky a rodiny, keď už od neho osobne to nie je možné. Lenže ani s nimi neudržujem žiaden kontakt a to už niekoľko desaťročí, nech už boli domnienky eštebákov akékoľvek.. Nie každý zahraničný podnikateľ by dokázal obchodovať so štátom, ktorého bezpečnostné zložky by s ním tak idiotsky cvičili. Veľmi sa mýlili, keď ho viedli vo svojich spisoch ako nepriateľskú osobu.

Osem a pol roka po návrate si ma nadržaní eštebáci pozvali na prepočutie. Viac o prepočutí bude v samostatnej časti. Pri tej príležitosti sa ma kapitán ŠtB, čo ma mal v referáte, akoby mimochodom, so stíšeným hlasom sugestívne opýtal na Kontakt.

„S pánom ZM sa stretávate?"

Odpoveď očakával s citeľným napätím.

„No ešte aj toho otravujete kvôli mne. To vy fakt nemáte hanby v sebe?" vyšlo zo mňa impulzívne.

Bol to moment, keď som sa nemal ovládať. Pľúvanec do tváre si to hovädo jedno sprosté zaslúžilo. To bolo druhýkrát, čo som takéto nutkanie pocítil voči smradľavým tchorom československej kontrarozviedky. Po prvýkrát to bolo voči náčelníkovi eštébé, špine jednej, počas vyťažovania hneď po návrate do socialistickej vlasti, čo mi z otca začal robiť vraha.

Nepľul som do tvárí, čo si žiadnu úctu nezasluhovali. Čo ja viem, či to bolo zo strachu z dôsledkov. Vtedy okrem škaredých pohľadov, ktorých som si užil aj tak dosť, by sa eštebáci sotva zmohli na čosi viac. Asi som si povedal, že v prostredí, ktoré ma obklopovalo, niekto musí dodržiavať štábnu kultúru.

29

Výpoveď zo zamestnania – Z banálnych dôvodov pre externého pozorovateľa, s poldruha ročnou nezamestnanosťou pre mňa.

Moje pôsobenie v strojárskom podniku sa skončilo výpoveďou. Nebola za tým žiadna vyššia politika, ani manipulácia zo strany eštebákov, skôr by som povedal, že ich môj odchod zo zamestnania zaskočil, lebo som sa stal pre nich ešte menej čitateľný.

V podstate celá záležitosť môjho odchodu bola štandardná, ako ju prežívame každý za svojho života mnohokrát, či už na vlastnej koži, alebo s ľuďmi v našom okolí. Rozdiel v mojom prípade spočíval v intenzívnom záujme očka štátnej bezpečnosti, lebo k výpovedi a nezamestnanosti, ktorá potom nasledovala, som si našiel v spise najmenej 17 samostatných dokumentov. Tak napríklad záznam zo schôdzky operatívneho pracovníka ŠtB s prameňom-agentom, kolegom zo zamestnania, ktorá sa konala 28. apríla 1982.

1./ Prameň podal informáciu, že medzi pracovníkmi oddelenia dovozu z kapitalistického zahraničia v ZTS Košice nie sú dobré osobné vzťahy. Najviac sa to prejavuje vo vzťahoch medzi vedúcim oddelenia D a Štefanom VRÁTNYM, jeho podriadeným. VRÁTNY sa mal vyjadriť, že v takom kolektíve, ako je na oddelení dovozu, sa nedá poriadne pracovať. Určité rozpory mal tiež s ďalšími pracovníkmi dovozu, ktorí sa vyjadrili, že VRÁTNY si o sebe myslí, že pojedol všetku múdrosť sveta.

Na základe rozporov, ktoré existujú medzi VRÁTNYM a D sa rozhodol VRÁTNY, že odíde z pracoviska. V apríli 1982 napísal žiadosť o rozviazanie pracovného pomeru so ZŤS Košice. Prameň uviedol, že vedúci odboru mu na to odpovedal tak, že ak si nájde za seba náhradu a zapracuje ju, bude uvoľnený okamžite po zapracovaní svojho nástupcu. Prameň sa vyjadril, že zapracovanie môže trvať mesiac, predpokladaný odchod VRÁTNEHO zo ZŤS Košice je asi mesiac júl 1982.

2./ Poznatok hovorí o tom, že Štefan VRÁTNY na základe osobných nezhôd so svojim vedúcim chce odísť pracovať zo ZTS Košice, kde nie je známe.

Takže štandardná pracovná situácia, ktorá bežne končí výpoveďou. Nasleduje ďalší záznam zo schôdzky zo dňa 10. júna 1982. Mimochodom všetci pracovníci ŠtB či rezortu Ministerstva vnútra, ktorí nejako prispievali do môjho spisu, boli výlučne muži, narátal som ich 85, hoci skôr ich bolo viac, a všetci tajní spolupracovníci, teda agenti a dôverníci, ktorí do môjho spisu prispievali skôr amatérsky, z horlivosti, nevedomosti,

či zastrašenosti, boli tiež výlučne muži, tých som narátal dvadsať. To len tak mimochodom, ako námet na zamyslenie pre ženské emancipačné hnutia. Možno to bol strach eštebákov pred dekonšpiráciou, ktorý sa v mojom spise prejavuje veľakrát, teda, že sa odhalia pri mojom rozpracovávaní či sledovaní. Muži sa dali zastrašiť a držali hubu, ženy by sa nedali zastrašiť a nedržali by hubu, ženy by sa dali zastrašiť, spanikárili by a nedržali by hubu... Možných kombinácii je do nemoty.

No a teraz ten záznam:

1./ Prameň podal informáciu, že bol svedkom keď Štefan VRÁTNY žiadal svojho vedúceho o udelenie dovolenky na dni 28. a 31. mája 1982. Vedúci mu dovolenku nechcel udeliť a keďže VRÁTNY sa viackrát vyjadril o tom, že z podniku odíde, podmienil udelenie dovolenky tým, že podá písomnú výpoveď, VRÁTNEMU tak záležalo na dovolenke, že hneď išiel napísať výpoveď a predložil ju svojmu vedúcemu odboru, aby dovolenku dostal. Podľa vyjadrenia prameňa VRÁTNEMU končí pracovný pomer v ZTS Košice 30.6.1982, kedy by mal z podniku odísť. Prameň ďalej uviedol, že sa VRÁTNY doposiaľ nesnaží hľadať si nové zamestnanie a vyjadril sa, že si urobí 2 mesiace prázdnin na turistiku.

2./ Poznatok hovorí o tom, že VRÁTNEMU záležalo na udelení dovolenky a doposiaľ sa nezaujíma o nové miesto, kde by mal nastúpiť po odchode zo ZTS Košice.

Na dovolenke som trval. Mal som nárok iba na dva týždne dovolenky do roka a dovolenku za odpracovaný pol roka som chcel vyčerpať. Mal som na to právo v zmysle zákonníka práce a okrem toho som sa chcel zúčastniť na celoslovenskom zraze cykloturistov na jazere Vinné pri Michalovciach. Na zraz som šiel a spomienkový darček, ktorý účastníci dostali, si do dnešných dní odkladám. Dlaždica s emblémom zrazu má pre mňa určitú symboliku, lebo bola vyrobená v Keramických závodoch, kam som po poldruha ročnej nezamestnanosti nastúpil. Podobné dlaždice a obkladačky, ktoré sa v závodoch vyrábali, zrazu obsahovali, každá z nich, aj niekoľko mojich molekúl, lebo veď som na ich výrobu zabezpečoval rôzne materiály. V časoch, o ktorých je reč, som tak ďaleko do budúcnosti ešte nevidel. A asi je pravda, aj keď tak podrobne si to už nepamätám, čo je uvedené v zázname označenom ako TAJNÉ zo schôdzky konanej 21. júna 1982 medzi operatívnym pracovníkom ŠtB a dôverníkom.

... Objekt sa ďalej v poslednej dobe pred prameňom zmienil o tom, že asi odíde preč pracovať zo ZŤS, nakoľko by chcel robiť niečo zaujímavejšieho. Žiadne iné dôvody odchodu zo zamestnania nespomínal. Pri turistických cestách prameň nezistil nijaké styky s cudzími osobami, nakoľko pri väčšine ciest objekt sa dosť vzďaľuje a túry podniká sám.

V prvej polovici júna objekt znovu navštívil Sl. Raj, Rožňavské hory, kde bol dva dni na nejakej chate. Prameň tam však nebol, ale dozvedel sa od ostatných turistov. Okolo 13.6.1982 VRÁTNY Štefan podnikol túru na bicykli o oblasti Vinné a Michalovce, na ktorej mal veľký záujem, nakoľko sa nechcel zúčastniť zrazu turistov na Ružíne. Iné poznatky prameň nezistil.

2./ Poznatky nás informujú o turistickej činnosti objekta „FILOZOF" v poslednom období ako aj o tom, že by chcel zmeniť zamestnanie a pracovať inde. Ďalej nás poznatky informujú, že túry dosť často absolvuje sám.

Pre upresnenie, ten zraz cykloturistov sa nekonal na Ružíne, ale na jazere Vinné. Vzhľadom na úroveň závažnosti informácie z hľadiska zdarného a neochvejného napredovania socialistickej vlasti do radostnej komunistickej budúcnosti je to jedno, ale keď už príslušný dokument mal v záhlaví poznámku TAJNÉ, treba uviesť veci na pravú mieru.

A tak sa mi aj skončilo prvé riadne zamestnanie v socialistickej vlasti. Okrem stresov som si v ňom užil aj psiny. Sedel som v kancelárii, kde nás bolo tuším osem, a za svoj stôl som sa dostal cez priechodnú kanceláriu, v ktorej sedelo tiež asi toľko ľudí, pričom za mojim chrbtom bolo za plentou umývadlo, ktoré slúžilo obom kanceláriám. To na vysvetlenie k tej psine i stresom. Ešte pripomeniem, že tie problémy, ktoré bežný občan socialistickej vlasti mal pri zháňaní čo i len toaletného papiera, mali aj podniky pri zabezpečovaní materiálov pre výrobu. To zase len na ilustráciu psiny, ktorá mi vyplývala priamo z pracovnej náplne nákupcu. S odstupom času môžem povedať, že toto zamestnanie ma obohatila o množstvo skúseností a keď sa stretnem s kolegami z tých dôb, rád si s nimi sadnem a pospomínam. Aj keď mám dojem, že sa mi niektorí do dnešných dní vyhýbajú. Ale to možno aj iným, nielen vo vzťahu ku mne. Žiaľ, mnohí, s ktorými by som si nedbal posedieť, sa už na mňa dívajú zo zásobovačského nebíčka, kde všetkého je dostatok a nič netreba s vynaložením veľkej energie zháňať.

Teraz niečo zo spomienok na mňa od kolegyne z tohto pracoviska, ktorá možno, zdôrazňujem možno, tiež šírila názor, že *„VRÁTNY si o sebe myslí, že pojedol všetku múdrosť sveta"*, aj keď priamo od nej som žiadne záznamy v mojom spise nenašiel. Napriek tomu, že sme si vyše roka posedeli v spoločnej kancelárii.

„Na teba, Pišta, si pamätám a veru nie v bárjakých súvislostiach. Ako som raz ráno prichádzala do práce, ktosi kráčal pred mnou vo vibramkách a golfkách s plecniakom na chrbte. Ako sme si štikali na vrátnici karty, si sa obrátil mojim smerom a ja som si len vtedy uvedomila, že si to ty. V kancelárii si z ruksaku vytiahol celý kýbeľ bedlí a z bočných vreciek trnkové víno. Potom si nám ich vyprážal a my sme sa za tvojim

chrbtom smiali, zdôrazňujem, dobromyseľne, že veru taká hovadina môže napadnúť iba Pištu. Ísť zavčasu ráno na huby a potom ich ešte priniesť do práce a vyprážať! Celá chodba od toho neskutočne smrdela. Ale brali sme to s uznaním. Proste zážitok na celý život. V podniku už dávno nerobím a keď si naň spomeniem, tak najčastejšie v súvislosti s touto príhodou... A potom sa ešte pamätám na tú vodu, čo si si vždy poobede pred odchodom z práce načapoval z vodovodu do fliaš a dal pod stôl. Vraj aby ti do rána odstála a zbavila sa chlóru. Raz ti do nej ktosi nasypal soľ, nepoviem kto, ale ja som to určite nebola. Ja by som ti tam dala cukor! Tuším si sa ani nedurdil, len si na druhý deň celé dopoludnie zdôrazňoval, sotva vážne, že kvôli zlomyseľnosti kohosi musíš čakať, kým ti voda znovu neodstojí. Vraj ti to vážne narušuje pitný režim... Aj to bola psina, ako si po celých Košiciach i na služobných cestách hľadal topánky na bežky. Jeden rok si kúpil bežky a až o rok sa ti k ním podarilo zohnať viazanie a topánky. Tie topánky sme ti skryli a namiesto nich dali do škatule ťažký kancelársky dierkovač. Až nás to zamrzelo, lebo sme si uvedomili problémy, ktoré si mal pri ich zháňaní. Socialistická maloobchodná klasika. Tuším si ich dovliekol priamo zo služobnej cesty z pražského rýchlika. Čo keby zmizli, hovorili sme si. A tak sme ich zaniesli sekretárke námestníka. ‚Stráž ich ako peňeži,' povedali sme jej a ona skryla tvoje topánky do námestníkovho trezoru. Ešte že si sa na nás nevedel hnevať... A potom to, ako si sa staral o kvetiny v kancelárii. Však ty si pestoval okolo nás botanickú záhradu. A najväčšia psina bola, keď si polial kvetiny a ten náš vedúci, nebudem menovať, vieš o koho ide. O toho, čo sme ho všetci mali tak radi, sa pod ne postavil a voda mu z jedného kvetináča natiekla rovno za golier. Také zadosťučinenie pre nás všetkých. Čo ti budem vyprávať! Lepšie sa ti to nemohlo vydariť, ani keby si chcel..."

Bola milá, keď mi to zo seba na skype chrlila. Verím, že ani za mojim chrbtom by sa o mne ináč nevyjadrovala. Beriem to za jeden z najlepších kádrových posudkov, aký sa mi kedy ušiel.

Ešte výpis z komplexného-pracovno politického hodnotenia Štefana Vrátneho – samostatného referenta z júna 1981 od zamestnávateľa:

3. <u>Hodnotenie politickej angažovanosti</u>

Po stránke politickej môžeme u hodnoteného konštatovať, že nejaví aktívny záujem o politické dianie. Neprejavuje snahu politicky zdokonaľovať svoj morálno-politický profil. Z činnosti v masovo-spoločenských organizáciách sa zapája len v obmedzenom rozsahu. Angažuje sa ako zvlášť aktívny ochranca prírody. Jeho prístup k práci je veľmi dobrý.

4. Pracovná zdatnosť a výsledky práce

Po stránke pracovnej vyslovujeme so s. Vrátnym maximálnu spokojnosť. Vo svojej práci v plnej miere uplatňuje svoje teoretické vedomosti ako i nadobudnuté skúsenosti. Jeho štýl práce je veľmi racionálny. Funkčné povinnosti a príkazy nadriadených plní svedomite a iniciatívne. K prednostiam menovaného patrí dobrá znalosť anglického a nemeckého jazyka.

6. Hodnotenie osobných a morálnych vlastností pracovníka

Je značne samostatný, zásadový, k práci pristupuje plánovite a koncepčne. Je skromný, kamarátsky, slušný, v kolektíve obľúbený. Je milovníkom kultúry, poriadku a čistoty. Zdravotný stav menovaného je veľmi dobrý, fyzická zdatnosť je na vysokej úrovni. Morálne vlastnosti menovaného sú dobré. Nedostatkom je slabá priebojnosť a vyhýbanie sa aj žiadúcim konfliktom s ľuďmi.

7. Závery hodnotenia a navrhované opatrenia

Za účelom skvalitnenia celého odborne politického profilu žiada sa u menovaného:

Zapojiť sa vo väčšej miere do práce v masovo-spoločenských organizáciách (ROH)

Zlepšiť celkovú agilnosť a priebojnosť

Zabezpečiť 150% realizáciu devízových prostriedkov ...

Ten bod tri si zaslúži pozornosť, nepôjdem do technických podrobností, čo už na tom záleží, ale plniť plán na 150% je nad moje sily. Aj keď si myslím, že som dobrý pracovník.

Je mi trápne, že hoci ma bezpečnostné zložky štátu považovali za špióna, zo spisu, ktorý o mne viedli, môžem citovať iba takéto malichernosti. Ospravedlňujem sa čitateľom, že nič akčné neponúkam. Ja mám rád kľudný život, z pohľadu bežných susedských vzťahov možno až nudný. Treba to brať ako svedectvo doby, že aj o ten sa kontrarozviedka socialistického Československa intenzívne zaujímala. Kto túži po akčnosti, nech si, prosím, nalistuje Flemingovho Jamesa Bonda, alebo nech si skočí do kina. Moje ambície sú kdesi úplne inde.

30

Hľadanie zamestnania zas – Pretvarovanie sa, že hľadám zamestnanie, aby som sa vyhol obvineniu z príživníctva.

V rodine sme s nezamestnanosťou mali skúsenosti. Môj otec bol rebelantskej povahy a vedel si narobiť nepriateľov na politických postoch vo svojom bezprostrednom okolí a tak sa ocitol na mnoho mesiacov medzi nezamestnanými, až sa rodinnú existenciu rozhodol riešiť nástupom do uránových baní v Příbrame v Stredných Čechách.

To už bolo v druhej polovici 1950. rokov. Nebol za nič odsúdený, ale okresný tajomník Komunistickej strany ho označil za protisocialistický živel, postaral sa, aby vyletel z funkcie kontrolóra v lesnom závode a aby si nikde v okrese prácu nájsť nemohol. Kradlo sa aj vtedy, možno nie v takom rozsahu ako teraz, a otec bol príliš veľký poctivec, aby sa pridal. To by bolo v poriadku. Len keď videl, že sa nič nezlepšuje, začal vŕtať do ľudí, o poctivosti ktorých mal svoje pochybnosti. Nemali čo zostávať ‚pri válove', ako tomu na moje prvotné počudovanie hovorieval. Až neskôr som pochopil, že sú aj iné válovy než tie, drevené, z ktorých žrali naše prasce. A takýto postoj už v poriadku nebol, lebo ako každý sedliak vie, proti vetru sa, no, ako sa tomu hovorí,... hrať na piáno nemožno. Otec celkom sedliakom nebol, zato bol trochu rojkom a myslel si, že niečo aj zmôže.

V bani nezostal dlho, potom radšej zakotvil na povrchu, kde sa síce menej zarábalo, ale kde sa cítil bezpečnejšie. A na Příbram sa mi viažu spomienky na moje prvé skutočne elegantné prázdniny, spojené s dôkladným poznávaním Prahy a dokonca aj návštevou prezidentskej kancelárie, kam otec dohnal svoj spor s okresnými štruktúrami. Podrobnosti sa už nemám od koho dozvedieť, len pamätám si, ako som tam sedel, ešte nie celkom trinásťročný, spolu s matkou, veľmi som dianiu okolo seba nerozumel a veru ani neviem, čo otca napadlo nás doviesť na rozhovor s akýmsi úradníkom, ktorého si pamätám len tak, že otcovo rozprávanie veľmi pozorne sledoval a vážil som si na ňom to, že mi pri príchode i pri rozlúčke riadne dospelácky potriasol ruku.

Nuž a moja sestra práve vtedy maturovala na strednej škole a doma zostala jeden celý rok, lebo na ňu sa opatrenie okresného tajomníka strany vzťahovalo tiež. Tajomník nakoniec z okresu odišiel a celkom dobre mi padlo, keď som sa pred nedávnom od pamätníčky tej doby dozvedel, že vraj práve môj otec významne prispel k jeho odvolaniu z funkcie. Otec si znovu mohol nájsť prácu v miestnom lesnom závode a ja som sa bez protekcie, ale hlavne bez prekážok dostal na vysokú školu.

Platili zákony o príživníctve a prácu som si počas mojej nezamestnanosti hľadal, hoci úspory z predchádzajúceho niekoľkoročného zamestnania v ČSSR mi stačili na riadne krytie všetkých výdavkov i na riadne prispievanie na spoločnú domácnosť s matkou a sestrou, teda v žiadnom prípade som parazitom nebol. To hľadanie práce bolo možno viac na oko, lebo ak by som aj niečo zohnal, kvôli matke, vtedy už vážne chorej, by som nenastúpil. Niektorí moji kolegovia, ktorí podobne ako ja odišli z toho istého podniku, zakotvili v podniku mestských služieb, dokonca sa mi ponúkla aj práca deratizátora (teda kladenie otravy na rôzne strategické miesta pre potkanov, nie eštebákov) s tým, že neskôr, by som dostal prácu v inom oddelení, kde by som bol lepšie využitý, ale to som zavrhol.

Dôverník na schôdzke s operatívnym pracovníkom ŠtB dňa 15. septembra 1982 má k tomu čo povedať:

Prameň na schôdzke uviedol, že bol v styku s objektom akcie „FILOZOF" a to na schôdze TJ (Telovýchovná jednota) *Lokomotíva Košice. Pri vzájomnom rozhovore prameň zistil, že objekt ešte stále nikde nepracuje a že sa ani nemieni toho času nikde zamestnať a že má dosť nasporené, že nemusí pracovať hoci aj dva roky a že si chce trochu užiť. Ďalej prameň sa dozvedel aj zo schôdze, že objekt je veľmi dobrý člen TJ lebo sa zúčastňuje dosť veľa akcií...*

Nakoniec prameň uviedol, že sa teraz nemôže v plnej miere venovať turistike, lebo chodí 3x do týždňa na rehabilitáciu s kolenom. Iné poznatky prameň nezistil.

4./ Naďalej skúmať pohyb a záujmy objekta najmä jeho súkromné turistické túry, prameň bol usmernený, aby sa dostal do lepšieho priateľského styku s objektom.

Niektorých kolegov zo strojární aj mrzelo, že som odišiel a prehovárali ma, aby som predsa len skúsil sa vrátiť. Operatívny pracovník ŠtB k tomu zaznamenal nasledovné:

Dňa 3.2.1983 prišiel som do styku s prameňom „L", ktorý v priebehu rozhovoru uviedol tieto poznatky:

Zo ZŤS Košice asi pred polrokom odišiel pracovať VRÁTNY Štefan. V súčasnej dobe má záujem sa znovu vrátiť späť. O zamestnanie sa bol zaujímať v podniku, ale nedostal uspokojivú odpoveď, nakoľko mu nevyhoveli, aby sa vrátil na pôvodné pracovisko. V tomto smere mu prisľúbil pomoc Dr. D, právnik v ZŤS Košice. Dr. D sa pred prameňom vyjadril, že za VRÁTNYM sa bude angažovať iba v tom prípade, keď bezpečnosť nebude mať proti nemu výhrady. Vraj on sám na bezpečnosť pôjde. Pred prameňom nemenoval, koho chce navštíviť a prameň sa nechcel dotazovať, aby nevzbudil pozornosť na svoju osobu.

Prameň k VRÁTNEMU uviedol, že je to bývalý čs. emigrant, ktorý sa v zahraničí zdržoval od roku 1968. Študoval v Anglicku a USA. Jeden rok pôsobil v Japonsku a navštívil mnoho západných štátov.

K osobe VRÁTNEHO prameň ďalej uviedol, že tento je svojim spôsobom veľmi divný človek, už tým, že je samotár, nemá žiadnych priateľov, ľuďom nedôveruje, každý voľný čas odchádza resp. cestuje mimo Košíc, pohybuje sa po celej republike, pestuje jogu a dokáže skromne žiť, hlavne, že je v prírode.

Prameň si u menovaného získal dôveru, ale tento doposiaľ nič viac, než musel, odpovedať na otázku, nehovoril o sebe, v podstate bežné veci.

Ďalší záznam:

TS (tajný spolupracovník) *„L" sa stalo známe, že bývalý pracovník ZŤS Košice VRÁTNY prejavil záujem o zamestnanie v tomto podniku. Vstup do zamestnania si vybavoval prostredníctvom JUDr. D, s ktorým je v priateľskom styku.*

JUDr. D. pracuje v ZŤS ako vedúci odboru obchodu technických služieb. Je to odbor, kde sú sústredené všetky styky so zahraničím, ako je zahraničný servis, propagácia, účasť na veľtrhoch a podobne. Zároveň robí predsedu komisie ľudovej kontroly v podniku. Z jeho funkcie vyplýva aj možnosť prijímať do pracovného pomeru v ZŤS Košice.

2./ Operatívny význam spočíva v tom, že VRÁTNY má záujem znovu sa zamestnať v ZŤS Košice.

4./ Prostredníctvom TS „L" bude ustálené, či skutočne sa VRÁTNY mieni zamestnať v ZŤS. TS to zistí v rozhovore s D, s ktorým je v priateľskom vzťahu.

6./ Ide o pravdivý poznatok.

A ešte jeden záznam od toho istého prameňa, TS, teda tajného spolupracovníka:

1./ TS „L" sa náhodne stretol so Štefanom Vrátnym v krajčírstve pri Zlatom Dukáte, kde je vedúcim istý T. Vrátny si u T vybavoval šitie šiat. Keďže TS s Vrátnym pozná zo svojho pracoviska, nadviazal s týmto rozhovor. Pri rozhovore sa Vrátny zmienil, že si vybavoval zamestnanie v ZŤS Košice a dostal zamietavé stanovisko. Zamestnanie si vybavoval prostredníctvom D a G, ovšem aj na ich doporučenie vedenie závodu jeho žiadosti nevyhovelo. Vyjadril sa, že stratil dôveru v ZŤS a je pre neho problémom, kde sa zamestnať. V súčasnej dobe hľadá zamestnanie.

2./ Operatívny význam spočíva v tom, že objekt mal snahu znovu sa zamestnať v ZŤS.

Ťažko sa mi po toľkých rokoch vyjadruje k týmto záznamom, azda iba toľko, že sa mi nezdá, aby som si vybavoval šitie obleku. Mám konfekčnú postavu, ktorá sa mi od čias maturity na strednej škole veľmi nezmenila a nikdy som nemal problém ani s konfekciou. Ja nie som odkázaný na ošatenie od krajčíra. Dnes mi dokonca sadne aj ázijský tovar, pokiaľ nájdem na svoju priemernú európsku postavu veľkosť XXL.

Nepochybne je svedectvom doby, že aj krajčír, u ktorého som sa zastavil, sa dostal na zoznam podozrivých osôb.

Tú prácu som fakt hľadal iba naoko a som celkom rád, že o mojej snahe TS, teda tajní spolupracovníci informovali ŠtB. Možno aj to bol dôvod, prečo ma nechali jeden a polroka, bez toho, aby ma buzerovali s obvineniami, že som ako príživník mimo zákona. Nebol som, ale povedal som si, že mi je prednejšie byť viac pri matke, ktorej v tej dobe už sviečočka dohorievala.

Ešte jednu skúsenosť som mal s hľadaním zamestnania, tentoraz v kultúre, ktorá zároveň potvrdzuje, že chápadlá ŠtB boli všadeprítomné, nielen v podnikoch, ktoré vyrábali hoci len pochybnú špeciálnu techniku určenú pre armádu. Vyberám ju tentoraz z mojich poznámok, nie zo záznamov spisu ŠtB, lebo sa bavíme o období, keď síce už Sovietskym zväzom otriasala gorbačovská perestrojka, ale u nás sa žilo stále v duchu husákovskej normalizácie a spis z toho obdobia mi eštebáci tesne po nežnej stihli zničiť.

Dostalo sa mi do uší, že Krajské osvetové stredisko hľadá niekoho s organizačnými schopnosťami ovládajúceho jazyky. Pracovník strediska, môj známy, ktorý ma o veci informoval, sa aj ponúkol, že podsunie moju žiadosť o prijatie do zamestnania priamo na stôl riaditeľovi, aby to nešlo oficiálnou cestou. Mne takýto postup tiež dobre padol, lebo som mal prácu, ktorá mi za daných okolností vcelku vyhovovala a nerád by som bol, ak by sa moji nadriadení dozvedeli, že zakášam. To nerobí dobre ani teraz.

A tak sa dostala na stôl riaditeľa osvetového strediska moja žiadosť podporená bohatým životopisom i kópiami osvedčení o absolvovaní štátnych skúšok z angličtiny i nemčiny, lebo o jazykovo zdatného pracovníka im išlo predovšetkým. Odozva prišla vo forme telefonátu zo sekretariátu strediska.

„Áno, radi sa s vami porozprávame...”

V určený termín som sa dostavil. Hovoril som málo. Skôr môj proťajšok, čo ma akože prijímal, bol výrečnejší. Akoby sa už rozhodol, že som jeho človek.

„Zamýšľame vás využiť v oddelení pre zahraničné vzťahy. Viete, že máme množstvo výmenných kultúrnych programov. Tak napríklad ten folklórny festival. Do septembra,

keď sa koná, je síce ešte ďaleko, ale prípravné práce už treba rozbehnúť... A plat? Nuž dáme vám viac než dostávate teraz. Nie o veľa. Ale postupne vám pridáme. Azda aj do zahraničia sa dostanete, hoci nám ide predovšetkým o to, aby sa u nás hostia Košíc cítili dobre. Tu vás potrebujeme najviac. Pas máte? Nie? Nuž to vám azda vybavíme. S Krajskou správou pasov a víz máme dobré kontakty. Aj vy ich budete musieť udržiavať. Aj s bezpečnosťou. To už vyplýva z funkcie. Viete. Styk s cudzinou je u nás sledovaný."

Tak akosi sme sa dostali k bodu, keď som považoval za potrebné zasiahnuť.

„Nuž, všetko čo ste povedali, sa mi páči. Len ten styk s Krajskou správou pasov a víz a s bezpečnosťou vôbec keby zabezpečoval radšej niekto iný. Viete, ja sa tým končinám radšej vyhýbam."

To bol jediný podstatný vstup do rozhovoru z mojej strany. Jasne som videl, že som veľkú radosť svojmu rokovaciemu partnerovi neurobil. Ani súdružke asistentke, ktorá sedela vedľa neho. Dívali sa na mňa nedôverčivo, s rozčarovaním, azda i prekvapene a s úžasom, či aj také niečo je možné v našej znormalizovanej socialistickej vlasti, očividne nevediac si rýchlo plne uvedomiť plný dosah mojej kratučkej poznámky.

Skoro na to sme sa postavili a začali lúčiť.

„Vaše stanovisko k mojej žiadosti mi skoro oznámite. Že áno?"

Vlastne som touto zbytočnou vetou vypĺňal ticho, keď som si s oboma potriasal rukou. Zhovorčivosť a výrečnosť riaditeľa sa už viac neobnovila.

A ako som vychádzal z miestnosti a potom dole schodmi na ulicu, som si krok za krokom pomaly, ale isto, prestával predstavovať svoju budúcnosť v súvislosti s touto budovou. Predrevolučných dobách, hoci už za čias gorbačovskej perestrojky, mne očividne miesto, o ktorom sme sa bavili, patriť nemohlo. Z osvetového strediska ma nik viac neoslovil a samozrejme žiadne písomné vyrozumenie k mojej žiadosti o prijatie do zamestnania nedošlo. Nevrátili môj vyčačkaný životopis, ani kópie o štátnicových jazykových skúškach. Nemám sa čo diviť, veď som sa podsúval neoficiálne. Nedivil som sa im, ani som im nič nezazlieval. Eštebáci mali svoj nos všade, nielen vo výrobe označovanej Véčkom, teda pre vojenské účely. Riaditeľ ma nemal šance využiť na zamýšľanom poste. Kazajka totality zväzovala každého.

Zato do tej istej budovy som sa dostal a veru ako zamestnanec. Lenže to už bolo krátko po nežnej revolúcii, keď sa tam nasťahovala švajčiarska nadácia, pre ktorú som trochu vyše jedného roka pracoval. Švajčiarov nezaujímalo, či udržujem dobré vzťahy s bezpečnosťou. Vot kakoj chaos nám tu zavádzali!

31

Turistika na plný úväzok – Keď nebolo práce, šlo sa na hory.

Nastalo poldruharočné obdobie nezamestnanosti. Nie celkom bezstarostnej, ale ani nie deptajúcej. Program som mal nabitý aktivitami, ktoré ma bavili, turistika, čítanie, začal som robiť ako na bežiacom páse prednášky spojené s premietaním diapozitívov z tuzemska i z ďalekého zahraničia, písal krátke turistické perličky do novín, no a to najzávažnejšie bolo vedomie, že matke pomaličky, ale iste dohorieva sviečočka a mohol som byť viac s ňou. Ju síce moje postavenie v socialistickej vlasti mrzelo ďaleko viac, než mňa, aj si robila výčitky, že bola spolu s otcom hlavným dôvodom môjho návratu z KZ, teda kapitalistického zahraničia, čo som jej nikdy na oči nevyhadzoval, skôr naopak, bol som rád, že som s ňou mohol tráviť jej posledné obdobie života, lenže ona ako, správna matka, už bola raz taká. Zase chápala reality normalizovanej či debilizovanej socialistickej vlasti a určite by ju mrzelo viac, ak by som si začal budovať kariéru kurizovaním komunistickej strane a spoluprácou s eštebákmi. Radšej skromne, ale čestne, to bolo jej heslo, podľa toho sa celý život dôsledne riadila a v tomto duchu nás vychovávala.

Keď na ňu teraz myslím, musím podotknúť, že poriadne prispela k tomu, ako som sa vzoprel komunisticko-eštebáckej manipulácii. Jedna perlička z čias mojej útlej mladosti to azda bude dostatočne ilustrovať.

Mama bola prísne nábožensky založená. Bývali sme v Rožňave v časoch, keď začiatkom 1950-tych rokov prebiehala Akcia K ako súčasť komunistického riešenia náboženskej otázky. Do Rožňavy sa z nejakého dôvodu dostalo viacero kňazov, vrátane gréckokatolíckych, ktorí nesmeli slúžiť omše, pokiaľ odmietali prejsť na pravoslávie. Mama, hoci rímskokatolíčka, im doma urobila oltárik a nechala ich slúžiť omše u nás. Ona pritom miništrovala a ja, štyri-päťročný fagan som sa len držal jej sukne a zavadzal, sotva preto, aby som bránil šíreniu tmárstva, ktorého sa zúčastnení dospeláci dopúšťali. Vtedy som bol príliš malý na to, aby som pochopil o čo šlo, ale keď si to dodnes pamätám, asi atmosféra, ktorú pomáhala vytvoriť, mala čosi do seba. Teraz to beriem ako matkine hrdinstvo.

Ale posuňme o tridsať rokov neskôr, keď som sa znovu stal nezamestnaný. Zrazu som mal veľa voľna a tak som sa hodne venoval turistike, s oddielom, ktorého som bol členom, so sestrami, s matkou, pokiaľ ešte ako-tak vládala, ale aj hodne sám. Napočítal som, že mojou nezamestnanosťou sa zaoberá 17 záznamov a jeden z nich zo schôdzky operatívneho pracovníka ŠtB s dôverníkom hovorí nasledovné:

Prameň na schôdzke uviedol, že v posledných dňoch niekoľkokrát stretol so sestrou Martou navrátilca z kap. zahraničia Štefana VRÁTNEHO. Sestra dodala, že naďalej brat Štefan žije starým spôsobom života, aktívne sa venuje turistike, pričom podniká turistické túry po celej vlasti. Voľný čas mimo čítania kníh trávi prácou v záhradke.

Prameň z rozhovoru so sestrou objekta zistil, že tento žije naďalej uzavretým spôsobom života a nemá žiadnych blízkych priateľov. Pri rozhovore sestra sa prameňom sa vôbec nezmienila o tom, že VRÁTNY Štefan nikde nepracuje už 3 mesiace...

Prameň sa taktiež rozprával s objektom i na tému súčasná politická a hospodárska situácia v ČSSR, že ako to objekt hodnotí, či by nebol radšej v Anglicku, nakoľko sa u nás zhoršuje ekonomická situácia. Objekt sa vyjadril, že on je spokojný so životom v ČSSR a že zhoršenie ekonom. situácie je zákonitý jav. Do KZ (kapitalistické zahraničie) *sa vrátiť nemieni. K životu v KZ sa vyjadril, že je dosť neurotický. Na otázku súčasnej politiky v PĽR* (Poľská ľudová republika) *sa objekt vôbec nevyjadril. V závere schôdzky prameň uviedol, že sa dotazoval VRÁTNEHO, kedy by sa mohli dlhšie porozprávať o rôznych problémoch a pod. Tu sa objekt vyjadril, že jeho takéto veci nezaujímajú. Ale keď prameň by si chcel s ním vymeniť názory, tak nech príde do knižnice, kde pracuje jeho sestra. Prameň navštívil knižnicu niekoľkokrát v poslednej dobe, no s objektom sa nestretol a podľa názoru prameňa nemá záujem na vytvorení bližších kontaktov v nikým. Objekt sa nezmienil pred prameňom, že nikde nepracuje...*

6./ Z doteraz získaných poznatkov k objektovi „FILOZOF" nie je tu predpoklad, aby TS (Tajný spolupracovník) *„E" bol schopný aktívne plniť k objektovi požadované úlohy.*

Tá cielená poznámka o tom, či sa nechcem vrátiť do kapitalistického zahraničia akoby potvrdzovala, že eštebáci by možno aj nedbali, keby som si podal žiadosť o emigráciu. Vtedy už mali rozbehnutú akciu „ASANÁCIA" v rámci ktorej umožňovali emigráciu politicky neprispôsobivým občanom, prípadne ich dokonca doslova a do písmena vykopli, po vzore Sovietskeho zväzu, ktorý sa tak zbavil napríklad Solženicyna, nositeľa Nobelovej ceny za majstrovský popis ukrutností stalinského režimu. Tej alternatívy som si bol vedomý, ale som ju zavrhoval, aj keď predovšetkým kvôli matke, čo som prameňovi nepovedal. Čo ho do toho. Veru žiadnych blízkych priateľov som nemal, teda nie takých, ktorí by vyhovovali kritériám štátnej bezpečnosti a v prítomnosti tohto prameňa sa vo mne nástojčivo ozýval solženicynovský detektor signalizujúci, že som v spoločnosti spolupracovníka ŠtB. Nech sa nediví, že si ma nezískal.

Iný záznam zo schôdze iného spolupracovníka ŠtB konanej 3. novembra 1982 hovorí nasledovné:

Prameň na schôdzke uviedol, že bol v styku s objektom akcie „FILOZOF" a to na túre v T. Polianke a späť cez Poprad dňa 30. októbra 1982. Bolo ich tam všetkých 46 /turistov/, rozdelili sa na skupinky, prameň bol v skupine s objektom. Počas túry prameň uviedol, že sa s objektom rozprával a taktiež sa ho pýtal, že či sa ešte nezamestnal, načo mu objekt odpovedal, že zatiaľ nie a že sa s tým ani nejak neponáhľa. Ďalej prameň uviedol, že je mu známe, že objekt podniká súkromné túry, ale kde, tak to uviesť nevedel. Prameň podotkol, že objekt v poslednej dobe má dosť voľného času, nakoľko nikde nepracuje tak sa turistike ešte viac venuje.

Ďalej prameň uviedol, že nevidel, aby objekt s niekým nadviazal kontakt počas túry v T. Polianke. Najbližšiu túru má uskutočniť 6.-7. novembra 1982 v Pohorelej a to majú tam uskutočniť 50 km pochod, spať budú v nejakej škole, nakoľko si so sebou majú zobrať aj spacie vaky. Na túto túru má ísť aj prameň.

V závere prameň uviedol, že objekt mu spomenul, že by sa tiež v zime chcel zúčastniť „Bielej stopy" a to behu na lyžiach, ale zatiaľ sa ešte neprihlásil.

4./ Naďalej skúmať jeho pohyb, činnosť, najmä jeho záujmy a jeho terajšie súkromné túry. Prameň bol úkolovaný, aby prehĺbil vzťahy a dostal sa do lepšieho kontaktu s objektom.

Eštebáci činnosť museli vykazovať, podľa toho boli hodnotení, povyšovaní a podľa toho sa im zvyšovali platy. Záznam zo 16. novembra 1982 je pre mňa zaujímavý, aj keď neviem, čo má do činenia s bezpečnosťou štátu:

Prameň na schôdzke uviedol, že bol v styku s objektom akcie „FILOZOF" a to na túre 30. októbra 1982, cieľ mal byť na Slavkovský štít, bol to zraz turistov, kde ich bolo asi 46. Počas túry objekt trasu zmenil a to na Sliezsky dom z akého dôvodu prameň uviesť nevedel. Bolo rozhodnuté, ale prameň nevie, či ozajstne, len to počul, že tí, ktorí zmenili túru, medzi nimi aj objekt, vraj dostali trest zákazu pochodu 2 mesiace. Ďalej prameň uviedol, že objekt sa mu zmienil, že bol v Starom Smokovci na nejakom seminári ochrancov prírody od 18.10.1982 do 24.10.1982 a mal byť ubytovaný v hoteli „Šport". Ďalej objekt spomenul, že medzitým chodil aj na túry.

Prameňovi je známe, že objekt má na starosti vypracovať na budúci rok 1983 turistický plán. Objekt pred prameňom sa vyjadril, že pracovať by chcel začať až od 1. januára 1983 ale kde, to zatiaľ ešte nevie. Či objekt podniká súkromné túry v tomto období, prameňovi nie je známe.

Najbližšiu turistickú túru má uskutočni objekt „FILOZOF" 28.11.1982 do Levoče. Na túto túru má ísť aj prameň...

4./ Naďalej skúmať pohyb a činnosť objekta, jeho styky a správanie sa počas turistických túr. Preveriť, či objekt „FILOZOF" bol na týždennom aktíve v S. Smokovci a či bol ubytovaný v niektorom z tamojších hotelov.

6./ Poznatky považujem za pravdivé, nakoľko boli podané od hodnoverného prameňa.

Na ten seminár v hoteli Šport rád spomínam. Venoval sa práci s diapozitívmi v osvetovej činnosti a ja som získané poznatky potom prehojne využíval vo svojich prednáškach spojených s premietaním diapozitívov z Československa i zo zahraničia. Stihol som urobiť aj výstup na Ľadový štít, tretí najvyšší v Tatrách, na ktorý je bez horského vodcu výstup zakázaný. Štít už bol zaľadnený a pre mňa to bol azda najťažší výstup, aký som sám keby zdolal. S dnešným rozumom, by som ani pri vtedajšej kondičke sa naň sám neškrabal. Veľa túr, ktoré som potom podnikal, som orientoval na miesta, ktoré som chcel nafotiť pre potreby mojich prednášok. Preto som šiel aj občas sám. Účel mojich ciest si mohli pramene i eštebáci overiť na mojich prednáškach.

Počas seminára v Starom Smokovci som sa po večeroch stretol, zdôrazňujem náhodou, aj keď eštebáci náhody neuznávali, so spolužiačkou z gymnázia a jeden večer so spolužiakom z vysokej školy. Dobre mi padlo, že som sa s nimi mohol porozprávať a ešte radšej som, že sa eštebáci o mojom školení vo Vysokých Tatrách dozvedeli ex post. Ináč, by tam niekoho na mňa určite nasadili a potom znepríjemňovali život obom.

Uvažujem, ako by sa eštebáci správali k mojej spolužiačke, keby sa dozvedeli, že so mnou zotrvala v dlhom rozhovore.

Najprv by ju podrobne vyťažovali, o čom sme sa rozprávali, odkiaľ sa poznáme, ako si ma pamätá z minulosti, či som sa okrem nej nestretol s niekým v Tatrách, o mojich plánoch, hlavne či nevycítila z mojej strany záujem o veci štátnobezpečnostného charakteru.

„Súdružka B," pokračoval by scenár. „My vás podporujeme, aby ste sa s Vrátnym stretávali. Len nám vždy dajte dopredu vedieť, aby sme vám mohli dať inštrukcie, na čo sa v rozhovore máte zameriavať... Čo, súdružka B? Vy na takúto prácu nemáte čas? Predsa práca v televízii vám tú chvíľu dá priestor. Možno získate ďalší námet pre vaše programy. Alebo chcete sa ocitnúť v nejakom inom zamestnaní, kde budete mať viacej času? A čo váš manžel? Ten nie je spokojný so svojou prácou? My mu zmenu vieme zabezpečiť... A vaše deti. Predsa chcete, aby šli na vysokú školu. My aj tam máme svoje páky. Aby vám ich prijali, alebo ..."

Boli ľudia, na psychiku ktorých mávali takéto narážky zdrvujúci účinok.

ŠtB ma mala ako-tak pod kontrolou pokiaľ som robil výlety s turistickým oddielom, lebo stále mali informácie od sekretariátu telovýchovnej jednoty, kedy a kam idem a už si niekoho do skupiny prepašovali, aby ma sledoval. V spise som si našiel nasledovný záznam na túto tému.

Dňa 29.3.1979 som navštívil spoločne s náč. 4.- oddelenia I. odboru npor. T Tajomníka ČSTV TJ Lokomotíva Košice s. J, za účelom zistenia počtu a podľa možnosti i charakteristiky niektorých členov pešieho turistického oddielu TJ Lokomotíva, taktiež akú činnosť tejto oddiel vyvíja. Toto bolo prevedené v súlade so stanoveným plánom v akcii „FILOZOF", s cieľom získania prehľadu o činnosti členov v tomto oddieli, nakoľko v tomto oddieli vykonáva tiež aktívnu činnosť objekt akcie „FILOZOF"....

V ďalšom rozhovore s. J uviedol, že predtým než sa skupinka ľudí vyberie na túru napr. vlakom, tak predkladá súpisku osôb skupiny vedeniu TJ Lokomotívy k potvrdeniu a potom je im poskytnutá zľava na cestovné. Pri tejto príležitosti bol s. J požiadaný, či je možné, aby nám tieto súpisky poskytoval pred absolvovaním každej túry. Tento uviedol, že nám tieto veci poskytne podľa našich požiadaviek, pričom dodal, že na súpiskách je uvedený nielen počet členov skupiny, ale aj smer a trasa pešej túry.

Poznámka:

Našim úkolom bude vyhodnocovať tieto súpisky, čím zistime, ktoré oblasti navrátilec VRÁTNY najviac navštevuje a s ktorými osobami absolvuje túry. Podľa výsledkov bude potom pristúpené k previerke osôb, ktoré sa najviac vyskytujú v spoločnosti objekta a to a účelom ich prípadného využitia v náš prospech.

Veľa výletov som robil sám, alebo so sestrami a s mamou, tam už ma pod kontrolou nemali, a len rezignovane konštatovali:

„Ako zaujímavé sa tu javí to, že tieto cesty podniká väčšinou sám, alebo v spoločnosti svojich dvoch sestier Marty a Evy, niekedy aj s matkou."

Pritom keby som sa skutočne šiel s niekým stretnúť s protištátnymi úmyslami, tak by som to nerobil v spoločnosti skupiny ďalších desiatich-dvadsiatich turistov, ale zariadil by som si to ináč. A tak ma sledovali v skupine, ale nie, aby zistili niečo štátnobezpečnostnej povahy, ale len aby sa mohli ubezpečiť o svojej neutíchajúcej snahe.

Uvediem príklad ako som šiel sám v súvislosti s prípravou prednášok o Spiši spojených s premietaním diapozitívov. Kdesi som sa dočítal, že pod Spišským hradom je Božia muka, kde po potlačení Východoslovenského cholerového povstania v 1830-tych rokoch vešali niektorých zo 120 účastníkov odsúdených štatariálnymi súdmi. Najbližší víkend

som sadol na bicykel a šiel som si situáciu skontrolovať a nafotiť. Skutočne, v sedle, ako sa prichádza k parkovisku pod Spišským hradom, je hrbolček a stojí tam aj kamenná Božia muka vo forme šibenice. Práve tam sedela skupina turistiek z Východného Nemecka a samozrejme som sa s nimi pustil do reči.

„Viete, že sedíte a mieste, kde kedysi stálo popravisko?" opýtal som sa ich len tak mimochodom.

Viditeľne zneisteli. Chudinky mohli si v prvom momente pomyslieť, že je to z obdobia potláčania povstania na sklonku druhej svetovej vojny a že im to idem hodiť, ako Nemkám, o hlavu. Rýchlo som im vysvetlil, že mám na mysli udalosti z prvej polovice predchádzajúceho storočia.

Keby ma eštebáci sledovali, určite by zalarmovali svojich východonemeckých kolegov zo Stasi, aby ženy, s ktorými som akože nadviazal kontakt, vyspovedali, a potom by, chudery, zneisteli ešte viac. Boli od toho ušetrené, lebo som nemal nikoho v pätách. O výlete som sa rozhodol spontánne, nik o ňom vopred nevedel a teda sledovanie sa nedalo zariadiť. Keby niekto po mne šiel, určite by som si to na bicykli všimol. Vtedy ešte GPS (džípíes), ani iná podobná technická pomôcka sledovania našťastie neexistovala.

Ostatné záznamy z tohto obdobia stále iba konštatujú, že prácu ešte nemám a mení sa len oblasť, ktorú som na svojich potulkách navštívil. Preto sú mi tieto záznamy aj po toľkých rokoch milou spomienkou. Nie je to radosť, sa prehrabávať v týchto záznamoch?

Prameň na schôdzke uviedol, že bol s objektom „FILOZOF" na turistickej túre v Malých Karpatoch v dobe od 2. apríla do 4. apríla 1983. Vedúcim tejto túry bol práve objekt „FILOZOF", takže celú túru viedol on a taktiež aj zabezpečoval organizačné veci ako lístky na vlak, ubytovanie, stravu a pod. Boli ubytovaní v chatovej oblasti Smolenice. Počas troch dní prešli okolie Brezovej, Modrej, Dobre Vody a iné dediny. Prameň ďalej uviedol, že objekt „FILOZOF" sa počas týchto túr osobne sám nikde nevzdialil od skupiny, často so sebou nosí fotoaparát, s ktorým fotografuje rôzne veci, ako zrúcaniny hradov, okolie a pod. Prameň sa objekta pýtal, či ešte stále nenašiel prácu, tento mu odpovedal, že nie. Prečo nepracuje objekt sa pred prameňom nevyjadril. Čo objekt robí cez týždeň prameňovi nie je známe, nakoľko s objektom je len cez sobotu a nedeľu a tento sa pred ním nezmieňuje, hoci sa ho prameň na to spýta, tento o tom nerád rozpráva.

Prameň ďalej uviedol, že počas tejto túry s nikým neznámym do styku neprišiel, ani nikomu netelefonoval.

Najbližšiu túru by mali uskutočniť dňa 23.4.1983 a to okolie Trenčína a na Jankov vŕšok, túto túru má viesť objekt, podľa prameňa táto túra sa má uskutočniť len keď bude dobré počasie.

6./ Poznatky boli napísané tak, ako ich podal prameň, a tieto považuje za pravdivé.

Na schôdzke vznikli výlohy 51,- Kčs.

Záznam zo schôdzky konanej 22. apríla 1983

Prameň na schôdzke uviedol, že bol v styku s objektom „FILOZOF" a to 30.4.1983, kde boli spoločne na bicykloch z Košíc do Jasova a okolie. Ďalej prameň sa dozvedel, že objekt bol na 1. mája s oddielom TJ Lokomotíva Košice v prvomájovom sprievode. Prameňovi je známe, že objekt „FILOZOF" ešte stále nikde nepracuje, vie toľko, že sa bol informovať v ZŤS ohľadom zamestnania. Podľa názoru prameňa objekt ešte určite nerozmýšľa ísť pracovať, nakoľko si vyberá také turistické túry, že keď by nastúpil do zamestnania, tak by musel čerpať dovolenku, ktorú by hneď nemohol dostať. Prameňovi nieje známe, čo objekt robí cez pracovné dní, či niekam chodí, alebo čomu sa venuje. Taktiež mu nieje známe, aby sa s niekym stretol počas túry, alebo aby sa vzdialil na dlhšiu dobu.

Najbližšiu turistickú túru majú uskutočniť znovu na bicykloch a to v dňoch 7.-9. mája 1983 okolie Západoslovenského kraja. Mimo toho majú naplánované túry okolia Mudrovce – Rankovské skaly – Herľany, Ružový sad – Okrúhly vrch – Ruskov. Túto túru má viesť objekt akcie „FILOZOF". Kde budú ubytovaní a čo presne ešte navštívia prameňovi nie je známe. Iné poznatky k objektovi "FILOZOF" zistené neboli.

(Poznámka vpísaná rukou)

V prípade uskutočnenia cesty „FILOZOFA" do okolia Herľan inštruovať „D", aby si všímal činnosť objekta, či nebude niečo fotografovať a pod.

Záznam zo schôdzky konanej 4. mája 1983

Prameň na schôdzke uviedol, že bol v styku s objektom akcie „FILOZOF" a to v pondelok na schôdzi. Prameň sa objekta dotazoval, či ešte nepracuje, tento sa vyjadril, že ešte nie. Prameň dodal, že v práci kde on robí hovorili, že objekta videli v ZŤS, takže zrejme si hľadal alebo vybavoval prácu. Ďalej prameň objekta sa dotazoval, či ide v sobotu na túru do Ružbách. Objekt dodal, že áno, ale na bicykli, ďalej prameňovi je známe, že objekt si z oddielu vypožičal spacák, tak zrejme, že ostane aj cez noc. Prameň dodal, že je mu tiež známe, že objekt podniká turistické túry aj cez týždeň, nakoľko má dosť voľného času, lebo nikde nepracuje. Ale kde chodí a s kým to prameňovi nie je známe.

6./ Poznatky považujem za pravdivé a tieto boli napísané tak, ako ich podal prameň.

Na schôdzke vznikli výlohy v sume 40,- Kčs

Záznam zo schôdzky konanej 16. júna 1983

Prameň na schôdzke uviedol, že bol dňa 27.9.1983 v styku s objektom akcie „FILOZOF" a to v knižnici, kde tento uskutočnil prednášku o štáte Nepál. Na tejto prednáške objekt premietal diapozitívy, ktoré dopĺňal rozprávaním. Ďalej prameň dodal, že objekt ešte stále nikde nepracuje a ani sa neuchádza o zamestnanie. Prameňovi nie je známe, aby objekt sa s niekým stretol alebo osobne rozprával počas prednášky. Prameňovi nie je známe, aby objekt podnikal turistické túry počas pracovných dní, taktiež nevie, akú inú činnosť tento vyvíja počas pracovných dní, taktiež nevie, akú inú činnosti vyvíja počas nezamestnania. V závere schôdzky prameň uviedol, že najbližšiu turistickú túru uskutočnia v sobotu 1.10.1983 a to okolie Jasova. Iné poznatky k objektovi zistené neboli.

2./ Poznatky nás informujú o činnosti objekta „FILOZOF" na turistických cestách.

4./ Naďalej skúmať pohyb a činnosť objekta „FILOZOF", prípadne styky počas turistických. Prameň „D" bol usmernený, aby naďalej udržiaval s objektom priateľský vzťah a tohoto vhodným spôsobom vyťažoval. Skúmať, či objekt nevykonáva nejakú inú činnosť pri týchto turistických cestách.

6./ Poznatky boli napísané tak, ako ich podal prameň a tieto považujem za pravdivé.

(Rukou vpísaná poznámka)

4. odd.

Preveriť, kto dáva VRÁTNEMU súhlas na prednášky, aká je náplň, pre koho sú organizované, kto to kontroluje.

Pplk. (nečitateľný podpis)

Záznam zo schôdzky konanej 29. septembra 1983

Prameňovi odkazujem, že v tomto období som už fakt podnikal túry len veľmi obmedzene. Mal som ťažkú chorú matku a to ma držalo doma. Dúfam, že takéto vysvetlenie prameňovi, a cez neho i štátnej bezpečnosti, postačuje.

Ešte na ukážku jeden záznam z tohto obdobia od Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti, Správy Štátnej bezpečnosti Košice.

ZÁZNAM

z vykonanej analýzy turistických ciest objekta akcie FILOZOF"

Dňa 27. júna 1983 bola vykonaná previerka turistických ciest objekta "FILOZOF" reg.č. 12199, ktoré uskutočnil v rámci pešieho turistického oddielu TJ Lokomotíva Košice a to za mesiac apríl-júl 1983.

Prevedenou previerkou bolo zistené, že za uvedené obdobie objekt navštívil nasledujúce miesta v ČSSR.

17.4.1983	*Košice - Margecany a späť cez Malú Lodinu do Košíc*
16.4.1983	*Košice – Medzev a späť*
23.4.1983	*Košice – Trenčín a späť*
19.5.1983	*Košice – Ostrovice*
18.6.1983	*Košice – Podolínec /cykloturistika/*
2.-16.7.1983	*Košice – Dobříš a späť Týnec nad Sázavou do Košíc /cykloturistika/*
17.7.1983	*Košice – Topoľčany*
23.7.1983	*Košice –Michalovce*

Z výsledkov vykonanej previerky vyplýva, že objekt za vyššie uvedené obdobie uskutočnil 8 turistických ciest. Cestou prameňa „D" bolo zistené, že objekt ešte stále je bez pracovného pomeru, takže má dosť voľného času a turistické cesty podniká sám bez vedomia TJ. Tieto turistické cesty podniká pešo alebo na bicykli do rôznych miest v rámci celého územia ČSSR.

Opatrenia:

Turistické cesty objekta pravidelne vyhodnocovať s tým, či niektoré sa viackrát nezhodujú. Po príchode do ČSSR VC MZ zabezpečiť podľa možnosti objekta. Dôverníka "D" usmerňovať tak, aby bol najčastejšie spolu s objektom pri jednotlivých turistických cestách a sledoval jeho činnosť, chovanie sa prípadne čo ho najviac zaujíma pri týchto turistických cestách.

Ten posledný odstavec sa týka vízového cudzinca Kontakt, o ktorom som sa už zmienil.

32

Rozlúčka s mamou – Keď matka je najväčším vkladom do života.

Bol to mamin posledný deň na záhradke. A nielen v tom roku, ale vôbec. Trošku sa aj snažila čo to urobiť, ale choroba jej nedovoľovala, aby bola taká čulá, na akú som si ju v tomto prostredí pamätal. Iba sedela na debničke, do ktorej si ukladala semiačka a veci, ktoré sa jej nechcelo vždy nosievať z domu, ako dobrá hospodárka sa pozorne dívala okolo seba a mne len zadávala pokyny, čo ešte treba urobiť, aby záhradka bola správne zazimená.

Všetko už bolo poryľované, cesnak, cibuľa a všetko ostatné, čo patrilo do zeme ešte v jeseni, už tam aj bolo, dobre som zabalil náčinie, ktoré sa nám domov nosiť nechcelo, len aby cez zimu nenamoklo a nezačalo hniť, veľké sudy na vodu som obrátil hore dnom, aby neboli cez zimu zbytočne namáhané a vydržali nám tak jednu-dve sezóny naviac, a samozrejme som do nich nakládol najprv ďalšie veci, ktoré tiež mali na záhrade prezimovať. Potom som si na chvíľu prisadol, nechali sme plynúť uvoľnenú konverzáciu o ničom a zraky sa nám kĺzali po tých dvoch ároch, čo mame tak prirástli k srdcu a mne v tom momente, kvôli nej tiež. Ešte som zopárkrát vstal popraviť palice opreté o plot, pripravené na to, aby podporili fazuľu, ktorú som v duchu už umiestňoval popri plote na budúcu jar, i kôpku s kompostom som kde-tu upravil, i posledné inštrukcie som si vypočul o tom, kde mám čo na jar vysadiť, aby som nedajbože nedal niečo tam, kde už aj tohto roku vyrastalo a tak si vo vysilenej pôde neznehodnotil prácu.

„Tento rad jahôd bol presadený v tomto roku a tie dva rady z druhej strany tiež. To si pamätaj. Sám si ich presádzal. Tie ti na budúci rok pekne zarodia a na ten ďalší tiež. Len ich rýľuj a na jeseň pohnoj," vravela a len tak, skutočne iba náznakom, zdvihla ruku smerom o ktorom hovorila.

„Tie stredné riadky budeš musieť povyhadzovať koncom leta. Neľutuj ich, lebo ďalší rok by ti nepriniesli nijakú radosť. Poriadne ten pás zeme pohnoj a nasaď nové priesady. Alebo urobíš ešte lepšie, keď tam nasadíš niečo úplne iné a jahody nasadíš do odpočinutej pôdy."

Zdôrazňovala mi to už niekoľkokrát predtým, ale nechal som ju. Aj tak sme necítili, že by sme si mali povedať niečo dôležitejšie, ba vlastne dôležité v tom momente bolo hocičo, čo sme si povedali, lebo obaja sme cítili, že je to jeden z našich posledných rozhovorov. A tak náš veľmi dôležitý rozhovor o ničom len pomaly plynul, ako pomaly plynula jeseň

v tom roku a ako pomaly ubiehali posledné dni života mojej matky. Potom sme ešte posedeli, kde-tu pohovorili a potom zase mlčali a keďže sa už začalo stmievať, pobalili sme posledné veci, zobrali posledné zvyšky úrody a pobrali sa k autobusu.

Mama sa o mňa opierala, v ten deň sme si toho na odnesenie domov veľa nenechali, lebo sme vedeli, že potrebujem voľnú ruku, aby som jej prípadne pomohol a zase sme nechali plynúť ten náš veľmi dôležitý rozhovor o ničom. Ešte stihla dať kvetinky pod kríž na konci dediny, tie kvetiny sama dopestovala a niesla vo voľnej ruke, a potom už iba čakajúc na zastávke sme kde-tu prehodili slovo.

Díval som sa na ňu a cítil som, že sa jej v hlave zbierala otázka, ktorú v tom momente považovala za prvoradú.

„No som veľmi zvedavá, či teraz, keď už od vás odídem, vám budem chýbať," povedala pomaly a videl som, ako po mne opatrne zboku pozrela, aby videla, ako sa zatvárim.

Ťažko mi bolo v tom momente hľadať slová a odpoveď mi trvala niekoľko okamihov dlhšie, než jej trvala voľba správnych slov na otázku.

„Nuž dietky už máš odrastené, vychovala si ich dobre, už sa o seba postarajú," povedal som, bolo mi z mojej odpovede smiešne a cítil som, že jej tiež. Hovoriť o dietkach v súvislosti so štyrmi ľuďmi, teda jej deťmi, z ktorých ja ako najmladší, som sa blížil k štyridsiatke, bolo predsa len trochu komické. A mama to aj tak zobrala. Ale predsa som sa rozhodol zobrať vec vážnejšie.

„Na svete žije spústa ľudí a spústa ich denno-denne odchádza. A nie je možné, aby sme na každého z nich pamätali. Aj tvoj odchod, mama, si málokto všimne. Len mne po tebe zostane veľká medzera."

Lepšie som svoje pocity vyjadriť nevedel a zo stisku ruky som vycítil, že sa jej moja odpoveď páčila. Tú ‚medzeru' som zdôraznil, ale aj tak som vedel, a vedela to aj mama, že moje pocity vyjadrovala veľmi neúplne.

"Lebo vieš, mama moja zlatá, ja ťa mám veľmi rád, aj keď som ti to možno nie vždy dokázal dať najavo. Ešte keby bolo možné spočítať to, čo zostáva tebe a mne a rozdeliť to medzi nás pekne napoly," dodal som na potvrdenie mojich predchádzajúcich slov, aj keď viem, že sama by čo len pomyslenie na také riešenie nikdy nepripustila.

Viac sme sa už do príchodu autobusu nerozprávali. A mne veru tá medzera ani po toľkých rokoch od môjho boku nevymizla.

Boli to posledné dni maminho života. Väčšinou ich trávila v posteli, len občas sa poprechádzala po byte a dokedy ešte vládala, si ráno zašla na pobožnosť do blízkeho kostolíka. A keď už nevládala prejsť celú cestu sama bez toho, aby si nemusela oddýchnuť na lavičke vedľa ihriska na sídlisku, som s ňou chodil aj ja. A potom sme aj s tým prestali.

Občas si ešte sadla k šijaciemu stroju, aby vybavila opravenými, či upravenými šatami sestry na dlhé roky vopred. A dozerala na to, ako som nakladal kyslú kapustu na zimu, lebo na tejto práci sa už aktívne podieľať nevládala. Tá kapusta po jej odchode zostala niekoľko rokov zabudnutá v pivnici, až skončila v smetiach, lenže mama patrila do generácie, ktorá ešte zažila dve svetové vojny i hospodársku krízu, kedy sa tiež hladovalo, a potom všelijaké šikany po vojne, ktorým sa z našej rodiny hlavne otec nedokázal vyhnúť, preto jej dôraz na zimné predzásobenie. Aj keď si ho už doba našťastie viac nevyžadovala.

A potom si líhala, trochu čítala, a keď jej už i čítanie robilo ťažkosti, som jej predčítaval ja. Kdesi cez známych sme zohnali strojom prepisovanú publikáciu, vtedy u nás pre tlač ešte zakázanú, tuším ‚Život po živote' mala titul, a z tej navrhla, aby som jej predčítaval. Ona si ju ešte predtým stihla trochu prelistovať a ja som jej opatrne navrhol, že by som jej radšej postupne čítal čo-to z Nového Zákona.

„Možno toto je prednejšie, aspoň si tak myslím," povedal som jej a aj keď som vôbec netrval na tom, že musím čítať práve Evanjelia, ona so mnou pohotovo súhlasila.

A tak som si posedel pri jej posteli a keď ju už diskusia unavovala, som siahol na Nový Zákon a pomaly, pozorne som z neho čítal. Alebo som sa presunul k stolu, aby som si trošku porobil na svojej prednáške o Iráne, o ktorej som myslel, že bude moja najlepšia, akú som zo svojej ázijskej série diapozitívov urobil. Aj mame som o nej hovorieval, aj sme sa dohodli, že keď ju dokončím, jej ju premietnem na stenu tak, aby sa na ňu mohla dívať z postele.

„Samozrejme, že premietnem," prisľúbil som a hoci som prednášku snažil čo najskôr ukončiť, už k jej premietaniu za maminej prítomnosti nedošlo.

A pokračoval som v rozhovoroch s ňou, v čítaní z Nového Zákona, v mĺkvom posedávaní pri jej posteli, a keď som mal dojem, že už bola unavená a chcela si oddýchnuť, som odbehol k stolu, aby som znovu popracoval na prednáške. Vtedy som mal obdobie, keď som celé dni zostával doma, lebo som bol práve medzi dvoma zamestnaniami, moja nezamestnanosť bola čiastočne nanútená dobou, ale kvôli mame aj umele predlžovaná, aby niekto z rodiny bol stále pri nej. Iba poobede, keď sa sestra vrátila z práce, ma vystriedala pri maminej posteli, aby som sa mohol na chvíľu prejsť po meste, lebo aj to

som potreboval. Nie na dlho, a keď som sa vrátil, som si overil, či všetko počas mojej neprítomnosti prebiehalo v poriadku, a keď som sa v tom ubezpečil, veď ináč ani nemohlo, som v mojom cykle opatery pokračoval.

„Dokedy to ešte bude trvať?" si raz mama povzdychla, to bol azda jediný raz, čo som ju počul počas choroby povzdychnúť a ja som nevedel, čo jej mám odpovedať. Nie na mne bolo rozhodovať v týchto veciach.

„Neviem, mama, to nikto nevieme. Ale nech už to trvá akokoľvek dlho, ja pri tebe vydržím."

Páčila sa jej moja odpoveď a videl som, ako sa rýchlo na mňa pozrela s vďakou v očiach. Aj hlavou rýchlo mykla, aby mi dala pusu na ústa, čo nikdy nerobievala, ani keď som bol celkom malý sa so mnou tak nemaznala a ešte aj po rokoch si pamätám, ako otcovi i sestrám vyčítala, keď ma občas láskavo bozkali ako maličkého na ústa. „Roznášajú sa tým bacily," zdôvodňovala svoj postoj. U nej to bolo vyjadrenie lásky, ktorou nás všetkých po celý život zahŕňala.

Hodne sme sa spolu aj rozprávali, v podstate o ničom alebo len tak sme preberali nejaké spomienky zo starých čias a mal som dojem, akoby nás tieto malé rozhovory ešte viac zbližovali. K tomu, aby sa ľudia mali radi predsa netreba veľa rečí, a už vôbec nijakých hlbokých filozofických úvah. Stačí keď si občas vymenia niekoľko slov a navzájom sa bez výhrad prijímajú. Len na otázku, kedy nastúpim do práce, som jej nikdy neodpovedal. Mal som už síce vybavený nástup do podniku, ale to som jej nechcel priznať, aby nedajbože netrvala na tom, že musím nastúpiť ihneď, lebo ona si už nejako poradí.

„To teraz nie je dôležité," povedal som jej niekoľkokrát, keď sa ma mama na to pýtala. „Ja teraz nie som dôležitý, ty si, mama, najdôležitejšia," čo bol argument, ktorým som ju uspokojoval a proti ktorému nenachádzala slov.

Zase som jej čítal z Písma svätého, potom sa chvíľočku prehrabával v knihách a mojich poznámkach o Iráne tisíc a jednej noci, ako som si pripravovanú prednášku pokrstil, znovu prezrel a zoraďoval diapozitívy, nechal som jednu sestru ju nakŕmiť, trošku obriadiť a keď prišla aj druhá sestra z práce ma vystriedať pri posteli, som sa vybral na kratučkú prechádzku po meste. Tak sa to s nami striedalo zopár týždňov, lebo mama vo svojej úzkosti, aby nebola nikdy nikomu na obtiaž, si aj odchod k svojmu Ježiškovi zariaďovala tak, aby príliš dlho netrval.

A zase sme sa spolu rozprávali o niečom, o ničom, veď na význame slov už vtedy málo záležalo, hlavne že vyjadrovali vzájomnosť, lebo ani ona, ani ja sme sa už nechystali nič

spoločné riešiť, či vybavovať. Jediné na čom nám obom v tých momentoch záležalo bolo, aby sme si vyplnili čas čakania.

„Pred nedávnom, keď som sa vracala z kostola", ožila zrazu pri jednom z takýchto rozhovorov, „som sa zrazu na schodoch, tu pri našom vchode, náhle zastavila, hlavou mi čosi prešumelo a ja som si zrazu uvedomila, ako všetka ťažoba, čo ma trápievala, zo mňa unikala, od hlavy postupne a rýchlo cez špičky prstov na nohách, ako márne a zbytočné boli tie hnevy a úzkosti, ktorými som sa v živote sužovala. Aj všetkým tým ľuďom, ktorí nám kedysi ubližovali, som zrazu na všetko zabudla. Nemyslím odpustenie, lebo veď to som si ako kresťanka vyriešila už dávno. Ja som si zrazu uvedomila, že im nielen odpúšťam, ale že tým momentom na všetko zabúdam a prestávam sa tým trápiť. Minulosť prestala byť dôležitou. Moment, ktorý som práve prežívala, sa rátal. A zrazu som sa cítila tak uvoľnene... Aj môjmu staručkému farárovi, k tomu čo som tak rada chodievala, som o tom pri spovedi povedala. On sa na mňa najprv zarazene pozrel a potom so žiarou v tvári povedal: No to ste dosiahli u Boha skutočne veľkú milosť."

A dívala sa na mňa, či jej rozumiem a ja som si uvedomil, že toto mi už chcela viackrát povedať, len nevedela, či ju pochopím a prijmem tak, ako by si to ona vymienila.

I pochopil, i prijal. Ale na žiadne slová som sa v tom momente nezmohol. A keďže to bolo azda už iba v predvečer dňa jej odchodu, som si to s ňou už viac nijako nemohol prediskutovať. Lebo v tom okamihu som práve tak, ako ona predtým, váhal, ako jej mám povedať, že to je práve to, čo ja považujem za vrchol snaženia a hoci som sa za roky k tomuto cieľu hodne priblížil, maminu úroveň som ešte nedosiahol.

Zase sa ma opýtala, ako je to s mojou prácou, zase som jej odpovedal, že všetko je v poriadku, že nie práca, ani nič iné, ale ona je v tomto momente najdôležitejšia a mama ako keby si zrazu uvedomila, čo som jej nikdy nepovedal, že mi je prednejšia, než kariéra v hocijakom podniku, či už vo vlasti, ktorá mi nebola práve naklonená, ale ani nikde inde. A ako sa na mňa dívala, zrazu som cítil, ako keby ma vťahovala do svojho sveta, iného na aký som bol zvyknutý dovtedy, ťažko mi ho opísať, dokonca ani neviem, ako dlho ten čas bez slov trval, ako sme tak naproti seba sedeli, až len keď sa vrátila sestra večer z práce, nás vyrušila a vrátila do bežného dňa s bežným hovorom, na ktorý sme si za roky spoločného bývania zvykli. Ale ten moment, keď si ma mama očami úplne vtiahla do svojho sveta, mi dal pocítiť, čo znamená nekonečná láska.

Neviem, či by mi dala slovko rady, ako k nej dorásť. Azda ani nie. Tuším, že jediné, čo by mi odpovedala na akékoľvek otázky by bolo: „Buď dobrý k ľuďom."

33

Desať rokov na Sibíri – Strhujúci príbeh muža, ktorý mi tiež pomohol.

V časoch totality, keď o veciach, o ktorých sa chcem zmieniť, sa u nás hovorilo iba pokútne, a nebola šanca to nejako zverejniť, som si začal robiť zápisky z viacerých rozhovorov s Košičanom, ktorý strávil desať rokov v sibírskych lágroch GULAG-u. Bral som to ako veľký prejav dôvery, že mi o tom bol ochotný rozprávať a poznačil som si jeho rozprávanie bez toho, aby som mal predstavu, čo s tým raz urobím. Preto všetko to, čo bude pokračovať, je tak, ako som si to po rozhovoroch s týmto mimoriadnym človekom poznačil. Tí, čo sme o jeho životnej anabáze vedeli, sme ho povzbudzovali, aby spísal svoje pamäte, hocijako, len nech sa to zachráni. Neskôr sa hádam nájde niekto, kto to upraví a azda raz príde doba, keď sa to bude dať aj zverejniť. Pochybujem, že by sa v jeho pozostalosti niečo podobné zachovalo.

„Prežil som desať rokov na Sibíri za tých najťažších podmienok, ako sa len dá predstaviť. Prežil som už možno všetkých mojich tamojších spoluväzňov, aj rovesníkov, ktorí si žili v domovskom prostredí v relatívnej pohode a teraz zisťujem, že vlastne mi ani nie je smutno za rokmi tak hrozne pretrpenými. Aspoň som sa dostal ďaleko bližšie k poznaniu, čo je to život, než hocikto iný. Lebo život a hodnotu vlastného ja, človek pochopí iba keď sa dostane do tých najextrémnejších situácií, keď samotný ‚život' a to ‚ja' prestáva mať pozitívnu hodnotu a človek by sa oboch týchto najzákladnejších a zároveň najťažšie znášaných a najkonfliktnejších vlastníctiev najradšej zbavil. Teraz, keď sa tridsať rokov po návrate z lágrov dívam späť, si hovorím, o čo som len bohatší, než ktokoľvek iný, kto to peklo nespoznal. A smejem sa na sebe a na svojich zážitkoch, nech už boli akékoľvek krušné. No kto sa, prosím, môže pochváliť s takou medzinárodnou skúsenosťou, ako napríklad ja, keď som zjedol porciu kaše, hnusnej kaše, ale hladnému človeku na to nezáleží, ktorá naviac mala patriť japonskému generálovi Watanabemu. Zjedol som mu ju, lebo on už bol mŕtvy a jemu kaša život nemohla zachrániť, ale môj život možno práve ona pomohla predĺžiť. Nenahlásil som teda smrť generála Watanabeho, lebo som chcel dostať jeho porciu, aby môj žalúdok bol o trošku plnší. Udržal som jeho smrť v tajnosti aspoň počas jedného podávania jedla. Viacej to už nešlo. Och, ako som si ulahodil. Vtedy som sa naučil žrať a ten zlozvyk ma neopustil dodnes. Práve som dojedol konzervu. Chcel som ju pôvodne na niekoľkokrát, ale dodnes sa riadim podľa lágrového hesla, žer dnes všetko, čo môžeš chopiť do rúk, lebo nevieš, či sa ti niečo

nasledujúci deň ujde. A tak mám teraz ťažký žalúdok, plný masti a spomínam na časy, keď mazľavá kaša generála Watanabeho mi bola lahôdkou.

Veru boli časy, keď som sa stával totálne apatickým ku všetkému, čo sa dialo okolo mňa. Nič som nevnímal, život som si prestal úplne vážiť. Prestával som mať dokonca slabé chvíle, keď som bol plný zúfalstva a hrôzy nad tým, čo sa okolo mňa a so mnou deje. Lebo k tomu, aby človek mohol byť zúfalý, potrebuje síl. A ja som už bol úplne na dne. Sadol som si na koľajnice, tie koľajnice, ktoré spájajú Európu naprieč s Áziou a končia v meste Nachodka, teda tam, kde sa Sibír poddáva Tichému oceánu. Dnes si po tej trati cestujú zhýčkaní Západniari na dlhej ceste do Japonska, aby aspoň z vlaku mohli posúdiť, ako vyzerá Sibír, keď sa im do nej tak ťažko dostať. Ja som sa tam tiež ťažko dostal, ale proti svojej vôli.

A sedel som na tej koľajnici, sedel, dúfajúci, že príde vlak, ktorý ma prejde a jedným šmahom skončí moje utrpenie. Vlak neprišiel, prišla taká malá vagonetka na ručný pohon. Nevidel som ju, sedel som proti nej chrbtom a ani som ju nechcel vidieť. Len som vnímal čosi hrmotné, kdesi sa za mojim chrbtom. Nie síce až tak hrmotné, ako vlak, ktorý som pôvodne očakával, ale dosť hrmotné, ako som dúfal, aby ma to zničilo. Nič sa mi nestalo. Vagonetka tesne za mojim chrbtom zastala a ktosi ma na ňu vyložil. Nebolo mu k tomu treba veľa síl. Vidíš, že nie som vysoký a vtedy som nemal ani štyridsať kíl. A ako som sa prebral z apatie, namrzený som sa pozrel na svojho neželaného záchrancu a bez vďaky v hlase som na neho zrúkol, z posledných síl mojich hlasiviek, že čo ma tam nenechal. Bolo to už na pohľad silný Fritz, tak sme vtedy nadávali Nemcom, o dve hlavy vyšší ako ja, a ako som sa neskôr dozvedel, generál Weidel, veliteľ nemeckých okupačných armád v rižskej oblasti.

‚Však ja som proti vám bojoval, chcel som vás všetkých pobiť a vy mi tu teraz zachraňujete život,' vravím mu.

Iba mávol rukou. Tu všetky tie hlúpe nepriateľstvá končia. Všetci sme boli na tom najhlbšom ľudskom dne. Nik sa nemal čo vyvyšovať nad druhými.

Boli sme opravdivá medzinárodná spoločnosť. Nakoniec nás okrem osudu spojila ruština. Hlavne na večery si rád spomínam, lebo televízie a iné zábavky sme nemali a tak sme sa rozprávali. Mali sme medzi sebou univerzitných profesorov, od ktorých sme sa učili ruštinu a potom naspamäť aj celé state ruských klasikov. Nielen List Tatiany, s ktorým sa horko-ťažko trápia naši gymnaziálni študenti, ale celého Puškina, Turgeneva... Veľmi nás to obohacovalo. Mali sme tam Maďara, tiež vojak, ale nepriateľskej armády, nie ako ja, zo spojeneckého tábora. Ten sa zaťal a ruštinu sa neučil. Veľmi sa ochudobnil.

Je to prekrásny jazyk, ktorým bolo napísané to najlepšie, čo svetová literatúra ponúka, a znalosť tohto jazyka a jeho literatúry je to najväčšie bohatstvo, ktoré som si z lágrov doniesol. Jazyk a literatúru neslobodno miešať s politikou, ktorá sa s nami tak špinavo zahrala.

Ešte kdesi na Ukrajine nás natlačili do vagónov. Vyložene natlačili, nohami do nás kopali, aby mohli po nás zavrieť dvere. S dobytkom, pre ktorý boli vagóny pôvodne určené, sa lepšie zaobchádza. Museli sme stáť v pozore, vzpriamení, s rukami pripaženými, lebo akákoľvek iná poloha by zabrala príliš veľa miesta a toho bolo skutočne iba pre vychudnutú latu, akou sme už v tom čase všetci boli. Aj dýchať sme mohli iba napoly. A tak som tam stál v smrade, vydýchanom vzduchu a len vedomie, že by som vlastnou smrťou ani nikoho nezarmútil, ma držalo pri živote. Držal ma nie inštinkt sebazáchovy, lebo ten tu prestal pôsobiť, ale truc pred tou bezduchou mašinériou. Ale stihol som si ešte všímať veci okolo seba, viac než ľudí, lebo na tých vychudnutých, zúfalých, ba až totálne apatických bytostiach sa mi pozerať odnechcelo, až mi zrak padol na bočku v kúte vagóna prikrytú drevenou okrúhlou pokrievkou s rúčkou. To bol náš záchod, latrína, kde sa mohli uvoľniť tí, ktorí našli dosť síl sa tam pretlačiť. Ba veru mnohí sa ani nesnažili tak ďaleko dostať, lebo zo stravy, ktorú sme veľmi nepravidelne a v malých množstvách dostávali, sme mohli vytlačiť zo seba iba trošku smradu a to poväčšine si tieto ľudské hoviadka odbavili rovno tam, kde stáli.

Ale ja som si dal toľko námahy, aby som sa k tejto bočke dostal. Naznačil som dôvod svojho mrvenia, lebo v medzinárodnej spoločnosti, ktorá ma obklopovala, sa ako hlavný dorozumievací prostriedok ešte žiaden jazyk nevykryštalizoval, ale stačilo sa trochu skrčiť, chytiť si rukami ohanbie a skrútiť ústa do typickej grimasy vyjadrujúcej bezmocnosť pred silami prírody a to je reč, ktorej rozumie každý. A tak som sa dostal k bočke, nie pretlačením cez strhané ľudské kostry, ale tak, že si ma podávali ponad hlavy a ja som sa len plazil, či plavil, vzduchom na rukách, ktoré ma odspodu podopierali, až som sa dostal do cieľa svojej púte, kde som sa nielen uvoľnil, ale sa aj na záver posadil na vrchnák. Čo tam po smrade, ten bol vo vagóne všade. Tu sa dalo aspoň zhlboka dýchať.

Nezostal som dlho na pokoji. Zo svojho vyvýšeného pódia si ma všimol muž a ja som si všimol zase jeho, ktorý už na prvý pohľad vytváral dojem zbojníka a ktorý v skutočnosti ním aj bol. Panovačné oči, opovržlivý úsmev, zarastená tvár, strapatá hlava a medzi chlpmi na hrudi sa pod prsnými bradavkami skrývali vytetované portréty Lenina a Stalina oddelené od seba telom a zároveň zastrešené ramenami ukrižovaného Krista. Bol Ukrajinec, ako som sa skoro dopočul, volal sa Buľba, alebo sa tak len nechal oslovovať po známom ukrajinskom ľudovom hrdinovi, a keďže sa sem dostal aj so svojimi

kumpánmi, svoju organizáciu si udržal, a kradnúť neprestal ani tu, aj keď sa tentoraz špecializoval na kašu, ktorú potom predával za zlaté prstene, šperky a zuby, ak sa ich tu ešte azda niekomu podarilo prepašovať. Alebo len jednoducho to zlato od spoluväzňov akosi vyňuchal a potom ho zhabal bez toho, aby sa unúval dať kašu ako protihodnotu. A potom si prilepšoval svoj údel tým, že za takto získané zlato kúpil u strážcov, chudobných, vyjašených, prostoduchých a zmanipulovaných vojakov, rôzne výhody, ako lepšie porcie, ľahšiu prácu, pohodlnejšiu pričňu, menej obnosené topánky, lebo veď aj peklo má svojich vyvolených.

Tento Buľba sa počas prechodu fronty špecializoval na rabovanie kolchozov. Predsedov zabil, vybral si, čo sa mu na majetku kolchozu a predsedu páčilo najviac a zvyšok prenechal postupujúcej armáde. Nikde nenarážal na odpor, lebo všetci súci chlapi boli v armáde a tí, ktorých neodvliekli Nemci, neboli dosť pevní k tomu, aby sa ubránili. Takto dostal aspoň desať predsedov, až ho nakoniec chytila Sovietska armáda. To už bolo aj na neho príliš veľa a dostal sa tam, kde aj ja. Ja právnik, ktorý mal majetky chrániť, bok po boku zbojníka, ktorý ich rozkrádal.

Nuž všimol si ma tento Buľba a nechal si u svojich nohsledov zistiť, čím som. Aj som mu dal vedieť. Keby som povedal, že sudca, alebo prokurátor, sám by som nad sebou vyslovil rozsudok, lebo by ma nechal určite zabiť. A tak som sa predstavil ako advokát, teda ‚zaščitnik', čím som dostal do jeho milosti. Pre každý prípad. Keby sám náhodou niekedy potreboval ‚zaščitnika.' Dlho sme spolu vo vagóne nepobudli, ale na Sibíri, v Nachodke, si ma predsa len našiel, zaviedol ma ku kuchárovi a dal mu príkaz –'Tomuto viac kaše...' I tu mal slovo. Pán sa v sebe nezaprie, nech by bol kdekoľvek. Ani pán zbojník. Ba ešte vtedy vo vlaku, keď sme sa prvýkrát stretli, mi možno aj zachránil život. Dal mi veľký zemiak a ten som tam hneď aj schrúmal. Surový, aký bol. Kvôli vitamínom, bez ktorých sme dostávali skorbut, slabli, mreli a zostávali v jednom z tisícov hrobov lemujúcich Transsibírsku magistrálu.

Ja som dúfal, že sa mi podarí zachrániť vlnený sveter. Mal som ho ešte z domu. Matka mi ho uplietla. Ešte na ceste vo vlaku som ho držal na sebe alebo som na ňom sedel, keď bolo príliš teplo. Mohol som ho vymeniť za žrádlo, ale ja som si chcel uchovať tento posledný kúsok domova. Aj som si ho zachránil, ale iba po prvú odvšivovaciu stanicu. Tam mi sveter dali do obrovského paráka spolu s handrami ďalších účastníkov pochodu, miešali ho a keď ho nakoniec vytiahli, bol už iba v chuchvalcoch. Tak odišiel môj posledný dotyk s domovom.

Zároveň odvšivalili aj nás. Vopchali nás pod sprchu s teplou vodou. Pánboh zaplať aj za tú, nedostalo sa nám jej veľa za tých desať rokov, čo som tam strávil. Aj nás oholili. Pár ťahmi britvy nám stiahla ohromná babizňa z hlavy všetky vlasy a potom nám schmatla scvrknutého čuráka a par ťahmi nás odchlpila aj tam. Ešte sa nám smiala, či nám ho nemá odrezať. Vraj to aj tak nebudeme potrebovať.

Na tej strave veľmi záležalo a mnohé veci som si uvedomil často až dodatočne. Ešte vo vlaku nás kŕmili plesnivými suchármi a akýmisi nasolenými rybami. Šproty im hovorili. Tie suchárе som schrúmal, dlho ich žujúc a vychutnávajúc každé sústo, hlavne aby sa dobre pomiešalo so slinami, lebo potom žalúdok a črevá z nich mohli vstrebať do tela najviac energie a živín. Tých suchárov sme dostávali pramizerne málo a aj to v tých najnemožnejších plesňových kombináciách. Pleseň na suchároch som akosi zniesol, len rybám som vôbec nedôveroval. Dali nám z nich tri alebo štyri kusy, nie hrubšie ako prst, podozrivo páchli a chutili príšerne. Všetci naokolo ich vyslovene žrali a sám sa čudujem, ako som sa dokázal tej davovej psychóze vzoprieť. Potom, ako som tú prvú ochutnal, som z nich viac do úst nezobral a každú porciu som radšej zašantročil alebo keď sa na mňa dívali spoluväzni, tak som im jednoducho dal. Aj to, že som ryby nechcel, vyvolávalo úškľabok o mojej fajnovosti a veru aj pohoršenie. Že som konal dobre, sa ukázalo asi tak za dva-tri mesiace, keď všetkým požieračom tejto ‚dobrôtky' v sibírskych lágroch začali krvácať ďasná, vypadávať zuby a mnohí z nich sa po strašných bolestiach rozlúčili s našou dolinou utrpenia. Ja som na šproty nebol pažravý a veru neviem, či aj tomu neďakujem, že som stále pri živote.

Aj v inom ohľade som sa líšil od spolutrpiacich. Nahnali nás do bane. V strašnom horku a prachu sme lopotili, keď sme nesplnili normu, museli sme zostať o hodinu-dve dlhšie a pritom strava bola vyrátaná tak, aby na nej človek vydržal iba tú riadnu dĺžku pracovnej doby. Všetko naviac, čo sme museli zo seba vydať, vyvolalo energetický deficit, ktorý sa už mnohým nepodarilo nikdy dohnať. Tí potom tam zostali navždy kdesi zahrabaní padajúcou hlinou pod úšustom.

Vzduch v bani bol presýtený prachom a ten naším zmoreným pľúcam a vyslabnutému telu vôbec nerobil dobre. I ja som sa prachu nalogal, ale iba zozačiatku. Potom som si na rozdiel od ostatných začal klásť pred ústa šatku. Bol to mizerný filter, zadúšal ešte viac, než prach, ale život mi tuším zachránil. Aspoň dovtedy, kým som sa nedostal von z baní, aby moje vzdelanie využili pre účtovnícke práce v kancelárii na povrchu. Tí, ktorí takýmto filtrom pohrdli, nakoniec poväčšine scípli. Dávno predtým, ako som sa z bane dostal von ja.

Po návrate z Ruska som sa bol pozrieť na nemecké lágre. To ti boli rekreačné dače v porovnaní s podmienkami mnohých z nás. Tieto nemecké baraky boli na zemi a na slnku, zatiaľ čo mnohí z nás zostali v baniach, desať-dvanásť poschodí pod zemou a roky sa nedostali na denné svetlo, nieže slnko. Neviem, či sa patrí robiť také porovnania. Mňa gniavia moje spomienky!

A s tými, čo navždy odišli, zmordovaní, ubolení, zhovadení, apatickí, sa nerobili žiadne okolky. Dostali sa pod úšust, kde si na nich pochutnávali aj vojenské, aj táborové, či túlavé psy, kým sa na rozkladajúce telá nezosunula zem. Len pravá ruka sa nebožtíkom pred takýmto pohrebom uťala, stále pravá, ako dôkaz o skutočnom nešvindlovanom počte mŕtvych, a náčelník tábora ju vyhodil na strechu štábnej budovy, kde zostala cez celú zimu pre prípad, že by prišla z Moskvy kontrola. Bol to dôkaz, odtlačky prstov, že dotyčný skutočne zahynul, že neušiel, že sa teda nepotuluje po Sibíri a neohrozuje sovietske zriadenie.

A veru raz tá kontrola aj prišla. My sme si mysleli, že za také nedbalé pochovávanie a hrozný archív sa veliteľovi tábora ujde guľka. Boli sme vrcholne naivní. Nie guľka, ale pochvala sa mu dostala. ‚Vot kakoj maladec,' aký chlapík, pochválil veliteľa tábora náčelník inšpekčnej komisie z Moskvy.

Lepšie sa vodilo tým, čo zostali na povrchovej bani. Mali aspoň pomerne čistý vzduch, ale zato v zime mrazilo na nevydržanie. Ak v zime niekto vydýchol, zostala para okolo jeho hlavy voľne sa vznášať a pokiaľ do nej nik nefúkol, sa takmer ani nehla, až sa pozvoľne rozplynula. Naša zimná záchrana spočívala v tom absolútnom bezvetrí, keď z našich mizerných hábov nemalo čo vyfúkať teplý vzduch, ktorý sme si vlastným telom zohriali.

V tých povrchových baniach sa vyťažená ruda preosievala a premývala na viacerých plošinách postavených nad sebou do svahu. Na tej spodnej už zostávala kvalitná ruda. O údržbu sa tu starala jedna mladá inžinierka, dobrovoľne sem prišla, neviem z akého popudu, ale pochybujem, že sa jej jednalo o trochu viac peňazí, ktoré tu zarobila. Azda v povojnovom vlasteneckom zanietení podľahla dobovej propagande a prišla sem budovať socialistickú vlasť na najťažšom z mierových frontov, ba možno bola trochu romantická duša, ktorá si sem prišla užiť trochu dobrodružstva. A toho sa jej aj ušlo. Dvadsaťpäť chlapov ju raz zvalcovalo. Pribehla za mnou v zakrvavenom kabáte, ja som vtedy už pracoval na strážnici a mal som pre seba malú kobku, odkiaľ som sledoval chod strojov a zaznamenával výkony. Bolesť a poníženie, ktoré jej chlapi spôsobili, ju trápilo menej než to, že sa nechtiac dostala do styku s politickými väzňami. Keby jej to zistili, šla

by aj ona na desať rokov nútených prác. V tom zmysle musela podpísať prehlásenie predtým, ako ju sem vôbec vyslali. Dal som jej svoj suchý, pomerne čistý kabát, aby mohla prejsť cez bránu radom strážcov so samopalmi, sliediacimi tupými očami za každou podozrivou okolnosťou. Ja som medzičasom v snehu zmyl z krvi jej kabát, usušil ho na piecke a keď som prechádzal strážnikmi, už som vyvolával zdanie, že je všetko v poriadku.

Viacej som ju v lágri ani nevidel. Iba keď som po prepustení prišiel do Moskvy, v škaredej uniforme, bez výložiek, som sa vmotal do hotela Moskva, kde som mal pred odchodom domov nocovať. Bola tam, aj sme sa na seba rozpamätali. Videl som to na nej, hoci sme sa do reči nedali. Taká už bola doba. Takéto známosti sa radšej utajovali.

Vyrastal som na Podkarpatskej Rusi. Môj otec bol riaditeľom Gymnázia v Užhorode, najväčšieho gymnázia v predvojnovom Československu. A na Užhorod ma viaže veľa spomienok. Vo voľnom čase sme veľa chodili po horách. Tie sú tam čarokrásne. Aj na pohraničný hrebeň sme si vyšli. Tam sa za prvej svetovej vojny tuho bojovalo. Bola to taká prirodzená hranica Maďarov proti Rusku. Aj si tam na tých svahoch vybudovali zákopy. A keď som sa ja, ako mládenec, šiel ta spolu s otcom pozrieť, tie zákopy sme tam ešte videli. Mnoho rokov po vojne. Dokonca aj pušky tam ešte stáli. Opreté o seba, s bajonetmi vztýčenými k oblohe, ako ich vojaci pozanechávali. Len do tých zákopov sme nešli. Báli sme sa, že tam nájdeme ešte ľudské ostatky...

Zato nábojníc a všetkého možného sme si so sebou zobrali. Dokonca aj jeden delostrelecký náboj sme dokotúľali domov. Otec ho postavil za dvere do kúta. Dlho tam stál, až raz nás navštívili četníci, len tak, susedsky, na kus reči, a keď ho videli, celí vyplašení nám ho zobrali. Náboj bol totiž ešte stále živý. A keď ho zneškodnili, nábojnicu nám vrátili. Možno ešte tu kdesi v mojom brlohu je. Sám sa v svojich haraburdách nevyznám.

Odtiaľ som odišiel na štúdiá práva na Karlovej univerzite v Prahe. ‚Vy tady můžete zůstat,' povedal mi profesor po promócii, len ja som nemal záujem o univerzitnú kariéru. Pobral som sa domov, ktorý práve zabrali Maďari. Bolo to tesne pred vypuknutím druhej svetovej vojny, a moji rodičia z Užhorodu museli odísť.

Tak sme skončili v Košiciach. Ja som si ešte stihol nostrifikovať pražské štúdiá v Budapešti, aby som mohol pôsobiť aj za nových podmienok.

Len potom sa život so mnou zahral. Ani sám nechápem, ako sa to stalo, lebo v tom čase, ako vlastne aj dnes, ľudia skôr utekali na Západ, zatiaľ čo mňa osud nasmeroval na Východ, do Ruska, kde som skončil vo formujúcej sa Československej armáde Ludvíka Svobodu. Postavou som malý, ani povahou som nemal predpoklady, aby sa zo mňa stal

udatný vojak, ale právnika potrebovali aj tam a tak som postupoval s armádou, bez toho, aby som sa dostal priamo do bojov. Aj Chruščova som osobne poznal, toho, čo sa neskôr stal šéfom sovietskych komunistov, zhodil Stalina z piedestálov po celej Východnej Európe a rozbehol proces rušenia GULAG-u.

To už sa blížil front k nám. Vracal som sa s Československou armádou cez Ukrajinu. Vtedy si ma pribral k sebe Chruščov. On bol vtedy armádny generál, ja podplukovník a ako právnika sa rozhodol ma využiť za osobného … nie tajomníka, čosi viac, akéhosi pobočníka.

A keď sme sa blížili k Užhorodu, bolo to na Veľký Piatok požiadal ma, aby som mu vybavil vstup do kláštora. Slávny kláštor, stojí tam už možno aj tisíc rokov. Sám som mu o ňom rozprával a na môj nechcený popud si zrazu zmyslel, že tam pôjde. Ja som ho ale snažil odhovoriť.

„Nemôžeš ísť. Je Veľký Piatok, koná sa tam pobožnosť, bude tam spústa ľudí, iba ich budeš svojou prítomnosťou rušiť," vravím mu.

‚Hlavne keď sa nebudeš vedieť chovať ako sa v takomto prostredí patrí, ty komunista a ateista jeden.' Ale to som už nahlas nevyriekol, iba som si pomyslenú námietku nechal vo vlastnej hlave.

Nebral však ohľad na moje otáľanie. Len aby som mu šiel vybaviť vstup, trval na svojom, a ja som nakoniec šiel. Opát ma prijal a keď som vysvetlil situáciu, prijal Chruščova a dokonca ho zaviedol aj na pobožnosť. Neviem, o čom to všetko bolo, lebo ja sa v tých ich obradoch nevyznám. A predstav si, že sa nielenže bezchybne správal, ale aj začal s ľuďmi spievať a modliť sa. On, veľký komunista a ateista, si kľakal, prežehnával sa a spieval všetky náboženské pesničky spolu s ostatnými veriacimi. A od neho som sa dozvedel, že za mladi bol kantorom. Ostatne nebol jediný príslušník boľševickej verchušky, čo mal náboženskú výchovu. Dokonca aj sám veľký generalissimus Stalin mal ísť za kňaza. Veru radšej keby sa mu to bolo podarilo.

Vtedy z Ukrajiny som bol odvolaný do Moskvy. Sám veľký Stalin ma prijal. To bol šok! V tom čase už jeho povesť prevýšila všetko ľudské, hlavne doma už stál na prevysokom piedestáli, a keď som sa k nemu dostavil a videl ho s rukou zastrčenou do kabáta uniformy, tou rukou ktorú si ešte za mladých čias zlomil a nikdy nedostal do úplného poriadku, som si uvedomil, aký je to malý človek. Ja sám som maličkatý a on bol ešte menší. Ledva som sa zabránil smiechu, keď som ho videl takého mrňavého. Ale nakoniec som sa ovládal, aby som nenarušil dôstojnosť chvíle.

„Továrišč B., tepjer dva fronta, vnutrjennyj i vnejšnij," povedal mi, teda že máme dva fronty, vnútorný a vonkajší, a ponúkol mi, aby som zostal na ukrajinskom Ministerstve spravodlivosti pomáhať pri budovaní povojnového ukrajinského súdnictva.

Neviem, kto prišiel s takou myšlienkou, že ja, príslušník Československej armády, by som mal zostať na Ukrajine pomáhať budovať povojnovú spravodlivosť. Možno sa o mne dozvedel prostredníctvom Chruščova, možno ma považovali za svojho, keď som vyrastal na Podkarpatskej Rusi, o ktorej sa azda už vtedy sovietska verchuška rozhodla, že ju utrhne Československu a pripojí k mogúčemu Savjétskomu Sojúzu. Ja som sa tešil, že prídem skoro domov, do oslobodeného Československa, ale aj ponuku zostať na Ukrajine som bral ako výzvu. Chvíľu tu vydržím, hovoril som si. Okrem toho Stalinovi sa neodvrávalo. Keď som nechcel vyjsť dverami, za ktorými stál Berija, jeho hlavný katan, musel som povedať rázne a neochvejné áno. Vtedy sme už kde-tu čosi počuli o hrozných zločinoch, ktoré mnohými obdivovaný baťko Stalin napáchal na vlastných ľuďoch v predvojnovom Sovietskom Zväze, aj keď sme tomu ešte nechceli, či nedokázali uveriť.

A tak som zostal na Ukrajine. Dva roky som to tam vydržal. Beneš mi za zásluhy daroval veľkostatok s ohromnou vilou po akomsi kolaborantovi. Tá tam možno stojí dodnes. V strede mnohých hektárov viníc, ktoré patrili zrazu mne. Presne tam, kde teraz leží hranica s Ukrajinou. Napoly mi celý pozemok prerezala. To Stalin tak rozhodol, aby časť môjho pozemku spolu s Podkarpatskou Rusou šla jemu. Potreboval sa dostať za Karpatský oblúk, aby si zabezpečil bezproblémový vstup do Strednej Európy. Teraz už Karpaty pre vojakov azda ani nehrajú žiadnu rolu, ale vtedy to bola výrazná prírodná prekážka. Beneš mu k tomuto územiu azda aj pomohol. Vedel, že bude ho problematické udržať. Tak ho dal radšej Rusom. Len aby nezostal Maďarom potom, ako si ho po Viedenskej arbitráži privlastnili!

Mali sme vincúra a s tým nešťastníkom sa viaže aj jeden proces, čo som viedol. Predstav si, dal sa dohromady s akousi tlupou, ktorá pašovala cez hranice ľudí do Československa. To bolo hneď po prechode frontu. Alebo keď sa hranica tam kdesi ustálila. Môj darovaný dom zostal na sovietskej strane a ten nešťastný vincúr ho využíval ako útulok pre utečencov. Asi osemnástich ich tam našli. V pivnici môjho domu. Všetci zabití a samozrejme ozbíjaní. Už sa rozkladali.

Dostal som za úlohu ho súdiť. Zdalo sa mi, že ani poriadne nevedel, o čo tu išlo, veď bol iba nastrčeným pajácom. Ale odsúdený bol, aj deportovaný. Nechcel som byť na neho prísny, ale v tých krutých dobách povojnových to ani ináč nešlo.

A tých jeho kumpánov? Tých som ani nevidel. Boli to vojaci a patrili armáde. Mne dokonca zakázali sa na nich počas procesu pýtať. Tí ako keby neexistovali. Tiež boli odsúdení, ako som sa úchytkom dozvedel. Podaktorí popravení, iní odlifrovaní na Sibír. Ako ten nešťastný vincúr. Viacej som o nich nepočul.

Bol som účastníkom nezmyslených súdnych procesov, z ktorých sa hlava-nehlava posielalo pred popravčiu čatu alebo na Sibír. Som právnikom, dovoľujem si o sebe tvrdiť, že zmysel pre spravodlivosť mám, nech mi Boh odpustí, ak si namýšľam, a celá tá vraždiaca mašinéria, ktorá sa po vojne znovu rozbehla, sa mi bridila. Dovolil som si tých úbožiakov obhajovať. ‚No môže takýto občan ohroziť Sovietsky Zväz? Ten Sovietsky Zväz, ktorý nedokázalo zničiť ani hitlerovské Nemecko?'

Ale nie to sa mi stalo osudné, že som obhajoval iných. Skôr to, že doba už bola taká, ohrozovala každého a rad prišiel aj na mňa.

A tak som na Sibíri skončil aj ja. Tam, kde sa ani Solženicin nedostal. O tých mojich lágroch GULAG-u nevedel a preto ich ani nespomínal. Chcem mu ja sám o nich napísať. Tí ľudia, čo tam boli vyslaní zahynúť v baniach, si zmienku v dejinách zaslúžia. To nebolo na Ďalekom Východe, tam bolo ešte ako-tak, lebo to sa počíta za južnú oblasť, kdesi pri Číne. Tam aj zimy boli menej kruté a zásobovanie trestaneckým žrádlom ani neviem odkiaľ, bolo tiež lepšie. Ja som bol na ďalekom Severe, pri Beringovej úžine, tam bolo najhoršie. Ja som tam vydržal v lágroch krutých desať rokov. A potom ešte ďalšie tri, lebo som si nevedel predstaviť, že by som sa mohol ešte niekedy vrátiť domov. Vtedy sa zo mňa, už ako ‚slobodného', rozhodli urobiť riaditeľa divadla v Magadane. Nevedel som nič o divadle, ale bol som právnik a lepšieho by tam sotva na toto miesto zohnali. A tak som prijal. Aspoň som si trochu prilepšil. Nie moc, ale predsa.

Vravia mi teraz, že som mal pri vypočúvaní aj pri naaranžovaných procesoch mlčať. Keby som s nimi nehral ich hru, jednoducho mlčal, síce by ma odsúdili, ale nie na doživotie a skoro by ma prepustili. Lenže v tom bol veľký háčik, ktorý môže pochopiť len ten, kto situáciu prežíval. Ja neviem mlčať. Všetci, čo ma poznáte viete, že som taký ukecaný človek až hrôza. To nie je u mňa iba starecká ukecanosť, lebo ja som bol taký aj za mlada. Ani pri výsluchoch som nevedel mlčať a musel som sa brániť. Vtedy som síce ešte trochu veril v spravodlivosť a ani ma nenapadlo pomyslieť, že nech poviem čokoľvek, bude to použité proti mne, ba že aj mlčanie zoberú moji trýznitelia ako znak viny, ale aj tak by som nedokázal len mlčať. Ja neviem mlčať, ani keď mi mlčanie môže byť skutočne len prospešné.

Nuž a vtedy bola vo mne všetka schopnosť odporovať podlomená a rozprávaním som sa akoby uvoľňoval. Vlastne akýkoľvek kúsok vlastnej vôle bol vo mne podlomený. Každému by sa to bolo stalo. Bol som zavretý dlhý čas sám, v kobke, bez akéhokoľvek prístupu denného svetla a kde v spánku mi neustále prekážalo rezavé svetlo elektrickej žiarovky, kŕmili ma nanajvýš pomyjami, u ktorých som nevedel, či mi majú uhasiť zžieravý hlad alebo priniesť smrť, ba hocikedy ma zavreli do malej skrinky so silnou žiarovkou tesne nad hlavou, rukami zviazanými okolo tela a hlavou neschopnou otočiť nahor, aby som na to horúce žiarivé mučidlo pľuvol a tak ho zničil. A keď som už-už cítil, že omdliem, ba možno aj zomriem, ma pustili von, vlastne ani nepustili, len otvorili dvierka, cez ktoré som sa vyšmykol, podlomil v kolenách a padol, zaliali studenou, až ľadovou vodou, a keď som sa dostatočne prebral, aby som opäť mohol vnímať, ma tam znovu vtesnali.

Mali aj svojich lekárov, podobne ako nacisti v koncentrákoch. Ich úlohou bolo sledovať, aby obeť dostala maximálnu dávku utrpenia, ktorú ešte bola schopná prežiť a tí mali ľudskú výdrž presne zistenú. U mňa sa tiež nepomýlili a boli nemilosrdne dôslední. Nedožičili mi úľavu tým, že by nechali mojich trýzniteľov prekročiť moju hranicu a nechať ma zomrieť, čo som si tak často prial. Ba nenechali im ani poľaviť v mojom trýznení, aby som azda neodišiel s menšou dávkou utrpenia, než určovali hranice mojej výdrže. Oni sami, tí doktori i tí katovi holomci, by sa dostali na moje miesto, keby trochu vo svojom úsilí poľavili, keby ukázali čo i len kvapku milosrdenstva, či nepozornosti. Boli to doby, keď platilo heslo ‚radšej nechať zgegnúť tisícom nevinných, akoby mal jeden nepriateľ uniknúť.' A tí, čo prežili, sa vlastne všetci stávali nepriatelia.

Že vtedy sa nepriateľom mohol stať hocikto, som sa tiež mal možnosť presvedčiť veľmi skoro. Jedného dňa sa na výsluch dostavil nový vyšetrovateľ. ‚A čo je s generálom tým a tým', pýtam sa, lebo s ním som spísal za predchádzajúcich šesť mesiacov výsluchov stohy a stohy papierov zápisníc. ‚Včera bol ako zradca vlasti zastrelený,' znela lakonická odpoveď a ešte aj teraz vidím pred sebou to teliatko božie, čo mi to povedalo bez záchvevu v hlase, plný sebaistoty. Viac som sa s ním k tejto téme nevracal, len som si pomyslel, že jeho predchodca, ktorý skončil pred popravčou čatou, nebol o nič menej spravodlivý. Len taký lós padol na neho, práve tak ako môj lós sa nevyhol mne a keď príde vhodný moment, dostaví sa aj k môjmu novému vyšetrovateľovi.

Celých desať rokov, čo som potom strávil na Sibíri, som na túto príhodu myslel. A keď som prišiel do Moskvy pred návratom domov, som si prehľadal noviny z tých osudných dní a skutočne som našiel poznámku o tom, že môj vyšetrovateľ, generál ten a ten, sa

tiež dopustil vlastizrady a jeho rozvratnú činnosť socialistická vlasť spravodlivo, rázne a nezvratne prekazila.

Tak som teda strávil desať rokov v lágroch. Bolo to menej než doživotie, ktoré by som tam strávil nebyť amnestie. Ba vlastne som tam na Ďalekom Východe chcel zostať aj potom, ako ma prepustili. Nemal som ani šajnu o tom, ako sa veci majú doma a už sa mi tam ani veľmi nechcelo. Zobral som teda miesto riaditeľa divadla v Magadane, aj som si vyhliadol záliv na pobreží, kde som si zamýšľal postaviť daču a zostať tam do konca svojich dní. Nakoniec som sa vrátil. Takto žijem pekne staromládenecky už vyše tridsať rokov a spomínam. A som rád, že mám na čo. Dakedy si myslím, že by som mal dostať odškodné, ani nie, že by som ho potreboval, ale ako satisfakciu za tie vydreté roky. Odrobil som veľa a strovil pramizerne málo. Len nemal by mi ho kto dať. Doma mi vraveli, nech si uplatňujem odškodné u Rusov, oni ma držali a zdierali, zatiaľ čo Rusi ma zas poslali domov. Nech som rád, že vôbec žijem. Spory som nechal tak. Chcem kľudný život. Nič viac, nič menej.

Práca podnikového právnika po návrate ma neuspokojovala ani nenapĺňala. Čomu som sa venoval plnou vervou, a nech sa mi ani nik nečuduje, boli kone. Tie mi dodávali najviac síl. Mám ich v byte všade okolo seba, v soškách i obrazoch. Koňov som mal odjakživa rád. Dokonca aj postavou som dorástol tak akurát na džokeja. Kone mi po návrate z lágrov pomáhali zahnať myšlienky na útrapy, ktoré som prežíval. Aj v jazdeckom klube som sa angažoval. Pre niektorých to bol šport, pre mňa liek. Hovorí sa tomu hipoterapia. Fakt má to niečo do seba. Teraz som už na jazdu starý a tak som sa dal na turistiku. Hory sa stávajú pre mňa to, čo kone boli kedysi. Aj sprievodcu pre cestovnú kanceláriu robím. Tiež to vypĺňa život a zaháňa trudné myšlienky. Sprievodcov berú iba do veku 65 rokov, starších už nechcú. Ako som sa blížil ku kritickému veku, som si vo všetkých žiadostiach a dotazníkoch začal uvádzať o desať rokov menej. Nič si nevšimli, asi vyzerám dobre. Nechávajú ma sprievodcovať i naďalej. Síce iba po Československu a v ostatných štátoch sovietskeho impéria, ale i to obohacuje.

Veru aj keď som sa už vrátil akože domov, stále som všetky tie hrôzy prežíval a trpel som v predstavách práve tak kruto, ako keď sa na mňa skutočne aj navršovali. Hocikedy som cítil, ako mi zrazu opadli sily, kolená sa podlomili a ja som padol na zem. Nemal som žiadnu telesnú chorobu, bol som po telesnej stránke zdravý ako buk, len duch ma občas opúšťal a to sa mi stáva hocikedy aj teraz, keď som doma sám.

Pred nedávnom som šiel do reštaurácie, neviem si variť a ani sa mi nechce, keď ma ktosi spoznal a zavolal do separé. Sedela tam hŕba darebákov z rezortu Ministerstva vnútra,

eštebákov. Viem, že už nie sú takí nebezpeční ako ich predchodcovia, aj keď sa na ich odkaz ešte stále odvolávajú, ale i tak sa mi z nich urobilo špatne. Zjedol som, čo mi ponúkli, lebo zamietnuť som nemal síl, len horko-ťažko som sa potom dotackal domov, aby som si ľahol. Nuž veru som presvedčený, alebo si to iba nahováram, že tie dni sú už definitívne za nami. Ale strach z nich vo mne zostal a ten ma už asi nikdy neopustí.

V rádiu, nie v našom, ale v tom, čo k nám preniká spoza ostnatých drôtov na československých hraniciach hovorili o tom, že dali Václava Havla do väzenia. Sedí v pražskom Pankráci a vraj mu jedlo nosia z reštaurácie od naproti. Som zvedavý, či sa bude sťažovať. On tam má rekreáciu!"

Toto je dokončenie zápiskov z rozprávania nášho občana, ktorý strávil desať rokov v stalinských lágroch GULAG-u. Rozhovory prebiehali v niekoľkých pokračovaniach pred revolúciou a potom chvíľu po nej v jeho knihami, obrazmi a starožitnosťami zapratanom byte starého meštiackeho domu na Hlavnej, vtedy ešte Leninovej ulici v Košiciach. Znejú až solženicinovsky neuveriteľne, miestami ľutujem, že som sa rozprávača nepýtal podrobnejšie, lebo teraz sa už nemám koho pýtať. V sovietskych a možno aj československých archívoch by sa hádam našli doplňujúce informácie, ale až tak ďaleko si ísť netrúfam. Osud muža, o ktorom píšem, prežilo milióny ľudí v krajine Sovietov a je o nich dosť informácií v teraz už bežne dostupných zdrojoch. On bol jedným z nich.

Tieto spomienky zverejňujem ako vyjadrenie úcty k mužovi, ktorý mi ich vyrozprával a zároveň ako poďakovanie za to, že mi prejavil toľko dôvery, keď sa bol ochotný so svojimi zážitkami podeliť. Veľa ľudí, ktorí jeho sibírsky osud zdieľali, radšej mlčali a svoje spomienky ako nočné mory potláčali v sebe. Hádam sa im ani niet čo diviť.

Ešte krátka osobná poznámka. V rokoch 1982-1983 som bol poldruha roka nezamestnaný. Od januára 1984 som nastúpil do zamestnania v košickom podniku. V dochovanej časti môjho spisu vedeného Štátnou bezpečnosťou som našiel nasledovný PRÍSNE TAJNÝ záznam z rozhovoru pracovníka ŠtB s agentom-prameňom:

„Prameň zistil, že VRÁTNY pracuje v KZ Košice vo funkcii referenta odbytu od 1.1.1984 so zameraním na odbyt perlitu. Jeho príchod do KZ Košice bol organizovaný od augusta 1983 prostredníctvom riaditeľa podniku L na doporučenie JUDr. B, osobného priateľa riaditeľa L. B a VRÁTNY sú kolegami v turistickom oddiele..."

KZ znamená Keramické závody a ten doktor práv je muž, ktorého desať rokov na Sibíri som opísal. Viac som o ňom v mojom spise nenašiel. Nie je vedený ani v registračných

protokoloch agentúrnych a operatívnych zväzkoch Štátnej bezpečnosti zverejnených na internete Ústavom pamäti národa.

Rozprával som sa s ním o mojej nezamestnanosti a ako právnik telom i dušou sa veci, v rámci svojich i mojich možností, ujal.

„Ty by si si mal podať žiadosť o emigráciu. Priamo na prezidentskú kanceláriu. Nie u tých holofojtošov z tunajšej bezpečnosti. Tí sú z teba určite pokakaní. U nich nič nevybavíš. Píš rovno na prezidenta. V tom duchu, že síce prezidentská milosť za ilegálny pobyt v zahraničí ťa ochránila pred basou, ale nepomohla k plnohodnotnému uplatneniu. Že nevidíš zmysel v zotrvávaní v socialistickej vlasti. Slohovať vieš, niečo napíš. Uvidíš, ako budú okolo teba skákať. Hneď budeš mať poriadnu robotu."

Premietol som si v mysli veľmi chorú matku, ktorej sviečočka už dohorievala.

„Ja si žiadosť o emigráciu nemôžem podať. Mne by s radosťou vyhoveli," odpovedal som

Zato koncept listu pre holofojtošov z husákovskej prezidentskej kancelárie so žiadosťou o emigráciu som v hlave nosil až do ukončenia epochy radostného budovania reálneho socializmu. Pre každý prípad.

Pracovná sila, ktorá sa vie orientovať v jazykoch, ekonomike, manažmente a ani právnych zákutí sa nestráni, nepozná nezamestnanosť v čo len trochu demokratických podmienkach. Dokonca aj v rámci Československej socialistickej republiky by sa našlo veľa podnikov ochotných ma prijať medzi svoje kádre. Lenže to sa bavíme o časoch, keď štátna bezpečnosť trvala na prednostnom práve rozhodovať o pracovnej spôsobilosti takejto pracovnej sily.

Teraz niekoľko slov o poznámke k jeho posedeniu v reštaurácii s eštebákmi. Príhodu spomenul medzi štyrmi očami ešte raz či dvakrát, a uprene sa pritom na mňa díval.

„Pýtali sa na mňa?" opýtal som sa ho potichu, lebo sme sedeli v jeho byte a predpokladám, že súčasťou zariadenia bola aj ploštica na odposluch toho, čo sa u starého pána dialo.

Neodpovedal. Nepochybujem, že v zmysle svojich praktík mu prísne zakázali, aby sa o rozhovore o mne pred niekým zmieňoval. Obzvlášť pred mnou. On to z časti rešpektoval, keď sa zmienil, že ho eštebáci stiahli na večeru v reštaurácii, ale o obsahu mlčal, v zmysle zákazu. Ústa sa mu viac na túto tému nerozširovali, zato jeho oči boli výrečné.

Vlastne ani nemal čo o mne povedať, čo by spadalo do štátnobezpečnostného záujmu. Žil som životom bežného občana socialistickej vlasti a k som mu aj niečo povedal, určite

to nemalo šance podryť podstatu nášho socialistického zriadenia, ktoré tak úporne eštebáci chránili. Vôbec ma neteší, že kvôli mne mu obnovovali stalinské traumy. Boli to hajzli a nemali v sebe ani kúsok kritickosti.

Keď idem na hrob rodičov a sestier v Košiciach, vždy zapálim kahanček aj jemu. Významne zasiahol do môjho života, keď prácu vo vzorovom socialistickom podniku, čo mi vybavil práve v čase, keď mi umierala mama, som sa rozhodol zobrať ako znak, že moje miesto je predsa len tu. Žiadosť o emigráciu holofojtošom v prezidentskej kancelárii som po pohrebe matky nenapísal.

34

Hájnikova dcéra – Niečo o mojej rodine predtým, ako som do nej pribudol ja, alebo keď kádrový profil a čistota rasy je vlastne jedno a to isté.

„Deň, kedy sme sa presťahovali do hájovne na samote, si pamätám veľmi presne. Teda jeho dátum, lebo sa zhoduje s mojimi druhými narodeninami, 18. decembra 1934. Samotné okolnosti, ktoré nás sprevádzali, mi už samozrejme unikli. Na to som bola príliš malá, aby som si všetko zapamätala."

Takto nejako začala svoje rozprávanie moja sestra o živote našej rodiny prv, než som sa do nej včlenil ja.

„Otec dostal prácu lesníka na majetkoch československého politika a neskôr aj ministra vlády Slovenského štátu. Najprv sme bývali v starej hájovni pri potoku, ktorú nám niekoľkokrát počas dažďov či za jarného topenia snehov zaplavilo a tak otec si začal hľadať prácu inde. Keď to pán zamestnávateľ počul, nechal si ho zavolať.

„Vás nedovolím len tak odísť. Vaše bývanie musíme riešiť," povedal mu.

Asi si otca ako hájnika vážil. Otec svojej práci rozumel a robil ju svedomite, dokonca aj známu lesnícku školu v Liptovskom Hrádku ukončil, a to bolo odporúčanie samo o sebe. A tak si otec mohol postaviť novú hájovňu, väčšiu, jednoposchodovú, na svahu nad starou hájovňou, kde jej zaplavovanie nehrozilo.

Na túto druhú hájovňu, som si už zachovala mnoho spomienok. Raz nás prišiel ktosi navštíviť. Alebo možno iba náhodou šiel okolo a zabúchal na dvere. Bola som vtedy doma sama, otec bol v práci, mama šla čosi vybavovať do dediny a mala som prísne zakázané otvárať komukoľvek.

„Kým sa nevrátim, nikoho nesmieš vpustiť, bez ohľadu na to, či by to bol princ alebo zbojník."

Tak mi to mama nakázala a podľa toho som jednala. Dnu som ho samozrejme nepustila, ale zvedavá som bola. Vybehla som na poschodie, aby som si prišelca mohla pozrieť z bezpečnej výšky. Princ to nebol, lebo toho som si v predstavách spájala s brokátovými šatami, a také návštevník nemal. Preto sa v mojich očiach stal tou druhou možnou alternatívou, ktorú mi mama pri varovaní uviedla – zbojník. O tom som síce tiež nemala predstavy, ako by mal vyzerať, práve tak, ako mi vtedy ešte nič nehovoril pojem ‚brokát,'

ale princ by mal bezpodmienečne byť čosi jagavé, ba až oslnivé a muž pod oknom sa ničím podobným nevyznačoval. A keď sa nedostal dnu, tak ma aspoň požiadal o vodu.

„A ty ma nepoznáš, Evička?" opýtal sa ma niekoľkokrát, ale ja som ho nepoznala. Zato vodu som mu podala. Vo vedierku, s ktorým som sa hrávala v piesku. To som pevne priviazala na dlhý motúz a spúšťala som mu naplnené vodou z okna na poschodí.

„Aspoň si mi vedierko umyla?" opýtal sa, a keď som mu prikývla, dychtivo sa napil. Aj koláč som mu zabalila do papiera a poslala dole vedrom potom, ako ma o to požiadal. Lebo veď u nás bolo stále čo jesť, to ľudia z dediny vedeli, a často sa pri nás zastavovali, ako že na kus reči, ale bez obeda nikdy neodišli. Hájnici, ako náš otec, neboli bohatí, ale ani nikdy nehladovali a to bola ešte aj v tých dobách veľká vec. Možno aj preto muž prišiel, dúfajúc že nájde doma mamu a dostane sa mu od nej poriadneho jedla.

Napríklad taký hájnik, Mikuš sa volal, bol slobodný, žil sám a nemal mu kto variť. Ten si začas navykol ku nám chodiť takmer každý deň okolo obeda a samozrejme sa mu obed aj ušiel. A potom stále pochvaľoval pani ‚jágerenku', teda mamu, aká to je dobrá kuchárka.

Toho ‚zbojníka', ktorý stál pod našim oknom a na ktorého som sa skúmavo dívala, som ale nepoznala. Ktohovie, či to nebola práve chuť na obed, ktorý ho k nám priviedol a neprítomnosť pani jágerenky ho zaskočila.

Ale aj nás ľudia hocikedy pozývali na obed, keď sme sa z horárne vybrali čosi vybavovať do dediny. To už bol vtedy taký zvyk. Raz sme sa pristavili u maminých známych, gazdiná práve miesila cesto, aj nám navrhla, aby sme sa chvíľu zdržali, kým nebudú usmažené prvé šišky. Veru by sme aj zostali. Mňa lákala vidina šišiek a mamu azda tiež, len nakoniec nás znechutili záľahy múch, ktoré si z ničoho nič posadali na kysnúce cesto. Maštale boli vtedy na každom dvore, i hnojovka, i močovka, a to bolo v lete tým najúžasnejším semeniskom pre mušiská. Mne sa cesto zakryté muchami nepozdávalo, som na také čosi citlivá, a mama veru tiež. Rýchlo vymyslela výhovorku.

„Musíme domov. Otec sa čoskoro vráti z práce. Treba pripraviť jesť," povedala a tak sme sa po chvíle otáľania od šišiek vzdialili. A mama sa mi páčila, ako sa vymotala z pozvania k obedu, ktorý by nám kvôli tým muchám určite nechutil.

Zato na mamine šišky rada spomínam. Mne sa veru nikdy také nevydaria. Ani tie dnešné. Azda mi chýba prax. Čo človek robí zriedka, to sa mu ťažko bude dariť.

Keď už sa bavíme o šiškách, ešte jeden príbeh. Raz za nami do hájovne prišla mamina známa, jednoduchá vidiecka ženička, posedela si na kus reči, mama práve smažila šišky a pred návštevníčku predložila celú misu dobrôt. Bez chvíle otáľania to samozrejme

nešlo, ba v tých dobách patrilo k dobrej výchove slovenského vidieka, odpovedať na niekoľkonásobné ponúkanie niekoľkonásobným nie, aby hosť nevyzeral ako nenásytník a pažravec, ale keď návštevníčka odchádzala, zrazu si zmyslela, že si veru dá povedať a to dôkladne. Chytila misu a celý jej obsah si vysypala do zdvihnutej zástery. Tak aj hneď odišla. Mama jej na to nič nepovedala. Vtedy bola chudoba a možno žena bežala so šiškami domov nakŕmiť deti.

Ešte jedna príhoda s mamou. To som sa dozvedela z rozprávania otca. Mama bola doma sama, ja som bola v škole, keď do hájovne došiel muž, nie veľmi dobrý človek to bol, a začal mamu naháňať. Veď čo už len môže taký neusporiadaný chlap len chcieť. Našťastie otec bol neďaleko a keď počul mamin krik, pribehol a muža poriadne zmlátil. Aj žandárom ho udal a bolo z toho vyšetrovanie. Muž odtajil, že v hájovni vôbec bol a tak ho otec pred žandármi vyzval, aby si vyzliekol košeľu. Červené pruhy na chrbte po otcovej bitke ho nakoniec usvedčili.

Vtedy boli ľudia priateľskejší a súdržnejší, než teraz. Televízory neboli a keď ľudia mali dlhú chvíľu, tak sa jednoducho navštevovali. A my, deti, sme po večeroch nacvičovali divadlo. To sme potom po okolitých dedinách hrávali. Mne sa zvyčajne ušla úloha nejakej školáčky, lebo na to som sa už vzhľadom na vek hodila najlepšie. Ale chcela som viac. Ako napríklad najkrajšie dievča školy, ktorá bola v najvyššom ročníku. Irena Lehocká sa

volala, tej sa vždy ušla úloha nejakej milenky. A závideli sme jej fešáka, ktorý sa jej v takýchto úlohách ušiel. On sa volal Minárik, tuším Jožo, ak sa dobre pamätám, tiež známy ako futbalista. Toho všetci prezývali ‚štramák' a asi mu také meno aj sedelo. No ale na milostnicu som ešte nedorástla. Také úlohy ma obchádzali.

Aj peniaze sme za svoje ochotnícke predstavenia zarobili. Tie sa vyberali ako vstupné, občas sa nám ušli aj darčeky ako maľované vajíčka, jabĺčka, ale peniaze nás potešili najviac. Aj keď sme ich potom my, herci, nikdy nevideli. Všetky išli na zakúpenie kulís a látok na kostýmy. Pre nás najdôležitejšie bolo, že sme mali úspech. Celá dedina sa na nás chodila dívať. A nám sa to samozrejme rátalo. To bolo na divadle najkrajšie.

Na Mikuláša v kaštieli vo vstupnej hale postavili stromček a všetky deti z dediny boli pozvané. Dostali samozrejme koláče, nuž a nakoniec veru aj rôzne darčeky, hlavne pletené rukavice, čiapky, šále, ktoré slúžky po večeroch počas celého roka plietli spolu s pani grófkou. Vtedy sme si to aj všetci vedeli oceniť. Neviem, či si dnešné deti vážia Vianoce, keď sú obdarúvané vlastne po celý rok a veru nie jednoduchými vecami, ako to bývalo zvykom kedysi. Nuž určite aj dnešné deti budú raz spomínať na svoju mladosť, aj Vianoce, ale kvôli čomusi inému než my.

Ešte ma napadlo, ako to bolo, keď sa narodilo v niektorej rodine dieťa. Celá dedina o tom ihneď vedela a chodila decko obdivovať. Ešte aj kravu mu na majeri načas vyčlenili. Tú najzdravšiu, s najlepším mliekom. A kým decko nepodrástlo, pilo mlieko len od tej kravy.

Len cez vojnu nás akosi romantika života v hájovni prešla. Chodievali k nám rôzni ľudia. Napríklad, jeden žandár, ktorý mal našu dedinu a okolie vo svojom okrsku, ten bol dobrý človek. Neskôr, keď sa im narodila dcéra, otec a mama sa stali jej krstnými rodičmi a potom, ako si sa nám narodil ty, si v tomto žandárovi a jeho manželke našiel svojich krstných rodičov.

Aj vojaci k nám chodili, slovenskí, dokonca i nemeckí, a mama ich všetkých ponúkala, lebo aj to patrilo k dobrým mravom hájničky. Všeličo sa o tých Nemcoch nahovorilo, ale tí dvaja, čo boli u nás, boli už starší chlapi a veru sa mi zdali byť dosť ustaraní. Ako keby boli najradšej doma pri svojich rodinách.

Ale na záver vojny, bola vtedy krutá zima, prišla k nám neskoro večer skupina mužov. Čo ti budem hovoriť, otca hneď nahnali do kúta, o hruď mu opreli samopal, na dlážku rozprestreli posteľné plachty a do nich začali sypať všetko šatstvo, čo sme mali po skriniach, ešte aj detské veci. Bolo to kruté. Ale zase až takí darebáci neboli, ako by sa v dobe vojny dalo očakávať, lebo naša mama chodila okolo nich, veľmi po nich kričala,

aj nadávala im, ale ju nechali na pokoji. Ani nás, detí, sa nedotkli a to sme už boli traja. A tak nám vyprázdnili všetky skrine, plné plachty naložili na plecia a zmizli v lese.

Mama po tejto udalosti trvala na tom, aby sme sa z hájovne presťahovali a odvtedy sme bývali vždy bližšie k ľuďom. Preto si sa ty už narodil v mestskej nemocnici. Otec s mamou sa ešte narodili doma, v dedinskej chalupe, aj ich prvé tri deti ešte v hájovni, len ty si už po tejto stránke pánske decko.

Otec trochu celej záležitosti s nočnou návštevou a vybielením nášho domu nedal pokoja, on už bol taká povaha, hoci mama ho varovala, aby to nechal tak, lebo ani po skončení vojny v takýchto veciach sa nebolo radno šprtať. Našli sa ‚dobroprajníci', čo na oplátku obvinili otca so spolupráce s Nemcami počas vojny, že vraj im pomáhal likvidovať partizánov, ale nič sa mu nedokázalo a tak ho nechali. Nastala doba, keď sa fabrikovali procesy ako na bežiacom páse a aj za menšie či dokonca vymyslené obvinenia sa šlo do uránových baní.

Zato mama si čosi predsa len vybavila. Raz, ako sa vracala z nákupov v meste, vtedy sa ta chodilo peši, áut a autobusov nebolo, v priekope pri ceste videla ležať muža. Bol očividne opitý a rukou si zakrýval tvár. A na zápästí mu mama zbadala hodinky, ktoré jej zobrali pri nočnej návšteve tí nezvaní ‚hostia'. Hneď zbuntošila žandárov, hodinky dostala späť, ale viac sa o vec nestarala. O chlapovi bolo známe, že funkcionárčil, hrdil sa so známosťami s kde-kým, vŕtať do neho v tých dobách nebolo radno, ani by to k ničomu neviedlo a mali sme dosť iných starostí.

Trpká príchuť v ovzduší zostala a skoro sa naša rodina, to už s tebou, čerstvo narodeným decom, presťahovala na druhý koniec republiky. Tam otec dostal miesto inštruktora na praktických cvičeniach v novootváranej lesníckej škole."

Toľko zo spomienok mojej sestry. Neviem, čo z toho súdruhovia od bezpečnosti vedeli, ale otcovi svoju pozornosť nemohli nevenovať, keď už som ho mal v rodine. A tak sa v spise vedenom komunistickou štátnou bezpečnosťou objavil rozsiahly niekoľko stránkový *PLÁN previerky činnosti a stykov „navrátilca" VRÁTNEHO Štefana zo dňa 2. novembra 1976*, teda z obdobia krátko po mojom návrate z nepovoleného vyše osemročného pobytu v zahraničí. Z plánu kúsok pre pobavenie citujem:

... Poznatky, ktoré budú počas preverovania získané, sa budú operatívne analyzovať a vyhodnocovať s tým, že sa včas budú robiť patričné závery, aby prípad bol uzavretý a aby sa dalo konštatovať, či sa prikročí k realizácii, profilaktike alebo sa prípad založí do archívu.

Tento bod je pojímaný do plánu z toho dôvodu, je tu predpoklad a možnosť zanášania buržoáznej súčasnej ideológie medzi osobami, kde sa bude objekt VRÁTNY pohybovať vzhľadom na to, že tento študoval v USA také vedné predmety, ktoré sú v rozpore s naším Marxisticko-Leninským učením.

Na záver plánu sa vyskytla ešte rukou vpísaná poznámka:

Previesť predbežnú previerku jeho otca ako dozorcu parkoviska hotela „Slovan".

Ešte jeden záznam z môjho spisu si všíma môjho otca a týka sa obdobia, o ktorom sa v rozprávaní zmieňuje sestra. Záznam je zo dňa 7. decembra 1977.

Dňa 29.11.1971 šetrením na O-ŠtB v Poprade bolo zistené, že JUDr. S Juraj, nar. (18.8.1911), dôchodca, bytom ...

Štúdiom jeho archívnych materiálov bolo zistené, že JUDr. S Juraj má brata Zoltána,...

Mimo iného bolo študovaním uvádzaných archívnych materiálov zistené, že otec objekta v akcii „FILOZÓF" VRÁTNY v minulosti bol zamestnaný u veľkostatkára Dr. PŠ ... ako horár /hájnik/ a často prichádzal do styku s JUDr. S, ktorý bol švagrom P. Jednalo sa o styky z titulu povolania VRÁTNEHO, ktorý sprevádzal statkárov na poľovačkách. Iné konkrétne poznatky z archívnych materiálov získané neboli.

Juraj a Zoltán S majú v USA sestru Helenu ... rod. S, nar..., ktorá sa vysťahovala z ČSR v r. 1936. V roku 1967 vycestovala k nej na návštevu dcéra Zoltána Monika, nar... s dobou pobytu na 365 dní. V stanovenej dobe sa do ČSSR nevrátila a v USA emigrovala. V roku 1968 vycestoval do USA i syn Zoltána Juraj, nar... ktorý taktiež v USA emigroval. V USA sa zdržiavali u tety Heleny.

Či navrátilec VRÁTNY Štefan preverovaná v SZ „FILOZÓF" bol s emigrovanými Monikou a Jurajom počas pobytu v USA v styku nie je preverené. Pri spravodajskom vyťažení po návrate tieto okolnosti neuvádzal. Taktiež nie je známe, či v súčasnej dobe udržujú vzájomné styky.

Poznačil: ppor. K

Monika a Juraj mali byť deťmi spomínaného švagra veľkostatkára, zamestnávateľa môjho otca. O nich som sa dozvedel až z tohto záznamu. V čase, keď záznam vznikal, bol už otec mŕtvy a žiadne ďalšie zmienky o ňom sa v mojom spise viac nevyskytujú. Súdruhovia kontrarozviedčíci si uvedomili, že jeho, ani mňa cez neho, už nemajú šance buzerovať. Účastníci uvedených udalostí z čias druhej svetovej vojny a z obdobia pred ňou mi

už nič povedať nemôžu. Hľadať niečo v archívoch, keď dokonca eštebáci pred tridsiatimi piatimi rokmi našli tak málo, je tuším zbytočné.

Len ma mrzí, že Ústav pamäti národa, prv než mi odovzdal kópiu môjho spisu, vybodkované časti vyššie uvedeného záznamu vybielil. Možno by som sa dozvedel viac o otcovi.

35

Niečo o strýcovi – Ani starý dôchodca v zabudnutom kúte socialistickej vlasti nezostal nepovšimnutý.

Mal som strýca. Teda ani neviem, či mi bol strýc, len tak som ho oslovoval, lebo jeho manželka sa síce za slobodna hlásila k rovnakému priezvisku ako ja, ale bola nám veľmi vzdialená príbuzná, a čo naše rodiny zblížilo bolo skôr lesnícke povolanie otca a strýca a potom ešte to, že sme sa, obidve rodiny, ocitli na Gemeri, ďaleko od miesta pôvodu. Osudom lesníckych rodín bolo, že sa nimi kedysi šibovalo ako s armádou.

Bol veľký rozprávač a ja, ako dvanásť-trinásť ročný fagan, som ho pri vzájomných rodinných návštevách vedel počúvať otvorenými ústami.

„Moji rodičia i prarodičia a možno aj naši predkovia pred nimi boli hájnikmi v lesoch Pálffyovcov. Na Západnom Slovensku v Malých Karpatoch, okolo Smoleníc. Od mala som behal po lesoch a už celkom mladý som dostal flintu. Raz nám zo susedného revíru prebehol jeleň. Neodolal som, zdvihol som guľovnicu, zamieril a zastrelil som ho. Radosť z úspešnej poľovačky vystriedali obavy a ja som si potreboval upokojiť svedomie. Tak som polovicu jeleňa zaniesol susedovi so slovami – ‚Zasiela vám otec,' a tú druhú polovicu otcovi s tým, že je od suseda. Občas si to robievali, na tom by nebolo nič zvláštne, len potom, keď sa stretli a začali si vzájomne ďakovať, ja som už stál vo dverách pripravený zutekať. Čo keby prišli na môj prehrešok. Našťastie sa nakoniec navzájom presvedčili, že ich vďaka je odôvodnená a mne sa ušiel v ten deň pokoj."

Svoje historky už, nepochybujem, zopakoval mnohokrát, možno ich aj obmieňal a obohacoval, preberal od druhých a kto vie, či aj nevymýšľal, ako si to situácia vyžadovala, lebo bavíme sa o časoch, keď rádio a televízia nám nerobili spoločnosť, ľudia sa viac stretávali a rozprávaním si vypĺňali voľné chvíle. A ľudia, ako strýc, boli vítanými členmi na akýchkoľvek posedeniach.

„Napríklad chodieval k nám jeden chlap, mohutný, tlstý, silný, že býka by zvalil. Len hodne nemotorný. Jemu sme nemohli ponúknuť víno v pohári so stopkou, lebo by ju zlomil v tých svojich mohutných, nemogavých prstoch. Ak pil víno, tak z plechovej šálky. Tá bola ako-tak istá v jeho prackách... Potom sa čosi s ním stalo a schudol, ale tak náhle, že sa z neho stala len kosť a koža, ktorá na ňom len tak visela. V pojašenosti mu raz čosi trklo v tej jeho tekvici, zobral revolver, že on veru spácha samovraždu, taký nešťastný sa cítil. Stále si predstavoval, že zomrie s veľkými bolesťami a tomu chcel predísť. A veru si

aj strelil guľku kdesi na mieste hrude. Ale tak, že si natiahol kožu na prsiach a strelil cez ňu. Guľka preletela kožou, nechala dve dierky, ale rebier sa nedotkla."

Strýko bol zo svojho rozprávania celý rozrušený, chmatol si ľavou rukou jágerské sako a košeľu na hrudi, natiahol od tela, aby názorne predviedol svoj príbeh, pravým prstom si na akože kožu vychudnutého známeho ťukol a slová zdôraznil silným ‚bác', čo mal zase byť akože výstrel z pištole. A my, čo sme ho so zatajeným dychom počúvali, sme spolu s ním prežívali jeho rozprávanie obohatené výraznou gestikuláciou.

"A tak moji rodičia rýchlo zavolali lekára, aby skontroloval pacienta. Ten zobral takú oceľovú ohybnú tyčku s guľkou na konci a začal pchať do rany, aby zistil, do akej hĺbky sa guľka dostala. Teraz by to robili asi röntgenom, ale vtedy sa používala takáto metóda. A tak doktor tlačil ten drôt s guličkou na konci, raz do jednej diery, potom do druhej, len sa nijako nevedel dostať za rebrá. Nakoniec sa guľka našla, ale v múre, kde si vyhlodala dieru. A tak mu lekár vydezinfikoval obe rany, obviazal ich, a nechal tak. Samozrejme, že to prežil, ale k rozumu neprišiel. Do smrti zostal taký pojašený. Aj skoro sme ho pochovali. Už ani neviem načo odišiel. Vtedy sa na smrti veľmi nebazírovalo. Pán Boh dal, pán Boh vzal, a hotovo. Kto by sa s tým dopodrobna zaoberal, ako to robia teraz."

Keď už spomínam tú príhodu, ako nám ju podal strýc, nedá mi aby som ju nespomenul, že ma napadla, keď som v Hindukušu na ceste z Mazár-e-Šaríf do Kábulu v Afganistane, možno pätnásť rokov neskôr, ale ešte predtým, ako sa tam nahrnuli sovietski vojaci a rozpútali vojnu.

Stalo sa, že som musel kvôli závalu snehu s autobusom čakať dva či tri dni kdesi v horskej dedine. Na noc sme sa dostali do akejsi ubytovne, možno pätnásť nás v nej bolo, a malo sa spať na matracoch rozložených na zemi. Všetko Afgánci, len ja cudzinec. Tiež som sa ukladal so svojim spacím vakom s batohom pod hlavou kdesi v strede miestnosti pri stole, keď jeden mohutný muž, zrejme veľká autorita vo svojom prostredí, ma pozval a zaviedol k stene vedľa seba.

„Tu budeš bezpečný," povedal trhanou angličtinou, ako si zakladal pištoľ za pás. „Treba byť opatrný. Tu sú aj zlodeji."

Zo správania ostatných som vycítil, že si muž užíval v miestnych kruhoch dôveru a rešpekt. A keďže si ešte stále urovnával pištoľ za pásom, som ukázal na ňu a potom na seba, ale tak, že som natiahol vetrovku, či mi cez ňu krížom nebude strieľať. Myslel som pritom, neviem, čo ma to napadlo, na strýca a jeho historku o inom mohutnom mužovi, čo si prestrelil natiahnutú kožu na hrudi.

„Ani myslieť," naznačil mi mohutný Afganec sugestívnym pohľadom v očiach. „Si v bezpečných rukách."

Iné mi nezostávalo, len mužovi veriť, lebo som bol v prostredí, kde pre mňa nebolo nikde úniku. Vo vnútri, v teplej malej miestnosti, som bol bezpečnejší, než kdesi von v nočných mrazoch hlboko pod nulou. Ostatne bol som v Afganistane a tam, ak niekoho prijali za hosťa, stal sa pre nich akoby nedotknuteľný.

Spalo sa mi dobre a ráno som nezistil, že by mi niečo chýbalo. Ale to bolo v polovici sedemdesiatych rokov minulého storočia, v časoch, keď Afganci užívali ešte relatívny mier. Dnes by som sa už v Afganistane takéto cestovanie neriskoval.

Ešte jednu noc som strávil čakaním, kým sa uvoľnila cesta cez priesmyk Salang, ale to už sa nahrnul kopec ďalších čakajúcich autobusov plných ľudí, a polícia, ktorá sa tiež ukázala, mňa ako jediného cudzinca odviezla do hotela, kde som mal predsa len bezpečnejšie prostredie.

Ale naspäť k strýcovi.

Potom, ako ovdovel a nešťastne mu zahynuli obaja synovia, som ho navštevoval niekoľkokrát do roka, na bicykli, na bežkách, peši alebo len tak, vlakom, lebo vtedy som ešte auto nemal, aby som sa s osamelým starým pánom pozhováral. A osamelý bol, lebo nielenže stratil celú rodinu, ale svojou ostrou povahou si dokázal udržiavať odstup iných, až mu to občas samému bolo nepríjemné. Vlastnú povahu prekonať nedokázal. Ja som ho mal rád. Keď britko nadával na pomery a nemožných ľudí okolo seba, sklopil som len oči, vyčkal, kým sa nevybúril a potom som ho povzbudil, aby porozprával o svojich zážitkoch, lebo tie mal stále pestré a vedel ich aj pútavo podať.

„Strelcom som bol veľmi dobrým. Chodieval som na majstrovstvá republiky, napríklad túto vázu z brúseného skla. Tú som získal v Jičíne. Vtedy proti mne súťažili desiatky vynikajúcich strelcov z celej republiky. Dokonca aj zo Zbrojovky v Brne, ktorí nastreľujú pušky každý deň. Je to ich remeslo. Ale mne sa vyrovnať nevedeli. Tretí som skončil na tých pretekoch. Ale aj to iba preto, že som dobehol na poslednú chvíľu a nemal som čas sa zastrieľať v novej strelnici. Dvaja skončili lepšie, ale to boli domáci, čo tam dlho pred mnou trénovali. A dobre sa pred pretekmi vyspali. Ja som ta šiel priamo z vlaku. A aj ten som takmer zmeškal. Kvôli práci..."

A trofejí mal v dome neúrekom. Poháre, sošky, medaile z pretekov poukladané na knižnici i v nej, jelenie a srnčie parožky, vypchaté hlucháne, divé kačice, tetrovy, diviačia hlava i kožušina, všetko porozvešané po stenách ako v múzeu.

„Nuž večne v tomto dome žiť nebudem. Raz i pre mňa príde zubatá a ja by som chcel mať istotu, že toto všetko zostane pohromade v rukách človeka, čo si to bude vedieť aj oceniť. Potom by sa mi azda aj zachcelo pustiť do dokončenia domu. Však vidíš, že už veľa nechýba. Kde tu nabiť dosky na steny, obložiť kúpeľňu, ale aj to nie až po plafón, iba asi sem, do spodnej tretiny steny. Ten zvyšok treba len zamaľovať bielym vápnom. Obkladačky na celú stenu až po plafón, by vyzerali chladno a to ja nechcem. A potom dlaždice sem pred krb. Ten betónový priestor sa neviem akosi odhodlať zakryť. Stále mi do toho čosi príde. A tak je to s hŕbou vecí, čo tu vidíš. Potrebovalo by to ženskú ruku, spoločníka, alebo aspoň vedomie, že to mám komu zanechať. A ja mám práve problémy s autom, ktoré si musím opraviť, potom ma čakajú včielky, tie tiež neslobodno zanedbať..."

Chalupa, o ktorej hovoril, bola skutočne precízne vybudovaná. Naproti železničnej stanici, pri hradskej na pokraji lesov a poblíž hájovne, kde ako vedúci polesia pôsobil i býval. Zakrytá zeleňou stromov, ovocných, z ktorých niektoré som si pamätal ešte z čias, keď som ako šarvanec chodieval ku nemu na návštevy a prázdninové pobyty, a potom stromov lesa, ktoré mu prečnievali až nad jeho pozemok. V záhrade mal večný neporiadok, lebo neustále mal čosi rozrobené a málokedy sa mu podarilo niečo dotiahnuť do konca. Azda iba o aute sa dalo povedať, že ho mal v perfektnom stave, lebo na ňom musel sa zabezpečovať potravinami, materiálom, spoločenským životom, lebo na pokraji mesta, kde býval, ho navštevoval málokto a tak on sa musel vyberať na kus reči za druhými. Ale aj to asi nie často, iba keď si potreboval niečo vybaviť, kúpiť, zaobstarať alebo zariadiť. Lebo vybavovačiek mával dosť, nielen kvôli domčeku, ktorý si staval, a autu, ktoré mu prišlo porúchané, hoci si ho kúpil ako nové a potom si ho prácnymi reklamáciami a urgenciami nakoniec po niekoľkých mesiacoch ho aj vymenil. Typická klasika socialistického obchodu. Za nákupmi tiež musel chodievať, lebo okrem ovocia a medu, ktorý mimochodom sám kvôli cukrovke veľmi jesť nemohol, si nedopestoval nič. Nuž a obstarávanie tiež bolo veľkou súčasťou jeho životného úsilia, lebo veď dať dohromady víkendový dom v časoch, keď azda všetok materiál na jeho výstavbu bol nedostatkový, veru dá zabrať. Mužovi vdovcovi, ktorý si sám vedie domácnosť, veru aj zariaďovať je čo.

Nuž a okrem auta sa perfektne staral aj o svoje včeličky. Tie veru nemohol zanedbávať, lebo by s ním neboli ochotné žiť a už vôbec nie pre neho pracovať. Desať rodín ich mal, hoci kedysi dávnejšie mal úľmi obostavaný celý dvor, čím si významne pomáhal kryť rozpočet na výstavbu domu, lebo ako sám poznamenal, vyše polovice materiálových nákladov stavby hradil z peňazí, ktoré získal za med. Hoci ani v tomto smere sa mu nie vždy darilo, keď mu jedno obdobie novopostavená fabrika na spracovanie rudy v dedine

zo desať kilometrov južnejšie dole dolinou, vykynožila všetky včielky. Neskôr síce na komíny namontovali odlučovače a včielky sa do doliny znovu vrátili, ale to sa už strýc cítil príliš starý, aby včielky začal znovu chovať tak veľa, ako ich mával kedysi.

„Iní kolegovia, keď sa vrátili domov z práce, si sadli do kresla a nečinne fajčili dívajúc sa na televízor. Ja som sa iba najedol, prezliekol a už som bolo okolo včiel, v maštali, na senách, v záhrade, alebo v kôlni, kde som mal aj dielňu," s obľubou hovorieval, a neustálym pripomínaním pilnosti včielok ako keby sa im dával na roveň. A možno toto prirovnanie ani nebolo prehnané.

Aj domček si premyslel s jemu typickou pedantnosťou, určite do toho najposlednejšieho kútika, tak, ako to zodpovedalo jeho predstavám a potom sa s nadšením a premyslenou dôkladnosťou púšťal do každého detailu.

„Ešte keď som pracoval v Ružomberku pred odchodom na dôchodok, som posledné roky chodieval k jednému známemu stolárovi. U neho som sa naučil narábať s drevom. Všetky tieto dvere som si ešte tam urobil a to ostatné čo vidíš okolo seba, som si dával dohromady už tu a sám. Dívaj sa na tie parkety. Tie mám z Rumunska, ale zakladať mi ich pomáhal jeden majster. Zato všimni si. Nevieš či parkety prekrývajú stenu, alebo stena parkety. Nie je medzi nimi žiadna špára, aby si to mohol len tak posúdiť, pokiaľ sa k tomu nezohneš. To som si už napasoval sám. Inde si jednoducho fušerskú prácu prekryjú latkami. Mňa by taká práca veru nectila."

Dom teda mal premyslený precízne, podľa svojich predstáv, len ho akosi nie a nie dokončiť. Stálu mu do toho prišlo čosi iné. Tak dve letá strávil generálkovaním dvadsaťpäťročného Wartburga, auta, od ktorého sa potom nevedel citovo, a z finančných dôvodov ani nemohol, rozlúčiť.

„Niektoré súčiastky som si musel dohotovovať sám, lebo som ich už nikde nemohol zohnať. Ale teraz mi ide ako nový."

A hoci som sa do aut nerozumel, nepochyboval som, že mu skutočne pracuje bezchybne.

Takže to mi rozprával starý energický osemdesiatročný pán s prešedivelými prerieden-ými dlhými vlasmi starostlivo začesanými dozadu s fúzikmi presahujúcimi hlboko pod kútiky úst, silnej postavy, lebo variť vedel a dobre a aj si rád pochutnal, hoci by sa už mal krotiť, lebo si kvôli cukrovke musel pichať inzulín, ale predsavzatie, že by sa mal obmedziť v jedení, to ho nikdy nenapadlo. To nepovažoval za potrebné a preto ani nikdy so svojou typickou pedantnosťou a dôkladnosťou nepresadzoval. U neho som sa naučil robiť trochu ústupky vo svojich vegetariánskych zvyklostiach, ale nie moc veľké, lebo

zhodou okolností, keď som prišiel k nemu, mával ryby, alebo plnenú papriku. Pokiaľ by sa vyskytlo mäso, to som mu už zamietol, aj jeho vynikajúce klobásy, na ktoré som si pamätal ešte z čias mladosti a ktorými si pravidelne zásoboval svoju špajzu.

„Teraz v takomto počasí, keby som šiel zaopatrovať včely, by som veľmi zle dopadol. To sa nerobí. Sú celé nervózne, že nemôžu do práce. To by namiesto kvetov, sadali na mňa, ale so zlým úmyslom. Zato keď je pekne, kvety kvitnú a znáška je dobrá, potom si ma ani nevšimnú. Ale aj tak hocikedy skončím aj s tridsiatimi-štyridsiatimi žihadlami v tele, až sa mi z toho začína točiť hlava. Niektorí ľudia sú na uštipnutie včielky alergický, ako jeden môj známy, ktorý po jednom uštipnutí musel k lekárovi, a ten mu oznámil, že ďalšie uštipnutie ho už bude stáť život. Mne teda tie žihadlá nevadia, ale skôr ako seba ľutujem včielky. Tie, keď stratia svoju zbraň, už sa viacej nespamätajú a zahynú. Pre nich je to krutejší osud. Nezaslúžia si ho za svoju usilovnosť."

Vravel mi a díval sa na mňa cez hrubé sklá okuliarov, nepochybne odhadujúc, či svoje rozhodnutie zveriť mne svoje kráľovstvo bolo skutočne správne. Mal dvoch synov, pre ktorých dúfal, že to zanechá, ale obidvaja mu odišli tragicky v dosť mladom veku. Nikdy som sa radšej na nich nepýtal, lebo som vedel, aké rany mu takáto diskusia spôsobuje. Iba keď začal o nich rozprávať sám, vtedy som len mlčal, nijako ho v úvahách nepodporujúc, len aby sa vyrozprával a čo najskôr prešiel na inú tému.

„Mám ešte akýchsi príbuzných, ale tí sa ku mne nikdy nehlásili. Ani kartu si nedali za námahu, aby mi poslali. Nie že by mi na tom tak veľmi záležalo. Ale keď už mám niekomu moje imanie odkázať, nech je to niekto, kto si na mňa aspoň občas spomenie."

A to som si ja bral za povinnosť a veru rád. Znamenalo to naplánovať si niekoľko výletov ročne jeho smerom, na bežkách, peši na bicykli, hoci aj za lesnými plodinami, podľa ročného obdobia, a pri ňom sa na niekoľko hodín zastaviť. A poslať mu pohľadnicu k Vianociam, Veľkej noci a potom ešte z dovolenky. Jemu to robilo očividne dobre a mne tiež. Hoci som vždy váhal, keď mi naznačoval, že by som u neho mohol zostať aj na dlhšie. Mal dosť panovačnú povahu a aj keď bol svojou nástojčivosťou voči druhým skôr konštruktívne zameraný, málokto to znášal. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo na starosť zostal sám. A keď som tam pred ním sedel, teraz, keď mu už k osemdesiatim krížikom chýbalo iba niekoľko málo mesiacov, som mal pocit, akoby tá jeho panovačnosť vypŕchala. Už sa mu na ňu strácali sily.

„Občas ma sem aj prídu navštíviť známi. Samozrejme nie každého púšťam dovnútra. Len tých, ktorých si vážim, na ktorých mi záleží a ktorých mám rád. Napríklad taký W. Minule, keď si tu bol, som ti ho predstavil. Zoznámil som sa s ním ešte keď som pôsobil

pri Ružomberku. Nemeckého pôvodu. T je jeho priezvisko. Prechádzal Ružomberkom počas vojny ako vojak nemeckej armády a zaľúbil sa do miestnej dievčiny. Láska na prvý pohľad, ako sa vraví. Front prešiel, vojna skončila a on chcel zostať pri svojej milej. Nedovolili mu. Si Nemec, dokonca vojak fašistickej armády, agresor, nemáš tu čo hľadať. Marš domov. A vyšikanovali ho z republiky. Niekoľko dní uplynulo a on už tu bol zas pri svojej dievčine. Zase ho vyhnali a zase sa vrátil. Až ich to neustále vyháňanie zunovalo. A tak sa tu usadil i reč sa naučil, i svoju ženu naučil celkom slušne po nemecky. Jednoduchý človek, ale rozumel sa do každej roboty. Nech mu dali robiť čokoľvek, tvrdil, že to vie, že práve to sa vyučil, len vraj papiere, teda výučné listy, mu počas vojny zhoreli. Tak robil pri sústruhu, potom v stolárskej dielni, murárske práce, dokonca i do pozície majstra sa dopracoval a nech robil čokoľvek, vždy to dotiahol do perfektného konca. Však bol Nemec. Málo ľudí je tak všestranne šikovných ako on. A rád si vypije. Hlavne so žandármi sa vie dobre pobaviť. Vďaka dobrým vzťahom s nimi sa každý rok dostáva za hranice. Mne sa to podarilo iba zopárkrát v živote, zato on si u svojich kamarátov, žandárov vydupe povolenie na cestu do zahraničia kedy si len zmyslí. Aj do Východného aj do Západného Nemecka, kde má príbuzných. Aj sem za mnou chodieva. Pobudne si tu niekoľko dní a rozprávame sa. Trebárs o tom, ako sa za ríše oslavoval Prvý máj. Tiež ho uznávali ako sviatok práce. A slávili ho s klobásou a varenou fazuľou v rajčinovom pretlaku..."

Dobre sa mi počúvalo strýca. Cítil som, že ho sily opúšťajú a aj z tej svojej prísnosti hraničiacej na panovačnosti, za ktorú ho ľudia nemali v láske, a vlastne kvôli ktorej ho obchádzali aj v jeho starobe, začal jasne zľavovať. Naše stretnutia už neboli iba monológom, v ktorom aj moje občasné príspevky by on prerušoval a trval na svojich úvahách. Ale hoci slabol, ešte stále sa vládal o seba postarať. Aj o svoje včielky. A keby mal pre koho žiť, azda by sa aj plne vzpružil. Lebo náturou sa podobal včielkam, ktoré si zobral do otcovskej opatery. Bude žiť, pokiaľ vládze robiť. A potom len zo dňa na deň odpadne. To by bol veru najdôstojnejší koniec veľkého lesníka. Lebo žiť nečinne v nejakom ústave by pre neho bolo príliš veľkým úderom, pod ktorým by nepochybne trpel viac než tým, že mu umreli tragicky a zbytočne jeho synovia nezanechajúc mu potomkov, ku ktorým by sa, starý pán, mohol hlásiť.

Moje návštevy u strýca nemohli ujsť pozornosti eštebákom. Asi som niektorý pondelok referoval v práci, ako to už býva na pracoviskách zvykom, čo som robil cez víkend. Pred kolegom, TS, teda tajným spolupracovníkom, ktorý nedokázal odolať pokušeniu zdôveriť sa eštebákom o horúcej stope, lebo bdelosti a ostražitosti nikdy nie je dosť, a tak sa mi v spise ŠtB uchoval tento záznam z júna 1980:

Dňa 12.6.1980 bola vykonaná predbežná previerka rodiny HŠ z Dobšinej a to na základe poznatkov TS „H", ktorý uviedol, že VRÁTNY Štefan, ktorý je nami rozpracovaný v akcii „FILOZOF", sa zaujímal o túto rodinu. Dôvody záujmu o uvedenú rodinu doposiaľ zistené neboli.

Previerka bola vykonaná v Dobšinej, bývalom bydlisku rodiny HŠ.

Opatrenia: Navrhujem požiadať OS ZNB Liptovský Mikuláš o vykonanie kompletnej previerky rodiny H s cieľom zistiť o akú rodinu sa jedná z hľadiska ŠtB, či by tu mohli prichádzať do úvahy určité väzby a vzťahy s našim objektom „FILOZOF".

A jedným z opatrení bolo dožiadanie previerky strýca listom na OS ZNB, teda Okresnej správe Zboru národnej bezpečnosti v Liptovskom Mikuláši, kde strýc tiež pôsobil.

Tunajším I. odborom S-ŠtB je rozpracúvaný v akcii „FILOZOF", navrátilec z Košíc, pre podozrenie zo spolupráce s cudzou spravodajskou službou. Operatívnou cestou bolo zistené, že objekt „FILOZOF" udržuje styky s rodinou H a to HŠ, nar.... zamestnaný ako vedúci polesia v Ľubochni, bytom ..., ďalej s jeho synom HO, nar. ... Boli tiež zistené poznatky, že HŠ má mať ešte jedného syna, ktorého však nebolo možné ustáliť. Z vyššie uvedených dôvodov vás žiadame o vykonanie operatívnej previerky k rodine H v tomto rozsahu:

Zistiť, kde pôsobila rodina H predtým než sa prisťahovala do vášho okresu, aká je povesť rodiny v okolí.

K HO zistiť, kde v súčasnej dobe býva, kde je zamestnaný a postavenie v zamestnaní.

Ustáliť ďalšieho syna H Štefana, kde pôsobil v minulosti, aké je jeho postavenie v súčasnosti, možnosti jeho pohybu po ČSSR.

Ku všetkým vyššie uvádzaným rodinným príslušníkom zistiť ich politickú príslušnosť v minulosti i v súčasnej dobe, ich vzťah k socialistickému zriadeniu, postoje a činnosť v krízovom období rokov 1968-69.

Či bol niekto z rodiny H v KZ (kapitalistickom zahraničí), *ak áno, kedy, za akým účelom, v ktorom štáte, ako aj dĺžku pobytu.*

Či v súčasnej dobe udržuje niekto z rodinných príslušníkov styky na kapitalistické zahraničie, ak áno, v akom rozsahu a ich charakter.

Iné zaujímavé okolnosti k rodine H z hľadiska štátnobezpečnostného.

Previerku žiadame vykonať takým spôsobom, aby nedošlo k dekonšpirácii prameňa poznatkov.

Výsledok previerky nám zašlite podľa možnosti čo najskôr k nášmu číslu.

To krstné meno som uviedol v plnom znení, lebo syn strýca sa Štefan nevolal. ŠtB nebola až tak dôkladná, ako si myslela. Podobné i iné chyby som nachádzal v spise hojne.

Napriek opatreniam k dekonšpirácii prameňa došlo, lebo viem, ktorý kolega si rád a často zabonzoval. Aj som si s ním pred nedávnom posedel a medzi rečou prehodil niekoľko slov o mojom spise vedenom ŠtB. Odvtedy som sa s ním niekoľkokrát náhodou na ulici stretol, len sa mi tuším vyhýba. Škoda, bol by dobrým prameňom nových poznatkov pre moje úvahy o dobe totalitnej.

Ešte zopár komentárov z výsledku previerky strýka eštebákmi v Liptovskom Mikuláši:

Previerkou bolo zistené, že rodina H pred príchodom do okresu Lipt. Mikuláš pôsobila v okrese Rožňava, v Dobšinej. V našom okrese rodina požívala dobrú povesť. Samotný H bol dosť uzavretej povahy a v zamestnaní si dobre nerozumel so spoluzamestnancami.

HŠ, nar. ... bol členom KSČ a pre pasivitu bol v 60. rokoch vylúčený. Vyťažením zamestnancov Štátnych lesov bolo zistené, že preverovaný sa hlásil k ... a aj z uvedeného dôvodu bol vylúčený z KSČ.

Neviem, k čomu sa preverovaný strýc hlásil a tie tri bodky sú na mieste, ktoré vybielil Ústav pamäti národa prv, než mi z príslušnej strany urobil kópiu.

Viac som o strýcovi v spise nič nenašiel. V tom čase už mal 70 rokov, dokonca pre pasivitu bol vylúčený z KSČ, teda Komunistickej strany Československa a eštebáci asi uznali, podľa mňa správne, že ako spolupracovník nebol pre nich perspektívny. Ani ako prameň, aby ho kvôli mne vyťažovali. To by sa nedal a mne by o tom asi zreferoval.

Ten Nemec, čo ho navštevoval, a tak dobre vychádzal so žandármi, je vedený v registračných protokoloch zverejnených na internete Ústavom pamäti národa. Podľa roku narodenia (1922) usudzujem, že už je pravdepodobne tatam, nech mu je zem ľahká. Ale aj to je výrečné svedectvo doby, keď z nemeckého fašistického vojaka, čo sem prišiel potláčať Slovenské národné povstanie a vyvražďovať naše partizánske obce, sa stane agent komunistickej štátnej bezpečnosti. Strýc sotva vedel, že ho chodil navštevovať agent ŠtB, lebo s názormi, do ktorých občas vo svojich úvahách so mnou zablúdil, by s ním vôbec nijako nevychádzal.

A ten dom som niekoľko rokov aj vlastnil. Za totality som si tak nejako predstavoval, že strávim svoj seniorsky vek. Potom prišla revolúcia, urobil som si živnosť a zrazu sa u mňa dostavil aj naliehavý pocit, že chcem do nemoty zostať verný svojmu konečne povolenému povolaniu. Prostredie chaty, nech je ako pekné, by ma v mojom snažení obmedzovalo. Z práce som si urobil doživotný cieľ, podobne ako strýc a jeho včielky.

36

Zeolitová konferencia – Štart do veľkej kariéry, za ktorý som sa ďaleko nedostal.

Pracoval som už vyše pol roka v Keramických závodoch. Svoju robotu som sa snažil robiť podľa svojho vedomia a svedomia dobre a tak ju tuším brali aj moji nadriadení, lebo sa zrazu rozhodli, že čas mojej veľkej skúšky prišiel. Vo Vysokých Tatrách sa konala práve konferencia s medzinárodnou účasťou o zeolitoch, peknej hornine zelenkavej farby, v ktorej podnik videl časť svojej budúcnosti, a mňa si riaditeľ vybral, aby som mu robil osobného tlmočníka a pre vybraných hostí, na ktorých mu obzvlášť záležalo, aj akéhosi spoločníka. Pamätám sa, ako si ma telefonicky pozval do kancelárie, aby mi lakonicky a stručne oznámil, že na druhý deň sa pripojujem do podnikovej výpravy, ktorá mala autobusom odísť do hotela Patria na Štrbskom plese dotiahnuť prípravy na konferenciu a zároveň privítať hostí – účastníkov, ktorí mali v ten podvečer postupne prichádzať.

Prví hostia sa dostavili už poobede a ja som dostal za úlohu sa postarať o tých, čo avizovali, že ich jediným medzinárodným jazykom, s ktorým u nás môžu komunikovať, je angličtina. Teda akéhosi Juhoslovana a Taliana, o ktorých som skoro vycítil, že pre nášho riaditeľa nie sú dôležití, a potom pána Nakatu z Japonska a pána Brentona z USA, ktorých som si bral za povinnosť dokonca aj predviesť hneď po príchode k riaditeľovi do jeho apartmánu, aby som ich predstavil a aj keď riaditeľ si s nimi nemal čo v tom momente podiskutovať, videl som, že mu moja pozornosť zaimponovala. Rád sa videl byť stredom záujmu a v danom momente sa mi to podarilo vystihnúť.

„Robíš to dobre", zdôraznil zo dvakrát a ja som si nebol istý, či mu mám byť povďačný za to, že si ma všimol. Lebo bolo o ňom známe, že takých nielen potlačí vpred po rebríčku svetskej slávy, ale aj poriadne popreháňa v rámci svojich predstáv o tom, čo je dobré pre podnik. A ja som v tých dobách už netúžil po ničom inom, len mať život síce pestrý ale zároveň pokojný a kľudný od narušiteľov. A môj súdruh riaditeľ ním vedel byť.

Aj konferenčných podujatí som sa zúčastňoval, vždy po boku Nakatu a Brentona, až som si u svojich kolegov poverených podobnými úlohami vo vzťahu k iným hosťom konferencie vyslúžil označenie verného psíka. Aj som ním bol. Nielen z akoby prehnaného pocitu zodpovednosti, ale preto, že som cítil, že mi takáto funkcia reže. Ba som sa občas prichytil, ako sa sám sebe čudujem, že sa vo svojej dočasnej úlohe vyžívam. Aj povesť znalca v japonských a amerických pomerov som si utvrdil nielen plynulou angličtinou

a občasnou japonskou vetou, nad ktorou Nakato vždy s uznaním krútil hlavou, ale aj komentármi k reáliám a povahovým črtám obidvoch národností.

„Japonec vám nikdy nepovie nie," práve som vysvetľoval pri akejsi príležitosti. „A nikdy nezaujme stanovisko, ktoré by partner mohol považovať za negatívne. Aspoň nie priamo. U neho vyhýbavá odpoveď znamená skoro vždy to, čo u nás neochvejné NIE".

A práve jedna z prísediacich si akoby náročky zmyslela opýtať na ryžu, čo sme práve jedli.

„Je lepšia alebo horšia než ryža, ktorú jedávate doma?"

Pán Nakato sa zarazil, lebo Japonec sa nikdy nepýta priamo otázku, ktorá by predpokladala zhodenie niektorej varianty. A po chvíle uvažovania, ako keby chcel potvrdiť moje slová, prednesené pár okamihov predtým, z neho vyhŕklo.

„Nie je ani lepšia, ani horšia. Je iná."

A to ‚je iná', takmer skríkol od radosti, že sa mu tak vhodne podarilo vykľučkovať z trápnej situácie, do ktorej ho všetečná kolegyňa práve dostala. „It's different", zopakoval s rozjasnenou tvárou do rehotu všetkých prísediacich, ktorý jeho slová sprevádzal.

S pánom Brentonom som takéto neformálne hromadné posedenia neabsolvoval a teda ani úsmevné príbehy v súvislosti s ním som s nikým nezdieľal. Typický Američan, aj keď neviem rýchlo slovami vystihnúť črty, ktorými sa odlišoval od ostatných národností. Jedna z tých vecí, ktoré človek vie rýchlo a temer bez omylu vycítiť, hoci akýkoľvek pokus o slovné vystihnutie je plytký. Nízkeho vzrastu, trochu silný v rozgajdanom odeve určite dobrej kvality, ale ako keby nie na jeho postavu, na všetko zvedavý, všetko komentujúci. Stále sme sa mali o čom rozprávať a mu aj vďačím, že mi dodal odvahy do konverzácie, lebo v styku s niektorými ľuďmi okolo nás by mi bohviekoľko do reči nebolo. Bavili sme sa o všetkom možnom, ale asi som sa pri ňom ku žiadnym hlbokým prevratom v mojich myšlienkach nedopracoval, lebo určite by som si to v niektorom zadnejšom kútiku mysle uchoval. Ale myslím si, že ma mal rád a dokonca prízvukoval, že by sa ešte rád k nám vrátil spolu s manželkou a ku koncu jeho pobytu som akoby mal dojem, že by pre mňa mal aj úlohu, keby som ju prijal – robiť im sprievodcu. A veru by som ani nedbal, aj keď k tomu nedošlo. Typ človeka, s ktorým sa nedá nudiť.

Veľa sme sa museli baviť o politike, hoci také reči mi raz-dva vyfúkajú z hlavy, ale tuším hovorili sme aj o Rómoch a o postavení žien u nás, aj keď neviem s akými závermi. Pamätám si to len preto, že táto časť našej konverzácie prebiehala v jeho hotelovom apartmáne a ja som si ju potom v hlave z dôvodov osobnej kádrovej a personálnej bezpečnosti

a bezúhonnosti premietol, lebo až dodatočne som si uvedomil, že jeho izba bola v tých totalitných dobách určite odpočúvaná. Aj som si nadával na prílišnú služobnú horlivosť, keď som súhlasil, že mu sprostredkujem telefonát s akýmsi profesionálnym kolegom – geológom z Bratislavy, aj keď bezvýsledne. Socialistická technika nám akoby natruc, či akoby normálne zlyhala. Určite neamerická situácia v typickej americkej činnosti, lebo veď telefón sa stal od jeho masového zavedenia predĺženou rukou i uchom každého Američana, ale môj hosť sa už nad týmto technickým nedostatkom povzniesol bez prílišného zadivenia. Ešte predtým som mu totižto vysvetlil, že mu nestojí za to sa príliš rozčuľovať nad pokazeným televízorom v jeho izbe, o ktorom som vyslovil domnienku, že v našich podmienkach mohol byť pokazený ako nový už pri inštalácii. Vtedy sa mi zdalo, ako keby nepochopením krútil hlavou. Situáciu s pokazeným telefónom už zobral chápavo. Moja lekcia zabrala.

Pán Brenton sa mi páčil na záverečnom posedení užšieho okruhu vybraných účastníkov. Večierku predsedal môj riaditeľ. Vydával sa za čosi ako gruzínskeho tamadu, teda starejšieho, a vyvolával mená hostí, ktorí mali povedať prípitok, vrátane obchodných priateľov z Gruzínska, s ktorými mal podnik aj družobné vzťahy a ku ktorým riaditeľ mal obzvlášť vrúcny vzťah, ale i môjho Nakatu i Brentona. Na Nakatov prípitok sa už nepamätám, určite bol slabý, ako slabá bola jeho angličtina a na kvetnatú japončinu, ktorú nepochybujem by dokázal predniesť na super vysokej úrovni, som zase nedorástol ja. Ale tú trošku, čo predniesol som určite preložil lepšie a súvislejšie, než ju Nakato podal.

Zato na Brentonovej reči som si zgustol. Aspoň zozačiatku.

„Ladies and Gentlemen, po chodbách, izbách a rokovacích miestnostiach tohto hotela zúri choroba. Jej zdrojom je vírus zvaný zeolit, roznášaný chrobákom. Nebezpečná choroba, ktorú spôsobuje, má pomenovanie zeolitída a človek ňou napadnutý je zeolitik," hovoril záhadným spôsobom, veľmi zoširoka a mne na chvíľu aj vyrazil dych, keď spomenul ‚chrobáka', ba ho aj niekoľkokrát zdôrazňoval, lebo anglický ekvivalent ‚bug', ktorý potom opakoval, sa používa aj na popis odpočúvacích zariadení, ktoré som bol v prvom momente presvedčený, že objavil kdesi pod svojou posteľou. Ten kameň, čo mi odpadol zo srdca, keď z chrobáka sa stal zeolit, mohol spôsobiť zemetrasenie. Pomaličky som sa zosúval na stoličku a možno aj pod stôl, aby som sa potom radostne vystrel a obzvlášť uvoľnene, ba až škodoradostne som prekladal ďalšie slová pána Brentona.

„A máme tu ľudí, ktorí sú veľmi ťažko postihnutí zeolitídou. Ja som jeden z nich a je pre mňa mimoriadnym potešením a úľavou, že spolu so mnou ňou trpí aj náš hostiteľ, pán riaditeľ..."

Bol to skutočne zábavný večer, aj keď mne bolo občas ťažko prekladať reči, ktoré odznievali, lebo často mali plytký obsah, ako sa to na podobných podujatiach patrí, ale na ktorých sa mi nijako nedalo zachytiť. Ak mám tlmočiť, rád som, ak originál má súvislú myšlienkovú niť, čo u mnohých prejavov, čo odzneli, chýbalo.

Ako sme sa na druhý deň viezli na zeolitové ložisko pri Nižnom Hrabovci v zemplínskej časti Východného Slovenska, mi pán Brenton vykladal o tom, ako vyzerá jeho kancelária doma, že tam má okrem iného aj do zeolitu vytesané zvieratko zvané ‚racoon', tak trochu pripomínajúce medvedíka, vlastne po našom sa mu vraj aj hovorí ‚medvedík čistotný', hoci táto verzia medveďa má byť v malom prevedení s výhradou, že na svoju malosť má príliš veľké semenníky.

„A prišla ma raz navštíviť jedna dáma. Puritánsky založená, zato utáraná až hrôza. Celý čas ma nepustila k slovu, až kým neprišla k tejto soške. Dívala sa na ňu a všetko zeolitové vôkol, s nadšením vykladajúc o svojej zanietenosti pre zeolit, až sa jej zrak nevdojak zastavil na tých ohromných guliach... Chvíľu sa dívala, lapajúc vzduch, lebo hlasivky jej zrazu vypovedali službu, a potom sa jednoducho obrátila a bez pozdravu odišla... Viac som ju nevidel," dokončil svoje rozprávanie Brenton, aby dotiahol do konca myšlienku o tom, že zeolit pre neho nie je iba práca a záľuba dohromady, ale že ho kedy-tedy privádza aj do trápnych situácií.

„Nuž teraz si už budete vedieť pomôcť aj vy," zakontroval som ja. „Dostali ste vrecúško s rôznou zeolitovou literatúrou, firemnou reklamou i s malou obkladačkou vypálenou na pamäť tejto konferencie. Túto obkladačku si po príchode domov dajte pred gule toho medveďa, aby ste už neuvádzali do rozpakov dámske návštevy."

Brenton vedel oceniť môj pokus o humor. Hlavne keď som mu povedal niekoľko politických vtipov, za ktoré sa v tom čase u nás ešte uplatňoval paragraf. Daktorým tuším aj rozumel, ako napríklad tomu, čia ozvena sa ozýva najdlhšie, či Američanovo tiahle zavolanie „I love you Mary Ann" nad Grand Canyonom, alebo Rusov rezký oduševnený výkrik na Urale „Da zdravstvujet Sovjetskyj sojuz", alebo šepot nášho občana „Ja sa ti vykašlem" potom, ako prezident Husák v novoročnom prejave vyzve národ k poctivej práci.

„Ten posledný vtip hovorím len pred ľuďmi, ktorým veľmi dôverujem. Pred spoločnosťou, ktorú sme mali na záverečnom konferenčnom posedení, by som si nič podobné nedovolil," povedal som na záver, načo Brenton s porozumením prikývol.

Prv než sme došli k ložisku sme zažili stretnutie, no čuduj sa svete, s kravami. Celé stádo vedené kraviarom sa nám tak pekne, starosvetsky dostalo zrazu do cesty a v predstavách Brentona, ako šoféra, i mňa, ako spolujazdca, sa lenivo motalo pred nami

na tej istej ceste, keď už nie hodiny, tak určite dlhšiu dobu, než naše nervy boli ochotné tolerovať. A to sme už mali časový sklz na našej ceste k ložisku.

Nijako som Brentona k tomu, čo nasledovalo nepovzbudzoval, aj keď som mu v naivnej neskúsenosti v tom ani nezabránil. Šľapol na plyn a pustil sa vpred dúfajúc, že cez riedke čelo stáda ešte stihne preniknúť. Nuž ale nenadarmo sa kravám hovorí tiež hovädá, lebo ako keby prišli na úskok šoféra a silou mocou mu v ňom chceli zabrániť tak, že zrazu sa mu navalili do cesty a vytvorili nepriehľadnú masu, v ktorej nebolo pohnutia ani vpred, ani vzad. A nešlo nám ani otvoriť dvere a uniknúť vbok. Nielen že nám zahatali cestu a donútili nás zastať, ale tie zadné sa len ďalej svojou kravsko-hovädskou filozofiou hrnuli vpred, a keďže cesta bola úzka, lemovaná kríkmi a stromami, a tie predné kravy sa veľmi neponáhľali, sme sa veru dostali do poriadnej skrumáže. Keď som videl tie mohutné boky, ako sa opierajú zo strán o náš zablokovaný voz, počul, ako plechy pukajú a cítil, ako tá hrozná masa mäsa nami kyvoce, veru mi jedno nebolo. A ani spolupútnikom, teda Nakatovi a Talianovi, ktorí sedeli vzadu, ale slovka počas prebiehajúcej situácie neprehodili. Mlčaním a čakaním plným napätia sme tuším všetci prekonávali strach z toho, čo nás ešte očakáva a dívali sme sa bezmocne na to, ako sa neustále nové a nové kravy tiesnili okolo nás a zúžili náš horizont, na to, čo by sme najradšej v tom momente videli iba na tanieri. Aj keď som vegetarián, radšej hovädo na tanieri, ako tisnúce sa na mňa cez sklo a plech auta niekoľko centimetrov od mojej napätej tváre.

Nič netrvá večnosť, hovorí sa múdro, aj keď sa tá chvíľa kravského obliehania blížila k nekonečnu v našom ponímaní kategórie času. Tlak na voz pominul, masy okolo nás zredli a za niekoľko okamihov sme sa už dívali iba na zahnojené zadky posledných kusov stáda, ako sa potácavo začali otáčať na poľnú cestu von z hradskej, po ktorej sme mali pokračovať. Brenton auto naštartoval a napätie sa nám po chvíli vytratilo zmysle, keď sme videli, že voz sa bez problémov šinie ďalej.

„Nemali by sme sa pozrieť, či nám neurobili nejakú škodu na aute?" nedalo mi, aby som sa neopýtal.

„Čo nám to už teraz pomôže. Hlavné, že ideme vpred," znela Brentonova odpoveď a mne svojou flegmatickosťou zobrala z pliec zodpovednosť za to, čo som v súvislosti s kravami pociťoval. Bol som mu povďačný, že bol taký americký. Auto bolo z viedenskej požičovne a azda ho tam na záver pobytu u nás dokázalo doviesť.

Na ložisku nás už čakali zástupcovia podniku, ktorý ho vlastnil, pardon spravoval, lebo veď všetko vtedy bolo ešte ‚národné', i niekoľko geológov, ktorí sa podujali našu malú

výpravu odborne sprevádzať. Až tak veľa slov si medzi sebou nevymieňali a mne ako tlmočníkovi mnoho práce nedali.

To už som videl, ako Brentonom prechádza hlboká zmena, celý sa zrazu zahrúžil do seba, ako si zobral geologické kladivko, a začal pobehávať po ložisku krížom-krážom, bez ladu a skladu podľa náhodného pozorovateľa, ale ja som cítil, ako z neho vyžarovala hlboká účelnosť, ku ktorej sa dopracoval dlhým štúdiom a bohatou praxou. I ja som pobehoval s ním v naivnej predstave, že by ma mohol potrebovať a že azda by vyriekol nejakú hlbokú inšpiráciu, ktorou by som sa mohol zavďačiť môjmu riaditeľovi pri obchodnom využití bohatstva tušeného, ale v našich podmienkach ešte nie dobre ohodnoteného a využitého. Aj fotky som si z neho narobil, ako tam vyhľadával vhodné vzorky, ktoré by potom doma v kľude svojho laboratória vyhodnotil, ba som získal dojem, že som mu svojou nástojčivou prítomnosťou akoby mierne šiel na nervy. Ale to mi už nedal príliš okato najavo, aj keď ten pocit zostal vo mne do dnešných dní. Až sa sám divím, ako sa môžu aj také malé detaily tak natrvalo uchovať v pamäti.

Cieľ našej cesty sme splnili a bolo načim sa pobrať do Košíc. Ešte sme sa stihli ľahko naobedovať v Michalovciach, lebo veď na večer nám riaditeľ prisľúbil bohatú hostinu, a došli sme domov. Ja sa rýchlo osprchovať a prezliecť a Brenton so svojou talianskojaponskou spoločnosťou do hotela, kde sa ubytoval.

Ale k raňajšiemu dobrodružstvu s kravami som sa ešte v duchu vrátil. To sme všetci nasadali do podnikového voza pred hotelom v piatkový podvečer dňa kdesi na prechode medzi letom a jeseňou. Veľkej služobnej Tatry 613, určenej pre lepšie situované kádre našej socialistickej spoločnosti, kde, ako v ktorejsi zvieracej farme, všetci boli rovní, len niektorí rovnejší, aj keď stále vzdialenej luxusu automobilov podobného určenia, na ktoré bol zvyknutý hlavne náš americký hosť. Lebo veď i otázka luxusu je relatívna. Auto ticho zavrčalo a šofér dávajúc ho hneď na vysoké obrátky, prudko vyrazil vpred, až to nami hodilo na operadlá sedadiel.

„He drives like a cowboy", zaznela poznámka z polootvorených úst Brentona o tom, že máme amerického kovboja za šoféra našej socialistickej limuzíny. Teda náš šofér si potvrdil povesť, pre ktorú si ho náš riaditeľ, okrem povinnej mlčanlivosti a spoľahlivosti vybral. Skutočne jazdí ako kovboj a ja som sa v duchu vrátil k mohutným bokom kráv, ktoré zovreli medzi seba v to doobedie Brentonove auto, a nás v ňom. ‚No kto je z vás dvoch väčší kovboj', mihla sa mi hlavou myšlienka, ktorú som samozrejme nahlas nevyslovil.

Bol to záverečný večer, ktorý riaditeľ chcel stráviť v kruhu tých, na ktorých mu záležalo najviac. Môj Brenton a Nakato boli medzi nimi. Nakata potreboval, lebo za dva roky sa obdobná konferencia mala konať v Japonsku, kam si riaditeľ chcel vydláždiť cestu pomocou najväčšieho možného počtu ľudí a pre istotu zahrnul do neho i takých, ktorí mu v tom mohli pomôcť, hoci len vzdialene. V mojom odhade vecí Nakato patril do tejto kategórie.

I Brenton zohrával v predstavách riaditeľa svoju úlohu: mal poskytnúť informácie pre praktické využitie zeolitov. A mne bolo trápne prekladať riaditeľove poznámky o tom, že Keramické závody v žiadnom prípade nemôžu konkurovať v tomto smere americkým firmám. Brenton proste aj keby chcel spolupracovať v tomto smere, čo pochybujem, nemohol, lebo sotva mal zo svojej pozície geológa a možno teoretika k požadovaným informáciám prístup. Tak či onak, trápnosť bolo cítiť z jeho pohľadov a nemastných-neslaných odpovedí.

Jedlo sa príliš veľa z pre mňa nebývalého počtu chodov a piť sa tiež mohlo do nemoty. Ja som zostal triezvy v oboch smeroch. Myslím, že sa môj postoj riaditeľovi páčil, na dôvažok k spokojnosti, ktorú vo vzťahu ku mne cítil počas celého trvania podujatia za odvedené preklady, tlmočenie a sprievodcovanie. Jeho pracovníci si mali uchovávať dôstojnosť a striezlivosť. Len od tých ostatných sa očakávalo, že sa pri večeri uvoľnia.

Aj si ma vraj verejne ocenil na akejsi porade širšieho vedenia podniku vyzdvihujúc dôležitosť znalosti cudzích jazykov, ba dokonca sa chvíľu okolo mňa trochu viacej začali krútiť kolegovia, dávajúc mi najavo riaditeľskú priazeň. A nepochybujem, že som v riaditeľovi utvrdil presvedčenie o tom, že by ma mal trochu viacej využiť. To ešte nevedel, že vyššia moc štátneho záujmu má vlastné cesty.

Dozvedel sa to zanedlho, keď na konferenciu o zeolitoch v Budapešti chcel zobrať za podnik aj mňa ako osobného tlmočníka. Nebolo mu dožičené splniť túto predstavu, lebo vyššia moc rozhodla, že moja cesta s ním za hranice socialistickej vlasti, hoci len do údajne spriateleného Maďarska, nebola v štátnom záujme. On šiel, ale za mňa si musel nájsť náhradu. Šeptom sa mi dostalo do ušú, že som mu v Budapešti chýbal a vraj sa vypytovali na mňa aj Brenton, Nakato a môj taliansky chránenec z tatranskej konferencie.

Ešte čosi, čo ilustruje dobu, v ktorej sa to všetko odohralo. Nakato, ako správny Japonec, všade a na všetko klikal cez objektív fotoaparátu.

„Nechajte mu svoju vizitku, určite vám pošle nejaké fotky. V tomto je dôsledný," upozornil ma Američan, ktorý ho už poznal z viacerých predchádzajúcich konferencií.

Vizitku som Nakatovi nechal, všetci moji kolegovia, ktorí sa okolo neho počas konferencie točili, fotky neskôr dostali so samostatným ďakovným listom, len ku mne sa nič neprefiltrovalo. Nepochybujem, že Nakato bol dôsledný vo svojej povesti. Lenže ešte niekto v mojom československom okolí bol svojim spôsobom tiež dôsledný.

Nástup na nové pracovisko si vyžadoval kopec nových agentúrno-operatívnych opatrení ŠtB a PRÍSNE TAJNÉ opatrenie z 11. apríla 1984 obsahuje bod *9/ Naďalej využívať, najmä k zisťovaniu a kontrole stykov objekta prameňov NÁKUP a PRESTAVBA*. Pripomínam že *prameň NÁKUP* znamená sledovanie a otváranie pošty a *prameň PRESTAVBA* telefonický odposluch.

A ešte TAJNÉ poznatky zo záznamu, ktoré odzneli na schôdzke konanej dňa 15. novembra 1984 medzi dôverníkom „I" a pracovníkom ŠtB.

Prameň na schôdzku došiel v stanovenom termíne a na tejto podal nasledovné poznatky k objektovi akcie „FILOZOF".

Objekt „FILOZOF" vycestoval dňa 7.11.1984 vo večerných hodinách na služobnú cestu do Brna, kde bola porada výrobcov perlitu, táto porada trvala iba jeden deň, takže na ďalší deň objekt bol už v robote. Taktiež je prameňovi známe, že objekt v spoločnosti riaditeľa s. (súdruh) *L sa zúčastnil konferencie asi v októbri vo Vysokých Tatrách, celú konferenciu podľa prameňa mal viesť s. L. Tejto konferencie sa zúčastnili aj osoby z kapitalistického zahraničia a to z USA, Japonska, Holandska a iných socialistických štátov. Riaditeľ L si objekta so sebou bral z toho dôvodu, aby mu robil tlmočníka, rozprával údajne s Američanom, avšak podľa jeho vyjadrenia iba služobne.*

V závere schôdzky prameň uviedol, že ich riaditeľ s. L dostal pozvánku na rok 1986 do Japonska a prameň usudzoval z toho, že určite bude tento chcieť zobrať so sebou aj objekt „FILOZOF", nakoľko tento tam určitú dobu pôsobil a pozná tamojšie pomery. Iné poznatky k objektovi zistené neboli.

4./ Prameň bol usmernený, aby naďalej prichádzal do styku s objektom akcie „FILOZOF", sledoval jeho činnosť, styky a vyjadrovanie sa a tohto vhodným spôsobom vyťažoval.

6./ Ako zaujímavé sa javí to, že objekt „FILOZOF" od nástupu do nového zamestnania má určité legálne možnosti stykov na KZ (kapitalistické zahraničie) *z titulu svojho zamestnania.*

Poznatky považujem za pravdivé a tieto boli napísané tak, ako ich podal prameň.

Výlohy na schôdzke vznikli 32,50 Kčs (korún československých).

Riaditeľ na konferencii v Tokiu bol, vybavoval som mu rôznu s tým súvisiacu korešpondenciu i vízum na Japonskom veľvyslanectve v Prahe, ale do Japonska som, samozrejme, nešiel. Neviem, kto ma zastupoval, azda niekto z nášho veľvyslanectva v Tokiu. Dovoľujem si tvrdiť, že ako trochu znalý problematiky, by som bol pre podnik i socialistickú vlasť svojou prítomnosťou užitočnejší.

37

Ešte k cestám do zahraničia – Nikam do zahraničia som nesmel, aj keď sa o tom uvažovalo. Ja som bol pripravený byť pre podnik užitočnejší.

V mojom spise sa vyskytol aj tento záznam z rozhovoru eštebáka s prameňom, teda kolegom na pracovisku:

... V ďalšom priebehu rozhovoru prameň uviedol, že VRÁTNY plánuje vycestovať okolo 20. septembra 1979 do PĽR (Poľskej ľudovej republiky), *kde sa má uskutočniť medzinárodný zraz peších turistov. Z toho dôvodu bol VRÁTNY na KOPaV* (Krajský odbor pasov a víz), *za účelom, aby mu bol vydaný cestovný doklad na cestu do PĽR. Na KOPaV mu bolo povedané /ako sa vyjadril pred prameňom/, aby počkal asi týždeň na vyjadrenie, pričom VRÁTNY pred prameňom podotkol, že nevie, aké vyjadrenie má čakať, ale dúfa, že ho na zraz turistov pustia. ...*

Prameň bol usmernený k tomu, aby si aj naďalej vytváral bližší vzťah s VRÁTNYM a taktiež aby nás pravidelne informoval o plánovaných cestách VRÁTNEHO.

Poznatok napísaný tak, ako ho podal prameň. Čo sa týka záujmu VRÁTNEHO o vycestovanie do PĽR, je možné predpokladať, že sa tam môže stretnúť s nejakou osobou, na ktorej má on záujem.

Samozrejme na turistický zraz v poľskom Zakopanom som sa nedostal. Vlastne ani som o tom neuvažoval, len predseda turistického oddielu, ktorého som bol členom, ma ako člena výboru oddielu a cvičiteľa ako samozrejmosť zahrnul medzi prihlásených účastníkov. Aj by som šiel, ale vyžadovalo by si to veľa návštev ŠtB a to ma odradzovalo. Veď Tatry zo slovenskej strany sú tiež pekné a tam som mal prístup neobmedzovaný. To mi stačilo.

Zaujímavý bol postoj eštebákov k cestovaniu do zahraničia mojich rodinných príslušníkov. Z mojich súrodencov jedna sestra veľmi rada cestovala, chodila na rekreácie a zájazdy v rámci Československa, i do socialistického zahraničia, ktoré jej, ako bežnej občianke Československej socialistickej republiky, bolo prístupné. Plat mala na vtedajšie pomery slušný, zostala slobodná, žila veľmi skromne a tak všetky jej úspory išli na takéto cesty a rekreácie. A keď som sa vrátil do vlasti, rozhodla sa skúsiť aj cesty do fujkapitalistického zahraničia. Veď kým som bol ja na nesprávnej strane ostnatého drôtu

pozdĺž západných hraníc republiky, nebola jej cesta mimo štátov sovietskeho bloku žiaduca.

Objednala si zájazd u cestovnej kancelárie do Ríma. Kto by nechcel vidieť Chrám svätého Petra, vatikánske zbierky, Koloseum, Forum Romanum... Ja som tam už bol a farebné diapozitívy, ktoré som si priniesol zo zahraničia, sestru k ceste nabudili ešte viac.

Lenže na to, aby sa dostala do Talianska, v tých časoch na rozdiel od dneška nestačil občiansky preukaz a kreditkarta. Potrebovala cestovný pas, výjazdnú doložku, teda opečiatkovanú prílohu do pasu, ktorá umožnila prejsť cez elektrinou nabitý a špeciálne trénovanými psami pohraničníkov strážený ostnatý drôt na západnej hranici Československej socialistickej republiky, no a samozrejme aj devízový prísľub, lebo vtedy bola mena kapitalistických štátov na prísne obmedzovaný prídel a nepridelenie zahraničnej meny býval tiež dôvod, prečo sa cesty do nesocialistického zahraničia zamietali. Alebo to bola len výhovorka na ospravedlnenie svojvôle štátnych orgánov. Akože ináč, cestovný pas, výjazdnú doložku i devízový prísľub mali pod palcom eštebáci.

Jeden deň sestra prišla otrávená za mnou.

„Predstav si, zavolali ma na bezpečnosť. Že sú ochotní mi cestu do Talianska umožniť, ale žiadajú, aby som im o tebe chodievala podávať hlásenia. Čo robíš, čo hovoríš, s kým sa stýkaš, s kým si píšeš, kde chodíš... A hlavne mi prikazovali, že ti o rozhovoroch s nimi nemám nič povedať!"

„Tak len pokojne hovor, čo o mne vieš. Veď nerobím nič zakázané ani nič, za čo by si sa mala hanbiť," vravím jej. „Ja ti cestu do Ríma prajem, kvôli mne si nerob starosti."

Nebolo mi to tak jedno, ako som sa jej to snažil naznačiť, no vzápätí ma nazlostene uzemnila.

„A ako si to ty predstavuješ, že ja budem donášať na vlastného brata? Tak to radšej nepôjdem nikam!"

Ale záležalo mi na tom, aby šla. A tak sme dali dohromady list v jej mene zhruba tohto znenia.

Krajská správa pasov a víz Košice

Vec: Moja žiadosť o vycestovanie do Talianska

Vo veci mojej žiadosti o vycestovanie s cestovnou kanceláriou do Talianska a Vašej požiadavky, aby som Vám poskytovala informácie o mojom bratovi, Vám oznamujem nasledovné: môj brat, Štefan Vrátny, narodený vtedy a vtedy, bytom tam a tam, zamestnaný tam

a tam, žije podľa môjho najlepšieho vedomia a svedomia usporiadaným životom v zmysle zákonov Československej socialistickej republiky. Verím, že táto informácia o mojom bratovi Vám postačuje a že mi zájazd do Talianska s cestovnou kanceláriou umožníte.

S pozdravom

List odišiel a sestra povolenie vycestovať do Talianska dostala. Navyše odvtedy si každý rok podávala žiadosť o vycestovanie do kapitalistickej cudziny a každý rok jej vyhoveli. Tak sa dostala po Taliansku i do Francúzska, Anglicka, Škandinávie, Španielska, Turecka, Egypta, Japonska, pričom štáty, ktoré som mal zdokumentované diapozitívmi, som jej patrične vopred predstavil. Bolo to niečo nezvyčajné, lebo dostať sa vtedy na zájazd do štátov mimo socialistického bloku čo len raz v živote, sa považoval za veľký dar komunistickej strany a vlády socialistickej vlasti. Ľudia, ktorí nás poznali, ma upodozrievali, že udržiavam zvláštne vzťahy s bezpečnostnými zložkami štátu, keď sa sestre tak darí vybavovať si zájazdy kdekoľvek a kedykoľvek sa jej zachce. Dokonca istá známa prišla za mnou, aby som aj jej vybavil výjazdné povolenie. Ja som pritom, okrem spolupráce na už spomenutom liste, nič vo veci nepodnikal. Československí kontrarozviedčíci vedeli byť jednoducho nevyspytateľní. Alebo mi len chceli naznačiť, že vedia byť aj veľkorysí, ak by som bol čo len trochu rozumný. Podľa ich noriem, samozrejme.

Tu sa mi hodí odcitovať niečo zo slovenskej literárnej klasiky vracajúcej sa do socialistickej reality.

Áno, človek chce dobre, ale má to dopad ničivého zla. Filozof nechtiac upozornil na mňa, že som tulák a podľa mena iste aj katolík. Hlavný celoštátny kádrovník Agin to všetko pozisťoval, navrhol Lomiduchovi-Lomidrevovi pre mňa trest. Tohoto tuláka môžeme zlomiť takto: po prvé, že mu v mene vyššieho záujmu odnímeme pas; po druhé, že ho priviažeme o psiu búdu neviditeľnou reťazou opatrení; po tretie, dáme ho mučiť ženou, ktorá o tom nemusí mať ani tušenie – ona dostane zahraničné štipendium, dostane cestovný pas, prisľúbi sa jej vycestovacie povolenie, ak, ak z neho vymámi jedno malé angažované vyhlásenie, že súhlasí, že vo „vstupe" vidí, videl múdru, ba geniálnu múdrosť vodcovu.

Dominik Tatarka: Písačky pre milovanú Lutéciu, Labyrint Praha 1999, str. 13

Svoju situáciu by som až tak nedramatizoval. V mojom prípade sa eštebáci pomýlili. Ja som už cestovanie do zahraničia nevnímal a ani doteraz nevnímam ako životnú prioritu. Mňa zamietaním povolenia vycestovať nemohli donútiť, aby som súhlasil so ‚vstupom' sovietskych armád do Československa v auguste 1968, ani s Antichartou, ani ničím iným, na čom komunistom záležalo, a mne sa bridilo.

A ten *Filozof*, ktorého spomína Tatarka, predstavuje akéhosi komunistického kádrovčíka. Prosím, nemýliť si ho so mnou.

Po návrate z turistických zájazdov v kapitalistickej cudzine mali eštebáci vo zvyku či skôr v pracovnej náplni, vyťažovať občana na rôzne témy: či sa s niekým stretli, či niečo v zahraničí neodovzdali, či niečo neprijali, či si nevšimli niektorého spolucestujúceho páchať podobné podozrivé činy, a prípadne sa rozhodli ho aj spracovávať za kandidáta tajnej spolupráce. Nehovoril som so sestrou, či si ju pozývali a či sa ju na mňa niečo pýtali z príležitosti jej početných zahraničných zájazdov. Teraz mi to už nemá ako povedať. Keď sa mi dostal do rúk spis, ktorý o mne viedla štátna bezpečnosť, bol som zvedavý, či v ňom bude nejaká zmienka o týchto cestách mojej sestry. Nebola. Ani žiadne záznamy alebo vyhlásenia od mojej sestry či ostatných členov rodiny som v spise nenašiel. Našiel som tam ale mnohokrát poznámku typu: *Previerku žiadame vykonať konšpiratívnym spôsobom, aby nedošlo ku dekonšpirácii našich záujmov,* teda ja, ani nik nepovolaný, sa nemal dozvedieť, že eštebé má o mňa eminentný záujem. Nevylučujem, že sestru nechali výnimočne na pokoji. Vedeli, že medzi nami sú blízke vzťahy a že by mi o ich predvolaniach napriek zákazom referovala, čím by došlo k dekonšpirácii ich záujmov. Eštebákom občas, či v mojom prípade často, nezostávalo nič iné, len znechutene prehltnúť jedovatú slinu.

Ešte počas môjho osemročného pobytu v zahraničí prišli eštebáci za mojou matkou do práce v knižnici a ponúkli jej cestu do Viedne s návrhom, aby si zariadila stretnutie so mnou a prehovorila ma k návratu do socialistickej vlasti. Matka sa, samozrejme, na takúto spoluprácu nedala. Ja som však chcel, aby ma matka spolu so sestrou navštívila v Severnom Írsku, kde som v tom čase študoval. Všetko potrebné som z mojej strany zariadil, ale eštebáci túto cestu mojej matke zamietli. Viedeň je tu za rohom, určite tam mali svojich ľudí a ďalších by ta vyslali, aby celé stretnutie mohli režírovať a mať pod kontrolou. Írsko bolo pre nich príliš ďaleko. Žiaľ, túto historku som sa dozvedel iba prednedávnom od príbuzného, ktorému ju matka spomenula. Hlavných aktérov sa už na podrobnosti opýtať nemôžem. Vedel by som sa vyjadriť veľmi ostro k tomu, ako sa eštebáci snažili zmanipulovať moju matku. Zostanem iba pri suchom konštatovaní, že to bolo nechutné.

Mama bola nábožensky založená a jej túžbou bolo dostať sa do Ríma i Svätej zeme. S úsmevom nám rozprávala, že keď sa vydávala, chcela iba skromnú svadbu, a za ušetrené peniaze by radšej šla s otcom na svadobnú cestu do Ríma. To bolo ešte v dobách predvojnovej Československej republiky a zo strany štátnych orgánov neboli proti takýmto cestám žiadne obmedzenia. Ibaže svokor veľmi chcel veľkú svadbu, aby si mohol

riadne zatancovať v prítomnosti širokého príbuzenstva a známych, ako to dobré dobové zvyklosti kázali. A tak všetky úspory šli na svadbu. O Ríme a Svätej zemi mama nehovorievala, ale vedeli sme, že ju tým smerom srdce ťahá. V rodine by sme jej to organizačne i finančne určite zariadili, len pre komunistov to bolo čosi, čo sa priečilo štátnym záujmom, a tak zostalo iba pri nesplnenej túžbe.

Môj spis obsahuje aj nasledujúci záznam z rozhovoru s prameňom, v tomto prípade zase s kolegom v práci:

Prameň podal informáciu, že Štefan VRÁTNY sa vyjadril pred svojimi spoluzamestnancami, že by sa veľmi rád pozrel do ZSSR. V rozhovore sa zmienil, že už trikrát prekročil štátnu hranicu ČSSR a to ako turista do PĽR v oblasti Vysokých Tatier, do MĽR v oblasti Gemeru a do NDR. Konkrétnejšie sa nevyjadril...

Kedysi som fakt mal záujem dostať sa do Sovietskeho zväzu. Jasná Poľana, Treťjakovská galéria, Ermitáž, to hej. Mauzóleu Vladimíra Iľjiča Lenina, hrdiaceho sa v dobovej propagande titulom vodcu svetového proletariátu, by sa môj hold neušiel. Ani k pomníku Josifa Vissarionoviča Stalina kdesi pri Kremeľskom múre by som sa neunúval. Tomu vyčúrať sa na hrob je málo. Podobne jednému z jeho následníkov, Brežnevovi, čo má na svedomí chrapúnsku agresiu do Československa v auguste 1968. Hranice som prekračoval, ak pozdĺž nich šiel turistický chodník, ktorý niekoľkými krokmi mohol zabiehať aj do susedného štátu. Aj to stačilo na to, aby eštebáci znervózneli. Toto je teda moje konkrétnejšie vyjadrenie, ktoré eštebákom chýbalo.

... Prameň ďalej uviedol, že zbytok dovolenky VRÁTNY čerpá v dňoch od 17.9.-21.9.1980. V uvedenej dobe sa má zúčastniť po dobu piatich dní zrazu turistov, ktorý sa bude konať v uvedené dní v severovýchodnom cípe Slovenska na hraniciach ČSSR-PĽR-ZSSR ... čo znamená, že bude mať možnosť uskutočniť rôzne nekontrolované styky...

Do zahraničia som sa znovu dostal až po novembri 1989. Neponáhľal som sa, radšej som vyčkal niekoľko mesiacov, kým sa zmenšil porevolučný nápor na Krajské oddelenie pasov a víz, aby som nemusel dlho čakať v rade. Po týchto skúsenostiach som sa o vycestovanie za hranice v epoche radostného budovania reálneho socializmu prestal pokúšať. Mal som za sebou cestu okolo sveta, a spoznávanie Československa, kde ma nik neobmedzoval, mi muselo stačiť, a veru aj stačilo. Vlastne aj teraz sa každoročne pozriem nanajvýš na deň-dva do niektorého zo susedných štátov. Celý svet sa spoznať nedá, iba veľmi povrchne. Mám to odskúšané, viem čo hovorím. Na dôkladné spoznanie čo len jedného kraja na Slovensku nepostačí ani niekoľko životov, aj to mám odskúšané.

Pre mňa cestovanie po svete prestalo byť prioritou ešte pred návratom do Československej socialistickej republiky.

Niekoľko slov o tom, ako som mal ísť a nakoniec, samozrejme, nešiel s podnikovým riaditeľom do Budapešti a Japonska.

Najprv zopakujem záznam zo schôdzky s dôstojníkom ŠtB konanej 14.11.1984, v ktorom sa takto vyjadruje na moju adresu prameň „I", teda kolega z pracoviska:

... Taktiež je prameňovi známe, že objekt v spoločnosti riaditeľa L sa zúčastnil konferencie asi v októbri vo Vysokých Tatrách, celú konferenciu podľa prameňa mal viesť riaditeľ L. Tejto konferencie sa zúčastnili aj osoby z kapitalistického zahraničia a to z USA, Japonska, Holandska a iných socialistických štátov. Riaditeľ L si objekta so sebou bral z toho dôvodu, aby mu robil tlmočníka, rozprával údajne s Američanom, avšak podľa jeho vyjadrenia iba služobne.

V závere schôdzky prameň uviedol, že ich riaditeľ L dostal pozvánku na rok 1986 do Japonska a prameň usudzoval z toho, že určite bude tento chcieť zobrať so sebou aj objekt „FILOZOF", nakoľko tento tam určitú dobu pôsobil a pozná tamojšie pomery. Iné poznatky k objektovi zistené neboli...

Poznačil: ppor. F

Výlohy na schôdzke vznikli 32,50 Kčs.

Na konferenciu v Tatrách si ma riaditeľ zobral zrejme aj preto, aby si overil moje schopnosti tlmočiť v anglickom jazyku a pohybovať sa v kruhu zahraničných osôb. Bolo to krátko po mojom nástupe do nového zamestnania. Podľa všetkého som sa mu pozdával. V nadväznosti na konferenciu v Tatrách si ma chcel krátko nato zobrať aj na konferenciu do Budapešti. Pozval si ma do kancelárie, zadal mi hŕbu roboty, aby som sa pripravil.

„V poriadku, rád pôjdem, lenže mňa Krajská správa pasov a víz nechce pustiť ani na dvojdňový zájazd s ROH do Užhorodu," vravím.

„A aké majú námietky?" opýtal sa.

„Vraj to nie je v štátnom záujme," citoval som mu príslušný paragraf zákona, na ktorý sa Krajská správa pasov a víz odvolala, keď mi zamietla cestu do Užhorodu. O tom som sa už zmieňoval.

„Čo? Všetko ti vybavím."

A v mojej prítomnosti zatelefonoval priamo náčelníkovi na Krajskú správu pasov a víz.

„Jeho cesta je v štátnom a podnikovom záujme," zdôrazňoval do telefónu.

„Priprav sa podľa mojich pokynov, ideme," dodal a prepustil ma.

Na druhý deň hneď zrána mi zavolal jeho asistent, že veru moja cesta do Budapešti bola zamietnutá.

„Vás to asi mrzí viac ako mňa," odpovedal som. „Ja som to očakával."

Vecou som sa viac nezaoberal, ale dopočul som sa od kolegov, že riaditeľ mal v tejto veci veľmi podráždený rozhovor s náčelníkom Krajskej správy verejnej bezpečnosti.

„Ak je špión, tak ho zavrite. Ak nie je špión, tak ho neobmedzujte," zdôrazňoval. Bol to rozumný argument, lenže eštebáci a rozum nešli dokopy.

Bolo to moje druhé zamestnanie po návrate do Československa. Pred prijatím si ma riaditeľ osobne pozval do kancelárie na rozhovor.

„Ste špión?" bola jeho prvá otázka len čo som sa usadil.

„Azda neočakávate, že by som sa vám priznal, keby som ním bol," znela moja odpoveď.

„No vy nie ste špión," zamrmlal pre seba.

Podľa všetkého na to, že ma prijali do zamestnania, mal významný vplyv rozhovor riaditeľa s mojím vedúcim z predchádzajúceho zamestnania. Riaditeľ vo veľmi dôvernom rozhovore medzi štyrmi očami chcel odpoveď na tri otázky: či som pracant, či viem po anglicky a či spolupracujem s ŠtB. Pozitívna odpoveď na prvé dve otázky a neistá, skôr negatívna na tretiu otázku rozhodla o mojom prijatí.

Do toho Japonska riaditeľ nakoniec šiel, samozrejme, bez mňa, hoci som mu vybavoval všetku anglickú korešpondenciu aj víza na japonskom veľvyslanectve v Prahe. V tých časoch iní by za možnosť dostať sa hoci len na týždeň do Japonska azda neváhali ísť sa ‚poradiť', každý už vie kam, a podpísali by hocijaký súhlas na spoluprácu. Ja som na také príležitosti nereflektoval. A vôbec nie je pravda, že by som sa v Tatrách s Američanom bavil iba služobne, ako tvrdil prameň. Bavili sme sa o všetkom možnom, aj o politike, a Američan sa výborne bavil na politických žartoch ‚o zlatú mrežu', na ktorých sa v tých časoch potajme smiali občania celej socialistickej vlasti. Keď som mu ich chrlil, dbal som samozrejme na to, aby nebol prítomný nik, čo by o tom neskôr mohol zahrať eštebákom úlohu prameňa.

Na pracovisku sa ma snažili zapojiť do práce s cudzincami, lebo veď sme mali dovozy i vývozy, zahraničné stroje a zariadenia a cudzie jazyky na pracovnej úrovni ovládal

vtedy málokto. Lenže to bola oblasť, ktorú mali pod palcom eštebáci, túto právomoc si žiarlivo strážili a prísne sledovali. Svedčí o tom aj nasledujúci záznam z môjho spisu, vyhotovený na základe rozhovoru s mojím kolegom v práci.

Čo sa týka zamestnania prameň uviedol, že svoju prácu sa objekt „FILOZOF" snaží vykonávať k spokojnosti svojich nadriadených. Vzhľadom k tomu, že jeho nadriadení vedia, o akú osobu sa jedná, ktorá veľmi dobre ovláda nemecký a anglický jazyk, z toho dôvodu ho využívajú k rôznym prekladom a zvlášť riaditeľ, ktorý často cestuje po kapitalistických štátoch a pokiaľ donesie nejaké prospekty, alebo knihy, tieto dávajú objektovi „FILOZOF" prekladať. Za to, že ovláda cudzie jazyky objekt „FILOZOF" nedostáva žiadne finančné prostriedky, ale revanšujú sa mu formou odmien. Prameň sa domnieva, že objekt „FILOZOF" môže prekladať aj také skutočnosti, ktoré tvoria predmet utajovaných vecí, ku ktorým majú prístup iba osoby, ktoré sú na to kompetentné.

Spomeniem jednu skúsenosť. Zavolal si ma vedúci.

„V podniku máme nejakých cudzincov. Nešiel by si mi tlmočiť? Hovoria po anglicky."

Samozrejme, že som šiel, ja s tým nemám problém. Išlo o dvojicu z nejakého holandského alebo dánskeho podniku, dodávateľa materiálov potrebných pre našu výrobu. Obchodný rozhovor prebehol štandardne, ako hocikde inde vo svete a po skončení si ma vedúci znovu zavolal.

„Musíme o rokovaní napísať správu pre vedenie podniku," povedal.

„Samozrejme", súhlasil som a napísali sme správu o obchodnom rokovaní a čo z neho vyplývalo pre obchodný úsek, výrobu, technikov a podobne. Jednoducho štandardné veci, aké sa píšu o obchodných rokovaniach v podnikoch po celom svete.

Potom vedúci vybral ešte jeden formulár.

„Túto správu musíme tiež napísať," vraví.

Bol to rozmnožený formulár s otázkami typu ‚hovorili ste o vojenských záležitostiach, ak áno, o čom, hovorili ste o politických záležitostiach, ak áno, o čom, hovorili ste o československých emigrantoch žijúcich v zahraničí, ak áno o čom'. Tento formulár už očividne nebol pre účely podniku a ja som sa nemal k činu. Nechal som ho ležať na stole pred sebou, ani som sa ho nedotkol. Nežiadalo sa mi špiniť si s ním ruky.

„Dobre," vraví veľkoryso vedúci, „ja formulár vyplním aj za teba."

A všade vpísal nie, nie, nie, lebo sme skutočne viedli rozhovor iba o technických záležitostiach a politika, vojenské záležitosti či emigranti by mi pri tej príležitosti ani len neprišli na um.

„No ale treba to podpísať," vraví vedúci.

A keď videl, že sa stále nemám k činu, zamrmlal.

„Dobre. Môžem to podpísať aj za teba."

Podpísal a k veci sme sa už nikdy nevracali. Ani mi nikto nikdy nevyčítal, že som formulár nevyplnil a nepodpísal. Len ma už viac na rokovania s cudzincami nepozvali. Nie že by v podniku až tak fandili eštebáckym spôsobom, len vedeli, že ak ma budú posielať na obchodné rokovania s cudzincami a odmietnem písať aj takéto správy, ja síce referentom zásobovania zostanem, ale vedúci prestane byť vedúcim, námestník námestníkom, riaditeľ riaditeľom. Totalita sa prejavovala aj o tomto. A každý, kto by ich nahradil, by sa už údajným štátnobezpečnostným záujmom bez výhrad podriadil. Medzičasom som kľúčovým osobám podniku dal vedieť, že som ochotný byť podniku užitočný v plnom rozsahu svojich schopností a síl, len nesmie si to vyžadovať priamu osobnú súčinnosť s ŠtB. Rešpektovali to.

Prekladať a riešiť korešpondenciu a rôzne písomnosti v cudzích jazykoch ma nechali, ale obchodné rokovania s cudzincami a cesty do zahraničia zostali pre mňa tabu. Spôsobil som si to samozrejme sám svojou neprispôsobilosťou. Zahraničný obchod socialistického Československa ako-tak fungoval, čo znamená, že tisíckam, možno desiatkam tisícok občanov takéto formuláre neprekážali. Dnes, ako živnostník, robím poskromne aj zahraničný obchod, aj s cudzincami rokujem a žiadnej kontrarozviedke nemusím skladať účty. Je to moja vec. Som rád, že som sa dožil dnešných čias.

Ešte sa vrátim k poznámke, že *„prameň sa domnieva, že objekt „FILOZOF" môže prekladať aj také skutočnosti, ktoré tvoria predmet utajovaných vecí, ku ktorým majú prístup iba osoby, ktoré sú na to kompetentné".* Išlo o rôzne odborné články a publikácie organizácií a podnikov, v zahraničí bežne dostupné pre každého, kto o ne prejavil záujem. Riaditeľ ich prinášal z podnikov, konferencií, veľtrhov a výstav, ktoré hojne navštevoval. Štátnym tajomstvom sa stali v momente prechodu cez zátarasy z ostnatého drôtu na územie Československej socialistickej republiky.

No a samozrejme som sa tak potrestal aj finančne. Mal som štátne skúšky z angličtiny a nemčiny, obidva jazyky som v práci používal, podľa dobrých dobových zvyklostí, som mal dostávať príplatok na každý jazyk dvesto korún československých za mesiac, teda

štyristo korún za obidva jazyky a to znamená štyritisíc osemsto korún ročne, čo už predstavovalo slušný trinásť a poltý plat. Mne sa neušiel. Nie že by mi v podniku nežičili, ale k tomu, aby sa mi ušlo finančné hodnotenie za jazyky, muselo by sa používanie cudzích jazykov dostať do mojej pracovnej náplne. A jazyky sa mohli dostať do pracovnej náplne len s požehnaním pracovníkov bezpečnosti. Ja som o potrebnú previerku nestál.

Závodu som vybavoval nejaké havarijné náhradné diely z Východného Nemecka, ktoré bolo normálne prístupné pre našich občanov. Všetko som vykorešpondoval a vytelefonoval s dodávateľom vo Východnom Nemecku a závod mal pripravený nákladný voz, že diely pôjde vyzdvihnúť.

„Pán Vrátny, nešli by ste s nami? Zajtra ráno odchádzame. Keď prídete ešte dnes, u nás prenocujete a skoro ráno vyrazíme. Ľahšie by sme sa dohovorili. Naši ľudia nehovoria po nemecky," zavolal mi zodpovedný referent závodu na Strednom Slovensku.

To okamžité balenie vecí na služobnú cestu by mi nijako nevadilo, ako zásobovač som bol na to zvyknutý, ale i tak som zamietol. Už ani neviem, akú výhovorku som použil. Normálne by ma takáto služobná cesta celkom potešila. Len nemal som cestovné doklady, pričom stačila pečiatka v občianskom preukaze. Neviem, či by mi to podnik dokázal vybaviť, hlavne keď šlo o veľmi krátky termín. Lenže, keby aj, vo svojej služobnej horlivosti, ale tiež z povinnosti, aby im nik nemohol vyčítať nedostatok bdelosti a ostražitosti, by košickí eštebáci ihneď informovali svojich kolegov na hraniciach, tí zase, aby nezlyhali pri obrane hraníc socialistickej vlasti, by ma vyzliekli donaha a možno aj ináč so mnou zacvičili. To som nepotreboval. Nikam som nešiel. Nakoniec potrebné náhradné diely došli aj bez mojej osobnej angažovanosti priamo vo Východnom Nemecku.

Na hranici s Východným Nemeckom sme tuším ostnatý drôt nemali, ale v hlavách niektorých silových kruhov a možno už aj v mojej, existoval.

Po revolúcii som náhodou hovoril s bývalým výrobným námestníka tohto závodu. Bol synom podnikového riaditeľa, zakladateľa podniku a po revolúcii z tých, či oných dôvodov musel z funkcie odísť.

„Pán Vrátny, vy ste bol jediný pracovník podniku, ktorý pre náš závod aj čosi urobil," poznamenal rozšafným spôsobom snažiac sa napodobňovať spôsoby svojho aj po smrti vysoko uznávaného otca. Spomenul som si na príhodu s neuskutočnenou cestou do Východného Nemecka a teda že som mohol urobiť aj viac, keby mi to okolnosti dovoľovali.

Poznámka nebola pravdivá, lebo ja som bol iba koliečkom zložitého súkolia centrálne plánovaného hospodárstva, v rámci ktorého závody, podniky a iné inštitúcie sa navzájom potrebovali a samé o sebe nemohli existovať. Aj tak mi padlo dobre, si ho vypočuť.

38

Pár slov o vzťahoch s najvyšším vedením podniku – Vlastne môžem iba konštatovať s uspokojením, že boli dobré, hoci zmiešané pocity sa kde-tu vyskytli.

Podnikový riaditeľ v tom čase už mal takmer sedemdesiat rokov a hoci vo funkcii sa udržiaval ako nezničiteľný nezmar, zdravíčko mu už veľmi neslúžilo. Raz, keď som bol za ním v nejakej veci v pražskej nemocnici pre prominentných pacientov, som si pomyslel, že keby bol po vojne ušiel kdesi do Ameriky, ako to v tom čase robili Židia, ktorým sa podarilo prežiť Hitlera, určite by sa aj tam uchytil a vďaka svojim povahovým danostiam stal by sa z neho veľký podnikateľ. A v prípade choroby by sa dostal do tej najrenomovanejšej súkromnej kalifornskej či newyorskej kliniky, kde by sa mu určite ušla tá najlepšia opatera, aká bola v tom čase na svete možná. Lebo tá pražská klinika, nemôžem si pomôcť, mi zapáchala závodnou jedálňou a kde-tu aj močom ešte aj v nie celkom udržiavanom parčíku medzi budovami a z toho som si vytvoril menej priaznivý dojem o úrovni celého zariadenia. Nech mi prepáčia jej lekári a zdravotný personál, ak som sa unáhlil v uzáveroch.

Ako som tam sedel s ním na lavičke slnkom láskaného nádvoria so záhradnou úpravou, medzi jarnými kvetinami, odovzdával mu nejaké materiály a mechanicky referoval, čoho sa týkali, som mal dojem, ako keby sa ma chcel pýtať, čo so mnou, lebo som bol presvedčený, že ma považoval za nevyužitého a nedbal by, keby som sa pre jeho podnik angažoval viac. Medzičasom sa už nepochybne dozvedel moju poznámku od môjho námestníka, ako mi opatrne oznamoval snahu vedenia podniku ma preložiť na zodpovednejšiu funkciu.

„Áno, som schopný i ochotný byť pre podnik užitočnejší, len nechcem mať nič do činenia s bezpečnosťou," dôrazne som vyjadril podmienku svojej ochoty byť pre podnik užitočnejší.

To už bolo v časoch, keď sa v samotnom Sovietskom zväze, garantovi socializmu v Československu, začali výrazné neštandardné politické pohyby.

Po tomto rozhovore som dlhé mesiace nič nepočul o mojom preradení na zodpovednejšiu funkciu, čo mali byť dovozy. Nepochybujem, že medzičasom vedenie podniku zisťovalo, čo môže číhať za mojou neochotou jednať s eštebákmi.

Po čase si ma námestník znovu zavolal, že teda tá ponuka prejsť na iný referát stále platí a či som ochotný ju prevziať. Súhlasil som, a zopakoval som svoju výhradu, že nechcem mať v súvislosti s mojim novým zadelením nič s bezpečnosťou. Dovozy a z toho vyplývajúce občasné zahraničné kontakty, hoci len telefonické alebo formou telexu, či práce s cudzojazyčnými materiálmi zahraničného pôvodu bolo niečo, čo si eštebáci žiarlivo strážili.

„Ani sa vám nedivím, že tak uvažujete," povedal námestník viac pre seba, ale tak, aby som ho rozumel. "Nebudete mať," uistil ma ešte.

Neviem z čoho pramenila jeho istota. Ale že vec vedenie podniku prerokovávalo aj cez vyššie stranícke fóra o tom nepochybujem, ani o tom, že sa vytvárala medzi komunistami opozícia voči eštebákom, ktorí zrejme v mojom prípade, a nielen v mojom, s bdelosťou a ostražitosťou preháňali. To sa už bavíme o období, keď eštebáci, čo ma mali v referáte, sa mi pri náhodných stretnutiach v meste veľkým oblúkom vyhýbali.

A ešte jednu výhradu som mal a síce, že nebudem sedieť v jednej kancelárii s kolegom, v ktorej sedel môj predchodca dovozár. Divne, skôr s úsmevom sa na mňa námestník pozrel, vediac, že dotyčný kolega, tiež starší pán, mal blízke priateľské vzťahy s riaditeľom. Možno si myslel, že tam pramenila moja neochota sedieť s kolegom, nech už si ju vysvetľoval akokoľvek.

„Dobre, budete sedieť v inej kancelárii."

Mne nevadilo to, že dotyčný kolega mal dobré vzťahy s riaditeľom. Vadilo mi to, že za ním by nepochybne chodili eštebáci a páčili by po ňom rozumy o mne, možno by ho aj všemožne úkolovali a manipulovali v súvislosti so mnou a tomu som sa všemožne chcel vyhnúť. Mal malé deti, ženu s dobrou pozíciou v zdravotníctve a bol svojim spôsobom vydierateľný. Cez seba nie, lebo robil zásobovača a už hlbšie padnúť nemohol.

„Čo sa ja môžem k takým veciam vyjadrovať. Ja som len hovnový referent," tak sa v súkromných rozhovoroch charakterizoval, keď náhodou padla reč na politiku a jeho vzťahu k nej. „Keď pes má smutné oči, tak hneď okolo neho behajú traja veterinári. Kto sa kedy staral o to, či ja mám kedy smutné oči."

Kolega má už dobre vyše osemdesiat rokov, vždy keď idem do Košíc, si nájdem hodinudve, aby som si s ním porozprával, dokonca minule, na Veľkú noc, dali sme si celopopoludňajšiu prechádzku v doline Čermeľa. Za totality som sa takým vzťahom vyhýbal. Nechcel som, aby kvôli mne mali ňufáky eštebákov za sebou aj iní.

Ďalšiu, ani nie podmienku, skôr prosbu som mal v súvislosti s prechodom na nové pracovisko. Vtedy som mal podľa zákonníka práce nárok na tri týždne dovolenky do roka a ja som chcel, či by sa to nedalo z rozhodnutia vedenia podniku zvýšiť na štyri týždne, ako to mali všetci ostatní zamestnanci v mojom veku. Mne tých osem rokov strávených v zahraničí bolo aj v tomto smere na škodu.

Námestník zdvihol telefón, zavolal personálne oddelenie.

„Mám tu Vrátneho, vraj má nárok na tri týždne dovolenky do roka. Vieme to zdvihnúť na štyri, ako je to v jeho veku zvyčajné?"

Nepočul som odpoveď z druhej strany telefónu, ale mne po zložení slúchadla povedal.

„Dobre, máte štyri týždne dovolenky ročne."

Podľa toho som sa odvtedy riadil. Aj keď sa ma zodpovedná pracovníčka personálneho oddelenia potom niekoľkokrát pýtala, ako je to s tou mojou dovolenkou. Niečo jej v papieroch zrejme neštimovalo. Ja som sa k veci viac nevyjadroval. Diskusie na túto tému sa dostali do môjho pomysleného priečinka označeného nápisom 'Tabu'. Ja som chcel mať štyri týždne dovolenky do roka, ako som si už vekom zasluhoval, aj keby mi ten, akože ešte nezaslúžený týždeň dovolenky mali dať neplatený.

A ešte jednu podmienku som mal, opäť podanú skôr formou prosby, nie niečo, na čom by som rezolútne trval, ako to bolo v prípade neochoty jednať s eštebákmi.

„Nenašiel by sa niekto, kto by po mne prevzal funkciu úsekového dôverníka ROH?"

Bola to najvyššia politická funkcia, do akej som sa v živote dostal, viac-menej, ale skôr viac, ako menej, ma do nej zmanipuloval dotyčný námestník a nebavila ma. Pochybujem, že by sa v bývalej Československej socialistickej republike našlo mnoho ľudí, čo túto funkciu žralo. V socialistických odboroch som ako funkcionár mal náplň rozdávať mesačné známky za členské príspevky, ktoré sa automaticky strhávali z platu a potom ešte vyberať akože dobrovoľné príspevky na fond solidarity, o ktorom nik nevedel, kde končí a bol predmetom úškrnov a jedovatých rečí, samozrejme na adresu dôverníka, ktorý ich z titulu svojej funkcie musel vyberať.

Vedel som, že idem do veľmi náročného referátu a že mám dôvod aj príležitosť sa tejto funkcie zbaviť.

„Dobre, pozriem sa na to," znela odpoveď.

Za pár mesiacov som funkciu úsekového dôverníka ROH odovzdal o nie viac nadšenému kolegovi. Odvtedy som sa v podniku venoval výlučne odbornej práci, žiadnej odborovej

a božechráň politickej. Z práce s ROH som si ponechal iba správu podnikovej permanentky do divadla. Tú som proti podpisu odovzdal ktorémukoľvek pracovníkovi podniku, ak mal záujem o predstavenie. A keď sa taký nevyskytol, čo sa stávalo často, využíval som permanentku so svojimi sestrami. V rámci platných regúl, žiadne zneužívanie.

S námestníkom som vychádzal dobre až do konca trvania reálneho socializmu. Len v jednom som sa mu rázne vzpriečil. Pri stretnutí z akejsi príležitosti mi nadštrkol:

„Mali by ste sa oženiť!"

To bolo v čase, keď sa okolo mňa, starého mládenca, začalo v podniku točiť niekoľko dievčeniec bez manželských záväzkov. Bral som to ako snahu vytvoriť záruky, že nebudem tvrdohlavý a budem myslieť na rodinu, peniaze, postup, a tým budem aj politicky ovplyvniteľný. Vtedy som bol možno až drzí, ale situácia, ako som ju vnímal ja, si to jednoducho vyžadovala.

„Ženbu nemám v pracovnej náplni," som takmer odvrkol.

Viac ma s ničím takým z vedenia podniku neotravovali.

Raz som predsa len mal vstúpiť do politiky, hoci len na úrovni obchodného úseku podniku. Bolo to krátko po nežnej revolúcii, keď kolegovia pripravili hanopis v rámci akcie proti straníckym kádrom podniku, ktorého obeťou sa stal môj námestník. Všetko bolo šité horúcou ihlou ľuďmi rozrušenými náhlymi politickými zmenami, ktorí cítili potrebu nejako prispieť do budúceho vývoja podniku v novej situácii, v ktorej sme sa po novembri 1989 ocitli. Celá akcia bola pomýlená minimálne z dvoch dôvodov: námestník už bol v dôchodkovom veku a pravdepodobne by odišiel z podniku aj sám, tak načo ho k tomu ešte aj urážať. Okrem toho bol, o tom som presvedčený, manažérsky typ, a keby bol trochu mladší, určite by sa uplatnil v manažérskej pozícii aj v nových podmienkach, podobne ako vtedy už nežijúci riaditeľ. Mohol a mal som sa ozvať na jeho obranu. Zaslúžil si ju. Lenže ja som mal vtedy plnú hlavu vlastnej situácie. Vedel som, že si môžem trúfnuť na čosi iné, než na referenta zásobovania, na čosi, kde by som sa cítil pohodovejšie, len ešte som sa nezorientoval, ktorým smerom, a to mi behalo po rozume predovšetkým. Ospravedlňujem sa námestníkovi aspoň touto cestou, že som sa ho vtedy nezastal. Aj keď by som na chode vecí nič nezmenil.

Do konca môjho zamestnania v tomto podniku som sedel s kolegyňou. Dobre sa mi s ňou sedelo. Bola to nekomplikovaná priamočiara povaha a o spracovanie takých eštebáci nemali záujem. Spis mi to aj svojim spôsobom potvrdil. Vyše stotridsať pracovníkov rezortu ministerstva vnútra mi do spisu prispievalo a potom ešte dvadsať dôverníkov

a agentov pohybujúcich sa v mojom okolí, teda kolegov, susedov, známych, s ktorými ma život nejakým činom, ba možno aj ich osobnou iniciatívou, dal dohromady, bez mojej snahy sa s nimi nejako zblížiť. Medzi nimi nebola ani jedna žena.

Čo by som riaditeľovi povedal, keby prelomil moju veľavravnú mlčanlivosť tam na lavičke v pražskej nemocnici pre komunistických prominentov, a nástojčivo začal zisťovať moje postoje, ktoré som si nechával pre seba a pred nikým ich nevyslovoval, k žiaľu eštebákov, mojich a nepochybujem i riaditeľových nepriateľov?

‚Nechajte tak, riaditeľ! Eštébé chce, aby som sa z republiky pratal a ak začnete vŕtať do nich vy sám, a som presvedčený, že ste schopní a ochotní poriadne vŕtať, dopadne to tak, že ma naložia do vlaku v Devínskej Novej Vsi a pošlú smerom na Západ, kade ľahšie, za ostnatý drôt, len aby som tu neotravoval život a nekazil ovzdušie. Kým mi žila matka, by ma takéto riešenie veľmi zarmútilo, teraz už mi je to jedno. Reálsocializmus sa rúti do svojho neslávneho finále, ale keby som musel odísť, už by ma asi nijaký politický prevrat v Československu nemotivoval k návratu. Začínať hocikde, nie je jednoduché, a začínať von a potom znovu v nových, poriadne komplikovaných podmienkach Československa, o ktorých som presvedčený, že sa skôr či neskôr, ale pravdepodobnejšie skôr, ako neskôr, dostavia, by sa mi už veru nechcelo. Zostal by som natrvalo von a ani vy, ani váš podnik nebudete zo mňa mať žiaden úžitok. Som vďačný za vaše naznačené i keď nevyslovené úvahy, ale mám už štyridsiatku za sebou. Musím myslieť aj na seba.'

Nepovedal som mu to a ani on ma nijako nepodpichoval, aby som bol otvorenejší. Jeho mlčanie a akoby neprítomný pohľad som si vysvetlil tak, že si moje úvahy domyslel. Možno sa aj dovtípil, že ja by som si v trochu slobodnejších podmienkach svoju budúcnosť vôbec nespájal s jeho podnikom, ani s nijakou inou organizáciou. Pre mňa slobodné povolanie, to je ono! Ak štrngať kľúčmi, tak za toto.

A že veru predsa len vŕtal, som sa dozvedel z viacerých zdrojov. Napríklad aj u najvyšších mestských a krajských straníckych funkcionárov. Paradoxne jedného z nich si pozval k sebe do kancelárie raz podvečer, keď môj podnikový úsek mal práve akože odborársky večer pracovnej slávy, tak sa občasné kolegiálne posedenia v podvečer po pracovnej dobe nadnesene nazývali, a bravčové kolienka z nášho hrnca si našli cestu aj na pracovný stôl riaditeľne na pohostenie pána podniku a jeho vysokého straníckeho hosťa. Prešuškalo sa to medzi oslavujúcimi kolegami a od riaditeľovej sekretárky som sa dopočul, že aj ja som bol predmetom rokovania v úzkom kruhu riaditeľa a vysokého krajského straníckeho funkcionára. Pomyslel som si, nech im tie kolienka padnú na úžitok.

Pardon, nechcel som byť v tomto momente ironický. Opravujem sa. Bravčové kolienka môžu zachutiť, ale nie padnúť na úžitok. Ibaže by umierali od hladu, ale to ich prípad určite nebol. Ani účastníkov odborárskeho večera pracovnej slávy.

Pripomeniem problém s prefinancovaním takýchto večerov. Dačo dal podnik, dačo sme museli platiť my, zamestnanci. Účet zamestnancov sa rozdelil rovnomerne medzi všetkých účastníkov a zvyčajne tí, čo pili najmenej si takéto financovanie ofrfľali. Posledný večer pracovnej slávy, čo som mal na starosti ešte ja, ako úsekový dôverník ROH, som musel doplácať zo svojho. Nebolo to veľa, ale nech sa to berie ako môj príspevok k stmeľovaniu kolektívu pracovníkov socialistického podniku.

Reálny socializmus som v relatívnej pohode dožil v tomto podniku. Mal som náročný referát a rozumných vedúcich, ktorí vedeli, že za mňa len tak ľahko náhradu nenájdu. Zamestnanec s pracovnou znalosťou v našich podmienkach kľúčových jazykov, angličtinou a nemčinou, je aj teraz vzácny, napriek tomu, že už kopec našich ľudí sa mali možnosť tieto jazyky naučiť priamo v krajinách, kde sú úradné a pre miestnych ľudí aj rodné. V tých dobách by ľahšie zohnali náhradu za môjho, najmenej dvakrát viac zarábajúceho vedúceho, než za mňa, a to určite nie som chválenkár.

A keď už hovorím o plate, prácu som robil nepochybne lepšie, ako môj, teraz už nebohý, predchodca, ktorý svojou popudlivosťou a neschopnosťou zvládnuť referát dvíhal nervy vedeniu podniku i závodom, ktoré mal po stránke dovozov na starosti. Nech mu je aj tak zem ľahká. Ale jeho platovú úroveň som nikdy nedosiahol. Našiel som si ho na internetovej stránke Ústavu pamäti národa. On, na rozdiel od mňa, je vedený v zoznamoch ŠtB ako agent.

Na riaditeľa si vždy rád spomeniem, keď počúvam poznámky o nedostatkoch podnikateľského prostredia v porevolučných, či poprevratových podmienkach u nás. Môj riaditeľ, bol podnikateľom aj za socializmu, tiež občas označovaného ako centrálne plánované hospodárstvo, keď sa podnikateľstvo skôr potláčalo. A svojou povahou bol by podnikateľom, aj keby sa narodil hocikde, či v starom Ríme, Číne alebo medzi americkými indiánmi. V ňom to proste bolo a takí ľudia sú veľkým bohatstvom každého štátu. Len jedno ma na ňom mrzelo. V kancelárii za chrbtom na polici mal sadrové busty niekoľkých politických prominentov, vrátane Gottwalda a Stalina. Vraj mu život pred Osvienčimom, kde zahynuli mnohí jeho najbližší i vzdialenejší príbuzní, zachránil príchod Sovietskej armády. Tu záchranu beriem, len či bola vhodným dôvodom pre takéto vyzdvihovanie Stalina, s tým som sa nedokázal vyrovnať.

Ešte malá poznámka o riaditeľovi. Pred vojnou býval v meste, kde sa päť rokov po vojne nasťahovala aj moja rodina a kde jeho otec mal pred vojnou pekáreň. Do tej pekárne sme potom nosievali na upečenie v slamníkoch mamou umiesené cesto na chlieb, kým sa pomery v zásobovaní potravinami u nás nezačali zlepšovať natoľko, že chlieb bolo dostať aj v obchodoch, hoci ani to sa bez dlhého čakania v rade nezaobišlo. V tom čase už ale pekáreň viedol ktosi úplne iný, lebo otec môjho riaditeľa a celá jeho mnohodetná rodina skončila v koncentráku, alebo sa roztrúsila po celom svete. Vidím v tom určitú symboliku, keď mi chlieb môj každodenný za mladosti pomáhala zabezpečovať pekáreň jeho otca a potom v dospelosti podnik, ktorý sám založil. Riaditeľ zostal verný rodinným tradíciám. Pece si zaľúbil ešte ako mládenec v rodinnom prostredí, a v dospelosti v nich vypekal keramické dlaždice a obkladačky.

39

Práca v Tokiu a doma – Doma nikto nie je prorokom. V zahraničí si ma vážili viac.

V mojom spise vedenom komunistickou Štátnou bezpečnosťou som často nachádzal poznámky podobné tým, ktoré uvádza prísne tajný plán agentúrno-operatívneho rozpracúvania objektu „FILOZOF", signálny zväzok číslo 12199 zo dňa 8. februára 1979:

Medzi spoluzamestnancami sa prejavuje ako osoba uzavretá. O svojom pobyte v kapitalistickom zahraničí sa nerád zmieňuje, nie je ochotný na túto tému viesť rozhovor. Je však zaujímavé, že v pracovnom kolektíve podnecuje debaty o politickom dianí doma a v zahraničí.

U objekta sa javí zaujímavé aj to, že pri spravodajskom vyťažení po jeho návrate z kapitalistického zahraničia zamlčal niektoré styky nadviazané počas pobytu v zahraničí. Preto jeho pobyt i styky, ako aj činnosť v kapitalistických štátoch je predmetom nášho kontrarozviedneho záujmu.

To, že som sa vyhýbal rozhovorom s eštebákmi, si spôsobili sami svojou nástojčivou, bezočivou, vyzývavou, ponižujúcou dotieravosťou a buzeráciou, čo som vnímal ako súčasť ich pracovných metód i osobných postojov. Nie je to len moja skúsenosť s nimi.

U kolegov som bol tiež opatrný v rečiach na politické témy a mojom pobyte v zahraničí. Ako dnes, tak i vtedy, som v práci uprednostňoval náročnejšiu pracovnú náplň pred planým politizovaním o veciach, ktoré i tak neviem ovplyvniť. Okrem toho môj vyše osemročný pobyt v KZ, teda kapitalistickom zahraničí, mi dal veľmi veľa po stránke vzdelanostnej, pracovnej i všeobecnej skúsenostnej a nech by som hovoril o svojich zážitkoch zo sveta čokoľvek, muselo by to vyznieť veľmi pozitívne, v ostrom kontraste s duchom dobovej komunistickej propagandy.

Zato celkom som o svojich skúsenostiach získaných mimo Československa nemlčal, čo potvrdzuje tento záznam zo dňa 12. apríla 1980 z rozhovoru eštebáka s kolegom, tiež prísne tajný, akože ináč, preto prosím ďalej nešíriť:

Prameň podal informáciu, že VRÁTNY priniesol na pracovisko dva reklamné časopisy formátu A4 o obsahu 25 - 30 listov. Pri prezeraní časopisov tieto VRÁTNY komentoval a uviedol, že je spoluautorom týchto. Jeden z nich pojednával o činnosti obchodných bánk

v Japonsku a druhý o obchodných vzťahoch Japonska. Časopisy boli písané v angličtine, vydané v Tókiu v náklade asi po 1 milión výtlačkov.

V jednom z časopisov asi na 4. strane bola fotografia VRÁTNEHO ešte s jedným mužom, ktorý mal byť spoluautorom. Na otázku prameňa odkiaľ mal informácie k spracovaniu tejto problematiky odpovedal, že časť informácií si zaobstaral sám a časť mu poskytli banky a firmy, ktoré sú v časopise uvádzané. Tieto materiály mali slúžiť pre potreby obchodných zástupcov v Japonsku a iných vyspelých kapitalistických krajinách vo vzťahu k financiám a obchodu s Japonskom.

VRÁTNY sa vyjadril, že za tieto časopisy dostal toľko peňazí, že mohol celý rok cestovať po Japonsku. Vyjadril sa, že Japonsko pozná tak dobre ako SSR (Slovenská socialistická republika) *alebo ČSSR* (Československá socialistická republika)*, navštívil všetky ostrovy Japonska. Následný rozhovor pokračoval o mentalite a živote ázijských národov. Uviedol, že táto krajina na neho urobila veľmi dobrý dojem a dokázal by tam aj žiť. Z Japonska si doniesol pestovanie jógy.*

Prácu v Japonsku som si vybavil na záver mojich štúdií v USA, konkrétne cez medzinárodnú študentskú organizáciu vysokých škôl ekonomických a obchodných. Organizácia funguje aj u nás, a ja som sa cez ňu dostal ešte počas mojich štúdií v Bratislave do Západného Nemecka v roku 1967 a do Severného Írska v roku 1968. Po invázii Československa v auguste 1968 boli jej aktivity u nás hodne utlmené. Dnes k nej, samozrejme, pribudlo množstvo iných podobných sprostredkovateľní práce a pobytov v zahraničí, a do zahraničia sa dá dostať aj tak, naverímboha. U nás je to už konečne normál, na Západ od našich hraníc to bol normál dávno pred našou nežnou revolúciou, takže opäť nenormálna bola znormalizovaná Československá socialistická republika, ktorá takéto aktivity potierala.

V Japonsku som najprv pracoval asi dva mesiace na oddelení hospodárskeho výskumu automobilky Nissan (neskôr sa dostala do vážnych existenčných problémov, ale vtedy som už tam nepracoval) a potom som prešiel do nakladateľstva. Japonsko sa prudko otváralo svetu, podniky potrebovali cudzojazyčné, hlavne anglické publikácie pre zahraničné kontakty a môj podnik im ich pripravoval. Zvyšok mojej pracovnej náplne je v podstate opísaný v zázname. Po toľkých rokoch si už všetky detaily nepamätám, len sa mi nezdá ten 1 milión výtlačkov, tam sa prameň asi o nejakú nulu naviac pomýlil. Tiež Japonsko pre mňa o joge určite nebolo.

Pracoval som na viacerých projektoch (dokonca aj na scenári krátkometrážneho filmu Doing Business in Japan, teda podnikanie, či obchodovanie v Japonsku), ale tie dve

publikácie, to bola moja samostatná práca, na ktorú som hrdý, lebo som zodpovedal za text, ktorý som aj sám napísal, za úpravu a niektoré fotografie, ktoré boli v publikáciách zverejnené.

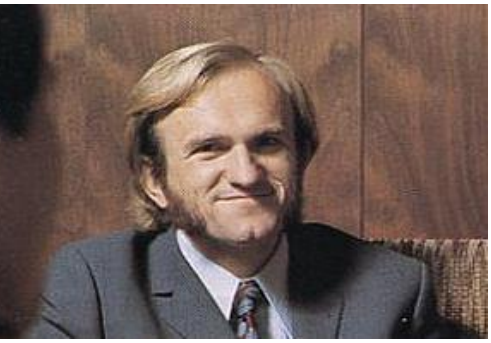

Koniec pobytu v Japonsku som prijal s ľútosťou. Japonsko malo, a vraj do dnešných dní má, veľmi prísne imigračné zákony a s predlžovaním pobytu by som mal problémy. Aj to bol dôvod, prečo som sa musel rozlúčiť s krajinou vychádzajúceho slnka, i s riaditeľom podniku, ktorý mal pri mojom odchode viditeľne slzy v očiach, i s priateľkou, na ktorú si do dnešných dní rád spomínam. Tej som sa pri lúčení radšej do očí ani nepozeral.

A keď to porovnám s prácou, ktorá sa mi ušla v Československej socialistickej republike, vlastne ani si nemám čo sťažovať. Mal som tu náročný dovozný referát, ale popritom som stihol písať občas články do novín o podniku, v ktorom som pracoval, zverejnili mi kopec turistických perličiek a drobných článočkov v košickom večerníku i v iných novinách, po večeroch som v knižniciach, školách, kluboch premietal vlastné diapozitívy podľa vlastných scenárov z môjho vlastného cestovania doma a v cudzine, aj tej kultúry, na ktorej som si zakladal v Japonsku, či inde vo svete, som si u nás užíval dosýta. Nebol to iba slabý odvar toho, v čom som sa rozbiehal v Japonsku, lebo v ČSSR som to dosahoval za ťažších podmienok. Tuším iba platovo som bol na tom podstatne horšie, lebo z tých peňazí, čo som si zarobil u nás pred revolúciou, by som si výlet krížom cez Áziu nemohol dovoliť. Ale vtedy už cestovanie po svete dávno prestalo figurovať na zozname mojich životných priorít. Azda preto som po smrti matky odolal nutkaniu vytrucovať si emigráciu. Nemal som v podstate od čoho, ale ani za čím utekať. Pred sebou sa utiecť nedá, na to som už prišiel dávno predtým.

Teraz zase mám zaujímavú prácu, i spoločenské vzťahy mi vyhovujú, pestujem kultúru, čítam, občas dokonca aj niečo napíšem, a dokonca by som si mohol dovoliť aj cestu po Ázii či inde, ale to i naďalej nie je mojím cieľom. Mne stačia výlety po Slovensku s občasným odskočením do susedných štátov a ak sa aj pustím do vzdialenejších destinácií, tak to len preto, že tam mám známych, na ktorých mi záleží. Čo mám naviac, a čo by som asi nenašiel, keby som sa rozhodol znovu emigrovať, hoci aj do Japonska, je slobodné povolanie, ktoré by sa mi mimo Slovenska asi ťažko zháňalo. Pre mňa toto je dôležitý dôvod, prečo zostať práve tu.

Takže zásady, ktorými sa roky-rokúce riadim: dbať na životosprávu, čo okrem iného znamená pozitívne, aktívne pristupovať k životu, a žiadať menej, než dovoľuje peňaženka. Pomáha to udržiavať pocit blahobytu, duchovného i materiálneho. S takýmito postojmi sa aj v zachmúrenej ČSSR dalo slušne vyžiť a platí to aj pre našu terajšiu pojašenú SR.

Na záver pre pobavenie ešte jeden prísne tajný záznam zo schôdzky eštebáka s prameňom „L", teda s iným kolegom, konanej dňa 24. apríla 1980.

Prameň na schôdzke podal správu k objektovi vedenému v akcii „FILOZOF" tohto obsahu:

1./ Všeobecný názor zamestnancov MTZ (Materiálno-technického zásobovania) *závodu ZŤS* (Závodov ťažkého strojárstva) *Košice je, že VRÁTNY spolupracuje s bezpečnosťou. Pritom vychádzajú z toho, že sa úplne beztrestne vrátil domov z kapitalistického zahraničia. Bol jeden rok na základnej vojenskej službe, dostal súhlas na prácu s prísne tajnou technikou a tiež súhlas na štúdium. Vládne názor, že možno aj vonku plnil úlohy našej bezpečnosti. Zásadne sa sám dištancuje od spolupracovníkov. Pri služobných cestách cestuje v inom kupé. Ostatní pracovníci sa pod vplyvom týchto názorov od menovaného dištancujú. Zásadne nechce hovoriť o tom, kde bol a čo robil. Počas pobytu v Tokiu vraj robil predavača. Z Japonska odišiel preto, že z tých peňazí sa tam nedalo vyžiť. To povedal za prítomnosti prameňa. Pred nástupom do ZŤS mu robil cesty a hľadal miesto s. K, zástupca vedúceho zásobovania* (s. K = súdruh K)*. Z titulu svojho zaradenia chodí na služobné cesty na Generálne riaditeľstvo do ZŤS Martin, kde sa robí špeciálna technika. O špeciálnej technike v ZŤS má možnosť detailného prehľadu.*

Ďalej prameň zistil, že menovaný z plánu MTZ bol preradený na oddelenie dovozu MTZ. Toto oddelenie priamo zabezpečuje dovoz materiálov a rôznych subdodávok zo zahraničia. To znamená, že udržuje priamy kontakt so zahraničnými firmami.

2./ Operatívny význam spočíva v tom, že objekt vedený v akcii „FILOZOF" je podozrievaný spoluzamestnancami zo spolupráce s orgánmi bezpečnosti.

4./ Prameň bol úkolovaný, aby sa bližšie zblížil s VRÁTNYM a postupne u tohto si získaval dôveru.

6./ Poznatky možno považovať za pravdivé. Boli získané od prevereného TS (tajného spolupracovníka)*.*

K celému záznamu viac azda niekedy inokedy. Teraz len k tej poznámke, že ...*Počas pobytu v Tokiu vraj robil predavača. Z Japonska odišiel preto, že z tých peňazí sa tam nedalo vyžiť. To povedal za prítomnosti prameňa.*

Takú koninu som určite nepovedal. Pravda je taká ako som ju opísal. Ten prameň bol určite opitý, čomu by som sa nedivil, lebo sa na neho pamätám. Ja som jakživ opitý nebol, aby som takto táral. A pokiaľ v tom vlaku bola partia ako on, tak nech sa nediví, že som sa od nich dištancoval. Ožran jeden! Ja mu dám, darebákovi, postupne si u mňa získavať dôveru! Aj s tým jeho spolusediacim, ktorý bol známy svojou nažhavenosťou za lepšiu komunistickú budúcnosť, a úzke vzťahy s bezpečnostnými zložkami štátu mu pomáhali dostávať časté výjazdné povolenia aj mimo štátov socialistického tábora. Oboch som si našiel na internete ako agentov štátnej bezpečnosti.

Bonzáčika som pred nedávnom stretol na ulici.

„Poď, pozývam ťa na pivo," hovorím mu.

Nezdal sa mi, že by sa ponáhľal, ale pre mňa čas nemal. Iba mávol mojim smerom rukou. To mohlo znamenať všeličo.

A keď už spomínam Japonsko a pivo, vynorilo sa mi na mysli vyšetrovanie v Tokiu cudzineckou políciou potom, ako som o niekoľko dní prešvihol termín vybavenia si predĺženia víza. Úradník pri spisovaní zápisnice ako podkladu k mojej žiadosti o predĺženie pobytu v Japonsku, tlmočil mi pri tom kolega z práce, sa ma pýtal dosť podrobne na životopis. Trvalo to možno aj dve-tri hodiny, takmer ako jedno posedenie po návrate do socialistickej vlasti u eštebákov. Japonci sú zvyknutí po skončení školy sa usadiť, začať pracovať, a pracovať, a pracovať a len na neskorom dôchodku si dovolia výlet, hoci aj na Slovensko. Ja so svojimi dobrodružstvami, dvadsať sedem ročný a stále bez trvalého bydliska či pracovného pomeru, som musel japonskému úradníkovi pripadať takmer taký exot, ako pre československých eštebákov. Ale rozdiel tu jednoznačne bol. Japonský ‚vyťažovateľ", tiež v civile, bol pritom veľmi zdvorilý, a zápisnicu písal úhľadným písmom rukou.

Okrem iného sa ma opýtal, ako je to u mňa s alkoholom.

„Nepijem alkohol," odpovedal som pravdivo. Vtedy som bol čo do alkoholu na tvrdom režime. Ešte tvrdšom než v súčasnosti, keď si dve-tri pivá do roka predsa len dám.

Nešlo mu to do hlavy.

„Ani sake, ani biru?" teda či ani tú ich ryžovú pálenku alebo pivo.

„Nie, veru ani to nie."

Pokrútil neveriac hlavou.

„Ale trochu azda," nanútil mi okľukami odpoveď, lebo Japonec nikdy nepovie niečo direktívne, a tak som nakoniec súhlasil, aby do zápisnice pridal aj poznámku, že ‚skoši', teda trochu, si predsa len dám. ‚Čo na tom záleží,' pomyslel som si.

Na záver ma pracovník cudzineckej polície v civile úctivo požiadal o podpis na zápisnicu. Reč sa zvrtla aj na ‚hanko', takú malú okrúhlu pečiatku, ktorú Japonci používajú ako svoj individuálny podpis, a keď ju náhodou nemajú, dajú hoci aj odtlačok prsta pravej ruky. Tak som to urobil ja.

Zdvorilo som sa pri rozlúčke na japonský spôsob uklonil v páse s dlaňami v zmysle regúl vystretými tak, aby mi prostredné prsty oboch rúk ležali na bočných švíkoch nohavíc a povedal ‚sumimasen', teda čosi ako ‚ospravedlňujem sa' a viac som do konca svojho pobytu v Japonsku s cudzineckou ani žiadnou inou políciou nemal do činenia.

Takže kdesi v archívoch cudzineckej polície v Japonsku sa vedie poznámka v tom ich ozdobnom písme, pripomínajúcom rozsypaný čaj, že ‚skoši sake' si predsa len dám. Aspoň v niečom nech sa podobám Japoncom. Ináč by som medzi nich nezapadol, a ktovie, či by ma z Japonska ako abstinenta nedeportovali.

Kolega mi neskôr povedal.

„Tomu úradníkovi si zaimponoval, že si vydržal s ním celý čas hovoriť pokojne a nedal si sa vyviesť z rovnováhy. Ja by som to asi tak nevydržal."

Neviem, či to mal z vlastného pozorovania, alebo či si podnik, pre ktorý som pracoval, zisťoval na cudzineckej polícii, ako sa veci so mnou majú.

Aj s našimi úradmi som po príchode do totalitných pomerov vydržal hovoriť pokojne a nedal sa vyviesť z rovnováhy. Ešte keby sa oni dokázali vyprávať so mnou zdvorilo, ako ten japonský pracovník cudzineckej polície, možno by sa naše vzťahy vyvíjali ináč. Lenže to by som nesmel mať do činenia s československou eštebáckou čvargou protivnou.

40

S Pražanom v Tokiu, so Slovákom na lodi – Ďalšie kontakty zo zahraničia, čo sa dostali do môjho spisu, ako Pilát do Kréda.

Japonsku patrilo trochu vyše roka z môjho ilegálneho pobytu v kapitalistickom zahraničí. Svoj pobyt som tam tak dramaticky nebral, akoby naznačovala prvá veta, a miesto toho, aby som sa dal na organizovanie ďalšieho sprisahania proti socialistickému táboru, ako to automaticky predpokladala komunistická ŠtB, hneď som, okrem iného, nabehol na tamojší kultúrny život.

Dal som si námahy, aby som si naštudoval čo-to o japonských divadelných formách Noh, Kabuki, Bunraku, Kyogen, lebo keď som sa už dostal do Japonska, chcel som im prísť na chuť. Lenže v Japonsku sa aj západná kultúra teší mimoriadnej úcte, hlavne hudba, a v Tokiu si aj najväčší fajnšmeker môže prísť na svoje. Haydnove Ročné obdobia v Bunka Kaikan, známej koncertnej sieni v Tokiu, som si vypočul v podaní Tokijskej filharmónie pod dirigentskou paličkou svetoznámeho Seijiho Ozawu, potom som mal česť vidieť aj Herberta von Karajana a v Bunka Kaikan som sa stretol na jednom z koncertov aj s Pražanom, ktorý na rozdiel od mňa, sa do Japonska dostal riadne, teda s požehnaním československých orgánov, prostredníctvom podniku zahraničného obchodu Pragokoncert, ako učiteľ hudby na ktorejsi známej tokijskej hudobnej škole.

Náhodou sme súbežne vychádzali cez dvere koncertnej haly, náhodou do seba buchli (pozor, eštebáci v náhody neverili) on sa mi rozpačite ospravedlnil českým „Promiňte", na čo som mu pohotove po slovensky odpovedal „Nič sa nestalo" a tak sme sa spoznali. Vlastne ani veľmi nie, lebo som pracoval v riadnom japonskom podniku a to znamenalo nadčasy každý deň, v tých dobách dokonca aj soboty boli pracovné, čo mi nevadilo, lebo prácu som mal peknú, ale občas som sa predsa len utrhol, kvôli nejakej kultúre, alebo posedeniu, hlavne s japonskými známymi, lebo veď do Japonska som šiel predovšetkým kvôli Japonsku a Japoncom. Stávalo sa, že som sa dostal aj na koncert s Pražanom, napríklad na Československý ľudový súbor spevu a tancov, ktorý tiež vystupoval v Bunka Kaikan. Samotný súbor, pokiaľ si dobre pamätám, mal hlavne pražských účinkujúcich, ale program obsahoval viac ako polovicu pesničiek a tancov zo Slovenska, čo mi, samozrejme, v preďalekom Japonsku dobre padlo (‚Išou Macek do Mauvacek' museli niekoľkokrát opakovať a keď spievali ‚Čerešničky, čerešničky, čerešne' striedavo s japonskou národnou piesňou ‚Sakura,' teda ‚Čerešňový kvet,' hľadisko sa dostávalo do absolútneho vytrženia. Ja tiež).

Tiež som si vypočul od môjho nového známeho sťažnosti na pracovníkov veľvyslanectva, lebo mu vybavili bývanie u domáceho, ktorý na neho chodieval každú chvíľu bonzovať, napríklad aj preto, že si po našom z chuti zahryzol do jablka bez toho, aby ho najprv olúpal, nakrájal na mesiačiky, uložil na tanier, naberal na vidličku, akoby to bol dezert, lebo tak sa má jablko v Japonsku správne jesť, a v duchu som sa potešil, že ja som veru také starosti nemal ani s veľvyslanectvom, ani s domácim, a do jabĺk som si zahryzával tak, ako to robili naši pradávni predkovia vo svojom necivilizovanom prírodnom prostredí. Eštebáci využívali bárjaký dôvod na sprdnutie, len aby našim občanom nahnali strach, hoci aj o prácu učiteľa hudby v Tokiu, či v ľudovej škole umenia malého okresného mestečka na Slovensku.

No a ten môj Pražan sám ohlásil na veľvyslanectve, akú zaujímavú známosť sa mu podarilo získať v presvedčení, že aj ja som v Japonsku prebýval podobne ako on, s požehnaním československých orgánov. Lebo to, že som si nevysporiadal svoje vzťahy so socialistickou vlasťou, som sa mu nepriznal, aby som mu zbytočne nedrásal svedomie. A k dobrým vzťahom s ním ma motivovali aj lístky na niekoľko koncertov, ktoré mi zabezpečil zadarmo, čo mi dobre padlo.

Naposledy sme sa videli na jeho koncerte, keď dirigoval akýsi mládežnícky tokijský orchester. Pozval na koncert aj pracovníkov veľvyslanectva a pre mňa zabezpečil čestné kreslo vedľa nich, ktoré som, samozrejme, nevyužil a radšej som sa zašil niekde mimo ich zraku i dosahu, lebo nič dobré som od takej známosti neočakával.

Koncert skončil, obzvlášť záverečné Ravelovo Bolero sa vydarilo, ľudia, ktorých bolo hodne, boli nadšení, standing ovation zadunelo v Bunka Kaikan ako mnohokrát predtým i potom, a ja som sa pobral sám von. Čakala ma ešte dlhá cesta domov v nekonečne veľkom Tokiu, ďalší deň bol riadny pracovný a na nočné pokecávanie s pracovníkmi veľvyslanectva, nech by mi boli ako milí (čo neboli už titulu nášho vzájomného vzťahu), som nemal chute. Nebolo by to nič zdvorilostné, skôr z ich strany podozrievavé a z mojej trápne. Ja už som sa odučil od ich spôsobu myslenia. Pražan ma však zastihol skôr, ako by som sa stratil v temnotách parku a hneď ma viedol k pani veľvyslankyni.

„Toto je pán Vrátny, o ktorom som vám rozprával," predstavil ma a odišiel bokom za svojimi známymi, splniac si tak povinnosť, ktorou bol nepochybne z vyššieho záujmu poverený.

„Čo tu robíte a kto vás sem vyslal," začala sa ma veľmi nástojčivo vypytovať pani veľvyslankyňa, bacuľatá česká buchta, ako som si ju v duchu zhodnotil, bez akéhokoľvek neutrálneho diplomatického úvodu o ničom.

Možno by som aj zopár zdvorilých fráz dostal zo seba, len tu sa pri pani veľvyslankyni zastavil ktosi iný, asi vyššieho postavenia v hierarchii hodnôt diplomatického protokolu, pani veľvyslankyňa sa obrátila jeho smerom a ja som využil jej chvíľkovú zaneprázdnenosť na to, aby som zmizol. Nepochybujem, že sa môj prípad preberal na poradách veľvyslanectva a možno aj pani veľvyslankyni vytkli, že kvôli malichernostiam diplomatického protokolu zanedbala povinnosť bdelosti a ostražitosti pri obrane výdobytkov nášho socialistického zriadenia pred zákernosťami emigrantskej reakcie, ale o tom bude viac v iných spisoch.

Tak nejako, ale aj zo stručných záznamov v mojich zadržaných poznámkach sa dozvedeli o existencii Pražana košickí eštebáci a ak som sa s nimi o ňom nebavil, bolo to aj preto, že som vlastne ani nemal čo o ňom povedať.

Zato eštebáci to očividne brali ako horúcu stopu, lebo niekoľkokrát sa obrátili na pražských kolegov, aby im pomohli pri agentúrno-operatívnom rozpracúvaní objektu FILOZOF, a nasledujúci list som si našiel v spise niekoľkokrát s menšími obmenami a rôznymi dátumami:

KS SNB Správa štátnej bezpečnosti Košice

19. decembra 1977

PRÍSNE TAJNÉ

Správa ZNB hl.m. Prahy a Stredočeského kraja

Správa ŠtB, I.c. odbor

Praha

K.A. z Prahy – dožiadanie

Tunajšou Správou ŠtB I. odb. je preverovaný navrátilec VRÁTNY Štefan z Košíc, nar. 23.12.1946 v Trenčíne, bytom Košice, Tr. SA č. 43. Menovaný počas svojho pobytu v kapitalistickom zahraničí bol v roku 1974 v Japonsku v styku s KA, nar.... bytom ..., kde bol dlhodobo vyslaný PRAGOKONCERTOM.

Za účelom objasnenia činnosti VRÁTNEHO v Japonsku žiadame vás, aby K v prípade vhodnosti a možnosti bol spravodajsky vyťažený k nášmu objektovi. V priebehu vyťažovania zamerajte sa hlavne na to:

kedy a pri akej príležitosti sa zoznámil K s VRÁTNYM,

aký dôvod pobytu v Japonsku uvádzal VRÁTNY,

čo VRÁTNY pred K hovoril o svojej osobe,

či VRÁTNY popisoval svoj celkový pobyt v kapitalistickom zahraničí a ak áno, tak čo všetko K o jeho pobyte vie /čo mu je známe/,

či VRÁTNY udržiaval i iné osobné styky mimo neho a ak áno, aké styky sú mu známe,

kde VRÁTNY pracoval, u akej firmy a aké mal postavenie,

či VRÁTNY sa zmieňoval akou formou a odkiaľ sa dostal do Japonska,

aké plány pre ďalší život v kapitalistickom zahraničí VRÁTNY mal, resp. či sa mu zmieňoval o prípadnom návrate do ČSSR,

na celkovú činnosť v Japonsku, prípadne pokiaľ je K známa činnosť VRÁTNEHO z pobytu v iných kapitalistických štátoch /USA, Anglicko, Írsko/.

O výsledku podajte správu na tunajší I. odbor k horeuvedenému číslu.

Náčelník I. odboru S-ŠtB /pplk. L/

Uvádzam jednu z odpovedí. Všetky boli v podstate rovnaké a mám dokonca dojem, akoby sa pražskí eštebáci snažili zbaviť dotieravých košických kolegov, ktorých služobná horlivosť už presahovala rámec štátnobezpečnostnej účelnosti. Košickí eštebáci svojou prácou i nadprácou nepochybne prispeli k imidžu Košíc ako Bazmek City, ale ani ich pražskí kolegovia, či nadriadení, neboli o nič lepší, lebo veď aj oni sa dôrazne zasadzovali za večné zotrvanie Bazmek štátu, v ktorom sme žili a spoločne ma chceli zmagoriť na bazmek chlapa. Ba či len mňa! A u koľkých sa im to podarilo! A koľkí z nich sa teraz hanbia, či im je to jedno, keď aj zo spolupráce s eštebákmi sa dalo profitovať. Pecunia non olet. Peniaze predsa nesmrdia.

KS – SNB Správa StB 1. odbor

<u>Košice</u>

K.A. – sdělení

K Vašemu dožádaní pod č.j. OS-001329/16-77 Vám sdělujeme, že není možno KA zpravodajsky vytěžit z důvodu jeho dlouhodobého angažmá v Japonsku od agentury PRAGOKONCERT. Jeho návrat, dle sdělení příslušné agentury se předpokládá v prosinci roku 1978.

Náčelník 2a odboru S-StB Praha /mjr.GJ/

Táto korešpondencia z môjho spisu ma naplnila pocitom uvoľnenia. Pražana aj po incidentoch so mnou púšťali do Japonska, čo som bral ako znak, že kvôli mne nemal žiadne vážne problémy. Do polovice roku 1985, dokedy sa môj spis dochoval, som od neho žiadne vyjadrenie nenašiel a teda usudzujem, že ho nakoniec nechali na pokoji. Aj tak by na väčšinu otázok vlastne ani nemal čo odpovedať. Len eštebákom ťažko vysvetliť, že porozprávať sa možno aj o témach, ktoré dokážu upútať bez toho, aby nejako súviseli so štátnobezpečnostnými záujmami.

Po koncerte som sa s Pražanom viac nevidel, lebo zanedlho tento jeho pobyt v Japonsku skončil a môj tiež. Ešte som mu zaslal pozdrav na pražskú adresu s poďakovaním za vydarené Ravelovo Bolero. Na pozdrave bol hodvábom vyšívaný obrázok herca tradičnej japonskej divadelnej formy Noh s maskou cez tvár. Nemala to byť krycia šifra v rámci ťaženia svetovej reakcie snažiacej sa o rozvrat socialistických výdobytkov v Československu a pozdrav som vybral preto, že sa mi páčil svojim umeleckým poňatím. Pripúšťam, že vzhľadom na okolnosti, tá maska mohla mať pre príjemcu hlboký symbolický význam. Nedivil by som sa, ak by pozdrav skončil v spise, ktorý eštebáci viedli o Pražanovi. Ale to už nie je môj príbeh.

No a v Japonsku, či skôr na lodi medzi Japonskom a Južnou Kóreou, som získal ďalší kontakt, tentoraz na Slováka, ktorý podobne ako ja, brázdil Áziu. Bol z Banskej Belej, to bolo všetko, čo som si o ňom poznačil v denníku a to už eštebáci brali ako ďalšiu horúcu stopu.

Teraz sa už na neho ani nepamätám a ľutujem, že som si o ňom nepoznamenal z nášho rozhovoru viac. Len to mi utkvelo v pamäti, ako mi vykladal, že po emigrácii do Kanady po sovietskej invázii z roku 1968, si ako prvé kúpil stôl a pokrovec, čo vtedy zodpovedalo jeho predstavám o správnom ukotvení v blahobytnej spoločnosti. Často sa sťahoval a takto si iba vytvoril príťaž, ktorej sa nevedel psychicky zbaviť, keď už to bol raz jeho majetok zakúpený z prvých peňazí, ktoré si v novej vlasti zarobil.

Vtedy ma nenapadlo, že bude predmetom intenzívneho záujmu eštebákov a že v mojom spise bude tento, vtedy už kanadský Slovák, vystupovať ako „objekt". To, že sa o ňom eštebáci dozvedeli od mňa menej, než je uvedené v tomto článku, je v poriadku. Len čitatelia mojich poznámok by si zaslúžili obšírnejší popis jeho osudov.

PLÁN

pokračovania spravodajského vyťaženia navrátilca z Anglicka VRÁTNEHO Štefana, ktorý je preverovaný vo zv. PO (Preverovaná osoba) *12199*

Po prevedenej analýze a vyhodnotení došlých osobných materiálov VRÁTNEHO, ktoré mu boli odobraté pri colnej kontrole na OPK (Oddelenie pasovej kontroly) *v Chebe, ako i po prehodnotení výpovede pri spravodajskom vyťažení menovaného po bezprostrednom návrate do zahraničia bolo zistené, že v niektorých jeho statiach výpovede sú určité rozpornosti, resp. jeho výpoveď je nepostačujúca, aby konkrétne „vykreslila" hodnovernosť jeho pobytu v kapitalistickom zahraničí. Na základe tohto predkladám plán pokračovania spravodajského vypočutia /vyťaženia/ navrátilca VRÁTNEHO Štefana, ktorý bude vyťažovaný dňa 18.-19.11.1976.*

...

- *vypovedal o niektorých stykoch v zahraničí a nespomínal styk s čsl. emigrantom MO z Banskej Belej, nech vypovedá o menovanom všetko, čo o ňom mu je známe...*

S plánom súhlasí	*Plán prekladá*
pplk. Š	*nadstržm. K*

41

Keď Nepál je tiež podozrivý – Na Nepál sme boli zaťažení obaja ŠtB aj ja. No čo už.

Nepál, s ním aj budhizmus a joga, sa tiež dostali do podozrenia, ako o tom svedčí záznam ŠtB z 18.5.1979 s touto informáciou, citujem: *„Prameň k objektovi uviedol, že je to divný človek, ktorý určite niečo podchytil z náboženstva budhizmu /Nepál/. Pestuje rekreačnú jogu a nekonzumuje žiadne mäsové výrobky, je vegetariánom."*

Už sa nepamätám, čo som hovoril o Nepále a budhizme pred prameňom, teda kolegom v práci a zároveň tajným spolupracovníkom ŠtB, ktorý až tak utajený nebol, lebo z neho horúca spolupráca s orgánmi bezpečnosti len tak sršala. V Nepáli som bol a navštívil som aj Lumbini, rodisko Budhu, čo pre jeho následníkov znamená jedno z najposvätnejších miest, asi to, čo pre kresťanov Nazaret. Len v tom čase ani zďaleka nebolo tak frekventované. Itinerár som si takto obohatil ešte pred odchodom z Japonska, ktoré budhizmus výrazne ovplyvnil po každej stránke (a nás tiež, lebo ak preberáme od Japoncov manažérske prístupy, tak vlastne preberáme aj budhizmus, ktorý Japonsko aj v tomto smere hojne inšpiroval).

Z Lumbini som musel niekoľko hodín peši na hranicu s Indiou, kde síce stála budova colnej a pasovej kontroly, ale keď som do nej vošiel, nemal si ma kto všimnúť. V kancelárii som našiel stôl i stolček z neohobľovaných dosák, elektrické svetlo si nepamätám, či tam vôbec mali, lebo som prišiel okolo poludnia, žiadne papiere, vývesné tabule ani nič, čo by pripomínalo, že som v úradnej miestnosti, a široko-ďaleko nikoho. Len ošarpané holé steny a to malé okienko v stene možno ani sklo nemalo. Colná a pasová stanica bola zároveň hospodárskym dvorom a až kdesi na treťom či štvrtom dvore som počul hluk, ktorý vychádzal z veľkého holubníka. Na niekoľkokrát zopakované pozdravenie sa z holubníka vypotácal veľký muž zväčšený mohutným širákom, v ošúchanom odeve, celý akoby obrovská marcipánová bábika pokrytá polevou z holubieho trusu. Nemusel som sa tam vôbec zastavovať, hranice medzi Nepálom a Indiou, aspoň v tých dobách a na tých miestach, neboli strážené, ale takýto pohľad na vedúceho colného a pasového úradu mi bol svojráznou odmenou za čakanie a hľadanie.

A tento môj prechod nepálsko-indickou hranicou bol svojim spôsobom zvratom v eštebáckom vyťažovaní, ktorého som si hneď po návrate do ČSSR chvíľu užíval. Bdelí košickí kontrarozviedčíci celý čas silou-mocou trvali na tom, aby som im presne opiso-

val, ako prebiehali moje prechody cez hranice. Akoby sa riadili heslom „podľa seba súdim teba" a predstavovali si, že všade na hraniciach ma podobne, ako pri prechode do Československa vyzliekali donaha, poprevracali batožinu, dôkladne vyťažovali, opľuli jedovatými rečami o vlastizrade a hneď aj začali spracovávať pre svoje účely. (Neboli pritom celkom dôslední, lebo na rozdiel od svojich predchodcov z čias opisovaných Solženicynom, sa mi do konečníka nedívali – tam som okrem prírodou darovaných kontrabandov nič nemal, a dokonca si v plecniaku nevšimli jeden z mojich denníkov a adresár, na ktorom by si určite zgustli. Mená, to bolo ich! Všetci sú podozriví, hoci aj odkiaľsi, kde Nepál hraničí s Indiou a kde doslova a do písmena líšky s tigrami dávajú dobrú noc.)

Pritom som fakt nemal čo povedať o prechodoch cez hranice, nech už som ich absolvoval počas svojej púte okolo zemegule koľkokoľvek. Dnes už aj naši občania majú skúsenosti s tým, ako sa vo svete prechádza cez hranice. A keď eštebáci zase trvali na tom, aby som im podrobne popísal prechod hranicami, vyrozprával som im príhodu s holubmi okakaným pracovníkom colnej a pasovej kontroly medzi Nepálom a Indiou. Tuším pochopili, že sa iba zosmiešňujú a viac netrvali na tom, aby som im podrobne popisoval, ako sa v Ázii a inde vo svete prechádza hranicami. Pri tej ďalšej hranici sa ma zo zotrvačnosti pýtali už iba jednou vetou, samozrejme cynicky, s výsmechom, ktorý som mal pochopiť, že sa týkal mňa, nie ázijských pomerov, či tam pre zmenu pracovník colnej a pasovej kontroly nepásol ovce. Na to som už ani nereagoval.

Chceli ešte počuť, veľmi podrobne, čo sa dialo na západonemeckej strane pred vstupom na územie socialistickej vlasti. Zase som im nemal čo povedať, ale pustil som sa do podrobného popisu o tom, čo sa udialo na československej strane hraníc. Pri tom ma však zatrhli. O tom nechceli počuť. V tom boli sami dobre zaškolení a prakticky vytrénovaní. Radšej by boli, keby som svoje rozprávanie obohatil, hoci aj vymysleným popisom nechutností z druhej strane železnej opony, ako sme to bežne mohli sledovať v masmédiách z tej doby.

Joga sa okrem uvedeného záznamu v mojom spise spomína niekoľkokrát. Ako keby v myšlienkovom svete eštebákov spadala do náboženskej ríše reakcie a temna. Čosi, čo by mohlo pripomínať jogu, aj pestujem, hoci nikdy som si môj prístup nenechal potvrdiť majstrom jogy a teda neviem, či kráčam správnou cestou. Takže aj v tom sa viem zmôcť iba na vyhýbavú odpoveď. Z batožiny mi ešte na československých hraniciach vydolovali a zhabali malý zošitok o joge a keď mi ho v Košiciach na Krajskej správe Zboru národnej bezpečnosti vracali, vyšetrujúci orgán dôrazne a vyzývavo zároveň poznamenal:

„Toto sa ale prieči nášmu ateistickému svetonázoru!"

Veľkú otázku v jeho očiach som odignoroval. Čo s volom.

Z mojich prvých dní v Československu, keď si ma v Košiciach pozývali na vyťažovanie, mám v súvislosti s eštebákmi a s jogou ešte jednu bizarnú skúsenosť. Nadstrážmajster, krátko na to povýšený na podporučíka, ako som si zistil v spise, ktorý ma dostal do pracovnej náplne, sa zrazu zdvihol od písacieho stroja, odbehol z kancelárie a po niekoľkých minútach sa vrátil s nejakými knihami o joge, v angličtine, v počte možno aj päť-šesť kusov.

„Povedzte nám, čo si o týchto knihách myslíte," zavrčal dôležito.

Chvíľu som sa v knihách listoval, všimol som si, že všetky boli vytlačené indickými vydavateľstvami, ale len tak zbrusu povedať názor, to som nedokázal. Okrem toho na titulnej strane každej knihy som našiel rukou vpísané meno, očividne majiteľky. Uvedomil som si, že sa jednalo o konfiškát a nech poviem čokoľvek, bude to proti niekomu použité. Knihy som vrátil. Bez vyjadrenia. Aj to bolo určite proti niekomu použité. Pri eštebákoch nebolo na výber.

Zanedlho na to sa objavil v Košickom večerníku (alebo vo Východoslovenských novinách?) celostránkový článok o joge a jej propagátoroch v Košiciach, a to meno rukou v písané do zhabaných brožúrok, sa tam spomínalo tiež. Aj som uvažoval, či sa s nositeľkou mena nemám spojiť, určite by sme si mali čo povedať, ale potom som nad celou záležitosťou radšej mávol rukou. Ja som medzičasom zakotvil v znormalizovanej socialistickej vlasti ako referent zásobovania a teda som hlbšie nemal kam padnúť. Ona však bola doktorka, súdiac podľa skratky pred menom, a neviem, ako by to brala, či skôr ako by to brali vo vzťahu k nej eštebáci, keby sa dozvedeli, že práve ja jej rozdávam rozumy, keď som nebol schopný a ochotný vyvracať ich vážne podozrenie, či som *počas pobytu v kapitalistickom zahraničí nebol získaný špeciálnymi službami protivníka k činnosti proti ČSSR*. Okrem toho hovoriť o ich zadržiavaní kníh s majiteľkou, to by bola dekonšpirácia ako hrom a to by, chuderke majiteľke, ublížilo viac, ako mne. Eštebáci by si spôsob našli.

A ešte jeden záznam z 19. apríla 1984, kde eštebák uvádza nasledujúce pozorovania z mojej verejnej prednášky o Nepáli spojenej s premietaním diapozitívov, z ktorých zopár v tomto článku zverejňujem.

...Po prednáške a premietaní diapozitívov bola diskusia, ktorá trvala asi do 19.30 hod. V nej Vrátny povedal, že v Nepále a Pakistáne bol asi 7 týždňov, došiel tam z Japonska, kde bol 14 mesiacov na pracovnej praxi v nejakom vydavateľstve. V Nepále mu robili spoločnosť dvaja manželia Švajčiari, ktorí mali sprievodcu a preto sa k ním pripojil. Noc strávil

v jednej chate, bolo to na Silvestra. Na chate boli aj ľudia iných národností, okrem iných aj jedna Angličanka. Na neho zapôsobilo, keď spievali „Tichú noc...” vo viacerých jazykoch.

Poznačil: por. L

To je zážitok z chodníka Jomsom Trek v smere k základnému táboru Annapurny. Dostal som sa do nadmorskej výšky ... nuž hodne vyššie, než Gerlachovský štít a celkom blízučko k nebíčku. V lietadle som sa síce dostával vyššie, ale to nebolo ono. Rovnako blízko k nebu dostane nezaujatú myseľ pohľad ráno na srieň v tráve. A keď sa spod nej vyďube na jar snežienka, to je len nebo. Aj o tom je tuším joga a budhizmus.

42

Pamätné Vianoce v Nepále – Kdesi v spise úkolovali eštebáci svojho dôverníka, aby zistil, ako mienim tráviť Vianoce v Košiciach. Tak nech vedia, ako to bolo bližšie k nebesiam.

Vo štvrtok, 19. decembra 1974, som sa pobral na únavnú, aspoň 8-9 hodinovú cestu autobusom do mestečka, či skôr dediny Pokhara, turistickej základne Západných Himalájí a Annapurny. V Kathmandu sa práve začalo vyčasovať a až cestou do Pokhary som si mohol konečne uvedomiť, o čom tunajšie veľhory sú.

Nasledujúci deň som strávil v Pokhare, aby som sa podíval, aký má účinok východ i západ slnka na Himaláje a obzvlášť na posvätnú horu Machhapuchhare. Sídlia na nej bohovia a vraj sa na ňu nik nesmie vyškriabať, hoci z horolezeckého hľadiska má takmer dokonalý a pre horolezca neodolateľný tvar. Z diaľky určite. K pozorovaniu som si našiel pekný kopček nad jazerom Phewa. Tiež som sa prešiel po obci. Je malebná a bola tam i malá reštaurácia Trekker's Lodge, kde som sa šiel zopárkrát najesť zákuskov, teda vlastne amerických „pies" a mal som dojem, ako keby sa orientovali predovšetkým na amerických návštevníkov. V poznámkach, ktoré sa mi uchovali z tých dôb, som si prečítal, že som sa tam večer dostal do debaty s anglickým misionárom, ktorý zároveň pôsobil v neďalekej Shining Hospital ako doktor. Veru teraz, tri a pól desaťročia neskôr ľutujem, že som si nepoznačil témy, o ktorých sme sa bavili. Asi mi vtedy pripadali fádne, bežné. Dnes by mi dobre padlo prečítať si, na čom som pred desaťročiami mávol rukou. A vôbec, čo to bola z mojej strany za nedbanlivosť, keď som nad niečím pod majestátnymi Himalájami len tak mávol rukou.

Vtedy som hodne závidel Britom i Američanom ich pasy, ktorými sa mohli dostať kdekoľvek, do mnohých štátov sveta bez vstupných víz, a aj tam, kde víza potrebovali, ich často dostali na počkanie hneď na hranici, v prístave či na letisku. To sa bavíme o časoch, keď dokonca aj na to, aby sa náš občan dostal za hranice vlasti, potreboval do pasu pre väčšinu štátov sveta ešte aj výjazdnú doložku z Československej socialistickej republiky, teda povolenie k pobytu v zahraničí za ostnatým drôtom západnej hranice, ktoré komunistické bezpečnostné orgány veľmi neochotne vydávali a všelijako nepríjemne až ponižujúco podmieňovali. Potom bolo treba ešte požiadať na príslušnom veľvyslanectve aj o vízum pre štát určenia, na ktoré sa zvyčajne tiež čakalo. Pri cestách po zemi, napríklad na Britské ostrovy, boli potrebné naviac, akoby všetkého nebolo dosť, tranzitné víza pre každý štát na ceste od nás. Vtedy sa u nás o Schengene ani nesnívalo.

A potom ešte tu bola ďalšia tuzemská prekážka cestovania – devízový prísľub. Československá koruna nebola voľne vymeniteľná a pri cestách do KZ, teda kapitalistického zahraničia, dostávali naši občania iba veľmi mizerný devízový prídel, nepostačujúci ani na prežitie. Aj ten býval často zamietaný z ekonomických či politických dôvodov alebo len tak, zo zlomyseľnosti orgánov štátnej bezpečnosti. Snaha o prepašovanie našich korún do zahraničia, alebo vlastnenie nenahlásenej zahraničnej meny, bola samozrejme protizákonná a v prípade odhalenia sa trestala okrem iného napríklad zhabaním cestovného pasu, možno aj doživotne. O pracovných povoleniach pre prácu v zahraničí ani nehovoriac. Prekážka takmer neprekonateľná zo strany orgánov socialistickej vlasti, ale aj cudziny. Aj také myšlienky mi mohli mihnúť hlavou v diskusii s anglickým misionárom počas večere v reštaurácii Trekker's Lodge pod Himalájami. Doba sa zmenila. Náš dnešný slovenský pas je tuším lepší, než pasy Američanov či Britov. Tiež sa s ním môžeme dostať hocikde a ako príslušníci malého, nie veľmi známeho štátu, nebijeme do očí v dnešnom rozháranom znepriatelenom svete.

V sobotu 21. decembra som skoro ráno začal sedemdňovú horskú turistiku v podhorí Annapurny. Zozačiatku som kráčal v spoločnosti pracovníka jedného z tamojších hotelov, ktorý šiel do horského domova na dovolenku. Neskôr ma opustil a až po usadlosť Suikhet som šiel sám.

Potom som sa pridal k dvom Švajčiarom z Zürichu. Volali sa Peter a Erwin. Obaja pracovali u švajčiarskych aerolínií a do Nepálu prišli stráviť krátku dovolenku na bezplatnú letenku, na ktorú ako zamestnanci leteckej spoločnosti mali nárok. Samozrejme boli dobre vybavení, hlavne čo sa týka stravy a časť výstroje im nosil nepálsky nosič, ktorého si najali za 16,50 rupií na deň, teda asi poldruha dolára. Hodne pomohol hlavne tým, že poznal cestu.

Odtiaľ som ich už neopustil. Vlastne tuším všetkým trom nám dobre padla vzájomná spoločnosť. Hovorím trom, lebo len so Švajčiarmi som sa dokázal dohovoriť. Nepálčan bol úslužný, znalý terénu, ale pre účely konverzácie nepoužiteľný. Švajčiarom viditeľne vyhovovalo, že som sa s nimi vedel baviť nemecky a občasné odbočenie do angličtiny brali ako konverzačné cvičenie. Mne sa hodili ešte kvôli strave, sám som putovanie toľko dní ďaleko od obchodov a reštaurácií neplánoval a okrem toho ma ich program nútil do rezkého kráčania, menej som sa s nimi zastavoval a teda i ďalej došiel. Bez nich by som sa na taký okružný výlet nedal. Tuším sa trošku zabávali na mojej vybavenosti. Okrem topánok na mne nič turistické nebolo. Mal som nohavice, vetrovku, košeľu, do ktorej by som hocikedy mohol uviazať kravatu (kravatu som so sebou možno aj mal, ale nepamätám, že by som ju použil), len aby som bol do koča i do voza, ako sa kedysi u nás

hovorievalo, teda pripravený na akúkoľvek situáciu. Polátané, vyblednuté, zafúľané rifle nie sú podmienkou príjemného putovania po himalájskom predhorí. Dokonca som si zobral so sebou všetky veci a teda som mal batoh podstatne ťažší, ako moji súputníci. Pri odchode z Pokhary som netušil, že sa po týždni vrátim do východiska môjho putovania. Toto, ako i hladké podošvy na mojich ináč pevných vysokých topánkach, ma hlavne v zasnežených a zaľadnených miestach trochu zdržiavalo, ale cez deň sa hodne oteplilo, ako u nás v októbri, a teda snehu a ľadu sa uchovalo len nezatienených miestach a tých nebolo veľa. Napriek druhej polovici decembra sme mali na naše domácke pomery príjemné jesenné počasie. Peter mi zopárkrát podoprel podošvu proti zaľadnenej skale, čo som bral ako veľmi ústretové gesto. Svojich spoločníkov som v žiadnom prípade nezdržiaval, vládal som aspoň tak dobre ako oni, a po tejto stránke si títo hrdí príslušníci európskeho horalského národa nemali čo namýšľať.

(Tie topánky si zaslúžia samostatný príbeh, lebo som ich zháňal ešte pred odchodom z Japonska, známom v tom čase nie veľmi kvalitnou obuvou. Lenže ja, hoci len priemerný Európan, som mal na japonské pomery veľkosť XXXL a vysoké pevné topánky, ktoré by mi sadli, ani v bežných, ani v špecializovaných obchodoch nemali, notorický to problém amerických a európskych návštevníkov prichádzajúcich do krajiny vychádzajúceho slnka na dlhšie pobyty. Preto sa stávalo, že si nechávali za lacný peniaz topánky šiť v Južnej Kórei, vtedy ešte jednej z najmenej rozvinutých krajín Ázie. Také riešenie ma počas návštevy Južnej Kórei nenapadlo. Zato kvôli topánkam som sa dokonca dostal aj do obchodov americkej armády na americkej vojenskej základni Yokosuka neďaleko Yokohamy, či k americkým misionárom v Tokiu. Topánky mojej veľkosti aj mali, len hodili sa skôr na špacírky mestským parkom, nie na turistiku po cestách-necestách ázijského kontinentu. Nakoniec mi pevné topánky poslala moja dobrá mama z Československa leteckou poštou ešte pred odchodom z Japonska. Poštovné ju síce vyšlo viac, ako samotné topánky, výborne sa osvedčili, ba povedal by som, že nadnášali, veď mi ich poslala matka, ktorú som už vyše šesť rokov nevidel.)

Prvú noc sme strávili v osade Dhampus. Mali sme nad sebou jasnú oblohu, veď sme boli v značnej nadmorskej výške, hmla v tomto ročnom období nad nami bola minimálna, o prachu a znečistení, ktorého sa nám ujde v našich bežných nadmorských výškach, tam nebolo ani chýrovať.

Ako pracovníkom leteckej spoločnosti, mojim švajčiarskym spoločníkom nedalo, aby nesledovali lietadlá a nehádali, ktorým aerolíniám patria. Počas krátkeho sledovania oblohy sme napočítali aj niekoľko družíc, ako sa pozvoľne a elegantne presúvali prevysoko nad našimi hlavami, ale to už nevedeli odhadnúť, či patria Američanom alebo

Sovietom. V tých dobách iným štátom ani patriť nemohli. Vyskytli sa aj padajúce hviezdy, vraj počas letu plnia želania. V Himalájach sa mi ich dráha zdala byť dlhšia a svietili jasnejšie, nepoznačil som si v poznámkach, či som si niečo zaželal. Čo krajšie som si mohol za takýchto okolností vysnívať?

Pri iných príležitostiach som si pri padajúcich hviezdach veru zvykol čosi zaželať, napríklad aj to, že by som sa raz nedbal vrátiť na svetadiel pod Himalájami. Po nežnej revolúcii sa mi minimálne dvakrát predostrela akoby na tanieriku možnosť ísť na niekoľko mesiacov študijne i pracovne do Indie, lenže stále som si našiel niečo iné, čo mi bolo v tom momente prednejšie. Stará známa pravda, že nestačí si želať, treba aj niečo rázne preto urobiť.

V nedeľu 22. decembra sme došli po usadlosť Ghandrung. Odtiaľ sa zvyčajne začína chodník vedúci k základnému táboru výstupu na Annapurnu, hoci tak ďaleko sme sa už nedostali kvôli nedostatku času mojich švajčiarskych spoločníkov a výstroja. Sám by som si tým smerom netrúfal. Celý nasledujúci deň, 23. december, teda moje narodeniny, sme tu zostali. Zo všetkých osád, ktoré sme prešli, táto bola najmalebnejšie položená. Mala asi 6-7 tisíc obyvateľov. Niektorí z nich boli na tamojšie pomery zámožní. Vraj asi päťdesiati slúžili v britskej armáde, dokonca až 15-20 rokov. Za ten čas si hodne našporili a ako veteráni mali nárok na dôchodok.

Veľa som sa bavil s miestnym učiteľom, veľmi dobrým angličtinárom. Mal prázdniny i čas sa nám venovať a privyrábal si ako správca našej nocľahárne. Opýtal som sa ho, ako by si zariadil život, keby sa Nepál zmohol po ekonomickej stránke. Povedal, že televíziu, auto, kúpeľňu a podobné vymoženosti by si nekúpil. Iba by si trochu zväčšil dom, aby mohol mať zvlášť kuchyňu, jedáleň či obývačku a spálňu. Mne sa nepáčilo ohnisko, lebo kuchyňa, v ktorej sme sedeli, sa vetrala cez dvere a ja som sa musel neustále zohýbať, aby som unikol dymu pod povalou. Poznamenal, že miestnosti by síce chcel mať vyššie, ale bez komína a okien, lebo dymom sa vraj povala i steny stávajú odolnejšie. Toto a ešte tuším zlepšená strava by mu vraj úplne stačilo. Veril som mu, lebo v strmých horách, ktoré očividne mal tak rád, pre americký či európsky luxus, ako napríklad autá, trávniky s bazénom priestoru niet. Tiež bez televízie sa lepšie zaobíde, lebo sa namiesto nej baví s deťmi a vôbec s rodinou a známymi, alebo s cudzincami ako my, čo nám vraj od zavedenia televízie (a dodal by som, že najnovšie aj internetu) stále viac a viac uniká. V tom sa môj nepálsky spoločník líšil od Indov, ktorí by mi tiež povedali, že sú v podstate so životnými pomermi spokojní, ale po chvíli by sa ma opýtali, či by som im nemohol zohnať prácu v zahraničí. Indovia sa mi zdali byť náchylnejší k luxusu. Akoby

u mnohých skromnosť bola vynútená okolnosťami a náboženstvo im slúžilo na ospravedlnenie vlastnej chudoby pred sebou samým.

Dňa 24. decembra, teda v utorok, sme šli krásnym úsekom po osadu Ghorepani. V ten deň sme prešli i najvyšší bod našej turistiky, podľa Petrovho výškomeru asi 3250 metrov nad morom. Cestou sme stretli skupinu lovcov. Niektorí mali flinty u nás používané naposledy možno pred dvesto rokmi. Hlavne sa nabíjali spredu a odpaľovali kremienkom. Vraj práve títo ľudia (neviem, či ich možno označiť za pytliakov, lebo som si neozrejmil miestne zákony o ochrane zvere), sa postarali o to, že v horách z bývalej hojnosti vysokej zvere už takmer nič nezostalo. My sme videli iba hodne vtákov a z rána pred odchodom z Ghandrungu sa za mnou prišli podívať dve čierno-biele líštičky, možno ani nie líšky, to len mne sa nimi zdali byť, ako som stál sám na kopci pri miestnej škole. Jedna z nich sa ku mne priblížila asi na tri metre. Nenapadlo ma, že by mohla byť besná a že by mi mohla ublížiť.

Z tých lovcov sme mali zozačiatku i trochu obavy. Preto som si ich ani neodfotil, reku nebudem provokovať fotoaparátom. Vedel som už, že do Nepálu v tých časoch ušlo hodne obyvateľstva z tibetskej časti Číny. Niektorí z nich sa zhromažďovali v horách, aby podnikali ozbrojené výpady do Číny za osamostatnenie Tibetu. Na žiadosť čínskej vlády ich nepálska armáda väčšinou potlačila, hoci v niektorých oblastiach boli ešte stále aktívni, ale tam turistov samozrejme nepúšťali. Našťastie táto skupina lovcov šla výlučne za zverou.

Prekvapila ma jedna vec: vraj Tibeťania v Číne mali byť po ekonomickej i kultúrnej stránke na podstatne vyššej úrovni ako Nepálci, či tibetskí utečenci v Nepále. Nemohol som sa ísť presvedčiť, lebo v tých dobách bola Čína stále v kŕčoch kultúrnej revolúcie rozpútanej Mao Tse Tungom a pre bežnú turistiku neprístupná. Vtedy už som mal za sebou pobyt v Hongkongu i v Macau, ale do Čínskej ľudovej republiky som mohol nakuknúť iba z diaľky cez pohraničný prechod, umožňujúci čínskym robotníkom prechádzať na práce do Hongkongu. Nesmelo sa tam fotiť, to výrazne vyvesené cedule prísne zakazovali. Možno dobre tak. Cez objektív fotoaparátu som mohol zachytávať aj malebnejšie zákutia Ázie, načo sa venovať zátarasám, ktoré vtedy podobne ako u nás na západnej hranici, delili od seba politicky rozdielne svety. Proti niektorým realitám sveta, aj keď nepríjemným, som bezmocný.

V Ghorepani sme strávili štedrý večer. Pripojila sa k nám Angličanka Judith, mladík z Izraela Yedin a potom ešte dvaja Japonci. Hlavne tej šumnej Angličanke som sa divil, že

sa nebála vybrať takto sama do hôr. Neskôr som osamelé cestovateľky z Európy i Austrálie v Ázii stretával hojne.

Objednali sme si horúcu nepálsku ryžovú pálenku, v poznámkach si ju vediem pod menom Roxi, hoci som si ju podľa tohto mena nedokázal vygúgliť, a z chuti si zaspievali. Tichá noc tu odznela v jazykoch všetkých zastúpených národov, pričom Švajčiari večer obohatili aj nemeckou, francúzskou, talianskou a dokonca aj rétorománskou verziou (rétorománčina je štvrtý oficiálny jazyk Švajčiarska, aj keď ním hovorí iba zlomok tamojšieho obyvateľstva). Japonci sú veľmi spevavý národ a pri spoločenských udalostiach radi spievajú. Aj naši Japonci mali so sebou spevník s piesňami rôznych národov sveta, aj keď s japonským textom. Požiadal som ich, nech zaspievajú čosi zo Slovenska. Trošku sa prehrabali v spevníku a s veľkou vervou zaspievali. Podľa melódie sa mi nepodarilo zistiť údajnú slovenskú pôvodinu. Z úst Japoncov mi to znelo ako japonská pesnička s ich typickým rytmom a hrdelnými zvukmi. Pokúšal som odhadnúť pesničku podľa textu, lenže moja japončina na to ani zďaleka nestačila a ich snaha mi to preložiť do ich veľmi chatrnej angličtiny vyšla naprázdno. Odmenil som sa im, keď som zaspieval v japončine ich národnú pesničku Sakura, teda Čerešňový kvet. Pridali sa, čo som bral ako znak uznania, že som trafil.

(Na príhodu som si spomenul o rok neskôr, v Dome britského spoločenstva národov – Commonwealth House – v Londýne. Premietali tam cestopisný film z akéhosi tichomorského ostrova, čo tiež kedysi patril do Britského impéria, a v pozadí som počul spev na melódiu našej pesničky ‚Pod tým naším okienečkom býva veľký mráz, a v tej našej studienečke neni vody zas.' Veľmi ťahavo, melodicky, veľmi zreteľne. Nedalo sa pomýliť. Slová tichomorskej verzie som, samozrejme, nerozumel).

Judith, keď počula že som z Československa, silou mocou chcela počuť aj revolučnú pesničku. Vtedy bol marxizmus u mládeži Západnej Európy dosť populárny, aj Judith opatrne naznačovala akoby jej sympatie šli tým smerom, hoci o marxizme sotva čo vedela, a tak som jej zaspieval Internacionálu, hymnu svetových marxistov. Ako na školských oslavách štátnych sviatkov som sa postavil pritom do dreveného pozoru. Azda som jej dychteniu po revolučnosti vyhovel viac, než keby som zaspieval niečo našské, jánošíkovské.

Dojem, ktorý som zaspievaním Internacionály vyvolal, nezodpovedal môjmu svetonázoru, ale jazyk mi neodpadol, hoci Švajčiarov som dostal do pomykova. Nevysvetlil som im svoj vzťah k socialistickej vlasti, že vlastne som už mnoho rokov mimo a brali ma tuším ako komunistického agenta, prominenta alebo aspoň za niekoho, komu takýto prominent

podopiera chrbticu. Vedeli veľmi dobre, že Himaláje boli pre bežného československého občana za sedemdesiatimi siedmymi zakázanými horami, dolami, riekami i moriami. Až som ľutoval, že som im svoj vzťah k domovskej krajine nevysvetli. Vtedy som už bol unavený z neustáleho opakovania môjho životného príbehu počas chvíľkových rozhovorov so zvedavými cudzincami, ktorí poväčšine vedeli o železnej opone vybudovanej na našej strane hraníc, aby zabránila úniku našich ľudí a zároveň aj putovaniu, z ktorého sme sa práve tešili. Moji švajčiarski známi si trochu mojej trpezlivosti zaslúžili. Veď sme spolu strávili týždeň a hodne mi obohatili pobyt v Nepáli. Bez nich by som sa tak vysoko a ďaleko nedostal. Spomínali, ako boli s nejakými Čechoslovákmi na gréckom Olympe. „Ale tí už s Československom nemali nič spoločné", zamrmlal jeden z nich viac pre seba ako pre mňa. Očividne sa jednalo o spoluobčanov, ktorí podobne ako ja, opustili vlasť niekedy v časoch sovietskej agresie proti Československu v roku 1968. Švajčiari boli veľmi dobre informovaní o pomeroch v reálsocialistickom Československu a obmedzených možnostiach cestovania našich ľudí hoci len do európskych štátov, nieto ešte do Nepálu.

Dňa 25. decembra sme zostali na tom istom mieste. Z rána som sa šiel podívať sám na kopce nad osadou s krásnym výhľadom na panorámu Západných Himalájí. K večeri Švajčiari navrhli, aby sme si kúpili sliepku, ja som dal protinávrh, že keď už, tak potom dve, ktoré sme rozdelili medzi sedem ľudí z predchádzajúceho večera. Kvôli zdravotnej prevencii na naliehanie Švajčiarov sme ich najprv varili a až potom piekli na ražni. Nakoniec ich mäso bolo dosť tvrdé, ale večera sa napriek tomu vydarila. Ex post sme si povedali, že tie kurence boli možno zdravšie než to, čo dostávame v európskych či amerických obchodoch. Však sliepky sú v tunajších horách celý život na prirodzenej strave a čerstvom vzduchu. Definitívnym vegetariánom som sa stal asi dva týždne neskôr a potom už všetky takéto úvahy u mňa odpadli.

Posedenie pri ohnisku v chate sa už z predchádzajúceho večera nevydarilo. Pripojilo sa k nám 10 či 15 ďalších turistov a to už bolo priveľa. Nijaký šikovný animátor sa medzi nami nevyskytoval, čo by nás dokázal nejako skĺbiť v rámci príjemného spoločného večera. Mimochodom novoprišelci si najali nosičov i šerpov, teda horských vodcov za asi 11 dolárov na osobu a deň, vrátane stravy a ubytovania v stanoch. Šerpovia im neustále zaostávali, čo ich hodne štvalo a cena a organizácia ich výletu boli predmetom celovečerného rozhovoru. Nuž lepšie je ísť sám alebo v malej skupinke, variť si, či jedávať po osadách a spať v horských chalupách s rodinami, ako sme to urobili my počas predchádzajúcich večerov. Aj peniaze mi takto vydržali dlhšie.

Vo štvrtok, 26. decembra, nás cesta viedla väčšinou dole kopcom. Hodne času som strávil diskusiou s Izraelitom Yedinom, ktorý sa k nám posledné dva dni pridal. Bol veľmi dobre vyšportovaný – v armáde, v ktorej donedávna bol aktívnym príslušníkom, mal možnosť si upevňovať kondičku. Mal poranenú nohu pod kolenom z akéhosi vojenského nasadenia, o ktorom sa mi zdráhal hovoriť a ja som nenástojil, a neustále si akousi vodičkou ranu ošetroval. Vtedy som už tiež mal za sebou vojenský výcvik v rámci vysokej školy a hovoril som si, ako dobre, že moja osobná skúsenosť s armádou bola na úrovni občas nepríjemnej, občas detinskej a celkovo zbytočnej, život a zdravie neohrozujúcej hry.

Pred príchodom do osady Borethanti, teda ďalšej zástavky, som sa s Yedinom v horskom potoku poriadne vyčvachtal. Po niekoľkých týždňoch môj prvý kúpeľ. Kdesi v Izraeli sa o tom zachovala aj fotodokumentácia. Ja som sa, žiaľ, svojim fotoaparátom nenechal odfotiť. Používal som diapozitívy Kodak a tie boli pre mňa v danom momente príliš drahé, aby som ich mrhal na vlastnú nahotu.

Švajčiari horskej himalájskej vode dôverovali pomenej, umývali sa opatrnejšie a vodu na pitie si neustále filtrovali na nejakom hygienickom zariadení tvrdiac, že voda môže byť nakazená, aj keď je horská, lebo na svahoch sa mohli pásť ovce, či iné zvieratá. Neviem posúdiť, ale ako argument som to bral. Mal som priebežné problémy so žalúdkom, ako mnohí cestovatelia po Ázii.

Posledný deň, našej horskej turistiky, teda v piatok, 27. decembra, sme šli priamo do Pokhary, kde sme došli až za tmy.

Nasledujúci deň, 28. decembra som sa ráno rozhodol neoddychovať a priamo som sa pobral autobusom na 7-8 hodinovú púť do mesta Bhairawa. Takéto putovanie ma unavilo viac ako chodenie po horách. Mal som síce dobré miesto vpredu po ľavej strane vodiča, takže som mal pekný výhľad pred seba i na stranu a tiež som si mohol vystrieť nohy, čo sa kvôli úzkym radom inde v autobuse nedalo.

Avšak aj za toto relatívne pohodlie sa muselo svojim spôsobom platiť. V prázdnom priestore bezprostredne pred mnou strávili hodne času dvaja mládenci, ktorým cestovanie rozheganým autobusom po hrbolatých cestách nerobilo dobre na žalúdok, vracali a hlavy im neustále trčali von z otvoreného okna. A potom tam bola ešte chorá mladá žena z druhej strany uličky za vodičom na ceste do najbližšej nemocnice vzdialenej asi dve hodiny cesty. Tú som poväčšine nevidel ani nepočul, želal som jej, aby cestu prekonala v čo najmenšom utrpení a lekári jej pomohli, aj keď urobiť som pre ňu nemohol nič.

Jednu z vecí, ktorú som si priniesol z putovania po Ázii, sú skromnejšie očakávania od života. Za bohatých považujem všetkých tých, čo majú doma vodovod, splachovací záchod, elektrinu a nejdú večer hladní do postele, pokiaľ ju vôbec majú. Po tejto skúsenosti som si povedal, že kritéria bohatstva by mali byť rozšírené aj o možnosť dostať sa do nemocnice sanitkou. Musím zaklopkať, že tú sanitku som ešte nikdy nepotreboval a hladný do postele by som z dôvodov telesnej i duševnej hygieny občas aj mal. Treba skutočne prejsť vidieckou krajinou, akou Nepál bol v tých dobách (a asi aj stále je), aby si jeden uvedomil, že náš občan bývajúci v pohodlí panelákového bytu je už zo svetového hľadiska veľmi zámožný. Ešte za socializmu, po návrate z osemročnej anabázy okolo sveta, som mal niekoľkokrát diskusie s našimi ľuďmi na túto tému, ale rýchlo som prestal a do dnešných dní som opatrný s kým sa dám do reči o bohatstve a chudobe. Hlboko som urážal tvrdením, že patríme medzi päť, či desať percent najbohatších ľudí sveta. Moje názory boli prejavom absolútneho nedostatku empatie a zdravého rozumu. Čo narobím. Koniec koncov bohatstvo je stav mysle. Som rád, že stále mám viac peňazí, než potrebujem. A keď som si aj občas zmyslel, že mi peniaze chýbali, bolo to zvyčajne vtedy, keď som nevedel čo chcem. Hneď ako som si ozrejmil svoje ciele, bolo všetko v poriadku.

Keď už spomínam nemocnice, všade, a nielen v Ázii, som sa stretával s nemocnicami v správe rôznych cirkví. Napadlo ma v súvislosti s našou súčasnou diskusiou o zdravotníctve, že veru ani nám by nezaškodilo mať podobné neziskové cirkevné zdravotné zariadenia. Priniesli by prvok konkurencie a tým aj trochu prepotrebného čerstvého vzduchu do slovenského zdravotníctva. V školstve štátny monopol už bol zlomený aj cirkevnými školami a ono to funguje.

Ešte trikrát ma kontrolovali žandári a kvôli registrácii som musel na chvíľu opustiť autobus. Keby som sedel vzadu, asi by si ma nevšimli a nechali na pokoji. Zato povolenie putovať na horskom chodníku v Himalájach, čo som si tak prácne a za poplatok vybavoval v nepálskom hlavnom meste Káthmandu, nikoho nezaujímalo a nikde som ho ukazovať nemusel. Ako keby nepálskym úradom išlo predovšetkým o ten poplatok.

Povedľa mňa sedel mladý, asi dvadsaťročný Američan, študent teológie zo Seattle, ktorý navštevoval po svete kresťanské, hlavne americké misie. V poznámkach som si o ňom poznačil, že ‚mal ‚správne' americké názory na Spojené štáty i Východnú Európu, ktoré sa mi zdali, že vnímali život u nás hodne zjednodušene'. Amerika mala zdroje veľmi vynikajúcich informácií o Východnej Európe a sovietskom bloku vôbec (tie mi veľmi pomohli zorientovať sa po návrate do socialistického či komunistického Československa), ale zato aj veľmi povrchné, až prostoduché, u nás sa im hovorí bulvár, a tuším väčšina

Američanov akoby čerpala vedomosti z tých druhých zdrojov. Celkom terra incognita sme neboli, lebo invázia Československa sovietskou armádou z roku 1968 bola všeobecne známa a v spomienkach stále živá. A tieto informácie sa premiešavali s informáciami zo stalinského Sovietskeho zväzu so všetkou jeho beštiálnou brutalitou, čo už u nás predsa len nebola pravda.

Zato prekvapivé bývalo pre Američanov moje tvrdenie, že som bol mojim detstvom a junošstvom v tvrdých stalinských 1950-tych rokoch blízko k americkej klasike známej aj našim čitateľom z dobrodružstiev Toma Sawyera a Huckleberryho Finna. Vtedy Slovensko bolo aspoň v tej mojej časti, vidieckou, skôr poľnohospodárskou ako priemyselnou krajinou, bližšie k tomu, aké boli Spojené štáty v časoch Marka Twaina. V baníckom mestečku, kde som vyrastal, som mal viac priestoru na pestvá Toma a Hucka než moji americkí rovesníci.

Ten Američan, s ktorým som sedel v nepálskom autobuse, tuším vnímal Československo ako krajinu, kde sa ľudia už ani smiať nevedeli. Nedá mi nespomenúť v tejto súvislosti známu americkú herečku Barbaru Streisandovú, ktorá práve v tých dobách navštívila Československo. Kdesi som sa dočítal, ako sa mala pri akejsi príležitosti nediplomaticky vyjadriť, že veľa štátov už navštívila, ale veru toľkých zamračených ľudí, ako u nás, nikde nevidela. Nuž okrem rôznych festivalov ani v Amerike ľudia na uliciach bežne netancujú a len sa ponáhľajú za svojimi každodennými povinnosťami. Možno pre nezvyknutého návštevníka u nás ten pochmúrny dojem vyvolávala šeď socialistickej architektúry, schátranosť historických častí miest i celková jednotvárnosť prostredia ako dôsledok strohého socialistického plánovania. Nech posúdia iní, do akej miery to malo vplyv aj na psychiku ľudí. Ostatne z povinného marxizmu-leninizmu si pamätám poučku o tom, že bytie určuje vedomie.

Možno Barbara narážala na postoje našich ľudí v hoteloch, v obchodoch, v reštauráciách, kde Američania majú povinnú úslužnosť a úsmev pre zákazníka vo svojej pracovnej náplni, ale aj v morálnom kódexe, ktorí nosia v sebe. Aj mne trvalo dlho po návrate, kým som si zvykol na ufrflanosť, s ktorou som sa v socialistickej vlasti stretával na každom kroku. Tá v mnohých našich ľuďoch zostala do dnešných dní. Dúfam, že jej nepodlieham. Nepálci, s ktorými som sa na svojej vianočnej púti stretával, dokázali pojať úsmev, úslužnosť a ústretovosť do svojho mentálneho vybavenia.

S Američanom som sedel niekoľko hodín a teda mali sme sa času porozprávať o živote na oboch stranách železnej opony, čo vtedy delila svet. Dúfam, že som v podobných rozhovoroch vyznieval vecne, nie mentorsky, povýšene, ironicky či utiahnuto alebo deptane.

Nuž s Američanmi, Britmi, Austrálčanmi, Izraelcami, Holanďanmi atď. sa mi dobre bavilo i o politike. Uvedomovali si vlastné problémy, čo ich nútilo hľadať riešenia. V tom mi boli sympatickí. Len som si celý čas želal, hlavne v rozhovoroch s mladými ľuďmi zo Západnej Európy, kde marxistické tendencie boli silné, aby boli opatrní pri preberaní vzorov z Východnej Európy, tak vehementne presadzovaných sovietskym blokom. Našťastie moje vyjadrené i zamlčané želania vyslyšali. Pri mojich švajčiarskych spoločníkoch na horách a pri príležitostných stretnutiach so Západnými Nemcami som sa podobným rozhovorom radšej vyhýbal. Ich krajinám sa v tom čase hospodársky darilo slušne, radi občas dôležite zvyšovali hlas a poučovali. Stačilo, keď počuli, že som z Východného bloku. Aj keď som sa s nimi vo veľmi mnohom zhodoval. Ako keby považovali za potrebné zdôrazňovať samých seba. Germánska povaha sa nezaprie. Nemci sú Nemci. Alebo ma mali jednoducho za komunistického špióna, ak som sa náhodou cítil unavený z vysvetľovania, že nemám usporiadaný vzťah so socialistickou vlasťou.

Dávam touto cestou na vedomie eštebákom o čom boli moje nepálske Vianoce, keď už sa dostali do môjho spisu. Keby neboli protivní, aj by som im o tom porozprával. Nech sa nedivia, že neustále narážali na moje mlčanie.

43

Ako mi hranica medzi Indiou a Pakistanom zmenila život – ŠtB silou mocou chcela viac vedieť o mojich kontaktoch v zahraničí. Tak aj takéto boli.

Indiu som opúšťal autobusom a vlakom v smere do Pakistanu cez pohraničné indické mesto Amritsar. Noc som prespal na hornej prični vagóna. Vypadol mi dáždnik, aj som jeho pád v podvedomí počul, dokonca sa mi marilo, že sa ktosi k nemu prikradol, ale som zaspával a nemal som už síl, aby som sa zdvihol a porozhliadol, čo sa deje.

Ráno som už dáždnik nenašiel. Mrzelo by ma to iba ak by ma zastihol dážď prv, než by som si zohnal nový, čo v oblastiach, kde som sa pohyboval, by bolo spojené so značnými problémami. Ako keby som chcel kupovať toaletný papier vo vtedajšom československom socialistickom maloobchode. Dáždnik bol už starý, obšívaný, okrem toho bolo prevažne sucho a tak ho nebolo treba. Pre šťastlivého ‚nálezcu' to bol možno prvý luxus v živote. Počas noci som dokumenty a peniaze mal v zazipsovanom puzdre na hrudi, celý som bol zababušený do spacieho vaku, hlavu som si opieral o batoh a topánky som mal kdesi medzi sebou a priečkou z drevených latiek vedľajšieho ležadla, to všetko som si počas spánku strážil dobre, len ten dáždnik mi akosi unikol pozornosti.

Skoré piatkové ráno, 10. januára 1975, som došiel do mesta Amritsar. Je známe hlavne svojim Zlatým chrámom Sikhov, ku ktorému som sa pobral ešte za tmy. Unavený po nočnom putovaní som sa nakoniec rozhodol zostať v Amritsare celý deň. Zlatý chrám proste stál za to. Ponáhľal som sa síce do Pakistanu, lebo podľa víza som mal hranice prejsť najneskôr do 12. januára, ale keď som zadarmo dostal ubytovanie v nocľahárni Zlatého chrámu, už som neodolal a v meste som zostal aj na noc. Dokonca pútnikom dávali zdarma i stravu, teda chlebové placky s nejakou zeleninovou omáčkou (tuším slovo ‚curry' či ‚kary,' je už aj u nás známe). Až taký utisnutý som nebol, aby som si riadnu miestnu cenu nemohol dovoliť, ale zvedavosť a záujem o nové cestovateľské dobrodružstvo nakoniec vo mne zvíťazili. Musel som si poslušne nastaviť obe ruky, ako žobravý mních, to bola podmienka k tomu, aby som si potravu zaslúžil, Musím dodať, že vôbec som sa ale necítil byť ponížený. Celá atmosféra mala proste niečo do seba. Čaro Zlatého chrámu pôsobilo nielen na Sikhov.

Bežné mrzutosti pútnika ma ani tu neobišli. Podvečer prišiel za mnou mladý Sikh vydávajúci sa za zriadenca nocľahárne. Požiadal ma o súkromnú pôžičku sto-dvesto rupií, nie

veľa, ale na Indiu ani nie málo (jeden dolár mal vtedy hodnotu asi osem rupií). Tvrdil, že má ženu v nemocnici a potrebuje jej kúpiť injekcie. Aj mi vysvetľoval, ako mi chce pôžičku vrátiť, len som ho nechápal či skôr nechcel pochopiť. Vyhovoril som sa, že ani sám nemám peniaze a že čakám na bankový prevod. Ten istý Sikh sa zastavil u dvoch ďalších turistov, aby ich požiadal o nejaký suvenír. Vraj chcel niečo objemné a ťažké. Hocičo, čo by im uľahčilo batožinu, aby nemuseli toľko vláčiť. Jednalo sa o mladých Francúzov, vzhľadom i správaním hipíkov a peniaze od nich pýtať asi nepovažoval za únosné. V tomto smere som mal nevýhodu, že som sa snažil obliekať pomerne slušne a čisto, bez dier a záplat v ošatení.

Nakoniec sa mi s tými Francúzmi ušla spoločná izba. Večer sme šli na čaj. Nehovorili dobre po anglicky a ja som so svojou chabou francúzštinou tiež nedokázal udržiavať plynulý rozhovor. A tak som sa snažil hlavne počúvať a porozumieť, čo si hovorili medzi sebou. Prichádzali od Pakistanu a dali mi aj niekoľko dobrých tipov o tom, čo ma čaká, čo vyhľadávať a čomu sa vyhýbať na druhej strane hraníc. Hlavne informácie o cenách boli užitočné.

Cestovali spolu už niekoľko mesiacov a očividne mali vyčerpané všetky námety na diskusiu, lebo sa bavili o tých najpojašenejších veciach.

„Zjedli by ste hydinu upečenú na vedení elektrického prúdu?" opýtal sa ma jeden z nich.

Nevedel som, čo tým mysleli a bral som to zase ako jeden výstrelok ich znudenej mysle. Pomyslel som si, že azda je lepšie, keď cestujem sám. Jednak si tým nechám k sebe otvorený prístup pre rôzne náhodné známosti a zážitky a tiež sa vyhnem podobnému osudu vzájomnej vyhorenosti. Pred spaním sme si všetci traja svorne čistili zuby na indický spôsob, teda každý kúskom konárika, ktorý sme trením o zuby rozstrapkali, až sa zmenil na indickú ľudovú zubnú kefku. Považujem za potrebné zdôrazniť, že konárik sme si za pár hliníkových mincičiek kúpili každý svoj.

Hranice s Pakistanom som prešiel v sobotu, 11. januára 1975. Pamätný deň, lebo znamenal pre mňa aj hranicu, za ktorou som vo významnom ohľade zmenil svoj prístup k životu.

Počas celého pobytu v Indii a v Nepále som trpel, ako mnohí západní pútnici v tých končinách, žalúdočnými nepríjemnosťami. Keď si na to pomyslím spätne, ani sa nedivím. Stravoval som sa v tých najlacnejších reštauráciách a pouličných stánkoch, aby mi peniaze čo najdlhšie vydržali a hygiena tam bola..., no škoda hovoriť.

Priebežne sa mi dostávalo rôznych dobromyseľných odporúčaní.

„Nepi vodu, ani tekutiny, iba to, čo je prevarené alebo fľaškované."

Nepomáhalo.

„Nejedz ovocie, iba také, čo sa dá lúpať. Banány, pomaranče..."

Nepomáhalo.

A tak som sedel na hranici medzi Indiou a Pakistanom v akejsi šope z prútia prepletaného lístím a ohádzaného blatom, čakal na autobus, a čakal, a čakal, a čakal, lebo tam sa riadili sovietskym cestovným poriadkom „podoždite nemnožka", počkajte chvíľku, ktorá potom trvala hodiny, ba niekedy veru i dni, dokonca som uvažoval, či by som predsa len nemal skrátiť svoje putovanie po Ázii a vrátiť sa čo najskôr do starej dobrej Európy s akou-takou hygienou. Napadlo ma zrazu, že mi ktosi odporúčal prejsť na vegetariánsku stravu. Ťažké rozhodnutie, lebo mäso som mal odjakživa veľmi rád a od útleho veku nedeľňajšia vyprážaná šnicla musela prevísať z taniera, aby sa počítala.

Ale zaťal som sa a na hranici medzi Indiou a Pakistanom som sa naučil v pandžábskom jazyku od spolučakajúceho Pakistanca hovoriaceho dobre po anglicky, prvú vegetariánsku frázu môjho života:

„Čapati, kary, gošt né," čo po našom znamená „chlebové placky, curry, teda zeleninovú omáčku, mäso nie."

Tými slovami som si objednal obed a skutočne, v Pakistane hnačky prestali a ja som mohol svoje putovanie po Ázii v pohode dokončiť. Mal som tvrdý režim, mnoho kilometrov denne peši s plnou poľnou na chrbte a hovoril som si, že keď som takto celé dlhé mesiace vydržal bez mäsa, asi ho ani nepotrebujem. A tak som zostal vegetariánom do dnešných dní.

Autobus nakoniec došiel, trvalo mu to hodiny, nie dni, a ja som sa dostal do ďalšej perly Ázie, mesta Lahore. Nebudem sa o ňom rozpisovať, lebo len na internete som našiel vyše tridsaťdva miliónov odkazov na tento názov. Jednu poznámku som si v denníku našiel, ktorá na internete nemusí byť. Prezrel som si muzeálnu zbierku, či vlastne súkromný dom Faqira Khana, vplyvného politika-diplomata viktoriánskej doby. Odvšadiaľ dostával dary a tie potom nechal roztrúsené po celom dome v zaujímavom neporiadku. Zbierka obsahovala aj bronzovú sošku uhorského husára.

Predsa sa len vrátim k tej otázke, ktorú mi položili dvaja francúzski spoločníci v indickom Amritsare pri popíjaní čaju, či by som zjedol hydinu upečenú na vedení elektrického prúdu. Ako som sedel v autobuse odchádzajúcom od hraníc, sa mi na vedení

elektrického prúdu nad krajnicou cesty pred očami mihli dva dole hlavou visiace, vyschnuté, zošúverené vtáky. Nemali už na sebe žiadne operenie, nevedel som odhadnúť, o aký druh sa jednalo, ale boli dosť veľké na to, aby sa z nich možno traja-štyria hladoši nakŕmili. Teda to boli tie vtáky, ktoré inšpirovali Francúzov k tej divnej otázke. Nuž, tých vtákov by som si veru nedal. Ani keby som si predtým nebol dal záväzok, že prejdem na vegetariánsku stravu.

A že môj prechod na vegetariánstvo znamenal prechod aj na inú kvalitu života, je veru pravda. Nielenže som o mäso ukrátil zostavu jedla môjho každodenného, do dnešných dní vylúčil problémy s bruškom mojim skroteným, šetril na peniazoch, ale s vegetariánstvom sa začal na mňa nabaľovať aj iný pohľad na život a dianie okolo mňa. To už je ale, ak môžem použiť slová klasika, iný príbeh.

V spise sa mi zachoval PLÁN vyťaženia styku objekta „FILOZOF" preverovaného v PO (Preverovaná osoba) zv. č. 12199 z 8. decembra 1976 s týmito poznámkami:

... Pri zpravodajskom vyťažení menovaného po návrate zo zahraničia tento nie s ochotou uvádzal svoje styky v emigrácii s čsl. utečencami, ich organizáciami a centrami, ako i styky s cudzími štátnymi príslušníkmi...

K osobe VRÁTNEHO i jeho charakterové a povahové vlastnosti, jeho odborné a všeobecné schopnosti, aký bol v kolektíve, jeho osobné záľuby, či bol vo všetkom skromný.

Takže na doplnenie eštebáckeho spisu uvádzam môj príbeh o stykoch s cudzími štátnymi príslušníkmi, tentoraz s dvoma francúzskymi hipíkmi, s ktorými som strávil niekoľko zaujímavých hodín v indickom Amritsare. A tiež o tom, či som bol vo všetkom skromný. Musel som byť skromný, keď som chcel študovať v zahraničí a obcestovať svet. Taký som zostal, aj čo do spotrebných vzorov, aj čo do ambícií, na veľkú nevôľu eštebákov. K spokojnému, šťastnému, kultúrnemu životu stačí málo. A všetko naviac nejako škodí. Priberá sa od toho, kazia sa medziľudské vzťahy, ničí životné prostredie a tie ťažké myšlienky čo to sprevádzajú, tiež nestoja za to.

V čase, keď tento plán vznikal, už eštebáci beštiálne fyzické násilie nepoužívali ako pracovnú metódu. Skôr sa spoliehali na frustrovanie ambícií vyhliadnutých obetí. Ja som sa uskromnil čo do jedenia a tuším kto si dokáže ustrážiť žalúdok, ľahšie si ustráži aj ostatné chtíče zvádzajúce k hriechom a k spolupráci so štátnou bezpečnosťou. A tak som sa vzdal všetkých ambícií, ktorými by ma súdruhovia mohli zmanipulovať. To bol najlepší spôsob, ako ich držať od tela. To bola azda moja najvyššia ambícia v časoch budovania reálneho socializmu a darilo sa mi ju napĺňať.

44

Trampoty s Vincom – Tajne vysvätený kňaz a navyše Jezuita musel eštebákom poriadne na nervy.

Vinca som spoznal v časoch, keď som nastupoval do prvej triedy základnej školy. Bol o generáciu starší a vnímal som ho predovšetkým preto, že bol kolegom mojej sestry a v malom mestečku, kde som vyrastal, som ho nutne musel občas stretávať. Ešte si ho pamätám z tých čias ako dobrého speváka, hlavne z Malého kostola v strede námestia, kde po niekoľko rokov spieval Krista počas veľkonočných Pašií. Mal sýty hlas, tuším sa tomu hovorí basbarytón, a takáto úloha mu veľmi dobre sadla.

Potom sa naše cesty na štvrťstoročie rozišli, až zrazu sme sa začali stretávať na lesných chodníčkoch počas rôznych turistických zrazových akcií, raz-dvakrát do roka, alebo raz za dva roky. Bol vzdelaný človek, rozprávalo sa mi s ním dobre a hoci som jeho spoločnosť nevyhľadával, bol som rád, ak sa natrafila. A keď sme sa bavili, tak to boli celkom bežné veci o práci, o rodine, spomienky na mestečko, kde on strávil roky mladej dospelosti, ja detstva a junošstva a ešte o turistike, ktorú sme od predchádzajúceho stretnutia zažili. Potom, ako som začal verejne premietať moje diapozitívy z ciest po Ázii, na ktoré on verne chodieval, mali sme dôvod o občasné stretnutie naviac, ale svetová turistika sa nikdy nestála nosnou témou našich rozhovorov. V tom čase to bola zakázaná trinásta komnata pre neho, pre mňa i pre drvivú väčšinu obyvateľstva socialistického štátu, tak načo tam čo len mysľou zabiehať.

Až môj vzťah s Vincom zrazu nabral celkom iný rozmer.

V práci mi zazvonil telefón.

„Tu bezpečnosť, volám sa I. Potrebujeme od vás vysvetlenie. Tu u nás. Máte pozajtra poobede o pol druhej čas?" ozval sa autoritatívny hlas naučený na podriadenosť príjemcov.

„Čas nemám, budem na služobnej ceste," znela moja odpoveď.

„A kedy máte čas? Potrebujeme, aby ste nám podali vysvetlenie."

„Ďakujem, teraz radšej nie," tak akosi som odpovedal a keď ma mládenec ešte niekoľkokrát zavolal, stále som odpovedal podobne, až som jednoducho začal skladať telefón bez odpovede.

Podľa zákona, polícia bežne môže požadovať o podanie vysvetlenia, ak to má pomôcť pri vyšetrovaní trestných činov, a občianskou povinnosťou je takéto vysvetlenie podať, pokiaľ sa netýka osoby samej alebo jej blízkych príbuzných. To platí vo všetkých štátoch, demokratických i totalitných, a platilo to aj v socialistickom Československu. A to že mládenec len volal, a niekoľkokrát za sebou, samo o sebe nasvedčovalo, že žiadne zákonne prijateľné opodstatnenie pre výzvu o podanie vysvetlenia nemá. To by poslal doporučenú výzvu s návratkou a v prípade urgentnosti by si ma nechal došikovať hoci aj uniformovanými príslušníkmi poriadkovej služby. Svojimi opakovanými telefonátmi dal najavo, že sa jedná o eštebácku buzeráciu a nie o zdôvodnené vysvetlenie.

Nakoniec ochranca nášho socialistického zriadenia sa ku mne dostavil do práce osobne. Zhodou okolností som bol v kancelárii sám. Predstavil sa zamrmlaním mena a nedbanlivým zamávaním služobného preukazu.

„Prišiel som za vami, keď si vy neviete nájsť čas na nás," povedal s bezočivou povýšeneckou výčitkou v hlase.

Videl sa mi mladý a tuším sa celkom so svojou rolou ešte nezžil. Napadlo ma, že buď som už pre bezpečnostné zložky štátu menej zaujímavý, keď práve takého eléva ku mne poslali, alebo starší skúsenejší sa začínajú báť v atmosfére politických zmien, ktoré v tom čase už prebiehali v Sovietskom zväze. Istota sovietskych tankov, ktoré im podporovali chrbtice, sa pomaly, ale iste vytrácala.

„Viete pre koho pracujem, že!"

„Áno, samozrejme, poznám vašu branžu," znela moja odpoveď.

Potom som trval na tom, aby mi služobný preukaz riadne ukázal. Neochotne to urobil a viditeľne znervóznel, keď som si opisoval číslo. Preukazy pracovníkov eštébé mali emblém Ministerstva vnútra, fotku a číslo. Meno či iné informácie neobsahovali. Aj o meno som ho požiadal, riadne a jasne, nie iba hmlisté zamrmlanie, ako to eštebáci mali vo zvyku.

„Načo vám to je," pýtal sa už menej sebavedome.

„Podľa zákona mám na to právo."

Bolo to tak, ale ja som jeho číslo, ani meno, nepotreboval. Len som chcel sebavedomého mládenca uzemniť.

„Vy ste boli v zahraničí..."

Nepokračoval v tejto niti myšlienok. Mal som pripravenú odpoveď, že na túto tému nemá čo žiadať vysvetlenie, lebo som mal prezidentskú milosť, aj keď predstavovala len hru pre idiotov, čo by som mu nepovedal, ale vec je pre mňa uzavretá. Tam sa už nemá čo šprtať.

„Viete, ja by som si vás mohol predvolať, ale prišiel som sám."

Ja by som sám za ním do kancelárie neprišiel, ani na predvolanie. Radšej by som sa nechal odvliecť. Až po hraničnú železničnú stanicu, aby ma vypľuli zo socialistickej vlasti, na zotrvaní ktorej mu zaiste záležalo viac ako mne. Navonok som mlčal. Predvolanie na Krajskú správu ŠtB spomenul ako pokus o psychický nátlak, podobne ako jeho kolegovia pri vyťažovaní si dovolili niekoľkokrát významne, s hrozivo stíšeným hlasom zdôrazniť, že oni majú svoje metódy. Aj takýto idiotský cirkus mali vo svojom repertoári.

Usadil sa do kresla v kancelárii, nepamätám, že by som ho k tomu vyzval, a začal s eštebáckou klasikou.

„Veríte v boha?" opýtal sa ma potom, ako sa zhlboka nadýchol a urobil významnú pauzu.

„Nerozumiem o čo vám ide," zareagoval som po svojom.

Očakával som prednášku v štýle PŠM, teda politického školenia mužstva, na ktoré som sa pamätal ešte z čias mojej vojenskej služby, ale nič také sa nestalo. Mládenec videl, že tadiaľ cesta nikam nevedie a zmenil tému.

„Poznáte ...?" a uviedol priezvisko Vinca. Zhodou okolností to isté priezvisko mal aj herec košického divadla, ktorého som poznal hoci len z javiska, aj som si pomyslel, že vec zvrtnem na vtip, lenže eštebáci nevtipkovali a mne sa akákoľvek ďalšia diskusia v tejto zostave začala hnusiť. Zdvihol som telefón a dojednal súrny rozhovor s námestníkom.

„Radšej poďme k námestníkovi. Tam sa porozprávame."

Nepáčilo sa mu, ale na výber som mu nedal.

Že vedenie podniku si eštebákov nevážilo som vedel, a vlastne tajnou podmienkou môjho prijatia do zamestnania bolo, že s nimi nespolupracujem. O tom som sa už zmieňoval. Z tváre námestníka som vyčítal, že mu je mládenec preukazujúci sa služobným preukazom rovnako nepríjemný ako mne. Aj keď trochu, nie veľmi, z iných dôvodov. Ako námestník, na rozdiel od mňa, v pracovnom i súkromnom živote bol nimi obmedzovaný podstatne menej.

Usadili sme sa v trojici okolo konferenčného stolíka.

„No tak. Pýtajte sa?" začal rozhovor námestník.

Eštebák sa zase zhlboka nadýchol, snažil sa vytvoriť akoby kostolnú atmosféru a začal, dívajúc sa uprene na mňa.

„Veríte v boha?"

Nestihol som zareagovať svojou klasikou, lebo za mňa zareagoval námestník.

„No a čo vás do toho! To ho kvôli tomu chodíte vyrušovať v práci?"

Mládenec urobil chybu. Prišiel predsa, aby som mu podal vysvetlenie v zmysle zákona, lenže vo veci, na ktorú sa pýtal, som nemusel mu podávať žiadne vysvetlenie. Ani v zmysle komunistických zákonov. Tie, aspoň formálne, slobodu vyznania chránili. Akéhokoľvek vyznania. Teistického či ateistického. Možno preto také zneváženie otázky zo strany námestníka.

Eštebák zneistel ešte viac a prešiel k druhému bodu. Nepochybujem, že tých bodov mal pripravených veľa. Na nekonečný reťazec podobných rozhovorov, keby dostal šancu. Otravovať život iným bola jeho branži hlavná a jediná pracovná náplň. Zato boli platení aj povyšovaní.

„Poznáte ...?" a zase uviedol priezvisko Vinca.

Tentoraz som odpovedal ja, ale námestníkovi.

„Poznám ho. Z turistiky. Vidíte v akých pomeroch žijem. Ešte aj po horách po mne špicľujú...."

V podobnom duchu som chvíľu pokračoval, spomenul ešte policajné šikanovanie, obmedzovanie osobnej slobody a zneužívanie úradnej moci, a tak v podstate zabezpečil, aby celý rozhovor šiel do stratena. Hovoril som možno emocionálnejšie, než mávam vo zvyku, ale dobre tak. Proti rozumu sa dá argumentovať, emócie treba nechať vychladnúť, to si námestník uvedomil. Kontrarozviedčik sotva.

Eštebák sa znechutený zdvihol. Čosi mrmlal, viac pre seba, než pre svoje okolie, že to nemá význam a ešte mi ponúkol ruku na rozlúčku. Chvíľu mi ňou šibrinkoval pred nosom, ako som tam sedel, lebo mne sa kvôli nemu na rozlúčku vstávať nechcelo. Zdvorilosť uznávam, ale mám aj svoje medze. Tú podávanú ruku som odignoroval. Nepotreboval som, aby si zvykal za mnou chodievať. Radšej nech zostane mimo konceptu. Scenár sa mu nevydaril. Očakával spoluprácu, viac či menej dobrovoľnú, a dostalo sa mu košom.

Chvíľu som bez slova v kancelárii námestníka posedel. Nechcel som vyjsť v pätách eštebáka. Prevaľovali sa mi v hlave násilné myšlienky a ktovie, k čomu by ma pohľad na jeho chrbát inšpiroval. Nebolo by to nič zdvorilé. Netreba sa nechať uvádzať do pokušenia. Pred odchodom som námestníkovi poznamenal.

„Ospravedlňujem sa za toto. Ale keby som s ním zostal medzi štyrmi očami, na budúci týždeň ho mám na krku zas..."

Mávol rukou.

Hneď som sa vrátil do kancelárie, sadol za písací stroj a napísal Vincovi list. Kópiu som kdesi odložil a keďže som sa medzičasom už niekoľkokrát sťahoval, pravdepodobne aj stratil. List bol približne tohto znenia:

„Ahoj Vinco!

Dnes ma navštívil príslušník od bezpečnosti, ktorý sa predstavil ako I. Pýtal sa na Teba. Požiadal som ho, aby sa preukázal služobným preukazom a tu je číslo: ..... Potom som ho priamo zaviedol k námestníkovi, kde sa ma zase začal pýtať na Teba, ale keď videl, že sa s ním nemám do reči, zdvihol sa a odišiel.

Neviem, čo má bezpečnosť proti Tebe, určite je to hlúposť. Viem, že si nábožensky založený a tak sa pomodli za nich, aby už konečne prišli k rozumu."

List som odoslal riadne poštou dúfajúc, že ho bezpečnosť zadrží a prečíta. Neviem, či sa tak stalo, lebo môj spis z tohto obdobia eštebáci stihli ešte v decembri 1989 zničiť. Eštebáci nemali radi škandály, a toto škandálom zapáchalo. Vinco mi krátko na to poslal jednoduchý pozdrav, kde pripísal P.S.: „Si pašák", čo som so zadosťučinením a hrdosťou kvitoval a bral potvrdenie, že mu list došiel.

Ešte som sa o veci zmienil pred kolegyňou. Bola nábožensky založená a ani sa veľmi nedivila, že ma prišiel otravovať eštebák. V kruhoch, v ktorých sa pohybovala, sa o takýchto príhodách nepochybne hovorievalo. O mne sa už medzičasom dovtípila, že nie som na správnej strane komunistického čiernobieleho spektra. Sama nebola, aj keď si ju ako jednoduchú priamočiaru ženu nik extrovne politicky či bezpečnostne nevšímal.

„Škoda, že si tu práve nebola. Ty sa dokážeš vyjadrovať ďaleko trefnejšie ako ja. Teba by si zaslúžil na krk viac, ako mňa, darebák jeden."

Najprv so sebavedomím uznaním prikývla a potom sa zarazila a ostro sa pustila do mňa, ako som si predstavoval, že by načala nezvaného návštevníka, čo ma pred chvíľou opustil.

„Ty šaleňaku. Nevieš, že ja mám dve dzifky? A ja rozvedená. Ešte to by mi bolo treba, aby som sa do neho pustila. Veď by mi ich vyhodili zo školy."

No zo základnej či strednej školy, by jej dcéry kvôli tomu nevyhodili a kým dorástli na vysokú školu, sa už komunistický manipulačný režim zrútil. Keď som ju o veci stručne informoval, išlo mi o to, aby sa dozvedelo čo najviac ľudí o tom, ako od mňa odišiel neukojený eštebák. Poznal som, ako v podniku pracujú tamtamy, a kolegyňa, správna povaha pre takéto účely, to vedela zariadiť aj bez priameho požiadania. Hlavne aby sa to dozvedeli tajní spolupracovníci eštebé v podniku a mohli podať správu o tom, že ich počínanie je predmetom širšieho záujmu. Škandály bolo to, čoho sa eštebáci báli.

Jednu z dcér by si eštebáci možno aj kvôli mne podali, ale až potom, ako by si začala budovať kariéru. Doučoval som ju angličtinu – to bolo v časoch, keď platilo, že koľko rečí vieš, toľkokrát si zradcom – a Martinka zrádzala s osobou veľmi pochybných morálnych hodnôt. Pripomeniem, že *... je tu predpoklad a možnosť zanášania buržoáznej súčasnej ideológie medzi osobami, kde sa bude objekt VRÁTNY pohybovať vzhľadom na to, že tento študoval v USA také vedné predmety, ktoré sú v rozpore s naším Marxisticko-Leninským učením.*

Onedlho na to som mal s námestníkom veľmi krátky rozhovor na eštebácku tému.

„Čo máte proti ním?" opýtal sa ma akoby mimochodom, keď som bol u neho vybavovať čosi pracovne. „Tak čo. Kričali po vás?" povzbudzoval ma námestník k tomu, aby som sa rozhovoril o mojich vzťahoch k eštébé. O tom som sa v podstate s nikým nebavil. Určite nie v podniku.

„Samozrejme, že kričali. A striedali sa pritom."

Aj keď námestník asi podobnú odpoveď očakával, videl som, že sa zarazil. Bolo toho veľa, čo som mal proti ním, ale rozhodol som sa spomenúť len to, ako mi urážali rodičov pri vyťažovaní hneď po mojom návrate do socialistickej vlasti z kapitalistickej cudziny.

„Ani vám by sa nepáčilo, keby vám niekto z úradnej moci urobil z otca vraha a mal nepekné narážky na matku."

Nebolo to slušné od náčelníka ŠtB, ako mi pri vyťažovaní krátko po návrate začal brýzgať na mojich dobrých rodičov. Skôr mi ale vadilo ich pozachrbtové špicľovanie, obmedzovanie a zneužívanie úradnej moci vôbec, nehovoriac ich cynizme, podlosti a hlúposti, lebo toho sa dopúšťali priebežne dúfajúc, že ma zlomia postupným opotrebovaním či vyčerpaním. U mnohých ľudí to fungovalo, získali ich pre spoluprácu z presvedčenia, že komunistický systém nastolený sovietskymi tankami tu je, ako to zdôrazňovala dobová

propaganda, na večné časy a nikdy inak. Tak prečo nezískať niektoré výhody, ktoré by zjednodušili a trochu spríjemnili život, pomohli k vyššiemu platu, umožnili funkčný rast, občasnú cestu do zahraničia, či umiestnenie detí na atraktívnejšie fakulty. Ja som volil postavenie nepriateľskej osoby, však si mňa, objekta s krycím menom FILOZÓF, tak aj sami zakategorizovali.

Lenže argument o obmedzovaní a špicľovaní by námestník nemusel prijať. Sám bol členom komunistickej strany, vzťahy s bezpečnosťou musel mať aj keď nie srdečné, určite nekonfliktné. Argument o urážaní rodičov bol všeľudsky považovaný za chrapúnstvo. Keby som bol ženatý, mal deti, určite by zvolili taktiku, aby ma ranili čo najviac v súvislosti s nimi. Ako slobodného bez záväzkov a akéhokoľvek postavenia, ma nemali ako vydierať. Pominuli časy, keď si prípady ako ja riešili ručne stručne vyrazenými zubami, dolámanými rebrami a dlhoročným hnitím v uránových baniach. Dokonca ani dve-tri zauchá, na ktoré som sa v duchu pripravoval a ktorým sa Vinco nevyhol, sa mi nakoniec neušli.

„Prečo ste to už nepovedali?" povedal námestník a rozhorčenie som cítil v jeho hlase. Nie voči mne.

„No a čo by ste dosiahli?"

Že eštebákov vedenie podniku neráčilo som vedel zo spoľahlivých zdrojov. Bolo známe, že v podniku si našlo miesto viacero pracovníkov, ktorých by inde z kádrových, teda politických dôvodov neprijali. Podnik im podržal chrbát a zároveň v nich získal dobrých pracovníkov. Myslím si, pri všetkej skromnosti, že som patril medzi nich. To bolo maximum, čo vedenie podniku pre mňa mohlo urobiť a jeho vedeniu som za to vďačný. Rýpaním do podstaty socialistického zriadenia spočívajúceho navonok vo vedúcej úlohe komunistickej strany v spoločnosti, podporovanej v pozadí štátnou bezpečnosťou a sovietskymi tankami, námestník nemal šance nič zmeniť a ktovie, či jeho záujem až tak ďaleko siahal. Okrem toho nadmerným angažovaním sa v môj prospech, sám sa mohol dostať do nemilosti, alebo prispieť k snahe eštébé politicky príliš nepríjemných ľudí vyštvať v rámci akcie „ASANÁCIA" za hranice socialistickej vlasti. Stále som mal možnosť podať žiadosť o emigráciu a súdruhovia, nielen od bezpečnosti, by jej nepochybne radi vyhoveli. A keby sa do veci námestník a riaditeľ skutočne obuli, azda by dosiahli aj to, že by ma eštebáci sami naložili do vlaku v Devínskej Novej Vsi a poslali preč, aby som im tu *neotravoval život a nekazil ovzdušie*.

V Sovietskej zväze ako jedinom garantovi komunistického vládnutia, už prebiehala gorbačovská perestrojka, a mne sa nikam nechcelo. Bol som presvedčený, že skôr či neskôr,

ale radšej skôr ako neskôr, sa zmeny prevalia aj u nás a že aj tu sa bude voľnejšie dýchať. Za týchto okolností som volil vydržať.

Stručne povedané, námestník nemohol v mojej veci nič dosiahnuť, lebo hlavná bariéra bola vo mne. Nechcel som jednať s eštebákmi a nebol som ochotný preukazovať ústretovosť voči komunistickej strane. Tým som sa sám zaradil na perifériu spoločenského diania.

Ešte krátko sme spolu hovorili na tému môjho kádrového postavenia v normalizovanej republike. Môj odkaz pre námestníka bol jednoznačný. Nerád škandalizujem, ale eštebáci nech mi viac na oči nechodia. Nech hľadá spôsob, ako to zariadiť.

To už bolo rok-dva pred pádom moci Štátnej bezpečnosti, ktorý priniesol november 1989 a neodvrátiteľnosť zmien už bolo cítiť v ovzduší. Eštebáci sa mi už viac na oči neodvážili. A keď som ich náhodou na ulici stretol, odvrátili hlavu, zmenili smer a zrýchlili krok v snahe zmiznúť mi čo najskôr z dohľadu. Pokakaná československá kontrarozviedka. Čo by len robili, keby stáli zoči-voči skutočnému Jamesovi Bondovi.

Znovu som sa s Vincom stretával a na rozdiel od predchádzajúcich razov, sme si konečne obohatili našu diskusiu aj o úvahy, ktoré by už mohli zaujímať aj samotných eštebákov. Dovtedy to boli normálne diskusie o bežných veciach, práci, turistike, ktorú sme si od predchádzajúceho stretnutia užili. Po tejto príhode aj o našich skúsenostiach s eštebákmi.

„Veľmi sa mi páčilo, ako si zobral toho eštebáka rovno k námestníkovi. To mňa nenapadlo. Mňa sa ten istý sopľoš pýtal na všeličo, aj na teba a ja som sa len vykrúcal. Vraj o čom sa vyprávame, keď sa stretneme. Števo, o čom sme sa mi len narozprávali. Boli to celkom bežné veci, ktoré si ľudia rozprávajú, keď kráčajú po horskom chodníku. V takom prostredí sa žiadne hlboké dišputy nevedú. Skôr niečo na odľahčenie. Aj keby som mu chcel odpovedať, nevedel by som. Kto si to bude pamätať. Ale neber to ako urážku, alebo náznak, že mi je pri tebe otravne. Ja som sa neprechádzal s tebou preto, aby som sa bohviečo dozvedal, ale preto, že som sa dobre cítil. V prírode, aj v tvojej spoločnosti. O to mne išlo. To už skôr by som mu vedel všeličo povedať, keby sa ma pýtal na tvoje prednášky a diapozitívy. Hlavne z Ázie. Len na to nebol zvedavý a ja som mu nič nepripomínal."

Ďalej sme kráčali po lesnom chodníku a Vinco pokračoval.

„Mal som známych, ktorých podobne ako mňa, grilovali eštebáci. Hovorili mi ‚Treba ich ignorovať, hlavne nehovoriť o nikom, lebo hneď ich pôjdu buzerovať a budeš si zhrýzať

svedomie a hanbiť za seba, že si na nich upozorňoval.' Lenže ja som trochu urozprávaný, neviem nehovoriť. Povedal som si, že poviem, čo chcem a čo nechcem, nepoviem. Zato sa mi ušlo od eštebákov veľa jedovatých rečí. ‚Buď ste hlupák akému páru niet, alebo ste kurva, akú sme tu ešte nemali' revali po mne. Ale to asi hovorili aj iným. Mali svoje stereotypy. Raz ma jeden dokonca aj uderil do tváre. Nič hrozné, zuby mi nevyrazil, ale keď videli, že to k ničomu nevedie, viac si to už voči mne nedovoľovali."

Kráčali sme na horskom turistickom chodníku medzi Jahodnou a Prednou Holicou a Vinco pokračoval.

„Páčilo sa mi, ako si ho zobral k námestníkovi. To mňa fakt dovtedy nenapadlo. Oni nechceli svedkov, dokonca trvali na tom, aby som o našich rozhovoroch s nikým nehovoril. Pre nich tvoje riešenie musel byť riadny šok. A ešte si mi o tom napísal z ich hľadiska vrchovate bezočivý list. Nepochybujem, že predtým, ako mi ho poštári doručili, si ho eštebáci otvorili a prečítali. Pri najbližšej návšteve som ho podľa tvojho vzoru zobral k svojmu vedúcemu. Lenže to nefungovalo. Predstav si..."

Vinco sa na chvíľu zastavil a videl som, že úporne rozmýšľal, ako mi sprostredkovať svoju trápnu skúsenosť.

„Nuž, čo ti budem hovoriť. Nefungovalo to. Ja tak postupovať nemôžem. Môj vedúci sa ti posral," povedal a z jeho rozpakov som vycítil, ako keby zlyhanie vedúceho bral ako vlastné zlyhanie.

„Nerozumiem, čo máš na mysli. Vysvetli," vravím mu ja.

„No, on sa posral. Tak ako ti hovorím. Pustil do nohavíc. Ja som to cítil. A hneď aj zmätene ušiel. Asi na hajzel. Tam som ho už nesledoval."

Nuž aj takéto povahy sa našli. Mnohí brali eštebákov ako kreatúry bez morálnych zábran s absolútnou mocou, schopných všetkého. Čosi ako hitlerovských gestapákov, alebo eštebákov ešte z čias Stalina. Lenže to už sa bavíme o období niekoľko málo rokov pred nežnou revolúciou. Taká reakcia zo strany Vincovho nadriadeného bola absolútne neopodstatnená. Eštebáci boli stále papuľnatí, ale už bezzubí. Boli bezmocní aj proti Vincovmu vedúcemu, aj proti Vincovmu vykrúcaniu, aj proti tomu, ako som ich ignoroval. Dôležité bolo nedať sa zastrašiť. Vedel som, že ľudia, aj tí čo sa ich priamo neboja, nemajú ich za príjemných spoločníkov a to som rešpektoval. Do svojich vzťahov s eštebákmi som sa v maximálnej možnej miere snažil iných nevťahovať. Aj môj priamy vedúci naznačil snahu v dobrej vôli sa za mňa angažovať, ale jemu som dal jasne najavo, nech to nechá tak. Nech mi zostane vedúcim po pracovnej odbornej stránke, nie po politickej

a už vôbec nie štátnobezpečnostnej. Tak to bolo lepšie pre neho, aj pre naše vzájomné vzťahy. On to potom rešpektoval. Bol som dobrý pracovník, a to najlepšie čo mohol dosiahnuť, keby do veci vŕtal, že by ma stratil. On potreboval chlapa na oddelení, v náročnom referáte, čo vedel pracovať s anglickými a nemeckými materiálmi a takí sa vtedy, ako teraz, po uliciach nepovaľovali.

Prv ako som volal námestníkovi, som na okamih uvažoval, že eštebáka zoberiem na právne oddelenie, u ktorého som ako zamestnanec podniku mal právo riešiť si aj súkromné záležitosti. Nech mi pripraví podanie proti ŠtB za šikanovanie, obmedzovanie a zneužívanie úradnej moci. Dôvodov pre takéto obvinenia som mal až-až. Lenže pracovníčky na právnom oddelení boli mladé dievčence, nepochybne zbehlé v podnikovej agende, hoci nebol som si istý, či neskratujú tvárou v tvár eštebákov. Ostatne nakoniec by vec tak či tak šli riešiť za vyšším vedením podniku. Preto som šiel rovno k námestníkovi. Bol to starý kozák, nemal som obavy, že by nervove skolaboval.

Vtedy som už mal za sebou aj skúsenosť s kolegami, ktorí so mnou nechceli sedieť v jednej kancelárii. Nie žeby som kúsal, len nechceli mať v súvislosti so mnou nijaké opletačky s ŠtB.

S Vincom som sa stretával i naďalej na horských chodníčkoch a na mojich prednáškach spojených s premietaním diapozitívov. Eštebáci ma už kvôli nemu, ani nikomu či ničomu priamo osobne neotravovali. Zato nepochybujem, že nás za chrbtom oboch usilovne rozpracovávali. To, že Vinco zostal nábožensky založený som vedel z prechádzok po našich horách, keď som ho videl prežehnávať sa pred Božími mukami a kaplnkami, ktoré sme míňali. Že bol tajne vysvätený kňaz a navyše jezuita, som sa od neho dozvedel až po „nežnej." Aj to, že je vedený v registračných protokoloch štátnej bezpečnosti ako kolega nepriateľská osoba pod krycím menom *‚Jezuita'*. Slúži mu to k cti.

Ešte ukážka z rozhovoru Ludvika Vaculíka s Jánom Mlynárikom, Slovákom-historikom žijúcim v Prahe, tiež signatárom Charty 77, ako ho zachytil vo svojom Českom snáři Ludvík Vaculík, známy disident a aktivista z čias Pražskej jari 1968.

... Zatímco Jan těžkou chůzí lámal dřevěné schodiště dolů, shrábl jsem knížky do tašky, připraven zmizet s nimi směrem k půdě. Ale vyřídilo se to dole u dveří. Jan si přinesl předvolání na zítřek. Účel jednání: podání vysvětlení dle paragrafu ...

A teď jsem mohl vidět zvenčí, co moc dobře znám zevnitř: Jan mávl předvoláním a odhodil ho na okno. Odkymácel se v těžkém froté županu do vedlejšího pokoje, namočil znovu do kalamáře své staré péro a opravoval chyby. Za minutu byl zpátky, stál u okna, hleděl do předvolání, aby z něho vymáčkl ostrým pohledem víc. „A ty nevíš," obrátil se ke mně, „čo za

vysvetlení to može byť?" Míchal češtinu se slovenštinou. „Já synku, znám jenom vysvětlení dle paragrafu 19 zákona o SNB. Tento paragraf jsem nikdy neviděl," řekl jsem. „Jebem jim, čo možů chcieť po siedmich rokoch!" „Tys tam nebyl sedm roků?" žasl jsem. „No ba. Ty chodíš častěji?" – „Já každý měsíc," řekl jsem. Jan vstrčil papír do kapsy županu a odešel...

Ludvík Vaculík chodieval k eštebákom každý mesiac len preto, že luskli jeho smerom prstom. Nemusel. Ako jeden z vedúcich osobností československého obrodného procesu z roku 1968 a signatár Charty 77 už nemal čo stratiť. Už bol nedotknuteľný, aj keď buzerovateľný, pokiaľ sa dal. Mňa za trinásť rokov od návratu z nepovoleného pobytu v zahraničí v roku 1976 po nežnú revolúciu v novembri 1989 zavolali niekoľkokrát na vyťažovanie hneď po návrate do socialistickej vlasti a potom už len v roku 1985 na prepočutie. O tom sa ešte zmienim. Síce ma sledovali, napísali o mne vyše osemsto stránok zachovalého plus niekoľko sto stránok skartovaného či zničeného spisu, angažovali pritom vyše stotridsať pracovníkov rezortu ministerstva vnútra a dvadsať agentov, dôverníkov a iných týpkov tajných spolupracovníkov, ale na oči mi nechodili, ani sa ma neodvážili predvolať za účelom podania akéhokoľvek vysvetlenia a už vôbec nie udériť. Boli protivní a dotieraví až hrôza, ale dalo sa ich držať od tela. Stačilo zatrucovať.

Takže o tom je príbeh Vinca, agenta vatikánskej reakcie a mňa, britského špióna, aspoň z presvedčenia komunistickej štátnej moci.

45

Jožko ide za kňaza – Ideologicky dezorientovaný kolega si presadzuje svoje predstavy o živote.

Stretol som ho na ulici. Zďaleka sme sa zbadali a on sa na mňa usmieval tým svojím chlapčenským, trochu ostýchavým úsmevom, cez hrubé okuliare mu žmurkali oči, a hoci bol v civile, ja som v ňom už nedokázal vidieť nič iné, iba kňaza, ktorým sa chcel stať.

Pozdravili sme sa a vymenili sme si zvyčajné poznámky: ako sa máš, čo robíš, ... on sa pýtal na mňa, na spoločných známych na čom som zdvorilo odpovedal a jeho odpovede na moje otázky tiež boli obdobne strohé. Nič mimoriadneho sa neudialo odkedy sme sa videli naposledy, čo by nás dlhšie udržalo v diskusii, alebo sme sa ani nechceli dlhšie zdržať a preto sme sa tvárili, že sa nič svetoborné nedeje. Trochu mi zrazu bolo aj ľúto, že som si nenašiel spôsob ako ho udržať dlhšie a len som si zobral tri ponúknuté sväté, či skôr gýčovité obrázky Jezuliatka, pozdravil sa a ešte som si vypočul, ako Jožko ma na rozlúčku povedal, že sa bude za mňa modliť.

„... Aby si sa zase vrátil medzi nás, ...ale na to bude treba ešte veľmi veľa modlitieb," hoci tú poslednú poznámku som počul už iba ako vzdialenú odozvu.

Spolu sme pracovali v podniku iba asi dva roky. Nastúpil v čase, keď ja som sa už považoval za ostrieľaného zásobovača, dovozára, a jeho príchod signalizovalo pokútne šuškanie niektorých žien v podniku, ktorým bol nejakým spôsobom obzvlášť blízky a ktoré sa možno aj angažovali pre jeho prijatie do nášho podniku, ale ja som sa za tým nijako nepátral. Nech si príde, ak si príde, ja ho do oddelenia neprijímam, ja sa mu iba prispôsobím, to som si považoval za jedinú pracovnú i ľudskú povinnosť. So mnou sedieť nemal, lebo miesto pre neho sa uvolnilo v inej kancelárii, aj pracovnou náplňou mal byť odo mňa tiež hodne vzdialený a tak som od neho očakával kontakty iba na spoločenskej úrovni. Niežeby som zhadzoval ich význam, lebo veď je dôležité, aby som dobre vychádzal s človekom, s ktorým sa budem denno-denne stretávať.

A keď sa nám predstavil, hneď som si z jeho skôr nižšej a chudšej ako strednej postavy urobil mienku, že má ďaleko k ostrieľanému otrlému zásobovačovi, akého si vyžadovalo socialistické hospodárstvo trpiace chronickým nedostatkom hočičoho, čo občan či podnik v priemyselnej spoločnosti k riadnemu životu potreboval, ale zase som si pomyslel, že to veru moja starosť nie je a bral som ho skutočne iba na priateľskej úrovni v rámci nevyhnutného minima kolegiálneho vzťahu. Rád sa povyprával, rád popočúval

a hoci sa robotu snažil robiť svedomito bolo jasné, že veľkú kariéru v administratíve výrobného podniku, ako bol ten náš, asi neurobí. A to si očividne ani nekládol za cieľ.

„Ja šéfom nikdy nebudem, na to nemám povahu, a ani o to nestojím. Aj tie peniaze, čo dostávam, mi musia stačiť. Veľká kariéra a platy sú pre niekoho iného. Ja sa musím uskromniť. A mne to ostatne ani nepadne zaťažko."

Tak nejako sa snažil opisovať vidinu svojej budúcnosti na podniku. I na mňa prišla reč, ale ja, ako zvyčajne, som sa aj s ním vyhýbal diskusiám o mojich životných peripetiách a keď sa ma aj na niečo z mojej cestovateľskej minulosti opýtal, iba som mávol rukou. Očividne o tejto stránke sa dozvedel o mne viac od druhých, než od mňa samého, a mal som dokonca aj dojem, ako keby ho to mrzelo. Ale ja som už na určitý životný štýl nabehol a kvôli nemu som nenašiel v sebe dosť síl a ochoty na zmenu.

„Ty by si mohol robiť viac než zásobovača," povedal mi raz medzi štyrmi očami. „S tvojím vzdelaním a skúsenosťou je ťa tu škoda."

„Nuž nechce sa mi vstúpiť medzi komunistov a ešte menej sa mi chce spolupracovať so štátnou bezpečnosťou," odpovedal som mu a ani som si v tom momente neuvedomil, ako som u neho zabodoval. Síce tak otvorene som sa nemal vo zvyku baviť s nikým, ale vetu som už vypovedal, naspäť sa už zobrať nedala a keďže sme svedkov nemali, stále som ju mohol odtajiť, či skôr odmlčať a odignorovať, aj keď som neočakával, že by sa o tomto rozhovore mohol dozvedieť aj niekto iný. Jožko mi nepripadal prostoreký a aj keby bol, stál som príliš nízko na spoločenskom, funkčnom i platovom rebríčku, aby niekto mohol z toho vyvodzovať pre mňa nepriaznivé dôsledky. Výhodou života pri zemi je, že nehrozí možnosť k hlbokému pádu.

Nuž ale život šiel ďalej, obaja sme si robili svoju prácu, vymieňali si názory na bežné každodenné dianie a na celkom bežnej úrovni, ktorá vtedajšiu moc mohla dráždiť iba svojou banálnosťou. V každom prípade nie svojou provokatívnosťou, podvratnosťou, lebo od toho sme mali obaja dosť ďaleko. Iba raz ma Jožko prekvapil, a to keď som nakukol do jeho kancelárie a práve som ho tam postrehol v spoločnosti nejakého iného muža, azda v jeho veku, teda okolo tridsiatky, hoci skôr menej. Vtedy Jožko pozrel mojím smerom, rýchlo vstal a vzrušene ma požiadal, aby som ich oboch nechal samých.

„Prepáč, ale mi tu prejednávame čosi a nechceme, aby nás niekto vyrušoval," povedal a ja som sa zadivil, lebo veď pracovné rokovanie to nemohlo byť, k tomu by ma von neposielal, ani intímne súkromné, lebo to by sa stále dal zvrtnúť rozhovor v mojej prítomnosti na niečo iné a tak mi to akosi vychádzalo, že Jožkov spoločník nie je priateľ, ani dobrý známy, ale ktosi, koho musí znášať a prejednáva s ním niečo, čo môjmu uchu

nebolo dožičené počuť. Vychádzalo mi to teda buď na príslušníka nejakej misionárskej sekty, lebo aj také sme tu už mali na sklonku budovania reálneho socializmu alebo, a to mi prebehlo hlavou ako pravdepodobnejšia alternatíva, Jožko mal do činenia s pracovníkmi štátnej bezpečnosti.

Celú vec som nechal v hlave skutočne iba preblysnúť, do hlbokých úvah o veci som sa nepúšťal a radšej som sa venoval hneď čomusi inému. Nie je dobré byť príliš múdry a nech by už pravda bola akákoľvek, pre mňa by mohla mať iba zbytočne nepríjemné implikácie. Keď už nie ináč, tak hoci len v nepríjemných myšlienkach.

Jožko ale s nami už dlho potom nepobudol. Vrátil som sa raz z niekoľkodňovej služobnej cesty, ako zvyčajne som bol po návrate hneď zvedavý, čo je v podniku nového, ale tentoraz na rozdiel od mdlých odpovedí z minulosti, sa predsa len čosi nového udialo.

„Vieš o tom, že Jožko od nás odchádza?" pošepkala mi kolegyňa a významne sa na ma zadívala. „Hádaj kam," opýtala sa ešte, ale na takú otázku som iba zavrtel hlavou. Nemal som ešte odkiaľ vedieť, že Jožko odchádza a už vôbec nie kam.

"Ide za kňaza, zobrali ho na Bohoslovecku fakultu do Bratislavy," dostala zo seba veľkú novinu kolegyňa a ja som len prikývol, ako by ma ani nič neprekvapilo. Ba vlastne ani nie. Život som sa naučil brať tak, ako príde. Tak sa znáša najľahšie.

Ešte sa ma pokúsilo získať do diskusie na túto tému niekoľko ďalších kolegov z iných oddelení podniku, ktorí si mysleli, že som o veci lepšie informovaný a budem ju vedieť rozobrať tak, aby som dokázal uspokojiť i tie najzvedavejšie otázky. To som ale nevedel, ba ani nechcel. Každý nech si rieši život podľa svojich predstáv v rámci daných možností. Ani to som nevedel, kto Jožka do podniku prijímal a teda, kto by mohol mať z takéhoto zvratu okolností v časoch radostného budovania krajšej socialistickej budúcnosti negatívny kádrový postih za to, že nedokázal ustrážiť na pracovisku ideologickú čistotu.

Jožko sa s nami skoro rozlúčil. Ešte mal nejakú brigádu na farskom úrade počas niekoľkých letných týždňov, a keď prišiel začiatok školského roku rozlúčil sa s nami a odišiel na fakultu s tým, že sa za nás bude modliť a bude nás občas navštevovať.

A tak sa aj stalo. Aspoň s tými návštevami, lebo ako sľúbil, tak sa kedy-tedy prišiel na nás pozrieť. Či sa aj za nás modlil, to neviem posúdiť, lebo náš život plynul rovnako, ako tomu bolo predtým, než k nám do podniku vôbec prišiel, a ani nedostatkový materiál sa nám, zásobovačom, nedarilo zháňať o nič ľahšie. Alebo že by aj to len vďaka jeho modlitbám? Že by veci bez nich boli horšie?

Zato v Bratislave som ho počas služobných ciest niekoľkokrát navštívil. Aj ma zobral, či ja jeho na čaj, na prechádzku a tak som sa dozvedel o tom, ako sa už dlhé roky snažil dostať na seminár, ako ho neustále odmietali a tohto roku aj výnimočne navštevovali aj pracovníci štátnej bezpečnosti, aby ho získali pre spoluprácu.

„Aj do roboty za mnou chodili. Nevieš si predstaviť, ako mi padlo ťažko ich zamietnuť. I celé hodiny som im neustále opakoval, že ja s nimi nechcem nič mať. Úžasne ma tie rozhovory s nimi deprimovali. Na deptanie boli majstri. Ale predstavy byť kňazom, som sa nijako nechcel vzdať. Nakoniec ma prijali, aj bez toho, aby som sa musel k čomusi zaväzovať eštebákom. Zato neviem, koľkých z radov mojich spolužiakov získali. O niekoľkých to tušíme, ale rozprávať sa o tom neodvážime. Sme tam dosť zastrašení. Alebo len si takto hľadáme pokojnejší a kľudnejší život."

Pozrel na mňa a pokračoval.

„Neviem prečo ti to všetko hovorím, ale tebe dôverujem. Mal si raz na ich adresu medzi štyrmi očami ostré komentáre, ale také môže mať hocikto. Teba ale musia mať poriadne v žalúdku, keď dokonca ani riaditeľovi nedovolili, aby ťa zobral ako tlmočníka na konferenciu v Budapešti. A to má byť spriatelená socialistická zem..."

Na také sa nedá nič odpovedať a len som ho nechal po pauze pokračovať.

„Dozerajú tu na nás ako na malé deti. Vyložene cítime okolo seba špehovanie. Otvárajú nám listy, keď sme mimo izieb nám prezerajú skrinky. Niežeby som chcel niečo zatajovať, veď tu sa to ani nedá. Sme aj dvadsiati na izbe, tak ako by sa tu dalo čosi ukryť. Súkromie nemáme žiadne. Ale to, že sa nám hrabú aj v skrinkách je predsa len ponižujúce."

Aj som mu krátko porozprával, ako som s eštebákmi riešil svoje vzťahy ja. Jednoducho som sa s nimi nepúšťal do reči. Keď prišli ku mne domov, som ich dnu nepustil a pribuchol som im pred nosom dvere. A keď raz jeden úbožiak prišiel za mnou do práce, som ho miesto žiadaného rozhovoru medzi štyrmi očami, zobral rovno k námestníkovi, odkiaľ po krátkom habkaní urýchlene odišiel. Ani podávanú ruku som neprijal na rozlúčku, čo ho zarazilo aspoň tak, ako moja výzva hneď po príchode, aby sa riadne preukázal služobným preukazom a nie len ním z diaľky zamával. Fotku som si vyzývavo porovnal s jeho tvárou a aj číslo preukazu som si provokatívne odpísal, ešte kdesi ho aj mám, lebo meno a ostatné osobné údaje sa v ich služobných preukazoch neuvádzali. A keď ma potom on, či jeho neslávni kolegovia na ulici náhodou stretli, len jednoducho zmenili smer a rýchlym krokom ušli. Ak sa im niekoho nepodarilo zastrašiť, zmanipulovať na svoj štýl, sami dostali strach.

„Nuž ty si skúsenejší než ja," vravel mi vtedy Jožko, na čo som si pomyslel, že viac než skúsenosti mi pomohla pripravenosť vzdať sa všetkých ambícií, ktorými by som sa mohol dostať do rany orgánom bezpečnosti, včítane služobného postupu, vyššieho platu, cestovania do cudziny a podobne. To Jožko nedokázal. On kňazom chcel byť a to mu zabránilo jednať s eštebákmi drsnejšie. Okrem toho Jožko bol príliš slušný človek a nedokázal jednať s niekým rázne, ani s eštebákmi. Povedať apage satanas – odíď pekelník po vzore zakladateľa jeho cirkvi sa nenaučil a ani asi nesmel, ak sa chcel dostať na Bohoslovecku fakultu. Nakoniec nepochybujem, že eštebáci jeho prihlášku schvaľovali a aj keď Jožkov súhlas k spolupráci podľa všetkého nezískali, slušnosť si u neho vymohli. Aj keď iba predstieranú

A tak som získal niekoho, kto sa bol ochotný za mňa aj pomodliť. Aj získať si ma k návratu do jeho cirkvi sa ma svojimi modlitbami snažil, hoci neviem, či bude vyslyšaný. Ja si na neho budem spomínať, nie keď sa budem dívať kríž visiaci nad dverami mojej pracovne, lebo ten mám po matke, ale pri pohľade na srnčie parôžky nad vchodom do kuchyne, ktoré som zdedil po starom otcovi – hájnikovi a ktorého som nikdy osobne nestretol. Lebečnú kosť u tých parôžkov sa mi podarilo vyčistiť pekne do biela podľa Jožkovej rady peroxidom vodíka. Do toho sa Jožko rozumel tiež, lebo svojho času bol aktívnym členom akéhosi poľovníckeho združenia. Tomu sa už teraz asi venovať nebude, keď sa rozhodol venovať svoj život štúdiu a práci, aby si tak naplnil sen svojho života.

46

Teta Betka – Robil som jej dvorného prekladateľa listov pre rozvetvené príbuzenstvo v Spojených štátoch.

Predstavte si vyše osemdesiatročnú ženu žijúcu kdesi na vidieku v zapadnutej dedinke v domčeku starom vyše sto rokov a aj keď upravovanom, predsa len patriacom do kategórie dedinských domov dobrého štandardu naposledy v prvej polovici minulého storočia. Príliš čulá bola jeho majiteľka, bezdetná vdova, aby sa dala zaživa pochovať v nejakom štátnom sanatóriu, ale zase už nie dosť silná k tomu, aby si vybudovala príbytok svojím vybavením bližšie k modernej dobe. Elektrinu už mala, ale ústredné kúrenie, vodovod, kúpeľňu so všetkým, čo k tomu patrí, to už do domu nezvládla zaviesť, keď bola mladá a manžel ešte žil, a teraz už jej to nechýbalo. Za domom mala drevený záchod a dvadsať metrov poniže, dole svahom, studňu a to jej hygienické potreby plne uspokojovalo a stačilo by jej aj keby sa mala dožiť veku nepravdepodobného, čo sa jej aj podarilo. Domček, psík ako spoločník, a záhradka s dvorom, to bol jej svet a obchod, ulica, kostol, prípadná návšteva kamarátky v jej veku jej tento vesmír dotvárali. Vo všetkých ročných obdobiach. I návšteva mesta sa kedy-tedy vyskytla, ale iba keď si potrebovala niečo vykonzultovať u lekára, lebo bez neho sa už celkom zaobísť nedokázala. Jej domček a jeho bezprostredné okolie jej ináč úplne stačilo. A to znamenalo ďaleko viac, než okolie tých, ktorých horizont predstáv sa nekončil ani za siedmymi moriami a oceánmi, lebo ona aj s tým svojim málom bola výsostne spokojná.

A ešte čosi naviac mala teta Betka, lebo tak sa volala. Rozvetvenú sieť príbuzných v Spojených štátoch, teraz už druhú či tretiu generáciu, ktorej zárodky založili jej početní súrodenci potom, ako sa vydali do šíreho sveta za slušnejším živobytím ešte kedysi po prvej svetovej vojne. Tá generácia, ktorá sa ešte narodila v jej rodnej dedinke, už samozrejme vymrela, lebo veď kto z nich by si trúfol prežiť moju tetu Betku, no a tí, ktorých po sebe zanechali, už jazykom svojich predkov nehovorili. Ale teta Betka ich stratiť nechcela, styk s nimi udržiavala i naďalej, i keď to znamenalo iba záplavu pozdravov k Vianociam, občas niečo k Veľkej Noci a už celkom máličko medzitým.

A tam kdesi potrebovala Betka sprostredkovateľa. Dlho jej dobre slúžil akýsi pijan, popritom vysoko vzdelaný človek ovládajúci asi pol tucta jazykov, ktorý sa nechal v pomerne mladom veku, v porovnaní s vekom tety Betky, ktorá mi o ňom rozprávala, uzavrieť do domova s plnou opatrovateľskou starostlivosťou, kde si vo svetlých momentoch svojho života privyrábal prekladmi listov zo a do Spojených štátov, rúbaním

dreva tete Betke a ďalším, ktorí o to stáli, aby potom všetko, čo zarobil, minul na pálenku. Vydržalo mu to dlho, ale samozrejme tetu Betku si nemohol trúfnuť prežiť, nuž a potom som vstúpil na scénku Betkinho života ja. Americkí príbuzní jej boli príliš vzácni, nie kvôli tým dolárovým bankovkám s nižšou denomináciou, ktoré boli občas k pozdravu priložené, ale kvôli tomu kontaktu so svetom, do ktorého sa chcela kedysi sama natrvalo dostať, ale od ktorého ju odhovorili rodičia, lebo niekto z rodiny musel zostať aj na majetku, na ktorom vyrastala a ktorý jej poskytoval aké-také živobytie.

Väčšina listov, ktoré dostávala, súdiac podľa ich obsahu, písali nekomplikovaní ľudia, netere, dcéry jej súrodencov, lebo chlapi nemali v povahe, aby takýmto stykom pripisovali nejakú váhu, a keďže sa už jednalo poväčšine o ľudí v dôchodcovskom veku, ženy, ktorým po celý život zostala na starosť iba domácnosť, žiadne iné zamestnania či záujmy, hlavným bodom dopisovania boli choroby, bolesti, operácie a mrzutosti s tým spojené, občas úspešne prekonané, občas nie, čo potom znamenalo pre tetu Betku o jeden vianočný pozdrav menej. A keďže sa od amerického spôsobu života očakáva časté sťahovanie, ďalšou veľkou témou boli zmeny adries, a aký to malo dopad na styky s príbuzenstvom. Nuž a keďže sa jednalo o tuhých katolíkov, každý list, či karta, sa začínali kresťanským pozdravom a končili božskými požehnaniami. Kde-tu zmienka o počasí, málo o politike, kto, kde, kedy, koho z príbuzenstva navštívil a že život plynie ďalej. A potom si pochvaľovali huby, ktoré im teta Betka pravidelne zasielala, lebo i za Veľkou Mlákou dodržiavali na Vianoce staré slovenské zvyky včítane štedrej večere s hubovou polievkou. O tom bola teta Betka neochvejne presvedčená.

(Po revolúcii som sa s jednou z jej neterí dostal do osobného styku.

„Tie huby? Kým k nám došli, boli všetky prežraté chrobačou. Všetko išlo do odpadkov. Ale mohli sme jej to napísať, keď bola taká milá?")

A listy, ktoré teta Betka posielala ako odpoveď, boli toho istého razenia. Len trošku menej sa sťažovala na zdravie, lebo to jej slúžilo, napriek tomu, že bola o štvrťstoročie staršia, než ženy za oceánom, s ktorými udržiavala kontakty. Tak spomenula počasie, ktoré buď prialo alebo neprialo hubám, v jej nárečí ‚kozarom', keď sa jednalo o leto, alebo ktoré veľmi schladilo jej domček, takže musela kúriť, ale to už bola zima, a podobne podfarbila aj iné ročné obdobia. Ďalej sťažnosti na živáňov na colnici, ktorí jej vykrádali listy hlavne o tie doláriky, v jej nárečí ‚taľare', ktoré boli tam občas priložené, potom na tých bitangov komunistov, ktorí jej kedysi dávno zhabali do družstva zeme, aby na nich potom dlhé roky spolu s mužom za niekoľko korún hrdlačila. Kde-tu dopyt na príbuzného v Amerike, ktorý sa už dlhšie neozval, a potom radostná pripomienka, keď sa už

konečne znovu ozval, na začiatku a konci pekné kresťanské vinše, no a samozrejme pochvala, ako je na vidieku čistý vzduch. Aspoň toho že sa jej v živote dostalo nadostač.

Betkine listy, ktoré nechávala prekladať mňa, som samozrejme s prekladom odovzdával, ale vyšli mi v ústrety jej americkí príbuzní, ktorí mi zaslali niekoľko dochovaných listov tety Betky, ktoré písala do Ameriky svojim príbuzným, čo stále považovali jazyk svojej dediny za materský. A s láskavým zvolením preživších amerických príbuzných zopár z jej listov uvádzam.

Január 29.

Stašlivý Novy Rok vam prajem Radosci pokoja calej mojej rogyiňe. Pochvaľen bugy Pán Ježiš Kristus guvam všetkím. Draha Agnesa prajem vam všetkim dobre zdrave od Pana Boha ja som zdrava cekujem Panu Bohu. Cekujem za krásny Vjanočny pozdrav mitu ňemame Svate pozdravy. Agnes ta žimi ňenapísala o tej vašej svadbe jag sceše svachovaľi. Geri čije doma čije uženi skací šeožeňel ňič ňeznam ovaz jag še maju Ketovo cevčeta mišľim žesu už veľke pozdravujem ich Ketu z mužom a prajem im dobre zdrave. Jagše ma moja zlata Gloria Jeni užznam že hoci doškoli pozdravujem ich nastoraz.

Tu mame žimu už nam napadalo I dakus Šňehu ľeto šme maľi barz suche i ježen i žimu Mestoch nemaju Vodi čo tu taka suchota aľe ňerozkažeme u naz až September kuz dizču popadalo tatedi lapeľi kuz Kozáre rosnuc ta som dakus nažberala čosom vam poslala aspoň na Vjánoce žebisce dakus maľi Krajovo kozáre boto jag Dižč ňepada ta kozare ňerosňu Kozáre ľem dizču scu.

Isče raz vaz pozdravujem tebe draha Agnesa ai calu rogyinu. Pozdravujem i Justinu z rogyinu. Pozdravujem I tvoju sesternicu z mužom čoje Poštár bulasom u ňich pozdravuju vaz cala rogyina. Odpovec čekam božkam vaz na Storaz.

Alebo tento tu:

List pisany 6 Augusta

Pochvalen bugy Pán Jeziš Kristus guvam moja draha rogyina. Po perve vaz všetkich pozdravujem a prajem vam dobre zdrave od Mileho Pána Boha. Ja doteraz z drava ľem Nohi metag bole jag moju Seštru ňebohu Marču tak ňemožen híbac Koľenoch to s Agnes šme jedna Kerv tato ija zdedicela ale darmo mušime všetko znášac čo nanáz Pán Boh dopušce.

Stále som čekala tvoj dopis ale še nemôžem dočekac tag už som šedla aci pisem že jagše mace ňeznam ovaz nič. O Justinu mi pišu Nena Franca Lipkoš bošnima dopisujem a nena še dochvarajú po telefoňe z Justinu tauž mi vše napíšu ami odaju Justinov pozdrav. Pišemci

Agnes moja že Švegrina i Joži brat umar maľišme do mešáca 2 Pohrebý Joží brat pošol do Nemocnici na kontrolu boho kus klalo aleto ňebulo take dačo vážne dobre vipatral aleho predavkovali z Ľekamy aho zabili jamišlela že mňeše dačo muši stac odtoho šitkoho čo ja prežíla.

Avec prišla tota Čarnobilska Elegtráreň ja moja Agnes ňič nevicela ja višla z Kuhňi asomše oparla o Mur a dlugšu dobu som stála a jajčela žečo semi stalo z mojima Očmi ašme ňeznali že hori Elegtraren boľem zakrivaľi a tajeli aňezname či isce buce mac dajake nasledki.

Avec na 18 Juna poobece o 6 Hociňe Prišla burka a Ľadovec za 1 hocinu totaki ľadovec padal jak Kuse Vajca to šicko z bel toľem štilce ostali vzáchrace Ovoc ňic ňeostalo na Stromoch to strepalo šitko.

Jaše doživam 79 roki aľeja to ňeprežila take ňesčesce jaka naz katastrofa potkala jase Modľela i Plakala od Strahu jagmi trepalo Skarup na Hiži to Agnes moja mi take buľi prišípane z Ľadom jag v žime zoz Šňehom to dačo Hrozne take prežice. Naj vaz Pán Boh hrane od takoho ňeščescu.

Isče vaz raz Pozdravujem moja draha Agnesa izlatu Gloriu I cevče, Drahu Ketu z mužom I cevceta znam žeuž su veľke. Gerika zoz ženu izmalim zlatim hlapcom Pozdravujem imoju drahu Justinu izjej celu rogyinu. Teraz mame počasí barz suhe odkedy naz ten Ladovec prisipal ta odtedi šme dobreho Dižču nedostali Pozdravuju vaz cala rogyina Odpovec čekam. Ostavam z uctu a lásku vasa Teta Alžbeta

Z Bohom

Abivaz moj dopis našol šitkich pri dobrom zdravy.

Takže takto som musel zápasiť nielen s nárečím dediny tety Betky, ale aj s jej gramatikou, v ktorej sa premiešavali aj prvky maďarčiny, ktorú ešte za monarchie, keď sa slovenčine úradne neveľmi žičilo, mala niekoľko rokov povinnú v škole.

A tak to šlo dookola. Tú časť, ktorú písali príbuzní z Ameriky, som prekladal poctivo do slovenčiny, aj keď som sa kde-tu snažil prikrášliť štylistiku, či slovné väzby, prv než som pekne strojom napísaný preklad listu z Ameriky odovzdal, ale tá časť, ktorú písala teta Betka, a ktorú som mal preložiť do angličtiny, ma skoro prestala baviť. Príliš často sa opakovala a bola príliš jednoduchá, a keďže americká strana poznala iba môj strojom napísaný elaborát, som si skoro uvedomil, že tu už ide aj o moju dôstojnosť. A tak keď som chcel dať do listov tety Betky viac, musel som sa s ňou osobne zoznámiť. Už nestačilo iba to, čo mi o nej vedel povedať kolega z práce, ktorý mi kontakt s ňou sprostredkoval a jej listy z vidieka donášal na preklad.

A tak som začal Betku navštevovať. Hneď pri prvej návšteve ma ohriala vlna uspokojenia, keď som ju našiel v chalúpke, presne takú, akú som si ju z jej listov predstavoval. Na tú prvú návštevu k nej som sa odvážil v zime, autobusom, lebo v obchodoch mesta neboli žiadne jablká a z občasných balíčkov, ktoré som od tety Betky po kolegovi dostával, som usúdil, že ona ich bude mať trochu viac, a že sa azda bude ochotná deliť o ne so mnou. V tú zimu som sa v tomto bode nesklamal, a tých jabĺčok mala v niekdajšej maštali svojho domčeka neúrekom. Aj do polovice ďalšej zimy, ak by vydržali. Ale môj záujem o ňu nebol motivovaný len tými jablkami. Tie skôr pomohli dozrieť môjmu rozhodnutiu, občas ju navštevovať. To sa bavíme o období tuhého centrálne plánovaného hospodárstva riadeného komunistickou stranou, aby som sa vyjadril odborne, na úrovni doby, ktoré akosi nestíhalo upokojovať moje vegetariánske chúťky v rámci socialistického maloobchodu.

Z listov, ktoré som pre jej amerických príbuzných prekladal, som sa dozvedel, že teta Betka rada pije svoj bylinkový čaj nazbieraný vlastnoručne v tom najsprávnejšom čase na blízkych lúkach a v lesíkoch. Naučila sa to ešte keď bola malá, počas prvej svetovej vojny, keď prežívala s rodinou veľkú biedu a veru sa aj hladovalo. Vtedy takéto bylinky, korienky a koreniny, aj keď nenakŕmili, aspoň okorenili život plný napätia, trápenia a hrôzy. A odvtedy teta Betka aj poznala ich liečivé vlastnosti, aj to, že ako liek nemajú vedľajšie účinky, ale hlavne aj to, že keď si z nich urobí večer čaj, že po ňom môže bez problémov zaspať.

“Od čaju, čo v sklepe predavaju, neznam zaspac,” bolo jej zhodnotenie a viac k tomu nebolo čo dodať.

A tak, hneď po zvítaní a vzájomnom povrchnom zhodnotení, som si u tety Betky objednal práve takýto čaj. A na starom šparhelte, ktorý príjemne vyhrieval v zimný sychravý podvečer jej chalúpku z váľkových nepálených tehál, sa už objavil hrniec s vodou a obrad podávania čaju sa začal rozvíjať.

Teta Betka mala o mne dobrú mienku. Nemohla síce posúdiť moju prácu, lebo po anglicky nerozumela, ale pozdravy prichádzali z Ameriky pravidelne, teda hlavne na Vianoce a to bol pre ňu dostatočný dôkaz, že si prácu, ktorou ma poverila, odvádzam dobre. Aj v odpovediach z Ameriky sa mi, ako prekladateľovi jej slov, ušli pochvalné slová, ale to som už tete Betke ani veľmi neprekladal, lebo som myslel, že v prvom rade treba podporiť pocit jej dôležitosti. Možno jej americké kontakty už tiež zunoval obrad každoročného písania o tých istých veciach a radi by si pre osvieženie chvíle vsunuli do listov nové vzťahy, teda voči mne, ale to som nechcel dopustiť. Hlavne keď som mal dojem, že

niektorí z nich sa o mne informovali až príliš vyzývavo netušiac, že ich listy môžu a určite aj boli otvárané strážcami socializmu na našej strane oceána a to nevedeli o mne nič, hlavne nie to, že som bol nedobre zapísaný u tuzemských bezpečnostných zložiek.

A ešte čosi imponovalo tete Betke na mne. Nezobral som od nej za prekladanie žiadne peniaze.

„Stačia mi vaše jablká, zelenina a čaje," povedal som jej potom aj osobne, keď mi chcela strčiť do ruky dvojdolárovú bankovku, jednu z tých, ktorú jej tí ‚živaňe' na colnici nevysnorili a nezobrali. Neuvedomovala si, že konala protizákonne, lebo jej povinnosťou bolo bežať do banky a ‚taľare' vymeniť za koruny alebo tuzexové poukážky, a takto svojim počínaním len nabúravala už i tak vychradnuté devízové hospodárstvo socialistickej vlasti. Ju nezaujímal Tuzex, obchod s tovarom trochu vyššieho štandardu, ako bol bežne dostať, lebo jej stačilo to, čo dostala v dedinskom obchode a tam sa s taľarmi vymenenými v banke na tuzexové poukážky neplatilo. Mne na Tuzexe záležalo rovnako málo. Mrkvu a jablká, o ktoré som hlavne v zimnom období mal núdzu, v Tuzexe jednoducho nikdy nepredávali.

„Ak mi budete nanucovať peniaze, nebudem vám robiť preklady," dodal som na dôvažok, len aby som uťal slová, ktorými mi tie nešťastné dva ‚taľare' chcela nanútiť. Aj keď som to celkom tak ani nemyslel.

Ale u tetky Betky som si šplhol.

„Ta to muši budz bars dobry chlop, kedz peňeži mu netreba," povedala kolegovi, ktorý nás dal dokopy, lebo ona si očividne navykla v živote jednať hlavne s ľuďmi, ktorí za tú príslovečnú korunu všeličo boli ochotní a schopní porobiť.

No a popozeral som sa aj po jej domčeku. Vraj bol už vyše storočný, hoci tesne pred poslednou vojnou vyhorel a vtedy museli vymeniť strechu za škridlovú miesto slamenej, a na povalu dali nové brvná. Nasťahovala sa do neho ešte ako nevesta, lebo to bol dom jej manžela a odvtedy v ňom aj bývala, teda už dobre vyše šesťdesiat rokov, s občasnými výletmi, rekreáciami a návštevami, ktoré ju priviedli niekam inam.

Mala pár pekných skríň s lešteným, intarzovaným, lakovaným povrchom, a hlavne Panenku Máriu namaľovanú nad staromódnou dvojitou manželskou posteľou priamo na stene. Ona i jej manžel boli kurátormi dedinského kostola a raz pri výmaľbe interiérov chovali a ubytovali maliara, ktorý sa im týmto obrazom – freskou, snažil odvďačiť. Lebo teta Betka bola prísna kresťanka katolíčka, ako sa od dedinských ľudí jej generácie a jej doliny očakávalo, a pomáhať pri výzdobe kostola hoci len chovou maliara, brala ako

čestnú povinnosť, ba až privilégium. Freska sa nad manželskou posteľou podivuhodne dobre držala.

„Toten maľar mi nakazoval, aby som panenku Mariu olejom natierala a to odvtedy robim. Preto še trime tak dobre," hovorila sekane a krátko, ako jej nárečie kázalo.

Ešte jednu vec mi s pýchou ukazovala. Fotografiu z bohoslužieb v jej kostole, na ktorých ona a manžel boli váženými hosťami, lebo nechali za vlastné peniaze zreštaurovať starú monštranciu. Tú istú monštranciu, ktorú spolu s kalichom a inými vzácnymi bohoslužobnými predmetmi počas vojny pred príchodom fronty rýchlo zobrala s manželom z kostola a potom zahrabala do zeme v maštali, aby ich vojaci nemohli zrekvírovať. A to musela aj manžela skrývať, lebo ten dezertoval z maďarskej armády, kam musel pred vojnou narukovať ako občan Maďarského kráľovstva, tejto časti anektovaného územia Slovenska. Za dezerciu sa strieľalo, ale to už v diaľke duneli ruské kanóny, takže koniec vojny bolo jasne počuť, ako sa blížil. To sa už dalo pri troche trpezlivosti a veľa opatrnosti vydržať.

„A to sme už počuli nemeckých vojakoch tri domy od nas," dodala sprisahanecky vyše štyridsať rokov po vojne, keď mi vykladala, ako zakopávali v maštali monštranciu a to ostatné.

Takže taká to bola moja teta Betka, neochvejná, udatná, nebojácna a obetavá kurátorka.

Tú prvú návštevu som si teda po mnohých odkladoch odbavil a keď som v sychravý zimný večer stál na ceste pri zastávke autobusu, obťažkaný jablkami, kalerábmi, cviklou, mrkvou, zelerom a petržlenom v dvoch sieťkach, som si už plánoval sem ďalšie výlety.

V lete určite na bicykli, lebo krajina je tu krásna a prístupové cesty takmer bez áut, hovoril som si, nuž a v zime len autobusom a prípadným stopom, lebo auto som vtedy ešte nemal.

A tak sa naše priateľstvo s tetou Betkou začalo rozvíjať. Na jar, v lete, či v jeseni, keď to počasie dovoľovalo, som si k nej odskočil hocikedy na bicykli, bez ohlásenia, lebo ona z tej svojej chalúpky takmer nikdy neodchádzala a keď aj, tak iba do kostolíka, alebo do obchodu, pričom jej chalúpka bola na tej istej ulici medzi oboma týmito ustanovizňami, ktoré jej dopĺňali duševnú i telesnú potravu. Ako správna hostiteľka si síce zahundrala, že nepijem, mäso nejem a že ma teda nemá čím ponúknuť, ale to len tak, bez toho, aby to myslela vážne, ba skôr by som povedal, že jej moje postoje imponovali. Mala príliš veľa opilstva okolo seba, hnusného, primitívneho a urážajúceho, a teda si vedela moje postoje oceniť. A keď náhodou práve nebola doma, lebo bola na návšteve niektorej

z posledných žien jej generácie, som jednoducho vyčkal, dávajúc si z jej záhradky ríbezle, egreše, rajčiny, alebo čokoľvek, čo bolo práve v sezóne vediac, že skoro bude doma. Aj bola. Nemala telefón, a dojednať si s ňou stretnutie dopredu, nebolo ako. A v zime sa mi nikdy nepodarilo dôjsť tak, aby som ju doma nenašiel, sediac pri vyhriatom šparhelte čítajúc modlitebnú knižku alebo Katolícke noviny. Alebo ich iba zo zotrvačnosti držiac v rukách.

Aj ma raz zobrala na cintorín. Ukázať hrob manžela a pred ním veľký kríž s jej a manželovým menom, ktorý nechali spoločne postaviť. Počas vojny jej dedina pripadla horthyovskému Maďarsku, jej manžel musel narukovať do maďarskej armády a ten kríž sľúbili, že postavia, ak sa manžel vráti z ruského frontu. Vrátil sa.

„V našim valalu Maďare nigdy nebyvali. Furt ľem Slovaci. A kedz nas potym Maďare pred vojnu zabrali, tak nam nadavali šargahašu Tóti, to akože žlutobruchati Slovaci. Nemali nas radzi a to jak mi muža vžali na front im nigda nezabudňem. Ja vždy tak mala, že še mi z teho frontu vraci. Nerad rečoval o tym, jak to bulo v Rusku. Asi plano. Predstav sebe, Štefan, prišol chory a už nigda nebul taky chlop, jak predtym. Ty znaš pisac, ta by ši mal šicko toto zapisac, co ci ja hutorim. Ty to znaš. Naj ľudze znaju, jak še u nas žilo..."

A tak píšem a skúšam, či viem. Ale už nie v jej nárečí.

Betka deti nemohla mať. Ako mladá dievčina spadla zo stromu pri oberaní ovocia a poranila si maternicu. Lekári boli s takým nadelením vtedy bezmocní.

„Dneškaj by me dali do poradku raz dva, ale vtedy isce take neduhy neznali ľečic a tak som ostala bez dzeci. Ta preto me zaujimaju dzeci a vnučetka mojich surodencoch. Trebars i v daľekej Amerike."

To je historka tety Betky, ako som si ju zapamätal a v stručných poznámkach zachytil ja. Nech viem, že sa raz dostanem k napísaniu jej príbehu, robil by som si tie poznámky usilovnejšie. Ale čo už teraz.

Neviem, či sa dostala do pozornosti eštebákov v súvislosti so mnou, lebo spis z obdobia, keď som sa s ňou takto stýkaval, bol zničený. Ale nedivil by som sa, že veru hej, súdiac podľa usilovnosti, ktorou sa mi československá kontrarozviedka venovala. A že jej listy z ďalekej Ameriky otvárali ‚tote živaňe' a občas aj vyberali ‚taľare' veru nepochybujem. Prečo by jej prípad mal byť iný. Veru aj chápem kolegu, ktorý mi ju predstavil, keď ma prosil, ba až zaprisahával, aby som nikdy nikomu nehovoril, že jej robím dvorného pisára a už vôbec nie, že ma k nej uviedol on. Mal peknú prácu, robil podnikového aranžéra,

chodil pripravovať stánky podniku na rôznych výstavách, dokonca aj v zahraničí, kam som sa ja a mnohí iní spoluobčania nedostávali kvôli nevysporiadaným vzťahom s mocenskými zložkami socialistického štátu, a samozrejme nechcel, aby o tieto vymoženosti prišiel.

Dnes sa už ďalšie podrobnosti nemám koho pýtať, ale nevadí. Na tetu Betku rád spomínam a občas jej aj prinesiem kahanček na jej hrobček pri manželovom a pri kríži, ktorý nechala v cintoríne postaviť potom, ako sa jej manžel vrátil z východného frontu.

Bola to jednoduchá múdra žena, a ako taká, sama o sebe, by sa sotva stala predmetom pozornosti eštebákov. Ale bol tu objekt FILOZÓF, upodozrievaný z nekalých úmyslov voči našej socialistickej vlasti, a ten by ju azda aj mohol zneužiť pre svoje antisocialistické účely, hlavne keď za ňou stálo rozvetvené príbuzenstvo v Spojených štátoch, vedúcej bašty svetovej reakcie. Žiaľ, môj spis z obdobia niekoľkých posledných rokov reálneho socializmu a samozrejme po ňom, čo som takto za tetou Betkou dochádzal, bol zničený a spomínam ju preto, lebo aj takí ľudia sa mohli dostať do kontrarozviednej pozornosti z dôvodov vyšších štátnych záujmov. Hlavne keď ešte v časoch najtemnejšej totality sa jej, takmer šesťdesiatročnej, podarilo dostať na tri mesiace do Spojených štátov na návštevu príbuzných. To bolo viac ako desať rokov predtým, čo som sa s ňou zoznámil. Vtedy by už eštebáci ani nedbali, keby tam zostala natrvalo, lebo by jej štát mohol za vlastizradu zhabať majetoček, teda ten jej domček a záhradku, a zbavil by sa starej ženy, ktorej bolo treba vyplácať mizerný dôchodok a občas zabezpečiť nejakú zdravotnú starostlivosť. Ona sa však do svojej chalúpky vrátila, aby priniesla kusisko svetla do môjho života.

47

Lenka – Jedna z tých, čo sa dostala do pozornosti eštebákov nevinne, lebo sa zahľadela mojim smerom.

Dlhšiu dobu trvala na tom, že sa musíme stretnúť. Opakovala mi to do telefónu a aj pri náhodných stretnutiach. Zrejme očakávala od mňa, ako od chlapa, že sa chopím iniciatívy a určím čas i miesto, samozrejme po dohode s ňou. Ale ja som sa k ničomu podobnému nemal. Že bola vydatá, to som vedel, ale aj keby bola slobodná, zostal by som pravdepodobne k jej pokusom o zblíženie chladný, lebo som prežíval práve také obdobie života, ktoré mi schvaľovalo obdiv žien iba na diaľku.

Nakoniec premohla ostýchavosť, sama si určila deň, hodinu i miesto stretnutia a ja som ihneď aj súhlasil. Trošku skôr, než zvyčajne, som v určený deň zbalil veci z pracovného stola, odpichol si na hodinách odchod z práce a vybral sa na určené miesto, v tesnej blízkosti podniku, v ktorom som pracoval, aby uľahčila cestu na miesto stretávky mne, ale zato v jednej z bočných ulíc, nie veľmi frekventovanej ľuďmi, aby sa nevydávala ľudskej zvedavosti ona.

Prišiel som pár minút pred určeným časom, a ona, na aute, niekoľko minút neskôr. Prisadol som si k nej a po krátkom rozhovore sme si rozhodli smer – do lesnej oblasti neďaleko za mestom. Bolo ešte teplé jesenné počasie a teda sme sa mohli porozprávať aj vonku, mimo dohľadu prípadných zvedavcov, na čom si ona dávala záležať predovšetkým. Pri krajnici zaparkovala auto, chvíľu sme si prehodili zopár nezáväzných bežných fráz a potom sme sa dohodli, že nám obom lepšie padne prechádzka a tak sme vystúpili z auta von. Ja v obleku, s kravatou, ako som chodieval skutočne iba na výnimočné podujatia, a ona, ako zvyčajne, elegantne oblečená, takže som si pomyslel, ako sa k sebe dobre hodíme a musím povedať, že som na svoju spoločníčku, pomaly kráčajúcu po mojom boku, aj bol hrdý. A to, že ani ja som jej nebol ľahostajný, azda po tomto úvode ani netreba zdôrazňovať.

A ako sme sa prechádzali po lesnej cestičke, zrazu narušila našu bežnú konverzáciu na témy neutrálne, a vychrlila zo seba vetu, ktorú dovtedy iba s ťažkosťami udúšala.

„Predstavte si, že manžel ma podvádza."

Takže toto moju pani Lenku trápilo a z tohto sa mi potrebovala vyrozprávať. Aj som sa cítil byť zarazený, že si práve mňa vybrala pre uľahčenie najväčšieho balvanu, ktorý jej

srdiečko nosilo, ale jej bolo rozhodnutie, a ja som sa rozhodol už iba si ho uctiť. Aj spolu s ňou. Vlastne sám som mal dôvod cítiť sa poctený.

S pani Lenkou som sa spoznal vďaka mojím prednáškam spojeným s premietaním diapozitívov. Z domova ale i z ďalekého zahraničia. V rámci akejsi akcie Rodičia škole si vybrala mňa pre obohatenie programu školy, do ktorej chodili jej dcérky. Sama bola ešte mladá, typoval som jej možno i desať rokov menej, ako sebe a jej dcérkam chýbal ešte rok-dva k ukončeniu povinnej časti školskej dochádzky. To znamená, že sa musela vydávať veľmi mladá, no a to, že si nevedela udržať správny manželský vzťah vlastne ani nič mimoriadne nebolo. Len ju to prekvapilo i ranilo, a ja som mal byť lekár, od ktorého očakávala štipku balzamu na jej krvácajúcu jazvu.

Bola skutočne pekná, modrooká blondínka, azda trochu ostýchavá a utiahnutá, ale nepochybujem, že svoje materské i manželské povinnosti si plnila s láskou a dôkladne. Tak, ako s dôkladnosťou ba až zanietením pripravovala v škole svoje podujatia a potom sama, mal som dojem, ich prežívala najviac. A tak som si skoro uvedomil, že pokiaľ ju mám medzi svojimi poslucháčmi, je môj prednes akoby orientovaný predovšetkým na ňu. A potom po skončení prednášky som si rád nechal od nej pomôcť pri upravovaní lavíc, čo som si zvyčajne považoval za svoju povinnosť, aby ma školník nedajbože nezačal považovať za škodnú. Rád som bol aj keď som ju videl, ako sa, vyšportovaná, chopila plátna, zrolovala ho a raz mi jej bolo aj úprimne ľúto, keď sa jej plátno vyšmyklo z rúk a tyč jej dopadla nad obočie a spôsobilo azda aj modrinu, ktorú som síce už nevidel, lebo veď sme sa zvyčajne stretávali iba raz za niekoľko týždňov, a len bolesť, do ktorej sa jej na malý okamih skrivila tvár, mi prezradila, že úder to musel byť silný, aby sa do druhého dňa zmenil na modrý fľak. A sama sa naviac viditeľne zapýrila a ja som si až neskôr na tom lesnom chodníku, počas jej vyznania z manželského problému uvedomil, že ten pýr bol azda znásobený tým, že celú nehodu, aj keď v podstate malichernú, som sledoval ja.

Vždy sa ma potom snažila odviezť domov autom, a ja som jej ochotu aj rád prijal, lebo znamenala predĺženie chvíle s osobou, v spoločnosti ktorej som sa začínal cítiť dobre. Aj keď sa naše rozhovory niesli vo veľmi bežnom až tuctovom duchu a ja jej pripomienky obdivu nad mojím koníčkom som sa vždy snažil jednoducho utlmiť presunom témy na prácu, jej či moju, počasie, školské problémy jej dcér a podobne. Aj jej poznámky, že by sme sa mali stretnúť, som nanajvýš zaevidoval, ale bez odpovede zasúval do pozadia našich spoločných záujmov. Až prišiel ten teplý jesenný podvečer, keď sa mi zrazu zverila tým, že ju manžel podvádza.

„No predstavte si. Podvádza ma. A vybral si k tomu sekretárku podniku, v ktorom pracuje. Také úbohé, primitívne od neho, a ponižujúce pre mňa," vravela jedným dychom slová, ktorými chcela vyjadriť svoje zúfalé rozhorčenie už očividne dlho v sebe zadržiavanom. „Skutočne úbohé, primitívne a ponižujúce. Neviem, kde sa stala chyba. Lebo veď ja som si všetky svoje povinnosti voči nemu, deťom i domácnosti riadne plnila. To mi veru ani on nemôže vytýkať. A teraz toto."

Kráčali sme vedľa seba po ceste sto metrov vpred a potom späť, k zaparkovanému autu, ja trošku v rozpakoch, v situácii, ktorá mi pripadala ponajprv trápne, ona zvonku elegantná, ale z vnútra skutočne iba kôpka nešťastia. A tak som skoro nadobudol presvedčenie, že manžel urobil ohromnú chybu, keď si ju zrazu nedokázal oceniť. Lebo keď nedokázal nájsť svoje šťastie u osoby, s ktorou dokonca splodil dve pekné dcérky, u druhej sa mu ho bude hľadať veľmi ťažko.

„A keby aspoň bola pekná alebo za niečo stála. Ale skutočne nič zvláštne. Stará dievka, ktorá si rozhodla riešiť problém svojej samoty na úkor mňa. A našej rodiny. Potom, ako nám dlho roky všetko tak pekne šlo. Keď sa mi kolegyne posťažovali na svojich manželov, som im vlastne ani nerozumela. Len som ich počúvala, myslela si, že svoje starosti iba preháňajú, lebo veď život predsa z môjho pohľadu nemohol byť až tak krutý, ako sa mi ho oni snažili vylíčiť. A bolo mi pri nich aj trápne, aj smiešne, ba cítila som, ako keby som v takých momentoch ani medzi ne nepatrila. Muža som si milovala, cítila som sa byť milovaná, deti sme mali zdravé, poriadne, zo školy nám prinášali samé dobré známky, tak teda čo mi mohlo k šťastiu chýbať. A potom zrazu toto. Veď viete, manželky sa o nevere svojich manželov dozvedia vždy ako posledné. Aj som síce v poslednej dobe badala, že sa správa akosi ináč, že chodieva z práce neskôr, že sa vyhovára na nával povinností a že keď príde do spálne, si vedľa mňa ľahne už iba ako kus bezcitného dreva... Nuž ja som to brala najprv ako také prechodné obdobie, ktoré sa v živote môže vyskytnúť, až ma potom známi upozornili na to, čo za tým väzí... Aj som sa ho pýtala, či je to s jeho priateľstvom so sekretárkou pravda, aj mi to potvrdil, najprv mi dokonca aj sľúbil, že s tým skončí, ale potom sa len vrátil k nej späť. A keď som ho vyzvala, aby myslel na deti, keď už ku mne sa stáva ľahostajným, iba mávol rukou. Vraj aby som to nechala tak, že on ináč nemôže. A keď som sa ho opýtala, čo má proti mne, že sa od mňa odvrátil, zase iba mávol rukou. Vraj ho so mnou už nič spoločné neviaže. Že on sa zmenil a ani sám to nechápe. Skutočne neviem, čo mám robiť. A tak by som rada to naše manželstvo zachovala. Toľké roky možno povedať, že bolo skutočne vzorové."

Tak nejako vylievala svoje city pani Lenka a ja som sprvu nevedel, čo odpovedať. Určite čakala od mňa porozumenie a možno kdesi v hĺbke svojho podvedomia sa chcela

manželovi pomstiť rovnakou mincou – neverou a mal som dojem, že keby som ju pozval na byt, že by neodmietla. Mne sa ale táto cesta akosi nepozdávala, nepochyboval som, že môj byt je odpočúvaný eštebákmi, také čosi by si neodpustili, a to by som len pridal zbytočných starostí jej a urobil ju vydierateľnou, aj keď neviem presne k čomu. Ba možno som si potom aj vyčítal nevyužitú príležitosť, keď sa mi, aspoň zdanlivo, ponúkala.

„Ťažko je mi radiť, čo robiť. Okrem toho možno vy ani radu od mňa neočakávate a postačí vám, keď sa pri mne len vyrozprávate. Aj tak vám ďakujem, že ste sa s vašim problémom obrátila práve na mňa. Mne sa naň dosť ťažko reaguje, keď som sám spolu so ženou nikdy trvalo nežil."

Tak akosi som začal hľadať cestu k nej, lebo keď sme sa už takto dostali dohromady, nechcel som, aby zo stretnutia odišla bez čo len maličkej úľavy. Medzitým sa okolo nás stmievalo, na oblohe sa začali objavovať prvé hviezdy, ale zima nebola a tak sme zostali vonku prechádzajúc sa hore-dole pred autom, ja s tou najväčšou, najžiarivejšou hviezdou vedľa seba, ktorej srdce tak beznádejne krvácalo.

„Nuž čo si mám počať. Vlastne ani neviem, či od vás chcem nejakú odpoveď. Len som si akosi pomyslela, že keď ste taký vzdelaný, svetaskúsený človek, azda ma lepšie porozumiete. Mojím kolegyniam o tom hovoriť nechcem. Viem, ako sa stavali k podobným prípadoch k sebe samým a ja si nemyslím, že by mi ich rady nejako pomohli. Je to skutočne podlé, čo sa to so mnou deje. Podlé od môjho manžela a jeho priateľky," vravela plná zadržiavaného vzlykotu vety, ktoré si v sebe už mnohokrát zopakovala. Hĺbka jej nešťastia bola nezmerná a pritom okolností, ktoré ho zapríčinili, také tuctové a nekonečne krát spracované v románoch, článkoch a vedeckých publikáciách.

„Nuž čo vám povedať. Muži sú takí aj onakí. Vy ich sotva prerobíte. Azda i vyše deväťdesiat percent svoje manželky aspoň občas takto podvádza. Asi neveru majú v sebe od prírody zakódovanú a vy ste sa zobrali jednoducho s celkom normálnym mužom," vravel som jej chlácholivo, ale potom aj dosť ostro, keď som mal dojem, že moje slová akoby nebrala na vedomie. A tým aj zároveň potlačil prípadné pokušenie, ktoré ako keby ma začalo nahlodávať.

„Aj ženy občas zakášajú svojim mužom, aj keď pomenej. Zato u mužov je to normálne. Sotva si nájdete lepšieho, lebo štatistika hovorí, že aj keby ste sa rozviedli a znovu vydali, tak váš nový muž by vám skôr či neskôr začal robiť to isté. Veľmi na výber nemáte, iba zostať sama. Mali by ste zvážiť, či to chcete. A teraz, keď už máte dve deti, mali by ste brať ohľad predovšetkým na ne. Aspoň kým dorastú. Nech majú úplnú rodinu. Sama hovoríte, že vám manžel doma žiadne výstupy nerobí. Tak mu to znášajte. Po čase ho

nová priateľka aj tak zunuje. A sám príde na to, že najlepšie urobí, ak sa vráti k vám. Už kvôli deťom. Ale aj kvôli vám. Veď ste sama povedala, ako to vaše manželstvo bolo dlhé roky krásne. Spomienka na tie roky určite v ňom nevyhasla. Alebo sa mu chcete so mnou pomstiť?"

Tak akosi som s ňou jednal a mal som dojem, ako keby ju môj ostrý prístup zarazil. Cítil som sa zrazu v tom momente ako prísny jezuita, ktorému sa spovedá.

„Nie, samozrejme, že som si vás nevyhliadla preto, že by som myslela na pomstu," povedala rýchlo, ale podlosť a ničomnosť, ktorú v jednaní manžela videla, brala i naďalej ako dôsledok slabosti manželovho charakteru a nie prírodných síl, ktoré som sa jej snažil nahovoriť ja.

„Možno ste si príliš zakladali na rodine a domácnosti. A teraz, keď veci nejdú podľa vašich predstáv, zrazu neviete, čo ďalej. Azda by vám pomohlo, keby ste si našli aj nejakého koníčka. Džez gymnastika, joga, nejaký klub, alebo hocičo iné, kde by ste aspoň na niekoľko hodín v týždni našli pocit samostatnosti od rodiny a zároveň súdržnosti s niekým, kto s vami má niečo spoločné. A dcéry zapriahnite trochu viac do prác okolo domácnosti. Nech si perú, varia, upratujú. Nemusíte im všetko robiť ako doteraz. Berú to už ako samozrejmosť a od nich sa vďaky nedočkáte. Skôr výčitky, že veci nie sú tak, ako si to predstavujú. Ony sa takéto veci tiež potrebujú naučiť. Radšej nech to vedia skôr."

Chvíľu sme sa bavili o jej koníčkoch, záľubách, ktoré ona od vydaja zredukovala iba na rodinu a prácu. Pritom práca zdravotnej sestry jej sfádnela a s rodinou sa jej tiež dejú veci, ktoré nepredpokladala. Teda s manželom, ale i s dorastajúcimi dcérami, ktoré sú čím ďalej tým viac zahľadené do svojho sveta vzdialeného od sveta pani Lenky. Ale to je tiež normálne, snažil som sa jej nahovoriť. Dospievajúce dievčence, kde by tie mali na rozume mamičku aj s jej problémami. Ale nech sa naučia prispievať aj do domácnosti. To som sa jej snažil zdôrazňovať.

„Len manžela si nezanedbávajte. Nech má vždy navarené, upratané, vypraté a vyžehlené. Tak, ako to bolo v časoch, keď ste si boli veľmi blízki. Stihli ste to vtedy, stihnete to aj teraz. A dcéry nech vám pritom pomáhajú. Aby ste mu nikdy ani len slovíčkom nezadali dôvod si myslieť, že jeho domov je niekde inde, než pri vás. Ste v takom rozpoložení, že bez sebazaprenia to nepôjde, ale snažte sa. Ako súčasť sebavýchovy. Ja začínam nadobúdať presvedčenie, že keď sa na niečo hnevám, chyba je kdesi vo mne. Nie v skutočnosti či okolnostiach môjho života. Treba vidieť pekné stránky života a tie zveľaďovať. A nad to ostatné sa povzniesť. Hlavne si zaplniť čas tak, aby sme na to

nemali kedy myslieť... A keď manžel bude nachádzať okolo seba všetko v poriadku, možno sa nakoniec začne vracať nielen domov, ale aj k vám. Nie možno. Určite!"

Stále sa viac a viac zvečerievalo a my sme v rozhovore pokračovali. A sme si ho aj rozšírili o životosprávu, jogu, v ktorej hľadala pokoj ducha potom, ako jej ho manželov prehrešok narušil, a cestovaní, ktoré mne závidela. Sama pospomínala kopec výletov v rodnej zemi i u blízkych susedov, ktoré absolvovala spolu s manželom, v časoch, keď si na svojom spolužití s ním veľmi zakladala, ako aj na dievčenské sny o vzdialených zemiach, ktoré síce sama už asi nikdy nenavštívi a preto ich rada obdivovala aspoň z mojich diapozitívov.

Popri nás niekoľkokrát prešli autá s výletníkmi, ktorí sa už poberali domov, dokonca aj dve autá s mojimi kolegami, vracajúcimi sa z podnikovej rekreačnej chaty obďaleč, sa pri nás pomaličky pri plných reflektoroch presunuli, zrejme s cieľom overiť si, či som to skutočne ja, ktorý si takto narušuje povesť človeka, ktorému na ženách veľmi nezáleží. Neviem, či moju spoločníčku spoznali, nikdy som im potom vec nespomínal a nikdy by som sa s nimi, ani s nikým iným, nedal o nej do reči. Ale i to stačilo v časoch totality, aby sa dostala do spisu vedeného pre štátnobezpečnostné záujmy. Neviem, či sa tak stalo, lebo spis z toho obdobia mi bol zničený.

Nakoniec sme sa z rozprávania unavili aj my, nasadli do auta, aby ma doviezla až pred môj blok. A keď som sa na ňu z boku díval, ako veľkými oblúkmi celým svojim telom vyberá zákruty, bol som presvedčený, že chce sa v mojich očiach zaskvieť v plnej svojej ženskosti.

Ako sme sa blížili k mojej bytovke, nás zastavil uniformovaný príslušník verejnej bezpečnosti.

„Vaše doklady prosím," ozvalo sa spoza skla na strane mojej spoločníčky, a potom musela ešte vystúpiť z auta a fúkať. Neviem, čo to bola za akcia zo strany bezpečnostných zložiek, lebo podľa môjho úsudku šla podľa pravidiel cestnej premávky. Nič nenafúkala a keď sme od žandára odchádzali, len si znechutene s rozpakmi zavzdychla, čo ju urobilo v mojich očiach ešte krajšou.

„A práve teraz sa mi to muselo stať."

Ešte som sa na zlomok sekundy díval na muža v uniforme, ako sa uberal k svojmu autu. ‚Hlúpejšie miesto na zastavovanie si teda nemohol vybrať,' mihlo mi mysľou.

Podľa odborníkov na knižný marketing som mal teraz využiť príležitosť a pozvať Lenku na návštevu môjho neďalekého bytu, kde mala nastať scéna s búrlivými a vášnivými

objatiami a všetkým tým, čo zvyčajne nasleduje a malo sa to opakovať ... no možno do nemoty. To vraj zvyšuje predajnosť kníh.

Nič také sa nestalo a ja nechám na čitateľa, aby si urobil vlastný záver a tiež posúdil či som sa zachoval ako charakter, somár alebo som bol, vzhľadom na okolnosti, len opatrný.

Ako som otváral vchodové dvere do môjho bloku som chvíľku sledoval, ako Lenka odchádza pomaly na svojom aute. Za ňou sa zrazu pridalo ďalšie auto zaparkované pred domom. Možno náhoda to tak chcela.

I naďalej sme sa stretávali na mojich prednáškach spojených s premietaním diapozitívov, na ktoré som ju pravidelne pozýval a na ktoré ona i naďalej pravidelne a oddane chodievala. Len sme si už nikdy nedojednali schôdzku, aj keď som mal dojem, že by jej dobre padla. Občas ma zavolala domov a po telefóne sme sa porozprávali o veciach najbežnejších. To, že môj telefón bol určite odpočúvaný som jej nehovoril. Nezadal som nijaký dôvod, aby ju mohli vydierať, hoci jej kontakt na mňa sa mohli súdruhovia eštebáci snažiť využiť pre svoje štátnobezpečnostné záujmy. Aké azda škoda vysvetľovať. Sami nevedeli.

A keď som sa jej pýtal na rodinu, vždy sa iba pochválila so svojimi dcérami. K tomu ostatnému iba s povzdychom, váhaním dodala, že to ujde a ja som si jej povzdych vysvetlil tak, že sa k nej manžel nevrátil. A mne ho bolo ľúto viac, než pani Lenky. Mal doma klenot a nevedel si ho oceniť.

Naposledy som sa stretol s pani Lenkou krátko po nežnej revolúcii.

Práve som dokončil premietanie jedného zo svojich seriálov diapozitívov, keď ku mne prišla.

„Musím sa s vami porozprávať. Nenašli by ste si pre mňa čas?"

Šli sme trochu bokom.

„Viete, teraz už vám to azda môžem povedať. Pred časom za mnou kvôli vám prišli..."

Virvar spoločenskej udalosti nám nedovolil, aby sme rozhovor ukončili medzi štyrmi očami, ako si to pani Lenka želala.

A potom sa mi stratila. Nielen na ten deň, ale vôbec.

Neskôr som sa dozvedel, že sa odsťahovala za svojou sestrou do zahraničia.

Takže nedopočul som si historku o tom, kto za ňou a s akým zámerom pred časom kvôli mne prišiel. Zato myslím si o tom svoje.

48

Trochu kontrafaktuálnych úvah – Úvaha, kam by sa môj život uberal, keby som viac hral súdruhom od karát.

Dozvedám sa, že kontrafaktuálne hodnotenie sa stáva veľkým hitom pre niektorých výskumníkov: čo by sa stalo, keby v Sarajeve nezabili následníka trónu Františka Ferdinanda, keby mladého Hitlera prijali na viedenskú akadémiu výtvarných umení a či by sa projekt náhodou nezrealizoval lepšie, rýchlejšie a lacnejšie, aj bez príspevkov Európskej únie spojených s nekonečnou byrokraciou. Hlavne účasť na seminári k poslednej problematike ma inšpirovala k tomu, aby som začlenil do svojich spomienok na ŠtB aj túto kapitolu.

A tak som sa zamyslel, čo by sa stalo, keby som bol menej tvrdohlavý a ústretovejší k silovým zložkám normalizovanej Československej socialistickej republiky. Môj spis obsahuje aj postup, ako sa robil nábor TS, teda tajných spolupracovníkov ŠtB, ktorí sa motali okolo mňa, všetky sa na seba podobajú a tak môžem predpokladať, že podobnou cestou by sa uberalo aj moje získavanie za tajného spolupracovníka.

Takže predpokladajme, že by eštebáci hneď pri našich niekoľkých úvodných stretnutiach boli menej grobianski, menej agresívni a konfrontační. Mám informácie od známych, čo v rámci pracovnej náplne s nimi prichádzali do styku, že pri nich sa eštebáci dokázali správať, no nazvime to na pomerne slušnej občianskej úrovni.

Takže eštebáci sa správali ku mne od počiatku s neodolateľným šarmom a ja som nevidel žiadne zábrany začať s nimi aktívnu spoluprácu. Čo by mohlo nasledovať naznačuje nasledovná prísne tajná

SPRÁVA

o získaní k spolupráci TS (Tajného spolupracovníka) *„I"*

Dňa 25. júla 1980 o 16,30 – 18,15 hod. bolo prevedené získanie k spolupráci agenta krycieho mena „I" vlastným menom ...

Získanie k spolupráci prebiehalo na Obvodnom oddelení VB (Verejnej bezpečnosti) *Staré mesto. Previedli ho náč. 1.odd. 3.odb.kpt. C a st.ref. npor. G. Kandidát sa na schôdzku dostavil načas, vo svojom voľne. Stretnutie bolo odôvodnené tým, že si potrebujeme ešte podrobnejšie rozobrať niektoré informácie týkajúce sa exportu výrobkov* (jeho podniku) *do kapitalistického zahraničia.*

Získanie k spolupráci bolo prevedené na základe ideových pohnútok a dobrovoľnosti. Spolupráca bola potvrdená záväzkom o spolupráci podpísaným dobrovoľne.

Tu ak môžem prerušiť záznam, u mňa by sa skôr jednalo o problematiku dovozov, aj z kapitalistických štátov, ktorú som mal v referáte. Pokiaľ by som zistil nejaké nezrovnalosti, ktoré by som chápal ako protizákonného charakteru, alebo proti záujmom podniku, jednoznačne by som si ich nenechal pre seba, ani by som sa z nich nesnažil profitovať. To nie je môj štýl. Ale v prvom rade by som hľadal nápravu u vedenia podniku, prípadne na právnom oddelení podniku, a len potom by som do veci angažoval bezpečnosť či políciu ako ďalšiu inštanciu, ktorú si považujem za morálnu, občiansku i zákonnú povinnosť o nezákonnostiach informovať. A samozrejme, by som svoje zistenia bol ochotný dať aj na papier a podpísať. V dnešnej dobe sa mnohí ľudia toto zdráhajú urobiť, či už zo strachu, alebo z neochoty si komplikovať život, alebo jednoducho preto, že z toho majú nejakú výhodu. Mali by. Nebolo by toľko korupcie a nedobrej atmosféry, v ktorej žijeme.

Ale s tým *záväzkom o spolupráci podpísaným dobrovoľne* by som už mal problém. Načo podpisovať to, k čomu ma zaväzuje zákon. Našťastie počas mojej referentskej kariéry som nikdy neprišiel na nezrovnalosti, ktoré by som z akýchkoľvek a akýmkoľvek spôsobom považoval za potrebné hlásiť či už vedeniu podniku alebo silovým zložkám štátu.

Ale pokračujme v zázname z môjho eštebáckeho spisu.

Vzhľadom k tomu, že s menovaným bol doteraz konšpiratívne udržiavaný styk, bol rozhovor vedený vecne a konkrétne. Boli rozobrané nedostatky, ktoré sa vyskytujú pri exporte... do kap. zahraničia. V tejto súvislosti rozhovor prešiel na pracovníkov zamestnaných v zahraničnom obchode, ktorí svojou činnosťou ohrozujú štátny monopol čsl. zahraničného obchodu. Bol mu zdôraznený aj náš záujem o činnosť a správanie VC (vízových cudzincov)*, s ktorými sa stretáva na obchodných jednaniach. Boli mu zdôvodnené jeho možnosti a schopnosti, správne politické chápanie, dobré vzťahy s orgánmi ŠtB a s tým aj náš záujem o informácie, týkajúce sa činnosti osôb, ktoré ohrozujú štátny monopol čsl. zahraničného obchodu, ktoré môže získať. Okrem toho mu boli vysvetlené jeho možnosti získavať poznatky k VC – obchodným zástupcom kap. firiem.*

Tu opäť preruším. Ja som s cudzincami neprichádzal bežne pracovne do styku, iba v prípadoch, ktoré som už opísal a o nich som nikomu nepodával správu. Boli to slušní, príjemní ľudia a nemal som dôvod ich upodozrievať z nekalej činnosti. Eštebáci však vyžadovali aj správy takéhoto charakteru a to by sme sa asi dostali do konfliktu. Eštebáci to vedeli z našich úvodných rozhovorov, keď som mlčaním prešiel ich otázky týkajúce

sa ľudí, s ktorými som sa stretával v zahraničí, o tom už bola reč, a moji nadriadení v podniku to tušili a z toho dôvodu mi vlastne nedávali príležitosť sa stretávať s VC. Ochudobnilo mi to síce prácu, ale tiež mám svoje zásady, z ktorých neustupujem. A že sa nestotožňovali so zásadami eštebákov, to bol ich problém

Po tomto úvode bola kandidátovi navrhnutá spolupráca s orgánmi ŠtB s tým, že je potrebné potvrdiť túto spoluprácu podpísaním záväzku o spolupráci. Boli mu vysvetlené dôvody, prečo chceme našu spolupráci potvrdiť písomne, aby sme mali aj my záruku v tom, že čo sa dozvie pri styku s orgánmi ŠtB neprezradí a u neho aby bola záruka v tom, že keď sa už zaviazal k spolupráci, aby svoje záväzky aj plnil.

Kandidát so spoluprácou dobrovoľne súhlasil a podpísal svoj záväzok o spolupráci. Sám si zvolil krycie meno „I".

Po tomto akte mu boli vysvetlené zásady konšpirácie pri udržovaní osobného styku medzi ním a riadiacim orgánom, aby nedošlo k vyzradeniu styku pred nepovolanými osobami. Ďalšia schôdzka sa uskutoční pred príchodom obchodných zástupcov rakúskej firmy PP. Tajný spolupracovník telefonicky oznámi miesto a čas schôdzky do 16. júla 1980.

Taktiež tajnému spolupracovníkovi bolo dané heslo pre nakontaktovanie iným operatívnym pracovníkom.

Heslo znie: „Pozdravuje Vás Novák z Martina."

Odpoveď: „Ďakujem, už je zdravý?"

Ako prvý úkol mu bolo dané upresniť príčiny nedostatkov, ktoré sa vyskytujú pri uzatváraní obchodných zmlúv medzi ... (jeho podnikom) *a firmami z kap. zahraničia, a osoby, ktoré sa na tom podieľajú.*

Spolupracovať bude pod krycím menom „I" a riadiacim orgánom bude npor. G, po problematike „ZAHRANIČNÝ OBCHOD".

Doporučujem: *Predkladá*

(nečitateľný podpis) *(nečitateľný podpis)*

Náčelník 1. Oddelenia */npor. G/*

/kpt.C/

Súhlasím:

(Nečitateľný podpis)

Za. Náčelník 3. Odboru

/pplk. T/

Tu tiež by som sa asi dostal do konfliktu s ŠtB. Ako pracovník podniku, mal som predsa podpísanú pracovnú zmluvu a z tej mi žiadna spolupráca s ŠtB v podnikových záležitostiach nevyplývala. Okrem toho pracovná zmluva ma viazala dostatočnou mlčanlivosťou a v mojom chápaní to platilo aj vo vzťahu voči ŠtB. Mojou povinnosťou bolo problémy riešiť predovšetkým s vedením podniku a na tom som trval.

Tých kópii záväzkov tajných spolupracovníkov k spolupráci pri sledovaní nepriateľskej osoby FILOZÓF mám niekoľko a všetky sú v podstate rovnakej povahy. Za všetky uvádzam jeden vlastnoručne napísaný:

Záväzok

Zaväzujem sa dobrovoľne na základe ideových pohnútok k spolupráci s orgánmi čs .štátnej bezpečnosti. O mojom styku s orgánmi dodržím najprísnejšiu mlčanlivosť pred príbuznými, známymi, úradmi a súdmi. V spolupráci sa budem riadiť pokynmi pracovníka bezpečnosti.

V spolupráci budem používať krycie meno ....

Štátna bezpečnosť bola všemohúca, dokonca stála aj nad súdmi. A taká zostala. Do dnešných dní sa u nás žiadna vláda neodvážila vysporiadať s komunistami a eštebákmi, ktorí páchali ťažké zločiny proti ľudskosti vo vykonštruovaných procesoch v 1950-tych rokoch alebo ktorí sú zodpovední za zabíjanie ľudí len preto, že sa chceli dostať na Západ, na druhú stranu zadrôtovanej hranice. Po revolúcii sa do silových rezortov vždy dostali len veľkohubí zbabelci, ktorí sami možno majú maslo na hlave, a tak zločinci s krvavými rukami nikdy neboli potrestaní. Spokojne chodia medzi nami po uliciach.

Objekta FILOZOF ŠtB nedokázala umravniť, na čo som hrdý, a preto nemám zábrany ich činnosti kedykoľvek dekonšpirovať, hoci aj touto knihou. A nemôcť sa porozprávať o práci a problémoch s nikým, iba eštebákmi, predpokladajme, že v mojom prípade čo ako milými, by ma tiež asi nebavilo.

Spis k tomuto tajnému spolupracovníkovi obsahuje *MEMORANDUM*. Najprv životopisné údaje, rodinné pomery a potom údaje k jeho spolupráci:

... Osobný styk bol uskutočňovaný od novembra 1979. K spolupráci bol získaný na základe ideových pohnútok.

Pokiaľ ideové pohnútky vyplývali z vernosti marxizmu-leninizmu, tak potom u mňa by to nešlo. Ale poďme ďalej.

Špeciálne znalosti o práci orgánov ŠtB doposiaľ nezískal, nie je nositeľom štátneho tajomstva.

Tak pokiaľ si prečíta túto knihu, získa kusisko *špeciálnych znalostí o práci orgánov ŠtB*.

Záruka TS, že neemigruje pri eventuálnom vycestovaní do zahraničia spočíva v tom, že má dobrý vzťah k nášmu socialistickému zriadeniu a je úzko citove spätý s rodinou.

Ten *dobrý vzťah k nášmu socialistickému zriadeniu* bola zvyčajná floskula o správnom politickom postoji v časoch totality, škoda sa o nej rozširovať, do akej miery to kto bral vážne. Skôr proti jeho úteku za hranice by bránila tá druhá časť vyjadrenia, že *je úzko citove spätý s rodinou.* Mal manželku, deti a tie si eštebáci vždy pri vycestovaní niekoho za hranice do kapitalistických štátov, napríklad na služobné účely, ponechávali doma ako rukojemníkov. Keby mohol vycestovať s celou rodinou, neviem, či by sa jeho *dobrý vzťah k nášmu socialistickému zriadeniu* nerozplynul v momente prechodu ostatným drôtom, ktorým boli v tom čase chránené naše západné hranice. Ja, slobodný, či skôr neženatý mládenec, by som sa dostal tak nanajvýš do štátov sovietskeho bloku. Pravdepodobne ani ta nie.

Základné zameranie TS spočíva v tom, že bude sledovať činnosť a správanie pracovníkov zamestnaných v zahraničnom obchode, ktorí ohrozujú štátny monopol čsl. zahraničného obchodu. Okrem toho bude zameraná na kontrolu VC – zástupcov kapitalistických firiem, s ktorými sa stretáva na obchodných jednaniach a závadových osôb zamestnaných v ... (jeho podniku).

Konkrétne bude úkolovaný k zisťovaniu činnosti správania sa JF, ktorý bol vylúčený z KSČ (Komunistickej strany Československa) *v roku 1970 pre pravicovo-oportunistickú činnosť v armáde. Taktiež k zisťovaniu charakteru stykov asistenta PR* (podnikového riaditeľa) *a navrátilca Štefana Vrátneho.*

Od 22.11.1983 bol TS zavedený do KB „ASTRA" (konšpiračný byt)*, reg.č. 16228. Kontrola TS je prevádzaná prostredníctvom D (*dôverníka) *„V" a TS „M".*

Heslo pre nakontaktovanie TS iným OP (operatívnym pracovníkom)

Súdr. B, pozdravuje Vás NOVÁK! Odpoveď: Ďakujem, ako sa má. Kontakt previesť v mieste bydliska alebo telefonicky č.t. 136 139, č.t. do zamestnania 27171-3 s presným udaním miesta a času stretnutia.

(Nečitateľný podpis)

Poznačil kpt. G

Toho *JF, ktorý bol vylúčený z KSČ v roku 1970 pre pravicovo-oportunistickú činnosť v armáde,* som stretával denno-denne na chodbe svojho pracoviska. Aj sme sa kedy-tedy

porozprávali, vždy bežné, prípadne pracovné záležitosti, aj keď pracovnou náplňou sme si boli hodne vzdialení. Nezdal sa mi byť nebezpečný a ani by ma nenapadlo sa báť, keby som ho náhodou stretol na neosvetlenej nočnej ulici. Okrem zatrpknutosti som si nikdy na ňom nič zvláštne nevšimol a tak pochybujem, že tajný spolupracovník mohol o ňom podávať nejaké informácie závažného kontrarozviedneho charakteru. O mne som od neho v spise našiel niekoľko informácií, niektoré som už spomenul pri inej príležitosti, všetko veľmi pozitívneho charakteru. Až ma mrzí, že sa mi tento TS dodnes vyhýba, a tak sa mu nemôžem poďakovať úprimne a bez irónie, že ma podporoval. Aj keď jeho podpora bola asi tak platná, ako moje tvrdohlavé mlčanie o ľuďoch, s ktorými som sa stretával či už doma alebo v cudzine.

A že heslo ‚Dôveruje ale preveruj' fungovalo svedčí aj to, že boli na neho zavesení hneď dvaja ďalší spolupracovníci ŠtB, ktorí ho mali kontrolovať, pričom nepochybujem, že obaja *D „V" a TS „M"* mali tiež svojich nohsledov, určite bez toho, aby o sebe ako o spolupracovníkoch ŠtB vedeli. Boli predsa viazaní *najprísnejšou mlčanlivosťou*.

Nuž a príbeh tohto tajného spolupracovníka s ŠtB končí nasledovným prísne tajným dokumentom zo dňa 12. novembra 1987:

ZÁVEREČNÁ SPRÁVA

na ukončenie spolupráce s TS „I"

Tajný spolupracovník „I" bol k spolupráci získaný dňa 25. júna 1980 po problematike „ZAHRANIČNÝ OBCHOD" na základe ideových pohnútok a dobrovoľnosti.

Za dobu spolupráce podal 33 správ, z toho 8 písomných, ktoré boli prevažne informatívneho charakteru. Na základe ním podaných správ, resp. získaných poznatkov neboli založené nijaké spisy PO (pozorovanej osoby) *ani spisy vyššieho druhu. Schôdzky so spolupracovníkom boli uskutočňované jedenkrát mesačne. Účasť spolupracovníka na schôdzkach bola vcelku dobrá. Jeho vzťah k spolupráci možno v globále hodnotiť kladne, aj keď v poslednom období bol iba formálny. Za dobu spolupráce bol trikrát odmenený peňažným darom v celkovej výške 1.500,- Kčs.*

V roku 1986 spolupracovník zmenil zamestnávateľa a tým, že v súčasnom období pracuje na ekonomickom úseku v ..., kde s kontrarozviedneho hľadiska nie sú možnosti jeho ďalšieho využívania. Okrem uvedeného spolupracovník začal vo zvýšenej miere požívať alkoholické nápoje a taktiež prestal mať záujem na ďalšej spolupráci. Vychádzajúc z uvedených príčin, je možné konštatovať, že spolupráca už dlhšiu dobu je iba formálna, nakoľko spo-

lupracovník nepodáva žiadne informácie, neplní žiadne úlohy, t.j. spolupráca neplní predpokladaný cieľ stanovený pri získavaní k spolupráci.

Spolupracovník nemá žiadne špeciálne schopnosti. Pasívne ovláda ruský a nemecký jazyk. K zväzku spolupracovníka po dobu spolupráce neboli evidované žiadne osoby. Od novembra 1983 bola schôdzková činnosť so spolupracovníkom uskutočňovaná v KB (konšpiratívnom byte) *„ASTRA", reg. číslo 16228. Uvedený konšpiratívny byt od júna 1987 využívaný nie je a v súčasnom období je pripravený k archivovaniu.*

Spolupracovník po dobu spolupráce poznal kpt. G a mjr. C. Z telefónnych liniek na KS-ZNB Košice mu boli dané k dispozícii čísla 2230, 2606 a 2623.

Spolupracovník po dobu spolupráce neprišiel do styku so žiadnou spravodajskou technikou a taktiež nepozná formy, metódy ani prostriedky kontrarozviednej práce.

Vzhľadom k tomu, že spolupracovník osobne nepracoval na akciách kontrarozviedneho charakteru, nepozná spravodajskú techniku ani iné prostriedky okrem KB „ASTRA", ktorý v súčasnom období sa nevyužíva, ani využívaný nebude, nemá a nepozná skutočnosti, ktoré by mohol vyzradiť nepovolaným osobám.

Povaha i charakterové vlastnosti spolupracovníka sú určitou zárukou, že pri vycestovaní do kapitalistického zahraničia cestu nezneužije k emigrácii.

Na základe uvedených skutočnosti

n a v r h u j e m

Spoluprácu s TS „I", reg. č... ukončiť s tým, že vlastnoručné správy a korešpondenciu pomocných písomností zničiť a zväzok tajného spolupracovníka i finančnú časť archivovať na ŠEO ŠtB Košice (Štatisticko-evidenčné oddelenie) *po dobu 10 rokov.*

Súhlasím:	*Predkladá:*
(nečitateľný podpis)	*(nečitateľný podpis)*
Náčelník 3.odboru	*Náčelník 1.oddel.*
mjr. Ing. JB	*Kpt. IJ*

Som presvedčený, že TS ‚I' prestal spolupracovať aj kvôli tomu, že sa mu hnusilo takto donášať na kolegov, vrátane mňa. A takto nejako by skončila aj moja spolupráca s ŠtB, ak by k nej vôbec došlo. A či by som *začal vo zvýšenej miere požívať alkoholické nápoje* z hnusu nad sebou samým, k tomu sa vyjadriť neviem. Prosto nie každý sa hodíme na

prácu kontrarozviedčíkov. Ja by som nemohol byť napríklad chirurgom, lebo by som sa povracal hneď pri prvej pitve na fakulte. Aj dnes oddelenia s mäsovými výrobkami v obchodoch obchádzam, lebo mi nerobia dobre okolo žalúdka. Ani policajtom, colníkom, či sudcom by som nemohol byť, lebo by som sa radšej obrátil na druhú stranu, však mnohí v takýchto funkciách to tak bežne robia miesto toho, aby si hľadali prácu, kde dokážu byť užitočnejší, a keď som sa s kolegami bavil, napriek eštebáckym očakávaniam, iba o pracovných či bežných záležitostiach, tak to bolo iba preto, že už raz takým som a takým som zostal aj v nových podmienkach. Baviť sa o pracovných či bežných záležitostiach má tiež svoje čaro. Nezaťažujem si život detektívnymi či špionážnymi predstavami, ako by si to želali eštebáci. Jednoducho nie je to môj žáner.

Revolúcia, akú sme zažili v novembri 1989, mení osoby vo vláde, ale nie povahy ľudí. Verím, že každý z nás máme gény, ktoré nás predurčujú k práci, v ktorej budeme dobrí. Ako samotní eštebáci museli priznať, uvedený tajný spolupracovník sa do ich branže nehodil a nehodil by som sa ta ani ja. Nezačal by som *vo zvýšenej miere požívať alkoholické nápoje,* lebo ako som už naznačil, riadim sa takmer nulovou toleranciou na alkohol, hoci príležitostí a nutkania u nás bolo a je až-až. Ale zato by som *prestal mať záujem na ďalšej spolupráci.* Svojim správaním mi eštebáci skoro potvrdili presvedčenie, s ktorým som sa už vrátil do socialistickej vlasti: že si s nimi nehodno vôbec začínať.

Spomínal som na úvod dvadsiatich tajných spolupracovníkov, ktorí ma mali sledovať z hľadiska kontrarozviedneho. Ten počet sa medzičasom rozšíril o ďalšie osoby keďže, ako zákon káže, Ústav pamäti národa mi na moju žiadosť pridával ďalšie a ďalšie eštebácke materiály týkajúce sa mojej osoby. Z nich by som vytipoval azda iba dvoch, že by boli vhodní kontrarozviedčíci priemernej úrovne. Samozrejme nič džejmsbondovské. Tí ostatní boli eštebákmi iba zbytočne buzerovaní, otravovaní a deptaní. Radšej keby ich nechali robiť prácu, ku ktorej ich *povaha a charakterové vlastnosti* predurčovali. To bol tiež jeden z eštebáckych príspevkov k tomu, že tá naša milovaná normalizovaná socialistická vlasť bola taká doondianá.

A na záverečnú úvahu, či by som prípadné vycestovanie do kapitalistického zahraničia nezneužil k emigrácii, by som asi reagoval tak, že v novembri 1987, keď správa vznikla, už asi nie. Svetlo na konci tunela sa jasne črtalo. Perestrojka v Sovietskom zväze začala tvrdo nahlodávať chrbticu eštebákov a celého komunistického režimu aj u nás. Ibaže by ma v rámci akcie ASANÁCIA ako nežiaduci antisocialistický živel šmarili do vlaku v Devínskej Novej Vsi smerujúceho do Viedne. V takom prípade by som sa nevzpieral.

Kópií záznamov o získaní k spolupráci mám niekoľko, všetky sú v zásadných veciach veľmi podobné, kde tu sa líšia v podrobnostiach.

Viazací akt bol prevedený dňa 13.12.1978 v služobnej miestnosti /kancelárii/ na Správe rekreačných a športových zariadení pre územie mesta Košíc s KTS (kandidátom tajnej spolupráce)..., *ktorý po získaní k spolupráci si zvolil krycie meno „E". Získanie k spolupráci previedol ppor. K za prítomnosti por. J...*

Po bežnom rozhovore o rodinných, pracovných a súčasných aktuálnych športových otázkach ako i o otázkach všeobecného charakteru bolo pristúpené k samotnému viazaciemu aktu.

Vzhľadom k tomu, že cieľom viazania menovaného k spolupráci je preverovať činnosť a styky navrátilca VRÁTNEHO Štefana, rozpracúvaného v SZ (signálnom zväzku) *„FILOZÓF", bol zavedený rozhovor k jeho osobe a jeho mimopracovnej činnosti. KTS k VRÁTNEMU poznamenal, že v poslednom období bol niekoľkokrát v styku s ním, kedy spoločne viedli rozhovory bežného priateľského charakteru. Pri týchto stykoch nezistil u neho nič zaujímavého, konkrétneho.*

Prevážne sa rozhovor týkal všeobecných záležitostí, rôznych ekonomických úvah a pod. Podľa KTS sa VRÁTNY rozhovorom o jeho osobe a pobyte v kapitalistickom zahraničí vyhýba, snaží sa takticky zavádzať rozhovor na iné témy, resp. keď sa i o niečom zmieňuje, tak je to o veciach všeobecne známych.

KTS ‚E' stále považujem za kamaráta. Poznáme sa ešte zo školy, hoci on sa mne po revolúcii úzkostlivo vyhýba, čo ma aj mrzí. Ale čo už. Mám dojem, ako keby sa snažil zatĺkať podrobnosti o mojej osobe pred bezpečnosťou, hoci sa nemusel veľmi namáhať, lebo ja skutočne nie som zabávačský typ, ani pre eštebákov, ani pre širokú verejnosť, a kto sa chce so mnou porozprávať, si musí zvyknúť na môj štýl tak, ako ja sa musím prispôsobovať štýlu iných, s ktorými chcem komunikovať.

V priebehu celého rozhovoru mu bolo dané najavo, že nakoľko už s ním dlhšiu dobu udržujeme styk a dôvernejšie ho poznáme, máme k nemu plnú dôveru. Taktiež mu bolo dané na vedomie, že ho pokladáme za človeka schopného a oddaného vlastenca a je mu iste známe, že kapitalisti na Západe majú záujem na tom, aby terajší vývoj u nás sa uberal iným smerom, výhodným pre nich, že by chceli naše socialistické zriadenie zvrátiť. K tomuto účelu využívajú nepriateľov nášho zriadenia i z radov našich občanov. Bolo mu vysvetlené, že z týchto dôvodov sa orgánovia čsl. bezpečnosti musia opierať o čestných občanov, ktorí to s republikou a socialistickým zriadením myslia dobre, aby títo občania pomáhali odhaľovať trestnú nepriateľskú činnosti voči našej republike.

Prosto a ľudovo povedané, keď vtáčka lapajú, pekne mu spievajú. So mnou sa tak eštebácki hajzli nemaznali.

Ako prvá úloha mu bola daná, aby do najbližšieho stretnutia prišiel do styku s VRÁTNYM a v rozhovore zistil u tohto jeho plány, ako, kde a s kým chce stráviť blížiace sa vianočné sviatky a Silvestra, jeho ďalšie plány do budúcna, ako i to, aké sú jeho názory na súčasnú politiku a ekonomiku v ČSSR.

Aj po rokoch viem presne opísať, ako som trávil vianočnú večeru v roku 1978, lebo prebiehala v rodinnom kruhu, tentoraz už, žiaľ, druhýkrát bez otca, ale za prítomnosti matky a oboch sestier a obrad vianočnej večere vychádzal z tradícií, ktoré zaviedla mama podľa zvyklostí dedinky na rozhraní stredného a západného Slovenska, odkiaľ pochádzala.

Najprv mama prevzala po otcovi úlohu vysvätenia bytu, vrátane všetkých jeho kútov, rozžeravenými dymiacimi veľkonočnými bahniatkami a svätenou vodou.

Potom pod stromčekom modlitba, po ktorej sme si pripomenuli, ako sme sa nikdy-nikdy nedokázali ubrániť potláčanému smiechu v časoch, keď ešte žil otec, ktorý nás hlasovo dominoval. On sa modlil Otčenáš tvrdohlavo po svojom, ako sa ho naučil ešte ako malý chlapec kedysi za monarchie a nebral do úvahy, že na Slovensku sa jeho znenie medzičasom trochu zmodernizovalo.

Nasledovali želania všetkého najlepšieho pri malom štamprlíku čohosi ostrejšieho, oplátky s medom, polievky, hrachová, hubová a kapustnicová. Z ryby, ako ďalšieho chodu, som si malý kus dal, aby som nenarušil tradíciu a svätosť chvíle s ňou spojenú, takže vegetariánom až do nepríčetna som pri takýchto príležitostiach nebýval. Po rybe prišla na sviatočný stôl krupičná kaša a pupačky s makom. V Košiciach, kde tieto Vianoce prebiehali, sa im hovorilo bobáľky, inde na Slovensku pupáky, opekance, ale u nás platila materinská reč a to bola reč, ako nás ju naučila matka. Pre mňa dodnes zostala ako jediná platná, uznávaná a milovaná, nech si občas jazykový ústav vykladá, čo chce.

A celý čas sme dbali na to, aby knôt vianočnej sviečky na stole sa neobracal na nikoho zo stolovníkov, lebo to sa považovalo za veľmi neblahé znamenie. Vždy sa našiel niekto, kto si nebezpečenstvo všimol, a sviečku otočil tak, aby knôt smeroval do neurčita.

Potom trocha vína. Kým žil otec, on trval na káve, ja nie, lebo by som tej noci už nezaspal, lúskali sme orechy, krájali jablká, nech sa dozvieme, čo nám prinesie nadchádzajúci rok, trochu jedli, viac sa dívali na zákusky, pred rozbaľovaním darčekov sme sa ešte raz pomodlili a zaspievali ‚Narodil sa Kristus Pán,' a čo sme si pritom rozprávali, to si

eštebáci mohli zistiť zo zvukových záznamov, lebo telefón, ktorý sme v mali v obývačke, kde sme večerali, bol živý, aj keď sa práve netelefonovalo.

Po večeri moja úloha bola umyť riady, lebo ženy varili a piekli, a ja som na seba zobral úlohu to všetko poupratovať. Nemusím zdôrazňovať, že na Vianoce bolo čo umývať a upratovať ako nikdy inokedy v roku. A robil som to všetko ručne, lebo umývačky riadov vtedy ešte neboli bežnou súčasťou slovenských domácností.

Potom rozhovor o bežných veciach, opäť pri tom telefóne, ktorý som sa naučil brať ako nevyhnutnú súčasť života, lebo aj keby sme ho vyhodili, eštebáci by si našli iný spôsob, ako nestratiť obraz o tom, čo sa deje v byte nepriateľskej osoby FILOZÓF.

Spať sa chodilo aj na Vianoce ako zvyčajne, lebo u nás sa nikdy neponocovalo.

Na druhý deň spoločná návšteva hrobu otca, potom som s mamou obehal všetky jasličky v meste, ale to už sú podrobnosti ďaleko mimo rámca toho, čo eštebákov zaujímalo z hľadiska záškodníctva, z ktorého som bol upodozrievaný.

O tom telefóne si nevymýšľam. Môj spolužiak, nepoviem z ktorej školy, pracoval za totality u telekomunikácií. Robil akéhosi vedúceho na oddelení pre zvláštne úlohy, čo sa zaoberalo práve odposluchom telefónov.

„Samozrejme, že sme ťa odpočúvali, Števo," priznal mi po páde totality. „Kurva, ja som sa ti za tie veci hanbil ako zbitý vykastrovaný pes, ale čo som mal robiť. Raz som sa dostal do kolotoča a už som v tom lietal. Keby nie ja, našiel by sa niekto iný," dokončil argumentom, ktorému som nikdy neprišiel na chuť.

Neviem, ako vyzerá zbitý vykastrovaný pes, ale v tom momente sa mi spolužiak zdal byť príliš zdeptaný, aby som v rozhovore pokračoval.

Zanedlho nato mu puklo srdiečko. Aj by som mu šiel na pohreb, len som bol služobne príliš vzdialený, aby som to stihol. Otčenáš som sa za neho pomodlil, tú zmodernizovanú verziu, nie otcovu, teda bez potláčaného smiechu. Neprechovávam voči nemu negatívne pocity.

TS, teda tajný spolupracovník vo viazacom akte dostal za úlohu zistiť moje *ďalšie plány do budúcna*, ale to už som sa riadil podľa toho, na čom trval otec vo svojej verzii Otčenáša: Buď vôľa Tvoja svatá. Tri superhlavné priority života sa mi darilo plniť aj za komunistov: dobre sa vyspať, dobre sa najesť, ale po svojom, čo znamená čosi iné, než je u nás zvykom, a potom ráno nemať, prepytujem, problémy so stolicou.

Aké sú jeho názory na súčasnú politiku a ekonomiku v ČSSR tiež zaznelo v úlohe pre novozískaného TS. Nechce sa mi na internete hľadať, čo bolo ekonomickým a politickým šlágrom v decembri 1978, ale o mojich názoroch na komunistickú politiku a ekonomiku som sa už zmienil dosť. Ani vtedy som ich nemal iné, len som sa rozprávám o nich vyhýbal. Ostatne ani teraz sa v podobných diskusiách nevyžívam. Okrem toho mám jeden mimoriadne dôležitý dôvod na diskusie o ekonomike menej. Zeleniny je už konečne v obchodoch počas celého roka pre moje potreby hojne. Zato nedbal by som, keby terajšia vláda bola trochu ohľaduplnejšia voči nám, živnostníkom. Ale stále je to lepšie, ako za komunistov, ktorí nás potierali tvrdo, až do vyhubenia.

No majú eštebáci dôvod sa sťažovať, že nie som k nim ústretový? Môžem byť ešte podrobnejší o mojich úmysloch a zámeroch?

Ešte malá poznámočka z tohto záznamu: *Pri viazaní vznikli výlohy v čiastke 25-, Kčs.*

Toľko stálo občerstvenie pri získavaní tajného spolupracovníka. Nemýľte sa, vážení spoluobčania, nešlo to z vreciek *ppor. K za prítomnosti por. J.* Oni si to nechali preplatiť z našich daní. Ale bolo to iba dvadsaťpäť korún československých. V dnešnej dobe za získavanie k spolupráci, či už so štátnymi alebo súkromnými organizáciami, by sa nepochybne pred desatinnou čiarkou a pomlčkou objavilo ešte niekoľko núl. Dnes už uvedomelosť neplatí. Dnes sa platí peniazmi.

Ako poznámku pod čiarou si dovoľujem pridať, že uvedomelosť je krásna vec, ale ak má byť falošná a nanútená, tak potom radšej peniaze alebo ukázať chrbát, v závislosti od povahy požadovaných služieb.

V *HODNOTENÍ činnosti tajného spolupracovníka „E" z 28. decembra 1983* som sa dozvedel, že *čo sa týka osoby TS, tento je schopný plniť iba okrajové úlohy, najmä k ochrane ekonomiky. Je dosť uzavretý a málovravný z tohto dôvodu je aj slabšia výslednosť spolupráce. V schôdzkovej činnosti s TS neboli zaznamenané vážnejšie nedostatky. Schôdzky sú uskutočňované v KB „PARK" alebo podľa okolností v teréne. Neboli zistené poznatky o dekonšpirácii TS.*

Tu autor správy kecá. Môj spolužiak sa sám pred mnou dekonšpiroval, keď sa mi priznal, že ho buzerujú kvôli mne mládenci od bezpečnosti.

Trošku ľutujem, že som prispel k tomu, aby sa dostal do pozornosti eštébé. V spise som si našiel túto poznámku:

KTS udržuje styk s navrátilcom VRÁTNYM Štefanom, bývalým spolužiakom ... Po návrate VRÁTNY sa obrátil na KTS s požiadavkou, aby mu pomohol pri umiestnení sa

v zamestnaní. V tejto veci sa KTS informoval u personálneho námestníka..., ktorý však s prijatím VRÁTNEHO nesúhlasil.

Mrzí ma to, ale eštebáci by si náš vzťah tak či tak všimli. Býval neďaleko nás, často chodil do knižnice, kde moja sestra robila vedúcu, kde vtedy ešte pracovala aj moja matka a kde sa po mojom návrate často motali eštebáci. Že sme sa so spolužiakom poznali, im nemohlo uniknúť.

A ešte zopár postrehov z *PRÍSNE TAJNEJ ZÁVEREČNEJ SPRÁVY s návrhom na ukončenie spolupráce s TS „E" zo dňa 20. novembra 1984.*

... TS „E" bol prevážne využívaný k navrátilcovi z Anglicka VRÁTNEMU Štefanovi, ktorý je rozpracovaný v akcii „FILOZOF". TS k objektovi zo začiatku podával okrajové ústne informácie, týkajúce sa jeho činnosti, charakteru, správaniu sa a pod. Pozdejšie nepodal žiadne informácie....

Na základe podaných správ nedošlo k žiadnej realizácii osôb. U TS „E" je nutné prikročiť k ukončeniu spolupráce z dôvodu, že táto nemá požadovanú úroveň a je prakticky nulová. Pri získavaní TS neboli použité žiadne kompromitujúce materiály.

Pamätám si ho ako slušného človeka, a nedivím sa, že eštebáci na neho nenašli nič kompromitujúce ani v práci, ani v mimopracovnom či rodinnom živote. Nedal eštebákom priestor na vydieranie, lebo tí sviniari sa neštítili pred ničím, keď si to záujmy socialistickej vlasti vyžadovali. Ja tiež na ňom nič kompromitujúce nenachádzam, či už v spise, ktorý mám pred sebou, alebo z osobných skúseností s ním. Len ma mrzí, že keď sa náhodou stretneme, sa mi vyhýba. Ale to už sú fakty a nie kontrafaktuálne úvahy, ktorými som túto kapitolu začal.

Ešte jeden príklad, ako sa dalo vyhnúť spolupráci z *Návrhu na ukončenie spisu* zameraného na získanie KTS, teda kandidáta tajnej spolupráce do pazúrov orgánov Štátnej bezpečnosti.

Menovaný je zamestnancom n.p.... Košice, ktorý je vyčlenený pod kontrarozviednu ochranu. Pracuje ako vedúci oddelenia na Správe pre zahraničné vzťahy. Vzhľadom k tomu, že pracuje na funkcii, kde sú možnosti prichádzať do styku so zástupcami firiem z kapitalistického zahraničia bol vytypový za kandidáta tajnej spolupráce.

Jeho previerky však ukázali, že už v minulosti bol preverovaný ako KTS orgánmi vojenskej kontrarozviedky a bolo od jeho získania k spolupráci upustené. Počas stykov, ktoré s ním boli uskutočnené sa KTS správal nervózne, ustrašene a vyhýbal sa priamym

otázkam zo strany orgánov Štátnej bezpečnosti. Vo svojich odpovediach dával najavo, že nebude podávať informácie, ktoré zaujímajú Štátnu bezpečnosť.

Na základe zistených skutočností

n a v r h u j e m

previerku menovaného v spise PO-KTS „L" ukončiť a samotný spis uložiť do archívu ŠEO ŠtB Košice na dobu 5 rokov.

49

Plán agentúrno-operatívneho rozpracúvania objekta „FILOZOF" – Sólo kapitola pre eštebákov, aby nebolo, že sa im nedostáva príležitosť.

Doteraz som viedol rozhovor iba s výňatkami z môjho eštebáckeho spisu. Nerád by som bol obvinený zo zaujatosti, čo môžem, a oprávnene, lebo zaujatý som, a preto uvediem ešte v neskrátenej forme najdlhší plán agentúrno-operatívneho rozpracúvania, aký som si v spise našiel. Ďalšie neuvádzam, lebo v podstate sa opakujú s menšími obmenami. Pokiaľ som sa k niektorým uvádzaným prísne tajným poznatkom doteraz nevyjadroval, je to jednoducho preto, že ich neviem zaradiť.

Nepochybujem, že pokiaľ sa niekomu zdalo, že veci nadľahčujem, tak tento dokument ich presvedčí o tom, že situácia so mnou bola vážna, ba až kritická.

Najprv pre zopakovanie niektoré skratky, ktoré sa v pláne vyskytujú, pokiaľ nie sú skratkami osobných mien.

AOR – agentúrno-operatívne rozpracovanie

KS SNB – Krajská správa Sboru národnej bezpečnosti

KZ – kapitalistické zahraničie

LTZ Revúca – Lykové textilné závody Revúca

OZ Trenčín – Odevné závody Trenčín

S-ŠTB – Správa Štátnej bezpečnosti

STÚ – Spravodajsko-technický úkon

STÚ Analýza – domová prehliadka, v mojom prípade aj prehliadka pracoviska

STÚ Nákup – otváranie korešpondencie

STÚ Prestavba – telefonický odposluch

TJ Lokomotíva – Telovýchovná jednota Lokomotíva

Trieda SA – Trieda Sovietskej armády

TS – tajný spolupracovník

VC – vízový cudzinec

VŠE – Vysoká škola ekonomická

ZNB – Zbor národnej bezpečnosti

ZŤS – Závody ťažkého strojárstva

ZÚ – zastupiteľský úrad

§ 105 Tr. zák. – § 105 Trestného zákonníka – vyzvedačstvo

KS SNB Správa štátnej bezpečnosti Košice

Číslo: OS-001520/14-81 *Dňa 11. decembra 1981*

PRÍSNE TAJNÉ

PRVOPISOM

Počet listov: 8

Schvaľujem

(nečitateľný podpis)

Náčelník I. odb. S-Štb

pplk. JK

Dňa 15.12.1981

PLÁN

agentúrno-operatívneho rozpracúvania objekta „FILOZOF"

VRÁTNY Štefan, nar. 23.12.1946 v Trenčíne, slovenskej národnosti, čsl. št. prísl., nepartajný, pred emigráciou študent VŠE Bratislava, t.č. zamestnaný v ZŤS Košice ako referent oddelenia dovozu, trvale bytom Košice, Trieda SA 39.

Menovaný vycestoval v auguste 1968 po skončení 4. ročníka VŠE do Severného Írska na 100 dňovú výrobnú prax, kde sa prihlásil na štúdia na Queens Univerzite v Belfaste. Pobyt v zahraničí mal predĺžený do marca 1970. Od tejto doby až do októbra 1976 sa zdržiaval v zahraničí nezákonne.

Počas svojho nezákonného pobytu v KZ VRÁTNY študoval mimo uvedenej univerzity ešte na Kalifornijskej Univerzite v Los Angeles a Kolumbijskej Univerzite. Počas týchto štúdií bol finančne podporovaný bývalým čsl. občanom MZ a emigrantskou organizáciou v USA „MATICI ZA VYŠŠÍ VZDĚLÁNÍ". Vzhľadom na situáciu aká je na školách USA, je tu predpoklad, že štúdiá VRÁTNEMU musel niekto sprostredkovať, resp. mu dopomohla nejaká organizácia.

VRÁTNY počas pobytu v zahraničí nadviazal niekoľko stykov z radov tamojších občanov i čsl. emigrantov. K najzaujímavejším stykom patrí styk s čsl emigrantom po roku 1948 MZ. K VC MZ boli získané spravodajsky zaujímavé poznatky, že tento často dochádza do ČSSR za účelom nákupu textilných tryskových stavov. Počas svojich návštev v jednotlivých podnikoch textilného strojárstva v ČSSR MZ získaval informácie o strojom zariadení, vybavení, produkcii a plánoch. Podľa poznatkov získaných I. Správou ZNB Praha je možné túto činnosti MZ charakterizovať ako hospodársku špionáž.

Vzhľadom na vyššie uvádzané poznatky, hlavne na pobyt objekta v KZ a jeho styky s VC MZ, ktorý ho finančne podporoval, ako aj na iné zaujímavé poznatky, bolo tu dôvodné podozrenie, že VRÁTNY by mohol byť používaný v prospech niektorej západnej spravodajskej služby. Z toho dôvodu bolo zahájené jeho agentúrno-operatívne rozpracúvanie.

Rozpracúvaním objekta boli získané poznatky, že sa jedná osobu skúsenú a vzdelanú, avšak veľmi ťažko prístupnú pre iné osoby, čo dokazuje aj tá skutočnosť, že objekt nepripustil k sebe bývalého spolužiaka TS „E" a napriek tomu, že zo strany TS bolo vyvinuté maximálne úsilie o vytvorenie priateľského vzťahu. Od návratu objekta v KZ v októbri 1976 tento nenadviazal v zamestnaní ani v súkromí žiadne bližšie styky.

Objekt vyvíja aktívnu činnosť v pešom turistickom oddieli TJ LOKOMOTÍVA Košice, kde sa zúčastňuje turistických ciest po celej ČSSR. Doposiaľ bolo zaznamenaných niekoľko ciest do okolia Košíc, Prahy, Krkonoš, V. Tatier i inde. Pri svojich cestách používa fotoaparát zn. YASHICA, ktorý si doniesol zo zahraničia. Turistické cesty väčšinou uskutočňuje sám alebo v spoločnosti svojich sestier. V prípade, že ide so skupinou, tak sa odpojí a pokračuje v ceste sám, takže nie je možno bez jeho vedomia ho kontrolovať.

Bola vykonaná analýza turistických ciest „FILOZOFA" za obdobie rokov 1978-81 v náväznosti na pobyt a cesty VC MZ v ČSSR, čím bolo zistené, že VC MZ v uvedenom období

navštívil ČSSR 38 krát a z toho v 18 prípadoch mohlo dôjsť k styku medzi uvedeným VC a objektom. Počas pobytu VC MZ v ČSSR boli zaznamenané jeho cesty do LTZ Revúca, OZ Trenčín a V. Tatier a zároveň v tejto dobe objekt „FILOZOF" uskutočnil turistické cesty do uvedených oblastí, alebo príľahlých. Doposiaľ však nebol zaznamenaný žiadny styk medzi VC a objektom. Z pobytov VC MZ v LTZ Revúca boli k tomuto získané poznatky o jeho vyjadrovaní v tom smere, že on podporuje čsl. emigrantov žijúcich v Anglii, ale s tým, že sa musia vrátiť po určitej dobe späť do ČSSR.

Objekt má možnosti nekontrolovateľného pohybu po republike aj z titulu svojho zamestnania ako referent dovozu. Navštívil doposiaľ služobne Prahu, Žilinu, Olomouc a Martin.

Sledovaním objekta boli získané poznatky o tom, že navštevuje vedeckú knižnicu, kde číta domácu i zahraničnú tlač. Bolo zistené, že niekoľkokrát sledoval rubriku inzeráty. V niekoľkých prípadoch bol objekt sledovaný počas presunov sovietskych vojsk, avšak neboli zistené žiadne zaujímavé poznatky v tejto súvislosti. Počas sledovania, podľa hodnotenia pracovníkmi sledovania, objekt niekoľkokrát prejavil známky sebakontroly.

Cestou dôverníka „M" boli získané poznatky k chovaniu objekta na pracovisku. Objekt sa prejavuje veľmi opatrne a obozretne, čo sa týka prístupu a zoznamovania sa s materiálmi utajovanými a stykmi s VC dochádzajúcimi do ZŤS. O opatrnosti objekta svedčí aj výsledok realizácie agentúrno-operatívnej kombinácie, ktorá bola vykonaná s cieľom preverenia jeho záujmu o utajované skutočnosti z oblasti strojárskej výroby, avšak objekt neprejavil záujem o takéto skutočnosti.

Doposiaľ bolo cestou prameňa STÚ NÁKUP zistených niekoľko zaujímavých písomných stykov objekta na kapitalistické zahraničie, najmä na Kanadu, Angliu a Japonsko. Zaujímavé mimo iného na týchto stykoch sa javí aj to, že z obsahu korešpondencie, ktorú objekt dostáva je vidieť, že listy do KZ musí zasielať aj on. Tieto však cestou STÚ NÁKUP zachytené neboli, ani doposiaľ nebol zistený kanál dopravy korešpondencie od objekta do KZ. To, že objekt píše listy do KZ potvrdzuje aj tá skutočnosť, že pri STÚ ANALÝZA v jeho byte bolo nájdených niekoľko konceptov listov v anglickom jazyku, ktoré písal objekt. Cestou STÚ PRESTAVBA nebol doposiaľ zistený žiaden styk objekta.

V súlade s plénom AOR v danom prípade bol vykonaný STÚ ANALÝZA v byte objekta, ktorým boli potvrdené styky objekta na KZ a zistené niektoré nové styky na KZ. Nebol však nájdený fotoaparát objekta a najnovšia korešpondencia zaslaná z NSR, kde bol pozývaný na stretnutie do Brna počas veľtrhu v roku 1981. Iné poznatky alebo veci spravodajského charakteru ANALÝZOU zistené neboli.

Vzhľadom k niektorým zaujímavým poznatkom získaným k navrátilcovi VRÁTNEMU Štefanovi v minulosti, ale i počas rozpracúvania, javí sa tento z hľadiska kontrarozviedneho zaujímavý. Doterajším rozpracúvaním objekta, aj keď neboli získané priame príznaky nepriateľskej činnosti proti ČSSR, zostáva tento aj naďalej predmetom nášho kontrarozviedneho záujmu a to hlavne k poznatkom o pobyte v KZ, jeho stykom na KZ, ako aj k jeho chovaniu a činnosti po návrate do ČSSR.

Cieľ rozpracúvania:

Plánovanými agentúrno-operatívnymi opatreniami mienim preveriť, či objekt nie je využívaný k nepriateľskej činnosti voči ČSSR niektorou západnou spravodajskou službou.

Agentúrno-operatívne opatrenia:

- *Cestou TS „E" získavať poznatky o pobyte VRÁTNEHO Štefana v KZ, ako aj ku kontrole činnosti vo voľnom čase, jeho režim, záujmy a styky. Získavať poznatky o jeho chovaní a prejavovaní sa, o jeho názoroch na rôzne otázky hospodárskeho a politického rázu. Taktiež aké ma perspektívne plány do budúcnosti.*

Termín: stály

- *Ku kontrole činnosti objekta v mieste bydliska využívať TS 2. oddelenia II. Odboru tunajšej Správy ŠtB „R", ktorý býva v susedstve objekta. Zamerať sa hlavne na to, ako objekt trávi svoj voľný čas, jeho záujmy. Taktiež jeho prípadné vzdiaľovanie sa, chovanie a prejavovanie sa v mieste bydliska a hlavne či nie je niekým navštevovaný.*

Termín: stály

- *K aktívnej kontrole objekta na pracovisku využívať aj naďalej dôverníka „M" a TS „H", „L" s cieľom zisťovať:*
    - *jeho chovanie a prejavovanie sa na pracovisku a podľa možnosti i mimo,*
    - *jeho prípadné vzdiaľovanie z pracoviska dôvody vzdiaľovania,*
    - *zisťovať styky a ich charakter,*

- *záujmy objekta, najmä tie, ktoré presahujú rámec jeho pracovnej náplne,*
- *vzťahy na pracovisku so spoluzamestnancami, kto sa mu snaží pomáhať, presadzovať ho a pod.,*
- *taktiež využívať uvedenej agentúrno-dôverníckej siete k zisťovaniu činnosti objekta počas jeho pobytu v emigrácii.*

Termín: stály

- *Vzhľadom k tomu, že objekt vyvíja aktívnu činnosť v oddieli peších turistov TJ LOKOMOTÍVA Košice, kde trávi značnú časť voľného času, je nutné vytypovať vhodnú osobu z turistického oddielu s cieľom jej využitia ako dôverníka k aktívnej kontrole objekta počas turistických ciest.*

Termín: 30.4.1982

- *Cestou novozískaného dôverníka zisťovať smery a účel plánovaných turistických ciest „FILOZOFA". Pri týchto cestách zamerať sa zo strany dôverníka najmä:*
  - *ktoré oblasti plánuje navštíviť, koľkokrát už tieto oblasti navštívil a za akým účelom,*
  - *ako sa objekt pri týchto cestách chová, či sa nevzdiaľuje od kolektívu, ak áno, tak za akým účelom,*
  - *aké a ktoré predmety, veci, či oblasti objekt fotografuje a o čo má najväčší záujem,*
  - *s ktorými osobami podniká turistické cesty. S kým udržuje v rámci turistického oddielu bližšie vzťahy,*
  - *či objekt pri týchto cestách nenadväzuje kontakty s neznámymi osobami, prípadne s VC.*

Termín: stály

- *Ak budú získané poznatky, že objekt javí záujem o dôležité miesta, oblasti a objekty hospodárskeho a vojenského charakteru, ktoré prípadne bude aj fotografovať, bude pristúpené k dokumentácii tejto činnosti.*

Termín: po získaní poznatkov

- *Za účelom zisťovania stykov, vzťahov a obsahu korešpondencie, ako aj jej spôsob odosielania od objekta do KZ, je nutné:*
    - *zistené styky cestou STÚ NÁKUP a PRESTAVBA vyhodnocovať, preverovať a skúmať, či sa nejedná o dohovorenú reč.*

Termín: stály

- *Kontrolu objekta „FILOZOF", najmä počas vojenského cvičenia a presunov vojsk, v prípade príchodu VC z Anglie, USA alebo pracovníkov ZÚ týchto štátov do nášho kraja, zabezpečiť cestou existujúcej agentúry a dôverníckej siete, ako aj v súčinnosti s tunajším 3. oddelením a odborom sledovania, s cieľom zisťovania, či objekt nebude mať záujem o uvádzané okolnosti.*

Termín: podľa potreby

- *Vykonať jednanie s 1. oddelením III. odboru II. Správy ZNB Praha, kde je blokovaný styk nášho objekta VC MZ a to jak za účelom získania poznatkov k nášmu objektovi, taktiež ku koordinácii postupu v prípade príchodu VC MZ do ČSSR, či nedochádza medzi nimi k stykom.*

Termín: 30.3.1982

- *Cestou agentúrno-dôverníckej siete, ako aj sledovania zabezpečiť dôkladnú kontrolu objekta počas pobytu VC MZ v ČSSR s cieľom zisťovania, či nedôjde medzi nimi k stykom. Úlohy riešiť v súčinnosti s 3. odborom II. Správy ZNB Praha.*

Termín: počas pobytu MZ v ČSSR

- *Vykonať na pracovisku objekta STÚ ANALÝZA s cieľom potvrdenia alebo vylúčenia podozrenia z trestnej činnosti podľa § 105 Tr. zák. STÚ ANALÝZA zamerať sa na:*
    - *zisťovanie rôznych písomností, hlavne vo vzťahu na KZ za účelom zisťovania ich obsahu, či nemajú spravodajský charakter.*
    - *iné veci a predmety súvisiace s podvratnou činnosťou.*

Termín: 30.10.1982

- *V prípade, že po vykonaní STÚ ANALÝZA budú získané poznatky, ktoré by nasvedčovali nepriateľskej činnosti objekta, bude jeho rozpracúvanie aktívne pokračovať naďalej za účelom dokumentácie tejto činnosti s cieľom realizácie objekta, prípadne vykonania ďalších príslušných opatrení.*
- *V opačnom prípade, t.j. ak nebudú získané spravodajsky hodnotné poznatky prevedenou ANALÝZOU, navrhujem vykonať prepočutie objekta pod vhodnou legendou, s cieľom objasnenia zistených stykov na KZ, i ostatných zaujímavých okolností. Po tomto navrhujem zväzok ukončiť a uložiť do archívu. Prepočutie vykonať so súhlasom 7. odboru II. Správy ZNB Praha.*

Termín: podľa výsledkov ANALÝZA

V priebehu rozpracúvania objekta zistené styky ustaľovať a preverovať, zisťovať ich charakter s cieľom prípadného využitia v náš prospech. Taktiež vyhľadávať osoby, s ktorými objekt bol alebo mohol byť počas pobytu v KZ v styku, tieto vyťažiť s cieľom objasnenia overenia pravdivosti jeho činnosti v KZ.

Pri rozpracúvaní objekta zamerať sa hlavne na jeho styky do KZ v tejto súvislosti objasniť spôsob zasielania korešpondencie objektom do KZ a taktiež sa zamerať na zisťovanie, či medzi objektom „FILOZOF" a VC MZ nedochádza k stykom pomocou mŕtvej schránky, prípadne iným spôsobom.

Plánované agentúrno-operatívne opatrenia v akcii „FILOZOF" sa budú v priebehu rozpracúvania doplňovať a rozvíjať podľa vzniklej operatívnej situácie, pričom hlavné úsilie bude zamerané na odhaľovanie a dokumentovanie takých okolností, ktoré by potvrdzovali podozrenie, že objekt je v spojení s cudzou spravodajskou službou a vyvíja voči ČSSR nepriateľskú činnosť.

Náčelník 4. oddelenia	*operatívny pracovník*
(nečitateľný podpis)	*(nečitateľný podpis)*
kpt. JUDr. PT	*npor. FJ*

50

Prepočutie na spôsob ŠtB – Po rokoch opäť zoči-voči eštebákom v ich brlohu, a nech čitateľ posúdi, kto koho prepočúval lepšie.

O tom, že by sa mal môj spis uzavrieť a uložiť do archívu, sa prvýkrát hovorí v pláne agentúrno-operatívneho rozpracovania objektu „FILOZOF" zo dňa 10. decembra 1980:

V prípade, že po vykonaní STÚ „ANALÝZA" (domová prehliadka) *budú získané poznatky, ktoré by nasvedčovali nepriateľskej činnosti objekta, bude jeho rozpracúvanie aktívne pokračovať naďalej za účelom dokumentácie tejto činnosti s cieľom realizácie objekta, prípadne vykonania ďalších príslušných opatrení.*

V opačnom prípade, t.j. ak nebudú získané spravodajsky hodnotné poznatky prevedenou „ANALÝZOU", navrhujem vykonať prepočutie objekta pod vhodnou legendou, s cieľom objasnenia zistených stykov na KZ (kapitalistické zahraničie) *i ostatných zaujímavých okolností. Po tomto navrhujem zväzok ukončiť a uložiť do archívu. Prepočutie vykonať so súhlasom odb. II. S-ZNB Praha.*

Očividne som v decembri 1980 ešte nebol zrelý na to, aby sa môj zväzok ukončil a uložil do archívu a ďalší plán agentúrno-operatívneho rozpracovania objektu „FILOZOF" zo dňa 29. decembra 1982 sa znovu vracia k tejto téme:

Podľa dosiahnutých výsledkov po vykonaní plánovaných opatrení budú prijaté ďalšie príslušné opatrenia smerujúce buď k odhaleniu a dokumentácii predpokladanej trestnej činnosti alebo bude trestná činnosť vylúčená. Po skončení rozpracúvania bude objekt so súhlasom 7. odboru II. Správy ZNB znovu prepočutý k objasneniu niektorých skutočností a zväzok bude uložený do archívu s tým, že v najbližších rokoch rozpracúvanie sa obnoví.

Prepočutie sa začalo, ale viac ako dva roky neskôr tak, že ma najprv volali telefonicky. Zhodou okolností som práve odchádzal na služobnú cestu a z podobných dôvodov, či skôr bez uvedenia dôvodu som zložil telefón aj pri ďalších volaniach. Potom som si našiel v poštovej schránke predvolanie, aby som sa dňa 27. novembra 1984 o 08,30 hod. dostavil do budovy Krajskej správy ZNB Košice za služobným účelom, na čo som zase nereagoval, lebo veď nie som tu na to, aby som skákal niekomu na lusknutie prstov. Predvolanie mimochodom nešlo cez poštu, nebolo ani v obálke, len ho priamo priniesol a hodil do mojej poštovej schránky niektorý referent ŠtB. Neskôr som si našiel v poštovej schránke predvolanie, aby som sa dostavil 4.2.1985 za účelom podania vy-

svetlenia v zmysle zák. č. 40/1974 Zb., §-u 19, čo som zase ignoroval, napriek tomu, že tentoraz podčiarkli predtlačenú poznámku v češtine: *„Nedostavíte-li se bez dostatečné omluvy nebo bez závažných důvodů, můžete být předveden (a) (§ 19 odst. 7 zákona o SNB; § 42 odst. 1 správního řádu) a potrestán(a) pořádkovou pokutou až do výše 200 Kčs (§ 45 odst. 1 správního řádu)."* Zákon 40/1974 Zb. je o Zbore národnej bezpečnosti, ktorého súčasťou boli aj eštebáci a § 19 je o ich oprávnení požadovať vysvetlenie.

Predvolanie, aby som sa dostavil 12.2.1985, som sa už rozhodol neignorovať. Prišlo riadne doporučenou poštou, návratka, ktorú som poštárke podpísal, mám odfotografovanú v spise a okrem toho bol rok 1985, poľskí komunisti i celá komunistická internacionála si už niekoľko rokov nevedela rady s odbojovou Solidaritou, ktorá výdatne čerpala duchovnú podporu od pápeža poľského pôvodu vo Vatikáne, americký prezident Ronald Reagan začal svoju propagandistickú hviezdnu vojnu proti ‚ríši zla', ako označoval Sovietsky zväz, ktorý medzitým utŕžil poriadny debakel v Afganistane, začal mať obavy z prudko sa rozvíjajúcej Číny a medzičasom mu umrel neostalinistický, aj keď už v poslednom období života do totálnej apolitickosti senilný šéf sovietskej komunistickej strany Brežnev, čo viedlo k neštandardným rošádam na tamojšej politickej scéne. To všetko som si vyčítal z riadkov i z priestoru medzi riadkami u nás prístupnej tlače, ozrejmil odposluchom vtedy už nerušeného rádiového vysielania BBC i Slobodnej Európy a bol som zvedavý, či to malo nejaký dosah aj na československých eštebákov. A či sa zmenili za vyše osem rokov, čo sme zoči-voči nestáli.

Nezmenili.

V tej istej miestnosti Krajskej správy Verejnej bezpečnosti, o ktorej som sa už zmieňoval, ma prijímal ďalší referent, čo ma dostal do vienka. V spise ho nachádzam od júna 1982 ako nadstrážmajstra, neskôr sa v spise objavuje podpraporčík a dopracoval to, tiež na mojom chrbte, na podporučíka. Po krátkom poštekávaní už ani neviem o čom, nastalo hlboké významné nadýchnutie.

„Veríte v boha?" opýtal sa ma. Eštebáci sa teda nič nezmenili za posledných vyše osem rokov, čo si ma nepozývali a len spoza rožkov sledovali.

Keď videl, že sa na neho iba tupo pozerám a nemám k reči, prešiel na ďalšiu, nepochybne naplánovanú tému.

„Potrebujeme sa s vami porozprávať. Iks ľudí, ako vy, emigrovalo a iks sa ich vrátilo. My to chápeme," hovoril dôležito.

Miesto pre po
na do

R Košice 1
33365

Poštovné paušalizované
Odosielateľ:
Krajské správa Zboru národnej bezpe
PSČ 041 02 KOŠ

P.T.
V R Á T N Y Štefan
ul. Trieda SA č.39
040 00 K o š i c e

Čj. _____ V Košiciach dne 5.2. 19 85

Dostavte se dne 12.2.1985 19 ____ v hod. 08.00 – 13¹⁵

do budovy KS-ZNB Košice

v Košiciach ulice Kuzmanyho číslo _____

místnost _____

za účelem podania vysvetlenia zák.č-40/74 Zb.

S sebou vezměte občanský (nebo jiný jej nahrazující) průkaz, toto předvolání a následující doklady: OP

Nemůžete-li se dostavit ve stanovenou dobu, zavolejte na telefonní číslo 2365, abychom s Vámi mohli dohodnout jiný termín.

Nedostavíte-li se bez dostatečné omluvy nebo bez závažných důvodů, můžete být předveden(a) (§ 19 odst. 7 zákona o SNB; § 42 odst. 1 správního řádu) a potrestán(a) pořádkovou pokutou až do výše 200 Kčs (§ 45 odst. 1 správního řádu).

Razítko

podpis

MV č. skl. 25

(zde slepit - nesešívat)

„Neštimuje vám matematika. Iks odišlo, nech už to iks znamená koľkokoľvek a ypsilon sa vrátilo, pričom ypsilon je podstatne nižšie ako iks. Ešte mi povedzte, či mi to budete vyhadzovať na oči až do smrti?"

Očividne sa pripravoval na tento rozhovor, len sa neuberal smerom, ktorý si vytýčil. A aby som mu pomohol z rozpakov dodal som:

„Viete čo? Dajte si tu výpoveď a radšej si nájdite riadne občianske zamestnanie. Mladý muž ako vy ešte azda nie je pre normálny život stratený."

Tuším mu moja poznámka vyrazila dych. Spochybňovala jeho poslanie i postavenie, ale to už prišiel na scénu kapitán a zároveň náčelník oddelenia, ako hlavný aktér pripravovaného programu.

Zodpovedný súdruh začal suverénne s ‚prepočúvaním', čo znamenalo, že som mal zopakovať svoju výpoveď podanú po návrate do socialistickej vlasti pred osem a pol rokmi, zrejme aby zistil, či v mojom ponímaní mojej minulosti nenastali zmeny, ba možno aj či ma nenachytá, že si protirečím. V ruke mal popísané papiere a hoci som do nich nevidel, predpokladám, že to bola moja výpoveď, čo zo mňa vyťažil jeho kolega hneď po návrate zo zahraničia. Povedal som si, že budem chvíľu s ním hrať aj takúto hru. Bral som to ako príležitosť dozvedieť sa, ako sa zmenili mládenci z ŠtB, či vôbec, čo všetko si na mňa navymýšľali a okrem toho stále tu bol ten zlomyseľný pocit, že ich vlastne demoralizujem rozprávaním o tom, ako som sa činil v osídlach zahnívajúceho a odumierajúceho kapitalizmu.

Veľmi bazíroval na tom, čo som si priniesol cez hranice pri návrate do Československa.

„No čo sa pýtate. To bolo pred takmer deviatimi rokmi. Kto si má také veci pamätať. Vy to azda viete lepšie. Váš ma kolega vyzliekal donaha a spísal o tom zápisnicu. Tú určite máte. Na to si veru pamätám."

„Rozpamätajte sa. Ja to chcem počuť od vás."

„To fakt chcete počuť, aby som vám vymenoval špinavé prádlo, čo som vtedy mal v batohu?"

Takáto odpoveď sa mu neľúbila, to som jasne videl na zmraštenom obočí a pokuse vyzerať hrozivo.

„No a čo ešte ste tam mali?"

„Ešte aj spací vak. Pre každý prípad, ak by ste ma niekam zašili. Aby som sa mal čím zakrývať."

Obočie sa zmraštilo ešte viac.

„A čo ešte," snažil sa gradovať svoju hrozivosť a mal som dojem, že ešte bol pripravený zopakovať to ‚a čo ešte' niekoľko krát. Pomaly sa zmrašťujúca medzera medzi obočím mu to dovoľovala. Napadlo ma, či si to doma pred zrkadlom netrénoval.

Uvažoval som, či mu neporozprávať o tom, ako privolaný plukovník a zároveň náčelník Štátnej bezpečnosti z Chebu priňuchával k škatuľke s krémom, čo som držal v taštičke s hygienickými potrebami ako praktický darček od mojej japonskej priateľky proti štípancom po komároch. Veľmi som ho nepotreboval, lebo v Ázii som sa pohyboval na jeseň a v zime, keď komáre až tak netrápia. A ten náčelník to len oňuchával a oňuchával, ba ktovie či si v služobnej horlivosti nezafetoval nad japonským čudom, ku ktorému by sa ináč nemal ako dostať. Ale ako správny eštebák sa musel presvedčiť, či to nie je nejaká plastická výbušnina, chemická či biologická zbraň alebo možno iba drogy. Nakoniec vzdal a škatuľku mi vrátil.

Lenže mňa už prepočuvávanie prestávalo baviť a dávať podnety na jeho predlžovanie hoci len tým, že budem zosmiešňovať prácu jeho kolegov som nepovažoval za dôstojné. ‚Aspoň ja budem dodržiavať štábnu kultúru,' hovoril som si.

Neviem, čo chcel počuť, uvažujem, keď na to spätne spomínam, že to mohol byť môj amatérsky fotoaparát, priemerný v Japonsku, kde som si ho kúpil, super technika v československom, ba možno širšom prostredí štátov sovietskeho impéria. Môj spis sa o ňom hojne zmieňuje, ako o možnom nástroji protisocialistickej diverzie. To ma už ale takéto pretláčanie prestávalo baviť. Nahodil som mlčanie, ako zvyčajnú zbraň, ktorá sa mi osvedčila pri jeho kolegovi pred takmer deviatimi rokmi. Musel zmeniť tému, keď už raz jeho 'a čo ešte' viedlo k ničomu.

Ešte si pamätám, ako mu padla sánka, keď počul, že v práci robím referenta na obchodnom úseku s vtedy hodne podpriemerným platom dvetisíc štyristo korún československých mesačne. Sotva preto, že by ma ľutoval, ale skôr preto, lebo si uvedomil, že ma nemá ako vydierať. Akoby nechtiac naznačoval, že by to mohlo byť viac, keď už som mal za sebou štúdium na štyroch vysokých školách či univerzitách, z toho jednu, na Slovensku takmer ukončenú, v Severnom Írsku a v USA ukončenú, plus k tomu dve jazykové štátnice.

„Ste spokojný?" pýtal sa. Mal som dojem, že očakával negatívnu odpoveď.

„Áno, som."

Viditeľne sa zarazil. Nehovoril som pravdu a on to určite vycítil. Nebol som spokojný, tak ako mnohí iní spoluobčania neboli spokojní a v podstate z tých istých alebo podobných príčin. Obzvlášť ma hnevalo, že on a jeho organizácia rozhodovali o príliš mnohých detailoch môjho života. Keby som však vyjadril nespokojnosť, alebo čo len zaváhal s odpoveďou, určite by som mu nahral na smeč a začal by vyjednávať v zmysle agentúrno-operatívnych opatrení, ktoré so svojimi kolegami vypracovával a ktorými to v mojom spise priam hmýri. Tuším som ho frustroval, keď som o takú hru nestál.

„Prečo ste vlastne neukončil vysokú školu? Už ste mohli byť profesorom," ozval sa súdruh kapitán eštébé, ale nie vyzývavo, skôr opatrnícky. Za tým ‚profesorom' som necítil výsmech. Azda to myslel vážne.

Spomenul som si, ako sa mi pred siedmymi rokmi vyhýbali pracovníci vysokej školy pri vybavovaní ukončenia inžinierskeho štúdia a ako som sa od nich po prvýkrát dozvedel, že má štátna bezpečnosť eviduje ako britského špióna.

„Divím sa, že sa ma na také veci pýtate. Vy a vaši kolegovia viete o tom viac, než ja. Nemám šance proti presilovke, čo proti mne vediete na každom fronte."

Na tvár nahodil výraz hraného počudovania. Tiež si ho nepochybne naštudoval pred zrkadlom. Alebo že by si to na školeniach skúšali medzi sebou? Mal znamenať ‚Somár, čo to táraš.' Asi vycítil, že na túto tému sa s ním baviť nebudem a po chvíli silencia z neho zaznelo.

„My si vás tu môžeme ponechať štyridsaťosem hodín," vrátil sa do ležérnej nedbanlivosti kombinovanej s povýšenosťou, ale že veľmi striehol, ako zareagujem, to som si nemohol nevšimnúť.

Na dobu štyridsaťosem hodín, plus-mínus, si bežne vo všetkých štátoch sveta policajti môžu v opodstatnených prípadoch zadržať podozrivú osobu. Na dlhšiu lehotu, aspoň v tých štátoch, ktoré si chcú uchovať akú-takú fasádu zákonnosti, už potrebujú povolenie súdu.

„Hej? Ale vy viete bez problémov túto lehotu predĺžiť, všakáno," poznamenal som a díval som sa mu do očí, ako zareaguje.

Zneistel. Určite by ma nemohol zadržať už ani na tých štyridsaťosem hodín. Mal v tom čase o mne spis, ktorý obsahoval mnoho stoviek strán, bez dôkazu o nejakej protizákonnej činnosti. Napriek úpornej snahe nevedel na mňa narafičiť § 105 Trestného zákona, teda vyzvedačstvo, žiadnu sabotáž, žiadne výroky voči nášmu socialistickému zriadeniu, ba ani nijaké morálne delikty. MUKL-ov, teda mužov určených k likvidácii, či

k lopate, sme už vtedy nemali. Producent, či režisér v divadelnej hre Komunizmus v petržalskej Aréne mal veľmi slušné spoločenské postavenie, na tie časy vysoký plat, rôzne služobné pôžitky, cesty do zahraničia, diéty v zahraničnej mene, ktoré po výmene na tuzemskom čiernom trhu bývali významným zdrojom príjmov ‚vyvolených', podobne jeho žena patrila do privilegovaných vrstiev, nuž a syna mali na vysokej škole. Napríklad už iba to, že sa dostal do trinástej komnaty zvanej Juhoslávia, pre drvivú väčšinu našich občanov známej len z rozprávania, odkiaľ nosil tovar vo vtedajšom Československu neexistujúci, ako platne od Beatles a vegetu, teda koreninu do polievok, mu zabezpečilo príslušnosť k vyššej kaste občanov socialistického štátu hrdo kráčajúceho, či potkýňajúceho sa do beztriednej spoločnosti. Bol vydierateľný, lebo keby sa správal ako ja, toto všetko by stratil. Poslušne naklusal, kedykoľvek luskli prstami a musel byť voči eštébé ústretový, ak nechcel padnúť na úroveň zásobovača, jeho žena sa nechcela uskromňovať na úrovni úradníčky a jeho syn nechcel vyletieť z vysokej školy. Lebo to všetko eštebáci vedeli zariadiť. Ja ako referent, s platom hlboko pod vtedajší československý priemer, som už v tom čase hlbšie padnúť nemohol. To ma robilo vo vzťahu k ŠtB nedotknuteľným a takým som aj chcel zostať.

Pokiaľ sa počas vyťažovania pýtal na mňa a na okolnosti môjho putovania okolo sveta, to mi nevadilo, hoci ponižujúci a urážlivý tón si mohol odpustiť. No prišiel moment, keď sa ma začal vypytovať na môjho podnikového riaditeľa.

„Čo si to zmyslel ísť do Japonska," znela jeho otázka. Už som referoval o ceste riaditeľa do Japonska, pri ktorej som mu asistoval, ale ktorej som sa nakoniec zúčastniť nemohol.

Riaditeľ mi bol funkčne i priestorovo príliš vzdialený, služobne som s ním prichádzal do styku iba veľmi sporadicky, neslužobne vôbec, a teda som ani nemal čo na neho donášať, aj keby som chcel. Dokonca aj na chodbách podniku som sa mu vyhýbal, keď som zistil, že na pozdrav ‚dobrý deň' odpovedá ‚česť práci' a na ‚česť práci' zase ‚dobrý deň'. Ale vôbec nápad, že by som mal takto nejako poslúžiť ŠtB, ma dožral. Dosť na tom, skončili sme tak, že súdruh poručík, neskôr nadporučík i kapitán, ktorý ma mal podľa spisu už niekoľko rokov na starosti, škrabajúci sa takto aj na mojom chrbte funkčne, hodnostne a nepochybne i platovo, štekal po mne, ja po ňom, až sa hanbím, že som sa nechal uniesť, lebo keby nás niekto z obďaleč pozoroval, nevidel by medzi nami nijaký rozdiel. A ja si potrpím na to, že je rozdiel medzi mnou a eštebákmi!!!

Takú reakciu eštebák očividne neočakával. Podľa spisu som ex post usúdil, že rozhovor mal viesť k prelomeniu ľadovej bariéry, čo som roky-rokúce úspešne udržiaval vo vzťahu k štátnej bezpečnosti, a moja odpoveď ho viedla k uvedomeniu si, že tá bariéra

z mojej strany pretrvá aj do budúcnosti. Prepočutie malo viesť k uvoľneniu intenzívnosti záujmu o moju osobu zo strany ŠtB, a tým možno k poskytnutiu voľnejšieho priestoru už ani neviem k čomu. Mne spôsob života, ktorý som si zaviedol, vcelku vyhovoval, a za daných okolností reálsocialistického štátu som necítil potrebu ho meniť.

Ako mi nechal podpisovať moju výpoveď zrazu zistil, že poslednú stranu naťukal iba s jednou kópiou a tie kópie mali byť dve. Vkladal do mechanického písacieho stroja hárok, že niekoľko riadkov poslednej strany, dopíše.

„Nechajte tak, ja vám to dopíšem," sadol som si za stroj a rýchlosťou priemernej sekretárky som hrdo dopísal všetkými prstami chýbajúcu stranu.

Súdruh dôstojník za mojim chrbtom sa ako keby rozplýval radosťou.

„Predstav si, on s nami spolupracuje," hovoril polohlasne svojmu kolegovi, čo mal hrať úlohu akože priateľského, ústretového súdruha.

Mne išlo o to, aby som mohol čo najskôr vypadnúť, a dívať sa na neho, ako vyťukáva zápisnicu jedným občas dvoma prstami, by už bolo pre mňa príliš veľa. Atmosféra bola stále dusivejšia a ja som sa bál, že ešte chvíľu, a sa s ním pobijem. To mi nebolo treba. Fyzicky napadnúť pracovníka bezpečnostnej zložky štátu, na to sú paragrafy aj teraz.

Ako som na každej strane podpisoval výpoveď trojmo nedalo mi, aby som sa neopýtal.

„Váš kolega pred vyše ôsmymi rokmi to potreboval v štyroch vyhotoveniach. Prečo teraz tak málo?"

„No, vidím, že ste všímavý," hovoril s uznanlivosťou, nepochybujem, že hranou.

„Mne záleží na tom, aby to dostalo do rúk čo najviac vašich kolegov. Dúfam, že ich môj cestopis poriadne zdemoralizuje!"

Asi ma neporozumel, lebo natrénovaný ironicko-vyzývavý úsmev mu z tváre neschádzal. Neuvedomil si, že sa mu podsúva antisocialistický samizdat.

Na rozlúčku mi podával ruku a poznamenal.

„Nechceli by ste si so mnou dať pivo?"

Z hlasu sa mu zrazu stratila ráznosť. Možno v jednaniach s inými osobami, o ktoré ešte-báci mali nejaký záujem, sa to bralo ako príkaz. To asi tiež mali v scenároch rozpracúvania a prepočutia, lebo vlastne sa zase zopakovala situácia z pred vyše ôsmich rokov, keď si mi dovolil predostrieť pozvánku na pivo aj jeho rovnako strelený kolega.

Nič som neodpovedal a podávanú ruku som pri rozlúčke odignoroval. Vlastne som sa jednoducho obrátil a nechal vyviesť von z labyrintu chodieb Krajskej správy verejnej bezpečnosti v Košiciach. Ešte som hodil na okamih pohľad na tvár súdruha kapitána. Neviem, ako ju opísať, ale tuším si práve začal uvedomovať, že v jeho starostlivo pripravovanom scenári čosi vážne zahasprovalo.

Jeho sekundant, čo ma sprevádzal po chodbách z budovy, mi celý čas až po bránu na ulicu v jednom kuse takmer plačlivo šepkal:

„Vy sa nesmiete na nás hnevať, pán Vrátny, vy sa nesmiete na nás hnevať..."

Cítil som, že mladý muž bol zo mňa nešťastný. A to, že ma oslovoval ‚pán' a nie ‚súdruh,' som mu bral ako poľahčujúcu okolnosť. Pochopil, že priepasť medzi nami zostáva i naďalej, nech si ich agentúrno-operatívne opatrenia hovoria čokoľvek. Podľa predstáv štátnobezpečnostných zložiek sa mal rozhovor zavŕšiť, keď už nie padnutím si do náručia, tak aspoň náznakom ochoty formálne sa tváriť, že je všetko v poriadku.

Napadlo ma, že kapitán, čo ma mal v referáte, sa predsa len poučil. Na úvod prepočúvania sa zhlboka nadýchol, zvážnel, čo znamená, že mu na krátku chvíľu z tváre zmizol arogantno-vyzývavý výraz, a akoby v kostolnej atmosfére, sa opýtal:

„Veríte v boha?"

Teda scenár sa opakoval tak, ako som si naň už mal možnosť navyknúť pri vstupe do republiky na hraniciach a potom pri úvodnom vyťažovaní na Krajskej správe ŠtB v Košiciach a dokonca aj na úvod tohto prepočutia od jeho kolegu. Zmena tentoraz nastala na moju zvyčajnú reakciu.

„Čo máte na mysli?" opýtal som sa.

Zarazil sa a po chvíli váhania na odpovedi viac netrval. Ani mi nijaké poučenie v štýle politického školenia mužstva Československej ľudovej armády nepodal.

Viac ma už na vyťažovanie či prepočutie nedostali. Tohto poručíka/nadporučíka/kapitána, ktorý viedol tentoraz vyťažovanie, som niekoľkokrát stretol v meste. Vždy odvrátil tvár, ba stalo sa, že prudko zmenil smer a zrýchlil krok, keď sme nevedomky šli vedľa seba po Hlavnej (vtedy Leninovej) ulici v Košiciach a zrazu si uvedomili svoju prítomnosť. To bolo ešte pred novembrom 1989. Teraz by azda zaliezol pred mnou hoci aj do myšej dierky. A ja by som ho tuším odtiaľ vytiahol. (Neprotirečím si. Keby som mu podal ruku a šiel s ním na pivo, iba by som potvrdil, že pristupujem na jeho hru. Vytiahnutie z diery by znamenalo, že mu žičím šancu. V slušnom občianskom zamestnaní.

Bol som pripravený byť voči nemu veľkorysejší, než on a jeho eštebácko-komunistická banda voči mne.)

To predvolanie na prepočutie som si ponechal. Je na ňom aj podpis tohto kapitána udatnej kontrarozviedky, náčelníka oddelenia, ktorý ma mal v referáte. Pred odchodom som trval na tom, aby mi potvrdil, že som na ŠtB bol.

„Načo vám to je," opýtal sa váhavo, prv ako vpísal čas trvania prepočutia a podpis. Očividne by najradšej bol, keby naše rozhovory zostali len medzi nami.

„Potrebujem to pre zamestnávateľa," znela moja odpoveď.

Pre zamestnávateľa som nič také nepotreboval a predvolanie si ponechávam len tak, ako nechutný totalitný vtip.

Ten čas vyznačený na predvolaní sa mi nevidí. To, že sme skončili o 13.15 hod., asi štimuje. To samo o sebe svedčí o tom, že eštebáci strácali moc. Boli časy, keď by ma pred polnocou nepustili, ak vôbec. Zato nepamätám sa, že by si ma držal od 8.00 hod. Musel som sa dostaviť hodne neskôr a tam byť podstatne kratšie. Bol to zdatný, normálny kapitán eštébé, JUDr. a chmuľo k tomu, a ako taký určite nepotreboval päť hodín na to, aby ma vyprovokoval.

Hneď na druhý deň po prepočutí som v práci vycítil, že sa eštebáci na mňa sťažovali. Nik mi nič nepovedal, ale chlad zo strany vyššieho vedenia podniku pri náhodných stretnutiach na chodbe som nemohol necítiť.

Keby sa to stalo tridsaťpäť rokov skôr, za baťka Stalina, súdruhovia eštebáci by mi za takú trúfalosť marxleninskou dôslednosťou vyrazili zuby, dolámali rebrá a hodili ma hniť do uránových baní. Doba sa zmenila a to najhoršie, čo som očakával bolo, že ma hodia do vlaku kdesi v Devínskej Novej Vsi a pošlú na Západ, aby som tu *neotravoval život a nekazil ovzdušie.* Poznámku v tomto zmysle som si v spise našiel. Ani s takou alternatívou by som nemal problém. Bol som slobodný, opravujem, neženatý, bezdetný, moja dobrá mama už bola v nebíčku, čím padlo posledné puto, ktoré ma mocne viazalo na socialistickú vlasť, a ani v KZ, teda kapitalistickom zahraničí, by som sa nestratil. A tá vyplnená žiadosť o vydanie cestovného pasu, čo som si našiel v pošte, určite neznamenala, že všetko je odpustené. Skôr som ju bral ako pripomienku ‚my vám dáme pas a vy sa practe'.

Vyplnenú žiadosť o pas som si nechal v stole, jeden nikdy nevie, kedy sa zíde, hovoril som si, a skutočne som ju použil na získanie pasu, hoci až po nežnej revolúcii a dokonca

som sa raz naň dostal aj na služobnú cestu do Rakúska. Zrazu to nebol problém. Nič som sa nezmenil, len pomery okolo mňa zrazu začali byť náklonnejšie voči mne.

Lenže my sme mali polovicu roku 1985, do nežnej revolúcie nám ešte chýbalo ešte čosi vyše štyroch rokov a o tých som nevedel, na ktorej strane hraníc ich strávim. Stalo sa, že mi v tom čase uverejnili články v Technických novinách a potom v Pravde, hlavnom orgáne Komunistickej strany Slovenska i v ústrednom denníku českých komunistov Rudom práve a potom ešte niekoľko ďalších článkov v rezortných, či podnikových novinách. Drobné veci, nič politické, čisto o podniku a podnikových výrobkoch. Stačilo too na to, aby hlavne riaditeľovi zalichotilo, a tak som zostal v práci, i v Československu. Či ešte niečo za mojim chrbtom zapracovalo na riaditeľovom rozhodnutí nechať ma v podniku, to veru neviem.

Ani táto alternatíva mi neprekážala. Už som bol presvedčený, že epocha budovania reálneho socializmu sa tacká do svojho finále a podarilo sa mi celkom zaujímavo usporiadať si život, napokon opisované zážitky to potvrdzujú. Kde na svete by som si užil toľko psiny. Takej i onakej. Nech už by som zakotvil kdekoľvek inde vo fujkapitalistickom, teda slobodnom svete, našiel by som si zaujímavejšiu prácu, hoci nie o moc, len by bola nepomerne lepšie zaplatená (na čom si zakladám, ale podstatne menej, než je tomu u nás i vo svete všeobecne zvykom), nabehol by som na každodennú rutinu workaholika, ale všetky tie kudrlinky naviac, ktoré mi poskytovala reálsocialistická realita, by mi unikli.

Teraz výňatok z jedného z posledných dokumentov môjho dochovaného spisu:

KS SNB Správa štátnej bezpečnosti Košice

V Košiciach dňa 28. mája 1985

PRÍSNE TAJNÉ

Schvaľujem

Náčelník I. odboru S-Štb

VONKAJŠÍ PROTIVNÍK

ZÁVEREČNÁ SPRÁVA

a návrh na uloženie do archívu SZ „FILOZOF" reg.č. 12199

...

Vzhľadom k tomu, že úlohy z plánu AOR (agentúrno-operatívneho rozpracovania) *boli splnené a doterajším rozpracovaním akcie neboli zistené konkrétne poznatky o páchaní*

kvalifikovanej trestnej činnosti podľa §-u 105 Trestného zákona (vyzvedačstvo) *objekta a vzhľadom na dlhodobosť rozpracovania akcie „FILOZOF"*

navrhujem

ukončiť ďalšie rozpracovanie a SZ (signálny zväzok) *„FILOZOF" reg. č. 12199 uložiť do archívu na dobu 10 rokov, nakoľko u objekta akcie „FILOZOF" sa jedná o osobu vekovo dosť mladú. Zároveň žiadam aj naďalej evidovať VRÁTNEHO Štefana ako navrátilca k objektovému zväzku 6718.*

Náčelník 3. oddelenia I. odboru *Operatívny pracovník*

kpt. JUDr. FJ *ppor. IF*

A ešte list, ktorým sa táto fáza môjho intenzívneho rozpracovávania zo strany ŠtB skončila.

KANCELÁŘ MINISTRA VNITRA ČSSR

V Praze dne 11. července 1985

Č.j. KM-00738/A-85

PŘÍSNE TAJNÉ

Příloha: 1 obálka

Prvopisně

Náčelník KS SNB

Košice

Vec: Akce FILOZOF – vrácení materiálu

V příloze vracím po registrací závěrečnou zprávu a návrh na uložení do archivu akce FILOZOF.

Náčelník analyticko-koordinačního odboru

Kanceláře ministra vnitra ČSSR

Vz. ktp. Č

Pplk JUDr. MK

Najviac ma uráža to, že po presune môjho spisu do archívu som bol zároveň preradený do kategórie nepriateľských osôb tretej kategórie, ktoré prísne tajné *METODICKÉ POKYNY k zofenzívneniu kontrarozviednej činnosti v problematike „NAVRÁTILCI"* zo dňa 16. novembra 1983 charakterizujú ako *osoby, ktoré sú z hľadiska kontrarozviedneho nezaujímavé /prestarlé, nemocné, mladistvé, ženy a pod./*

Nechápem prečo také poníženie. V tom čase som ešte nemal štyridsať rokov, takže o prestárlosti nemôže byť ani reči, ani nemocný som nebol, mladistvý už nie a tobôž nie žena. Takže do tretej kategórie nepriateľských osôb som sa prepadol z dôvodov *a pod.*

Pritom ja trvám na tom, že patrím medzi nepriateľské osoby druhej kategórie, kam podľa spomínaných metodických pokynov patria *osoby, ktoré je nutné mať pod agentúrnou kontrolou a prevádzať medzi nimi vyhľadávaciu činnosť, osoby, ktoré javia príznaky spravodajskej alebo inej nepriateľskej činnosti a osoby, ktoré môžu byť využité k prípadným spravodajským alebo záškodníckym účelom.* Osočovanie nášho socialistického zriadenia, ktorého som sa v tejto knihe priebežne dopúšťal, sa v zmysle zákonov Československej socialistickej republiky charakterizovala ako trestná a záškodnícka činnosť.

Keďže sme mali tretiu i druhú kategóriu nepriateľských osôb, musí, logicky, byť aj prvá, len na tú už nemám poctivý nárok. To mali byť v zmysle už spomínaných METODICKÝCH POKYNOV *osoby, ktoré budú aktívne rozpracovávané v niektorom druhu operatívnych zväzkov /kde je dôvodné podozrenie alebo potvrdené správy o tr. činnosti/.* Špión spravodajských služieb Jej Veličenstva ani žiadnej inej podobnej organizácie som nikdy nebol, ani inej trestnej činnosti som sa nedopúšťal a tento nedostatok už v svojom životopise nemienim napravovať.

Spis, ktorý o mne viedli po tomto dátume až do udalostí z novembra 1989, bol podľa pečiatky na webovej stránke Ústavu pamäti národa, v časti Registračných protokolov agentúrnych a operatívnych zväzkov Štátnej bezpečnosti, zničený na Mikuláša, 6.XII.1989. Aj mi je to ľúto, lebo určite som prišiel o zaujímavé a poučné čítanie. Určite by to motivovalo k niekoľkým ďalším statiam do tejto knihy. No aj z tých dochovaných 820 strán, čo mám pred sebou, spolu s občerstvenými spomienkami a pripomienkami známych, ktorí si na tie časy pamätajú, by postačilo na nekonečnú telenovelu v latinskoamerickom štýle. V každom prípade, hovoril som si, treba s tým niečo urobiť, neslobodno to nechať zapadať prachom, len aby som vyhovel tým, čo si neželajú, aby som im *otravoval život a kazil ovzdušie*.

Nečakal som, že to dotiahnem do toľkého rozsahu. Koho to len bude zaujímať, som sa pýtal, prv ako som začal. Mládež sotva, hovoril som si, ako mňa nezaujímalo, keď nás

kedysi na základnej a strednej škole naháňali na povinné besedy s účastníkmi Slovenského národného povstania alebo keď si starí chlapi vykladali o tom, ako bojovali na Piave v prvej svetovej vojne, ako bolo dobre za cisára pána a čo všetko sa dalo vtedy kúpiť za korunu, lebo v prostredí, v ktorom som žil, sa hovorilo pošušky aj o takých veciach. Bola medzi nami hlboká generačná priepasť a moja mladá myseľ sa zaoberala čímsi úplne iným. Zaujímavé. Teraz by som si tých chlapov veľmi rád vypočul, aj by som si nedbal z ich rečí porobiť poznámky, ba možno ich aj spracovať na zverejnenie. Papier i internet toľko znesie.

Keď sa ocitnem v budovách postavených alebo zrenovovaných pred štvrťstoročím, stále v nich nachádzam dlaždice a obkladačky, ktoré vyrábal môj posledný socialistický zamestnávateľ. Každá z nich obsahujúca niekoľko mojich molekúl. Poznám ich, lebo som zabezpečoval illity, farbivá, náhradné diely pre stroje a iné materiály potrebné na ich výrobu. Dnes sú už trošku zastarané, lebo veď aj tu sa presadzujú módne trendy, ale svojho času prispeli k poľudšteniu života okolo nás. Eštebáci sotva majú byť načo hrdí. Vlastne aj sami uznali svoju hanbu, keď hneď, ako prišla revolúcia, začali ničiť spisy, ktoré tak prácne dávali dohromady. Ja svoju prácu ničiť nemusím. Bol to môj skromný príspevok, k tomu, aby sa u nás žilo lepšie. Ani ten vyšší dôchodok, ktorý sa ušiel mnohým eštebákom, veru im nezávidím. Našťastie som si už navykol, že život nemusí byť v každom ohľade spravodlivý, ale napriek tomu je plný čerešničiek.

Bol by som rád, keby sa takéto pochopenie ušlo aj tejto sérii článkov, ktoré začali vznikať ako blogy na základe môjho spisu vedeného komunistickou ŠtB ako môj príspevok k 20. výročiu udalostí z novembra 1989. Vtedy som si dal záväzok, že sa budem dva-tri roky ihrať so spisom, ktorý o mne viedla komunistická ŠtB. Je to svojim spôsobom vzácny a veľavravný dokument svojej doby, neviem, či na území Česka a Slovenska sa nás nájde veľa z čias takzvanej normalizácie po sovietskom obsadení Československa v roku 1968, čo sme boli takto intenzívne rozpracovávaní eštebákmi a cítim sa byť povolaný podať o tom svedectvo. Aspoň takto nech je môj spis užitočný.

Ďakujem všetkým tým, ktorí si moje internetové články na túto tému otvorili, prečítali, klikli na obdĺžniček na konci, aby mi zvýšili karmu a teda aj sebavedomie, a hlavne tým, ktorí mi svojimi reakciami pomohli vidieť môj príbeh inými očami. Rovnako budem vďačný tým, ktorí podobne zareagujú na knižné vydanie mojej polemiky so spisom, ktorý o mne viedla komunistická Štátna bezpečnosť.

51

Porevolučné intermezzo namiesto doslovu – O tom, že koho raz ŠtB označí za nepriateľskú osobu, tak ňou aj navždy zostane, čo nemusí byť zlé.

Na úvod rozprávania o tom, ako som sa nestal poradcom prezidenta republiky, niekoľko slov o mojom pobyte v Londýne v poslednom roku tretej štvrtiny dvadsiateho storočia. V tejto súvislosti si rád spomínam na dve sestry, Austrálčanky, ktoré, ako mnohí iní obyvatelia ich kontinentu, prišli do Európy, hlavne do Anglicka, precítiť kultúru štátu považovaného v Austrálii za pravlasť.

Jedna nemala ešte ani dvadsať, druhá azda trošku nad a hneď sa nechali oslovovať pseudonymami Beatrice a Josephine, čo sa im obom pekne šiklo a ja som tuším hneď na úvod u nich zabodoval, keď som dokázal vymenovať niekoľko známych historických postáv tých istých mien. Boli pekné, na pomery nášho spoločného, trochu otrlého, ale lacného bydliska inteligentné, dokonca by som takmer povedal, že exkluzívne, radi vytvárali okolo seba atmosféru vznešenosti, a sa im to aj darilo, čo mi v ich prípade vôbec nepripadalo nevkusné. Ich rodičia boli tuším francúzskeho pôvodu, oddaní katolíci k tomu, takže v rodine, ako som sa dozvedel, bolo detí neúrekom, a ak sa všetky vydarili tak, ako tieto dve, Austrália skutočne ich privandrovaním získala.

Spolu sme sa vybrali na niekoľko koncertov, hlavne sa nám páčila predvianočná Haydnova Omša v kostole St. Martin in the Fields v srdci Londýna, na Trafalgarskom námestí, kde-tu sme boli spolu na prednáškach v Múzeu Viktórie a Alberta neďaleko nášho bydliska, hoci najviac sme sa spolu dostávali do rozhovorov práve v našom dočasnom domove. Rady mali nočný život a ak sa dobre pamätám, získať ich na jeden z mojich víkendových výletov po Londýne a jeho okolí, sa mi nie a nie podariť. Ja som na svojho koníčka uprednostňoval denné svetlo a ony práve vtedy chceli spať. Vlastne to bol azda hlavný dôvod prečo sme sa nezblížili tak, ako by nám to za trochu menej rozdielneho delenia dňa azda ani nevadilo. Možno bolo v nich trochu snobstva a snaha o životný štýl, na ktorý ešte nemali ani peniaze, ani vek, ani postavenie, ale predsa sme sa už od seba dostatočne líšili, čo som vycítil, keď som sa raz dostal s nimi do akejsi nie veľmi drahej kaviarne, kde ony medzi prítomnými chlapmi vzbudili svojim zjavom rozruch a záujem, mal som dojem, ako keby tam neboli po prvýkrát, len ja som situáciu nevedel vychutnávať, ako sa dodnes neviem potešiť z atmosféry kaviarní, vinární, reštaurácií, barov, či krčiem a uchyľujem sa do nich veľmi zriedka a aj to výlučne z pragmatických dôvodov,

keď napríklad prší, a nemám sa kde ukryť, alebo azda keď si to vyžaduje spoločenská, či pracovná situácia, v ktorej sa ocitnem.

„You are society girls – ste dievčence do spoločnosti", vysvetľoval som, keď si elegantne, štýlovo sadali do stoličiek vo svojich jednoduchých vrecovitých šatách s dlhou cigaretou v rukách a nedočkavosťou po spoločenskom napätí v očiach. Pripadali mi trochu smiešne, lebo odev, čo mali na sebe, sa skladal zo všelijako pozbieraných zvyškov, ktoré nesčíselní hostia našej spoločnej ubytovne ponechávali po svojom odchode. A pritom nemohol som si pomôcť, že pre ostatných, ktorí toto tajomstvo nepoznali, mali v sebe poriadnu dávku elegancie. Ja som síce nebol, až na tú cigaretu, na tom o nič lepšie, ale ja som tú kaviareň nevychutnával, nepatril som tam a necítil som sa v nej svojsky. Ja som pre svoje šťastie potreboval kľukatý chodník v tráve, kriakoch a pomedzi stromami pri Temži.

„Takže vy ste dievčence do spoločnosti, zatiaľ čo ja som vidiecky mládenec – country boy," tak akosi som zadefinoval rozdiel medzi nami. A to nás nakoniec aj držalo od seba.

Tú sebadefiníciu ako vidieckeho mládenca, som si vtedy obľúbil a často si ju pripomínam, spolu s okolnosťami, keď som ju po prvýkrát vypustil z úst. Hlavne keď sa vyskytnú životné situácie, ktoré by ma z tohto môjho základného spoločenského postoja ako keby chceli vytrhnúť.

A tak som sa cítil aj v piatok poobede, v polovici júna druhého roku po nežnej revolúcii, keď som sa uberal vznešeným tretím nádvorím pražského hradu do prezidentskej kancelárie, na prijímací pohovor.

To, že ma do postu prezidentského poradcu navrhli niektorí poslanci z Košíc, ma poriadne zaskočilo ešte v Mníchove, keď mi tam do Manažérskej akadémie, kde som dočasne pôsobil, zavolal zástupca novootváranej prezidentskej kancelárie v Bratislave. Hlas mal naliehavý, akoby očakával, že sa k nemu dostavím hneď na nasledujúci deň, len ja som sa nemal k tomu, aby som svoj pobyt v Nemecku ukončil predčasne.

„Prídem sa s vami porozprávať hneď po návrate, v polovici júna," som vtedy dotyčnému prisľúbil, čo som aj urobil.

Dostavil som sa najprv do provizórneho zárodku budúcej prezidentskej kancelárie v Bratislave a hneď sa mi dostali aj základné informácie o tom, čo ma čaká.

Vraj by som dostal na starosť jeden zo slovenských krajov, kde by som mal za partnerov starostov okresných zastupiteľských úradov, ktorých by som mohol často navštevovať služobným vozom alebo aj poprípade vlastným autom, keby som ho mal, aby som zisťo-

val celkovú atmosféru mojej oblasti pre potreby pána prezidenta, navrhoval jeho návštevy a snažil sa kladne ovplyvňovať jeho imidž. Potom by som sa priamo v Bratislave stretával s poslancami rôznych politických strán a musel by som si pri tom dávať pozor, aby ma ani jedna z nich nespracovala do svojich osídiel, lebo od mňa sa očakávala nielen znalosť vecí, ale aj trocha nadstraníckosti, pričom som vyrozumel, že ak by som sa už dal na straníctvo, mala by to byť strana pána prezidenta, alebo aspoň strana, ktorá by nebola príliš proti.

„Určite si vás bude chcieť spracovať Kresťansko-demokratické hnutie. Nielen politicky, ale aj nábožensky, lebo oni teraz veľmi pretláčajú svojich ľudí aj do našej kancelárie. Vlastne i poslanec z Košíc, ktorý vás navrhol, patrí do tohto hnutia a teda sa budú na vás dívať ako na svojho človeka. Môžem sa vás opýtať na vaše náboženské založenie?"

S úsmevom som si spomenul, ako na úvod vyťažovania ma eštebáci stále konfrontovali otázkou ‚Veríte v boha?' Ani tentoraz som nič určité nepovedal, nikoho do toho nič nie je a v takýchto diskusiách sa zásadne riadim druhým prikázaním z Desatora. Na takú tému sa s nikým nebavím. Mojej neutrálnej, teda žiadnej odpovedi sa zadivil.

„Ako to, že vás potom navrhujú? Ale vás vlastne podporil aj poslanec z Verejnosti proti násiliu. To mi je veru divné, že vás chcú obidve tieto strany. My sme pri obsadzovaní tohto miesta uvažovali pôvodne o konkurze, ale na základe vašich podkladov a dobrozdaní by sme predsa len radšej mali vás, bez zbytočného zhonu, ktorý by konkurz spôsobil. Ale sa divím, že dostávate podporu takých rôznorodých strán."

Pokrčil som iba plecami, lebo som nevedel, čo bolo v pozadí, a úprimne povedané, ani ma to veľmi nezaujímalo. Nadšením pre prácu, ktorá sa mi tu črtala, som nijakovsky neprekypoval, a to sa mi už niekoľkokrát na pamäti vynoril môj londýnsky rozhovor, v ktorom som sa po prvýkrát označil za vidieckeho mládenca. Mne sa nepatrí rúbať príliš vysoko, medzi hradných pánov. Lebo hoci sa náš rozhovor odohrával v podhradí, v dočasných priestoroch, od jesene mali byť pre účely bratislavskej prezidentskej kancelárie otvorené priestory priamo v ktorejsi z bášt bratislavského hradu, ktorý som si zhodou okolností mohol obzerať aj cez okno kancelárie, kde rozhovor prebiehal.

A že ma podporovali do tejto funkcie dve rôzne politické hnutia naraz, ma nijako neprekvapovalo. ‚Mňa nemajú dôvod nepodporovať ani komunisti, ba dokonca ani bývalá štátna bezpečnosť, veď až na to, že som sa od nich dôsledne držal bokom, nič závadného na mne nenašli.' To som si už iba pomyslel, aby som neuvádzal do duševných zmätkov mladého muža, ktorý ma lanáril. Hlavne na eštebákov bol citlivý, lebo ako mi už zdôraz-

nil, pán prezident si úzkostlivo dáva pozor, aby sa medzi jeho ľudí nedostali spolupracovníci bývalej štátnej bezpečnosti.

„Dal som žiadosť o vašu lustráciu. Veď ešte z Mníchova ste mi ju telefonicky odsúhlasili. Už je tomu dvadsať dní a ešte som nedostal z Prahy odpoveď. Čudné! To sa normálne vybavuje za tri dni!"

Začudoval sa už neviem koľký krát počas nášho rozhovoru a ja som si uvedomil, že moja cesta do prezidentskej kancelárie až tak priamočiara nebude, ako som si na všetko v socialistickej a teraz už slobodnej vlasti zvykol. Ktovie čo majú o mne v pozostalosti po eštebákoch. Lebo aj keď som im žiadny písomný či ústny prísľub spolupráce nedal, ba vlastne som sa im celkom úspešne vyhýbal, z ich strany bola snaha o moje získanie príliš očividná. Akoby ma brali za človeka, ktorého potrebovali získať pre svoje účely, ako to radi zdôrazňovali v spise, ktorý o mne viedli a ktorý sa mi neskôr dostal do rúk. Bol by som pre nich propagandistický hit, keby mohli poukazovať: ‚Dívajte sa, súdruhovia, my aj takých máme medzi sebou.'

Ešte padlo niekoľko poznámok o plate, ktorý sa mi očividne otáľal prezradiť, lebo sa mu videl príliš malý v porovnaní s tým, čo by som mohol získať v zahraničí, ale zase aj tých ponúknutých šesťtisícpäťsto korún bolo na vtedajšiu dobu značný peniaz. ‚Vyžijem aj z menej', pomyslel som si, ale nevypovedal. A ešte mi dal kontakt na Pražský hrad, pani D, u ktorej som sa mal osobne hlásiť kvôli nástupným formalitám.

Najbližší piatok, hneď po skončení seminára v Kralupách, kde Ministerstvo hospodárstva Československej, pár rokov predtým ešte socialistickej, potom už federatívnej republiky, malo svoje školiace stredisko, som sa teda pobral do Prahy na Hrad. Nie ako turista, ale ako uchádzač o vážne zamestnanie. Pár dní predtým som si telefonicky návštevu dojednal u pani D.

„Áno, príďte, radi sa s vami porozprávame, budeme vás čakať. Poznáte pražský hrad? Nájdete nás na treťom nádvorí, vchod pod balkónom. Sme tu do štvrtej," povedal mi zdvorilo povzbudivý hlas do telefónu a ja som si vďaka tomuto úctivému optimisticky znejúcemu hlasu pani D naladil aj svoj ďalší postup. Hlavne som si pomyslel, že mi bude ťažko takým príjemným ľuďom povedať nie, lebo tak som už bol vnútorne nastavený, ale možnosť sa ísť porozprávať s takými exponovanými inštanciami, ma vábila. A ešte tu bola nejasná hrýzavá úvaha o tom, či by som predsa len z vlasteneckej či občianskej povinnosti nemal priniesť na oltár oslobodenej vlasti aj takúto obeť. Nechať sa zamestnať prezidentskou kanceláriou.

Letkom som si pozrel vyštafírovanú hradnú stráž, prebehol na tretie nádvorie, kde sa ponevieral kopec ľudí smerujúcich ale skôr do chrámu svätého Víta a iných historických zákutí Pražského hradu, pre ktoré som v tom momente nemal čas, a na okamih som sa zastavil pri dvoch mladíkoch v spacích vakoch pri vchode do priestorov prezidentskej kancelárie. Neboli to žiadni slovenskí nacionalisti požadujúci samostatný slovenský štát, ako som v prvom momente na základe aktuálnych správ očakával, ale nejakí českí nespokojenci trvajúci na vyhostení z Československa a podľa nápisov v češtine, na podporu svojej žiadosti držali hladovku už od februára, čo som im samozrejme neveril. S hladovkami, nie protestnými, skôr takými, vraj očistnými, som mal skúsenosti, ale štyri mesiace, ktoré vo svojom prípade zdôrazňovali protestujúci mládenci, sa mi zdali byť nad ľudskú výdrž. Boli zahrúžení do akýchsi kníh a keď som sa pri nich pristavil, zdvihli hlavy v nádeji, že sa ich budem na niečo pýtať a tak im dám možnosť na obhajobu svojej svätej veci, nech už by spočívala v čomkoľvek.

Nedal som im takúto príležitosť a len som pokračoval do dverí označených malými písmenami ako vchod do kancelárií prezidenta republiky. Ešte som sa unúval cez dvere opatrené detektorom, asi železných predmetov, lebo vďaka môjmu dáždniku, nepotrebnému napriek predpovediam počasia, sa zúrivo rozzvonil, ale túto prekážku som s veľkorysým porozumením vysokého mládenca v uniforme hradnej stráže zdolal. Prešiel som chodbou a už som stál pri pulte recepcie. Nebol som sám, pred mnou odbavovali akéhosi fotografa s veľkými doskami, potom zopár občanov, ďakovníkov či prosebníkov, ale skoro došlo aj na mňa, skoro bolo vytočené telefónne číslo môjho požadovaného kontaktu a skoro som cez slúchadlo na ušiach počul hlas pani D, ktorý ma svojou prívetivosťou pár dní predtým tak ústretovo naladil.

„Je mi ľúto, ale ja vás vybaviť nemôžem." Hlas už tentoraz znel stroho, až oceľovo. „To si vybavoval pán sekretár kancelárie priamo so svojim kontaktom v Bratislave. Idete do Bratislavy? Riešte si to tam. Alebo tam zatelefonujte. Ja vám v tom žiaľ pomôcť nemôžem."

Ešte pridala „nashledanou," v polovici môjho želania príjemného víkendu som začul zacvaknúť telefón a začal som tušiť, že bariéry voči práci pre domáceho pána nie sú len vo mne. I atmosféra recepcie zrazu na mňa zapôsobila príliš ťaživým až snobským dojmom. Nič som sa nepýtal, lebo kto sa veľa pýta, aj tak sa v takýchto situáciách môže dozvedieť iba hlúposti. Možno to boli interné konflikty ešte len tvoriacej sa kancelárie, možno začali zaberať rozdielne české a slovenské názory na to, kam by sa mal uberať vtedy ešte spoločný štát Čechov a Slovákov alebo, čo bolo najpravdepodobnejšie, len sa zľakli môjho životopisu, ako sa mi to stalo už veľakrát predtým i potom.

Tiež som zložil slúchadlo, zobral dáždnik i plášť a šiel von. Vec som sa čo najskôr snažil vypudiť z mysle. Zase ma napadol rozhovor s Austrálčankami v Londýne a opäť som si povedal, že na vidieckeho mládenca, za ktorého sa mám, som zatínal nedobrým smerom. Nie príliš vysoko, lebo funkciu prezidentského poradcu som chápal ako funkciu neslobodného úradníka a to ma nijako nelákalo. Určite som v tom momente nebol starým lišiakom z rozprávky, ktorý keď nedosiahol na hrozno, jednoducho mrdol plecom a povedal ‚aj tak je kyslé.'

Z Hradu som rýchlym krokom odišiel a zastavil som sa až pred Kanadským veľvyslanectvom, aby som si zistil úradné hodiny vízového oddelenia. A potom som sa zviezol na bývalú Leninovu ulicu k hotelu Diplomat, do ktorého som zabezpečoval nocľah pre riaditeľa Mníchovskej manažérskej akadémie. Ešte som nevedel, kam sa bude uberať moja budúcnosť, ale sotva to bude Hrad. Skôr tá Kanada alebo Nemecko bude mojím ďalším medzipristátím, usúdil som.

Deň som zavŕšil posedávaním na lavičke Staromestského námestia, chvíľu ľutujúc, že som nemal pri sebe niečo na čítanie. Ale mal som niečo na písanie a tak som si dal dohromady všetky dojmy a dialógy z toho dňa a tých, čo mu predchádzali, v povznesenej nálade, ktorá ma, ako vidieckeho mládenca v cisárskom meste, neopúšťala. Organový koncert v kostole svätého Mikuláša som zavrhol, keď som usúdil, že stokorunová vstupenka nie je pre mňa, ale skôr pre cudzincov, ktorí sa v hojnej miere okolo ponevierali. Vtedy som ešte nevedel, že kostol sa dostal do môjho spisu len preto, že pred rokmi, súbežne so mnou sa tam ocitol objekt FUK, vodič podniku Sběrné suroviny Brno, ktorý sa na mňa pozrel, čo stačilo na to, aby podnietil o seba štátnobezpečnostný záujem. Roky nato sa dostavilo trochu štrngania kľúčmi, ktorého som sa nezúčastnil, a už sa štátny i bezpečnostný záujem o mňa prepadol pod čiernu zem.

Uvedomil som si, že mojim cieľom musí byť slobodné povolanie a predstava, že by som sa mal znásilňovať z pocitu vlasteneckej či občianskej povinnosti pre niečo iné, hoci aj pod záštitou kancelárie prezidenta republiky, mi zrazu vyšumela z hlavy. To zemetrasenie, ktoré vtedy zaznamenali seizmické stanice Európy, bol kameň padajúci mi zo srdca. Beriem späť, nie slobodné povolanie, lebo to je príliš noblesné pomenovanie pre ambície vidieckeho mládenca. Živnosť stačí. Preto nakoniec padli aj predstavy, že by som mal budúcnosť hľadať kdesi v zahraničí. Tam by som si peknú prácu našiel, aj slušne zaplatenú, dokonca aj ponuky sa vyskytli, ale sotva by som sa von dopracoval na slobodné povo..., hops, živnosť.

Tam kdesi padlo aj rozhodnutie, že sa budem prejavovať ako človek vyššieho komunistického typu, teda z pohľadu ideológie, ktorá okolo mňa ako keby napriek či vďaka nežnosti revolúcie pretrvávala. Začal som pracovať konečne podľa mojich vedomostí a schopností, prispievať do spoločného koláča viac, než som z neho odhrýzal, a pritom som mal všetky svoje potreby pokryté. Tak som zneužil slobodu, ktorej som sa konečne dožil. To som, paradoxne, za komunistov nedokázal. Stále som bol z kádrových dôvodov obmedzovaný v práci a ako vegetarián som si ani potreby nemohol pokryť podľa svojich predstáv, keď regály zelovocov boli poväčšine prázdne, veď ani mrkvu či jablká hocikedy nemali, nehovoriac o slovenskej vegetariánskej klasike, kyslej kapuste a zemiakoch. Musel som sa dožiť návratu kapitalizmu, aj keď všelijako spotvorovaného, a voliť trhovo orientované strany, aby som mohol žiť podľa komunistického princípu ‚každý podľa svojich schopností, každému podľa potrieb', ako sa to od mňa očakávalo podľa povinného štúdia marxizmu-leninizmu a reálsocialistickej skutočnosti, ktorej dozvuky ma ešte stále obklopovali. Tak som vhupol do komunistickej reality, trochu v predstihu, ale nebudem predsa čakať na tých, čo v mojom okolí ešte stále otáľajú. A v takých komunistických postojoch som mal prekrásny príklad doma v rodine, v mojej zlatej matke, ktorá spisy marxizmu-leninizmu nikdy nečítala a na človeka vyššieho typu sa prepracovala na kresťanskom základe.

Bol krásny slnečný deň, až oslepujúco krásny a ja som sa vôbec ani raz, na nikoho, ani na nič nenahneval.